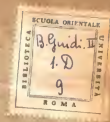

B. Guidi

SCRIPTORUM
VETERUM
NOVA COLLECTIO.

BIBLIOTÉCA
DI
IGNAZIO E NICHELANGELO

SCRIPTORUM VETERUM

NOVA COLLECTIO

E VATICANIS CODICIBUS EDITA

AB A. M.

TOMUS X.

ROMÆ

TYPIS COLLEGII URBANI

M· DCCC· XXXVIII·

10015

EDITORIS PRAEFATIO.

1. **P**raediti celsis dignitatibus homines, qui ad regendam Dei ecclesiam curas suas transtulerunt, nihil fere suo muneri utilius vel magis necessarium facere possunt, quam diversorum populorum, unde grex christianus componitur, sacros ritus, leges, consuetudines, religiosam denique politiam cognoscere. Itaque ut is, qui administrandae in humanis negotiis reip. operam dat, Platonem, Aristotelem, Xenophontem, Polybium, Plutarchum, iuris libros basilicos; et ex latinis Ciceronem, Caesarem, Sallustium, Livium, Tacitum, Iustiniani pandectas, et hodiernos demum politicos, legat ac meditabitur; ita ecclesiasticus rector, praeter sanctos Patres dogmatis disciplinaeque christianae doctores, iuris canonici regulas in episcopalibus synodis conditas, atque eius scientiae praecipuos tractatores, diurna nocturnaque manu versabit; quorum quidem librorum latini graecive commemoratione non indigent, qui quotidiano usu terantur: quamquam in graecis e multis qui latent, unum saltem adhuc velim librum canonicum exsuscitari, id est Photii patriarchae Syntagma canonum, quod ego in codicibus mss. superesse scio; elaboratum opus, duabus partibus constans, nempe et decretorum synodiorum, et imperialium legum collectione; ex quo non modicae molis corpore Nomocanonem deinde suum Photius composuit, quem solum in impressis libris habemus, et est Syntagmatis quoddam breviarium. Ecclesiae copticae alexandrinae librum canonicum nondum luce donatum legimus; sed extat ms. idiomate arabico ad usum eius ecclesiae conditus a Marcario presbytero Nomocanon ingens in tomos duos distributus, qui sunt duo codices arabici vatt. 149. 150, a me in tomo quarto Scriptorum veterum enumerati. Prior autem ex his est ipse codex famigeratus, ex quo olim Baptista Aelianus S. I. in urbe Chaira canones arabicos 84. descripsit, qui ab orientalibus dicuntur nicaeni, ignoti quidem veteribus Graecis atque Latinis, sed in Conciliis demum collectionem admissi, de quibus criticorum sacrorum iudicia extant; nam si minus incertum vel recentiores sunt, ii certe aliqua interpolatione non carent (1). Hunc, inquam, codicem Iosephus Siin. Assemanus ea in urbe a patriarcha Coptorum Iohanne emit, atque in bibliothecam vaticanam, Clemente XI. pontifice, feliciter intulit, quem si quis apud nos eruditus, talem tantumque canonici iuris acervum, usui publico addicet, praeclare enimvero de ecclesia Dei merebitur. Supersunt tres

(1) Vid. Assem. B. O. T. I. p. 195, nec non Concil. nicaen. praef. ad. canones arab.

in Oriente christianae gentes, ritu liturgico et constitutione ecclesiastica differentes, Syri videlicet, Chaldaei, Armenii, quorum sunt plurimi canones, neque tamen hactenus ad occidentalium notitiam quantum opus est translati. Cum horum populorum pastoribus (eos intelligo qui fidem orthodoxam retinent) frequentem romana Sedes tractatum habet, sive dum ipsorum quaesitis respondendum est, sive dum abusibus occurrendum, sive cum conciliandae lites, sive cum haereticorum conversio-curanda, sive denique in variis christianae vitae casibus ac necessitatibus. Quae omnia quum ipsorum moribus institutisque ac regulis, quantum fas aequitasque patitur, accommodanda sint, peropportune fieri putavi, si praecipuos ipsorum canones ex auctoribus vel collectionibus apud eosdem maxime famigeratis, considerationi studioque nostro exhiberem, ne forte aliquando

Aut Ararim Parthus bibat, aut Germanus Araxem,

Aut syrus in Tiberim totus decurrat Orontes.

Nempe ut Romani veteres suum cuique populo municipale ius conservabant, ita sapientissimis ecclesiae romanae patribus semper hoc fuit placitum, ut singulae gentium ecclesiae ritu suo statutisque maiorum viverent; eaque tantummodo vetita atque emendata identidem sunt, quae vel fraus, vel haeresis, vel supina inscitia, vel quodlibet infirmitatis humanae vitium contra fidei catholicae puritatem sanctitatemve morum invexerant. Nunc ergo de Chaldaeorum, Syrorum, Armeniorumque Collectionibus, quas damus, canonum singillatim dicendum est.

*Ebediesu Sobae, id est Nisibis, metropolitae
collectio canonum synodiceorum.*

II. Ebediesu sobensis quod diximus opus, Aloisius Assemanus, Iosephi Simonii Assemani ex fratre nepos, et alterius Assemani Stephani Evodii consobrinus, transtulit e syro-chaldaico idiomate in latinum, humili sane stilo, vocabulis haud semper Latine cognitis, quodque incommodius est, phrasi quandoque obscura, sensuque ambiguo; ita ut classicus elegansque Ebediesu syrimus invenuste oppido repraesentetur, etiamsi ego permultis locis seu vocabulis medicam, ut potui, manum adhibuerim: id quod de interpretatione quoque Nomocanonis Abulpharagii ab eodem A. Assemano enumerata repetendum postea erit. Dicit aliquis; cur ergo idem Assemanus in impressis libris, puta in chaldaeorum patriarcharum catalogo, latinitate pleniusque sana politaque utitur? Ego id accidisse arbitror, quia ut alibi dixi (T. IV. praef. p. X.) solebant Assemani, antequam sua scripta typis committerent, peritioribus latinitatis hominibus perpolianda committere; id quod nondum Aloisius neque in Ebediesu neque in Abulpharagio, utpote adhuc

in scrinio apud se positus, faciendum curaverat. Ego vero quid agerem, qui neque syriaca ad manus exemplaria, neque Assemanum interpretem apud me habebam? Etsi enim textum Ebediesu syriaticum post latinum subtexui, id sero contigit, invento scilicet illo urbani collegii codice, quem Assemanus (ut infra dicitur) frustra quaesierat, deperditumque putabat. Neque idcirco despondi animum, neque codicis latini, qui in meam potestatem venerat, opportunitatem mihi elabi passus sum: nam secus, in infinitum fortasse tempus editio differri paterat: ecce enim centum fere abhinc annis A. Assemanus interpretem egit; eius vero scriptus liber tamdiu hactenus iacuit, diutius fortasse in tenebris sine sedulitate nostra quieturus. Accidit itaque ut latinam Assemani interpretationem dederim codicum vaticanorum, quos currente editione non vidi; qua demum profligata, syriacum collegii urbani exemplar nactus sum, quod commoditate illectus imprimendum curavi. His de fato editionis summatim dictis, praefationem nrs. A. Assemani ad tommum I. haud sane integram, sed quatenus ad rem nostram pertinet, carptim dabo. Secundi vero tomi praefationem totam omittam, quia nihil fere habet, quod non latius sit dictum tum ab ipso Aloisio in praefatione ad catalogum patriarcharum chaldaeorum, tum a Iosepho Simonio in magno suo de Nestorianis volumine.

Ex praefatione ms. ad tommum I.

III. Plures ad haec usque tempora collectiones canonum a Chaldaeis ac Nestorianis factae noscuntur, de quibus vide Assemanum seniorem tom. III. B. O., et nostrum Commentarium de patriarchis et catholicis Chaldaeorum ac Nestorianorum. At, me iudice, Collectio omnium melior et ordinatior est illa quam saecula XIV. ineunte fecit clarissimus inter Syros Nestorianos metropolita Ebediesus sobensis: cuius Collectio a Nestorianis in plenaria ipsorum synodo coacta a Timotheo II. eius gentis catholico (i. e. universali) patriarcha anno Christi 1318. fuit improbata, atque in publicum fori ecclesiastici usum praescripta. Igitur hic Ebediesus sobensis (ut missa faciam plurima alia eiusdem volumina, quae hactenus delitescunt, si excipias catalogum Scriptorum ecclesiasticorum, quem syro-latine vulgavit commentarii subiectis Assemanus senior tom. III. B. O. (1)) opus suum in duas divisit tomos, quorum prior in quinque tractatus distribuitur. Et priori quidem volumini Sobensis capitomen canonum constitutionumque apostolicarum, alteri vero praedictam Timothei synodum praemittit. Sobensis in praefatione scribit, se Tatiani, qui evangelia quatuor in unum digessit, exemplum secutum, synodorum canones patrumque statuta in unum volumen collegisse, idque opus peregrinasse in dignitate archiepiscopali iam constitutum (2). Hinc huius Collectinae exemplaria extant in bibliotheca vaticana;

(1) Editis adde iam librum de christianae religionis veritate in hoc nostro volumine obvium.

(2) In praefatione quidem libri I. sit Ebediesus se nonnumquam apicem sacerdotii consecutum; verum tamen sub initium secundi tomi p. 97. et 98. dicitur Nisibis metropolita.

primum in cod. syr. vat. XIV. (nunc CXXIX.) priorem huiusce collectionis totum integrum continens, enim nonnullis capitulis secundi tomus, exaratum anno Christi 1557. Alterum in cod. syr. IV. (nunc CXXX.) exaratum anno Christi 1332. (uti ex adnotationibus amanuensium in altero tomo editionis recitandis apparet) quatuordecim scilicet annis ab obitu auctoris. Codex hic est mutilus in principio, atque laceris foliis, et persaepe male assutis atque compactis: quae tamen desunt, curavimus supplere ex priore codice (1). Exstabat quidem ante annum 1753. in bibliotheca collegii urbani aliud exemplar recentius, nitido charactere exaratum, et integrum, quod non semel ego ipse contempxi; sed nescio quo fato ab eo anno illud reperire non licuerit (2). Denique inter codices mss. domesticos relictos a Iosepho Simonio Assemano patre, extat codex signatus n. XCVIII. (3) in 4. nitidissime exaratus, continens primum totum collectionis. Bina illa vaticana exemplaria auctoritate Pii VI. P. M. commodata mihi extra bibliothecam fuerunt, quod latine ea redderem, retentia quoad liceret phrasim ac idiotismo chaldaicis (4). Qua animi promptitudine superioribus aonia libros missales, rituales, pontificales Ecclesiae syro-chaldaicae ac Nestorianorum in latinum sermonem verti, eiusdemque generis libros Syrorum missales, inquam, rituales, pontificales, atque officia ecclesiastica, nec non ipsorum Nomenclonem (5) maxime Iacobitarum, in latinam pariter linguam converti, eadem et fortasse maiore hanc eorum collectionem convertere studui; ratus laborem hunc meum Ecclesiae commode cessurum ad dubia, controversias, quaestionesque circa disciplinam, leges, ritus, caerimoniasque sacras, fidemque Chaldaeorum ac Nestorianorum ad hanc Petri cathedram delatis componendas, dirimendas, et resolvendas. Usus autem sum ad hanc editionem utroque codice vaticano, antiquiore scilicet ac recentiore. Nonnullas etiam adnotationes subiici, et glossas etiam aliquot, quae in codicibus rubro charactere denotantur.

IV. Haec Aloisii Assemani praefatio. Quandoquidem vero idem Assemanus in raris ac brevibus quas Sobensi subiicit adnotationibus, neque historicos Auctoris errores neque theologicos pro rei dignitate coarguit, placet nobis aliunde refutationem hanc diligentius accersere. Etenim Iosephus Assemanus in tertio B. O. tomo p. 332. seqq. Sobensis nostri opus in catalogi serie describit, criticamque in illud exercet artem; unde nos articulos aliquot carptim sumemus.

(1) De utroque codice CXXIX. et CXXX. diligenter loquuntur duo Assemani Iosephus et Stephanus in catalogo codicum syr. vat., quem librum ignorasse videtur Aloisius, quia nondum fortasse in publicum usum venerat.

(2) Idem ait infra p. 105. not. 2. Cur autem A. Assemanus codicem huic reperire nequiverit, nescio. Ego quidem cum paulo serius, sed tamen aliquando inveni at edidi; hunc inquam praeter cetera, quia solus ad manus erat.

(3) Nunc est vaticanus syr. CCCLV, in supplemento Catalogi a me edito T. V. part. 2. p. 58. Etenim litterarum Assemanorum hereditatem in bibliothecam vat. transisse, dixi tom. cit. praef. p. XXX.

(4) Praeter exiguum latinitatis peritum, haec altera causa fuit, cur A. Assemanus Chaldaicum neque et Abulpharagium semiberbero stilo interpretatus sit.

(5) Abulpharagii scilicet.

Tract. I. cap. 3. Ad historiam synodi I. nicensis Marutha auctore, ait: fabulosa est et Maruthae supposita, ut suo loco ostendam, ubi de synodia. Praeterea T. I. p. 195. de genuina Maruthae historia ait: opus vere aureum, sed prohi dolor! necdum inventum; fortasse una cum aliis ecclesiasticae historiae monumentis in aliquo Syriae angulo tineas pascit. Cap. 5. ad nomina episcoporum, qui concilio nicæno subscripserant, ait: longum esset errores in descriptione tam episcoporum quam episcopatum hic commissos referre. Sed, ut bene animadvertit Binius in notis ad subscriptiones patrum nicænorum, nihil est in auctoribus temporum iniuriae et librariorum erroribus magis expositum, quam propria locorum personarumque nomina. Tract. II. cap. 1. Sexaginta quinque gradus virorum totidemque feminarum enumerat, quibus nubere apud Nestorianos fas esse negat; sed ab ecclesiae catholicae ritu mirum quantum recedit. Cap. 7. Iesuboehti auctoritatem adducit docentis matrimonium ratum (immo agitur de sponsalibus) non consummatum, ex pari utriusque consensu dirimi posse. Cap. 11. Episcopo id permittente, monachis nuptias monialibusque concedit Solensis, ex impura nimirum Baranmae doctrina, de qua vido tom. I. p. 403. Denique cap. 13. citat Ambrosium, quem episcopum et martyrem perperam vocat. Sic infra cap. 16. Tract. IX. cap. 1. Quinque patriarchas enumerat Solensis, romænam scilicet, alexandrinam, antiochenam, constantinopolitanam, et seleuciensem sen babilonicum, eorumque institutionis causam refert. Subiungit in confirmationem eorum, quos dixit, canones nicænos duos, qui respondent arabicis per Echellensem editis 37. 38. 39. Verum multa hic peccat anetor, quae non vacat singula exponere. Duo tamen silentio minime praetereunda sunt, quae seleuciensi seu babiloniesi sedit ab ipso perperam tribuuntur; nimirum quod patriarchalis eius dignitas ad apostolorum tempora referatur, et quod quintus ipsi locus inter ecclesias patriarchales adiudicetur. Nam ex nicænis ipsis canonibus, quos hic Solensis laudat, utrumque plane tamquam falsum refellitur, palamque fit a nicænis patribus eam dignitatem tum primum seleuciensi ecclesiae attributam fuisse; nec quintum, ut ipse perperam scribit, sed septimum eidem locum assignatum, post romanum scilicet, constantinopolitanum, alexandrinum, antiochenum, ephesium, et hierosolymitanum pontifices. Verba canonis arabici 39. haec sunt: *et sit eius* (hoc est seleuciensis episcopi) *sessio in ordine septima post episcopum hierosolymitanum*: quae a Solensi dolo malo omissa sunt, quod adserto babilonici patriarchis privilegio repugnent. Cap. 5. profert Solensis canones quibus ostenditur, ut ipse putat, potestas patriarchae seleuciensis ad universa Christianorum negotia, honorque qui ab universis ipsi debetur. Caput mendacii est duplex synodica epistola occidentalium ad orientales transmissa; prior quidem de institutione patriarchatus seleuciensis, altera vero qua declarant illum patriarcham supremum orientalium iudicem, ipsumque solius Christi iudicio subiectum esse. (Imvero utramque epistolam demonstrat spuriam et impie fraude confictam Asemannus tom. I. cit. p. 57-59. et plenum absurditatibus et historicis contradictionibus; quibus expositis ita concludit:) haec aliisque argumenta, suadere mihi videntur, utramque epistolam ex uno eodemque fonte promanasse, nimirum ex canonibus nicænis, (nempe ex ipsorum occasione) quos arabicos vulgo appellamus: *quam enim in iis de dignitate primatusque seleuciensis ecclesiae quaeliam statuta repellantur, ea statim Nestoriani arripuerunt*, (ut recte animadvertit Renaudotius tom. I.

zæcum scripisse illas quas ego edidi (1) epistolas, vix est dubitandum. Fortasse vero Iohannes odæ auctor, ille est catholicus vir egregius, qui defensionem chalconensis synodi edidit, et cum Severo monophysita certavit, et demum gazænses insulas pro sui recti dogmatis merito consecutus est; de quo homine in præfatione noni voluminis verba feci; et quem, ut reor, epistolis 11. 35. 96. 98 Procopius gazæus alloquitur. Sequitur in codice Iohannis eiusdem ἐπιδαλμαίος σχιζοσθῆς εἰς τὸν θαυμασιώτατον Ἀνατόλιον Φαύστου καὶ πρῶτα ῥηθέντα Γάμος: ubi hæc præ ceteris venusta strophæ est:

ὁὗτος μοι πᾶντο κινέλλεν	ἵνα τὰς ῥένας συνάκτω
γλυκερῆς βρίεν μάλιστα,	νεοκρίβιον χορίσω.

Quippe et hic fortasse Anatolius est, ad quem epistolam 72 Procopius meus perscribebat. Denique, ut huius Iohannis notitiam absolvam, leguntur eius aliae in codice odæ 1. ἐπεβατήριος, qui est lusus incipiens ab heroico et desinens in anacreonticurn metrum. 2. εἰς τὴν ἡμέραν τῶν ῥόδων μετὰ τοῦ εἰπεῖν τοὺς φοιτηταί. 3. λόγος ὃν ἐπεδείξατο ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν ῥόδων ἐν τῇ αὐτοῦ διατριβῇ. 4. τίνας εἶποι λόγους ἢ Ἀρροδίτῃ ἱστοῦσα τὸν Ἀδῶνιν ἀντιφθέγγεται δὲ πρὸς ταύτην ὁ Ζεὺς, ἵσως πρὸς ἱεροὺς ἀμειβόμενος. 5. Τίνας ἂν εἶποι λόγους ὁ Διόνυσος τοῦ ἱεροῦ ἱστοῦσας, quæ ode deesse videtur.

IX. Quum ergo hunc inspicerem codicem, haud certe oculos in uno Iohannis gazæi nomine defigendos putavi, præsertim quia non Allatii tantummodo codex in conspectu erat, sed et aliud in magno pretiosarum chartarum acervo deprehendi exemplar; Vernatiæ ut puto manu confectum, eorundem melodorum; quorum hæc sunt nomina et operum tituli I. Τοῦ ἁγίου Συμφρονίου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων 1. εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς θεότητος. Statim Sophronius bonum dat testimonium invocationi Sanctorum, ac nominatim B. Virginis. Sic enim in primis huius et sequentis carminis strophis:

ἀπὸ συνήματος θεοῦ	ἄγε μοι θεοῦ πνεῦμα
ἐπ' ἀποστόλους μελῶντας	Μαρίην πάλιν λιτῆσαι,
κυρίαν ἐμοὶ παρθένον	ἵνα καὶ τόκον σπερονόπως
Μαρίην λιτῆσαι γλώσσῃ.	τίς ἐνθεον λιγαίνα.

2. εἰς τὴν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ γέννησιν; de quo argumento extat etiam eiusdem S. Sophronii homilia. 3. εἰς τὴν τῶν μάγων προσκύνησιν. 4. εἰς τὴν ἀπαγωγὴν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ, quam oden edidit Allatius in diatriba de Simeonibus. 5. εἰς τὴν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν βάπτισιν. 6. εἰς τὸ περὶ τὸν Ἀδάμαν θαῦμα τοῦ μεγάλου θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 7. εἰς τὴν βαπτισάντην τοῦ κυρίου. 8. εἰς τὸ μυστήριον καὶ θαῖον θῆκεν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ: ubi loquens de magno mysterio ait:

(1) Classic. AA. T. IV.

φῶς ὡς νόμισαν ἄνθρωποι
 ἱεῖον δίδωμι μυσταῖς,
 τὸ δ' ἱερὸν φάγοντε σῶμα
 εἰς ἀμαρτιῶν καλύπτειν.

χαρὶν θείας κεράσαι
 τὰς τοῖς δῶκε λίξας,
 τὸ δ' ἱερὸν πίνασθαι αἷμα
 τὸ ἀμαρτίας σκευεῖν.

Viden veram corporis sanguinisque praesentiam, non figuratam ut haeretici blaterant? Viden *κεράσαι calicem temperans*, contra suppositum, ut puto, ab haeretico Macario hierosolymitano canonem de *ἱερο* adhibendo? Nempe et liturgia S. Iacobi (ut dixi ad can. armen. p. 272.) Macario antiquior, et Sophronius paulo recentior, traditionis optimi testes, obtrusam Macarii sententiam invicte repellunt. Prosequitur Sophronius: 9. εἰς τὸν ἔργον Παύλου τὸν ἀποστόλου = ἄνθρωποι μελίστα Παύλου etc. 10. εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου, quod argumentum prosa quoque oratione, quae partim extat, Sophronius illustravit. 11. εἰς Ἰωάννην τὸν θεολόγον, quem Salomes filium appellat. De ipsa autem Salome canit:

καθεῖς γὰρ τὴν Ἰωσήφ
 Σαλώμη τόκος σάστειν,

ὁς ἐμεῦ θεῖτο Χριστῷ
 γενέτης μόνον καλεῖται.

Qua super re tamen vides Sandinium in famil. saec. de S. Ioseph. 12. εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον. 13. εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θάλαν. 14. εἰς τὴν ἀλυσιν τῆς ἁγίας πέλειος τὸν ὑπὸ Περσῶν γενόμενον; eius tamen odae unicus superest versus primus ἁγία πέλις θεῖο: sed in patrum bibliotheca lugdun. T. XII. legitur soluta oratione Sophronii dietio, in qua illius calamitatis periculum innuitur. 15. εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας αἰγυπτίους, cuius nonnisi tredecim remanent postremi versus. Extat de iisdem Chrysostomi oratio. 16. εἰς Ναρσὴν ἐπίσκοπον Ἀσκαλωνος καὶ περὶ ἀγμάτων. Addendus ergo est hic Narses paucissimis enumeratis a Lequinio episcopis ascalonensibus. Erat hic Thomae filius, patria smyrnaeus, virtutibus ac praesertim liberalitate erga pauperes conspicuus, et ap-
 prime catholicus, in mediis monophysitis. Ita enim Sophronius de eius misericordia rectoque dogmate canit: τροπὴν βλέπεις παύκων = πάλιν ἔργων τούτων.

παρὰ παρδόνου δι' σῶμα
 Μαρίας λέγει λαβόντα,

δι' εἰ καὶ γίσις ἀνθρώπου
 ἀνέως διὰ διδασκαλίας.

17. εἰς τὸν τίμιον σταυρὸν, in cuius laudem duo quoque extant Sophronii sermones. Incipit carmen a Persarum, qui crucem Christianis reddiderant, abscessu:

ἀσπρὸν χρόνος περὶλθε,
 ἀγαθὴ χάρις πίστεως,

ἀσπρὸν νῆρος ἐδάσθη,
 κισθὴρ μέλισθα χάριτος.

18. εἰς τὴν ἀνδρόνικον καὶ εἰς ἑαυτὸν. 19. εἰς τὸν πότον ὃν εἶχε εἰς τὸν ἁγίαν πέλιον καὶ εἰς τὸν σεβασμίου τόπον, carmen sane lectu iucundum, et propter locorum notitiam eruditum. 20. εἰς ἑαυτὸν ἵται εἰς τὸν ἄσπρον, quae ode deest. 21. εἰς τὸν πότον Μωσὴν τὸν ἐναντίον τοῦ ἱερέως Ἀλεξανδρίας συνεσταυρωθέντα ἐπὶ Φωσῇ ὅτι Θεόδοτον τὸν υἱὸν Μουρῆτος ἐβόησεν. Adnoto in primis, monasterium

alexandrinum *ἔκαστον* commemorari etiam a Iustiniano in illa theologica epistola (a me edita T. VII.) quam ad eius asceterii monachos e monophysismo resipiscentes scripsit. Deinde de Theodosio, Mauricii primogenito, qui aliquamdiu certe Phocæ manus evasit, in longinquis regionibus errans, legatur Baronius ad Christi annum 603. Postremo 22. εἰς τὸν κῆρον Παύλου τὸν ταυ-
δοῦτον καὶ Μαρίαν τὴν ματρίκα αὐτοῦ κοιμηθέντας ἐν κήρῳ. Denique, ut undique veritas emicare solet, prædictorum S. Sophronii carminum indiculus, manu Allatii conscriptus, in vaticano quoque codice a me lectus est, cum additamento tituli cuiusdam odæ ad Ioseph; eaque carmina cum aliis melicis fuerunt olim in Card. Sirleti bibliotheca. Spem vero eruditorum fefellit omnino Allatius, qui in scholiis ad Eustathium antiochenum p. 285. ita promiserat: *Sophronii hierosolymitani, Sophronii monachi iatrosophistæ, Heliae Syncelli, Michaelis Syncelli, Ignatii grammatici diaconi, elegantissima piissima et mellitissima carmina propediem edemus, si ita Deus annuerit.*

X. Sequuntur in codice Ἠλίον συγγέλλαν ἱερός 1. κατηχητικός. 2. θρηνητικός εἰς ἑαυτὸν. Deinde Ἀνσελῶθεν τοῦ γραμματικοῦ εἰς τὰ βρομάλια, cuius hæc prima strophæ est:

σοφῆς ἐλαφὲν ὤρον,
χρονοὶ λόγοι δονεῦνται,

ἔστιν εὐς χρόνος καλῶν
πάντα ἐν λόγῳ χορεύουσιν.

Huius Acoluthi nullam adhuc reperi neque apud Allatium, ubi de melodis, neque apud Fabricium, mentionem. Postea Λέντος τοῦ μαγίστρου 1. ἐπιτύμβιος εἰς Θεοκτίστην τὴν συγγατρίαν αὐτοῦ. Deest initium. 2. εἰς τὸν γάμον τοῦ αὐτοπαύτερος Λέντος. 3. εἰς τὸν αὐτὸν γάμον: atque in hac altera ode videtur poëta defendere Leonem augustum, qui ob sæpius repetitas nuptias male audiebat. Ait enim:

νομίμως Λέων παθίσκες
ἐνθάδε γάμον πύλιντας,

ἔξθιν τῇ φίλῃ παρόντες
παρὰ πιστάδα τρεφᾶνται.

Concluditque: φύλος οὐδαμῶς γὰρ ἐστὶν - νομίμως γάμοντες λεγαίναν. 4. εἰς τὸ λευτερόν τὸ ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῇ ὑπὸ Λέντος τοῦ αὐτοπαύτερος ἀποδομῆθαι. 5. εἰς τὴν αἰγύπτου Ἐλίαν Κωνσταντίνου τοῦ νέου σέβυγον. Deinde Σωφρονίου μοναχοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ εἰς τὸν Ἰωσήφ, Iacobi scilicet hebraei filium. Postea Γεωργίου γραμματικοῦ odæ sex, quarum omnium initia scribit Allatius in diatriba de Georgiis, excepta ista: ἱερὲς ἔλκον καὶ Ἀφροδίτης. Primæ accephalæ odæ strophæ prima hæc est:

ὁ ἱερὺς χρόνος συνάπτειν
σέρε μοι ῥόδον Κυθήρων,

ἵνα σὺν πόθῳ χορεύω
Ἐλαῖαν σὺν βελέμνοισι.

Postremo Ignatii διακόνου γραμματικοῦ 1. εἰς Παῦλον τὸν ἰδίον μαθητὴν. 2. θρηνητικός εἰς ἑαυτὸν. Ab Ignatio diacono, S. Sophiæ scevophylace, scripta extat Nicephori constantinopolitani vita. Hi omnes leguntur, exceptis aliquot odis, in allatiano et vernatiano codicibus graeci melodi. Veruntamen index ibidem legitur aliorum quoque aliquot melodorum, quorum reapse scripta desiderantur. Sunt autem 1. Ἀρίθα ἀρχιεπισκόπου εἰς Φώτιον τὸν πατριάρχην. - εἰς

Λέοντα διέκρινον καὶ συναλλάξαν. — εἰς τὴν νῆαν ἐκκλησίαν. — εἰς τὰ ἑγκαίνια τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. — εἰς τὰ Λέοντος τοῦ βασιλέως βραυμάλια. (Hunc esse Aretham iudico, cuius in sacros libros habentur commentarii.) 2. Λέοντος ποικτικῶν καὶ φιλοσόφου εἰς τὰ βραυμάλια τοῦ Καίσαρος Βάρβα. — Ἐργασίαν Ἡρακλείτου (Ἡρακλείτης) στρατηλάτου Ἀλεξάνδρου. Eiusdem Leonis philosophi alia quoque vidi carmina in chartis allatianis. 3. Σαργίου γραμματικοῦ εἰς τὸ γράμμα τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς, ἑπαινῶν ἀπὸ Κυρίου . . . Φιλίππου πατρὸς Λυαίου. 4. Κωνσταντίνου γραμματικῶ ὁς μαθημάτων χάριν πατήρ τε καταλιπὼν καὶ γυνὴ, εἰς τὸν Βύζαντος ἀνέλθαι πόλιν· φειδῶ δὲ ἤμην περὶ τῶν γεννίων μαθῶν, ὡς πανοῦργον ἀπέλωτο ἐκ Σουλίας ἀπαίροντες, πένδυ ἀτλήτω βεβηλαμένους ἦσσι τισὶ. Item ὁδῶν ἐρωτικῶν ἔπειρ ἦσαν ἐν νεότητι παιδῶν, οὗ τι σπουδαίων· ἔλαβε δὲ τὴν ὑπόθεσιν ἐκ μελυσίας τοῦς ἀδομήτους ἐν γάμῳ. Attamen huius Constantini, qui dicitur Leonis philosophi discipulus, extant in eundem philosophum miss. carmina. Itemque Constantini rhodii (puto eundem qui supra) legebam ibidem carmina πρὸς χοροστροφικὸν Λέοντα. Item eiusdem alia poemata, quibus respondet Theodorus paphlago. 5. Θεοφάνους γραμματικῶ, ὃς φίλον φίλῳ τε καὶ οὗ πατρὶτι ἐκ τῆς ἄγαν φίλως. 6. Λεοντίου γραμματικῶ ἐρωτικῇ λαλιᾷ πρὸς χειλιδόν. (Adnotat autem Allatius, in codice augustano CXXI. n. 6. haberi Leonitii versus.) 7. Λέοντος τοῦ διαπύτου δοκταίων εἰς τὴν ἄγιαν πεντακοστήν, ἐν τῷ ἐσπέρῳ ἡ ἀρχὴ δεῦτε λαοὶ τὴν τρισυπόστατον. 8. Κοσμᾶ μοναχοῦ κανὼν εἰς τὴν ἄγιαν πεντακοστήν ἡ ἀρεστ. πεντακοστὴν ἐκράζοντες ἡ ἀρχὴ πέντε ἐκδόλυψι. 9. Ἰωάννου τοῦ Ἀραβᾶ κανὼν διὰ στίχων ταυβωῶν εἰς τὴν ἄγιαν πεντακοστήν etc. κανὼν τριωδῶς ἐν τῷ μεσσηνιῳ. Tres tamen Photii odae, quas ego in alio melodorum quondam codice vidi, in vallicelliano non memorantur. Denique ut poetarum, quorum in allatianis vernetianisque adversariis carmina vidi, notitiam absolvam, ibi videlicet sunt haec fere nomina: Catraces quidam, item Corinthus quidam, Eustathius macrembolites, Euthymius zygabenus, Georgius pisides, Iohannes euchaita, Isaias quidam, Manuel Caleca, Manuel melissenus, Mathias Chrysocephalus, Maximus, Perdiccas ephesius, Manuel Phile, Prosuchus, Theodorus Balsamon, Theodorus studita, Tzetzes; qui certe partim sunt editi, ut Maximus, Perdiccas, Pisides, alii quae aliquot. Sunt etiam anonyma carmina, veluti duo longiuscula εἰς τὸν ἄγον Ἀθανάσιον: aliud adhuc longius εἰς τὸν Χριστὸν γενέθλια: aliud item εἰς τὴν τῆς ἄγιης παρθένου μετόπισιν. Erant quaedam insuper ad anthologiam veterem pertinentia. Sed iam manum de tabula.

Bar-hebraei Nomocanon.

XI. Qui in doctorum hominum libris non tam phaleratam rhetorico flore orationem, quam solidae doctrinae fructum quaerunt, ii certe hunc Bar-hebraei, quem ipsis legendum obiiimus, Nomocanonem in primis ada-

mabunt. Est enim huius libri dos praecipua, ut nihil ei par aut simile in orientalis iuris bibliotheca habeatur; ne Ebediesu quidem excepto opere, quod in re ecclesiastica uberrimum, res civiles multo parcius attingit. Sane Barhebraeus canones orientales et graecos, interdum etiam africanos, late complectitur, sed et leges Caesarum permultas, aliquando nominatim, plerumque vero anonymas, nectit; quae res postrema eruditissimum admodum iuriconsultis placebit, qui nostra aetate ius caesareum criticamque eiusdem histeriam tantopere ventilant, eiusque fines quam latissime proferunt. Sed age ipsius auctoris et operis ex bibliotheca orientali Iosephi Simonii Assemani T. II. cap. 42. notitiam ponamus.

Gregorius Bar-hebraeus, qui et Abulpharagius, scriptorum iscobitarum facile princeps, patria melitineus (1), patre Aaron medico, anno Christi 1226. natus est, ex quo Bar-hebraei, hoc est Hebraei filii cognomentum traxit. A puero graecae, syriacae, et arabicae linguis strenuam operam dedit: mox philosophiae ac theologiae cursu emenso, medicum sub potro alisque eius aetatis celeberrimis medicis coluit. Anno aetatis vigesimo, in urbe Phoeniciae Tripoli, ab Ignatio Iacobitarum patriarcha episcopus Gubae ordinatus fuit; ex qua sede, anno sequente, ad Lacabenam translatus fuit. Deinde vero noster circa annum 1252. alepensis ecclesiae infulus ornatus fuit; demumque anno 1264. ex alepensi ecclesia ad Maphrieni dignitatem erectus est, quam usque ad annum suum mortualem 1286. tenuit. (Maphrieni dignitas apud Iacobites, patriarchali inferior, metropolitica maior; primatatem recte vertas. Orienti praesidet, hoc est Chaldaee et Assyriae, nec non extremis Mesopotamiae partibus, sub antiochani Iacobitarum patriarchae potestate. Et quidem de amplificata per usurpationem Maphrieni auctoritate, legis nostrum p. 41. Librorum eius multitudinem ac praestantiam recenset idem Assemanus, a quo partem eam tantummodo mutuabimur, quae loquitur de Nomocanone. Sic igitur p. 299. seq.) *Liber Directorium, seu Epitome ecclesiasticorum canonum et legum saecularium.* Duae partes complectitur; prima est de rebus ecclesiasticis, altera de causis ad laicos spectantibus: opus integrum decurrit sub capitibus quadraginta, quae in sectiones aliquot dividuntur. Huiusmodi iuris syntagmata apud orientales Christianos syriace et arabice instituta sunt, ut episcopi et patriarchae ad manus haberent leges, ex quibus inter Christianos ius dicere possent (2). Nam ex communi disciplina, variis etiam Chalipharum Sultanorumque privilegiis confirmata (3), Christianorum inter se litigantium causae apud episcopos aut patriarchas iudicari debebant ex legibus antiquitus receptis. Illae autem non aliae erant quam canones Conciliorum, constitutiones Patrum, responsa

(1) Id significat ipse Bar-hebraeus in nota marginali apud nos p. 109. Confer etiam p. 312.

(2) Sic respo noster in clausula operis, se id scripsisse demonstrat, ut antistites sanctae ecclesiae iudicare populum eiusdem quesset, et definire iudicia, et leges intelligere.

(3) Legi egomet Sultani byzantini nostra aetate regnantis, amplissima diplomata graeco sermenique patriarchae, nec non catholico sacerdoti praefecti civilis apud nostras communionis Armenios vice fungenti tradita, quibus ius (civile) dicendi inter imperii ottomanici Christianos potestas praepotenti suprema et universalis conceditur. Dixi *ius civile*, non *israelum sive ecclesiasticum*; hoc enim nullus laicus, nedam tarco, dare potest, neque christianus quivis ab eo utendum accipere.

prudendum et doctorum ecclesiae, leges denique christianorum imperatorum, quas ex epitome iuris Iustiniani, Novellae, et Basilicorum libris in suam linguam Syri Arabesque transtulere. Ex illis igitur in locos communes digestis Collectionem hanc suam componit Bar-hebraeus. Praeterea testimonia asurpat ex didascaleia seu constitutionibus Apostolorum, ex canonibus eorundem, ex Clementinais variis, et ex conciliis nicæno, constantinopolitano, ephesino, chalcedonensi, neocaesariensi, ancyran, laodicensi, antiocheno, et gangrensi. E Graecis laudat Dionysium areopagitam in libro de ecclesiastica hierarchia, Dionysium patriarcham alexandrinum, Euthadium, Origenem, Athanasium, Basilium, Timotheum alexandrinum, et Severum antiochenum. (Ex Africanis Cyprianum.) E Syria Rabulam et Isobum edessenos episcopos passim, Philoxenum mabugensem, Georgium Arabum episcopum, Iohannem alterum Telse Mauzaltæ, Cyriscum Amidæ, Persarum synodum, Lasium quendam, patriarchas Ischitarum Dionysium, Cyriacum, Ignatium, Michaelem seniore, et Iohannem. Nominantur ab eo praeterea Dionysii athoniensis libri tres et epistolae decem, Basilii orationes 29, Gregorii nazianzeni tomus duo et orationes 47, et opistolae variae, Severi tomus tres et homiliae epithroniae, nempe in throno habitae 124, (1) et epistolae, S. Ephraem et S. Isaac sermones 214, S. Iacobi sarugensis 182, homiliae et sermones per anni circulum, quo magna ex parte sunt Iohannis Chrysostomi, Cyrilli, et Theodoti, et Archithi, et aliorum; historiae patrum et doctorum 20 martyrum 125, Palladii liber *paradius* inscriptus in tomis tribus, Basilii hexameron orationes 9, Iacobi edesseni in idem orationes 7, et liber unus de theologia, et plures epistolae, commentarii S. Ephraem, et Iohannis, et Moysis Bar-Cephæ, et Bar-Salibi. (Haetenus Iosephus Assemanus, qui nullam addit Bar-hebraei ischitae sententiam quandoque deerrantibus animadversionem; quod tamen partim Aloisius partim nos brevissimis verbis facere in loco non negleximus. Et quidem illa ciborum aliquot prope iudaica discretio p. 229. seq. ex aliis quoque ecclesiis acre fuit depulsa.)

XII. His de auctore et opere dictis, sequitur ut de interpretatione latina, quae nunc prodit, pauca dicamus. Hanc videlicet Aloisius Assemanus, et quidem primam, ante videlicet quam illam Ebediesu, clahoravit, ut ipse in prologis mss. testatur; quorum a me ratio non est habita, quia partim ab argumento discedunt, partim vero ex impressa Assemani senioris bibliotheca derivati ad litteram sunt. Lucubrationem hanc suam memorat Assemanus in praefatione etiam ad catalogum Patr. chald. p. XLIV. Ait porro Aloisius in prologis se hoc opus servata phrasi et dialecto syriaca (mirum dictum latini interpretis!) litteraeque inhaerentem interpretari. Alii rursus dicunt, concessum sibi breve temporis spatium, et praefixam legem inhaerendi litterae, in causa esse ut quandoque obscurus sensus videatur, stilusque barbarus; cui rei non parum, inquit, culpa eius contulit qui syriacum descripsit codicem. Revera nihil verius toto in volumine dixit Assemanus: etenim scripti eius (exceptis praefationibus) tanta est barbaries,

(1) Nos centum et viginti quinque vidimus. Confer praef. ad T. IX. p. XXIII.

et tantis vitiis sermo confusus, ut vix interdum humano more loquatur: igitur necesse fuit, ut ego innumeris locis verba mutarem, phrasim molliorem aut ordinarem, sententiarum tenebras declarare conarer: quamquam aethiopem lavisse me adhuc sentio. Haec de latini textus elocutione. Unum tamen inveni de baptismo caput abs Iosepho Assemano in alio codice latinum factum; quod statim, abiecto Aloisio, in meam recepi editionem; unde satis patebit quantum interpres Aloisius abs Iosepho distet. Syriacum autem Bar-hebraei exemplar extat in codicibus vaticanis 133. apud Iosephi Assemani catalogum, nec non in codd. 353. et 356-359. apud meum supplementum tomo V: ne aliarum bibliothecarum codices memorem, in quibus pariter conservari conpertum est.

De collectione Canonum ecclesiae armeniacae.

XIII. Diu multumque optaveram collectionem aliquam Canonum ecclesiae armeniacae cognoscere, quia mirabar nullam adhuc esse apud nos divulgatam, quum tamen eius gentis permulta scripta iam typis commissa fuissent. Ecce autem expetitur denique deprehendi codicem a quodam Caciaduro armeno, anno Christi 1634. in urbe Rodosto, pereleganti littera, quamquam minime orthographa, scriptum; et a reverendissimo domino Stephano Aucherio Claudiopoleos episcopo Romam anno 1797. delatum. Is codex non armeniacos tantummodo, verum etiam graecae originis canones tenet, ducto initio ab apostolicis, et a gentium per singulos apostolos ad fidem conversarum recensione, eo ferme modo quo suum texit prohoemium Ebediesus. Ceteroquin ego, ne quod ad occidentales canones adinet, actum agerem, eam tantummodo codicis partem seligendam putavi, quae orientales id est Armeniorum canones continet, et quidem antiquiores, nempe a saeculo quarto ad octavum; quos implorato, ut dixi p. 316, perito interprete ad latinum usum notitiamque transtuli, et in hac mea orientalium canonum sylloge libentissime collocavi: nihil enim opportunius esse iudico, ob cognoscendos, quod valde nostra interest, illius ecclesiae mores et instituta. Nam de dogmatibus vix sermo est, quia hi canones disciplinam pleurumque cleri populi que continent. Sed tamen hanc Canonum collectionem non ita ubique esse authenticam, ut tituli eius prae se ferunt, dixi, admonentibus ipsis Armenis, in adnotatione p. 316. Quod vero ibidem, suadente quodam amico, affirmavi canones Isaaci parthi prae ceteris videri certos, iam me dicti propemodum paenitet: sunt enim in his minutiora multa, quae quarto saeculo, id est Isaaci aeo, vix conveniunt; quare et hi postea interpolati videntur. Quid quod p. 285. canones hi dicuntur nunc primum ex graeca lingua conversi? Nam de illis Iohannis Ozniensis iudicium

non retracto, sed ii prae ceteris animadversiones nostras commoverunt; quas ne repetam, hoc saltem aio: scilicet consuetudini illi Schismaticorum offerendi merum in sacrificio, novum nuper et validum me suscitasse adversarium Eutychium patriarcham constantinopolitanum, armenio patriarcha seniore duobus saeculis; qua super re disserui in voluminis noni praefatione. Nam quod Ozniensis exemplo utitur a mosaicis libris sumpto, quid ea res demum apud nos valet? Melchisedechus autem, quodnam, oro, theologis argumentum suppeditat? praesertim quin nescimus, utrum merum obtulerit an meracum. Sed bene est, quod fatetur Ozniensis, diversam esse a sua ceterarum gentium christianarum traditionem; cui populus quoque armeniacus, quatenus orthodoxus est, tandem aliquando obedientiam praebuit. Rursus bene est quod omnem Ozniensis cum Schismaticis communionem canone suo 29. vetat; idque aio propter laxiores nonnullorum hac super re opiniones. Unum adhuc lectores quaerent, quid sit nimirum in Macarii hierosolymitani canone (p. 274.) oleum mortuorum. Equidem de his Macarii canonibus, qui nunc primum ex armenico codice linguaeque produnt, subdubitare parumper licet; praesertim quia gratam illam Armeniis schismaticis crambem recoquunt de usu meri in eucharistico sacrificio: quam rem abs hierosolymitanae ecclesiae traditione usuque abhorrere, in scholiis demonstravi: quare et illum Armeniorum morem ungendi, ut audio, sacerdotum suorum cadavera, palaestina ecclesia, tam prisco praesertim aeo, fortasse ignoravit. Sed utcumque ista res se habet, nullam heic esse sacramenti vim aut naturam, quis non videt? Nihil est enim, nisi honor quidam sacratis adhibitus cadaveribus, veluti apud nos turis suffitus, et lustralis aquae aspersio, quam nos sane mortuorum baptismum non appellamus. Ritum certe apud Iacobitas ungendi in pectore mortuos sacerdotes narrat Bar-hebraeus in hoc volumine p. 37, nulla ritui adtributa sacramenti vi.

XIV. In praetermissis a me codicis armeniaci partibus, vitiosi quidam canones sunt concilii ut inscribitur theodosiopolitani, quibus maledicuntur S. Leoni papae romano, vetatur aquae in sacro calice admixtio, coniunctio festorum natalis Christi et Epiphaniae imperatur, Purificationis autem sollemnitas ad diem quartadecimam februarii transfertur; idque concilium celebratum esse adfirmatur sedente Isaaco armenio patriarcha et Iustiniano magno imperatore, cuius iussu ex universo orbe romani, graeci, alban, assyriique episcopi Theodosiopolim in Armenia convenisse dicuntur, laevore quis non videt, hanc synodum vel prorsus esse confictam (†) vel certe immaniter interpolatam? Quandonam enim episcopi ex universo orbe, et quidem etiam romani, ad Armeniorum synodum confluerunt? Qui fieri poter

(†) Cieslaccius Hist. Armen. lib. III. in adnot.

rat; ut romani et graeci Leoni maledicerent, cuius epistolam semper ut columnam fidei suspexerunt? Quomodo item meri oblationem, festorumque perturbationem illam sancirent? Neque rursus tam facile graeci azymum, quod in concilio decernitur, comprobassent. Fallaciae huiusmodi, etsi exsecrandae sunt, nihilo tamen minus apud pravae mentis homines non raro deprehenduntur. Nam de confictis apud nestorianos Chaldaeos occidentalium pontificum diplomatibus, paulo ante dixi. Suppositam a graecis photianis Iohanni VIII. PP. epistolam, in primo volumine demonstravi. Iustinianus imperator (apud me T. VII. p. 304.) suppositam S. Iulio papae epistolam, deesse omnino in archiis romanae ecclesiae testatus est. Dogmaticam catholici cuiusdam patris homiliam ab homine monophysita corruptam, alibi docturus sum: ubi enim catholicus scripserat Christum non dividi in duas personas, ibi monophysita naturas posuit; ita tamen ut in codicis rasura vestigium adhuc vocabuli *personas* appareat; ex alio autem eiusdem homiliae exemplari folium ipsum detraxit. Quid plura? Primum ab Anastasio (apud me T. VII. p. 6.) prolatum ex patribus testimonium, ex oratione Nysseni est, idque deerat in editionibus, quia codex morellianus eo folio carebat, in quo Nysseni tractus fuerat perscriptus. Atqui in eo fragmento validum est argumentum pro S. Spiritus processione etiam a Filio. Loquens enim sanctus pater de essentialibus personarum divinarum proprietatibus, ita scribit: τὸ θεῖον πνεῦμα καὶ ἐν τοῦ πατρὸς λέγεται, καὶ τοῦ υἱοῦ εἶναι μετμετέχοντα· εἰς αὐτὸν τὸ μὲν πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν, καὶ Χριστοῦ πνεῦμα ἐστίν. Pergit autem ibidem Nyssenus docere, nequaquam posse vicissim πνεύματος Χριστὸν appellari; nempe dici, quod ut Spiritus a Filio est, ita Filius pariter a Spiritu sit. Num ergo fortuito id dogmaticum folium a codice excidit? an vero photianus aliquis abstulit? Equidem ex tam levi incertoque indicio nihil definio.

Ebediesu opus de christianae religionis veritate.

XV. Nostra redit ad sobriensem Ebediesum oratio, cuius christiana demonstratio atque apologia prae ceteris aliorum auctorum, quas in orientalium codicum penore habemus, me delectavit, et lectu dignissima visa est. Talis quippe tantusque scriptor est Ebediesus, ut Iulice Assemano, doctoribus ipsis syris Ephraemo, Isaaco, et Iacobo comparandus esset, nisi dicendi copiam, stili nitorem, sacram denique eruditionem, Nestorianorum erroribus, quibus a pueritia imbutus fuit, contaminasset. Scripsit vero id opus, iubente patriarcha suo Iaballaha, post annum Christi 4294, in quo peracutum ingenium prodit, et in logicis disciplinis exercitatum: praecipui vero momenti est quartum capitulum tractatus tertii, ubi christianarum sectarum (quod tamen nomen vera orthodoxia respuit) divisionem perspicue

exponit. Porro Sobensis errores, praesertim ubi agit de sacramentis, breviter ego, ut decuit, in scholiis increpui: verumtamen ad fermentum quod adinet, anilem Nestorianorum fabulam refert Assemanus B. O. T. IV. p. 260, ex qua tantus error conflatus est, ut ritum hunc, sacramenti instar sacri-legē habeant. Hoc denique et grati animi et veritatis causa dicendum superest, nempe hunc egregium Ebediesu de christiana religione tractatum nos habere ab eximio interprete Francisco Mehaseb maronita, Collegii urliani alumno, qui syriaci quoque exemplaris editionem diligentia sua peritiae curavit.

De S. Sophronio patriarcha hierosolymitano.

XVI. Cogitanti mihi de Sophronii, viri sanctissimi, ante medium saeculum septimum patriarchae Hierosolymorum, tum insignibus erga ecclesiam meritis, tum etiam non paucis scriptis, permirum videri solet, nondum haec, in tanto typorum apud nos usu, fuisse collecta, neque idoneo voluminis apparatu coniunctim edita; immo vero complura in codicibus mss. ad hanc usque diem indecore prorsus retineri. Quae igitur sparsim sunt vulgata, veluti in Concilio generali sexto, in Sanctorum actis, in Patrum lugdunensi bibliotheca, apud Gretserum de cruce, apud Combefisium in bibliotheca PP. concionatoria, atque apud Allatium, non ignoro; sed praeter quam quod pars illorum nonnisi latine extat, sine graeco originali; ea sane incommode sus deque quaeruntur, et illustratione debita carent; atque, ut dixi, fratrum librorum adhuc latentium comitatum desiderant. Itaque cepti consilium instruendi mediocrem totum, quem postea in lucem emitam; quo cuncta Sophronii opera, cum Hesychii etiam presbyteri hierosolymitani non paucis scriptis laud paenitendis, complexurus sum. Et sane apud me habeo graecos utriusque auctoris textus complures: Sophronii autem studeo paene prae ceteris divulgare copiosissimam, quam prae manibus habeo, de SS. Cyro et Iohanne historiam, genuinum certissimumque beati Patris foetum, et diu nimis in Graecorum Latinorumque codicibus pressum. Interim vero nihil vetat, quominus heic duo colloquem in antecessum S. Sophronii scripta; primo videlicet in SS. Petrum et Paulum AA. panegyricam orationem, quam veluti gemmulam in vaticano codice graecam reperi, brevique hora latinam feci; deinde typici quoddam fragmentum, sacris quos superius descripsi, hymnis quodammodo consonum, cum finalibus regi et sacrorum antistiti acclamationibus: nam officii quoque divini ordinem a S. Sophronio nostro fuisse instauratum, testatur auctor priscus Simeon thessalonicensis apud Allatium in dissert. 1. de ecclesiasticis Graecorum libris; quam nunc rem vaticanus codex confirmat.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΠΕΤΡΟΝ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΝ ΤΟΥΣ ΜΑΚΑΡΙΟΥΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ
Τῇ Δ' ΗΜΕΡᾳ ΤΩΝ ΓΕΝΕΘΑΙΩΝ.

1. Πάλιν ἡμῖν διὰς ἀδιόλητος ἡλαμψεν, πάλιν ἡμῖν συζυγία ἀδιόλητος ἦνθησε, πάλιν ἡμῖν συνάρθρα ἀδιόλητος ἐβρυσεν, ἀποστολικῶν ἡμῶν πατηρίων εἰς μίαν συνθραμυνθὲν ἑορτὴν καὶ πανήγυριν, καὶ διηλαίς ἡμᾶς λαμπρυνουσῶν ταῖς φαιδρότησιν, ἐν μᾶλλον φωτὶς ἡλιακοῦ φανερόμενον λαμπρότητι· Πίτρος γὰρ τῶν ἀποστόλων ὁ κορυφαίωτάτος σίμαρον, καὶ Παῦλος ὁ Πέτρον τὴν χάριν ἐξαιμῶν, καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἀποστολῆς παρακλησιος, κἄν εἰ μὴ τῆς ἱερᾶς δωδεκάδος ἐκείνης τῶν σπουδαίων ἀποστόλων ἐτίγγανεν, ὥς τὴν ἐκλογὴν καὶ πρόκλησιν, εἰς ἄνθρωπος τίς ψυχῆς ἐτεκνίσαστο, εὐ προφῆτης, εὐ πατριάρχης, εὐ δικαίος, εὐκ εὐσέβιος καὶ ἀσώματος ἀγγέλος· δοῦλος γὰρ οὗτοι καθ' ἑαυτοὺς ἀπαντες, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ἐμὸς τοιοῦτος, κἄν εἰ ἀρεταῖς ἡμῶν καὶ πνευματικαῖς ἀξίαις καὶ χάρισι μέτρῳ πολλῷ διαφέρουσιν· ἀλλ' αὐτοὶ ὁ Χριστὸς ὁ διαπέμψας πάντων ἡμῶν καὶ Θεὸς καὶ κύριος, ὁ τὴν φύσιν διπλοῦς καὶ μοναδικὸς τὴν ὑπόστασιν (1), ὁ ἐκ Θεῆος τε καὶ ἀνθρωπίνης συγκαίμενος φύσεως, καὶ ἐν εὐδοκίᾳ τε Θεῶς καὶ ἀνθρωπίνῃ φανερὸς γνωριζόμενος, καὶ οὐδαμῶς εἰς αὐτὰς διαμερούμενος, οὐδὲ τομὴν τὴν εἰκονῶν προσδεχόμενος, διὰ τὴν ἁγρίαν καὶ ἀμείριστον ἵκνουσιν· οὐδὲ γὰρ τὰ ἐξ ὧν ἐστὶ συνέχυσεν, εἰ καὶ ἀλλήλους ταῦτα καθ' ὑπόστασιν ἵκνουσιν· οὐτε τὰ ἐν αἷς ἐστὶν ἀλλήλων διέσπασεν, κἄν εἰ ἐν αὐτοῖς τελείως γνωρίζεται Θεὸς καὶ ἀνθρώπος, ὁ αὐτοὶς καὶ ἐν αὐτῷ θεωρούμενος· ὁ καθ' ἑαυτοῦ καὶ ἡμερῶν ἐπιστάμενος, καὶ ψυχῆς ἀφαντοῦς θεωρῶν τὰ βουλευόμενα, ἅπαν ἱκανοὺς ἀνθρώπους ἐν καρδίᾳ κρυφαίως βουλεύεται, κἄν εἰ λανθάνουν δοκῇ λεηστρεμμένα τούς τῆς αὐτοῦς ὑπάρχοντες φύσεως.

2. Οὕτως ἡμῶν τῆς σπουδαίας κερδόμενος, δι' ἣν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐξ εὐαγγελίου κατέκλητον, αἰετὶν ἐκλογὴς ἐποθέσαστο, καὶ χάριν ὁπρὸς αὐτοῖς κατεμήρισε, συναριθμωμένῳ μὲν αὐτῶν τῇ ποσότητι, ἐν διαφύσσει δὲ αὐτῶν τὸ ἀξίωμα, οὐτε τὴν τάξιν συγχύσαντες (2)· ἀλλ' ἐν τῇ ἐνότητι τῆς ἀποστολικῆς ἀξίας καὶ χάριτος, τὸ τοῦ ταξίως περιέσσαν διαφέρει· καλὸν γὰρ ἡ σφραῖς τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δύναμις, καὶ ὁ λόγος ὁ πάντων γνωστῶν γνωστικώτατος, κρυφῶς καὶ τῆς ἀποστολῆς τὴν ἀξίαν ἐνείκην φυλάττειν, καὶ τῆς τάξεως τὴν διαφάνειαν ἀσυγχύτως γνωρίζεσθαι, ὥς ὅτι μὴτε ἡ τάξις εἰς ἀτάξιον μετατρέπεται· ἐξερχόμενος

(1) Notemus S. Sophronii doctrinam contra monophysitas, monothelitarum fratres, quorum haereseos malleus ipse fuit.

(2) En et S. Sophronius primum Petri in apostolico ordine belle tuetur, etiam supra Paulum; quorum dignitatem neuterque aliquot, male erga sedem Petri romanam adiecti, sequere volebant: ite ut ipsorum doctrina inter damnatas merito propositiones relata sit.

γὰρ θεὸς τυγχάνει τὸ ἀτακτὸν μῆτε τῆς ἀξίας ἢ χάρις εἰς ἀνίσους διατίθεται χάριτας· ἀνταμείβεται γὰρ οἱ αὐτὰ χαρίσματα, καὶ τὸ ἔργον ἔπει αὐτὸς διακρίνει, εὐδαμῶς, ὡς ἡ μετρίαια φρενί, παρελθόντων αὐτοῦ ὁ πάντα τυγνῶ καὶ σταθμῇ δοκιμαζόμενος, καὶ ἐκείνου θεοῦ ἀπροσπονήτως βουλῇ τὰ χαρίσματα, μετὰ τὸν πρώτην ἐλογνῶν, τὴν ἐπ' ἀποστόλῃς πεποιθεῖται διδοῦσα, καὶ τὴν δεύσαν, τὴν ἐπὶ μαθηταῖς οὖν καὶ ἐξδιδόντα τέτοιον· κατὰ τὴν εὐαγγελίαν· ἐκ τῶν ἐπιγίνωσιν πραγμάτων ἀνάβασιν, ἥ τις διὰ τὸν σῶμα γυμνῆται, τὴν ἐξ ἡμῶν προσελάβετο, ἀσφαρῶς γὰρ καὶ ἀσφάλως, τὸ πρὶν ὡς ἡμῶς καταβῆναι, καὶ τρίτην ἐλογνῶν ἐπιδοκῶνται, αὐτῶν τῶν ἀποστόλων καλῶς τὴν ἀρεσκόμενος, εἰς ἀποστολῆς διαφορὰν ἐργαζόμενος· ἐξουσίαν γὰρ ἔχει ὁ πάντων κεραιὸς ἡμῶν θεὸς, τοῦ πάλου καὶ τοῦ πλάσματος σκεπτικῶν, καὶ παρᾶν ὡς βούλεται, μηδένος ἀντι τῆς βουλαῖς ἀντιπράττοντος· ὅς καὶ τὸν Παῦλον σαφῶς ἐλογνόμενος, ἔρασκε πρὸς Ἀνανίαν τὸν Παύλου βαπτιστὴν καὶ διδασκαλὸν· ἐκεῖνος γὰρ αὐτὸν καὶ τυφλωθέντα περικύβη, καὶ φωτισθέντα βαπτίσαι, καὶ βαπτισθέντα δεῦροχ τὸ ζώονεντον δίδαγμα πορεύει πρὸς τὴν τούτου θείαν κατήχησιν, οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἀνέβλεψεν, εἰ σκεῖνος ἐλογνῶς μοι ἴσταν αὐτοῦ, τοῦ βασιλεύοντος τὸ ὄνομα μου ἐνώπιον ἰσθῶν καὶ βασιλεῖον υἱὸν τοῦ Ἰσραὴλ· ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ἔσχα διὰ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν· ἀλλὰ καὶ Παῦλος αὐτὸς ὁ θαυμαστός, τῆς οὐρανῆς ἀξίας διόντος τὴν προχρήσιν, ἔγραψεν ὡς ὁ ἐνεργήσας Πέτρος εἰς τὴν περικοπὴν, ἐνεργήσας καὶ αὐτὸς εἰς τὰ ἔσχα.

3. Τῆς οὖν τῶν σωτῆρος κατ' ἐλογνῶν προχειρίσεως, Πέτρος τῷ πρώτῳ τῶν ἀποστόλων καὶ κείνῳ Παύλῳ συναρμολογῶν τὸν ἑαυτοῦ, καὶ ἐν ἀμφὶν διωκόμενος ἀξίωμα, καὶ εἰ τὸν μὲν εἰς ἀποστολὴν τῶν ἐν περικοπῇ προβέβλητο, τὸν δὲ ἀγέλαος ἰσθῶντος προσελήρωσεν· καὶ χάριν μίαν, καὶ θεοδοτὸν ἀξίωμα, τὸ τῆς υἱοθεσίας σφραγὶς τῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ γεννήτερα, τοῖς δι' αὐτὸν ὡς Χριστὸν αὐτὸν ἐπιστρέφουσι δίδωσι, καὶ ὄνομα ἐν ἀμφοῖν προσκεχρίσται, τὸ ἐπ' αὐτοῦ Χριστοῦ χριστιανὸς ὀνομαζόμενος· ἐκείνους καὶ ἡμεῖς οἱ τούτων μαθηταὶ καὶ ἀδελφοὶ, πιστὴν τὴν αὐτῶν πειρίσαντες, καὶ δίδαγμα τὸ αὐτῶν ἀσπαζόμενοι, ἀλλήλους τούτους συνήψαμεν, οὗς ἡ χάρις συνῆψε τοῦ πνεύματος· καὶ κινήσας αὐτοὺς συναστῶμεν πανήγυν, ὡς κοινὴν λαχούσιν καὶ ἰσολεῖς τὸ προχειρίσας· καὶ μίαν Χριστῷ ἐργὴν ἐργάζομεν, ὡς μίᾳς ἡμῶν πνευματικῆς αὐτῆς διὰ τῆς ἀμφοτέρων ἐπιστροφῆς φανερύεται· εὖς γὰρ Χριστὸς αὐτοὺς συνημώματες, καὶ μιᾷ κατασκευῇ χάμετι, τούτους ἀλλήλων διακρίνουν εἰς αἰνῶνους, οἱ εἰς Χριστὸν τετακώς ἡμῶς ἐψηφίσαντο· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μίαν αὐτῶν πανήγυν ἤμας, ἵνα μὴ Χριστοῦ τῇ ψήφῃ φανῶν μαχόμενοι· εἰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι, ἐν πᾶσιν ἀδελφωθῶν ἐπισπουδόντες, καὶ κινήσας αὐτοὺς συναστῶμεν συνόντες ἀφαιρούμεν, καὶ ταύτῃ φανότατα τιμῶμεν αὐτῶν τὴν συνάφην· ἵνα γὰρ Πέτρος ὁ κερυφαῖος κερύσσεται, ἐκεῖ καὶ Παῦλος εὐδὲς ὀνομαζέται· καὶ ἔπειτα Παῦλος ὁ ἐνεὸς ἀνθρώπος φανῇ, καὶ Πέτρος συναγέλαζόμενος δίκνυται.

4. Οὕτως ἀλλήλων οἱ σοφοὶ καὶ θεωρεῖται τὰς συνουσίας ἀφρότους ἐργάζονται, τὸν χωρισμὸν οὐ βουλόμενοι, τὸν μερισμὸν ἐκτρέφοντες, τὰς διαρίσεις ἐκλίναντες, τὰς τομὰς ἀποτρέφοντες, τὰς δικαστάσεις οὐ στέργοντες, ὡς μίσους ἐγόνους, καὶ ἔχθρας οὖσας προβλήματα· διδοῦσι διὰ τούτων ἡμῶς ἐκίμενοι, τὴν τῆς πνευματικῆς ἀγαπῆσεως ὥσπερ, καὶ φιλίας τῆς κατὰ Χριστὸν τὸ ἀφελίμων· τὸ γὰρ κατὰ Χριστὸν τὸν θεὸν οὐ γινόμενον,

οὐδὲ μίαν παρέχουν εἶδε τοῖς ὁρώσιν ὡφθαλμοῖς διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀμφότεροι, τὸ τῶς ἀγάπης ἡμῶς ἐκδηλούμενοις ὄφθαλμοις, καὶ ἐν ἑαυτοῖς τινεύοντες αὐτὰς τὴν ἐνέργειαν, καὶ καὶ νῦν τὴν πανήγυριν ἄγουσιν· ἔθεν ὁ μὲν, ἀλλήλους ἡμᾶς τῇ συνθέσει τῆς ἀγάπης γιγνώσκων τὸ ἀπώγων, τὴν καὶ πάντως μείζονα τῶν χρημάτων ὡρᾷτο, ὥς καὶ τὸ πλεονέκων κακὸν οὐκ εἰδυῖαν ἐργάζεσθαι· ἡ γὰρ ἀγάπη φθοῖ, τὸ πλεονέκων κακὸν οὐκ ἐργάζεται· καὶ ἀλλήλων ἐνδίδουσαι τῆς αὐτῆς ἐνδομύμεναι ἐπιτέλλεται· καὶ οὐ τοῦτο γε μένον, ἀλλὰ καὶ τὰ σῶμα αὐτῶν καὶ ἑαυτὴν διατάσσεται, ἀλλὰ τοῦ πλεονέκων ποθεῖν οἱ ἀγάπῃ, ἡ τις καὶ ἐν σῶμα, καὶ ἐν πνεῦμα ποθεῖ τοὺς μετέχοντας, καὶ ἐν μᾶζ ἐκπῶι τῆς κλήσεως τίθεται, καὶ κοινονοῦς τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀποδείκνυσιν· ὁ δὲ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἡγνέσας ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας, φθοῖν, εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριντον ἐκ καρδίας ἀλλήλους ἐκτενῶς ἀγαπάσκει, καὶ ὥς Θεοῦ δούλου, πάντας ἡμᾶς τιμᾷσται· τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾷ, ἀδελφοποιεῖν ἀλλήλους ἡμᾶς εἰδὼς τὴν ἀγάπῃ· ἔθεν καὶ πρὸ πάντων τὴν εἰς αὐτοὺς ἀγάπην ἐκτενῶς ἔχων ἡμᾶς ἐγκυλιεύει· ἔτι τὴν ἀγάπην καλύπτειν πλῆθος ἀμαρτημάτων, ὁμοτινῶς ἀπεργνάσκει.

5. 'Αλλ' ἡμεῖς τὰναντία τούτων τὰς διδασκαλίας σπουδάζοντες, εὐ μόνον ἀλλήλους ἀγαπῶν εὐ βουλόμεθα, ἀλλὰ καὶ μιστὴν ὥς πολέμους τοὺς πλεονέκων ἐξέλομεν· οὐκ εἰδότες, ὥς ἔσονται, ὥς ἔχθρα καὶ μῖσος τοῦ ποικίλου καθίσταται ἔργον πνεύματος· ἔθεν καὶ ἀδικούμεν τούτους, καὶ θλίβομεν, καὶ μυρίαὶ διαβολαὶ ἐκτελείμεν, καὶ πᾶν εἰ τι κακὸν εἰς αὐτοὺς ἐργάζεμεθα, τῆς ἀγάπης ἀπὸς χερσίσαντες· ἡ τις κατὰ Παῦλον τὸν πάνσοπον, τὸ πλεονέκων κακὸν οὐκ ἐργάζεται· ἀγάπης γὰρ ἔργον ὄντως πεφόρται κἀλλίον, τὸ τὸν πλεονέκων κακὸν καὶ ἐργάζεσθαι· ἀλλ' οὐτε τούτων τὰ θῆαι διδάγματα, τὰ θίγας γίμνια χάριτος, καὶ σωτηρίαν τοῖς ποιηταῖς αὐτοῖς (οὐ) μόνον ἀποστολαῖς παρεχόμενα, οὐτε τὰ σοφὰ πάλιν ἐποδείγματα μετέχων ἡμᾶς πρὸς ἀγάπην διδόνται· οὕτω νοσημένον χαλεπῶς τὸ μισθό· διὰ φαν, καὶ ἀβυσσώστικον θινῶς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀπείχουσαν, ἡ τις πάντων κακῶν καὶ πονηρῶν κυρίως ἐστὶ καὶ γεννάτρια διὸ παρακαλῶ προσφιλίστατοι, ἵνα τὴν ἀποστολικὴν ἐμῶ καὶ φιλικὴν Πέτρου καὶ Παύλου τῶν θιοπροσβίου ἀνδρῶν πανήγυριν ἄγοντες, ἐκλούμεν αὐτῶν τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν εἰς ἐν πνεῦμα καὶ ἐν σῶμα ποθεῖμεν συνάφειαν, καθὰ καὶ ἐν τῇ τῆς μᾶς ἐδιζήμεθα χρίσματος πίστει, καὶ κακῶν τῶν εἰς ἀλλήλους παροψόμεθα, καὶ τῶν ἀγάπης εὐρανοῦν αὐτοῖς ἀμειβῶν κοινωνήσαντες, φαιτῶνται χυματικόντες γνῶσι, καὶ ὄντες αὐτῶν παῖδες, καὶ υἱοὶ γνωρίζομενοι, οἱ κρατούμενοι αὐτῶν τὴν ἀγάπην, καὶ τιμῶντες ἀκριβῶς τὰ προστάγματα, καὶ μηδὲν παντὶ τῶν ἐμῶν μαθημάτων αὐτοῦ παραρθεύοντες.

6. 'Αλλὰ τί τοῦτο νῦν εἰ σέροι καὶ παμμέγιστοι πράττεισι, μετὰ Στέφανον ἡμῖν τὴν πανόρωστον εἰς Θεοφάν σαφῇ προερχόμενοι, καὶ τετάρτην ἐκκενῶς πρὸς αὐτοὺς· καὶ ται τῇ αἰῶνι τῆς κορυφαίας ἀποστολῆς καὶ προβλήσεως, εὐ Στεφάνου μόνον τοῦ λαμπροῦ πρωτομάρτυρος, ἀλλὰ καὶ πάντων ὁμοῦ διοικῶν ἀνδρῶν προηγούμενοι, καὶ τῇ μεγάλῃ τῆς ἀποστολικῆς αἴγλης ἠτάται καὶ στάσις· τρίτη γὰρ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ σωτήριον γέννησιν Στεφάνου δαδωότες πανήγυριν, τετάρτην ἑαυτοῖς διατερίσαντο (1), τῶν ἐντολῶν

(1) Notemus morem hierosolymitanæ ecclesiæ celebrandi festum sanctorum Petri et Pauli quarto a Christi natalibus die.

τοῦ δεσπότου μνημονύοντες, καὶ ταύτας χάρισθε πληθεῖν ἐπαίμων· τοῖς γὰρ τὰ πρωτεῖα λαμβάνοντες ἐδίδοσαν, καὶ τὰς μέζους ἀξίας αἰρεῖσθαι δύνανται, τὰς αἰρεῖσθαι τὴν ἰσχό-
 την ἐδίδασκον, ὡς τις διαφύλλων πρὸς αὐτοὺς φησὶ λέγων· ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν ὡς πρῶ-
 τος, γενέσθω πάντων ἑσχατός· καὶ ὁ ἐν θεῷ ἐν ὑμῖν πρῶτος εἶναι, ἔστω ὑμῶν δο-
 λος· καὶ πάλιν, ὁ μέζων ἐν ὑμῖν, γενέσθω ὡς νεώτερος, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακωνῶν·
 ὁ γὰρ ὑψὺς ἑαυτὸν ταπεινῶσθαι, καὶ ὁ ταπεινῶς ἑαυτὸν ὑψώσεται· ἀλλὰ καὶ εἰ ἰσχύ-
 ονται πρὸς τὴν ἀμπελαργίαν καλοῦμενοι, πρῶτον τὴν μοισσοφρίαν ἐλέγχοντες· εἶθεν τοῦτο σα-
 φῶς ἐπιστάμενοι, καὶ τὰς τὴν δευτέραν λαμβάνουσι, καὶ στεγάνῃ τῇ θεῷ τὰ πρωτεῖα
 παρέχουσιν· ἵνα πρῶτον δικαιοσύνη γένηται, καὶ τὴν ἀρίστην ἡμᾶς ὁδὸν τῆς ὑπόσεως, τὴν
 εὐδοκίαν φημί καὶ ταπεινώσιν, ἣν πρῶτος ἐνεργήσας Χριστὸς ἐτίμηται, ὑποδέχμενος τῷ
 ἑαυτῶν ἐκδιδάσκουσιν· μέλειτε ἀπ' ἡμῶν, τοῖς ἔργοις φεγγερόμενοι, ὡς πρῶτος καὶ ταπεινὸς τῇ
 καρδίᾳ τυγχάνοντες, κατὰ τὸ Χριστοῦ τοῦ δεσπότου καὶ διδασκάλου διάταγμα· καὶ διὰ τοῦ-
 το, ὁ μὲν ἀλλήλους ἡμᾶς ἠλευσάμενος ἑαυτῶν ὑπερέχοντας ἔρασαν· ὁ δὲ τὴν εἰς ἀλλήλους
 ἡμᾶς ταπεινοφροσύνην ἐγκομβόσασθαι βούλεται· ὅτι ὁ θεὸς, φησὶν, ὑπερηφάνους αὐτίσας-
 σεται, ταπεινοὺς δὲ δίδωσι χάριν· διὸ καὶ προστίθεται τῷ ταυτίῳ ἀργήματι, ταπεινῶσθε
 ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑμεῖς ὑπόσῃ ἐν κυρῷ ἐπισκοπῇ· ὡς, ἀδελφοί πο-
 θενόμενοι, ἀρκατοὶ καὶ μαθηταὶ χρηματίζοντες, συνάφμεν τῇ μαθήσει τὴν μίμωσιν, καὶ
 τῇ ἀκρόασι τοῦ λόγου τὰ πράγματα, ἐκείθεν μὲν τὸν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην λαμβάνοντες·
 ἵνα καὶ λόγῳ καὶ πράγματι τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπισπεύδοντες μίμωσιν, καὶ τὴν αὐτῶν ἐπι-
 ποτικὰ φέροντες, καὶ οὕτως αὐτῶν ἡμετέρας τὴν ἐκέρτην ἐρετίζοντες, ἐνθάδε ἡμῶν τὰς
 ψυχὰς καὶ τὰ πνεύματα, καὶ φαιδρύνοντες ἡμῶν ταῖς αἰσθήσεσι τὴν αὐτῶν φαιδρότατον
 πανήγυριν· τοῦτο γὰρ θεωροῦντες πλέον εὐχαίνονται, καὶ πλέον ἀγαλλνύονται, καὶ χαίρου-
 ντες ἑμῷ καὶ γυννύμενοι, τὰς ὑπὲρ ἡμῶν θεῶν διήσεις προσφέρουσιν, ἐκρηκτικῶν ζωῶν προ-
 βεβημένοι, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ἐξαιτουμένοι· ἥς γένηται πάντως ἡμᾶς ἑαυτοὺς, ὡς διὸν
 βωδυσμένους, καὶ μετακίβη τῇ θεῷ λαμπρύνοντας, καὶ ἀγάπης συνέσχημα συσφύξαντας,
 τὰς ἀπαλαύσεις καὶ τὴν ἐκλαμπρύνειν δρέσασθαι, καὶ τὴν ἀγάπην ζωὴν καὶ μὴ λέγουσαν θέ-
 εσθαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καὶ τῷ πανσυνή-
 πνεύματι δοξα, τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη τε καὶ ἀνιμνήσεις πάντες, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

S. PATRIS NOSTRI SOPHRONII ARCHIEPISCOPI HIEROSOLYMODRUM

LAODES BB. APOSTOLORUM PETRI ET PAULI

DICTAE DIE QUARTA FESTI SS. NATALIS.

1. Rursus nobis inseparabile par illuxit, rursus sodalitas indissolubilis nobis effloruit, rursus nobis conorsio indivisibilis pullulavit, apostolicis nampe sollempnitatibus in unum festum concurrentibus ac sollempnitatem; quae quum duplici hilaritate refulgens, unicam tamen, valuti lux solaris, fulgorem demonstrat. Petrus enim summus apostolorum apex hodie celebratur; simulque Paulus gratie amulus, et apostolicus dignitatis proximae accedens: quemquam is minime ad duodenarium illum pertinet splendorum apostolorum numerum, cuius delectum ac designationem haud homo aliquis simplex curavit, oco propheta, non patriarcha, non iustus quisvis, non caelestis et incorporeus angelus; quippe hi omnes servi, nobis hominibus conservi fuerunt, atsi nos virtutibus et spiritalibus meritis gratiasque longe superarunt; verum ipse Christus omnium herus simul et Deus ac dominus, ille inquam natura duplici personaeque unica praeditus, ille ex divina humanaque constans natura, quem divinum simul humanamque substantiam habere manifesta dignoscimus; qui neque in has duas secatur, neque ullem divisionem patitur, propter scilicet unitatis omnis ac partitionis nesciam coniunctionem: neque enim illa, ex quibus constat, confudit, licet ea hypostaticis copulaverit: neque ea in quibus subsistit, mutuo distrahit; quamvis in iisdem perfectus cernatur Deus et homo, eundem nempe in sodera conspiciendum se praebens: qui corda et renes novit, animasque invisibilis consilia spectat, quae unusquisque videlicet clam in corde molitur, et eos qui eiusdem naturae suae callidissime celare putat.

2. Sic ergo salutis nostrae sollicitus, cuius rei gratia ad nos quoque de caelo venit, piscatorum delectum fecit, hisque gratiam contulit apostolatus, ipsorum utique numero congruam, qui tamen iudicio dividere eorumdem dignitatem, differentiam ordini induceret, sed cum apostolicae dignitatis gratiaeque unitate, differentiam ordinis conservavit. Praeclara enim Dei sapientiae virtusque etque intellectus omnium mentium sollicitissimus, et unitatem in apostolatus dignitate conservandam, et ordinis diffe-

rentiam inconfuse denotandam iudicavit, ut neque in perturbationem verteretur (invisae enim Deo perturbatio) neque gratia dignitatis, inaequali gradu beneficii uteretur. Sunt enim sine paucitatis dona; et terminum ab eo praedictum, ut ait psalmus, nemo transgreditur. Quum is itaque cuncta cum pondere et state fecisset, et unicuique libera sua voluntate dona attribuisset, post priorem duodecim apostolorum delectum, alterum quoque discipulorum septuaginta duorum fecit. Denique post somnum, cum eo carne quem a nobis sumpsit, in caelum reditum (stenim sine carnis ullo corpore ad nos ante descendere) tertium quoque peregit delectum, ut apostolorum numerum praecleara augeret, quo propterea differentiam in apostolatum invaderet. Est enim in Dei arbitrio, utpote omnium figuli, luto et forma ad plasticum prout vult utendi, et pro libito moderandi, quia quisque ipsius voluntati obistere quent. Atque is quidem post Paulum publice electum, Ananiam Pauli postea baptizatorem magistrumque admonuit. Quippe ille hunc et caecum illuminavit, et illuminatum baptizavit, et baptismum caelesti doctrine imbuat. Pergit, inquit Christus, ad huc divinitus erudicandam, hac non visui restituendum; quia vas electionis mihi iste est, ut daret nomen meum coram gentibus, regibus, filiisque Israel: ego enim ei ostendam, quanta ipsi oportet pro nomine meo pati. Quin adeo Paulus ipse mirificas, suae dignitatis initium demonstrans, ait: qui operatus est Petro in circumcissione, idem mihi inter ethnicos operatus est.

3. Quum igitur Servator per electionem suam Petro principi apostolorum virtutem Paulum associaverit, unumquoque ambobus dignitatem contulerit (quamquam illum circumcisorum apostolus fecerit, hunc autem gregi ethnico destinaverit) quumque unum eandemque gratiam, supernamque dignitatem, ut filii scilicet Dei et patris fiant, quicumque per ipsum ad Christum convertuntur, dederit; et nomen utriusque simul largitus fuerit, ut Christiani ab ipso Christo conciperentur; merito et nos qui sumus horum discipuli et adhaerentes, fidem eorum

amplexū, doctrinamque secuti, alterum alteri copulavimus, atque gratia spiritus iam coniunxerat: communemque ipsis sollemnitatem agimus, utique qui commune et par officium sortiti sunt: unumque Christo festum celebramus, quia una nobis spiritalis per ambo laetitia illuxit. Quos enim ipse Christus coniunxit, at eodem gratia ornavit, hos invicem separare, periculosum ii indicaverunt qui nos Christo genuerunt: quamobrem unam ambobus sollemnitatem indicavimus: ne Christi sententiae adversari viderentur. Quibus et nos pusilli, in omnibus obsequi satagentes, ad communem utrique apostolo festum consensum concurrimus, etque hoc publico testimonio sodalium ipsorum honoramus: ubi enim Petrus coryphaeus praedicatur, ibi statim et Paulus nominatur: et ubi divus homo Paulus apparat, ibi et Petrus comes conspicitur.

4. Sic hi sapientes et eximii ineffabile sodalium inter se colunt, separationem respuunt, partitionem recusant, dissidium vitant, divisiones fugiunt, a dissensionibus abhorrent, tamquam odiorum causis, et inimicitiae occasionibus: neque ut nos doceant spiritalis dilectionis commoditatem, et amoris secundum Christum utilitatem. Nam quicquid secundum Christum non est, id verum emolumentum praehere minime potest. Quamobrem uterque, ut charitatis bona nobis demonstrant, atque exemplo suo vim eius exprimunt, communem sollemnitatem agitari gaudent. Quare horum alter, charitatis vinculum invictum agnoscens, cunctis hanc charismatibus maiorem esse definivit, quae proximo suo male facere nescit: charitas enim, inquit, proximo non nocet: et eos, qui hac sunt imbuti, invicem tolerare iubet: neque id solum, sed alienam querere praecipit non propriam, stimulantem amorem, commoditatem: quae virtus unum corpus etque unam animam facit sectatores suos, et in eadem spe vocationis collocat, et participes aeternae vitae declarat. Alter autem apostolus, animas inquit vestras castificantes in obedientia veritatis, sincero amore etque ex corde invicem amate, atque ut Dei famuli omnes vos honorete, et fraternitatem diligite. Sciebat enim, nos invicem fratres fieri per charitatem: unde et ante omnia mutuam impensa fovere charitatem mandat: quia charitate multitudinem peccatorum operiri discrete definit.

5. Atqui nos contrariis horum preceptis agentes, non modo invicem amare nolumus, verum etiam hostili odio proximos prosequi malumus: aresci, ut reor, quod discordia et odium, mali spiritus genuine sunt: quare pro-

ximos et iniuriis edficimus, et sexcentis calumniis quatinus, atque omni malifici generis adfigimus, postquam semel charitatem eximus: quas quidem, ut ait sapientissimus Petrus, malum proximo inferre non solet. Sed enim neque horum divina precepta, caelestis gratiae plene, quae salutem ipsorum exsecutoribus, non tamen auditoribus tantum, suppeditant, neque rursus prudentia exempla, transferre nos ad charitatem mutuum poterunt. Adeo diro odii morbo laboramus, tamque exulceratis cunctis ad mutuas inimicitias sumus: qui sane malorum omnium praecipuus fons est et parens. Unde vos obsecro, dilectissimi, ut qui apostolicam simul, et benivolentiae plenam, divorum hominum Petri ac Pauli sollemnitatem celebramus, semulemur ipsorum charitatem: atque ut unus spiritus unumque corpus efficiemur, studemus: cum nobis in unius fidei unctione traditum est, sinemque mutuis iniuriis imponamus, ut caelestis charitatis praemia una cum illis consequamur: geminos nosmet discipulos et progeniem demonstrantes: ut filii eorum dignoscatur, quorum charitatis sumus heredes, pracepta insuper illorum accurate servantes, nullamque doctrinae eorundem partem corrumpentes.

6. Verum enimvero, cur hi demum sapientes ac maximi, post egregium Stephanum et publicum nobis spectaculum prodeunt, quantum sponte dramatis actum sibi vindicantes? Atqui summi culmine apostolatus et electionis, non splendidum tantummodo Stephanum protomartyrem, sed omnes simul Deo claros homines auteverunt, suaeque dignitatis magnitudine primas ferunt. Neque enim est dubium, quin martyrii amplitudo at nitor, apostolico splendori et gradui longe sit inferior. Nihil tamen minus tertiam, post Christi servitoris natalia, Stephano concedentes sollemnitatem, quertam sibi reservaverunt, praceptorum Domini memores, quorum hec quoque observandum stadium prae se ferunt. Dominus enim is qui primas partes ambuit, maioremque dignitates consequi avert, locum novissimum occupare mandavit, sic diserte illos adloquens: qui vult inter vos primus esse, fiat omnium postremus: et qui vult ex vobis princeps esse, sit omnium servulus. Et rursus: qui maior est in vobis, fiat ut iniuri: et praeses, tamquam ministrator: nam qui se ipsum extollit, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur. Insuper illi ultimi ad eolendam vineam vocati, mercedem primi acceperunt. Quare apostoli hoc probe scientes, secundum stationem deliquit, divoque Stephano primam concedunt: nempe

ut ita primitiustissime evedant, nobisque optimam exaltationis viam, humilitatem dico atque demissionem, quam primus operibus propriis Christus munivit, exemplis suis docent: dicite o nobis (voce operum clamant) quomodo mitis humileque cordibus sumus, iuxta Christi domini magistrique praeceptum. Itaque alter apostolus ut nos invicem reveremur oia superiores, admonet: alter vero mutuum humilitatem insinuare vult; quia Deus, inquit, superbia resistit, humilibus autem dat gratiam. Quare et subdit huiusmodi admonitioni: humilissimi euh potente manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis. Atque horum, fratres desideratissimi, quum simus auditores atque discipuli, adhuc magis praeceptis imitationem, verborumque auditioni opera; inde scilicet mutuum charitatem referentes: ut et verbis et opere eos imitantes, nusque similes exhiben-

tes, et sic pari cum illis ratione festum celebrantes, animos nostros mentesque laetificemus, eorumque consonantia nostrorum exhilaremus laetissimam illorum sollemnitatem. Hoc enim ipsi cernentes, magis laetantur; atque ita exhilarati et gudio perfusi, suas pro nobis preces Deo offerunt, vitam nobis tranquillam petentes, regnumque caelorum expostulantes; cuius utinam (postquam nos recte composuerimus, et ad Deum conversione expiaverimus, charitatisque vinculis invicem constrinxerimus) gloria et gaudis omnes potiamur, et aeternae juventutis vitam nunquamque desinentem consequemur in Christo Iesu domino nostro; cum quo Deo patri et sancto Spiritui gloria, honor, potentia, magnificentia, et laudatio ubique, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΤΩΝ ΩΡΩΝ

ΠΟΙΗΜΑ

ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΤΜΩΝ.

ὁ πρῶτος ὥρα αχ. κθ.

Βαδίζεις Ιτουμάζου, εὐεργετίζεις ἡ πότνη· τὸ σπλάχν σου ἐκχέδω· ἡ ἀγάπη σου ἔλδω, ἡ σκέπη σου ὑπερβαίνει, καὶ θεὸς ἀνδράποισ ἐκ παλίνου παρατίθεται μαρτυρίαις τὸ κατ' ἡμέκ· καὶ δεικνύς τὸ πρὸς ἡμᾶς· διὰ τὸ αὐτὸ ἀνακαλεῖται σὺν τῇ Ἐκκλῇ πρέσβυται, καὶ γὰρ εὐδοκία ἐστὶν αὐτοῖς εὐαὶ τὸ γίνεσθαι ἡμῶν.

αχ. γ. Νῦν προσηύχθη ἀρχιεπίσκοπος πλεονάθων ἐκτελέσας μυστικὰς ἡ χάριτος σου, οὐ βαδίζεις γὰρ ἴσως εὐδοκίας ἀκαρπίας ἰλαχστε ἐν τοῖς ἡγεμόσι, προσηύχοντο τὸ σπλάχν σου ἐκ τῆς γὰρ σου ἐλπίδος σου ἀγαπᾶς τῶν ἰδόντων διὰ τὸν σου, ἐκ παλίνου πρὸς Χριστὸν ὁ θεός, ὅς ποιεῖται τὸν λαόν σου ἐν τῷ ἱερῷ· δάμνη αὐτῶ ἀκαρπίας μεγαλωσύνης. στίχ. κίρις εὐακαλῶν. δθ. αχ. κθ.

Τὰς λέγει Ἰωσήφ πρὸς τὸν παλίνον Μαρία τί τὸ δῶμα τοῦτο, ὃ ἐν σοὶ ταλάνται; ἀπορῶ, καὶ ἔξιστομαι, καὶ τὸν σου κατακαλέτομαι λάθρα τοῖν ἀπ' ἡμοῦ γενεὸν ἐν τάχει Μαρία, τί τὸ δῶμα τοῦτο ὃ ἐν σοὶ ταλάνται; ἀντὶ τῆς ἀρχῆς σου, ἀπὸ εὐφροσύνης τὸν λόγον, ἀντὶ τοῦ

ἐκτελέσας τὸν λόγον σου ἀποστειλόμενος εὐαὶ τῶν σου ἰσχυρῶν τὸ σπλάχν σου ἀκαρπίας ἰλαχστε ἐν τοῖς ἡγεμόσι καὶ τὸν σου ἀκαρπίας ἰλαχστε ἐν τοῖς ἡγεμόσι καὶ τὸν σου ἀκαρπίας ἰλαχστε ἐν τοῖς ἡγεμόσι.

ὥρα γ'. αχ. κθ.

Οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθῆναι ἕτερος πρὸς αὐτὸν ὁ ταχὺς ἐκ παλίνου καὶ τοῖς ἀνδράποισι συνανταρταί· πότνη πτωχῶν, πλὴς ποταμῶν, κίριος ἡρώων βρωτῶν, καὶ σπαργάνων ἡρώων εἰς αὐτὸν προσκύνουν καὶ ἡμῶν μεγαλωσύνης τῆς ἡγίας σου εὐαὶ τῶν σου.

αχ. κθ. Ὁ θεὸς ἀπὸ Θεοῦ ἡμῶν, ὁ πρὸ τῆς γενέσεως τῆς σου, πρὸ τῆς ἡρώων τῶν μεγαλωσύνης, κίρις, οὐ νομαί στρατιὰ κατεκλίσαντο· ὡς γὰρ βρώων ναυαγίας εὐδοκίας, ὃ τὸν πλὴν κομῶν τοῖς ἡρώων καὶ τῇ πότνῃ τῶν ἀλόγων ἀνακαλῶν, ὃ δρᾶσι συνέχων πάντα γὰρ τὸν ἱερῶν τοῦτο γὰρ εὐκαρπία ἡρώων σου ἐν εὐκαρπία, Χριστῷ, τὸ πλὴν ἡρώων δέξαι σου. στίχ. κίρις εὐακαλῶν.

δθ. αχ. γ. Ἰωσήφ εἰπὶ ἡρώων πλὴς ἐν τῷ ἡρώων ὡς παλίνος πρὸς, ἔκρινεν πρὸς ἐν βαδίζεις; ἡρώων τοῖς ἀκαρπίας ἡρώων καὶ χηρῶν εὐαὶ τῶν ἡρώων, κίριος σου δὲν γενέσθαι

ὁ Μαρία ἀνεγνωσέντος· οὐ εἰς προσκύνησιν, μά-
γοι δὲ ἀνταποδῶν θέλουσι σὺν δάμοις τοποῖς λα-
τρεύουσιν· ἐς σαρμάδας δὲ ἡμῶς κύριε δοξα σοι.
Καὶ νῦν τὸ αὐτό.

ὥρα γ. η. κ. θ. δ. ε.

Δοῦτε πιστοὶ, ἐκπαύσμεν συγκατάβασιν δει-
κνόντων, ἐν θεῷ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐκπεσόντες· καὶ
νοῦν καθαρῶν ἐν βίῳ, προσεγγισμένον ἡρώ-
της ἀντιμίῃ, προσεγγιζόντες πρὸς τὸν γυν-
αβλῶν τῆς εὐθείας ἐν τῷ φυσικῷ διακοσμηθῆ-
των κρέζοντες, ὃ ἐν ὁρίστοις, δόξα διὰ τῆς ἐν
τριάδι, δι' οὗ ἐν ἀνδρώσεως εὐδοκίᾳ ἐκπεσόντες τὸν
ἄδερφ ἐκλυμενομένους τῆς ἀρχηγίας ἡμῶς ὡς γε-
λῶνθρωποι. στιχ. ὁ θεὸς ἀπὸ θαμνῶν ἔξει. η. κ.
δ. ε. ζ.

Ἄκουε οὐρανὸν, καὶ ἠνωτίζου ὃ γῆ, σκευάσθη-
ται τὸ θεμέλιον, ἐκτελείτω τρέμος τὰ καταχθό-
νια· θεὸς ὁ θεὸς τε καὶ κρίσεις, σαρμῆς εὐδοκί-
ας καὶ πραγαῖς κρίσεις χειρὶ τὴν κρίσιν, ἐκ-
πλάγχθησαν ἡμέταις κλέμεντες ἡ βλάβος κλέμενται
καὶ σαρμῆς καὶ γνώσεως θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα
τὰ κρημνά αὐτοῦ, καὶ ἀνεξερεύνητοι αἱ δόδοι αὐ-
τοῦ. στιχ. κύριε ἐκπαύσμεν. δ. ε. η. κ. π. α. β. γ.

Δοῦτε χριστοφόροι λαοί, κατέδωκεν δάμα πῶ-
τος ἐνοικίαν ἐκπλήττον καὶ συνέχον καὶ ἐνδοξίας
ἀνυμνεύοντες, κρίσεις προσκυνησάντων σαρμῆς γὰρ
πρὸς τὸν θεῷ καὶ ὑπομένον οὖσαν πρὸς παρηγοί-
ται τοῦ γεννηθέντος τὸν κύριον χοροὶ δ' ἡγγίαν
προσέγγιστον καὶ ταῦτα βίβλων ἰσθῶν ἱσθῶν ὁ πρὸς
στῆς· τί τὸ ἐν σοὶ εἶπον μυστήριον παρθεῖν· καὶ
πῶς μέλλεις λαχέμεν ὁ ἀποκρίνους θάρμης· καὶ
νῦν τὸ αὐτό.

ὥρα δ. η. κ. β. γ. δ. ε.

Ἐξεπλήττον ὁ ἡρώδης ἄρην τῶν μάγων τὸν
εὐσέβησαν, καὶ τῆς θύρας ἀνέμεντες, τοῦ ἔκτου

ἐκπαύσμεν τὸ διάστημα μυστήριον ἔκπεσοντες, καὶ
ὁ δάμας ἐκπλήττον τὸν βραχὺν περὶ τὸν ἐκπλήττον
μαζοὶ ἐκπλήττον, καὶ πρὸς γάλακτος συντοκί-
λονται· πρὸς ἡν τὸ δεινὸν διὰ εὐδοκίᾳ κερὶ συν-
ωδόντες προσκυνησάντων τοῦ χριστοῦ τὸν γένου-
σιν. κ. η. κ. θεὸς ἀπὸ θαμνῶν ἔξει. η. κ. β. γ. δ. ε.

Ὅτι ἱσθῶν, παρθεῖν, λήθηται ἐκπλήττον πρὸς
θεῷ καὶ ἀπαιρῶν, ἡρώδης πρὸς αὐτὸν τὸ ἔκτου πο-
λέμους ἀποκρίνους καὶ ταρτάσας, ἡρώδης εἰς
τὸ ἡρώδης πρὸς μυστήριον· λαοὶ ἀπὸ τῶν ἡρώδης
ἀπαιρῶν, τὸ παρθεῖν ἡρώδης· θεὸς ἀπαιρῶν γὰρ
ἐν τῇ γῇ δι' εἶπον ἐν τῇ πύργῳ μου νῦν ἡρώδης
ἐκπλήττον· ἐν πύργῳ ταρτάσας ἡρώδης ὡς
αὐτῶν καὶ τῆς χερσὶς πλάσας προσκυνησάντων
ὡς κρίσεις σου ἐν ἡγγίαν ἡρώδης ὡς ἀπαιρῶν
καὶ δόξαζοντες, σὺν πατρὶ καὶ ὁγῶν σαρμῆς. κ. η.
κ. β. γ. δ. ε.

Ἰσθῶν γεννηθέντι ἐν παρθεῖν ὁ δάμας τὸν πῶ-
τος ἔκτου κρίσεις· ἡρώδης καθάπερ βροτῆς σαρμῆς
καὶ τῆς εὐδοκίᾳ ἡρώδης· θεὸς ἐν γῇ ἀπαιρῶν
ἀπαιρῶν, ὁ σαρμῆς τοῦ ἡρώδης πῶτος κατ'
ἡρώδης· ἐν μαζῶν γάλα τρέφεται, ὁ ἐν τῇ ἡρώδης
μάμας ἡρώδης τῇ λαῷ μάμας προσκυνησάντων ὁ
μαρμῆς τῆς ἐκπλήττον· δάμα τούτων ἀπαιρῶν ὁ
τῆς παρθεῖν προσκυνησάντων σου τὸν γένουσαν ἡρώδης
δῶν· δῶν ἡρώδης καὶ τὰ δῶν σου δῶν. καὶ
νῦν πάλιν τὸ αὐτό.

Πολυκρίνους κρίσεις ὁ θεὸς τὸν ἡρώδης βρο-
τῆς αὐτῶν, εἰς πολλὰ ἔκτου. Ἐκ δεινῶν πολυ-
κρίνους κρίσεις ὁ θεὸς τὸν δεινῶν, διαρρῶν-
μαζοὶ, διαρρῶν, πρὸς τὸν καὶ ὁγῶν βρο-
τῆς αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔκτου. Ἀπαιρῶν πολυκρίνους
κρίσεις ὁ θεὸς τὸν δεινῶν καὶ ἡρώδης ἡρώδης
εἰς πολλὰ ἔκτου ἡρώδης καὶ τὸ τῶν σαρμῆς,
καὶ ἀπαιρῶν.

E B E D I E S U

METROPOLITAE SOBÆ ET ARMENIÆ

COLLECTIO CANONUM SYNODICORUM

EX CHALDAÏCIS BIBLIOTHECÆ VATICANÆ CODICIBUS SUMPTA

ET IN LATINAM LINGUAM TRANSLATA

AB ALOYSIO ASSEMANO.

PRAECEDIT EPITOME CANONUM APOSTOLICORUM

AUCTORE EODEM EBEDIESU.

W. B. E. D. D.

W. B. E. D. D.

W. B. E. D. D.

W. B. E. D. D.

W. B. E. D. D.

W. B. E. D. D.

W. B. E. D. D.

W. B. E. D. D.

CANONES APOSTOLICI.

Virtute potenti et invincibili Dei, quae infirmis et idiotis solet demonstrari, incipio scribere ego omnium humillimus Canones rituum et legum, quos constituerunt Apostoli sancti Domini nostri discipuli, et orbis terrarum finium doctores.

I. Constituerunt Apostoli sancti: ad orientem estote orantes, quoniam sicut fulgur fulget ab oriente, et cernitur usque ad occidentem, sic erit adventus Filii hominis. Quo sciamus, et consideremus, quod dominus noster Christus ab oriente apparebit de caelo.

II. Constituerunt etiam Apostoli sancti, ut in die dominica fiat ministerium (*liturgia*), et lectio librorum sanctorum, ac sacrificium, quia in dominica resurrexit Dominus noster ex mortuis, et dominica apparuit mundo, et dominica apparebit in fine cum angelis suis sanctis de caelo.

III. Constituerunt rursus Apostoli sancti, ut feria IV. fiat ministerium mysteriorum sanctorum, et oblatio, quia ea die revelavit eis Dominus noster iudicium suum, passionem suam, crucifixionem, mortem, et resurrectionem suam, et fuerunt discipuli in tristitia magna.

IV. Constituerunt item Apostoli sancti, ut feria VI. hora nona fiat ministerium, quia illud quod dictum fuerat feria IV. de passione Salvatoris nostri, feria VI. completum fuit, cum commota sunt saecula, et creaturae, et tenebras induerunt luminaria in caelo.

V. Constituerunt praeterea sancti

Apostoli, ut fiant presbyteri instar sacerdotum legis (*veteris*), et diaconi ad similitudinem levitarum, et subdiaconi, sicuti illi qui ferebant vasa atrii sanctuarii Domini, et dux qui est rector totius mundi, ut Aaron caput, et princeps omnium sacerdotum, et levitarum, et totius exercitus.

VI. Constituerunt insuper Apostoli sancti: celebrare diem nativitatis Domini nostri die 25. decembris, quia hoc est caput omnium festorum: et festum Epiphaniae die 6. Januarii in supplicatione extensa Graecorum.

VII. Constituerunt rursus Apostoli sancti, quadraginta diebus ante passionem Salvatoris nostri estote ieiunantes, et deinde recolite diem passionis eius, et diem resurrectionis eiusdem, quia etiam Dominus noster, Dominus festi, ieiunavit quadraginta diebus; et Moyses, ac Elias, qui gerebant figuram huius mysterii, quadraginta diebus ieiunarunt etiam ipsi, et tunc gloriosi apparuerunt.

VIII. Censuerunt praeterea Apostoli sancti: in fine quadraginta dierum subsequentium resurrectionem Domini nostri, facite commemorationem Ascensionis eius ad Patrem suum.

IX. Posuerunt rursus Apostoli, ut testamentum vetus, et prophetae, ac

apostoli, atque acta triumphorum eorum perlegantur supra pulpitem ecclesiae.

X. Censuerunt rursus Apostoli, ut in fine librorum omnium perlegatur evangelium, tamquam obsignans omnes libros: populus autem pedibus suis stans audiat ipsum, quia annuntiatio est salutis omnium hominum.

XI. Posuerunt rursus Apostoli, ut is qui nescit fidem ecclesiae, et ordines, ac leges in ea positas, non sit rector aut praeceptor; et ille, qui scit eas, et transgreditur non amplius ministret, quia sincerus non est, sed in ministerio suo mendax.

XII. Praescripserunt pariter Apostoli, ut ille, qui jurat, et mentitur, et testimonium falsum dicit, aut abiat magos et divinos, et chaldaeos praestigiatos, et observat sortes et ac nativitates, et omne id quod tenent illi, qui ignorant Deum, deiciatur ex ministerio, neque ministret.

XIII. Constituerunt etiam Apostoli, quod si quis dubitat de ministerio, neque illud firmum, ratumque habet, hic rursus non ministret, quia certus ei non est Dominus ministerii, et homines decipit, non tamen Deum, coram quo fraudes non subsistunt.

XIV. Constituerunt etiam Apostoli, quod ille, qui mutuum dat, et sumit usuram, ac negotiationem avaritiae exercet, non pariter non ministret, neque permaneat in suo ministerio.

XV. Constituerunt rursus Apostoli, quod ille, qui amat Iudaeos (uti Iudas Iscariotes qui amavit eos) aut ethnicos, qui creaturas loco creatoris adorant, non intret inter ipsos, et

ministret; et si autem sit inter eos, non relinquant eum, sed segregetur ab ipsis, neque pariter ministret.

XVI. Censuerunt rursus Apostoli, quod si quis ex Iudaeis, aut ex ethnicis venit, et commiscetur cum eis, aut postquam commixtus est cum eis, revertitur, et abiat ad latus in quo stabat; si autem rursus redit, et venit ad eos secunda vice, non iterum recipiatur: sed uti latus, in quo erat ab antiquo, ita intuemini ipsum, tamquam qui cognoscitis eum.

XVII. Constituerunt etiam Apostoli, quod non possit rector sine illis, qui ministrant eum eo, esse administrator rerum, quae ecclesiae sunt, sed cum consilio omnium praecipatur, et agatur illud, quod est Domini nostri, et in quo omnes consentiunt, neque dissentiant.

XVIII. Constituerunt rursus Apostoli, ut omnium illorum, qui exeunt ex hoc saeculo cum bono testimonio fidei Christi et cum tribulatione pro nomine eius, faciatis commemorationem in die occisionis eorum.

XIX. Constituerunt rursus Apostoli, ut in ministerio ecclesiae dicatis laudationes David quotidie, propter illud: benedicam Dominum in omni tempore: et in omni tempore laudes eius in ore meo: et die ac nocte meditabor, et dicam, et auditam faciam vocem meam coram te.

XX. Constituerunt rursus Apostoli, quod illi, qui evacuati sunt a mammona, et non currunt post lucrum pecuniae, ii eligantur, et admoveantur ad ministerium altaris.

XXI. Constituerunt rursus Apostoli, ut sacerdos ille qui ligat temere sine justa ratione, iuste poenam su-

scipiat; ille tamen, qui ligatus fuit, suscipiat ligamen, ut ille, qui iuste ligatus est.

XXII. Constituerunt rursus Apostoli, ut illi qui solent administrare iudicia (*iustitiam*) siquidem constiterit, eos acceperis personas, et damnasse innocentem, atque reum absolvisse, amplius non ministrent iudicia alia, sed deliciantur, accipientes reprehensionem suae acceptionis personarum.

XXIII. Constituerunt etiam Apostoli, ut ii, qui mentibus suis sublimes sunt, et superbia ac iactantia elati, non promoveantur ad ministerium, eo quod id quod est altum inter homines, coram Deo abominabile sit, et de ipsis dictum sit: reddam retributionem superbis.

XXIV. Constituerunt pariter Apostoli, ut sint visitatores super presbyteris, qui sunt in oppidis, et ut cognoscatur caput omnium: nam per manum eius requiruntur omnes: Samuel enim sic pergebat de loco in locum.

XXV. Constituerunt rursus Apostoli, ut regibus, qui credituri sunt in Christum, potestas sit ascendendi, et standi coram altari una cum rectore ecclesiae; quia David etiam, et qui fuerunt instar eius, ascendebant, et stabant coram altari.

XXVI. Constituerunt rursus Apostoli, ut nemo quidpiam agere praesumat potestate sacerdotii, quod nefas sit et illicitum, sed quod iustum est, et sine culpa acceptionis personarum.

XXVII. Constituerunt rursus Apostoli, ut panis oblationis in die, quo coquitur, ascendat ad altare; neque

post diem aliquem, quod haud licet.

Expliciunt Canones conditi ab Apostolis sanctis pro ordinatione ecclesiae sanctae.

Hos autem (*canones*) non sibi ipsis statuerunt Apostoli, sed his, qui venturi erant post se: timebant enim futuros lupos, qui sibi induturi erant vestimenta ovium. Ipsa namque sufficiebat Spiritus paraclitus, qui in eis (*erat*), qui sicut statuit per ipsos (*apostolos*) hos canones, ita regeret eos legitime. Porro illi, qui acceperunt a Domino nostro virtutem; et potestatem, non egebant, ut ab aliis canones acciperent. Paulus etiam et Timotheus cum peragrarent regiones Syriae et Ciliciae, has ipsas constitutiones et leges apostolorum, et seniorum iis, qui sub manu erant apostolorum, commendabant ecclesiis regionum, in quibus praedicabant et annuntiabant. Discipuli autem post hos ordines et leges, quas condiderant, non cessabant a praedicatione evangelii, et a virtutibus stupendis, quas operabatur Dominus noster per manus eorum. Populus enim multus colligebatur quotidie apud eos, qui credebant in Christum, et de civitatibus aliis veniebant ad eos, et audiebant suscipiebantque verba eorum.

Nicodemus autem, et Gamaliel principes synagogarum Iudaeorum veniebant ad apostolos occulte, consentientes institutioni eorum. Iudas audas autem, et Levi, et Pheri, ac Ioseph, et Iustus filii Ananiae, Caiphas, et Alexander sacerdotes confluiebant ad apostolos nocte, confitentes Christum filium esse Dei, et timebant filios populi sui, ut mentem suam er-

ga discipulos aperirent : quos susceperunt apostoli peramanter dicentes eis, ne propter verocundiam et timorem hominum perdatis vitam vestram a Deo (*quae in Deo*), et requiratur a vobis, sicuti a patribus vestris sanguis Christi quem super se ipsos susceperunt. Haud enim acceptum est coram Deo, ut, dum manus vestrae sunt cum adoratoribus eius, eatis, et commisceamini cum occisoribus filii eius adorandi. Quomodo expectatis, ut recipiatur fides vestra cum veracibus, quando cum mendacibus estis? Sed debetis tanquam homines, qui credunt in Christum, eum confiteri aperte per hanc fidem, quam annunciamus.

Cum autem audivissent haec omnia a discipulis, exclamaverunt simul omnes illi filii sacerdotum coram universo coetu apostolorum : Christum crucifixum confitemur, et ei credimus : et quod sit ab aeterno filius Dei, profitemur ; et abnegamus illos, qui eum crucifixerunt. Etiam sacerdotes populi (*iudaici*) occulte confitebantur Christum, et propter principatum populi, quem amabant, nolabant aperte confiteri Christum, et obliti sunt scripturae : « scientiae test Dominus, neque rectae (*firmae*) sunt fraudes in conspectu eius. » Cum audirent patres eorum haec ipsa a filiis suis, valde irascebantur eis comminantes, non quidem quia crediderunt in Christum, sed quia falsas et infames ostenderunt sententias patrum eorum coram filiis populi sui. Illi autem, qui crediderunt, secuti sunt discipulos, et ab eis non discedebant, quia videbant illos in conspectu omnium id quod multos docebant, opere complere. Et quando tri-

bulatio aut persecutio insurgebat in discipulos, videbant quod angustiareretur cum ipsis, et cum gaudio flagella et carceres suscipiebant pro confessione fidei suae in Christum : et cunctis diebus vitae suae praedicabant Christum coram Iudaeis, et Samaritanis.

Post mortem autem apostolorum fuerunt rectares, et praeceptores in ecclesiis, et illud quod apostoli crediderunt, et acceperunt ab eis, toto tempore vitae suae docebant multos ; et hi quoque in morte sua commendarunt et tradiderunt discipulis suis successoribus omne id quod acceperant ab apostolis : nempe et quod scripsit Iacobus ex Hierosolymis, et Simon ex urbe Roma, et Iohannes ex Epheso, et Marcus ex magna Alexandria, et Andreas ex Phrygia, et Lucas ex Macedonia, et Indas, ac Thomas ex India, ut epistolae apostolicae recipiantur, et legantur in ecclesiis, quae ubique locorum ; uti leguntur triumphus actuum ipsorum, qui in libro Lucae ; ut per hoc cognoscantur prophetae, et apostoli, et testamentum vetus, ac novum : quod in omnibus una veritas praedicata fuit, et unus Spiritus locutus est in omnibus, ab uno Deo, quem omnes adorant, et annuntiaverunt omnes, et receperunt regiones doctrinam eorum.

Quicquid ergo locutus est Dominus noster per apostolos, et apostoli tradiderunt discipulis suis, creditum fuit et receptum in omni regione nutu Domini nostri, qui dixit eis : vobiscum ego sum usque ad consummationem saeculi. Disputabant autem cum Iudaeis ex libris prophetarum, et pugnabant etiam cum ethnicis er-

stantibus, per virtutes timendas quas faciebant in nomine Christi. Populi autem omnes, etiam illi, qui habitabant in aliis regionibus, siluerunt et obmutuerunt, et confessi sunt annunciationem Christi: et ii, qui constebantur, clamabant in persecutione: haec persecutio, quae hodie est, erit testimonium pro nobis, quod fuerimus persequentes (*fortasse*: persecutionem passi, vel persecutores fuerimus idolatriae et erroris) a principio. Nonnulli autem eorum mortem asperam subire iussi sunt: nonnullis vero possessiones auferrebantur, quas ipsi quidem dimittebant eis: et quanto magis tribulatio insurgere in eos, tanto coetus eorum dilatabantur, et augebantur, et cum laetitia cordis sui mortem omnimodam suscipiebant. Et per manum sacerdotii, quod susceperunt a Domino nostro ipsi apostoli, volavit annuatio eorum velociter in quatuor fines mundi: et cum visitarent se mutuo, ministrabant invicem inter se.

Dispositio regionum, quarum quaelibet accepit manum sacerdotii sanctorum Apostolorum.

Suscepit manum sacerdotalem apostolorum Hierusalem, et universa regio Palaestinarum, et Samaritanorum, et Aramaeorum, et Philistaeorum, et regio Arabum, et Phoeniciae, filique Caesareae, a Iacobo, qui fuit praecceptor et rector in ecclesia apostolorum aedificata in Sion.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Alexandria magna, et universa Thebais, et Misraim (*Aegyptus*) interior, et tota regio Phileson, et

usque ad terminum Indorum, a Marco evangelista, qui fuit ibi praecceptor et rector in ecclesia quam aedificavit ibi; et ministravit.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum India, et omnes regiones eius, et quae circa ipsam usque ad mare ultimum, a Thoma, qui fuit rector et praecceptor in ecclesia, quam aedificavit ibi, et ministravit.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Antiochia, et tota Syria, et Cilicia, et Galatia usque ad Pontum a Simone Cepha, qui ipse posuit fundamentum ecclesiae, quae ibi, et sacerdotio functus est, ac ministravit ibi usque ad tempus, quo Romam ascendit propter Simonem magum, qui decipiebat Romanos praestigiis suis.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Roma civitas, et tota Italia, ac Hispania, Bithynia, et Galia cum reliquis aliis regionibus finitimis, ab ipso Simone Cepha, qui ascenderat ab Antiochia, et fuit praecceptor ac rector in ecclesia, quam ibi aedificavit, et in finitimis.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Ephesus, Thessalonica, et tota Asia, et regio tota Corinthiorum, et Achaia, et finitimae regiones, a Iohanne evangelista, qui cecidit super pectus Domini nostri, qui et ipse aedificavit ecclesiam ibi, et ministravit.

Accepit manum sacerdotalem apostolorum Nicaea, Nicomedia, et tota regio Bithyniae, et Gothiae, et finium circumpositorum, ab Andrea fratre Simonis Cephae, qui ipse fuit rector et praecceptor in ecclesia, quam aedificavit ibi, et sacerdotio functus est, ac ministravit ibi.

Accipit manum sacerdotalem apostolorum Byzantium, et tota regio Thraciae, et regiones finitimae, usque ad flumen magnum, et terminum qui separat a barbaris, a Luca apostolo, qui aedificavit ecclesiam ibi per suam institutionem, et gubernationem.

Accipit manum sacerdotalem apostolorum Edessa, et regiones omnes, quae circa, et loca meridiana, et loca terminorum, qui ex omni parte eius, et Soba, et Araba, et tota Arabia, et loca finitima, et meridiana, et loca terminorum totius Mesopotamiae, ab Adaeo apostolo uno ex LXXII. apostolis, qui docuit ibi, et aedificavit ecclesiam, et sacerdotio functus est, ac ministravit ibi per suam gubernationem.

Accipit manum sacerdotalem apostolorum Persis tota, et regiones Assyriorum, et Armeniorum, et Medorum, et regiones quae circa Babylonem sunt, et regio Huxitarum, et Gellarum usque ad terminum Indorum, et usque ad Bet-Gog et Magog, et regiones rursus aliae quae undique, ab Aggaeo sericum conficiente, discipulo Adaei apostoli.

Reliqui autem socii eorum alii apostoli venerunt ad regiones remotas barbarorum, et ex loco in locum docebant, et ibi ministraverunt per suam praedicationem, et ibi fuit exitus eorum ab hoc saeculo: discipulis eorum incedentibus post eos usque in hodiernam diem, et nihil mutationis aut additionis fuit eis in sua praedicatione.

Lucas autem evangelista curam gessit, et scripsit triumphos actuum apostolorum, et ordines ac leges ministerii sacerdotii eorum, et quo ibat

quisque eorum. Cura ac diligentia ergo Lucae haec et alia plura scripsit, ac posuit per Priscillam, et Aquilam discipulos suos, qui comitabantur eum usque ad diem mortis eius, uti comitatus est Paulum Timotheus, et Aristo, qui ex Lystris, et Menelaus discipulus primus apostolorum, donec ascendit in urbem Romam, quando surrexit adversus eum Thartheus, et gladio occidit eum Nero, uti et Simonem Cepham.

Explicit synodus I. Apostolorum, item synodus iocunda.

Canones Apostolorum, qui dati fuerunt per sanctum Clementem discipulum Apostolorum.

Longo itaque post ascensionem Domini nostri in caelum tempore, et abitum ex hoc saeculo beatorum apostolorum in regionem vitae ac lucis, cum adhuc nomine apostolatus insignirentur episcopi, et apostolos vocabant eos domestici instar ordinis duodecim, et non instar episcoporum praesentium; episcopi autem presbyteros vocabant domesticos (*familiares*) in illo tempore; postmodum vero ex quo patres caverunt a magnitudine huius nominis, et reliquerunt illud, quemadmodum conveniebat honori xii, et ipsi se submiserunt, ut vocarentur episcopi uti decet, et presbyteri vocarentur presbyteri uti sunt; cum adhuc, inquam, episcopi nomine apostolorum nuncuparentur, convenerunt, et statuerunt diversos canones, qui sunt sequentes.

I. Episcopus a duobus episcopis accipit manus impositionem, aut a tribus.

II. Presbyter autem ab uno episcopo: diaconus item, et reliqui clerici.

III. Si quis episcopus, aut presbyter præter mandatum Domini, quod est de sacrificio, offerat alia quaedam super altare, aut mel, et lac, aut pro vino siceram; vel victui inservientia, aut volatile, aut aliquod animal, aut legumina contra præscriptum, deponatur. Veruntamen tempore congruo, spicas novas, et uvas offerre altari licet; item oleum ad lucernam sanctam, et thymiamata tempore oblationis divinae.

IV. Fructus autem alterius cuiusvis mittantur primitiae ad domum episcopi, et ad presbyteros, neque offerantur altari. Notum est autem, quod ipse episcopus, et presbyteri distribuunt diaconis, ac reliquis clericis.

V. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus mulierem suam non eiciat obtentu castitatis: si autem eiecerit, segregetur: et si perseveret, deponatur.

VI. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus curas saeculares in se non suscipiant; si autem susceperint, deponantur.

VII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus diem s. paschatis ante aequinoctium (*vernale*) cum Iudaeis celebraverit, deponatur.

VIII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut ex ordine sacerdotali, cum oblatio offertur, non communicat, dicat causam; et si fuerit iusta, consequatur veniam; si autem non dixerit, segregetur, tamquam is, qui fuit causa laesionis populo, et dedit suspicionem de eo, qui obtulit (*quod scilicet recte non obtulerit*).

IX. Omnes illi fideles, qui intrant, et libros non audiunt (*fortasse errat*

amanuensis, et scribendum erat libros audiunt) non autem perseverant in oratione, et perceptione sancta (*communione sancta*) veluti qui fecerunt seditionem in ecclesia, debent segregari.

X. Si quis cum excommunicato, licet doini, oraverit, hic segregetur.

XI. Si quis eum illo, qui damnatus est, dum est clericus, veluti cum clerico oraverit, ipse pariter damnetur.

XII. Si quis saecularis, aut clericus non separatus, idest communicans, cum iverit in aliam civitatem, recipiatur absque epistolis commendatitiis, segregentur illi, qui susceperunt, et ille quoque, qui susceptus est. Si autem segregatus sit, prorogetur ei illa segregatio, tamquam qui mentitus fuerit, et ecclesiam Domini deceperit.

XIII. Episcopo non licet, relicta sua visitatione, (*procurazione, dioecesi propria*) ad aliam transilire, quamvis a multis cogatur, nisi forte iusta causa fuerit illa, quae ad faciendum hoc ipsum impellat, tamquam qui plus utilitatis, quam possit illis, qui ibi (*constituti sunt*) afferre per verbum pietatis; hoc autem non sponte propria, sed iudicio episcoporum multorum, etiam cum maxima supplicatione.

XIV. Siquis presbyter, aut diaconus, aut omnino ex ordine clericorum, relicto suo domicilio (*propria parocchia*), in aliud iverit, et omnino transmigrans commoratus fuerit in domicilio alio, absque mandato episcopi sui; hunc praecipimus, ut amplius non ministret, praesertim si vocatus ab episcopo suo, ut redeat, non

audierit, et perseveraverit in sua contumacia: ut saecularis autem, ibi communici.

XV. Si autem episcopus ille, apud quem sunt, nihili reputans providentiam illam, quae definita est super eos, susceperit illos tamquam clericos, segregetur tamquam magister contumaciae.

XVI. Ille, qui nuptiis secundis implicitus fuerit post baptismum, aut concubinam habuerit, non potest fieri episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut ullius prorsus ordinis sacerdotalis.

XVII. Ille, qui viduam accepit, aut derelictam, aut sociam (*meretricem*) aut filiam domus (*ancillam*) aut ex iis, quae emuntur (*spectaculis mancipantur*). *Alias ex numero scenicarum* non potest esse episcopus, nec presbyter, nec diaconus, aut omnino in ullo sacerdotii gradu.

XVIII. Ille, qui duas sorores nuptui accepit, aut filiam fratris, aut filiam sororis, non potest fieri clericus.

XIX. Clericus, qui dat fideiussorem, deponatur.

XX. Eunuchus quidem si ex coactione hominum quis fiat, aut in persecutione ablata ei fuerint virilia, aut ita natus sit, et dignus sit episcopatu, fiat.

XXI. Ille, qui se ipsum abscidit, non fiat clericus; est enim sui et Dei creaturae inimicus.

XXII. Si quis, dum clericus est, se ipsum abscidit, deponatur; sui enim ipsius occisor est.

XXIII. Saecularis, qui se ipsum abscidit, segregetur tribus annis; inimicus est enim vitae suae.

XXIV. Episcopus, aut presbyter,

aut diaconus, qui in fornicatione, aut mendacio, aut furto deprehensus fuerit, deponatur, et non segregetur: dicit enim scriptura: non vindicabit Dominus bis in idipsum: similiter et reliqui clerici.

XXV. Illi, qui ad clerum venerunt, ex non coniugatis, praecipimus, quod si velint coniugari, lectores, et cantores tantum (*sint, ac ministrent.*)

XXVI. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui percusserit fideles delinquentes, aut non fideles, qui inique agunt, et per eiusmodi gesta volunt timorem iniicere, illos deponi praecipimus: hoc enim nusquam nos docuit Dominus noster: e contrario vero ipse cum percuteretur, non reddebat percussionem pro percussione: et eum maledicebatur, non remaldicebat: et eum pateretur, non comminabatur.

XXVII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus iuste depositus fuerit ob eas manifestas, et tamen audeat accedere ad ministerium illud, quod aliquando creditum ei fuerat, hic omnino abscindatur ab ecclesia.

XXVIII. Si quis episcopus per pecuniam obtinuerit hanc potestatem, aut presbyter, aut diaconus; deponatur ille, qui manum ei imposuit, et abscindatur omnino a communione, ut Simon magus a me Petro.

XXIX. Si quis episcopus usus testamentibus saeculi, per eos obtineat ecclesiam, deponatur, et segregetur tam ipse, quam omnes illi, qui communicarunt ei.

XXX. Si quis presbyter contemnens proprium episcopum, seorsum conveniat, et aliud altare figat, nihil ha-

bens, quod reprehendat episcopum in causa pietatis aut iustitiae, deponatur tamquam principatus amator, est enim contumax: deponatur autem et ipse, et reliqui clerici omnes, quotquot ei accesserunt: saeculares autem separentur: haec autem post unam, et duas, et tres monitiones (*alias obtestationes*) episcoporum, fiant.

XXXI. Si quis presbyter aut diaconus ab episcopo fuerit segregatus, hic non potest ab aliis suscipi nisi ab eo, qui illum segregavit, nisi forsitan obierit ille episcopus, qui eum segregavit.

XXXII. Nullus externorum episcoporum aut presbyterorum aut diaconorum sine commendatitiis recipi debet; et qui eas afferunt, examinentur; et si quidem fuerint praedicatores timoris Dei, recipiantur; secus, ea quae usui ipsorum necessaria sunt dantes eis, ad communionem ne recipiantur: plurima enim festinant (*temere, per surreptionem*) fiunt.

XXXIII. Inter episcopos; variorum populorum nosse oportet, quis primus sit, et eum existimare veluti caput, et nihil sine iussione illius agere. Ipsi autem episcopi dumtaxat singuli omnia, quae conveniunt suae visitationi (*procuratori, paroeciae*) et pago, qui unicuique subest, administrent. Sed ne ille quidem sine communi suffragio aliquid faciat: sic enim concordia erit, et glorificabitur Deus per Christum cum Spiritu sancto.

XXXIV. Episcopus non audeat extra terminos proprios chirotonias facere in civitatibus illis, quae non subsumunt ei et sedi. Si autem convictus fuerit, quod fecerit hoc praeter iussionem illorum, qui regunt eas civita-

tes, aut pagos, interdicatur tam ipse, quam illi, qui acceperunt ab eo impositionem manus.

XXXV. Si quis accipiat impositionem manus episcopatus, non autem accipiat ministerium, et curam populi commissam sibi, hic separari debet, donec accipiat: similiter etiam presbyter, et diaconus. Si autem, cum perrexerit, non receptus fuerit non quidem ex voluntate sua, sed ex improbitate populi; ille quidem sit episcopus, clerus vero civitatis segregetur, quia non fuit monitor populi eiusmodi rebellis.

XXXVI. Bis in anno fiat synodus episcoporum, et examinent inter se invicem doctrinas timoris Dei (*decreta religionis*), et incidentes controversias ecclesiasticas componant I. hebdomada quarta Pentecostes, II. vero vice die duodecima octobris.

XXXVII. Omnium rerum ecclesiasticarum episcopus sollicitudinem habeat et administret eas, uti Deus videt (*tamquam Deo intuentem*). Non potest autem ex eis aliquid accipere, ac sibi proprium facere aut consanguineis suis: haec enim Deus congregari praecipit. Si autem pauperes sunt, tamquam pauperibus det: sed ne propter istos, ea quae sunt ecclesiae, dispergat praeter ius.

XXXVIII. Presbyteri aut diaconi absque iussu episcopi nihil omnino faciant; ipse enim est, cuius fidei creditus est populus Domini, et a quo ratio pro animabus ipsorum exigetur.

XXXIX. Sint notae possessiones propriae episcopi, si quidem habeat proprias, et notae sint, et dominicae (*res*), ut sit in potestate episcopi morientis illas proprias reliquendi, qui-

bus vult, et ut vult, et non rerum ecclesiasticarum praetextu dissipentur, aut diripiantur res episcopi qui nunquam uxorem habeat, aut filios, aut consanguineos, aut domesticos: est enim iustum apud Deum et homines, ut nec ecclesia damnum sustineat propter rerum episcopi ignorantem: nec consanguinei eius, ecclesiae praetextu, proscribantur (*rapinam patiantur*): vel etiam in molestas lites incendant illi, qui ad eum attinent, et mortem eius maledictis, infaustisque verbis prosequantur.

XXXX. Mandamus, ut episcopo sit potestas supra possessionem ecclesiae. Si enim animae pretiosae hominum conceduntur ei, quanto magis possessiones? Ergo secundum iussionem eius omnia bona administrantur, atque egenis dentur cum timore Dei per presbyteros, et diaconos in omni castitate: ipse quoque tollat pro indigentibus suis: et siquidem eget pro suis usibus necessariis, et fratrum peregrinorum, ita ut nullo modo quicquam illis deesse patiatur. Lex Dei enim praecipit, ut illi, qui altari inserviunt, ex altari sustententur, quandoquidem neque (*miles*) stipendiis propriis, sive suo viatico, contra hostes animam fert.

XXXXI. Episcopus, aut presbyter aut diaconus, qui in aena assiduus est, et christiati vacat, aut cesset, aut deponatur.

XXXXII. Subdiaconus, aut lector, aut cantor, qui similia agunt, aut cessent, aut segregentur. Idem similiter dicendum de saeculari.

XXXXIII. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui cum haereticis orarunt dumtaxat, segregentur: si

autem episcopus illis tamquam clericis aliquid operari permiserit, deponatur.

XXXXIV. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui exigit usuram ab iis, qui mutuati sunt ab eo, aut cesset, aut deponatur.

XXXXV. Episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, qui ab haereticis accepit baptismum, aut sacram synaxim, deponi praecipimus. Nam quenam consensio Christi cum Belial? aut quanam pars fidei cum infideli?

XXXXVI. Episcopus, aut presbyter, qui eum, qui baptismum verum habet, rursus baptizaverit, deponatur: aut si illum, qui pollutus est ab haereticis, ipse non baptizaverit, deponatur, tamquam irrisor crucis, et mortis Domini, et qui non secrevit sacerdotes a falsis sacerdotibus.

XXXXVII. Si vir saecularis, eiecta sua uxore, aliam duxerit, aut ab alio solutam, segregetur.

XXXXVIII. Si quis episcopus, aut presbyter secundum iussionem Christi non baptizaverit in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, sed in tribus ingentis, aut in tribus filiis, aut in tribus paraclitis, deponatur. Si quis episcopus, aut presbyter non ter mersionem fecerit, sed unam mersionem fecerit, quae in morte Domini datur, deponatur (*Alias*: si quis episcopus, aut presbyter non tria unius mysterii baptismata perfecit, sed unum baptismum etc. *Alias*: non trinam mersionem unius ministerii celebret, sed semel mergat in baptismate, quod dari videtur in Domini morte.) Non enim dixit nobis Dominus noster, in morte mea baptizate, sed ite, docete omnes

gentes, baptizate eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Dicit itaque ille, qui baptizatur, quod Deus ille ingenuus non fuit crucifixus, neque subiit generationem humanam, eo quod non sit, qui dominetur ei, neque iussioni, et voluntati alterius subiectus sit: neque etiam Paraclitus homo factus est, et sic venit in hunc mundum: sed neque passionem pertulit ille qui non fuit caro factus, et liberavit mundum ab ira, quae supra eum erat; non enim est summus pontifex; sed solum ipse unigenitus filius homo quidem factus est, per assumptionem autem sibi ipsi ex Virgine corpus formavit: sapientia enim edificavit sibi domum, tamquam creator; crucem autem pertulit voluntate sua, quia reliquit pater (*eum patri, et mori*) liberavit vero mundum ab ira ventura tamquam summus pontifex. Baptizatur itaque in nomine patris, non quod ille homo factus sit, non quod passus sit, neque quasi summus pontifex hominum sit, sed tamquam caput (*principium*) cui complacitum quidem fuit in generatione, reliquit autem etiam ad passionem, suscepit vero preces summi pontificis. In nomine autem Filii non tamquam principii, non tamquam qui iusserit, non tamquam qui reliquerit, sed tamquam qui subiit generationem, tamquam qui pertulit crucem, tamquam qui mortuus est, et resurrexit. In nomine vero Paracliti non tamquam Patris, neque tamquam Filii, sed tamquam testis; et beneplaciti Dei, eiusque derelictionis, et obedientiae unigeniti omnimodae. Illi autem, qui non ita baptizant, sed tamquam qui ignorant ipsum mysterium pietatis, depo-

nantur. Ille enim, qui Patrem passum dicit, magis praevincitur, quam Iudaei, quia cum Christo Patrem quoque crucifigit. Ille autem, qui Dominum negat propter nos hominem factum, et crucem pertulisse, contendit cum Deo (*adversatur Deo*) et pugnat cum sanctis. Ille vero, qui Paraclitum Patrem nominat, aut Filium, inscius est, quia ministrum unigeniti, qui aequalis est cum eo in creatione, et in gubernatione, ac legislatione, ac iudicio, et mediator resurrectionis, illum, qui neque pontifex est, Patris, et Filii nomine insignit, aut duo scilicet principia collaudans, aut duos Patres asserens. Nec addidit, quod dictum est: dominus Deus tuus, dominus unus est. Haec autem Simon ille magus protulit nobis, eo quod attraxit, et suscepit spiritum illum malum in se seditiosum et deceptorem populi, et unum trinum in nominibus suis praecepit, et dixit impie esse Deum: aliquando autem passionem Christi, eiusque mortem tollebat.

XXXXIX. Vos itaque, o episcopi, in uno Patre, et Filio, et Spiritu sancto ter mergite, secundum voluntatem Dei, et secundum mandatum nostrum, quod in Spiritu sancto est. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino et gradibus sacerdotii, a coniugio carnis, et vino, non propter continentiam, sed propter immunditiam (*abominationem*) recesserit (*abstinuerit*), eo quod erret (*oblitus*) quod omnia valde bona sunt, et masculum ac feminam fecit Deus hominem, sed litigiosus blasphemans creaturam (*sed blasphemans calunnietur opificium*);

aut emendetur (*corrigatur*) aut deponatur, et eiciatur ab ecclesia. Similiter et laicus.

L. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus illum, qui convertitur a peccato, non suscipit, sed reuocat, deponatur, quia molestia adficit Christum, qui dixit: gaudium est in caelo super uno peccatore paenitentiam agente.

LI. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus diebus festis non manducat carnem, et non bibit vinum, deponatur tamquam infelix in sua conscientia, et causa scandali multis. (*Alias*: ut qui habeat iniustam conscientiam propriam, et sit multis offensionis causa).

LII. Si quis clericus deprehendatur manducare in caupona, separetur, praeterquam si in via (*fuerit*) et propter necessitatem diuerterit in publicum diversorium.

LIII. Si quis clericus inique contumelia affecterit episcopum, deponatur. Dictum est enim: capiti (*principi*) populi tui non maledices.

LIV. Si quis clericus contempserit presbyterum, aut diaconum, separetur.

LV. Si quis clericus irriscit surdum, aut claudum, aut caecum, aut laesum in calcaneis (*Alias* vertebra, *alias* cui vitiosus est incessus) separetur. Similiter saecularis.

LVI. Episcopus, aut presbyter, qui negligit clerum, aut populum (*qui cleri, vel populi curam non gerit*), neque corripit eos in timore Dei (*et eos pietatem non docet*) separetur. Si autem perseveret in sua negligentia, deponatur.

LVII. Si quis episcopus aut presby-

ter unicuique clericorum indigentium non dederit ea, quae ei necessaria sunt, separetur. Si perstiterit, deponatur, ut is qui occidit fratrem suum.

LVIII. Si quis libros impiorum apocryphos tamquam sanctos in ecclesia publice ad corruptionem populi, et cleri, deponatur.

LIX. Si quis fidelis accusatus fuerit de fornicatione, aut adulterio, aut alio opere abominabili, et arguatur, et ad clerum non provehatur.

LX. Si quis clericus propter metum humanum Iudaeorum, aut ethnicorum, aut haeticorum abnegaverit; si quidem nomen Christi, deiiciatur; si autem nomen clerici, deponatur: cum autem resipuerit, uti saecularis suscipiatur.

LXI. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino ex ordine sacerdotali, carnem comedat in sanguine animae eius (*carnis*), aut laceram ab animalibus, aut morticinum, deponatur: cum autem, resipiscit, tamquam saecularis suscipiatur.

LXII. Si quis clericus inventus fuerit ieiunare die dominica, aut in sabbato, excepto uno (*sabbato scilicet, quod praecedit pascha resurrectionis*) deponatur: si autem saecularis (*id egerit*) segregetur.

LXIII. Si quis saecularis, aut clericus introierit in synagogam Iudaeorum, aut haeticorum ad orandum, deponatur, et segregetur.

LXIV. Si quis clericus in rixa dederit alicui alapam, et illo colapho occiderit eum, deponatur, propter temeritatem ipsius: si autem saecularis fuerit, separetur.

LXV. Si quis virginem desponsatam vi illata acceperit, separetur: non

autem ei conceditur aliam ducere, sed illam retineat, quam desideravit, licet pauper ea fuerit.

LXVI. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus chirotoniam secundam vice suscepit ab aliquo, deponatur tam ipse, quam ille a quo acceperit impositionem manus: nisi ostenderit, quod ab haereticis habuerit ordinationem. Ii enim, qui a similibus baptisma, aut chirotoniam acceperunt, neque fideles, neque clerici esse possunt.

LXVII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor ieiunium quadragesimale non ieiunaverit, aut feria sexta aut quarta in hebdomada, deponatur, nisi propter corporalem infirmitatem impeditus fuerit; si autem saecularis fuerit, separetur.

LXVIII. Si quis episcopus, aut clericus ieiunaverit cum Iudaeis, aut festum cum eis egerit, aut receperit xenia ab eis quae sunt festorum, puta azyma, aut quidpiam simile, deponatur: saecularis autem segregetur.

LXIX. Si quis christianus deferat oleum ad domum (*templum*) idolorum ethnicorum, aut ad synagogam Iudaeorum, aut lucernam (*in festis eorum, ut lucernam accendat*) separetur.

LXX. Si quis clericus, aut saecularis ab ecclesia sancta abstulerit cereum, aut oleum, separetur, et quintuplum simile addat una cum re ablata.

LXXI. Vasa autem aurea, aut argentea, aut lineae (*vela*) quae sanctificata fuerint, nemo in proprium usum accipiat (*convertat*): id enim praeter ius fit. Si quis autem deprehensus fuerit, feriatur sententia separationis.

LXXII. Episcopus, qui accusatur

de aliquo re ab hominibus fide dignis, quique sint fideles, debet vocari ab episcopis, et si quidem venerit, ac confessus fuerit, dum obiurgatur (*convictus sit*) definiatur ei sententia (*statuatur ei poena*). Si autem vocatus non audierit, secunda vice vocetur, et missis ad ipsum duobus episcopis: si autem neque ita audierit, vocetur et tertia vice, ac mittantur ad eum (*rursus*) duo episcopi: si autem etiam hoc pacto contempserit, et non venerit, ipsa synodus iudicet de illo prout sibi placuerit, ita ut non existimet, sibi profuisse subterfugia.

LXXIII. Testimonium episcopi haeretici non recipiatur (*Alias* in testimonium adversus episcopum haeticum ne admittatur; sed nec unus solus fidelis) neque unus fidelis, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum.

LXXIV. Non debet episcopus fratri suo, aut filio suo, aut alteri consanguineo suo conferre honorem episcopatus, dum ordinatos facit illos, quos vult: heredes enim sui episcopatus facere non est iustum, neque ea, quae sunt Dei, concedere affectu humano: haud enim aequum est, ut ecclesiam Dei ad hereditatis ius trahat. Si quis autem hoc fecerit, irrita sit chirotonia eius, ipse vero accipiat sententiam segregationis.

LXXV. Si quis sit oculo orbatus, aut pede vel femore laesus, dignus tamen sit episcopatu, fiat. Non enim glanum corporis ipsum coinquinat, sed error animae.

LXXVI. Surdus autem, aut caecus episcopus non fiat, non ut pollutus, sed ne ecclesiastica munera impediantur.

LXXXVII. Si quis habeat daemone[m], non fiat clericus, sed neque cum clericis oret (*Alias: cum fidelibus precetur*): quod si se purgaverit, suscipiatur; et si dignus fuerit, fiat.

LXXXVIII. Ille, qui ex gentilitate veniens, baptizatus est, aut ex conversatione mala (*improba vivendi ratione*), non est aequum, ut statim commendetur ei episcopatus: iniquum est enim, quod ille, qui nondum subiit probationem (*sui experientiam ostendit*) aliis sit magister: nisi forte hoc gratia divina fiat.

LXXXIX. Mandamus, quod non debeat episcopus se ipsum immittere in dispensationem saecularem (*ad publicas administrationes demittere*) ut aptius satisfaciat rebus ecclesiasticis: alias removeatur; neque enim unus potest duobus dominis servire, secundum effatum dominicum.

LXXX. Filios familias (*servos*) in clerum promoveri absque consilio dominorum suorum non permittimus, tamquam ad molestiam, et contemptum eorumdem dominorum: apostasiam (*eversionem domorum*) enim effecit talis res. Quod si aliquando filius familias (*servus*) dignus apparuerit gradu chirotoniae, uti Onesimus hic noster visus est, et concesserint domini eius, ac libertate illum donaverint, et e domo sua emisierint ipsum, fiat.

LXXXI. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui in militia assiduus est, ut utrumque simul efficere vult, obtinere scilicet magistratum romanum, et sacerdotium administrare, debet deponi: illa enim, quae sunt Caesaris Caesari, et quae Dei Deo.

LXXXII. Ille, qui contemnit regem aut principes praeter ius, poenam luat: et si quidem clericus est, deponatur; si vero laicus, segregetur.

LXXXIII. Sint autem vobis omnibus clericis, ac laicis libri venerandi, et sancti isti: veteris quidem testamenti Moysis libri quinque; Iosue Barnun liber unus (*in aliis exemplaribus Iudicum unus*) Ruth liber unus; regum libri quatuor; bini paralipomenon, quos vocant Syri debar iomin (*verba dierum*) libri duo; Esdrae duo libri; Esther liber unus; Iudith liber unus; Machabaeorum libri tres; Iob liber unus; Psalmorum liber unus; Salomonis libri quinque; XII. Prophetarum liber unus; Esaiae liber unus; Hieremiae liber unus; Ezechielis liber unus; Danielis liber unus. Ex exteris (*extrinsecus*) enim dicimus vobis, ut addiscant filii vestri sapientiam illius eruditissimi Sirach, quem Syri vocant Bar-Sira. Nostra autem, idest novi testamenti, sunt evangelia quatuor, sicut praediximus, Matthaei, Marci, Lucae, Iohannis: Pauli epistolae quatuordecim, Iacobi epistola una, Iohannis epistolae tres, Iudae epistola una, Petri epistolae duae, et Constitutiones, quae scriptae sunt manu mea Clementis vobis episcopis, quaeque editae sunt octo libris, quae tamen non debent manifestari omnibus propter mystica, quae in eis sunt; et actus nostri apostolorum. Haec autem de canonibus constituta sunt a nobis vobis, o episcopi; vos autem firmati in illis (*obtemperantes illis*) vivetis, et pax quoque erit super vos: at si non parueritis, cruciatibus afficiemini et pugna quoque perpetua erit vobiscum.]

invicem : et exigitur a vobis iudicium congruum propter inobedientiam vestram. Deus autem ille, qui solus non factus, et omnium factor, per Christum omnes vos confortet; et uniat pacem in Spiritu sancto, et perficiat vos ad omnia opera bona immutabiles, inculpatores, indefectibiles, et dignos vos reddat vita aeterna per filium eius Iesum Christum Deum vivificantem nostrum, per quem gloria est illi, qui super omnia Deus Pater cum Spiritu sancto et paraclito nunc, et semper, et in saeculum saeculorum. Amen.

Explicitiunt canones conditi communi sententia ab Apostolis sanctis, qui traditi sunt per Clementem, ac numero sunt 83. Item canones, qui statuti fuere distincte ab unoquoque sanctorum Apostolorum.

Primum praeceptum Simonis Canananael. A quot debeat impositionem manus recipere episcopus.

I. Simon cananaeus. Etiam ego praecipio vobis, a quot nempe debeat impositionem manus accipere episcopus. Episcopus a tribus, aut a duobus episcopis impositionem manus accipere debet. Si quis autem ab uno episcopo susceperit impositionem manus, deponatur tam ipse, quam ille, a quo susceperit impositionem manus. Si autem ob necessitatem contigerit, ut quis impositionem manus ab uno accipiat, eo quod plures convenire nequeant, quia scilicet forte persecutio est, aut alia similis causa, libellum consensus et permissionis afferat ab aliis episcopis.

Canones Apostolorum.

De chirotonitis, et de canonibus ecclesiasticis.

I. Episcopus benedicit, non benedicitur: imponit manum sacerdoti, imponit manum benedictionem; offert benedictionem; ab episcopo accipit (*benedictionem*) a presbytero autem nequaquam.

III. Episcopus deponit quemlibet clericum, qui meretur depositionem; praeterquam episcopum, quem solus non potest (*deponere*).

IV. Presbyter benedicit, non benedicitur, benedictionem accipit ab episcopo, et a presbytero socio suo: ipse quoque similiter dat presbytero (*benedictionem*), imponit manum ad benedictionem, non autem manum imponit sacerdoti: nullum exuit presbyteratu: segregat autem eos, qui sub ipso sunt, si tali reatu subsint, et damnationi.

V. Diaconus non benedicit, non dat benedictionem, accipit autem ab episcopo, et a presbytero; non baptizat, non offert: cum autem episcopus offert, aut presbyter, ipse dat populo non ut sacerdos, sed tamquam minister sacerdotum.

VI. Nulli autem ex reliquis clericis licet opus facere, quod diaconus facit.

VII. Diaconissa non benedicit: sed neque illa, quae faciunt presbyteri, aut diaconus, facit, nisi quod custodit portas, et ministrat presbyteris, quando baptizant feminas, idque propter honestatem.

VIII. Diaconus segregat subdiaconum, lectorem, cantorem, ad ministerium, si quidpiam fuerit simile, absente presbytero.

IX. Subdiaconus non potest seligere (*destinare*) neque lectorem, aut cantorem, neque ad ministerium vel clericum, vel laicum: minister enim est diaconi.

X. De primitiis, et decimis.

Ego Matthaeus praecipio de primitiis et decimis, ut primitiae omnes offerantur episcopo, et presbyteris, et diaconis ad eos alendos. Omnes autem (*decimae*) cedant in sustentationem reliquorum clericorum, et virginum utriusque sexus, et viduarum, eorumque qui in paupertate versantur. Primitiae enim sacerdotum sunt, et illorum qui ministrant eis.

XI. De reliquiis oblationum.

Item praecipitur de fragmentis illis, quae supersunt ex benedictionibus mysticis, ut nempe iussu episcopi aut presbyterorum, (*diaconi*) dividant clero: episcopo partes quatuor, presbytero partes tres, diacono partes duas, ceteris autem, scilicet subdiaconis, aut lectoribus, aut cantoribus, aut diaconissis partem unam: hoc enim pulchrum, et acceptum est coram Deo, ut quisque honoretur secundum ordinem suum: ecclesia enim non tumultus, sed directionis, est magistra.

XII. Praeceptum Pauli apostoli.

Omnis utriusque sexus fidelis ab aurora statim ac surgunt de somno suo, antequam quidquam operis faciant abluantur, et orent: si autem sermo aliquis exhortationis fiat, honorent prae opere ipsum sermonem timoris Dei (*pietatis*).

XIII. Fidelis utriusque sexus filios domorum suarum (*domesticos suos*) benigne respiciant, sicut olim praeco-

pimus, et in epistolis etiam nostris docuimus.

XIV. De cessatione ab operibus. Praeceptum Petri, et Pauli ut cessent ab operibus in omni hebdomada duobus diebus in sabbato scilicet, et in dominica, sintque assidui in ecclesia.

Ego Petrus, et Paulus praecipimus, ut opera exerceant diebus quinque, sabbato autem, et dominica sint assidui in ecclesia propter institutionem pietatis. Sabbato quidem dicimus, quia verbum (*rationem*) creationis habet; dominica autem, quia resurrectionis est.

Tota hebdomada maiori, et illa subsequenti cessant ab operibus, quia prima quidem est passionis, secunda vero est resurrectionis: necessum est autem addiscere (*alias docere*) quis sit ille, qui passus est, et resurrexit: item quis sit ille, qui reliquit (*qui mori permisit*) et suscitavit.

In Ascensione cessant, propter summationem oeconomiae Christi.

Die Pentecostes cessant, propter adventum Spiritus sancti, qui datus est illis, qui crediderunt in Christum.

In festo Nativitatis cessant, quia in eo data fuit hominibus gratia illa, quam non sperabant (*praeter expectationem*) quod nasceretur ex Maria Virgine Deus verbum Iesus Christus pro mundi salute.

In festo autem Epiphaniae cessant, quia in eo fuit declaratio divinitatis Christi, et testatus est de eo Pater in baptismo, et Paraclitus manens in specie columbae ostendit adstantibus illum, cui tributum fuerat testimonium.

In diebus Apostolorum cessent: doctores enim vestri sunt in Christo, et Spiritu sancto dignos vos fecerunt.

In die Stephani martyris cessent, et in reliquis martyrum, quia honoraverunt Christum magis, quam vitam propriam.

XV. *De oratione statutis temporibus.*

Orationes perficite mane, tertia hora, sexta, et nona, vespere, atque ad galli cantum: mane quidem, ut confiteamini, quod illuminavit vos Dominus, cum noctem transire fecerit, et diem attulerit. Tertia hora vero, quia in ea accepit Dominus sententiam damnationis a Pilato. Sexta autem, quia in ea Christus crucifixus, et confusus fuit in suo latere, et sanguinem aquamque emisit. Nona porro, quia omnia mota et terrefacta sunt, cum Dominus omnium crucifixus fuit, quia horruerunt audaciam impiorum Iudaeorum, eo quod non expectaverint visitationem Domini. Vespere autem, ut confiteamini, quod vobis dedit quietem a laboribus diei et noctis. In galli cantu vero, quia tempus est, quod annunciat nobis adventum diei ad faciendam opera lucis: quod si non positis in ecclesia convenire propter infideles, domi collectam facite, si episcopus *aderit*, ut non intret fidelis in ecclesiam impiorum (*Alias*: quod si ad ecclesiam prodire non licuerit propter infideles, congregabis, episcopo, in domo aliqua, ne ingrediatur fidelis in ecclesiam impiorum), non enim locus sanctificat hominem, sed ipse homo locum. Si autem impii occupaverint locum, fuge ab eo, quia pollutus est ab eis; uti enim sacerdotes religiosi sanctificant, sic immundi pol-

luunt. Si autem neque domi synaxis haberi possit, quisque solus psallat, legat, oret, aut cum duobus, aut cum tribus: ubi enim sunt (*inquit*) duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Fidelis ne in domo quidem oret cum catechumeno (*auditore*): non enim aequum est, ut cum haereticis domi oremus: quae enim societas lucis cum tenebris? Fideles utriusque sexus servis copulati (*qui matrimonium cum servis contraxerint*) vel separentur, vel eiiciantur.

XVI. *De diebus defunctorum, et quinam peragendi sint.*

Peragantur (*memoriae defunctorum*) die tertia cum psalmis, et precibus, propter cum qui tertia die a mortuis surrexit. Die nona ad recordationem eorum qui sunt superstites, et eorum qui defuncti sunt. Die trigesima secundum veterem typum, Moysen enim sic populus flevit. Item anno exacto ad habendam memoriam ipsius defuncti, et suppeditet ex bonis ipsius pauperibus ad recordationem eiusdem. Sed haec de fidelibus dicimus, infideles enim etsi omnia bona mundi dederint pauperibus (*alias* pro eis largiti fuerint) nihil omnino eis proderunt; ille enim, qui in vita sua inimicus fuit Deo, baud dubium, quod sit etiam quando hinc discesserit. Non enim iniquitas est apud eum, iustus quippe Dominus, et iustitiam dilexit, et ecce vir, et opus eius.

XVII. *De vocandis clericis in commemorationibus defunctorum.*

In commemorationibus autem eorum defunctorum cum invitamini, oclerici, ordine et cum timore Dei epulaminari, ut possitis orare pro iis, qui defuncti sunt. Qui enim estis presby-

teri, et diaconi Christi, debetis semper esse vigiles et vobis ipsis, et aliis, ut possitis eos, qui incomposite, et inordinate vivunt, monere. Ait enim scriptura: fortes, iracundi sunt; ne bibant vinum, ne bibendo sapientiae obliviscantur, et incorrupte iudicare non possint. Episcopi ergo, presbyteri, et diaconi post Deum omnipotentem, et filium eius dilectum fortes ecclesiae sunt: sed hoc non eo dicimus ut non bibant, quoniam alioquin non liceat, quod a Deo factum est ad lacticium, id vituperare, sed ut non fiant temerenti; non enim dixit scriptura, ut non bibamus vinum; sed quid dicit? non ad bibendum vinum ad ebrietatem. Et rursus: spiritus crescunt in manu ebrii. Verum hoc non de iis tantum dicimus, qui sunt in clero, sed etiam de omni laico christiano, super quem invocatum est nomen Domini nostri Iesu Christi. Ipsis enim dictum est etiam: cui veh? cui tumultus? cui fastidium? cui nocumentum? cuius oculi lividi? cui contrafactiones in cassum? nonne iis, qui in vino multum temporis ponunt; et ubi convivia sint, speculantur?

XVIII. *De illis, qui persecutionem patiuntur propter fidem, et fugiunt propter fidem, qualiter opem implorent (si ve mereantur adiuvare).*

Illos, qui persecutionem patiuntur propter fidem, et de civitate in civitatem fugiunt, quia meminerunt verborum Domini nostri, suscipite: quia enim sciunt, quod spiritus quidem promptus sit, caro vero infirma, fugiunt, et direptionem bonorum suorum sustinent, ut nomen Christi, quod est in eis sine abnegatione custodiant.

Adiuvate itaque eos in iis, quibus egent: ut impleatis praeceptum Domini nostri Iesu Christi.

XIX. *Ne transgrediatur episcopus terminos sibi constitutos a Christo, neque presbyter, nec diaconus, nec subdiaconus, nec lector.*

Hoc autem omnes unanimiter precipimus, ut unusquisque maneat in ordine illo, qui datus est ei, neque transgrediatur terminos, non enim nostri sunt, sed Dei; dixit enim Dominus noster: ille, qui audit vos, me audit, et ille, qui me audit, audit illum, qui misit me. Et ille, qui vos opprimit, me spernit (opprimit) et ille, qui me aspernat, aspernat illum, qui misit me. Etenim si elementa diversa, quae sunt sine anima, singula eorum constitutionem propriam servant, ut nox, dies, sol, luna, stellae, elementa, vicissitudines aeris, menses, hebdomadae, dies, horae; et subiiciuntur definitioni actus ipsis dati (ut sibi constituto serviunt) iuxta illud, quod dictum est, terminum posuisti, qui non transit. Et rursus de mari: posuisti autem ei terminum circumpositis claustris, et ostiis, et dixisti ei: usque huc pervenies, et non transibis; quanto itaque magis vos debetis nihil audacter commovere ex iis, quae vobis per voluntatem Dei a nobis definita sunt? Sed quia multi etiam hoc servitutem existimarunt esse, ad confundendos ordines, et commovendam chirotoniam singulorum audaces irrunt, usurpantes sibi ipsis gradus illos, qui dati eis non fuerunt, et sibi adjudicantes contumaciter potestatem in illis, quae dare non possunt, ex quo fit, ut irritent Deum, ut illi domus Core et Oziae, qui praeter or-

dñem, et sine Dei auctoritate, et prae-ter dignitatem summo pontificatu amicti sunt, ex quibus illi igne arserunt, hic lepra in fronte affectus est. Irritant praeterea Iesum, qui ordinavit (*constituit hanc*) contristant vero Spiritum sanctum, cuius testimonio derogant auctoritatem. Idcirco nos iuste praevidentes periculum, quod instat iis, qui similia agunt, et contemptum qui sacrificio fit ac eucharistiae, ex eo provenientem quod ille illegitime ac impie offerant ipsum, ac Iesum existentem honorem summi pontificatus, qui repraesentat summum pontificem magnum illum Iesum Christum regem nostrum, necessitas incubuit nobis, ut hoc etiam admoneremus. Iam enim aliqui conversi sunt ad vanitatem suam. Dicimus autem, ut Moyses ille, qui Deum placavit, quem Deus facie ad faciem allocutus est, ut homo qui loquitur ad amicum suum, cui dixit: novi te prae omnibus: cui in persona sua loquebatur Deus, et non per oraculum, aut per somnia, aut per angelos, aut per nutus aenigmata. Hic Moyses legem divinam praecipiebat custodiendam, et distinxit quae- nam deberent a summis pontificibus perfici, quanam vero a sacerdotibus, quanam autem a levitis; unicuique eorum exercitium proprium et debitum ministerio divino assignans. Et illa quidem, quae a summis pontificibus impleri iubebantur, ad ea sacerdotes accedere non permittebat; ea autem, quae sacerdotibus praescripta fuerant, levitae tangere non poterant, sed singuli ministeria accepta et praescripta custodiebant: si autem aliquis volebat attentare, praeter quam ipsi traditum erat, morte mulcebatur.

Hoc autem maxime ostendit periculum illud, quod Saul expertus est, qui cum ausus fuisset sacrificare sine propheta et pontifice Samuele, inde peccatum et maledictionem inextinguibilem sibi hausit: neque prophetam movit, quod regem unxisset eum. Idem in eademque causa clarius ostendit Deus in Ozia, eo quod sine mora, et sine dilatione supplicium intulit ei ob praevaricationem legis: qui enim summum sacerdotium dure concupivit, etiam regno suo privatus est. Apud nos vero, quae sint, fortasse non ignoratis. Scitis enim plane et omnino episcopos, qui a nobis nominati sunt, et presbyteros, ac diaconos per orationem et impositionem manus differentia nominum differentiam rerum declarare. Apud nos enim non qui vult, is perficit impositionem manus, sicut in diebus vitulorum reproborum Hieroboam, in quibus scissum erat amputatumque sacerdotium; sed ille, qui a Deo vocatur. Etenim si non esset aliqua lex posita, et aliquod discrimen ordinum, satis erat, uno nomine denotatos, omnia haec ministeria perficere. Verum cum a Domino didicerimus ordinem rerum: episcopis quidem ea, quae summi pontificatus sunt, attribuimus; presbyteris vero ea, quae pontificatus (*fortasse sacerdotii*) diaconis autem quae ad ministerium utrisque exhibendum pertinent: ut caste fiant, quae ad ministerium pertinent. Non enim fas est diacono sacrificium offerre, aut baptizare, aut benedictionem magnam sive parvam facere, neque presbytero chirotonias perficere. Siquidem ordinem haud licet invertere, cum non sit Deus confusionis; ut illi, qui inferiores sunt, contumaci-

ter sibi vindicent ea, quae sunt superiorum, novas leges in malum suum refingentes; ignorantes, durum esse sibi contra stimulum calcitrare. Neque enim huiusmodi homines nos, aut episcopum oppugnant, sed episcopum omnium, et summum pontificem maximum Iesum Christum dominum nostrum. A Moysse namque qui fuit carissimus Deo, constituti sunt pontifices sacerdotes, et levitae. A nostro autem vivificatore nos duodecim apostoli. Ab apostolis vero ego Clemens, et ego Iacobus, et alii qui nobiscum, ne omnes iterum recenseamus, communiter vero a nobis omnibus presbyteri, et diaconi, et subdiaconi, et lectores.

XX. *Quod primus summus pontifex est unigenitus filius Dei Iesus Christus.*

Primus igitur naturaliter summus pontifex ille unigenitus Christus non sibi honorem rapuit, sed a patre constitutus est: qui factus propter nos homo, et hostiam spirituales offerens Deo patri ante passionem, praecepit nobis, ut nos solum hoc faceremus, cum essent nobiscum alii etiam eorum numero, qui crediderunt in eum: sed non protinus, et penitus quicumque credidit, factus fuit etiam pontifex (*alias sacerdos*) aut potestatem summi pontificatus promeruit: nos vero post ascensionem eius obtulimus secundum praeceptum eius hostiam puram incruentam: constituimus episcopos, et presbyteros, et dia-

conos septem numero, ex quibus unus fuit beatus Stephanus martyr, qui non est remotus a nobis per charitatem quae erga Deum, qui taliter fide sua pietatem erga Deum, et amorem erga dominum nostrum Iesum Christum ostendit, ut pro eo animam suam daret, a Iudaeis Christi intersectoribus lapidibus obrutus: et tamen talis ac tantus vir, qui erat spiritu fervens, qui Christum vidit sedentem ad dexteram Dei, et caelestes ianuas apertas, nusquam cernitur iis usus esse, quae ministerio eius non essent convenientia, neque sacrificium obtulit, neque imposuit manum alicui, sed potius diaconi ordinem usque ad finem custodivit; sic enim martyrem Christi decebat ordinem implere. Quod vero nonnulli Philippum diaconum, et Ananiam fratrem fidelem ostendunt, quod ille quidem eunuchum baptizavit, hic vero me Paulum, non intelligunt quod nos dicimus neminem sibi potestatem sacerdotii rapere posse, sed vel a Deo accipere, ut Melchisedech, et Iacob, aut a pontifice summo, ut Aaron a Moysse. Itaque et Philippus, et Ananias non se ipsos elegerunt, sed a Christo summo pontifice Dei (*alias Deo*) cum quo nemo comparari potest, electi sunt.

Explicunt canones ecclesiastici sanctorum Apostolorum, scripti per Clementem. Et Deo gloria; super me autem scriptore peccatore miserationes Dei effundantur. Amen.

tutione et primatu, deque episcoporum per ipsum consecratione VIII. 9. IX. 5. Liber traditionum seu commentariorum V. 8. 9. Regulae scholae nissibinae VI. 3.

De Zachariae fragmentis historiae ecclesiasticae.

VI. Codicum orientalium utilitatem rursus nobis demonstrat Zacharias historicus in sua graeca lingua deperditus (locis iis exceptis quos citat Evagrius) sed in syriaca partim conservatus, in quam olim nescio quo interprete translatus fuit. Notitiam eius tradit Assemanus in B. O. T. II. p. 53, unde cognoscimus vixisse ipsum sub magno Iustiniano circa annum 540. et ultra; rhetorem professione fuisse, et deinde melitenensem in Armenia minore ad Euphratem episcopum (1), quam sedem numerat inter iacobiticam idem Assemanus eodem tomo in dissert. de Monophysitis. Igitur Guillelmus Cavaeus errat, qui hunc historicum ad annum 491. refert, eiusque in loco ad annum 536. Zachariam scholasticum ponit; vel potius duos ex uno homine facit. Ego vero quum inter editas a me Procopii gazae epistolae (class. AA. T. IV.) nonnullas videam ad eruditum quemdam Zachariam missas, praetereaque inter ineditas Iohannis gazae grammatici odas unam esse sciam in qua philologus Zacharias laudatur (qui duo, Procopius inquam atque Iohannes, aequales Zachariae historici fuerunt) mihi propemodum persuasi hunc eundem esse historicum et episcopum, qui antea rhetor in celebri Gazae urbis schola fuisset. Zachariae historia ecclesiastica, ut observat Assemanus, a Constantini magni imperio usque ad annum Iustiniani saltem vigesimum, Christi 546., decurrebat; eaque in tres partes distributa erat; quarum in prima Socratem, in secunda Theodoretum expilabat Zacharias; in tertia denique ipse Marte suo loquebatur; sed tamen huius pretiosioris partis nihil aliud in syriaco codice vat. 146. superest, quam illa novemdecim capitula, quae nos syriace latineque vulgamus. Ex his duodecim breve de Marino apamensi Assemanus T. II. B. O. dederat; itemque illud praelongum et praestantissimum de Homeritarum martyrio T. I. cap. 29, ubi de Simone ab an. 510. ad 525. episcopo betharsamensi scribit, a quo illam praeclaram historiam sumpsit ipsis verbis Zacharias. Erat autem Simeon orthodoxus episcopus, ut demonstrat Assemanus; quare et hi admirabiles Homeritae pro

(1) Melitenen e magna urbis unam (praesertim post Iustiniani incrementa, Zachariae nostri aevo) christiano populo frequentissimam, cum sacris aedibus LVI, et ingenti sacerdotum numero, dicit biographus quidam apud Assemanum B. O. T. II. p. 149. De eadem sermo est in descriptione episcopatum iacobiticorum; praeter dicta a geographis. Regio eius primum Cappadocia fuit, deinde minor Armenia. Indidem erat, teste Eusebio hist. eccl. V. 5, illa regio christiana, quae pluviam a Deo exercitui romano impetravit sub M. Aurelio imp.

fidei catholicae confessione tale tantumque certamen anno Christi 524. sustinuerunt, quod meo iudicio Machabaeorum et romanae matronae Felicitatis eiusque liberorum gloriam exaequat. Iam vero integra Zachariae historia certe in quadam byzantina bibliotheca erat, ut legebam partim in eodice vat. reginae svevae, et partim in eodice mediolanensi, in quibus hi deperdi apud nos libri recensentur. 1. Zachariae rhetoris historia ecclesiastica. 2. Cyrilli monachi epitome et explicatio legum imperialium. 3. Iohannis ecclesiae romanae lectoris historia Constantini magni. 4. Iohannis papae romani explicatio in evangelia dominicalia totius anni. 5. Procli patriarchae constantinopolitani historia graecae theologiae. 6. Sabini monachi epitome omnium synodorum. 7. Symmachii hebraei interpretatio in psalterium, itemque in omnia Bibliorum volumina. 8. Dionis historia, desideratis tantummodo quatuor foliis. (Alter eodex dicit initio, alter in medio.) 9. Menandri Comoediae integrae XXIV, explicatae a Michaele Psello. 10. Philemonis Comoediae. 11. Euripides totus. 12. Aristophanis omnia. 13. Sophoclis omnia. 14. Euclides totus. 15. Lexicon Iustiniani magni. 16. Lexicon Polydori. Salivam me commovere philologis scio; ceteroquin et hos eventus Deus moderabitur.

Praetermissa quaedam in Zachariae editione.

VII. Locum de Romae excidio a Gothis sub Iustiniano praetermiseram in editione, quia initium tantum narrationis erat ab ovo repetitum, ideoque nullius usus. Descriptionem item romanae urbis sine interpretatione reliqueram, quia vocabula quaedam in syriaco textu tam corrupta sunt, ut sensus nullus inde extricari posse videatur. Nunc tamen antiquitatum romanarum studiosos hoc orientali subsidio fraudare nolo; ita tamen ut in vocabulis desperatis coniecturas meas proponam, meliores deinde expectans a peritoribus. Opto autem ut conferatur otiosius haec descriptio eum regionum urbanarum scriptoribus, et praesertim cum vaticano apud Muratorium Inscript. p. 2426. seqq. edito, eiusque breviario p. 2134.

Cap. XIX. De Romae excidio, quae sub Iustiniano augusto expugnata a barbaris ac deleta fuit.

Tertio post Ilium captum anno (1), sacerdotium gerentibus Eli ac Simone Hierosolymae, Romae reges coeperunt emergere, quae antea dicebatur Italia: regesque qui in ea regnabant, proxime accedebant ad pri-

(1) Ex Eusebii chronico, cuius vide nostram editionem T. VIII. p. 311.

mitivos homines. Ioatham autem et Achaz (1) apud Iudaeos imperantibus, Romulus Romae imperavit, eamque nobilibus aedificiis construxit, dictaque fuit ab eiusdem nomine Roma: civium autem eius imperium, dictum fuit Romanorum, Eseciae regis temporibus.

De urbis Romae ornamentis.

Ornamentorum romanae urbis haec brevis historia est: in primis rerum copia atque tranquillitas, qua eius cives fruuntur, permagna ac multiplex est. Deliciae eiusdem et commoditates superbae atque magnificae, quales nimirum admirabilem urbem decet. Porro ornatuum eius praestantia (praeter ea quae in interioribus aedibus sunt, puta columnarum in atriiis domesticis elegantiam ambitumque earum et excelsitatem) talis tantaque est, ut civitati quaquaversus admirabili prorsus congruat. Sunt in ea apostolorum ecclesiae XXIV. Basilicae duae magnifice, in quibus imperator habitat, conveniuntque coram eo senatores quotidie. Viae magnae atque spatiosae CCCXXIV. Capitolia duo. Signa aurea Deorum magna LXXX; aeburnea item Deorum LXVI. Domus quadraginta sex mille sexcentae et tres. Palatia MDCCCLXXXVII. Fontes aquam eructantes MCCCLII. Pistores CCLXXIV, qui panem civibus suppeditant, praeter eos qui eundem panem vendentes urbem circumeunt (2). Sepulcra VM, in quibus congesta sepeliuntur cadavera. Bases magnae marmoreae XXXI. Signa aenea MMDCCLXXXV. imperatorum aliorumque ducum. Similiter alia aenea XXV. representant Abrahamum, Saram, regesque de stir-

(1) Confer rursus Eusebium p. 399.

(2) Marci Vergilii Euryacis pistoris redemptoris, aiusque coniugis Atistiae, sepulcrum grande mirumque Romae detectum hoc anno est ante portam praenestinam iuxta Claudii aqueductum. Panarium dicitur id monumentum in inscriptione, eiusque revera formam habet; et in ambiente opere anaglypha pulchra et ampla totius panificii, a molendino usque ad venalem panis distributionem, representatio est. Singulare coniugum horum consilium! qui quum opes suas pistoriae arti acceptas referrent, in marmoreo panario sepeliri se iusserunt, apposita utriusque insigni statua. In occidentali latera haec bonis litteris inscriptio legitur.

EST . HOC . MONIMENTVM . MARCEI . VERGILEI . EYRYSACIS
PISTORIS . REDEMPTORIS . APPARET (apparitoris?)

In lapida autem iuxta idem monumentum reperit

FVIT . ATISTIA . VXOR . MIHET
FEMINA . OPITYMA . VEIXSIT
QVOIVS . CORPORIS . RELIQVIAE
QVOD . SVPERANT . SVNT . IN
HOC . PANARIO

pe Davidis, quae Vespasianus imperator Romam detulit, post deletam Hierosolymam, cum eiusdem urbis portis aliisque monumentis. Colossi duo. Columnae cochlides duae. Circi duo. Theatra XXXI. Aedificia obstetricibus destinata duo; parturientibus autem, quatuor. Amphitheatra XI. Equi aenei grandes atque magnifici XXII. Balinca DCCCXXXVI. Arvilicon (Arcus? ἀρυστήριον, rostra? bibliothecae? obelisci?) IV. Tinon ankaphtrion (σῆτον ἀναθήματα, horrea? pistrina? τῶν ὠνῶν ἀγοραί, fora rerum venalium?) XIV. Phrennapoli (τίδριππος, quadrigae?) equorum peregrini aeris duo. Xysti XLF. Officinae aromatariae MMCCC. Carceres CCLXXXXI. Prope loca ludis publicis destinata latrinae CCLIV. Amprochi (ἐργασίαι, vigiles? στυνόμενοι, vicomagistri? ἐγοράνους, aediles?) ob urbis custodiam DCLXXXIII, quos inter praesident septem. Portae urbis XXXVII. Ambitus urbis XXIMDCXXXVI. pedes, quae sunt quadraginta passuum milia. Latitudo vero ab ortu ad occasum milia passuum XII; a septentrione ad meridiem milia passuum XIII. Utinam fidelis Deus prosperitatem eius futuram praeterita maiorem faciat, quandoquidem urbs haec universi romani imperii decus est!

VIII. Zachariae notitiam curiose ex monumentis conquirens, haud negligendum putavi codicem vallicellianum, olim Allatii, in quo praeter alios graecos melodos, Iohannem quoque gazacum grammaticum, cum sua inscripta Zachariae cuidam ode, connumerari cognoveram. Nam de alio quoque simili melodorum graecorum a me inspecto codice dixi olim in praefatione ad huius collectionis volumen primum; atque ut ille abs quovis erudito divulgaretur hortatus sum, quod tamen hactenus nemo attentavit; nunc idem factum vallicelliano instare prorsus non iudico, quia vir industrius non deerit, a quo tandem muta dictorum melodorum cithara pulsetur. Igitur ut Zachariae mei notitiam indagarem, praedictum Allatii codicem adii, ubi hunc titulum odae legi: Ἰωάννου γραμματικῷ Γάζας λόγος εἰς τὴν ὑπερθέστατον Ζαχαρίαν τὴν δούκα τὸν ἀσκαλονίτικον ἔχει δὲ τὴν αἰσάσσει. Duo igitur heic appellantur Zachariae, quorum primus nobilissimus ascalonensis ducas, id est mille militum dux, ut ait Mauricius apud Cangium τοὺς λεγόμενους δούκας, ἦτοι χιλιάρχους. Reapse is in ode dicitur στρατηγός. Sic enim incipit: ὁ λόγος στρατηγικῶς λαβὼν ἔκτισται - Σωτῆρὸν πέποισι τῷ στρατηγῷ συντρέχον. Alter vero clarissimus Zacharias, patria gazacus est; et priorem quidem Martem vocat ποῦτα, alterum Phoebum, propter eius scilicet eruditionem:

πίστευ ἔλθε φῶβος ἀνδρες
κράτος Ἄρεος νεράσσας;

ὁ δὲ φῶβος ἄλλος ἔργος
πάλιν εἰναιλος εἰσέδωκε.

Porro ex his utrum alteruter evaserit historicus atque episcopus melitenensis, an potius neuter, definire nonqueo: sed certe uni ex his Procopium ga-

EBEDIESU

COLLECTIO CANONUM SYNODICORUM.

Ope perpetua, et infinita Trinitatis sanctissimae ac beatissimae, ego humilis scribere aggredior Canones synodicos, quos collegit sanctus et Christum amans pater noster dominus Ebediesu metropolita Sobae et Armeniae. Domine noster corrobora et adiuva me, ac tua gratia et benignitate ad complementum adducito me.

PRAEFATIO EBEDIESU.

Tatianus quidam philosophus cum evangelistarum loquentium sensum suo intellectu cepisset, et scopum scriptionis illorum divinae in mente sua fixisset, unum ex quatuor illis admirabile collegit evangelium, quod et Diatessaron nominavit, in quo cum cautissime seriem rectam eorum, quae a Salvatore dicta ac gesta fuere, servasset, ne unam quidem dictionem e suo addidit. Similiter et mihi vilissimo servorum Dei visum est, cum a tenentibus gubernacula ecclesiastici regiminis stupenda et praeclara ac maxima, quique praeminent omnibus bonis officiis iussu fuissem, ut vitam hanc meam umbratilem et transitoriam in meditatione, quae mihi et universis prodesset, transigerem, nimirum ut in exercitatione simili, duo, quae diligentissime curanda sunt, prae oculis haberem, laetus humeros meos intellectuales imperio eorum sublevari, neque ad implenda eorum iussa paravi, quae eo spectabant ut collectionem brevem canonum synodicorum facerem, et per vestigia eorum in hoc spirituali labore incede-

rem, et canones ac ordines, qui conveniunt cuique e gradibus ecclesiasticis, inquam, et saecularibus serie congrua contexerem pro mensura vilitalis meae, et partes plasmatis spiritualis ac semitam timoris Dei, quamlibet nimirum seiunctam, quae in canonibus patrum nostrorum continetur, et eorum a cuiuslibet societate posita est, in unam collectionem et connexionem adducerem, unamque imaginem decori plasmati constituerem, cuius visus dispelleret ab animabus ipsam intuentibus foedus ignorantiae morbos, quin polluerem sanctitatem verborum patrum per sensus simplices, quos ex proprio cerebro confingerem, sed servatis serie et ordine convenientibus, ea quae illorum sunt, a mutatione et vicissitudine praeservarem, et nude absque ulla additione in proprio ipsorum caractere eadem exhiberem. Ubi vero necesse est recurrere ad canonem, nec hic invenitur in illis oecumenicis, et synodis orientalibus acciperem, cumque rite collocarem. Si autem oecumenici canones fuissent obscuri, orientales vero per-

spicui ac lucidi negotium manifestas-
sent, id quod magis clarum est, pro-
ponerem: illud porro curarem, ne
res ulla, siquidem gratia me adiue-
rit, relinquatur sine canone (*ex quo
ea definiri possit*) et ne unus et ipse
canon repletur ob synodorum diver-
sitate. Ceterum inter res intersero
etiam tempora vera synodorum nomi-
natarum cum verbis earundem colli-
gata. Et ubi necessitas postulaverit, in
canonis initio indicabo eiusdem condi-
torem. Illarum vero (*synodorum*), quae
omnibus notae sunt, nomina vix com-
memoraturus sum; nam scopus meus in
hac collectione est brevitati et compen-
dio studere, adeo ut superflua reiiciam,
prolixa compendio exhibeam, et brevi-
ter ac summam ea, quae desiderari
possunt, comprehendam, quo lectori
taedio non sit frequentia textuum et
prolixtas ac multiplicitas verborum.

Primum itaque rogo, ac supplex ob-
secro omnes illos, qui in hunc laborem
inciderint, ut sacrificium deprecatio-
rium continens odorem charitatis in
mentium suarum sanctuario offerant
pro tenuitate mea Domino omnium, ut
gratis recipiar, et quiescam in taber-
naculis aeternis miserationum, quae
ex mammona virium mearum feci, per
orationes omnium sanctorum, quo-
rum nomina scripturus sum, dum
certissime scio, quod omnes illi, qui
ab aestu invidiae commoti circumfe-
runtur, et in mari criminationum ad-
versus omnia merguntur, supercilium
erecturi sint, et labia commoturi, in
tres classes dividuntur: nonnulli enim
dicent, compositionem hanc novam
recentemque esse, neque omnino re-
cipi debere: alii vero philosophantes
definient, quod hic inanem gloriam

captaturus, in alienum introierit la-
borem: alii demum contendere non
desistent, quod aequum non sit, cum
qui ad gradum summi sacerdotii haud
pervenit, ad haec mirabilia tractan-
da accedere. Verum stupidi lii homi-
nes scire debebant, vanas esse et fu-
tiles hasce opinionationes. Et a prima
quidem opinione sanandi erant per
confessionem, quae praecessit, et per
exemplum Diatessaron. Secundae opi-
nionis homines infirmi sunt, nam mon-
strare non possunt in ecclesia talem
collectionem compendiarium existere.
A tertia demum opinione desistent,
siquidem commemorent felices recor-
dationis beatum dominum Eliam pa-
triarcham collectionem sententiarum
de hereditatum divisione composuisse,
cum adhuc sub capite esset subditus,
et presbyter. Ego autem haec et si-
milis praeteriens, ad ea, quae mihi
proposita sunt, accedo, et ope illius,
qui fidem dedit, dicens: quicumque
invocaveris nomen meum, veniam ad
te, et benedicam tibi; hac spe erec-
tus illius clementiam supplex rogo,
ut ipse doceat meditari ac legere,
ipse crudiat ad intelligendum et in-
vestigandum, ipse dirigat ad ordinan-
dum et disponendum, ipse det effi-
cere, custodire, et operari id quod
vitae ac quieti domesticorum ipsius
prosit, ipsiusque dominationis volun-
tati placet ac satisficit.

Quoniam vero in mundum primo
ingredimur, eiusque negotiis implica-
mur, deinde vero ad ecclesiasticas ha-
sce institutiones venimus, et quia ab
hoc mundo gradatim promovemur ad
elevationem in caelum; hinc est, quod
iuxta ordinem congruum describenda
fuit primo series iudiciorum de nego-

tiis saecularibus : tum altera de negotiis ecclesiasticis . Quemadmodum vero in omnibus scripturis inspiratis a Spiritu sancto , natura praedicatur ante scripturam , ita in duos tomos divisi , uti aequum est , et distinxerunt canones omnes synodicos , qui religionem piamque vitam ordinant . Et in primo quidem tomo omnia , quae communiter saecularibus praescribuntur , iisque canonicè praecepta sunt , recto ordine digeram , sive illa pertineant ad sponsalia , ac matrimonia , sive ad hereditatum divisiones , et decisiones iudiciales circa ea omnia , quae inter eos accidere solent negotia ; sive ea spectent ad fidem , morum pietatem , et conversationis ac disciplinae decorem . In altero vero tomo canones comprehendam , qui congruunt om-

nibus coetibus ; qui ministerium in sancta ecclesia obtinent ; ubi dissero de electione omnium ordinum , et chirotonia eorundem , et ago de canonibus eo spectantibus , et convenientibus . Ministerium (*executio*) autem horum dignoscitur ex divisione capitulorum certorum , quae cuilibet tractatui praecedunt : illa enim ad uberius dilucidationem initio amborum tomorum scribo ; quo sine labore quisque possit distinguere , et dignoscere id quod poscit ; dum scilicet numerum tenet , qui ad latus rei in compendio positus est , et quaerit locum , in quo signatus est . Haec satis . Tractatus autem primi tomi sunt quinque , et haec est eorum descriptio , uti et capitulum eorundem .

INDEX TRACTATUM.

TRACTATUS I.

De iis , quorum cognitio toti communitati necessaria est.

CAPITA RUSDEM TRACTATUS.

I. Undenam nomen synodi desumptum , et quid significet.

II. Quod canones ab episcopo , aut doctore extra synodum conditi , synodales minime vocandi sint.

III. Historia oecumenicae (*haec est nicaenae*) ex recensione Maruthae Maphractae episcopi , rogatu Isaaci catholici.

IV. Fides 318. (*patrum nicaenorum*) cum brevi expositione synodi Iesuiabi.

V. Nomina episcoporum synodi oecumenicae , provinciarumque eorum , et civitatum , ut nobis invenire licuit.

TRACTATUS II.

De matrimoniis , et ritibus sponsaliorum christianorum , et quomodo haec peragenda sint , deque ceteris ad hanc rem pertinentibus.

CAPITA RUSDEM TRACTATUS.

I. De personis , eorumque numero , quibus nubere nefas est.

II. De ordinibus , et canonibus desponsationis.

III. Si quis in regione fuerit , ubi

nullus est sacerdos, quid ipsi agendum, cum feminam sibi desponsare voluerit?

IV. Quot annorum debeat esse sponsa?

V. Quis mulieris fideiussor, desponsatorque esse debeat?

VI. Quomodo desponsari debeat puella, quae propinquos, vel affines non habet? Et idem de iuvene extraneo.

VII. An liceat post canonicè celebrata sponsalia sponsum ab invicem separari, et sponsalia solvere?

VIII. Quantum temporis expectare debeat sponsa, cuius sponsus abiit in longinquam regionem.

IX. De eo, qui repugnantibus parentibus sponsae, eam desponsavit.

X. De eo, qui feminam desponsavit, deinde eam fraudulenter dimittit sub obtentu vitae monasticae, qua vita demum abiecta aliam ducit.

XI. De monachis et virginibus foedus professionis suae violentibus.

XII. De mulieribus et sponsibus quae vi rapiuntur.

XIII. De dote mulieris, eiusque quantitate.

XIV. Quod aequum sit fideles viros ex omni secta uxores ducere.

XV. Quod non oporteat christianam infideli viro tradi.

XVI. Quanto tempore servare debeat mulier honorem defuncti viri, antequam ab alio ducatur? Idem de viro respectu mulieris.

XVII. Quot ob causas dimittatur uxor a viro, et sponso a sponso.

XVIII. De muliere contentiosa; et viro contumelioso.

XIX. Quot modis dignoscatur adulterium, et quot ad id probandum testes requirantur.

XX. De viro testante, se vidisse uxorem adulterantem, testes vero adducere nequeunte.

XXI. De viro, et muliere, quorum alter in captivitatem abducitur.

XXII. De eo, qui corrumpit virginem (*monialem*) aut matrimonio iunctam.

XXIII. De statuto tempore paenitentiae fornicariis utriusque sexus, iisque qui illegitimo matrimonio foedantur, et postea convertuntur.

XXIV. De eo, qui ancillam suam ducere vult in uxorem.

XXV. De matrimonio servorum et ancillarum.

XXVI. Quantum temporis sustinere debeat mulier, quam vir relinquens in regionem longinquam proficiscitur.

XXVII. De sententia, et poena ferenda ab ecclesia in eos, qui polluantur illegitimis matrimoniis, et perseverant in peccato usque ad mortem.

TRACTATUS III.

De divisione hereditatum.

CAPITA EIUSDEM TRACTATUS.

I. De divisione hereditatum, et numero heredum ac ordine eorum iuxta affinitatem, et consanguinitatem.

II. De numero eorum, qui hereditate excluduntur.

III. De marito, et uxore, et quantum hereditatis alteri ex altero contingat.

IV. De filiis, et filiabus, et quantum hereditatis eis ex parentibus contingat.

V. De parentibus, et quantum hereditatis eis contingat ex filiis.

VI. De fratribus, et sororibus, et quantum hereditatis alteri ex altero contingat.

VII. De avis, et aviis, et quantum hereditatis eis contingat ex filiis filiorum.

VIII. De fratribus, et sororibus patris, deque fratribus, et sororibus matris; et qualis eis hereditas contingat ex filiis fratrum, sororumque suarum.

IX. Quod hereditas avis paternis cum fratribus sororibusque matris minime contingat, neque avis maternis cum fratribus et sororibus patris.

X. De viro, et muliere consanguineis, et quantum hereditatis alteri ex altero propter coniugium, et affinitatem contingat.

XI. De sponso, et sponsa, et quod nulla alteri ex altero hereditas contingat.

XII. De monacho, an possit consanguineorum heres esse, aut illos heredes instituere.

XIII. De testamento.

XIV. De dimissa et dimisso, et quod nulla ab invicem hereditas contingat.

XV. De apostata; et quod neque heres esse, neque heredes instituere potest, nisi paenitentiam egerit, et ad fidem redierit.

XVI. Quod qui heredes non habet, eius hereditas ecclesiae contingit.

XVII. De filio spurio.

XVIII. De filio, cuius pater ad aliam sectam transiit.

XIX. De filio, qui nascitur, patre longe absente.

XX. De filio ex baptismo, et ex educatione.

XXI. De filio contumace; et an hereditet, nec ne.

XXII. De filia, quae fornicatur vivente patre.

XXIII. De defuncto, qui relinquit mancipia manumissa, et non manumissa.

XXIV. De mancipiis defunctis tam manumissis quam non, cui nam hereditas eorum contingat?

XXV. De filiis illegitimis.

TRACTATUS IV.

De iudiciis, et causis, quae inter fideles contingunt.

CAPITA EIUDEM TRACTATUS.

I. Quod nefas sit christianis adire extraneos iudices.

II. De christiano, qui socium percutit; deinde qui percussus est, iudicem adit vindictae causa.

III. De iis, qui in iudicio contendunt.

IV. De chirographo certo, et dubio.

V. De testimonio certo, et dubio.

VI. De possessione bonorum certa et dubia.

VII. De mutuo, et debito.

VIII. De usura, et foenore.

IX. De pignore.

X. De commodato, si forte perierit.

XI. De deposito, si id perire contigerit.

XII. De venditione, et emptione.

XIII. De societate mercaturae.

XIV. De aedibus multiplici contiguatione constantibus, de via, de foro, de aquae ductu et aedificiis.

XV. De participatione in rebus viventis cum sociis.

XVI. De procuratoribus.

XVII. De iuramento, uter ex litigantibus illud præstare debeat.

XVIII. De clericorum, scribarum, et medicorum immunitate a vectigalibus; et quinam nequeant esse procuratores.

XIX. De eo, qui iudiciis audientis præest, et munerum acceptione corruptipitur.

TRACTATUS V.

De iis, quæ canonice præcepta sunt omnibus universim christianis, quæ, et qualia sint.

CAPITA EIUDEM TRACTATUS.

I. Ad quot, et quas preces teneantur singuli christianorum ordines.

II. An quatuor laicorum officia ordinem eundem habeant, an diversum.

III. Quænam quatuor horarum primum locum habeat.

IV. Quidnam recitare debeant laici, qui psalterium legere nesciunt.

V. Quasnam preces recitare debeant senes, rustici, pastores, et nautæ, qui nihil discere queunt.

VI. Quod non liceat laicis in officio divino præcipere.

VII. De veneratione diei dominicæ.

VIII. De adoratione ad orientem, et quandonam hæc incepta sit.

IX. De adoratione crucis, et undenam incepta sit.

X. De ieiunio feriae quartæ, et sextæ.

XI. Quod non liceat ieiunare die dominico.

XII. De honore martyribus debito.

XIII. Quod non liceat christianis filios, aut filias suos ab ethnicis ad ecclesiam deducendas mittere.

XIV. Quibus ornamentis se ornare debeant christifideles, cum ecclesiam aduent diebus dominicis, et festis.

XV. Quod non liceat mulieres ethnicas filiorum christianorum nutrices esse.

XVI. De nocturnis pollutionibus, et menstribus.

XVII. Quod non liceat fidelibus manducare cum Iudæis.

XVIII. Quod non liceat christifidelibus conversari cum cantatricebus, aut bibere cum eis.

XIX. An laici ex canone teneantur ieiunare hebdomada apostolorum, Eliæ, et annunciationis.

XX. De visitandis carceribus.

XXI. De xenodochiis.

XXII. De iis, qui magos, et incantatores consulunt.

XXIII. De ablutione corporum defunctorum.

XXIV. De conducentibus præficas, et psaltrias.

XXV. Quod non liceat quempiam in ecclesia sepelire.

XXVI. Quod non liceat feretra intra cancellos altaris inferre.

XXVII. De commemorationibus defunctorum.

XXVIII. An liceat defunctorum commemorationes celebrare diebus dominicis, aut festis solemnioribus.

Explicunt capita tractatum tomi primi.

TRACTATUS I.

DE IIS QUAE COMMUNIA SUNT.

I. Undenam nomen synodi desumptum, et quid significet?

Nomen hoc synodi desumptum est ex ratione luminarium; significat autem perfectionem congregationis, idest collectionem, quae habetur cum principibus, qui simul coeunt. Terminus (*definitio*) autem eius est conventio stellarum cum luna et solc. At si iuxta ecclesiae acceptionem definiatur, est congregatio christianorum cum capite eorum episcopo. Attamen concilium dicimus, episcoporum, et metropolitaram cum catholico (1). Quod si fuerit collectio capite destituta, et si omnes communiter complectatur, non dicitur synodus.

II. Quod canones ab episcopo, vel doctore conditi extra synodum, synodales minime vocandi sint.

Iam vero si episcopus aliquis aut doctor sanciant canones aliquos, dum non sunt in concilio synodice congregati, canones isti non debent recipi ab omnibus, neque synodales vocari. Si autem catholicus eos receperit, et ipse patriarcha propter eos concilium cogat, in quo recipiantur, tunc synodici appellantur, uti sunt indi-

cia Timothei, et Iosue Barnum, quae recepta fuere a synodo patrum, et synodica nominata sunt.

III. Historia oecumenicorum (*concilii scilicet nicaeni*) ex recensione Maruthae (2), Maiphraetac episcopi, rogatu Isaaci catholici.

Cum beati Apostoli in mundum perfecti sunt, ut annunciationem evangelii gloriae Christi praedicarent, huiusmodi quaquam cum sua annunciatione docuerunt ordines, et canones; sed hoc eorum studium fuit, ut omnes homines ab errore idololatriae revocarent ad Crucifixi triumphatoris adorationem; utque initiati, seu catechumeni, custodirent se ipsos a fornicatione, et fœditate idolothitum, a sanguine, et suffocato. Ex quo vero in omnem terram extitit annuntiatio eorum, et in fines orbis verba eorum, atque per eos fides Christi in toto mundo promulgata fuit, eamque receperunt, eique se se subdere populus iudaicus, et populi gentiles, debellatus fuit Satanas cum angelis suis, ac diffamati pudorem confusionemque indurunt. Ubi autem malignus perspexit, quod in primo certamine nihil proficeret (3), sed tremorem et confusionem lucratus esset;

(1) Quinam apud Chaldaeos et Nestorianos sint episcopi metropolitae, catholici, eo petri-
trhae, et quando ita vocari coeperint, videtur apud Asseman. iun. in commentar. histor. de ca-
tholicis Chaldaeorum, ac Nestorianorum, ubi s. pag. 89. de Timotheo agit, et s. pag. 90. de Iosue
Barnum. (2) De Marutha agit Asseman. sen. in biblioth. orient. tom. I. Et de Isaaco catholico
videndus est Asseman. iun. in comment. cit. pag. 12. Fabulosa videtur aliquibus historiae, et Maruthae
supposita. Illud certe dolendum, acta integra concilii nicaeni fuisse deperditae in romano potissimum
imperio; idque, nisi coniectura me fallit, opera Arianorum, et Semiarianorum, qui ipsiusmet
concilii memoriam ex hominum mentibus abolere studuerunt. (3) Loquitur de persecutionibus in
Christum, et Christianos motis ab Hebraeis, et ethnicis, in quibus contigit, ut sanguis martyrum
semen fieret Christianorum.

tunc aliud certamen priore amarius instituit: schismata itaque, ac divisiones iniecit, ac multiplicavit perturbationes, contentionesque in populo ad caelum vocato; ex quo multas haereses inexit in ecclesiam, ipsosque christianos inter sese commisit, adeo ut quot numero episcopi essent, tot haereses recenscerentur, unde et veritas in iniustitia detenta fuit, ac iustitia oppressa, fideles vero iniuncti sunt, haeretici autem multiplicati creverunt.

Tunc, quemadmodum radii solis adparent inter densas nebulas, illuxit diadema fidele regni vietoris, dignus bona memoria Constantinus Caesar. Ille zelo compulsus, quo pro fidei veritate flagrabat, ad clarissimum orthodoxiae lumen Alexandrum episcopum hierosolymitanum, et martyrem (*scripsit*): « (1) Sic etenim didici ex libris sanctis, qui dicunt: ex Sion exit lex, et verbum Domini de Hierusalem. Ergo statim ac recipies epistolam regni nostri, velociter ad nos ascende: iustum quippe est, ut ecclesiae sanctae ex his templis sanctis veritas fidei in Christum prodeat. Mihi enim sunt episcopi duo in regionibus, qui me quotidie conturbant, et quaestione vocum futilium molestiam creant nostro auditui: quia et proelia multa fuerunt nobis in regionibus, quae nos circumstant: potissimum autem a Iudaeis, et gentilibus, qui alieni sunt ab omni ordine religionis nostrae, prohibiti fuimus quominus haec diligenter curaremus. Sed nunc, cum rex Christus quietem nobis dedit ab omnibus, qui nos circumdant, ac invicti regni no-

stri potestati subiugavit subiectos, et non subiectos, alia iam nobis cura non est, nisi ut haec ac similia sollicitè euremus: et en tantummodo expectamus adventum tuum, ut a te veritatem discamus, moxque ad opus sine mora incumbamus. Fac itaque, sicut scripsimus, et ora pro regno nostro. »

Cum igitur beatus Alexander accepit epistolam, qua ascendere iubebatur, se ipsum accinxit, et illico profectus est: quia vero timuit ob haereticos terrestre iter arripere, ascendit navim, ac maritimum iter suscepit, et eadem die, qua navim consecendit, apparuit ei in somnio vir, qui dicebat ei: faciem regis terreni haudquaquam videbis, quia velociter duceris ad videndam faciem regis caelestis. Tunc scripsit epistolam de veritate orthodoxae fidei, quam rex addiscere cupiebat, eamque obsignatam tradidit Macario presbytero suo, atque eam misit terrestri itinere ad regem. Ipse vero beatus iter suum maritimum prosecutus, ad insulam Patram dictam pervenit, ubi haeretici eum apprehenderunt, ac multis ingentibusque promissionibus pellicere eundem studuerunt, et trahere in suam sententiam; ast cum blanditiis illum sibi obsequentem habere non potuissent, flagris acerbis, et saevius animam eius ad Dominum nostrum miserunt. Martyrio itaque coronatus pro Christi fide, ex hoc saeculo acrumnoso exiit.

Id ubi audivit Constantinus rex, mirum in modum contristatus est. Ex quo autem pervenit in manus

(1) Fragmentum epistolae Constantini magni ad Alexandrum episcopum.

cuius epistola beati viri per Macarium presbyterum, inflammatus zelo divino scripsit prostagma (*edictum, sive litteras encyclicas*) ad omnes mundi episcopos, in haec verba. « Constantinus Caesar Augustus auctorator, rex, victor, universae ecclesiae, quae sub caelo est, subditis, et non subditis in Christo rege nostro pax. Excitami omnes sollicitudine impigra ad accedendum ad synodi coetum in regione Bithyniae, in civitate Nicaea pro fidei verae ventilatione. Nulli autem sive qui conjunctim sive qui scorsum versantur, accedere impediuntur; nemo rursus violenter ducat socium suum, nec impediatur ab accessu ad synodum, et a tuenda fidei suae professione in synodo in conspectu omnium episcoporum: ita ut una sit confessio, unum vinculum, et una conjunctio inseparabilis, totaque ecclesia consistat in una fide absque divisione per unum corpus perfectum, et conformem integramque voluntatem. Nemo transgrediatur, et contemnat iussum sacerdotii, et imperii. Tempus propterea concedimus, quod itineri absolvendo sufficiat, annum scilicet unum, et menses duos. Mense itaque octobri conveniant omnes episcopi in civitate Bithyniae Nicaea, quae sita

est prope Metropolim nostram fidelem. Valete in Domino nostro. »

Quoniam vero omnes episcopi tam subditi, quam non subditi, expetiti fuere, etiam S. Simeon Bar-Sabae, catholicus Seleucia et Ctesiphontis, vocatus fuit atque expetitus⁽¹⁾. Ast propter turbationem regionum finitimarum non ascendit (*ad concilium nicaenum*) sed scripsit epistolam per Saadostum suum presbyterum in haec verba. « Nisi ethnici, qui sanguinem nostrum sitiunt, impedirent, vehementer optabam venire (*ad synodum*), benedictionemque accipere ab illo coepilio sacerdote tali, et a regia invicta maiestate vestra; verum omne id, quod fecerit universitas episcoporum, qui pro adscenda veritate persecutionem passi sunt, etiam ego suscipio, et laetus eis consentio. » Cum igitur congregati fuissent episcopi iuxta iussu regis, rex legit capitula fidei, quae scripserat Alexander episcopus Hierusalem per manum Macarii sui presbyteri; lectis autem iis coram 2048. episcopis, soli 318. illa receperunt⁽²⁾.

Tunc ipse rex tulit suum annulum, sceptrum, et gladium, deditque eis, dicens: en datur vobis potestas (3) super totam ecclesiam, super sacerdotium, et super regnum, et super om-

(1) De Simeone hoc vide cit. commentar. Awerman. iun. p. 8: eumque Peridia, et orientis provinciae non essent subditae romani imperio, et omnes etiam non subditi ad concilium vocati fuissent, colligitur coepilio suctoritate ecclesiae fuisse inditum: neque enim Constantinus potuisset sine ecclesiae auctoritate episcopos non subditos suo imperio convocare. (2) Unde habuerit Rhediesiu hanc historiam nescio; omnes haecenas opinasti sunt, solos 318. patres contrivisse Niceensem, aut Sobensiu conventum fuisse 2048. episcoporum dicit, et solos 318. fuisse, qui capitula fidei, unice contra Arianos, susceperunt, atque subscripserunt. En ergo ex Sobensiu sententia sequitur numerum etiam exiguum episcoporum eum romano pontifice concitatorum satis esse ad firmandas regulas fidei. (3) Potestas ecclesiae non provenit a regia laice potestate, sed a Christo: aut enim principes essent infideles, ecclesiam vexabant, neque isti poterat commode se publice eum exercere potestatem, contradicentibus principibus socioli: ecclesiae nempe status erat ab initio depressus, uti et religio ipsa, eo Dei cultus. Ex quo autem reges ipsi, pro debito obsequio iure sese ecclesiae aggregaverunt, hanc matrem magistrumque promovere cuncti sunt.

nes coetus, qui subsunt sacerdotio, et imperio; facite, quod vultis auctoritate herili (*propria*), et Dominus requirit ex manibus vestris perditionem, et inventionem omnium filiorum ecclesiae. Tum cum synodus oecumenica accepisset potestatem a rege, dixerunt patres, ut ordinerentur gradus, et sederent episcopi, quisque in suo throno, prout conveniens erat. Constitutis autem sedibus, rex quoque intravit, et sedit apud eos, et osculabatur illa corporis eorum loca, in quibus stigmata Christi praeferebant. Non enim erat episcopus inter illos 318. patres, in quo cicatrix non appareret, si undecim patres exceperis, quorum haec sunt nomina: Absalama episcopus Edessae nepos ex sorore S. Ephreми, Ionas Circassii, Maras Darae, Georgius Singarae, Iacobus Nisibis, Marthas Maipheractae, Iohannes Gustrae, Simeon Amidae, Adaeus Aghal, Eusebius Caesareae, Ioseph Nicomediae; reliqui vero omnes ex tribulationibus, et persecutionibus haereticorum, nonnulli oculo carebant, aliis maxillae et dentes avulsi erant, aliis manuum ac pedum ungues praecisi fuerant; aliis latera compressione et flagrorum percussione livida erant. Uno verbo nemo, praeter undecim recensitos, extitit immunis a cicatrice: sed maxime horrendus fuit, ac visu deformis Thomas Marcas (*Germaniciae*) episcopus, cuius aures, nares, ac labia praecisa erant, dentes et maxillae avulsae, et ambo pedes uti et brachia eiusdem amputata fuerant, eo quod per annos xxii. vinctus detentus fuerat ab Armeniis

(*fortasse Arianis*), qui quovis anno membrum aliquod abscedebant ei, ut scilicet blasphemiae ipsorum consentiret: at miles fidelis victus non succubuit. Hunc veluti in triumphum fidelium, et opprobrium dogmatis haereticorum, adduxerunt patres ad concilium, quem, ubi vidit rex, in terram procidens adoravit, dicens: adoro te, martyr Christi, qui multis coronis ornatus existis.

Gesta autem synodi, qualiter nempe coeperit, et qua ratione absoluta fuerit, et quid ibi actum fuerit, operosum est dicere: nam tribus annis sederunt patres in disputatione contra omnes haereses, et oratio multa habita fuit inter eos, ac plurimas quaestiones commoverunt invicem, et capita grandia (*controversiarum*) scripserunt adversus se mutuo, et ediderunt confutationes omnium haereseon, ex eorumque actis quadraginta prophetae fiunt (*scilicet acta eorum integra exaequant volumen quadraginta prophetarum*) praeter canones, et causas eorum, quae sunt tres prophetae (*qui tribus prophetarum libris aequiperantur*). Sed universa haec doctrina in vernacula Syrorum lingua non legitur, sed eius pars tantummodo. Verumtamen non eos solum canones, qui ad syriacum sermonem translatisunt, constituerunt nicaeni patres, sed de regno quoque eiusque ministris (*militibus*), et de magistratibus ac iudiciis plura sanxerunt, et de urbium gubernatione, de ecclesia eiusque antistitibus, deque eius cunctis ordinibus, de mercatoribus, de itinerantibus, de satellitibus ac navitis, et de omnibus artibus, gradi-

bus fornaciarum, et de musicis, neque quidpiam magni, aut parvi momenti omiserunt sine definitione, et sanctione. Verum apud nos non erant, nisi illi 73. canones, quos transtulit Maruthas, et illi viginti alii, qui ab antiquo prodierunt. Huiusce rei ratio est, quia in oriente non erant reges christiani, qui ecclesiasticis canonibus dirigerentur: ii autem, qui apud nos prodierunt, haudquam sufficientes sunt ad omnes omnino ordines ecclesiasticos constituendos: quemadmodum et olim in ecclesia simile quid obtinuit, nam erant canones apostolici, qui in omnibus rebus sufficientes non erant ad ecclesiae ordines componendos.

Congregata porro fuit haec sancta synodus anno 636. Alexandri, mense iunio eiusdem anni, die 19. ipsius, in civitate Nicaea metropoli Bithyniae, et sanxerunt primo hanc veritatis fidem, tum coeperunt constituere canones, atque omnes haereses ad examen vocare: et quia summo compendio hanc apologiam (*fidei professionem*) fecerunt, cuius intellectus cuilibet homini haud facilis est, adiungemus ei expositionem Iesuiabi (1), quam ipse ac synodus, quae cum ipso habita fuit, scripsit.

IV. Fides (*symbolum fidei*) patrum 318, una cum expositione brevi synodi Iesuiabi.

Initio itaque canonum disposita fuit

fides veritatis, eo quod sit, ut ita dicam, principium omnium partium timoris dei (*religionis divinae*), et per ipsam insigniti emicant omnes iustitiae et sanctitatis pulcherrimi modi. Hanc fidem primum praedicavit Dominus noster, et tradidit per discipulos suos duodecim hominibus, qui discipuli facti fuere, et fient evangelii eiusdem (*Domini nostri*): hanc integre praedicarunt, ac docuerunt patres in suis aevis, hanc verbis perfectis et brevibus sententiis, quae multa concludunt, docuerunt, scripserunt, ac miserunt ad ecclesias, quae ubique sunt, patres sancti, qui Nicaeae convenerunt 318, et ii, qui Byzantii congregati sunt 150. ad destructionem impietatis Armenitharum (2) (*Arianorum*), et Dyscolorum, qui audaces effutierunt de essentia filii, et Macedonianorum, ac Semarianorum, qui audaces blasphemarunt contra Spiritus sancti essentiam. Conservatur autem haec fides catholica sine ulla macula, et proclamatur inter nos in omnibus ecclesiis usque in saeculum, uti iam notum facimus, ponentes ipsam fidem patrum, qualis est. Adiungemus vero unicuique e sententiis sensum suum, et expositionem congruam, summa tamen brevitate. Interim humillimis precibus oramus et obsecramus creaturarum Dominum, ut suum nobis donet adiutorium, quo convenienter et utiliter perscribamus.

(1) Iesuiabus nestorianus catholicus, seu patriarcha anno Christi 588. synodum celebravit, in qua canones 50. condidit, quorum primus est, ut recipiatur fides nicaena, et canones apostolorum, et reliquorum patrum. Vide Assemanum innotem in commentar. histor. chronolog. de catholicis chaldeorum, et nestorianorum a pag. 33. (2) Armenithae et Dyacoli sunt Eunomiani, vel Anomoei; et Arianai.

PRINCIPIMUM FIDEI (*symboli*).

• Credimus in unum Deum patrem
 • omnipotentem, et in unum domi-
 • num Iesum Christum filium Dei,
 • et in unum Spiritum sanctum qui
 • a patre procedit: Licet enim se-
 ries lectionis sententiarum expresse
 posuerit nomina Trinitatis divinae
 propter adhaesionem eorum, quae ipsa
 nomina proprie et specialim conse-
 quuntur, verus sensus et virtus ipsius
 substantiae divinae simili connexionem
 requirit, cum ad intelligentiam Trini-
 tatis illius, quae supra numerum est,
 ut nempe notum sit τὸ • unum, unum,
 unum • unam naturam demonstrare,
 iuxta illud, quod dictum est • domi-
 nus Deus tuus, dominus unus est. Tò
 autem, Patrem, et Filium, et Spiritum
 sanctum, denotat distinctionem
 personarum essentiali, secundum tradi-
 tionem evangelii Christi vivificantis
 nostri. Itē siquidem (*dixit*), docere
 omnes gentes, et baptizare eas in no-
 mine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.
 Quod vero addiderunt patres,
 Deum, et dominum, et spiritum, et
 subnexerunt nominibus communibus
 nomina singularia Patris, et Filii, et
 Spiritus sancti, manifestum facit, quod
 nomina sunt communia, et unumquod-
 que eorum, idest ipsa tria, extendun-
 tur ad tres personas: liquet enim,
 quod pater Deus sit et dominus, ac
 spiritus; et Filius dominus sit, et
 Deus, et spiritus; et Spiritus sanctus
 spiritus sit, et dominus, et Deus. Ac
 brevissime dixerunt patres nostri con-
 fessionem Trinitatis, in qua et docue-
 runt sapienter ac pleno aequalita-
 tem naturae, et aequalitatem essen-
 tiae, et distinctionem personarum, et

nnitatem deitatis: Coessentialē ita-
 que, et consubstantialē praedicarunt
 ad obstruendum os Arii blasphemī,
 qui impie moliebatur scindere aequa-
 litatem essentiali (*consubstantialita-
 tem*) Trinitatis: distinctionem vero per-
 sonarum Trinitatis proclamaverunt pa-
 tres nostri ad destruendam opinionem
 Iudaeorum perfidorum, qui putabant
 unam personam esse Deum. Nomina
 porro, quae extensa sunt, ac sunt
 communia, et consequuntur nomina
 quae singularia sunt et non exten-
 sa, idest unam deitatem, unam do-
 minationem, unam spiritualitatem,
 praedicarunt patres nostri ad destruē-
 dam, et confundendam doctrinam
 ethnicorum, qui existimabant et pro-
 fitebantur deitates diversas, et domi-
 nationes distinctas.

Cumque hac ratione destruxissent im-
 pietatem Arii blasphemī per proclama-
 tionem consubstantialitatis, et silen-
 tium imposuissent etiam Iudaeorum
 pueritiae (*imperitiae*) per distinctionem
 personarum, et obturassent quoque
 errorem ethnicorum per unitatem do-
 minationis; tunc superaddiderunt con-
 fessionī suae ea, quae congruebant fi-
 dei ipsorum, et adiunxerunt τὸ unum
 Deum patrem omnipotentem; et di-
 xerunt • factorem omnium visibilium,
 • et invisibilium: nam ipse est factor,
 et ordinator omnium in omnibus. Et
 similiter τὸ • unum dominum • sub-
 iunxerunt τὸ • Iesum Christum • et
 demonstrarunt, quod τὸ unum • com-
 mune esset personis Trinitatis, ut
 dictum est supra. Porro non addide-
 runt • et in unum dominum Filium •
 iuxta illud • unum Deum patrem • sed
 transposuerunt positionem verborum
 suorum, ac dixerunt • in unum domi-

num Iesum Christum. Rectos haudquamquam latet, quod humanitas, quam assumpsit Deus verbum, maxime demonstratur, et sapienter praedicatur in una unitate deitatis et humanitatis Christi, quamvis errent Eutyebi-
ni, et opprimant ipsam humanitatem Filii Dei. Nomen enim Christi sine controversia significat deitatem eius ex patre, et humanitatem eius ex matre virgine, licet Eutyches cum sui erroris assecdis, audaces errent, dum negant assumptionem primitiae nostrae, aut dicunt deletionem humanitatis Christi (*quod scilicet humanitas assumpta suam naturam amiserit, et in divinam conversa fuerit*).
Addunt autem patres consequenter, et dicunt « unicum primogenitum omnium creaturarum » hoc est unicum sine fratribus in deitate, et primogenitum fratrum multorum, hoc est primogenitum omnium creaturarum. Et addiderunt « per quem condita sunt saecula, et omnia creata sunt » quo designarent, quod ipse una cum suo patre secundum suam divinitatem causa esset, et conditor omnium. Tum ipsius essentiam (*aeternitatem*) ostendunt per illa « ex patre natum ante omnia saecula, et non factum; lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, Iesum Christum in sua divinitate ». Postea ad confusionem impietatis Arii addiderunt, ac posuerunt vocem hominiosus, idest hic est consubstantialis, et coaeternus patri « per quem omnia facta sunt » Iesus Christus in sua divinitate : cumque decertarent scuto inexpugnabili doctrinae veritatis, quo induti erant, contra phantasmata, et aestus doctrinarum erronearum et fraudulentarum Simoniano-

rum et Manichaeorum » dixerunt, qui « propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de caelis, et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine, et homo factus est ». Iesus Christus per unionem suarum naturarum, et per revelationem suam in carne, et in sua incorporatione. Unionem enim naturae deitatis, et humanitatis designat quod descendit, et incarnatus est, et homo factus est; et assumptionem primitiae nostrae indicat absque controversia: idque ut undique appareat delirium Simonianorum, et Manichaeorum in negotio incarnationis, et incorporationis Dei verbi. Verbum, quod assumpsit humanitatem nostram, et habitavit in ea, ut dixit evangelium: Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: ut magis inlarescat magnitudo gratiae illius, qui descendit, et habitavit in nobis. Arius enim impius, eo quod in natura deitatis Verbi posuit altiora et inferiora, nec aciebat ea unice, et coniunctim, prout ipsa veritas requirit, adserere, idcirco illaqueatus fuit, et cecidit, erravit, et decepit, et reprobos fuit, ac eiectus. Patres itaque addiderunt, et tradiderunt perfecte ipsum sermonem dispensationis.

Post doctrinam de natura divina unigeniti, et post institutionem de unione naturarum Christi, idest divinitatis eius incommutabilis, atque immortalis, et humanitatis eiusdem, quae non opprimitur neque deletur, adiunxerunt doctrinam de humanitate ipsius: et sicut aperte, et dilucide declararunt divinitatem eius, manifeste demonstrant humanitatem ipsius, quae suscepta fuit propter nos, et propter

nostram salutem, et propter innovationem omnium creaturarum, et dicunt » et crucifixus est pro nobis deus Pontii Pilati, et passus est, et mortuus, ac sepultus est, et resurrexit tertia die, uti dicunt scripturae sanctae. Iesus Christus in sua humanitate hoc est, ut vere dicamus, in sua incarnatione suscepit pro nobis mortem crucis; nam manifestum est omnibus orthodoxis, quod sicuti natura divinitatis eius nec passionem, nec mortem subiit, ita neque anima eius suscepit sententiam mortis, eo quod impossibile sit, naturam animae subdi decreto mortis; quod et testatur ipse Dominus noster dicens: ne timeatis eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere nequeunt; quod et facto comprobatum fuit; nam postquam crucifixus fuit Dominus noster et mortuus, ac sepultum eius corpus s. fuit, anima ipsius vixit in paradiso (1).

Addunt praeterea patres beati » et » ascendit in caelum, seditque ad dexteram patris sui Iesus Christus. In humanitate namque sua accepit exaltationem, sessionem ad dexteram, minime vero in divinitate sua, in qua perpetuus et indissolubiliter dictum honorem habet una cum Patre suo. » Et venit cum gloria ad iudicandos vivos et mortuos, cuius regni non est finis. Iesus Christus in sua divinitate, et sua humanitate.

Postquam patres nostri dixerunt adversus sectas eiectas damnatasque dissidentium, convertuntur ad praedicandum adversus impietatem Mace-

donii, qui blasphemavit in Spiritum sanctum. Dicunt ergo » et in unum Spiritum sanctum dominum vivificantem, qui ex patre (2) procedit, et cum Patre, ac Filio adoratur, qui locutus est per prophetas, et apostolos.

Patres itaque sua doctrina divina magnifice praedicarunt de Spiritu sancti persona, et demonstrarunt ipsum esse coaeternum, et consubstantialem Patri, et Filio, secundum quod dictum est, quod omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Haec est incorrupta fides, et haec est sententia ipsius in summa iuxta versuum eius connexionem, in qua plene proclamarunt *πρόσωπον* Christi, et naturas deitatis, ac humanitatis eiusdem, contra eos, qui confitentur deitatem eius, et negant humanitatem eiusdem; et contra eos qui negant deitatem eius, et confitentur eum hominem simplicem aut iustorum cuiuspiam similem eum faciunt. Quoniam vero baptizatis hereditandas tradunt ipsas divitias fidei suae, idcirco patres nostri beati addiderunt:

- » et in unam ecclesiam sanctam catholicam et apostolicam, et unum baptisma in remissionem peccatorum,
- » et resurrectionem mortuorum, ac vitam novam saeculi futuri.

Ubi vero ita perfecte, ac diffuse praedicarunt veritatem, convertuntur deinde ad anathematizandum Arium, eiusque erroris filios. Eos autem, qui dicunt, fuit aliquando, quando non erat, aut ex nihilo factus est, aut ex persona, aut ex essentia alia ipsam praedicant; si mutabilem aut con-

(1) Alludit ad illa verba Christi bene latroni dicta in croce: *hodie mecum eris in paradiso*.

(2) In recentiori codice ad latus superius lineae recentiori manu additum legitur: *et filio*.

• vertibilem existimant ipsum Filium
• Dei, hos anathematizat ecclesia ca-
• tholica et apostolica •. Haeretici
scilicet sua perfidia, naturae et per-
sonae ipsius verbi eiusque divinitati
audacter ac temere attribuerunt pro-
prietates et passiones naturae huma-
nae Christi, quae aliquando propter
unitatem (*unionem*) perfectam, quae
fuit humanitatis Christi cum eiusdem
divinitate, praedicantur de Deo di-
spensatorie et non naturaliter.

Haec est fides patrum, per quam
confunditur ethnismus, iudaismus,
et haeresis, et per quam crescit ac

glorificatur christianismus. Et qui ei
non consentit, animam suam laedit,
veritatemque in iniustitia detinet.

V. *Nomina episcoporum synodi oecumenicae, et provinciarum, ac civitatum, sicuti invenimus.*

Servi autem Dei, quibus cura est
de omnibus, quae ad religionem per-
tinent, maxime solliciti fuere, ut ha-
berent nomina occidentalium: quo-
niam orientalibus quaestio mota non
fuit, neque ullam fidei divisionem
subierunt.

Nomina episcoporum. (1)

Hosius episcopus civitatis Cordu-

(1) Episcoporum diocesumque sequentium nomina in Aluini Assemani latino exemplari ita misere sunt corrupta, partim syri partim laici interpretis aequas inscitia, ut ad sanitatem aliquam nullis coniecturis possint a me revocari, praesertim quia syriaci codicis copia adhuc careo. Itaque externa anxiosa quaerens, consului prae ceteris catalogum Patrum nicensorum in ecclesiastica Theodori lectoris historia perscriptum, et a el. Isidoro Morellio in descriptione codicum bibliothecae venetoe S. Marci p. 325. vulgatum, qui ceteris mihi rectior vixit est: namque cum ipsum, quem apud Bellerminus opp. S. Leonis T. III. p. 563. fustelliano emendatorem dicit Morellius, ego quidem per multis roendi inquinatum videbam, et quidem eiusmodi, ut a doctis Bellerminis toleratos mirarer. Negos alios neglecti in Conciliorum collectionibus impressos catalogos. Notum eruditus est, Theodori lectoris duos priores libros a vicinis Consistendi anno usque ad Constantii obitum deductos, numquam incens superasse, tum propter codicum raritatem, tum praecipue quia nomina compendium quoddam ex Sozomene, Sozrate, ac Theodoro visi sunt. Resque ego in codice vat. 1455. unicum fragmentum Theodori observavi de diversis fidei cultis professionibus et de gotho Ulpilis, quod ipsiusmet verbis apud Sozratem lib. II. cap. 41. legitur. Sed enim compluribus albine annis duos illos integros Theodori libros apud heredes scripturum Leonis Allatii vidi, et cum rem mihi sedulo in adversariis adnotari: tunc autem, dum haec scribo, allatianum Theodori exemplar non quo inspicere, spero tamen me ex dicto codice atque opere pleniorum postea fructum doctis hominibus allaturum. Ceterum multo pretiosior erat pars altera Theodori historiae, liber videlicet tertius et quartus, quibus narratorem usque ad Iustinum senioris regnum deduxerat, qui libri nasquum apparent, praeter nobilitatem quaedam excerpta a Nicephoro Callisto conservata, quae ego in vaticano quoque codice 1759. legelam, *ἀπὸ τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου καὶ Καθολικοῦ, nimirum dictata vel excerpta per Nicephorum Callistum Xanthopulum*; sic enim significat locutio *ἀπὸ τοῦ*, etque in alio codicebus adhibetur ad denotanda auctorum excerpta quae in bibliotheca photiana sunt; v. gr. *Αὐλαίου ἀπὸ τοῦ* *ἀπὸ τοῦ* *ἀπὸ τοῦ*. Ex qua re ignorata mirus extitit Miraei de Theodori setate error, a Guiljelmo Carase recte iratus, qui tamen ipse causam miraei erroris non agnovit. Et quoniam in rebus nicensi veritas, concilii eius historiam ac subscriptiones apud Gelasium quoque cyzicenum imperii, facere non possum quin adversus Caraseum expostulem, qui tertium Gelasii librum a pontificis edictoribus pravam re causam suppressum, eiusque loco tres tantummodo Constantini imp. epistolas fuisse editas, iuste ac suspicari dicitur. *Parcius ista viris tamen obicienda memento.* Etiam unicum ego consului Galasii cyziceni in bibliotheca certe vaticana supersitum codicem, orthobonianum scilicet 361, usque ad medium post secundum librum nihil habet aliud quam tres illas editas Constantini epistolas: quare pontifici edictoribus summa cum fide Gelasium dederunt. Eiusmodi alios suspicatos Carasei minutas adversus litterarum ecclesiasticarum honorem calumnias, quibus me in haec tomis coarguere memini.

bae subscripsit ita : credo , quidquid
superscriptum est. Et ita reliqui omnes
obsignarunt.

Romanorum.

Biton (*Victor*) et Vincentius pres-
byteri Romanorum.

Aegypti.

Alexander alexandrinus. Harpocra-
tion (alphocratiensis) Adamantius cy-
nopolites. Arbition Pharbuti. Phi-
lippus Panyphicos. Potamon Heracleae.
Secundus Ptolemaidis. Dorotheus Pe-
lusii. Caius Tmuceos. Antiochus Mem-
phicos. Tiberius Tentyrites.

Thebaidis.

Attbas Schediae. Tyrannus Anti-
noi. Lysianus lycopolites.

Libyae superioris.

Dachis Berenices. Zopyrus Barcae.
Serapion antiphrensis (antipyrgensis).
Secundus Tauchae. Titus Paraetonii.

Palaestinarum.

Macarius Hierosolymorum. Germa-
nus Neapoleos. Marinus Sebasteno-
rum. Eusebius Caesareae. Sabinus ga-
dareusis. Longinus ascalonensis. Pe-
trus nicopolitanus. Macedonius Iam-
niae. Maximus Eleutheropoleos. Pau-
lus Maximianopoleos. Ianuarius hie-
richuntius. Heliodorus zabulonites. Ae-
tius Lyddae. Silvanus Azoti. Patro-
philus Scythopoleos. Asclepius Gazae.
Petrus Ahilae. Antiochus Capitolinae.

Phoenicum.

Zeno Tyri. Aeneas Ptolemaidis.
Magnus Damasci. Theodorus Sidonis.
Hellanicus Tripoleos. Philocalus Pa-
neadis. Gregorius Beryti. Mariaus
Palmyrae. Adoncus Alali. Autolius
Emesae.

Syriae.

Eustachius Antiochiae. Zenobius Se-
leucia. Theodotus Laodiceae. Alphius

Apameae. Bassianus raphaneusis. Phi-
loxenus Mabugi. Salomon Germani-
ciae. Piperius samosatensis. Archelaus
dolychenus. Euphratio Balancensis.
Paulus chorepiscopus. Zoilus gabali-
tanus. Bassus Zengmatos. Gerontius
Larissae. Monichus epiphaniensis. Eu-
stathius arethusius. Paulus Neocaesa-
reae. Syricius Cyri. Seleucus chore-
piscopus. Petrus gandarensis. Pela-
gius Arabadmae. Bassonius Gabalae.
Nicomachus bostrensis. Cyrrion Phila-
delphiae. Gennadius Abulthae. Sever-
us Sodomorum. Sosipater bethaunen-
sis. Severus Dionysiadis.

Mesopotamiae.

Absalama Edessae. Iacobus Nisibis.
Antiochus Rhessinae. Marneae Byrtae.
Simcon amidensis. Maruthas Maiphe-
ractae. Georgius Singarae. Iohannes
Beth-Persarum.

Ciliciae.

Theodorus Tarsi. Amphion Epi-
phaniae. Narcissus Neroniadiis. Moy-
ses kastabalensis. Nicetas Flaviadis.
Eudamon chorepiscopus. Paulinus
Adanorum. Macedonius Mopsuestiae.
Tarcodemantus aegiensis. Hesychius
Alexandriae minoris. Narcissus Hiera-
poleos.

Cappadociae.

Leontius Caesareae. Eupsychius ty-
nensis. Erotrius colonaeus. Timotheus
cybistrensis. Elpidius comanensis. Ste-
phanus chorepiscopus. Gergonius cho-
repiscopus. Eudromius chorepiscopus.
Armeniae minoris.

Eulogius Sebastae. Evethius sata-
lensis.

Armeniae maioris.

Arethas Armeniae. Eureses Dio-
phantae. Eutyehius amasenus. Heli-
dus comanus. Heraclius zolonensis.

Ponti polemoniaci.

Longianus Neocaesareae. Domnus
Trapezantis. Stratophilus Pithynntis.
Paphlagoniae.

Philadelphus Pompeiopolcos. Pe-
trus Iuniopoleos. Hesychius Amastridis.

Galatiae.

Marcellus Ancyrae. Diciasus Tabiae.
Archesilaus Garmanae. Gorgonius ci-
nensis. Philadelphus Iuliopoleos.

Asiae.

Theonas Cyzici. Menophantus Ephesi.
Orion iliensis. Eutychius smyrnensis.
Mithres popensis (hypyrpensis.)
Marcianus Ilionis. Paulus Anaustidis.

Lydiae.

Artemidorus sardiensis. Soron thya-
tirenensis. Hetimasius philadelphiensis.
Pollion peperensis. Agogius Tripoleos.
Philarethus Ancyrae ferreae. Antio-
chus Aurelianopoleos. Marcus standi-
tanus. Nunechius Laodiceae. Flaccus
sanensis. Procopius synnadensis. Athe-
nodorus Dorylaei. Paulus apamensis.
Eugenius eucarpensis. Flaccus hiera-
politianus.

Pisidiae.

Eulalius iconiensis. Telemachus ha-
drianopolitanus. Hesychius Neopoleos.
Eutychius Seleucia. Uranius lime-
nensis. Tarsicius apamensis. Patricius
ambladensis. Polycarpus Metropoleos.
Eudaemon Paphi. Heraclius. Bareos.
Theodorus uzelensis.

Lyciae.

Adon Lyciae. Eudemus patarensis.
Pamphyliae.

Callinicus pergensis. Euresius ter-
missensis. Zeuxius syarbensis. Dom-
nus aspendius. Quintianus sleuciensis.
Patricius Maximianopoleos. Aphro-
disius magidensis.

Insularum.

Euphrasius rhodius. Meliphron ceus.
Strategus lemnus. Apollodorus cor-
cyraeus.

Cariae.

Eusebius Antiochiae. Ammonius
Aphrodisiadis. Eugenius Apollonia-
dis. Letodorus cybiritanus. Eusebius
milesius.

Isauriae.

Stephannus barthensis. Athenaeus.
Gorpissi. Aedesius Claudiopoleos. Aga-
pius Selenciae. Silvanus Metropoleos.
Syriae.

Faustus Phanemotichi. Antonius
Antiochiae. Nestor syadrensis. Hesychius
chorepiscopus. Tiberius lystrensis.
Aelius chorepiscopus. Cyrillus
nmandrensis. Theodorus Vastrae. Hesychius
chorepiscopus. Eusebius Pa-
roeciae isauricae. Paulus larandensis.
Quintus chorepiscopus.

Cypri.

Cyrillus paphius. Gelasius salami-
nius.

Bithyniae.

Eusebius nicomediensis. Theognius
nicaenus. Maris chalcedonensis. Cy-
rillus Cii. Hesychius prusensis. Evo-
thius hadrianensis. Theophanes chor-
episcopus. Rufus caesariensis. Eula-
lius chorepiscopus.

Europae.

Phaedrius Heracleae.
Daciae.

Protophages sardicensis. Marcus ca-
labriensis.

Mysiae.

Pistus Marcianopoleos.

Carthagini.

Caecilianus Carthagini.

Macedoniae.

Alexander thessalonicensis.

Dardaniac.	Pannoniae.
Decius Macedoniae.	Domnus Pioniae.
Achaiae.	Galliarum.
Pontius atheniensis. Marisus Euboeae. Strategius ephaestiensis.	Nicasius divionensis.
Thessaliae.	Gothiae.
Claudius Larissae. Burius stobensis.	Theophilus Gothorum.
	Bosphori.
	Marcus Bosphori.

EXPLICIT TRACTATUS PRIMUS.

TRACTATUS II.

DE MATRIMONIIS, ET CANONIBUS, AC RITIBUS SPONSALIIUM
CHRISTIANORUM, ET QUOMODO HAEC PERAGENDA SINT,
DEQUE CETERIS AD HANC REM PERTINENTIBUS.

I. *De personis, eorumque numero quibus nubere nefas est.*

Quemadmodum ex ipsis divisionibus cognoscimus; quinque supra sexaginta in feminino genere, totidemque sunt in masculino gradus, quibus interdicitur communicatio in re coniugii. Et hi sunt.

1. Vir non coniungatur cum matre sua.

2. Neque cum matris suae matre.

3. Neque cum matre patris sui.

4. Neque cum uxore patris sui.

5. Neque cum uxoris patris sui matre.

6. Neque cum matre vitrici sui, seu mariti matris suae.

7. Neque cum filia matris uxoris patris sui.

8. Neque cum filia mariti matris suae.

9. Neque cum sorore uxoris patris sui.

10. Neque cum uxore patris patris sui.

11. Neque cum matre uxoris patris sui.

12. Neque cum matre uxoris patris patris sui.

13. Neque cum filia uxoris patris patris sui.

14. Neque cum filia uxoris patris sui.

15. Neque cum sorore patris sui.

16. Neque cum sorore uxoris patris patris sui.

17. Neque cum uxore fratris patris sui.

18. Neque cum matre uxoris fratris patris sui.

19. Neque cum sorore uxoris patris sui.

20. Neque coniungatur cum matre sua.

21. Neque cum uxore avunculi sui.

22. Neque cum matre uxoris avunculi sui.

23. Neque cum matre mariti matris suae.

24. Neque cum sorore uxoris avunculi sui.

25. Neque cum sorore mariti materterae suae.

26. Neque coniungatur cum sorore sua.

27. Neque cum sorore sua filia patris sui.

28. Neque cum sorore sua filia matris suae.

28. Neque cum filia fratris sui.

30. Neque cum filia sororis suae.

31. Neque cum uxore fratris, si is vivus sit, sive obierit.

32. Neque cum matre uxoris fratris sui.

33. Neque cum matre mariti sororis suae.

34. Neque cum filia uxoris fratris sui.

35. Neque cum filia mariti sororis suae.

36. Neque cum sorore uxoris fratris sui.

37. Neque cum sorore mariti sororis suae.

38. Neque cum filia fratris uxoris fratris sui.

39. Neque cum filia sororis uxoris fratris sui.

40. Neque coniungatur cum filia sua.

41. Neque cum filia filii sui.

42. Neque cum filia filiae suae.

43. Neque cum nuru sua.

44. Neque cum socru sua.

45. Neque cum socru filii sui.

46. Neque cum socru filiae suae.

47. Neque cum filia nurus suae.

48. Neque cum filia sponsi sui (*relictus socrus suae*).

49. Neque cum filia fratris nurus suae.

50. Neque cum filia sororis nurus suae.

51. Neque cum filia fratris sororis suae.

52. Neque cum filia sororis socrus suae.

53. Neque cum nuru filii sui.

54. Neque cum nuru filiae suae.

55. Neque cum matre nurus filii sui.

56. Neque cum matre nurus filiae suae.

57. Neque cum sorore nurus filii sui.

58. Neque cum filia nurus filii sui.

59. Neque cum filia nurus filiae suae.

60. Neque cum filia fratris nurus filiae suae.

61. Neque cum filia sororis nurus filiae suae.

62. Neque cum filiabus fratrum nurus filii sui.

63. Neque cum legitime dimissa.

64. Neque accipiat duas, aut multas mulieres.

65. Potestatem autem habet dimittendi uxorem suam a christiana fide deficientem.

*Similiter autem et feminae
coniungi non licet*

1. Cum patre suo.

2. Neque cum patre patris sui, neque cum patre matris suae.

3. Neque cum marito matris suae.

4. Neque cum patre uxoris patris sui.

5. Neque cum patre viri matris suae.

6. Neque cum filio matris uxoris patris sui.

7. Neque cum filio patris uxoris patris sui.
8. Neque cum filio patris viri matris suae.
9. Neque cum fratre uxoris patris sui.
10. Neque cum viro matris patris sui.
11. Neque cum patre uxoris patris patris sui.
12. Neque cum filio uxoris patris patris sui.
13. Neque cum filio viri matris suae.
14. Neque cum fratre uxoris patris patris sui.
15. Neque cum fratre patris sui.
16. Neque cum marito matris amittae suae.
17. Neque cum patre mariti amittae suae.
18. Neque cum fratre mariti amittae suae.
19. Neque cum avunculo suo.
20. Neque cum viro materterae suae.
21. Neque cum patre uxoris avunculi sui.
22. Neque cum patre viri materterae suae.
23. Neque cum fratre avunculi sui.
24. Neque cum fratre viri materterae suae.
25. Neque copuletur cum fratre suo.
26. Neque cum fratre suo filio patris sui.
27. Neque cum fratre suo filio matris suae.
28. Neque cum filio fratris sui.
29. Neque cum filio sororis suae.
30. Neque cum viro sororis suae sive superstitis sive defunctae.
31. Neque cum patre mariti fratris sui.
32. Neque cum patre mariti sororis suae.
33. Neque cum filio uxoris fratris sui.
34. Neque cum filio mariti sororis suae.
35. Neque cum fratre uxoris fratris sui.
36. Neque cum fratre viri sororis suae.
37. Neque cum filio fratris uxoris fratris sui.
38. Neque cum filio sororis uxoris fratris sui.
39. Neque coniungatur cum filia sua, neque cum filio filii sui.
40. Neque cum filio filiae suae.
41. Neque cum filio sororis uxoris fratris sui.
42. Neque cum filio suo.
43. Neque cum filio filii sui.
44. Neque cum filio filiae suae.
45. Neque cum genero suo.
46. Neque cum socero suo.
47. Neque cum socero filii sui.
48. Neque cum socero filiae suae.
49. Neque cum filio nurus suae.
50. Neque cum filio socrus suae.
51. Neque cum filio fratris nurus suae.
52. Neque cum filio sororis nurus suae.
53. Neque cum filio fratris socrus suae.
54. Neque cum filio sororis socrus suae.
55. Neque cum genero filii sui.
56. Neque cum genero filiae suae.
57. Neque cum patre generi filii sui.

58. Neque cum patre generi filiae suae.

59. Neque cum fratre generi filii sui.

60. Neque cum filio generi filii sui.

61. Neque cum filio generi filiae suae.

62. Neque cum filio fratris generi filii sui.

63. Neque cum filio sororis generi filiae suae; neque cum filiis fratrum generi filii sui.

64. Neque cum viro legitime dimisso.

65. Neque cum non christianis; potestatem autem habet dimittendi virum apostatam. Omnia ista matrimonii hominum affinitatem habentium divina lex prohibet, quominus revelet nuditatem (1).

II. *Ordines, leges, et canones desponsationis.*

Porro patribus nostris spiritualibus ita dictum legitur. Quoniam vero Deus ab initio constituit Evam ex Adami costa, ante eisdem Evae formationem Deus dixit; non est rectum, Adamum esse solum, faciam ei adiutorium simile ipsi: et per haec, pactum praesignavit sponsalium, quod homines inituri essent. Idcirco christiani filii convivii Iesu sponsi caelestis pactum sponsalium incant, antequam conveniant; et sicuti sanctae ecclesiae sponsae regis caelestis desponsatio facta fuit in Iordane pronubo Iohanne sacerdote et sacerdotum filio, per illapsum spiritus, et vocem pa-

tris de caelo factam, et filium cui testimonium tale redditur: hic est filius meus dilectus: simili ratione etiam desponsatio filiorum ecclesiae sponsae gloriosae in medio templi sancti, et coram sanctuario, intervenientibus sacerdotibus, ministris, et fidelibus peragatur, et quidem ritu ac orationum ordine praescriptis cum benedictione sponsalium, et cruce, annulo, atque hanana (*sic vocant aquam benedictam*). Sacerdotes itaque annulum sponsi ad sponsam praemittunt matutino tempore per quatuor mulieres castas, aut filias foederis (*virgines sacras*), quae sint bonae famae, et quibus nota sit puella, ut apprehendant manum eius et in eam inserant annulum, dicentes: hic est annulus *talis filii talis*, cui te despondit pater tuus, aut frater tuus, aut avus tuus, aut mater tua, aut avunculus tuus, aut talis sponsor tuus. Si itaque abhinc voluntas tua acquiescit ei, tace, et sile; quod si vero non acquiescit, proice annulum. Si quidem autem abiecerit annulum, cesset negotium; si vero recipiat illum et taceat, perficiatur desponsatio per orationem sacerdotalem, et benedictionem calicis, et hananae, et annuli, et crucis; et bibant ex eo (*calice*) sponsus et sponsa ieiuni, et cruce consignentur patrinus et matrina. Presbyteri porro et ministri, quorum ministerio desponsatio consummatur, vocent, ut iustum est, ceu ad maiorem cautelam plures fideles, et ad minimum quinque fide-

(1) Ex codice antiquo supradictam enumerationem latine vertimus, quae in ipso codice extat pag. 32. 33. 34. Eandem Asemannus senior exhibet tom. 4. a pag. 317, ubi plura de matrimonii Nestorianorum eorumque impedimentis.

les, praeter affines sponzorū et desponsantium. Ubi autem mutuum sibi invicem consensum dederint adolescens et adolescentula, scribatur consensus amborum in duabus tabulis; una quidem tabula in testimonium sit sponso, cetera ore ac voce ipsius ita: voluntate mea desponsavi talem filiam talis; et dotem sic et sic constitui ei. In alia vero nomine sponsae sic scribatur: voluntate mea desponsavi me ipsam tali filio talis per sponsores meos talem, et talem; zebda (1), data est mihi e domo patris mei sic et sic. Et ambae tabulae confirmentur testimonio sacerdotum et invitatorum, et unicuique ex eis detur scriptura sua.

Quaevis desponsatio, quae extra praescriptum modum ineatur, nulla reputatur a nobis: nam in hoc distinguimus desponsationem christianorum ab illa ethnicorum, et erucifigentium (*Iudaeorum*). Itaque si quis testimonio externorum, et domesticorum suorum desponsationem sibi ipsi fecerit, ac edant, bibant, honoremque sibi invicem exhibeant, et sibi complacent in eo, quod faciunt, absit vero ab eis sacerdos, et oratio non fiat, arceantur ab ecclesia, et increpentur a rectore, et illa desponsatio penitus rata non habeatur.

III. *Si quis in regione fuerit, ubi nullus est sacerdos, quid ei agendum sit, cum feminam sibi desponsare voluerit.*

Ille, qui existat in regione, in qua sacerdotes non reperiantur, ex fidelibus convocat quatuor aut quin-

que, qui testimonium perhibeant, et accipiant crucem, et annulum, ac hancanā, et alta voce recitent orationem: pater noster, qui es in caelis: et sanctus Deus: et hoc pacto perficiatur desponsatio, donec ad sacerdotes accedant (*veniant*), aut sacerdos ad eos veniat, et suppleat id, quod deficit desponsationi quam iniierunt. At si non pervenerit ad eos sacerdos ante tempus thalami (*nuptiarum*) simili etiam modo perficiant thalamum (*nuptias per verba de praesenti, uti vulgo dicitur contrahant*).

IV. *Quot annorum debeat esse sponsa.*

Decreverunt autem sancti patres nostri, ne viro tradatur puella, quando infans fuerit, sed cum attingit ac pervenit ad mensuram (*statum*) mulierum: id contingit si filia sit quatuordecim annorum, ad minimum vero duodecim annorum. Minor autem aetate dicta omnino non tradatur viro neque a parentibus ipsius, neque ab aliis sine eiusdem voluntate, et iussione. Quod porro contra fit, sententia est exterorum, et quidem multum aliena ac remota ab ecclesia (*ecclesiae sententia*).

V. *Quis mulieris fideiussor desponsatorque debeat esse.*

Dum pater est superstes, ipsius potestati id relinquitur: patre vero deficiente, fratres potestatem habent, ab ipsa sorore sua talem potestatem accipientes; et cum non sint fratres, avi (*patrui*) potestatem habent illam filiis suis, vel aliis tradendi, uti ipsa voluerit, et iusserit: deficientibus au-

(1) Vox haec significat dotem, sive domū, quae sponsus dei sponsae, sive mulieris, sive vestis, sive servus, sive iumenta, et remanent in eius potestate.

tem fratribus, et avis, mater eiusdem potest illam dare viro illi, quem ipsa filia voluerit, id quod non potest mater patris ipsius (*feminae*).

VI. *Quomodo desponsanda sit puella, quae propinquos vel affines non habet: idem de viro extraneo.*

Nulla porro femina, aut puella, quae non habeat consanguineum, et filium generis, debet desponsari sine patre et curatore: neque etiam permittimus, ipsam puellam revelare vultum (*vultum*) suum, et desponsari coram communitate, cum hoc sit damnable et abominabile; sed id, quod specie recta et ordine convenienti timori Dei congruit, facimus. Pater harum, presbyter ecclesiae sit; et pater patris earum sit, episcopus. Presbyter itaque inquirat de ea, et discat ex filiis generis eius (*consanguineis ipsius feminae*), an propinqua sit sponso suo propinquitate, quae non permittat desponsationem. Quod si illa extranea fuerit, et in locum venerit; inquirat, et addiscat ex loco, in quo commoratur, et ab hominibus, cum quibus habitat, de fide eius, et de qualitatibus, ac moribus ipsius: ubi autem certo, et sincere haec omnia noverit, illam tamquam filiam, et sororem habeat, uti dixit Paulus, in omni castitate, et ipse impleat locum patris eius, et curatoris, et ipse illam despondeat viro pacifico, et operario navo, qui eidem (*feminae*) similis sit in timo-

re Dei. De viro porro extraneo, si quando petierit mulierem, necesse est inquiratur, an iustus sit et rectus, et an christianus sit et orthodoxus. Item inquiratur de eo, num forte habeat uxorem aut sponsam in alia regione. Quod si extiterint homines, qui cum noverint ab his questionibus (*vitiis*) immunem, et iuste testimonium dent, perficiatur simpliciter (*absolute*) eius desponsatio. At si occulta fuerit eius historia oculis, et lateat auditum, liber (*sygrapha*) obligationis suae mulieri ipsius adversus eum scribatur. (1) cum testibus fidelibus per manus hominum fidelium, et rectorum, qui mediatores sunt. Et post annum, et biennium siquidem appareat ex notitia eius, quod rectus sit, restituatur illi chirographum hoc, et mulier eius accipiat dotem suam pro more solito. At si rursus et fraudulentus inventus fuerit, debet persolvere, quod in chirographo continetur, non quidem pro more ovium furto sublatae quadruplum, sed et magis magisque pro mulieris praestantia supra iumentum: quin et omnino et absque ulla mora ab eo dimittenda est, utpote quae illegitime egerit per dolum et amaritudinem cordis viri sui, qui anathemata et maledictiones pro viatico (*dono*) inducit.

VII. *An liceat post rite celebrata sponsalia sponsis separari ab invicem, et sponsalia solvere (2).*

Quod si contigerit, ut post celebra-

(1) In veteri exemplari haec subditi leguntur, quae in recentiori desunt: "in quantitate, quae non sit minor mensura quatuor dotium, uti dicemus, et ponatur sygrapha in manibus hominum veracium, et rectorum, qui sunt mediatores." (2) Ex antiquo codice evulsa sunt aliquot folia, cum quibus omnia sequentia huius tractatus secundi capitis desunt usque ad caput decimum; nam praedicta capita usque ad caput 27, quod tamen mutilum est, leguntur a pagina 94. codicis usque ad pag. 102. exclusivè, unde liquet, male compactum fuisse talem codicem.

ta secundum canones ecclesiae sponsalia, velit unus ex eis (*sponsis*) vel ambo (*velint*) separari ab invicem, hoc certe fieri hand permittimus, nisi forte causae concurrant, propter quas christiani separantur a communicatione (*coniugio, nuptiis*) quas (*causas*) descripturi sumus; et sane absque iis causis neque ante thalamum, neque post thalamum solutio fieri debet. At vero Iesuboctus (1). dicit, quod si post decennium res (*sponsalia ac nuptiae*) difficultatem patiat, neque ad effectum adduci queat, praecipimus eis, ut separentur ab invicem ante communicationem; ubi tamen eosdem pluries, pro opportunitate, correxerimus, et increpaverimus. At si contigerit, quod aliqui verba sibi invicem dicant simpliciter de filiis suis adolescentibus utriusque sexus, cum tamen desponsationem sub testimonio sacerdotum, et fidelium sodalium suorum non celebraverint, neque crucem ac annulum, quos iam tradiderant, cum benedictionibus, et orationibus sacerdotii dederint; postea tamen recedant, neque amplius velint, et consentiant in id, quod dixerunt, damnationem non incurrunt, nec sententia aliqua iudiciali tenentur.

VIII. *Quantum temporis expectare debeat sponsa, cuius sponsus abiit in regionem longinquam.*

Cum itaque vir desponsaverit feminam, et profectus fuerit in regionem longinquam; ita debet sponsa suum sponsum expectare absque expensis (*a sponso faciendis pro ea*) per tricennium, cum expensis vero (*quas*

sponsus pro sponsa faciat) per septennium. Quod si autem tempore, quo desponsata fuerit, aetate minor erat, remaneat cum expensis sponsi sui per decem annos; si autem ob inopiam suam sponsus eam accipere non possit, rector debet determinare et definire, ut sponsus pro facultate sua ei (*sponsae*) constituat dotem; neque parentes eius (*sponsae*) imponant ei (*viro*) onus grave xeniorum, et expensarum (*alimentorum*).

IX. *De eo, qui feminam desponsavit repugnantibus parentibus eius (sponsae).*

Quod si adolescens aliquis sibi sufficiens (*ad discretionis aetatem provectus, vel etiam sui iuris*) desponsaverit sibi feminam, et parentes eius non consenserint, non potest ullo pacto dimittere sponsam suam: at si puer fuerit, nec sibi sufficiens, et illectus, atque attractus fuerit a parentibus puellae, parentes vero ipsius (*pueri*) non consenserint, voluntas parentum eius (*pueri*) comprobetur, rataque sit.

X. *De eo qui feminam desponsavit, deinde eam cogitat dimittere sub obtentu vitae monasticae; qua demum abiecta, aliam ducit sponsam.*

Si quis autem desponsavit feminam, et postea cogitat eam dimittere, dicens; monachus fio: et postquam eam dimisit, coniungitur alteri (*feminæ*), arceatur ab ecclesia longo tempore, donec per poenitentiam sui geminati mendacii, quod dixit in sponsam suam, et in monasticum institutum, remissionem obtineat. Hoc idem

(1) De Iesuboctho, aiusque aetate, et scriptis vide Assemanum senioreni biblioth. oriental. tom. 3. pag. 194. et alibi. Fuit autem metropolis Persarum.

pariter iudicium subeat sponsa, quae simili pacto fraudulentè egerit in sponsum suum. At siquidem ipse voluerit monasticam vitam profiteri, et illa voluerit fieri sanctimonialis, permittitur eis suam implere voluntatem. Quod si vero unus ex eis velit, alter vero minime consenserit, det (*zuze*) denarios 400., et tria indumenta (*more*): pauper autem iuxta suam paupertatem (*contribuat*), ut scilicet rata sit vitae institutio, quam sibi eligit, et seruetur honor, quem separavit (*constulit*) socio suo, qui nimirum suus vocatus fuerat in sua desponsatione.

XI. *De monachis et sanctimonialibus foedus professionis suae violentibus.*

Monachus aut sanctimonialis si a proprio instituto exciderint, et ad coniugium ob fragilitatem venerint, absque episcopi iussu nullatenus desponsentur, et in ecclesia ac in medio coetus minime benedicantur: sed si episcopus iusserit, privatim domi (*desponsentur et benedicantur*). Si autem constiterit, pactum initum fuisse inter virum et feminam a tempore monachatus, omnino non benedicantur, et coniugium eis non permittatur, donec publicam ac diurnam, consistentes in cilicio et in cinere, poenitentiam egerint, vir quidem inter viros, ac femina inter feminas, sicuti rector eisdem constituerit. Sed et anachoreta, qui a statu suo exciderit, orare non praesumat in capite ecclesiae, neque sacrum peragere, nisi iubente episcopo.

XII. *De feminis sponsabus quae vi rapiuntur.*

Sponsae, quae ab aliis vi rapiun-

tur, ad sponsores suos absolute et omnino redeant. Haud enim iustum est, eas oppressionem pati a sponsois suis, et a raptoribus. At si nondum desponsatae viro rapiantur, et mulier eiusque parentes consentiant coniugio cum raptore, poterit vir eam ducere in mulierem. Si autem constiterit, facinus hoc fuisse admissum consentiente femina, sive sponsa fuerit, sive coniugata, eius vero sponsus aut maritus nolit eam accipere; viro illi, qui eam corrupt omnino non detur; et hoc ideo, ne aperiatur via et occasio huic facinori; ipse vero raptor congruam suae audaciae correctionem subeat una cum mulcta, quam dabit feminae illi.

XIII. *De mulieris dote, eiusque quantitate.*

Ambrosius episcopus et martyr, ac imperatores graeci statuerunt, iuxta mensuram dotis, quae a viro (*datur*), fore et viaticum (*dona, et alia, quae a parentibus dari solent feminae, cum desponsatur*) ab eius (*feminae*) parentibus. Catholici autem orientis Timotheus, et Iosue Barnun, ac reliqui iusserunt, ut pro dote pauperes, et mediae conditionis homines dent denarios a 100. usque ad 300. Divites autem possint addere doti suarum feminarum ultra 400. denarios. Xenia quibus comitantur feminam parentes eius, si mulieri dos 700. denariorum constituatur, a parentibus eius 150. denariis aequentur. Ita iuxta additionem dotis fiat etiam additio xeniorum. Divites autem illi, qui affluunt copiis, non possunt superaddere xenii mulieris plusquam 1000. drachmas (*denarios*): terras vero, et

domos ne scribant filiis suis, neque sponsi sponsabus suis. Quicumque autem haec praetergressus fuerit, conculcabit mandata patrum, et canones ecclesiasticos.

XIV *Quod aequum sit fideles ducere sibi uxores ex quovis cultu.*

Possunt itaque fideles ducere sibi feminas ex omni cultu sub spe institutionis (*catechumenatus*) sive mulieris, sive filiorum eius, sive amborum simul, aut manifestationis verbi.

CANON SYNODI OECUMENICAE.

Placuit synodo oecumenicae, ut homines christiani possint accipere sibi mulieres ex omnibus populis, et ex omnibus cultibus, utque curam earum gerant, easque doceant (*fidem christianam*). Filias vero suas, quae sunt fideles, non possunt dare iis, qui sunt infideles, cuiuslibet cultus fuerint, ne propter imbecillitatem suam traducantur in sententiam suorum maritorum, et a christianitate deficiant, et ad ethnicismum, ac iudaismum transcant. Et is, qui haec transgreditur, anathema sit.

XV. *Quod nefas sit dari christianam (in uxorem) non christiano.*

Christianam tradi non christiano omnino nefas esto; nam vel ipsa, vel filii eius, vel ambo simul a christianitate deficiendi occasionem habebunt. Quod si vero a parentibus suis tradita fuerit, aut voluntate sua, sententia iudicialis in eos prodeat secundum canonem oecumenicum (*nicaenum*). Placuit synodo oecumenicae, quod omnis vir fidelis, cuius filia aut soror in aetate puerili constitutae sunt, neque discretionem habent, si traditae fue-

rint viria non fidelibus, illae quidem non repellantur ab ecclesia; parentes vero earum, aut fratres eliciantur ex universa fidelium communitate; et si haud resipierint, nec revocaverint filias suas, aut sorores ab infidelibus, accipiant capitalem sententiam, quae conveniat insipientiae quam perpetrarunt, prout a sacerdote in eos lata fuerit, et tunc demum iis venia concedatur. Et ille, qui haec transgreditur, anathema sit.

XVI. *Quanto tempore mulier servare debeat honorem viri sui defuncti, antequam ab alio (in uxorem) ducatur; et idem de viro respectu mulieris.*

Secundum Ambrosium episcopum, et martyrem, et secundum canonem imperatorum graecorum ita statutum legitur. Vir, cum obiit uxor eius, si quidem ante expletos decem menses commisceatur eum alia muliere, ingenuitatis honore non decoretur, neque dignus habeatur, qui cum hominibus liberis et primariis sedeat, neque sit consiliarius sapientis, non praeficiatur negotiis magistratus, non habeatur dignus qui actionibus regis praesit, non promoveatur ad gradus sacerdotales. Idem etiam de muliere; si enim ante expletos decem menses ab obitu mariti sui adhcreat viro alteri, privetur omni honore, qui ex viro suo ipsi accesserat; et haec quidem iuxta horum (*graecorum scilicet*) iudicia; verum in nostra ecclesia non extat definitio, et canon (*de casibus nimirum praedictis*).

XVII. *Quot ob causas dimittatur uxor a viro, et sponsa a sponso.*

Causae porro ob quas dimittitur uxor a viro, aut sponsa a sponso suo, tres sunt iuxta Iosue Barnum; at Timotheus, et reliqui alii quatuor enu-

merant. Prima quidem est ad servandam puritatem dum neque vir convertitur ad aliam mulierem, neque mulier ad alium virum. Altera vero est fornicatio corporalis, et adulterium. Tertia est fornicatio animalis (*spiritualis*) quae consistit in magia, et abnegatione Christi (*apostasia a fide*). Quarta demum est homicidium. Addit etiam, quod si sponsus, aut sponsa, aut ii qui semel adhaesione naturali sibi mutuo adhaeserunt, aliquam maculam, aut nequitulinem, aut dolorem in corporibus suis prae se tulerint, vel in altero ex iis appaerit, puta daemon, aut castratio, aut viro sit laesum membrum genitale, femina autem sit masculus femina (*hermaphroditus*); ii vero consocii huiusmodi doloribus (*vitiis*) se laborare, adhaeserint sibi mutuo, non possunt separari neque in desponsatione, neque post communicationem (*copulam*). At si non sciebant, neque revelarunt sibi mutuo hos morbos ante communicationem, et ipse morbus, vel aegritudo, vel macula sanabilis iudicio medicorum reputetur, debent expectare, et operam dare, ut sanetur; quod si morbi insanabiles sunt, possunt ab invicem separari, ob fraudem quae inter eos contigit, et quisque eorum tollat quod suum est. Si autem post coniunctionem qualicumque temporis spatio contigit alicui eorum quidpiam ex dictis (*vitiis*), quo tempore conjunctionis haud laborabant, in saeculum sibi cohaerentes erunt.

Imperatores graeci addunt has

etiam cemas, nimirum si dormierit mulier in domo non sua praeter mandatum sui mariti, aut ierit in theatrum ad videnda ea quae non decent, aut ex oppido in oppidum processerit, non habens secum patrem suum, aut maritum, aut filium, potest eam (*vir*) diuittere, quia non permittimus mulieri, ut eat in viam desertam, nisi comitem habeat unum ex quatuor viris designatis.

XVIII. *De muliere contentiosa et viro contumelioso.*

Quidam ex patribus celeberrimis de muliere contentiosa, et viro contumelioso haec sanxerunt. Spatio annorum decem plus minus directionem, reprehensionem, et admonitionem istis adhibeamus, ut curationem obtineant, evadantque quieti, ac tranquillitas fiat in habitaculis eorum, et desistant a contentione et iurgiis; et toto hoc decennii spatio nullam mutationem admittat tam ille qui contumeliosus est, quam illa, quae contentiosa est. Quod si autem filios non habeant a se procreatos, iudex eis separari permittat; et ille qui cum alio coniugari voluerit, non prohibeatur (†). Si autem filios habuerint a se procreatos, non permittatur eis solvere coniugium suum. Sufficiet ipsa consolatio, ex filiis ipsorum ad sanandas passionem, quas invicem sustinent: praeter quam quod filii quoque eorum dolorem quemdam contritionis paterentur ob dissolutionem coniugii parentum suorum.

(†) Haec et infra doctrina horum canonum de solutione vinculi coniugalis, ab illa orthodoxa regula prorsus aberrat, quam sancta romana ecclesia firmitissime retinet. Editur.

XIX. *Quot modis deprehendatur adulterium, et quot testes ad id probandum requirantur.*

Tribus porro modis cognoscitur crimen hoc adulterii, scilicet vel per mulieris conceptionem, cuius maritus diuturno tempore in longinqua regione constitutus aberat: vel per fornicationem et divulgationem, quae aliquoties accidit aperte: denique etiam per fidei testimonium dent. Et in omnibus quidem causis acceptionis, et solutionis, ac emptionis, et venditionis, ac similibus, duos tantummodo, aut tres testes requirimus: adversus adulterum autem et adulteram sex testes, et ut minimum, saltem quatuor. Quodvis peccatum enim voluntate unius, non duorum perficitur; haud enim occisus vult occidi, aut oppressus opprimi vult. At fornicatio voluntate perfecta adulteri et adulterae exercetur; unde opus est, ut causa, et sermo de ipso comprobetur per sex testes, et ut minimum per quatuor, quoniam de duabus personis testimonium proferunt.

XX. *De viro testante, se vidisse uxorem suam adulterium patrantem, testes vero adducere nequeunte.*

Cum itaque vir dicit de uxore sua; vidi eam adulterium committere, aut cum aliis lascive conversari, certe necesse non est, nec expedit, ut absolute, et indubie fides ei adhibeatur: nam fieri potest aliquando, ut similes causas adversus suam uxorem producat vel ex odio, vel ex eo quod nolit amplius eam habere. Verum si mulier praedicetur tamquam fornicaria ac lasciva ex ore multorum vicinorum viro-

rum ac seminarum, qui nec propinquitatem generis habeant, neque communicationem, neque adulterium, nec ullam adfectionem cum marito eius (*mulieris*) gerant, vir iussus a rectore iuret per Dei altissimi verbum tremendum ante altare in sancta ecclesia, et quidem in conspectu mulieris suae, eorumque, apud quos mulier de his impudentiae modis accusatur, atque ita per maledictiones sacerdotii separentur ab invicem (*vir ac mulier*). Si autem non adsint talia indicia contra mulierem, neque testes, uti praescriptum est, vir vero dicat: in crimine adulterii eam vidi, et addat, dicens: vidi in ea moechiae signa; admoveatur mulier ad amaras aquas probationis christianitatis, idest maledictiones (*adiurationes imprecatorias*), quae a sacerdotibus fiunt, et iuramenta, quae coram Dei vivi throno, et codice evangelii sacerdos ei comminabitur his verbis: si hanc impudentiam admisisti, sic et sic tibi fiat Dei veracis iudicio, et occultorum scrutatoris: si autem innocens es ab hac impudentia expiaberis (*expiata esto*) a iuramento, quod iurasti, per propitiationem miserationum Dei adorandi. Et ex eo tempore sint absque ulla haesitatione coniuncti invicem, cum mulier remota sit ab omnibus iudiciis, quae ex suspicione adversus eam adducit vir eius.

XXI. *De viro et muliere, quorum alter captivus abducitur.*

Vir et mulier, quorum unus in captivitatem ducitur, non debet illico spem mutuae praescindere, sed magis caute vir, aut femina, tale signum ostendant castitatis et amoris erga proprium consortium: at si nequeant

vel solo tempore triennii definito a nobis sic permanere, tunc ille, qui voluerit coniugium inire, ineat.

XXII. *De eo, qui corrumpit sanctimoniam aut matrimonio iunctam.*

Si quis corrumpat sanctimoniam, aut pelliciat matrimonio iunctam, ut, relicto proprio marito, ipsi adhaereat, ambo alienentur ab ecclesia; sanctimonialis quidem quia fornicata est, quum Domino nostro desponsata esset; et ipse (*vir*) quia corrumpit sponsam Domini nostri; et si mulier viro iuncta fuerit, quia ambo (*idest mulier, et vir adulter*) aequae conculcarunt regulas iusti ac legitimi coniugii.

XXIII. *De statuendo poenitentiae tempore utriusque sexus fornicariis, iisque qui illegitimo matrimonio foedantur, deinde respiciunt.*

Qualis sit modus poenitentiae eorum, ex canone oecumenico cognoscitur.

SYNODI OECUMENICAE.

Placuit synodo oecumenicae, ut is qui duas mulieres simul duxerit, ab ecclesia eiiciatur. Et siquidem mulier fidelis fuerit viro iuncta infideli, eiiciatur ab ecclesia. Quod si respiciant, haud simpliciter probandi sunt, sed instar apostatae, qui respicit; sacculus, cinis, ac oratio, atque continentia iis praescribantur, prout iustum est. Et tunc versentur cum fidelibus, et sumant mysteria sancta. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subicit.

XXIV. *De eo, qui ancillam suam ducere vult in uxorem.*

Is, qui ancillam suam in uxorem ducere voluerit, debet in primis illam libertate donare idque coram multis; et postea sibi eam desponsat tamquam liberam, per crucem, et sacerdotes, ac fideles.

XXV. *De matrimonio christiano-
rum servorum et ancillarum.*

Sane si non est in Christo nec servus nec liber, ordo servorum et ancillarum distinctus non est ab illo liberorum hominum: solum itaque cum permissione dominorum suorum fiat desponsatio: nam sine permissione dominorum ipsorum sacerdotes nequeunt esse mediatores huiusmodi (*servorum et ancillarum*); neque enim ipsi servi ac ancillae possunt venire ad coniugium legitimum, sive matrimonium contrahant cum liberis, sive illud contrahant cum filiis servorum et ancillarum, sine permissione dominorum suorum. Ubi vero cum concessionem dominorum suorum coniugium inierint, non habent potestatem domini eorum ipsos ab invicem separandi; neque si quispiam eorum emitur ab ipsis, potest ille, qui emit, aut qui vendit eos (*servos*) compellere, ut ab invicem separentur. Verum si in regionem longinquam abijt unus ex his, qui enti sunt, etiam similiter coniugium ineant cum permissione dominorum suorum, et ille qui secessit, et ille qui mansit. Si autem prope, et in una civitate maneant, non separentur ab invicem. De filiis vero, qui procreantur ab eis, iuxta conditionem, quae fuit inter emptorem, et venditorem tempore, quo venduntur, fiat.

XXVI. *Quantum temporis sustinere debeat mulier, quam vir relinquens in regionem longinquam proficiscitur.*

Si expensis certe viri sui vivit, ea quae castitatem servat, perpetuo sustineat. Illa autem, quae aliter postulat sibi concedi, decem annis sustineat: sine expensis vero, et sine cura, per septem annos solum sustineat: interim censuris coarctetur vir, ubicumque extiterit, ut redeat ad suam mulierem. Si autem filios habeat ex ipso susceptos, et ille non obediat ut domum suam repetat, adigatur a rectore illius regionis, in qua moratur mulier; scribatur ei, ut mittat expensas ob mulieris et filiorum suorum victum. Si autem filios non habeat, nec acquiescat, immo recusat repelere domum suam post totum hoc tempus, vir quidem ille anathematizetur, et alienus fiat ab ecclesia: mulieri vero permittatur, ut quem voluerit accipiat (*in maritum*).

XXVII. *De sententia et poena ferenda ab ecclesia in eos, qui illegitime coniugiis polluantur, et perseverant in peccato suo usque ad mortem sine poenitentia.*

Cum itaque in congregationibus synodice positae sint censurae, et maledictiones in eos, qui illegitime coniugium ineunt, sive viri sint, sive mulieres, nos brevitatis studiosi, ea, quae in synodo magna et sancta sub Maraba constituta sunt, ponemus. Sic itaque se habent.

SYNODUS MARABAE (1).

Clare ac aperte innotescit ex divinis

scripturis, et ex iis quoque scriptis, quae a nobis exarata sunt de negotio coniunctionis viri cum muliere, quantis scilicet peccatis inveniuntur illi, qui huic operam dant, quando illegitime coniunguntur. Si quis ergo ex monachis, aut ex saecularibus praesumpserit audax in hoc peccato deprehendi, voluntate animi sua, et contempserit sanctionem hanc, quam in eum fecimus, atque deinceps communicaverit illegitime in aliquo ex his modis divisionum, quas fecimus, sciat quod verbo vive et divino, quod tenet altitudinem et profunditatem, et omnia condita gubernat, ligatus et anathematizatus est in caelo, et in terra, et quidem arcetur ab ingressu in ecclesiam, et perceptione sanctorum sacramentorum, et permixtione cum fidelibus, donec suam insipientiam emendet per conversionem a peccato, hoc est per discessum a foedo coniugio. Postquam vero abscissus et anathematizatus fuerit, quisquis eius abscissi permixtionem non abominatus fuerit, ac vitaverit, sive in occulto, sive in publico, tam voluntate, quam opere, sub anathemate erit, et instar eius, qui anathematizatus est, anathematizetur, et ira Dei sit de caelo super illum, qui censura innodatur, et non respiscit, et super illos, qui praesumunt, et communicant cum eo per amen (*orationem, consensum, votum*) totius ecclesiae. Et nemo ex monachis, aut saecularibus fidelibus potestatem habeat comitandi eos in die, quo moriuntur, aut procedendi ante feretrum eorum cum ministerio sive clam, sive palam: sed

(1) De Maraba eiusque synodo vide Asseman. junior. in commentar. chronolog. a pag. 25.

sicuti se ipsos separarunt per sua opera ab operibus supernis christianitatis, seque polluerunt luto foetido coniugii illegitimi, tamquam animalia sine prudentia, similiter et in morte sua separantur, et repellantur ab omni communione fidelium; et sepultura asini sepeliantur tamquam animalia, et iumentum, quae imitati sunt per suas actiones. Et si quispiam extiterit ex rectoribus ecclesiasticis, qui ob personae acceptionem, humaniter se gerat cum illis, qui his criminibus alligati sunt, et respiciat ad emolumenta immunda, quae ab his proveniunt, et homines magis, quam veritatem Dei revereatur, claudatque oculos suos ab castigatione actionum huiusmodi, ipse quoque particeps erit sententiae, et definitionis canonicae, quae super hos constituta est.

Haec itaque a nobis definita sunt, et confirmata in synodo hac sancta, et virtute Patris, et Filii, ac Spiritus sancti, quae una Trinitas gloriosa, credenti-

bus quoniam nobiscum, et in medio nostri est Iesus Christus secundum promissionem ipsius, quae frustrari non potest, quam promisit nobis ecclesiae suae, ac dixit; ubi duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Fiant autem miserationes, et pietas adorandi domini et Dei nostri super illos, qui mandata eius vivifica custodiunt, et corpora sua emundant ab immunditiis, et foetoribus coniugiorum impurorum, et illegitimorum; et habitet in eis Spiritus ipsius sanctus, tamquam in templis sanctis, in quibus voluntas eius requiescit, amen.

Scriptoris (*idest Ebediesu sobensis*).

Atque hic finiatur et quiescat sermo de negotio matrimoniorum: sufficiunt enim haec, quae dicta sunt, quamvis quantitate pauca, ad denotanda plura alia diffuse a quibusdam scripta; in his vero, ceu in quodam signo omnia illa collecta continentur, et canonice disposita:

EXPLICIT TRACTATUS SECUNDUS

TRACTATUS III.

DE DIVISIONE HEREDITATUM.

Quum sponsalium, ac matrimoniorum res divisionem hereditatum naturaliter antecedit, merito illam huic praemisimus. Sed quoniam leges circa divisionem hereditatum a patribus, qui canones condiderunt, eorumque successoribus in plurima capita digestae fuere, hinc perperam putant inducti ordinem dividendarum hereditatum in sancta ecclesia confusum ac perturbatum fuisse. Recta quippe divisio unam sequitur regulam. Propterea operae pretium erit indicare, quinam fuerint legum conditores, quinam vero collectores et tractatores, qui illarum inter se discordiam et contradictionem conciliare atque componere studuerunt, ut una totam orientis ecclesiam regula contineat. Patres itaque ecclesiastici, qui statuta, et leges post sanctos apostolos scribere aggressi sunt, trecenti et decem octo oecumenici fuerunt (1), sicut Maruthas episcopus Maipheractae tradit: pauloque post consecuta synodus centum quinquaginta patrum Constantinopoli congregata. Sequiori adhuc aevo alias adiecit leges Ambrosius mediolanensis episcopus ab imperatore Valentiniano iussus scribere statuta, et ordinem iudiciorum praefectis locorum (2). Ex christianis praeterea principibus le-

ges et iura scripsere Constantinus ille magnus, Theodosius, et Leo; idque sicut nobis traditum est, in occidente praestitere.

In oriente vero nostro, id ipsum aggressi sunt Iesubochtus metropolita Persidis, Timotheus, et Iosue Barnum catholici; nec non Simeon Persidis, et Ebedies Assyriae metropolita. Et hi quidem composuere atque scripsere iudiciorum leges ampla et universali methodo. Fuerunt porro alii, qui summam, et per compendium eandem materiam pertractarunt, quemadmodum videre est in canonibus Marabae, et Iesuabi, ac Iohannis, atque in epistola Mar Anaiesu catholici. Et hi quidem legum et canonum fuere auctores, sicut ex libris synodicis didicimus. Prisci autem canonum, legumque collectores fuere Gabriel Bassorae metropolita, qui praedictorum auctorum omnium sententias uno volumine collegisse contentus, canones usu receptos ab exoletis et antiquatis minime distinxit: alter vero religiosissimus Mar Elias patriarcha beatissimus extitit, qui idem opus aggressus, praedictorum sententias unico eoque admirabili tractatu fuse retulit: deinde postquam decretorum varietatem et contradictionem demonstravit; veluti sapiens pictor ex variis diversisque coloribus

(1) Ante nicenos patres in conciliis ancyrano, et neocesariensi, quae spem orientales nota sunt, communiterque recepta, canones conditos fuisse Sobenis ignorare non potuit. (2) Unus nam id hauserit Sobensis, incertum. Legas, quae Valentiniani nomen praeferunt, non alia videntur ratione Ambrosio tribuetae, quam quod ei aequalis fuerit et aliqua negotia iussu Valentiniani suscepisse Ambrosium, ex historia ecclesiastica compertum sit. Ceteroquin eruditionis studiosi hanc notitiam fortasse non contemnent.

unicam pulcherrimam atque elegantissimam imaginem efformat; sic beatus hic splendoribus et radiis ex illorum sanctorum patrum doctrina micantibus lucidissimam lampadem conflavit, super ecclesiae candelabro collocavit, quae per devia errantes in hac materia de divisione hereditatum, ad hanc regiam et offendiculis praepurgatam viam deduceret: adeo ut etiam religiosissimo Eliae Sobensi, viro nempe accuratissimo et acutissimo visum fuerit praecipere, ut, omissis ceteris de divisione hereditatum tractatibus, omnes, qui veritatem amarent, hanc unam sequerentur semitam.

Ego vero, ut lectorem inutili labore liberem, definitiones illas describam, quas religiosissimus Elias Sobensis diligenter et accurate collegit ex opere sanctae memoriae Eliae patriarchae, ipsamque eiusdem epistolam, quae in viginti quinque capita dividitur, integra fide in syriacum sermonem ex arabico vertam: ita ut harum rerum veritas certa et stabilis innotescat prudentibus, iudiciaque hauri ex arbitraria deliberatione perturbatoque iuris ordine peragantur. Ad rectam quippe rationis regulam, et certam iuris normam iudiciorum ordo exactus est; atque ita in posterum exigendus in universa orientis ecclesia. Studio itaque diligentiaque geminorum horum beatorum patrum, utriusque inquam Eliae, requiem accipere ecclesiarum rectores, ne in posterum ob sententiarum varietatem anxii haerent, neve a recto tramite aberrarent. Quae, ut planiora fiant, Sobensis (*Eliae*) verba hic atterenda duximus.

Si quis, inquit, leges olim constitutas circa divisionem hereditatum examinaverit, quae videlicet a maioribus nostris inventae sunt, ab Ananiesu, inquam, Timotheo, Iosue Barnum, et Iohanne catholicis, atque a Simeone, et Iesubochto, et Ebediesu metropolitibus; vel eas, quae a Constantino, Theodosio, et Leone, romanis imperatoribus, latae fuerunt, atque easdem accurate expendiderit; animadvertet profecto collatione factae in pluribus variare, seque invicem oppugnare et convellere: cum nimirum nec naturae, nec rationis ordinem sequantur. Quare necesse est, lectorem inde perplexum, anxiumque manere, et in varios errores impingere, dum ignorat, quamnam ex illis teneat et sequatur, quamnam vero deserat et reiiciat. Cum vero Deus spirituali patri Mar Eliae patriarchae, cuius animae requiem precamur (1), hanc contulisset gratiam, is istorum beatorum patrum de ea materia sententias exploravit, et diligenter expendit; divina mox virtute fretus, post diligentissimum earum examen, atque singulorum inter se textuum collationem, praedictas leges ad rationis normam exegit, et singulas coordinavit, prout iustum et aequum visum fuit, et naturali spiritualique legi consentaneum, ac praesentibus temporibus accommodatum, prudentiam intelligentibus adiiciens, et sapientiam quaerentibus semitam demonstrans. Illam itaque legum prolixitatem intra unius tractatus compendium contraxit, quod sanctae ecclesiae thesaurus praestantissimus censetur. Id porro quanta cum veritate dicatur, is plane intelliget,

(1) Hunc ergo tractatum composuit Elias Sobensis post obitum Eliae patriarchae.

qui laudati auctoris librum semel in-
spexerit : ex quo simul deprehendet
eiusdem acumen , magnam cruditionem ,
speculationum profunditatem ,
sensum et sententiarum gravitatem ,
doctrinae , et sapientiae amplitudinem ,
et copiam , ceteraque divina charis-
mata a Spiritu sancto eidem collata ,
nec non sublime donum ecclesiae con-
cessum , cum talem praesolem accepit .
Ego vero eum eiusdem tractatum ac-
curate , et multo studio evolvissem ,
atque examinasset , liquido perspexi ,
quam oppido rationi consentaneum es-
set , univaria illius decreta sequi ,
omnesque canones in eo scriptos in
proxim deducere . Quamobrem praedi-
ctum Eliae tractatum huic meae elu-
cubrationi velut fundamentum subieci ,
eumque in varia capita distinxī , ut do-
ctis quidem commentarium , discen-
tibus vero institutionem , thesaurum
postremo , ad quem tuto confugerent ,
nostris pararem .

I. *De heredibus , eorumque ordine
iuxta affinitatem , et consanguinitatem .*

Heredes dividuntur in septem ordi-
nes . Et ordo quidem primus concludit
filios masculos , et feminas , et filios
filiorum eorum in infinitum descen-
dentes . Secundus patres . Tertius fra-
tres , et sorores , et filios eorum ,
quotquot descendunt . Quartus senio-
res utriusque sexus patrum , qui sunt
quatuor personae , pater scilicet pa-
tris , mater patris , pater matris , ma-
ter matris . Quintus patruos , et ami-
tas , avunculos , et avunculas (*matr-
tercos*) , et filios eorum ac filios
filiorum eorum , quotquot descendunt .
Sextus parentes seniorum (*avorum*) ,
qui sunt octo personae ; pater senio-

ris patris (*avi paterni*) mater senio-
ris (*avi*) patris : pater senioris (*aviae
feminae*) patris : mater senioris (*fe-
minae*) patris : pater senioris (*avi*)
matris : mater senioris matris : mater
senioris (*feminae*) matris : et ma-
ter senioris (*feminae*) matris . Septi-
mus patruos , et amitas patrum , et
avunculos , ac avunculas (*matrtercos*) ,
et filios eorum , ac filios filiorum eo-
rum , quotquot descendunt .

Sciendum est autem , quod series
heredum dispositorum in ordine 2. 3. ,
et 6. , scilicet patres , avi (*seniores*) ,
et aviae (*seniores feminae*) , et pa-
tres avorum (*proavi*) , ac aviarum ,
quotquot ascendunt , necessariae propin-
quitate sint ; impossibile est enim
existere hominem sine parentibus se-
nioribus (*utriusque sexus*) , et senio-
ribus (*utriusque sexus*) parentum .
Series vero dispositae in ordine 1. 3.
5. , et 7. , scilicet filii , fratres , pa-
trui , avunculi , et patrui parentum ,
ac avunculi eorum , quotquot descen-
dunt , possibilis (*contingentis*) propin-
quitate sunt ; nam potest aliquis
habere filios , fratres , patruos , et
avunculos , et patruos parentum , ac
avunculos eorum , et potest illos non
habere . Iterum sciendum , quod
ubi extat ordo primus , scilicet fi-
lii , et filiae , cum his non hereditent
ii , qui pertinent ad secundum ordi-
nem , qui sunt patres ; et ubi extat
ordo secundus , scilicet parentes , non
hereditent cum ipsis filii tertii ordinis ,
qui sunt fratres et sorores . Quod si
unus e parentibus superstes sit , alter
vero obierit , defuncto vero fuerint filii ,
filii eius hereditant portionem ipsius ,
idest fratres defuncti . Et ubi super-
stes sit ordo tertius , scilicet fratres ,

et sorores, non hereditant cum eis filii ordinis quarti, qui sunt avi, et feminae aviae. Et ubi superstes sit ordo quartus, scilicet avi, et aviae, cum his quarti ordinis non hereditant filii ordinis quinti, qui sunt patrui, et amitae, avunculi, et avunculae; quod si vero unus ex eis obierit, huius filii hereditant portionem eius. Ubi autem superstes sit ordo quintus, scilicet patrui, et amitae, et avunculi, ac avunculae (1), non hereditat cum eis ordo sextus, scilicet parentes avorum. Ubi demum superstes est ordo sextus, scilicet parentes avorum, non hereditat cum eis ordo septimus, scilicet patrui, et amitae, avunculi, et avunculae parentum. Si autem aliquis ex sexto ordine obierit, filii eius portionem ipsius hereditent. Et ita in omnibus ordinibus res perficietur, eo quod eum propinquo non hereditet remotus, et homines necessariae propinquitatis non hereditant cum hominibus contingentis propinquitatis et existentiae. At contingentis propinquitatis homines hereditant ex necessitate partem parentum suorum. Maritus vero, et uxor hereditant cum omnibus his ordinibus, quemadmodum demonstraturi sumus.

II. *Enumeratio eorum qui non hereditant.*

Illi autem, qui non hereditant, viginti quatuor personae sunt: sunt vero isti: maritus matris: uxor patris: filius mariti: filius uxoris: filia mariti, et filia uxoris: frater filii, et soror eius: frater, et soror filiae: pater fratris, et pater sororis:

mater fratris, et mater sororis: uxor fratris, et maritus sororis: socer, et socrus: frater uxoris: soror uxoris: frater mariti, et soror mariti: uxor filii, et maritus filiae.

III. *De marito, et uxore, et quantum hereditatis alteri ex altero contingat.*

Maritus autem hereditat ex coniuge sua, cum haec non habet filios, et filias, neque horum natos, neque proximos genere; et quidem duas tertias partes, tertia vero pars ecclesiae erit. Cumque filios quidem, et filias non habet, habet vero propinquos, et affines, dimidium (*hereditat maritus*): cum filia autem, quae ex ipso prodierit, aut ex alio viro suscepta sit, duas quintas partes: cum filio, si ab ipso fuerit, aut a viro alio, quintam partem; idem dicendum etiamsi plures fuerint filii, et filiae: non enim debet ei quidpiam diminui ex quinta parte, neque eisdem accrescere supra duas tertias partes.

Uxor hereditat ex marito suo cum hic non habet filios, et filias, neque horum natos, neque parentes, neque proximos carne, et genere, tertiam partem, duae autem tertiae partes ecclesiae erunt. Cumque habet proximos genere, non autem filios, quartam partem (*hereditat uxor*): et cum filia, si ex ipsa fuerit, aut ex uxore alia, quintam partem: et cum filio, si ex ipsa sit, aut ex alia uxore, unam ex decem. Et ita hereditat cum filiis, et filiabus, quotquot fuerint,

(1) Vix syriaca significat tam parentes parentum, quam fratres, ac sorores parentum patris, ac matris, sive paternos, nuntius avunculos, et materiteros in remotiore gradu.

non sustinens diminutionem unius ; neque suscipiens augmentum supra tertiam partem.

IV. *De filiis, et filiabus, et quantum hereditatis eis contingat ex parentibus suis.*

Pater quidem, cum solus est superstes, totam hereditatem obtinet a filio suo, aut filia sua ; similiter etiam mater. Si autem ambo parentes superstes fuerint, pater quidem hereditat duas partes, mater vero unam partem. At si unus ex eis decesserit, et reliquerit filios, aut filias, hi hereditant partem eius ita, videlicet : vir decessit, et reliquit patrem, et fratres ex patre, et matre, et fratres ex matre, et fratres ex matre, mater autem ipsa etiam decessit : pater quidem accipit pro sua portione duas tertias partes ; fratres vero ex patre, et matre, et frater ex matre tertiam partem, portionem scilicet matris eorum, et dividunt nequaliter. Fratres ex patre non hereditant quidquam eum patre suo. Et ita pariter si obierit quispiam relinquens matrem, et fratres ex patre, et matre, et fratres ex matre, eum pater et ipse defunctus fuerit, accipiet mater pro sua portione tertiam partem, et accipient fratres ex patre una cum iis, qui ex patre, et matre duas tertias partes, quae est portio patris eorum. Fratres autem ex matre nihil hereditant cum matre sua.

V. *De fratribus, et sororibus, et quantum hereditatis alteri ex altero contingat.*

Frater, si solus fuerit, et defuncto non fuerint filii, neque parentes, neque uxor, totam hereditatem, quam frater eius reliquit, accipit, sive fue-

rit filius patris sui, sive filius matris suae, sive frater eius ex utroque ; similiter etiam et soror. Si vero superstes fuerint et frater et soror, frater quidem accipit duas tertias partes, soror vero unam tertiam partem. At si pater superstes sit, accipit pro portione sua duas tertias partes, et fratres accipiunt unam tertiam partem, quae est portio matris ipsorum. Si vero ipsa mater sit superstes, accipit pro sua portione tertiam partem, fratres autem accipiunt duas tertias partes, quae sunt portio patris eorum. Porro si ambo parentes simul superstes fuerint, totam hereditatem accipiunt, nec datur fratri defuncti pars, sicuti diximus in antecedenti capite. Si vero ambo parentes obierint, defuncto autem superstes sint fratres ex patre, et fratres ex matre, illi, qui ex patre sunt, accipiunt duas tertias partes, et ii, qui ex matre, unam tertiam partem, illi scilicet portionem patris sui, et isti portionem matris suae. Pariter si defuncto superstes sint fratres ex patre, et matre, et fratres ex patre, et fratres ex matre, accipient omnes fratres ex parte duas tertias partes, portionem nimirum patris sui, et omnes fratres ex matre unam tertiam partem, portionem matris suae, hoc fere modo. Vir obiit, et reliquit fratres ex patre et matre : et fratres ex patre, et fratres ex matre, et reliquit, exempli gratia, sexcentas drachmas. Accipiunt fratres, qui ex patre, omnes, dico autem fratres ex patre et matre, et fratres ex patre duas tertias partes sui patris, quadringentas scilicet drachmas, unusquisque ex utroque latere, bis centum drachmas. Et ac-

ciunt etiam fratres ex matre omnes, scilicet ii, qui ex patre, et matre, et ii, qui ex matre tertiam partem, portionem matris suae his centum drachmas: unde habent ii, qui ex patre, et matre, dimidium hereditatis, quod est trecentum drachmarum: his centum drachmas ex portione patris sui, et centum drachmas ex portione matris suae; et ii, qui ex patre solum, tertiam partem hereditatis (*habent*) quae est his centum drachmarum, et cum his, qui ex matre solum, sextam partem hereditatis, quae est centum drachmarum.

VI. *De avis, et aviis, et quantum hereditatis eis contingat ex filiis filiorum suorum.*

Pater patris cum solus est, et defuncto non fuerint nec filii, nec parentes, nec fratres, nec parentes matris, accipit totam hereditatem; similiter etiam mater patris, quando fuerit sola: si autem existant pater, et mater patris: avo quidem duae tertiae partes (*dantur*), avine vero tertia pars: si autem sint etiam pater, et mater matris, non sint vero pater et mater patris, illius (*rectius* illorum) sit tota hereditas: et ita etiam mater matris, quando praeter ipsam nullus heres existit, totam hereditatem accipit: si autem fuerint pater et mater patris, et pater ac mater matris; parentibus quidem patris, duae tertiae partes contingunt, quae portio est patris: illis vero, qui ex matre, una tertia, quae est portio matris. Maculo quidem duae partes, feminae autem una pars.

VII. *De fratribus et sororibus patris, et fratribus, ac sororibus matris, et quantum hereditatis eis contingat*

ex filiis fratrum suorum, et filiis sororum suorum.

Patruus cum solus est, et defuncto non sint filii, nec parentes, nec fratres, nec avus paternus neque avunculi neque materterae, totam hereditatem accipit, si fuerit frater patris eius, qui obiit, ex patre: at si fuerit ex matre, aut ex ambobus simul, et si ambo patrui fuerint unus ex patre, et alius ex matre, dentur illi, qui ex patre, duae tertiae partes; ei autem, qui ex matre, una tertia pars: si autem tres patrui fuerint, quorum unus sit frater patris eius ex patre, et matre, alius vero sit ex patre solum, et alius item ex matre; datur ei, qui ex patre, et matre, dimidium; ei, qui ex patre solum, tertia pars; et qui ex matre solum, sexta pars: et ita perage etiam negotium patruorum, et amitarum. Avunculus autem cum est solus, et defuncto non fuerint filii, nec parentes, nec fratres, nec avi paterni nec patrui et amitae, accipit totam hereditatem, si fuerit frater matris ex patre, etsi frater eius (*matris*) sit ex matre, aut ex ambobus simul. Et siquidem duo avunculi fuerint, quorum unus frater sit matris ex patre eius (*matris*) et alter ex matre (*matris*); accipit ille, qui ex patre duas tertias partes, et ille, qui ex matre, tertiam. Si autem tres avunculi fuerint, quorum unus frater sit matris ex eius (*matris*) patre, et matre; alius vero ex patre eius (*matris*); tertius demum ex matre eius (*matris*) solum: detur ei, qui ex patre, et matre, dimidium; ei autem, qui ex patre solum, tertia pars; ei autem, qui ex matre solum, sexta pars. Et ita perage etiam negotium avunculorum,

et avuncularum. Cum autem sunt patrui, et amitae, avunculi, et avunculae; accipiunt patrui, et amitae duas tertias partes, portionem patris; et avunculi, ac materterae tertiam partem, portionem scilicet matris. Si autem ex patris, amitis, et avunculis utriusque sexus quispiam mortuus fuerit, et filios reliquerit, eius filii hereditabunt partem eius (*patris defuncti*).

VIII. *Quod maiores non hereditant cum fratribus, sororibusque matris, neque maiores matris cum fratribus sororibusque patris.*

Quando quispiam obierit, et reliquerit fratres ex patre, et matre, et fratres ex sola matre, et seniores, patruos, et avunculos; fratres eius (*defuncti*) accipiunt totam hereditatem ipsi soli; et seniores, patrui ac avunculi non hereditant una eum eis quicquam. Similiter et quando aliquis obierit, ac reliquerit patruos, amitas, avunculos, et materteras; soli patrui, et amitae defuncti accipiunt totam hereditatem, maiores vero materni nihil hereditant, uti neque filii eorum, qui sunt patrui, et amitae, avunculi, ac materterae ipsius matris; et propterea collocati fuere in ordine quinto ex ordinibus heredum; et maiores patrum in ordine sexto; et patrui parentum, ac avunculi eorum positi sunt in ordine septimo. Non enim hereditant hi, qui in ordine sexto et septimo sunt cum illis, qui in ordine quinto collocati sunt. Similiter etiam ubi obiit quispiam, et reliquit avunculos, ac materteras, et seniores ex patre, et filios eorum, qui sunt patrui, amitae, et avunculi, ac mater-

terae patris; soli avunculi defuncti hereditant ex ipso; neque enim seniores, patrui, amitae, avunculi, et materterae patris eius hereditant eum iis, qui sunt avunculi ipsius defuncti, propter propinquitatem fratrum, ac sororum in consanguinitate, uti in serie patruorum, ac amitarum, qui heredarunt absque senioribus. Similitudine id declaramus ex ipsa natura desumpta. Quemadmodum itaque aquae moventur naturaliter deorsum, et non moventur sursum, nisi violenter, et cum vi adiunguntur, ut sursum moveantur in omne latius sibi proximum, et quod offenderint, moventur sensim, neque moventur in locum superiorem, nisi post commotionem suam in proximis fretis hinc inde sitis; simili ratione constituta est etiam divisio hereditatum in propinquos, qui sensim, et gradatim tales sunt: cum itaque reperitur ille, qui proximior est, non attenditur ille, qui remotus est.

IX. *De viro, et muliere consanguineis, et quantum hereditatis alteri ex altero propter coniugium, et consanguinitatem contingat.*

Cum itaque obiit unus ex ambobus coniugibus, nec reliquit filium, aut filiam, aut natos horum, et coniux superstes consanguineus fuerit defuncti, idest filius patrui eius, aut filius avunculi eius, aut unus e propinquis ipsius; vivus hereditat ex defuncto primo portionem, quae contingit communicationi (*matrimoniali societati*), sic et reliquam iuxta proximitatem consanguinitatis: si non est defuncto aliquis consanguineus, hereditat ex consanguineo suo magis, quam ex coniuge suo, fere hoc pacto. Mulier

obiit, et reliquit maritum, qui est filius patris sui; et defunctae non sunt filii, neque parentes, nec fratres neque seniores, sed patri, et avnulei, horumque filii; accipit maritus portionem sibi competentem ex coniuge sua dimidium (*hereditatis*), et accipit postea portionem eum hereditibus illa quantitate, quae ad ipsum spectat; et si alius cum ipso heres non extiterit, accipit totam hereditatem, dimidium quidem, portionem sibi contingentem ex matrimonio, dimidium vero aliud propter consanguinitatem. Id ipsum contingit mulieri, cum obit eius maritus, qui sit consanguineus ipsius.

X. *De sponso, et sponsa, et quod alteri ex altero hereditas non contingat,*

Sponsus, et sponsa non succedunt sibi invicem in hereditate, nec alter ex altero hereditat, eo quod inter eos permixtio, et communicatio non fuerit. Si autem sponsus aliquando sponsae suae, cen ad honorem, dederit quicquam, aut parentes sponsae simile quicquam dederint sponso; siquidem id fuerit ex auro, vel argento, aut ex re, quae conservatur, hoc redit ad illum, qui dedit ipsum. Indumenta autem, quae gestantur, et attulerunt vetustate (*ac usu*), et cibaria, non veniunt in recordationem (*scilicet non considerantur*). Reliqua vero, quae supersint, voluntati eorum, qui ea attulerunt, permittuntur, et hi possunt ea sumere, aut relinquere.

XI. *De monacho, an possit heres esse, sive heredes instituere consanguineos suos.*

Si quis monachus habitat cum mona-

chis, habetque cum eis communicationem, et partem; hi hereditant ex ipso, et ipse ex eis hereditat; ex saecularibus autem consanguineis suis nec hereditat, nec heredes instituit. Si autem deserat coenobium, et convietum eum fratribus, et habitet in civitate, aut oppido, quamvis non exuat schema suum, et solvat continentiam suam, hereditatem suorum propinquorum, et consanguineorum consequitur, et hi ipsius hereditatem accipiunt. Similiter etiam, siquidem schema exuerit, et continentiam solverit, hereditatem propinquorum, et consanguineorum suorum accipit, et hi ipsius hereditatem consequuntur. Similiter rursus si disponat feminam et coniugium inecat, ne redeat omnino ad negotia saecularia.

XII. *De testamento.*

Si autem heredes fraudaverit defunctus, et scripserit testamentum iniustum, irritetur, et annulletur illud testamentum, et hereditatem capiant heredes, quemadmodum adiudicant eis canones. Iustitia praecipit, ut comprobemus iudicia recta, et non respiciamus ad iram (*inimicitiam*), et conditionem (*affectionem, passionem*) humanam: et ideo non debet subsistere illud testamentum, eo quod multoties homines inique agunt, et adhibent dolos propter iram, et praedicia. Et ideo debemus diligenter inquirere de testamento, et considerare, atque discutere: et si iuste, et iuxta rectitudinem factum fuerit, illud confirmemus, et stabile faciamus: si autem nec iuste nec recto conditum est, ne ad illud confirmandum malae voluntati acquiescamus; et siquidem nulli penitus sint heredes, confirmetur testamentum, quando cum sanitate, et

rationis usu conditum fuerit. Si autem sint heredes, et confessus fuerit defunctus ante suam mortem, dum sanus esset corpore, et compos suae mentis, se alieno homini debitorem esse, recipiatur eius confessio, et comprobetur: et similiter si fateatur agrum talem, aut talem suppellectilem, aut vestem vendidisse tali, et accepisse pretium eorum: aut tale aliquid esse uxoris suae, nec sibi in eo esse quidquam, admittatur confessio eius, et confirmetur sive veras, sive mendax.

TIMOTHEI.

Puer filius duodecim annorum, cum obiit, acceptetur omne mandatum, quod sive scriptura, sive sine scriptura facit de possessione sua.

EIVSDEM.

Si homines obierint, et testamentum scriptum non condiderint, solo autem sermone mandaverint Deo separari possessionem ipsorum, interrogentur ii, qui audierunt eos, sive filii foederis (*religiosi*) fuerint, sive fideles (*laici*) per verbum Dei (*iuramentum ab eis exigatur*), et iuxta testimonium, quod edunt, defunctorum mandatum stabile habeatur, si de domibus suis praeceperint, ut sint monasteriorum, et si possessiones suas dederint in administrationem eorum (*sive in utilitatem dictorum monasteriorum*). Qui contradixerint, arceantur sacramentis ecclesiae, donec corrigant violentiam, quam intulerint.

XIII. *De dimissa, et dimisso, et quod nulla invicem hereditas eis contingat.*

Cum igitur unus ex ambobus coniu-

gibus obit, sive vir fuerit, sive aut mulier, et soluti erant antea ab invicem ob causam liquidam, quae solutionem eorum iustam fecerit, et postea nullatenus communicaverint secum; neuter horum hereditatem socii sui obtineat, verumtamen filii eorum, et consanguinei ipsorum sint eorundem heredes.

XIV. *De apostata; et quod neque heres esse, neque heredes instituere potest, nisi poenitentiam egerit, et ad fidem redierit.*

Ille, qui fidem suam negavit, et apostata factus, uni ex sectis vanis accessit, neque hereditatem transmittit, neque heres esse potest; si autem poenitentiam agat, et ad fidem redent, heres esse, et heredes instituere potest.

XV. *Quod eius, qui heredes non habet, hereditas ecclesiae contingat.*

Cum autem defuncto non fuerint heredes, non uxor, non filii, non parentes, non fratres, non consanguinei ex patre, neque consanguinei ex matre, omnino ecclesia heres eius est, quia eum non reperitur proximitas in consanguinitate naturali, reddit hereditas necessario ad consanguinitatem spiritualem.

XVI. *De filio ex muliere fornicaria suscepto.*

Filius itaque, quando ex muliere fornicaria fuerit, si maritus mulieris persenserit hanc rem, et neglexerit neque ostenderit, se illam advertisse, ac puerum domi suae reliquerit tamquam filium suum naturalem, et ratum, neque mulieris negotium publice innotuerit, sed latuerit; cum obierit vir ille, heres ipsius fit ille filius. Et si habeat (*maritus hic*) alios filios, hereditatem capit instar ceterorum fi-

liorum eius (*mariti*); et si filia fuerit, similiter dicendum.

XVII. *De filio, cuius pater ad alia religionem (sectam) transit.*

Filius sanc orthodoxae fidei cultor, cuius pater alienus factus fuerit a veritatis confessione, et aliquam haeresim earum, quae adversantur christianitati, amplexus sit, hereditatem accipit seniorum, patruorum, et omnium consanguineorum patris sui. Similiter etiam si mater deserat fidem, heres fit eius filius parentum ipsius (*feminae*) fratrum, et omnium filiorum suae familiae. Si autem filia sit ea, quae superfluit, hoc idem iudicium de ea feratur.

XVIII. *De filio, qui nascitur, dum vir est in regione longinqua.*

Cum autem femina parit filium, marito suo longe absente, et regressus vir evia sua, non sivit, ut mulier cum puerum educaret in domo sua (*viri*); quando decesserit vir ille, hic filius nihil hereditatis capiat cum filiis illius viri, sed hereditet ex matre sua una eum fratribus suis; idem iudicium esto etiam de filia.

XIX. *De filio ex baptismo et educatione.*

Filius spiritualis, qui est filius baptismi, et filius educationis, uti pupillus, qui educatur, non habeant partem in hereditate. Si autem adoleverint, hereditant ex possessione viri aliquid, puta benedictionem. Et si fuerit educatio ob aliquam causam, et aliquid in occulto datum fuerit ab educatore, aut mandaverit, ut ei (e-

ducato) sit pars in agris, et domibus; etiam ita heres sit.

XX. *De filio contumace.*

Iesuboctus metropolita Persidis dicit: si pater iusserit, filium suum contumacem non esse heredem una cum aliis filiis suis, ita fiat; iustum est enim eius (*patris*) mandatum exequi: quod si minime id caverit, praecipit eum (*filium*) heredem esse, uti sunt ceteri filii eius (*patris, qui id non cavet*). Similiter et Timotheus ita dicit. At beatus Mar Elias patriarcha (1), cuius animae requiem concedat Dominus noster, non consentit huic (*statuto*), ac dicit: si pater odio habuerit filium suum ob aliquam causam voluntariam, ligamen naturale, quod inter eos est, non dissolvitur per hoc (*odium*). Verumtamen si vir habuerit duos filios, quorum unus sit obediens, alius vero contumax, et voluerit dare aliquid obediens (*filio*), et contumacem prohibeat a parte sua; aut dederit filio obediens aliquid, cum adhuc sanus est (*pater*) corpore, et suae compos rationis; aut emerit ei vineam, sive agrum, sive quicquam aliud, et scripserit ei chirographum de emptione, accipitur hoc (*factum*) ab eo, neque potest filius contumax solvere id. In reliqua omni possessione (*patris*) eius dimidium accipit (*contumax*).

XXI. *De filia, quae fornicatur vivente patre.*

Iesuboctus dicit: filiam, quae fornicatur vivente patre, aut in patris sui domo, si eam ab hereditate exclusit,

(1) Elias iste patriarcha primus decessit saeculo XI. Asseman. junior. in catal. pag. 145. Iesuboctus Persidis episcopus floruit circa IX. saeculum, ac scripsit librum de iudiciis ecclesiasticis. Vid. Asseman. senior. tom. III. biblioth. pag. 194. Timotheus patriarcha obiit anno Christi 810. Vid. Asseman. cit. a pag. 158. et seq.

iussio eius recipiatur, et confirmetur: si autem non iusserit, hereditatem accipiat. Mar Elias patriarcha dicit: debet heres esse, sive pater eius iusserit, sive minime mandaverit.

XXII. *De illo, qui decessit, et reliquit servos manumissos, et non manumissos.*

Si aliquis igitur decessit, et reliquit servos manumissos, et non manumissos, et heredes nullatenus habet, debet dari manumissis pars hereditatis illius viri, quasi benedictio quaedam: Et ii, qui sub iugo sunt, manumittantur. Si autem reliquit agrum sativum, et voluerint servi illum colere, alantur ex eius fructibus uti unus ex pauperibus. Filii autem servorum nihil hereditatis accipiunt. Si vero defuncto fuerint heredes, ii potestatem habent in servos.

XXIII. *De servis manumissis, et non manumissis decedentibus, et cuius hereditas eorum contingat.*

Cum moritur servus non manumissus, dominus eius heres ipsius est. Et si condiderit (*servus*) testamentum, eiusdem dominus potestatem habet confirmandi, aut infirmandi ipsum. At si fuerit servus manumissus, habeatque filios, istis hereditas eius contingit: si autem filios quidem non habeat, habeat vero consanguineos servos, puta matrem, patrem, et fratres, iis non contingit hereditas illius, sed domino ipsius contingit hereditas, aut filiis eius (*domini*), aut filiis filiorum eiusdem. Idem iudicium feratur etiam de ancilla.

XXIV. *De filiis illegitime natis.*

Si pater, cum nascitur ei filius ex ancilla sua, eum filium suum esse

non constituitur, sed serviliter tractat, huic nihil hereditatis contingit cum filiis illius hominis; sed si fuerit puer minorennis, detur ei aliqua benedictio, eam ad educationem. At si vir confessus fuerit, illum (*servum*) filium suum esse, et iusserit, eum hereditate potiri una cum filiis suis, etiam in tali casu non hereditet ille, qui natus est ex ancilla, aut muliere non legitima, uti filii, qui ex legitima, sed dimidium partis filii legitimi hereditatem capiat, et filia dimidium partis filiae legitimae hoc modo. Homo decedens filios legitimos, et filias relinquit, item et filios illegitimos, et filias. Detur unicuique ex filiis illegitimis dimidium partis filii legitimi, et unicuique ex filiabus illegitimis dimidium partis filiae legitimae, ut diximus: si autem homo habeat solum filios illegitimos, ac filias illegitimas, sive unus fuerit, sive plures, dimidium possessionis hominis illius detur eis, reliquum vero heredibus propinquiioribus: quod si non extiterint heredes, nec propinqui, nec remoti, ecclesiae sit (*illud dimidium*), ac pauperum, et hoc ad expiationem peccati hominis illius.

ELIAS SORENSIS DICIT.

Collegi itaque canones decretorios (*alias* compendarios) quin commemorarem diversitatem canonum antiquorum in quovis ex his capitibus, neque disquisitiones (*scholia*) et considerationes (*explorationes*) atque directiones (*emendationes*), quas memora vit Mar Elias patriarcha, ne longius protractus sermo scopum excederet; ille autem;

qui haec scire cupit, fusius expressa poterit legere in illius compositione: ibi enim causas, et fun-

damenta horum (*statutorum*) cognoscet, si voluerit. Domino nostro gloria, et adoratio. Amen.

EXPLICIT TRACTATUS TERTIUS.

TRACTATUS IV.

DE IUDICIIS ET CAUSIS SAECULARIBUS, QUAE INTER CHRISTIFIDELES CONTINGUNT.

Canones equidem iudiciorum, quae de negotiis saecularibus inter Christifideles contingentibus peraguntur, sparsim, et disseminate, nec in una serie constituerunt patres nostri sancti, pro causis emergentibus: ideo multi e doctis nostri temporis neque sciunt, hos esse in ecclesia. Necesso est igitur, ut laboremus, et colligamus, atque coniungamus eos, et ordine connexionequae convenienti eosdem exhibeamus, ut plana fiat semita, et recta sit via ambulantis, utque ipse iudex liberetur a labore, et a propriae conscientiae morsibus; is autem qui iudicium subit, evadat oppressionem, et controversiae futilitatem.

I. *Quod nefas sit Christifidelibus adire extraneos iudices.*

Timotheus dicit: si Christifideles sunt, quomodo adeunt extraneos? Ait enim Deus ad eos per os servi sui Eline

prophetae: numquid non est Deus in Israel, quia abitis ad interrogandum Beelzebub Deum Accaron? Iam vero si adeunt iudices, qui foris sunt, quomodo christiani sunt? Dicit namque Paulus ad eos: audet aliquis ex vobis habens iudicium cum fratre suo, iudicare (*contendere*) coram iniquis, et non coram sanctis? An ignoratis, quod sancti mundum iudicabunt: et si mundus per vos iudicatur, digni ne estis, qui iudicetis iudicia minutissima?

Ex synodo Johannis Bar-Abgar (1), quae congregata fuit anno 4212 Graecorum (*Christi 900 circiter*). Placuit Spiritui sancto et praecepit, ut Christifideles illi, qui trahunt fratres suos in Christo ex baptismo ad iudicium principum, et iudicum extraneorum, et tradunt eos potestati, quae extra ecclesiam est; et eunt isti voluntate sua extra violentiam, quae eis infe-

(1) Iohannes Bar-Abgar electus patriarcha Nestorianorum saeculo decimo (Assaman junior in comment. a pag. 110.) synodum habuit, cui adfuerunt viginti metropolitae et episcopi.

ratur, sub anathemate sint, et maledictionibus, et condemnatio in eos prodeat a iudicibus ecclesiae, quanto tempore exiget contumacia eorum stulta, quia reliquerunt fontem aquae vivae, et abierunt ac foderunt sibi cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas: his scriptura bene exprobrat, et dicit, dum testatur: numquid non est Deus in Israel, quia itis ad interrogandum Beelzebub? Paulus autem ad eos clamat: an ignoratis, quod angelos iudicabimus, quanto magis, quae sunt huius saeculi? Haec in verbo Domini nostri defini-verunt patres sancti.

II. *De christiano qui percutit fratrem suum, et is, qui percussus est adit potestatem (saecularem) vindictae causa.*

Timotheus dicit: haud equidem christianus est, neque, ut christianum decet, agit; nec ille, qui percussit, neque ille, qui percussus est, eo quod non sustinuerunt, et malum pro malo reddiderunt: et primi quidem delictum multiplex est; secundi vero duplex est: primo quidem quia praeceptum Domini nostri transgressus est, quo iubemur percutienti maxillam alteram praebere; et pro pallio, tunicam dare. Secundo vero quia reiecit iudicium Dei, aestimavit autem, et adamavit iudicium extraneorum, et hominum; quare ambo debent removeri ab ecclesia, et sacramentis; illo quidem, qui primus deliquit, per duos menses, is autem alter per tres menses, et in sacco, ac cinere consistant in omni dominica die, dentque eleemosynas pauperibus ea quantitate, quae ipsis possibilis est, et postea expiationem accipiant.

III. *De iis qui simul in iudicio contendunt.*

Iesuboctus dicit: litigantem non habentem chirographum certum aut dubium iudices extranei haudquaquam audiunt, neque detinent eius adversarium in iudicio. Nos autem, quia scimus, et advertimus quod plures mutuo sibi aliquid in occulto dant, nemine id sciente quando non cognoscit litigator primus mendacium, et iniquitatem accusationis, et prurimum accusandi alios, etiam quando non habeat chirographum et testes, ipsius verba audimus, et prout iustum est, iudicium ei facimus. Et quando iudex ex provocatione primi vocat alium, et citat, atque percutiunt, sibi quae mutuo maledicunt, aut ignominia afficiunt iudicem, aut repugnant, et non obediunt, propter haec delicta non damnamus delinquentem, neque pervertimus eius iudicium, sed pro quantitate, et qualitate delicti eius cum ipso agimus, increpatione scilicet, et vinculis, et interdicto, ac correctione. Cum aliquis iudicium habet eum socio, siquidem unus eorum tempus petit coram iudice, quacumque demum de causa si ante tempus (*determinatum*) primus litigator (*actor*) constituat pro se aliquem, cui auctoritatem in suo iudicio dederit, ita ut is adeat iudicem, et iudicium sustineat pro ipso (*actore primo*), et scribat ei libellum de iudicio suo (*lite sua*) ille primus, et dederit ei iudicium suum, velut alteri, potest iudicium agere cum suo adversario; et si alter litigator illo tempore, quod habuit, non it, vincitur. Et si adversarius alter accusaverit adversarium primum coram iudice, ille qui accusatur, do-

nec terminetur, et decidatur iudicium illud, propter quod accusatus fuit, non potest aliud iudicium proseguere cum hoc suo adversario; et si accuset eum, non est audiendus: et ubi evacuatum fuerit iudicium primum, audiatur, et fiat eius iudicium. Et si quispiam accusaverit suum adversarium, et paret viam remotam, aut vicinam tenere, si quidem scit tempus decisionis illius iudicii, non debet impedire illum virum ab ipsis itinere, sed detur ei tempus ad id iudicium, quantum possibile est. Si vero alter adversarius dicat: propter multipliciter negotiorum meorum non possum quavis hora comparere in iudicio cum adversario meo, non admittitur haec excusatio, sed detur ei tempus congruum, et fiat iudicium eorum quemadmodum convenit.

Si quis accusat de possessione aliquem, et adversarius adducit in medium id, quod ab eo emit, et ille, qui vendidit conveniens cum eo iudicem, vincitur, possessio datur primo adversario (*actori*); et adversarius secundus (*reus*) pretium possessionis, et iacturam (*damna emergentia*) ab illo, qui ipsam sibi vendiderat, accipiet. Et cum alter litigator non profert in medium rem venalem, sed ipse iudicio comparet, et vincitur, neque ob iacturam (*damnum*), quae ei acciderit, neque ob illam possessionem habet viam (*ius*) contra venditorem; et si innotuerit, illam rem fuisse furto sublatam a venditore, aut per fraudem (*vim*) sublatam fuisse illam possessionem; iacturam (*damnum*) ei inferant uti contra fures, et oppressores, et solvat. Et si ille, qui emit, conscius fuerit furti eius possessionis,

etiam ipse eiusdem rei reus habeatur instar venditoris illius furis et latronis.

Cum vir habet iudicium (*litem*) cum socio suo, et adversarius eius adducit rem venalem in medium, et adversarius primus nolit iudicio contendere cum ipso, potest emptor iudicium evadere, et adversarius primus eum re venali subeat iudicium.

IMPERATORUM.

Si quis voluerit mandare servo suo ut agat in iudicio pro se, id lex prohibet, neque in eius erit potestate: non enim aequum est, servum, et liberum iudiciis contendere inter se.

IOSUE BARNUM.

Si quispiam accusaverit socium suum de actionibus malis, et ostenderit, se veracem esse in eo, quod accusavit, aut per testes, aut per aliquid aliud manifestum, suscipiat quidem accusatus congruam sententiam: at si appareat, quod vera non sit accusatio, sed mendax, et iniqua, illam sententiam, quae parata erat accusato, subeat accusator, eo quod se ipsum mancipaverit mendacio et accusaverit inique.

IV. De *chirographo* certo, et dubio.

IESUROCITI.

Chirographum (*instrumentum*) certum est illud, quod sigillo illorum munitum est, qui ab ecclesia, aut a regibus, et potestatibus eliguntur, et constituuntur. Illud vero dubium est, quod sigillo testium signatum est. *Chirographum* certum cum adducitur in iudicium vere, certe eo utimur; de illo autem,

quod testium sigillo firmatum est, eam-
men institimus, atque inquirimus.
Et siquidem testes illi, qui signarunt
chirographum, fideles, et timore Dei
noti in ipsa regione aut ecclesia om-
nibus sint, habeantque testimonium
rectum, chirographum ratum habemus;
at si secus res se habeat, dubi-
tamus de illo. Et si puer adducat
in iudicium chirographum certum, et
adversarius eius disputet, ac dicat:
vendidi hanc possessionem, sed pre-
tium eius non accepi: si quidem ha-
beat chirographum certum, aut du-
bium, aut testes, audiat, et fiat
iudicium eius, prout iustum est.
Si vero non sint testes, neque chi-
rographum, non audiat. Similiter
etiam cum mutuum accepit, ac dicit:
persolvi: si quidem non sint testes,
veraces, et argumenta, non audia-
tur: at si habeat argumenta et testes
dubios, audimus eum, et facimus iu-
dicium eius, prout iustum fuerit.

EIVSDEM.

Cum aliquis habet chirographum
debitum, et dicit, non esse persol-
utum quidquam, illud chirogra-
phum irritum facimus, et ita illum
audimus, sicuti audimus eum, qui
non habet chirographum.

EIVSDEM.

Chirographum, quod versutia, et
astutia fit, ubi haec innotuerit, nul-
lus est momenti: et illos, qui fecer-
unt ipsam, et illum, in cuius ma-
nibus est, in ecclesia increpamus, red-
arguimus, et etiam ligamus, ac in-
terdicimus. Et qui asseruerit chi-
rographum, quod est in manibus ad-
versarii sui, fraudulentem et cum

astutia factum esse, siquidem nequi-
verit ostendere veritatem, et certi-
tudinem suae assertionis, non audia-
tur. Si autem habet indicia, et testes
veraces, eum audimus, eique iudi-
cium verum, prout iustum est, fa-
cimus.

V. De testimonio certo, et dubio.

Iesuboctus dicit: in scripturis divi-
nis habemus, quod in ore duorum,
et trium testium stat omne verbum;
idque apertum est, quod de homini-
bus veracibus, ac timentibus Deum
taliter praedicantur; si autem non quo-
modo dictum est in scriptura divina:
ne eas post multos (*sequareis plures*)
ad faciendum malum; et ne vituperes
iudicium (*alias respondeas, sollici-
tus, curiosus sis in iudicio*), ut decli-
nes ad plures, qui praevaricantur.
Itaque manifestum est, scripturam di-
vinam loqui de hominibus veracibus,
ac timentibus Deum, cum dicit in ore
duorum, et trium testium stabit om-
ne verbum; et ideo dicit scriptura
divina: virum fidelem quis inveniet?
et sane vir hic fidelis, quamvis u-
nus sit, credendum est testimonio
eius. Talis autem vir debet esse is,
cui omnes testimonium dent, quod
fidelis sit, timens Deum, rectus, mi-
nime intemperans, et personas non
accipiens, et quod non habeat inimi-
citiam cum illo, de quo testimonium
edit, neque declinet (*a veritate*) pro-
pter consanguinitatem. Viro autem ta-
li, quamvis unus sit, credendum est,
cum testatur: et si his omnibus non
fuerit notus, ob rectitudinem autem,
vel pluribus, eum duo, aut tres fue-
rint, recipiatur eorum testimonium:
et illius, qui mendacio, et falso te-

testimonio ac violento (*iniquo*) notus fuerit, nequidem tamquam dubium recipiatur. Testimonium autem hominis, qui testatur cum damno suo, et utilitate adversarii sui, certum habetur.

VI. *De possessione bonorum certa et dubia Iesubochtus dicit.*

Bonorum possessor sit ille, qui notus est, et fama ea est, quam omnes homines, vel homines boni et famae rectae habent. Si autem ille dubius est, et non notus; ipse iudex, vel homines fide digni coram utraque parte litigante, aut clam is, interrogent homines illius ruris, aut oppidi, et inquirant, et quemadmodum ex inquisitione innotuerit, fiat iudicium. Si vero neque hoc pacto liquide res innotuerit, ille, qui magis innotuerit possessor bonorum, si quidem voluerit, adiuret adversarium suum.

TIMOTHEUS.

Illi, qui possident bona aliorum, et testimonium non habent aut per scripturam, aut per assertionem veracis alicuius, quaeratur de illis, qui provocant contra eos et si fuerint, qui testentur, bona fuisse patrum eorum, oppressi hereditent; at si non adsint, qui id asserant, neque scripturis id comprobari possit, neque testes pro his existant, iurent oppressi, possessionem esse patrum suorum, et ipsi debent illam obtinere.

IESUBOCHTI.

Possessio autem si fuerit plus quam quinquaginta annorum aut ex tribus patribus (*a tertia scilicet generatione quis possessionem habuerit*) pervenerint illa bona ei homini, et ad

versarius eius interim videbat, et sciebat et praesens possessor bonorum, ac il, ex quibus pervenerunt, ignari erant de fraudulentia, aut potentia, aut fortitudine (*possessores nempe sint bonae fidei, quibus ignotum sit, rem iniuste ac dolose possessam fuisse*) quamvis accusator habeat chirographum certum; ipsa illa possessio firmior, ac certior est illo chirographo; et iuramentum favet ei, qui possidet; et siquidem voluerit, ipse iuret; si autem non petit, adiuret socium suum.

EIUSDEM.

Si homo non habens chirographum, aut testes veraces, litigat de bonis, quae sunt in possessione alterius hominis; cum possessio fuerit quinquagenaria, vel a tribus patribus, ille bona obtinet: si vero innotescat praepotentia, vis et fraus, ac dolus illorum, qui possidebant bona, sive possessores essent, sive non essent in ea regione; et accusator, ac patres eius, sive quia non sciebant iudicium instituire; si quidem potuerit unum ex his, verum esse ostendere, auditur. Quodsi minime potuerit, neque auditur neque iudicium ei fit.

EIUSDEM.

Si in possessoris bonorum manibus diu res fuisse constiterit, et adversarius eius dicat; hic a me acceperit hanc possessionem ad culturam; alter vero dicat, quod minime acceperit; si dum causa agitur, innotuerit rem fuisse in manibus illius, antequam apprehenderet hic actualis possessor; si absolute innotuerit aliquid simile, et non habeat possessor chirographum

emptionis; de illa possessione tamquam dubia, et non tamquam certa tunc indicamus, et iuramentum, ac testium inductionem accusatori praecipimus, et ab eo recipimus (1).

EUSDEM.

Res, quae a tribus annis in manu alicuius esse dignoscitur, si ob fraudem, praepotentiam, ac violentiam illius, qui possidet, aut ob minorem aetatem, et ignorantiam accusatoris, aut quia non erat (*accusator*) in illa regione (*ubi res extitit*) ubi haec innotuerint, vere tollitur de manibus eius (*possessoris triennalis*) res, et sententia iudicialis ei competet: et si aliquid horum sit, et non habeat instrumentum emptionis, fraudulentus censetur: si autem provocat, dicens, res in manibus meis sit, relinquatur in manibus eius, et audiatur, quid dicat adversarius eius, et prout iustum fuerit, iudicium eorum fiat.

EUSDEM.

Si homo possideat rem alterius illegitime, dum non habeat ius ad eam, illa res cum fructibus suis, et argumento ipsius rei, quod interim contingit, et damnis rei redeat ad dominum suum. Et de iis, quae dicuntur a domino rei de re ipsa, si voluerit ille iuret, aut adducat testes, qui dicta sua comprobent; et si petierit, haec imponimus illi, in cuius manu res existit.

VII. De mutuo, et debito.

IMPERATORUM.

Si mutuo dat aliquis alteri sum-

mam pecuniae, faciat ei chirographum et tempus designet, quod tali tempore reddet ei debitum; non potest dominus debiti (*creditor*) sortem suam petere ante tempus designatum: si autem audeat, et vi petat ante tempus (*praefixum*) leges iudiciorum mandant, eum sorte privari.

IESUBOCHITI.

Vir quidem, qui de pecunia, aut de re alia, quae ab eo petitur, disputat, ac dicit: non sum debitor; et quia non adducit testes, aut scripturam solutionis, coram iudice reus habetur; et iudex mandat, ut is tradat illam pecuniam, aut agrum, aut domum, et sic tradit; si postea adducat scripturam solutionis, et testes coram iudice, et iudex cognoscat, se iniuste priorem sententiam dedisse, tollatur ager ille, et domus illa a primo; et fructus etiam, ac redditus, quos tulit, mandamus ei, ut restituat domino agri; et propter aggressionem (*qua alium oppressit*) suam exhibeatur ei obiurgatio, et increpatio ab ecclesia, ac interdictio.

EUSDEM.

Si duo viri mutuo accipiunt ab aliquo, et scribunt, ac sigillo confirmant; si scribunt, quod quisque ex eis suam portionem potest petere, etsi unus ex eis solvit suam partem, non irritatur illa scriptura propter eam portionem, quae soluta est: et fiat secundum conditionem, quae inter eos.

(1) In exemplari antiquo desunt sequentia, quia deest folium.

EIVSDEM.

De debito patris, licet divisa fuerit hereditas, iudices praeipiunt, quod possit creditor, si voluerit, repetere suum a filiis. Nos autem, quot sunt filii hereditatis (*heredes*), ab unoquoque eorum partem ipsius praecepimus repeti: si autem non existant omnes, dum repetitur (*debitum*), ii qui existunt, debent solvere partes reliquorum; et ab iis, pro quibus solum est, praecepimus repeti (*quod solum est pro ipsis*).

IESUBOCITI.

Si quis moritur gravatus debitis, et domini debitorum (*creditores*) chirographa sua ostendunt, testesque adducunt veraces, et id iuramentis firman, scilicet nihil omnino accepisse de suis creditis, et penes se nullum esse pignus, solvantur credita eorum. At si fateantur, apud se existere pignora, ea adducant: et si vendiderint ipsa pignora, quae pretio superabant credita ipsorum, adducant quod excedit dominis mortui; et si reluctaverint, ac dissenserint, anathema, et maledictiones super ipsos legantur.

EIVSDEM.

Si quis moritur apud domesticos suos, et habeat credita adversus alios, et non manifestant (*revelant domesticum*), et ipse (*mortuus*) mandatum (*dispositionem, testamentum*) non fecerit, et domini debitorum non fateantur, anathema cum maledictionibus scribatur, et legatur contra debitores quosque non fatentes, et contra scientes, et non manifestantes, qui accipiunt

personas hominum, neque timent magnam Dei iudicium.

EIVSDEM.

Si quis mutuatus est aliquid a socio suo, et ob detrimentum multum, quod ipsi obtigit, non potest solvere; si mutuans sit in necessitate ac penuria constitutus, sciat angustiam socii sui, ex propria: et si habeat is, qui mutuo dedit, et non sit in angustia, prorsus benigne, ac misericorditer agat cum socio suo vexato.

IESUBOCITI.

Mutuum autem a periculo, praeter illud maris, et potestatis, et ex inimicis, et ex iactura, uti est publicanis, qui sine iudicio, et detrimento, quod in negotiatione, et reliquis damnis similibus liberum est. Verum hoc quoque sciendum est, quod reliqua mutua, quae cum periculo, vel sine periculo (*dantur*) ut plurimum non in iudicio (*ad iuris apicem*) sed per dimidiationem (*medio rationis, non rei*) secundum mores obtinentes inter negotiatores, tractari iubemus, et ideo non debet in iudicio quicquam adversus ea dici, eo quod saepe non subdatur voluntati, et legi hominum; et ita debet cognosci secundum mores, qui obtinent inter mercatores.

VIII. De usura, et fœnore.

GABRIELIS SOSTRAE.

De usura praecepit sane legislator, ne accipiat a filiis fidei: si mutuo dabis pauperibus populi mei, ne sis adversus eos tamquam dominus debiti, et ne accipias ab eis usuram. Simili etiam modo David beatum dixit

cum, qui pecuniam suam non dat ad usuram: patres autem ecclesiae, utipiae memoriae domini Iesuiabius, et Iosue Barnun catholici, et reliqui, non quidem contradicentes praecepto Dei, verumtamen cum consideravissent, quod ii qui possessionem (*bona*) habent, haud faciles sint ad danda bona sua aliis sine fructibus (*emolumentis, utilitatibus*), et quod saepe non possit ab eis peti quia et animadvertentes, quod debitores haud solliciti sint ad solvenda debita, nequid damni patiantur (*creditores*) ex eo, quod (*debitores*) morosi sint, neque solvant; sed et perpendentes, quod non possint pauperes vitam ducere sine mutuo; praeterea videntes plures sine commiseratione solere accipere usuram (*haec omnia, inquam ob oculos habentes*) posuerunt legem, ut pro centum drachmis quovis mense unam drachmam (*pro emolumento*) accipiant, minime vero amplius. Patres autem posteriores propter necessitatem eorum, qui mutuuntur, ad viginti stateres (*quolibet nimirum anno*) deduxerunt (*emolumentum minuerunt, ac taxarunt*) quo modo etiam nunc utuntur timentes Deum. Nos autem Christifideles docemus, ne quis amplius, quam istam summam accipiat. Et id non quidem cum iudiciali potestate praecipimus, sed ex consilio, et adhortatione, uti doctores fidei; cum enim iudiciali potestate fungimur, non possumus eos a pacto inter ipsos inito cohibere.

IMPERATORUM.

Si autem unus alteri mutuum dat summam pecuniae et asinam, aut equam, aut vaccam, quo operetur per eas lo-

co usurae pecuniae, id ratum est, et foetus, quem edit iumentum oppignoratum, domini oppignorantis erit. Si autem aliquis alteri pignus dederit gregem ovium, aut caprarum, et pactum inter mutuantem cedat et mutuatarium, quod redditus gregis, idest lana, pili, et lac, et quidquid ab eis (*ovibus, et capris*) provenit, pro usura pecuniae sit, id firmum est; et ex foetu ipso gregis eius detur merces, et alimentum mercenariorum, et canum ovilis, et sal pro ovili: reliqua vero cum numero ovilis domino huius restituat. Si autem servum suum quis pignus dederit, huius opus computatur pro usura, et filii, quos generat (*servus*) sint pignus domino cui dedit. Si vero aliquis oppignoret agrum, aut vineam, et pactum fiat inter eos, quod redditus harum percipiat mutuans pro usura suae pecuniae, firmum esto id mutuanti.

HERETICUM.

Cum aliquis mutuatur cum usura ab alio, et apud eum pignus relinquit, aut scribit ei chirographum; si affert creditori pecuniam cum sua usura, creditor autem dicat, non extat apud me pignus hoc, et chirographum; conveniant rectorem ecclesiae, et tradatur illa pecunia cum sua usura coram creditore alicui fidelium, donec afferat pignus, et chirographum, eaque det domino proprio, et tunc tollet, quod suum est. Et a die, quo mutuans tradit pecuniam fidelibus, usura non debetur ab eo. Ne vero sinatur creditor moram ducere, et procrastinare redemptionem pignoris, et chirographi.

IX. De pignore.

IUSUOCITI.

Si quis mutuum accipit ab alio, et pro pignore dat suppellectilem (*vestes*) si ille, qui mutuatur, moritur, aut ad paupertatem redigitur, ac venerint alii creditores eius, qui contendant cum illo, qui habet penes se pignus: affer id, quod est penes te, ut vendamus ipsum, et sit inter nos: potest vir, si ante ipsos mutuum dedit, afferre pignus illud, et cum notitia iudicis, et hominum fidelium vendatur: et tollat quod suum est plene; et quod supererit, dabit reliquis creditoribus. Et si pignus non fuerit suppellex, sed ager, aut domus, et cum scriptura, ac sigillis oppignorum sit: si ille ager, aut illa domus in manu creditoris fuerit, et ipse prior mutuum dederit, eodem modo ei licebit, quoad tollat plene, quod suum est, neque debet dare quidpiam aliis, qui mutuum dederunt. Quod si pignus non fuerit in manu eius, qui prior mutuavit, sed in manu eius, qui postea mutuavit, iudicia quidem sæculi iubent, cornu (*sortem principalem*) dari primum priori, et quod superest dividi inter alios. Et si pignus neque in manu primi, neque in manu ultimi (*mutuantis*) fuerit, sed solum in scriptura apud primum fuerit oppignorum, usque ad complementum cornu detur primo: et si apud ultimum oppignorum in scriptura fuerit, ambo dividant secum invicem, et tollant. At si non fuerit oppignorum penes primum, neque penes ultimum, illud quod reperitur, dividant secum invicem, et quod ipsis remanet, exigatur a mutuuario.

IUSUDEM.

Si quis oppignorat agrum, aut domum penes aliquem, et hic rursus oppignoret penes alium, potest dominus possessionis dare pecuniam debitam creditori secundo, et tollere suum agrum, aut domum suam. Et si quis dixerit: tali pecuniam similiter mutuam a tali, et oppignoravi penes ipsum suppellectilem unam auream, aut argenteam: et adversarius eius dicat: pecuniam, quam dicit, tulit a me, sed illa suppellex non est oppignorata penes me; illam pecuniam, quam confessus est, debet dare illi viro, et disputet cum eo de suppellectile, quam dixit. De pignore autem aliqui dixerunt, quod si pignus minoris pretii sit, quam pecunia, ob quam oppignorum est, non possit creditor exigere quidquam ultra pignus, quod manu tenet. Nos autem secundum rectitudinem dicimus, quod si pignus amplioris pretii fuerit, domini pignoris esse debet; et etiamsi fuerit minoris pretii, debet impleri id quod deficit.

X. De commodatis, quæ quis accipit a socio suo, et franguntur, aut pereunt, aut obeunt, aut corrumpuntur.

IUSUOCITI.

Si quis commodatam accipit a socio suo suppellectilem aut quidpiam aliud, et surripitur, aut perit, aut corrumpitur, quamvis non ex negligentia eius, qui commodatum accepit, surripitur, et percat, et corrumpatur, debet is, qui commodatum accepit, solvere pretium ipsius do-

mino eius. Si autem moritur, cum non ex prava detentione, nec incuria, et usu exeedente mensuram moriatur, damnum non patitur is, qui commodatum accepit, nec quidquam solvere debet. Si autem ob aliquam ex dictis causis moriatur, damnum subibit, et solvere debebit. Quod si frangatur, aut claudum fiat, simili modo debet damnum pati, et persolvere.

EIVSDEM.

Si aliquis a socio petens iumentum, dicat expresse pro tali opere peto ipsum, aut pro via tali, siquidem tale opus non fecerit per ipsum, neque via dicta cum ipso iverit, si damnum iumento advenit, licet non ex negligentia potentis contigerit, debet ipse solvere pretium illius iumenti domino eius. Si autem per viam, quam dixit, ducit illud, et opus, quod dixit, agit per ipsum, et ex negligentia potentis pervenit iumento damnum, debet solvere pretium iumenti domino eius, et fractum atque claudum ipsius (potentis) erit.

XI. *De depositis, quae collocantur penes aliquem, et pereunt aut corrumpuntur.*

IMPERATORUM.

Si quis ponat penes socium suum rem aliquam, et contingat incendium, et incendatur res, dum constiterit vere, quod ignis cecidit in domum, non solvet vir rem eam, quae penes ipsum deposita fuerat, quia domum ignis comedit. Similiter etiam si praedones deprædentur domum, aut a latronibus surripiatur res.

IESUBOCHTI.

Si autem innotuerit quidpiam surreptum fuisse ob negligentiam, et incuriam eius, penes quem erat depositum, solvet. Item si principes, aut inimici sustulerint. Si tamen non propter delictum viri (depositarii), neque quod is debitor esset tributi praestandi potestati, ablatum fuerit ab ipso magistratu, non debet solvere (reddere, compensare). Si vero ob aliquam (causam) ex dictis (id contigerit) solvat.

EIVSDEM.

Si quis rem aliquam tradiderit alicui depositi loco, et ipse homo (depositarius) eam alteri homini tradiderit; et ab hoc altero (depositario secundo) furto vel rapina res sublata fuerit; aut ipse idem (depositarius) rem illam, quam accepit, una cum ceteris suis suppellectilibus traderit (secundo depositario); primo (depositario) delictum non est (imputandum). At si rem aliquam illius viri (deponentis) absque licentia domini eius rei secreverit (depositarius primus) ex suppellectilibus propriis, et alteri homini tradiderit, et furtum, ac rapinam hic fuerit passus, debet ipse (primus depositarius) illam rem persolvere domino ipsius.

EIVSDEM.

Si quis tradit suppellectilem, aut pecuniam cum sigillo loco depositi alicui, et ille, qui accepit illam pecuniam suppellectilium, frangat sigillum, et utatur ea pecunia, aut suppellectilibus; utilitas, et damnum, quod contingit ex ea suppellectile, et usu

ra illius pecuniae pro media parte cedit domino ipsius (*pecuniae*): et si dicat dominus eius (*pecuniae*), damnum contigit mihi in hoc negotio, et innotuerit id verum esse, detur ei (*domino*) illa iactura (*sive compensetur ei damnum*).

XII. De *emptionibus*, et *venditionibus*.

IMPERATORUM.

Si emerit aliquis rem, et pro artha dederit numerum pecuniae, venditor autem recesserit (*a venditione*), lex iudiciorum praecipit duplicari arrham, quam is tulit iuxta numerum pecuniae. Si vero ille emptor, qui dedit arrham, a sua emptione recesserit, amittit arrham ille primus, qui dedit (*alias* illam primam, quam dedit).

IESUBOCHITI.

Iumentum autem, et supellectilem, et rem non cibariam, quae venalis est in foro, si antequam solvatur forum, emptor restituat domino eius, poterit suam pecuniam accipere (*repetere*). Ubi autem desierit forum, non poterit rem quidem cibariam, ex quo emptum est, restituere. Res vero, quae non in foris, sed in domibus, et quidem cum notitia emitur, et nullo pacto intercedente, siquidem iumentum sit, cum apparet in ea re (*alias* eo iumento) aliquod vitium quod non apparebat, aut quod non manifestavit dominus eius, usque ad quadraginta dies, quando mercedem et damnum iumentum dat, poterit ipse (*emptor*) iumentum domino suo restituere, et ab eo pecuniam tollere. At si in iis diebus claudum fiat, aut accidat ei (*iumento*)

aliquid vitium, non poterit (*emptor*) ipsum denuo restituere domino eius. Et si dicat emptor, aut venditor, deceptus fui; quotiescumque deceptio non fuerit cum immutatione substantiae; qualis (*deceptio*) esset, cum vitrum sub nomine smaragdi, et hyacinthi, aut ferrum nomine auri (*venditur*) reddere non potest. De deceptioe autem, quae in emptione, et venditione intervenit, non in iudicio (*alias* cum iudiciaria potestate); sed cum consilio et exhortatione praecipunt rectores ecclesiae, ut eius rei, in qua contigerit ipsa deceptio, damnum exigatur ab adversario. Is vero, qui rem non suam vendit, aut alicui dat, cum is, qui emit, aut accipit, scit illam non esse propriam venditoris, iudicatur a nobis fur, quando ipse (*emtor*, et *acceptor*) clam detineat: raptor autem a nobis habetur, siquidem palam et publice (*eandem teneat*). Domum, aut agrum, quem aliquis in communione (*societate*) habeat, antequam dividatur (*societas*) alteri homini vendere, illegitimum est, quando nempe socii exigunt partem eius soluto pretio (*ab ipsis sociis*): ubi vero divisus fuerit (*ager vel domus*), si vicini eius, aut illi, quorum domus aut ager proximiores sunt domui (*vel agro venali*) eodem, quo alii (*non vicini*) pretio exigunt, ac petunt (*eum*, *vel eam sibi comparare*, *vel emere*) alteri quam vicino dicto vendere nequit. Et hoc non iure (*summo*) sed supplicatione (*acquitate quadam*) praecipitur.

IOSUE BARNUM.

Si quis emerit solum palmarum, palmas vero non emerit, quando are-

scunt palmae, dominus palmarum has iterum plantare non poterit. Et si solum non emerit, vineam, quando arcescat vinea illa, eam rursus plantare non poterit.

XIII. De societate mercaturae.

IESUBOCITI.

Duo homines societatem inierunt: unus ex eis captivus ductus fuit ab hostibus, aut in aliam regionem profectus est, in qua fit inquilinus. Eodem autem tempore, societatis nempe eorum, quo hic captivus abductus fuit, aut habitavit in ea regione, reliqui socii vendunt possessionem (*rem*) suam, in qua pariem habebat (*ac ius*) socius (*ille captivus, aut alibi inquilinus*), aut eam dividunt, aut dant, quin tamen partem socii sui (*praedicti*) separent: postea vero ille socius e sua captivitate, aut ex regione, in qua commorabatur, redux postulat partem suam; illi socii partem huius socii, et utilitatem, ac redditum eidem ex ea possessione contingentem tamquam uni ex ipsis, eidem dare debebunt. Verum si, postquam socius captivus abductus fuit, aut abiit in regionem longinquam, socii eiusdem per mediationem hominum fideliū dividerunt possessionem suam, et socii partem separarunt: si inquam, ita se res habuerit, ipsi soli percipiant fructum, atque redditum possessionis suae; uti et res, quam possederunt, solis ipsis adiudicatur.

IESUBOCITI.

Si quis moriatur habens socios in sua mercatura, ac nemini mandaverit de opere suo (*hoc suo negotio*), sive quia de repente obiit, sive quia fiduciam in sociis habebat, quod nempe ipsum haudquaquam defraudari es-

sent, sive ii fratres, sive extranei fuerint; uxor autem eius (*mortui*), et filii suspicionem habebant, quod (*socii superstites*) fraudati sint ipsos; isti (*socii*) aut se ipsos purgent ope iuramenti, aut iis anathema coniunctum cum maledictionibus decernatur. Idem iudicium ferendum est etiam si unus fuerit socius.

XIV. De domibus contignatione multiplici constantibus, et de viis, foris, aquaeductibus, ac aedificiis domorum.

IESUBOCITI.

Si quis habeat domum inferiorem, alius vero domum superiorem; dicat autem dominus domus inferioris domino domus superioris, ut debilitatem domus suae curet, dominus vero domus superioris negligens id omittat; poterit dominus inferioris domus artificem adducere, omnesque necessarias expensas pro domo suppeditare. Et si expenderit, atque eam aedificaverit quoad expleta fuerit prothesmia (*tempus praefinitum*) quatuor mensium, ex quo curata fuit debilitas domus; si domus superioris dominus non dederit domino domus inferioris sumtus, quos pro domo inferiori expendit, in duplum erunt omnia inter superioris, et inferioris domus dominos. Et si unam supra se contignationem habuerit, dimidium expensarum faciat in inferiorem: si duas contignationes, duas partes, et si tres contignationes, tres (*expensarum partes*): nam pedes (*bases*) inferiores sustinent omnes contignationes.

DE VIIS.

Spatia equidem (*longitudines*, ex-

tensiones) viarum sunt tria milliaria: milliaria autem viginti stadia: stadium porro tres pedes: pes centum passus: passus dimidium cannae: canna quatuor cubitus.

Porticus autem, et fora (*vici*) civitatis ad communem totius populi deambulationem sint.

Domibus aperiri possunt fenestrae, iannae, et aquaeductus contra se invicem.

Pro aedificio domorum autem circa parietes quatuor cubiti relinquantur, ubi parietes in atrio (*area*), aut in foris (*viciis*) sunt. Inter atria vero et locum parietum duo cubiti relinquantur: ripis autem (*littoribus*) fluminum, secundum Leonem imperatorem, quinque passus.

XV. *De participatione in rebus inventis cum sociis.*

RESUBOCHITI.

Si homines quotquot fuerint, invenerint possessionem (*rem*, *bona*, *opes*), et pactum fecerint tale: quidquid possidebimus, aut inveniemus, inter nos recte sit (*aeque dividatur*); quidquid invenerint, aut possederint, aequaliter sit inter eos (*aequalem portionem quisque accipiat*). Si vero unus ex eis sociis obierit non habens uxorem, et filios, nec fecerit testamentum, siquidem fratres habuerit, et propinquos, horum erit possessio eius, et non sociorum eius; at si neque fratres habuerit, neque propinquos, rectores ecclesiae disponant de illius possessione (*re*) in elemosynas, et commemorationem ipsius, quemadmodum iustum est.

IMPERATORUM.

Si autem eant in via duo homines, aut plures, et inveniat ille primus (*qui primus incedit*) inventionem (*thesaurum*) auri, aut ferrum, aut aes, aut indumentum, omnium, qui cum eo sunt (*sociorum*, *comitum*) debet esse (*res inventa*), et ipse tamquam unus ex eis (*accipiat*). Si autem medius (*qui medius incedit*) eam invenerit, ipsius erit, et novissimorum, primo vero in ea portio non sit. Si autem novissimus invenerit quidpiam, ei soli sit.

RORUNDEN.

Si vir invenerit inventionem (*thesaurum*) denariorum, aut drachmarum, et libere eam dederit domino suo, aut cum violenta deceptione, aut eum promissione accepta (*res*) fuerit ab eo; praecipit lex iudicum, ut ille, qui invenit, accipiat quartam partem rei inventae, et dominus eius (*rei*) primus tres partes.

XVI. *De procuratoribus.*

EX SYNODO IESUABI.

Debet itaque accuratissime cum cognitione, et iussione episcopi custodiri possessio (*res*, *bona*) eorum, qui a parentibus suis pupilli relictii fuere. Proinde committatur homini, cui testimonium pulchrum reddatur, quod verax sit, neque director, sed fidelis, ut custodiat proventus pupillorum pupillorum quoad pervenerint ad mensuram (*aetatem congruam*), eisque omnia sine damno,

et consumptione tradat. Cavendum autem potissimum est, ne (*bona*) relinquantur in manibus mariti matris (*vitrici*), nam comedet, et disperdet illa, nisi forte notus fuerit vitricus, ac testimonium habuerit ab episcopo regionis, aut a sacerdotibus, ac fidelibus, qui prope aut circa ipsum sunt.

TIMOTHEI.

Si vir christianus, relictis christianis, alienae confessionis hominibus mandaverit de sua possessione ac filiis suis (*nimirum procuratores et tutores constituit heterodoxos homines*), haudquaquam confirmetur hoc mandatum eius. Si autem non extiterint in vicinia eius christiani homines, Deum timentes, et mandaverit, quia non existerent christiani, musulmano aut alteri homini timentem Deum, confirmetur eiusdem mandatum.

SINEONIS.

Legitur in synodo oecumenica, quod homo filius foederis nequeat alicuius drachmas (*pecuniam, nummos*) accipere, et eas ad mercaturam, atque usuram (*utilitatem*) detinere, nisi forte ab episcopo iubeatur de possessione pupillorum. Debent praeterea rectores ecclesiae diligentem sollicitamque curam exhibere possessionis pupillorum, et puerorum, ne illa dissipetur, aut extenuetur. Si autem primus administrator (*curator, tutor*) alium constituerit, qui et ipse moriatur, rectores ecclesiae debent inquirere, an existat aliquis puer proptinquus, et huic admini-

stratio commendetur. Quod si talis non repertus fuerit, omnino oportebit constituere rectorem pueris et pupillis. Unde ecclesiae rectores solliciti magnopere debent esse, ac seduli, ne curatoribus, et gubernatoribus carcant pupilli et pueri.

IESUBOCITI.

Siquidem dominus domus (*paterfamilias*) in suo obitu discrete mandaverit, ac nominaverit aliquem oeconomum, fiat secundum mandatum patrisfamilias. Quod si is postea videatur noxius, ac experientia appareat perniciosus filiisfamilias, et hereditati eorum, qui sunt in ea familia, aut adversus eum (*oeconomum*) reclamant horum propinqui coram ecclesiae rectore; ubi rectores interrogaverint, et scrutati fuerint, eumque revera perniciosum illis compererint, possunt alium oeconomum constituisse, cui nempe testimonium reddatur quod fidelis sit, ac Deum timens.

XVII. *De iuramentis, uter ex litigantibus illa praestare debeat.*

IESUBOCITI.

Si quis accusaverit socium suum de pecunia videlicet, aut de alia re, nec habuerit chirographum (*instrumentum*), aut veraces testes, et iudicium pervenerit ad iuramentum (*quo comprobetur accusatio*): si quidem voluerit accusatus, ipse iuramentum praestet, at si non exigit (*velit*), accusantem adiuret. Si autem accusatus confiteatur, et dicat: tuli equidem pecuniam, vel aliam rem, sed eam restitui, iuramentum defer-

tur accusatori. Cum porro accusator habet chirographum certum (*quod ipsi faveat*), accusatus vero habeat (*pro se*) detentionem (*possessionem*) rei, iudicium autem ad iuramentum pervenit; si quidem detentio (*possessio*) fuerit ab annis quinquaginta, et a tribus amplius parentibus (*generationibus*) hereditata (*res*) fuerit, iuramentum praestandum deferatur detinenti rem. Si autem minor sit (*praescriptio sive possessio minoris, ac paucioris temporis extiterit*) ei, qui habet chirographum certum deferatur (*iuramentum*) (1). Et ubi accusatus detinens (*possidens*) rem sit, accusator autem habeat chirographum certum, et testes dubios, iuramentum accusato deferatur: cum vero accusator dicit: oppignoravi apud hunc hominem pecuniam: accusatus autem respondet: emptione emi (*eam*) atque detentionem (*possessionem*) habeat, chirographum vero, et demonstrationem (*probationem*) non habeat, iuramentum detinenti rem deferatur. Cum accusator dicit: rem meam talem oppignoravi penes hunc hominem pro quinquaginta stateribus: accusator autem reponat pro viginti stateribus et desunt probationes, ac instrumentum, iuramentum accusatori deferatur. Si quis depositum alicui tradit, et diripiatur, aut superveniat ei aliquod damnum non manifestum, aut a magistratu tollatur, aut ignis incendio comburatur, quae omnia non proveniant ex voluntate, et negligentia depositarii, huic depositario deferatur iuramentum. Quod si damnum

manifestum provenierit ex negligentia depositarii, aut domesticorum eius, nec adsint testes, iuramentum, quod penes ipsum fuerit (*res deposita*) ei deferatur. Si quis tempore mortis suae mutui alicuius debitor fuerit, et ante mutuum dederit propinquis suis de sua possessione (*bonis, rebus*), et moriatur, quin tradat in manus eorum illam domum, aut illum agrum, aut rem illam, quam dedit eis, poterunt sine iuramenti apprehendere (*rem donatam*); iuramentum autem fit, quod nec fraudulenter, aut iniqua machinatione, sed recte ipsis res illa data fuerit, et sua ipsorum sit.

XVIII. *De libertate* (immunitate) *a vectigalibus clericorum, scribarum, et medicorum, et quod non sint* (praedicti) *procuratores pupil-
lorum*).

IMPERATORUM.

Leges praecipunt de medicis, doctoribus, et scribis, qui in qualibet regione (*sunt*), ut sint liberi (*exempti*) ab omni vectigali, et pecunia capitis (*censu*), aut a cursarghuon (*est species quaedam vectigalium*), nec ullus ex eis flagelletur (*alias* trahatur, ducatur ad solvendum), nam lex ipsos liberavit (*exemit*), quia nempe medici curant corpora; doctores vero, et scribae curant animas. Constantinus autem clericos (*exemit*) a pecunia capitis, et a tributo, et a servitute hominum. Leo vero imperator liberavit (*exemit*) in die dominica ab omni modo iudicii, idque ut quilibet in

(1) Haec periodus non legitur in recentiore codice.

oratione assiduus esset. Et si quispiam clericum in iudicio molestia afficiat die dominica, licet ob aliquod debitum, debet dimidium denarii, eo quod illum molestia affecerit; at si frustra, (*ipsum molestia affecerit*) in duplum puniatur. Quicumque regio operi subiectus (*alligatus servus*) est, uti sunt nobiles, procurator nequit esse nec inspector (*tutor*) puerorum, neque advocatus in iudicio pro ullo homine; sed tantummodo pro se ipso. Aegrotus quod medico dedit, qui laboravit pro se ipso, licet sanatus non fuerit, illud repetere nequit; similiter, et illud quod scribae quis dederit.

XIX. *De eo, qui iudiciis audien-*

dis praeest, et munerum acceptione corrumpitur.

ECUMENICORUM.

Si quis archidimeonius, aut periedenta, aut ex illis, qui iudiciis audiendis praesunt, aut exorcista, deprehensus fuerit munus accipere, et iudicium corrumpere, solvatur (*dimitatur*) officio iudicandi, neque ullatenus eidem committatur in posterum iudicium, etiamsi schema humiliationis et poenitentiae exhibuerit; passio ista siquidem cupiditatis pecuniae vix ab homine superari potest: haud enim frustra Ghezi lepram contraxit; et eos, qui hac passione detinentur, a fide errare dicit Paulus.

EXPLICIT TRACTATUS QUARTUS.

TRACTATUS V.

DE IIS, QUAE OMNIBUS, QUICUMQUE FUERINT,
UNIVERSIM CHRISTIANIS CANONICE
IMPOSITA SUNT.

I. *Quot et quales sint preces, quas persolvere tenentur singuli christianorum ordines.*

Bonnis ac misericors dominus noster Iesus Christus Deus noster, qui novit naturae nostrae infirmitatem, atque adfectiones per prophetas quidem in sua divinitate, per apostolos vero in sua humanitate simul ac divinitate sua, pro nostra humilitate ordinavit nobis septem horas ad preces faciendas: patres autem oecumenici, qui et ipsi quoque eandem viam tenuerunt, monachis, coenobitis, ac tironibus has septem horas praeceperunt. Illi vero, qui ipsos subsecuti sunt, decrevere, ut unusquisque temporis officium ternis constaret laudationibus. Eandem porro institutionem ac ordinationem observant et sequuntur etiam casti sacerdotes, et religiosi fideles saeculares, qui orandi studium amant. Verum patres posteriores, cum viderent, non omnem populum saecularium aequè flagrare amore divini officii; et quandoque etiam (*considerantes*) actiones professionum ipsorum impedimento eis esse, ne praescriptum officium suum impleant, infirmitati eorum, habita etiam saecularium curarum ratione, consuluerunt, ac praeceperunt, ut quatuor officia omnino perficere deberent, nec ab iis

vacare possint saeculares, et haec ista sunt: vespere, ante dormitionem, nocturnum, et matutinum, et haec in canone verbi Domini nostri definiunt.

II. *An haec quatuor saecularium officia ordinem alium et alium habeant.*

Ordo vespertini, et matutini officii canonicus est, nec eum diminuere, vel augere licet. Apodipnon vero, et nocturnum iuxta ordinem coenobii fiant. In Apodipno quidem una laudatio fiat, et canticum, et gloria parvum, et ode, et praedicatio: in nocturno vero, iuxta nonnullos, quinque laudationes, iuxta alios septem: et canticum, et gloria parvum, et ode, et praedicatio. Sed quoniam propter ea, quibus saeculares in saeculo impliciti sunt, negotia, preces quatuor (*horae quatuor*) iis praescriptae sunt, in nocturno quoque officio permittitur eis, ut indefinite persolvant. At vero vespertinum, et matutinum officium iuxta ordinarium canonem fiat sine additione vel diminutione.

III. *Quaenam quatuor harum horarum primum locum habeat.*

Officium primum matutinum est: huiusce ratio est, quia saeculares in hac hora tale officium recitant ob laborem, quem in mundo suatinent, ut corroborati liberentur a spiritibus adversis, qui in invidiano vapore et

aestu mittuntur ad homines capiendos in rebus peccati per exercitum eorum: sol et alia accessit ratio, quod labor praecedat quietem, nam is, qui laborat, petit quiescere. Praeterea angeli etiam tempore matutini a laudatione coeperunt in creatione lucis. Officium ergo matutinum est primum: officium autem secundum saecularium est vespertinum, eiusque tempus ante solis occasum. In hoc namque officio gratiarum actio persolvitur pro custodia vitae nostrae per diem, et pro nocte quae ad quietem nostram praesto est. In hoc (*officio*) supplicatio exhibetur pro delictis, et praevagationibus, defectibus commissis per diem, utque liberemur a verbo ambulante in tenebris. Officium tertium ab iis, qui cunctis vitae suae diebus ieiunium colunt, Apodipnon, idest post caenam, appellatur; a saecularibus vero officium ante somnum dicitur. Hoc tempore debemus ante mentem nostram ponere peccata, quae perpetravimus, et petere a domino nostro misericorde Deo remissionem debitorum nostrorum, et memorare mortem nostram, ac promittere Deo nostro, quod si posthaec vixerimus, peccatum non perpetrabimus, quoad sinit possibilitas naturae nostrae passionibus subiectae. Sit etiam (*oportet*) in mente nostra consideratio iudicii Dei, ne quum somno mergimur somniemus phantasmata operum inutilium, quibus in die insolvimus. Officium autem quartum, nocturnum est, eiusque tempus, prout unusquisque fidelium amore in divinas laudes afficitur, anticipat, vel posticipat. Sunt enim, qui illud dicunt ante primum galli cantum, alii in secundo galli

cantu, alii in tertio, sed hora eius est, in qua coetus ecclesiae ad officium peragendum surgit.

IV. *Quidnam recitare debeant laici, qui psalmos non legunt* (psalterium legere non didicerunt).

Debent studium conferre ad legendum, etiamsi nequeant, totum Davidem (*psalmos David*) legere, et concutere, atque addiscant psalmos orationis, ut est psalmus - Domine ne in furore tuo arguas me - et - usquequo - et - Dominus illuminatio mea - et - miserere mei Deus - et - Deus in nomine tuo - et reliqui psalmi, qui orationi assignati sunt. Tempore autem vespertino, ac matutino perseveranter conveniant in ecclesia, et orent cum coetu; et quando soli orant, licet docti sint, dicere non audeant - oremus, pax -, aut concionem, aut ullam sacerdotalem orationem, aut quidpiam simile. Ne socii sint coetus charitarum, et hostitarum; suam itaque orationem incolent, et compleant oratione - pater noster, qui es in caelis - et inter laudationem, ac laudationem recitent canonem - sanctus Deus - quiete (*secreto*).

V. *Quasnam preces recitare debeant senes, rustici, pastores, et nautae, qui nihil discere queunt.*

Secundum praedictum primum, et opinionem rectas, ita debent discere, et doceri (*institui*). Stantes convertant faciem suam ad orientem, et signum crucis ducant, si non sit locus, in quo crux consignetur in pariete, et ita dicant: crux domini nostri Iesu Christi: cum autem dicunt hoc verbum, ponant genu super terram, et ter dicant: cor mundum crea in me Deus: et deinde stent rectis pedibus, sive unus, sive

plures fuerint, amicti vestimentis suis, et manibus expansis ad modum supplicationis, habentes mentes suas, ac intuitum suum sursum in caelum ad Christum dominum nostrum: et recitent orationem - pater noster, qui es in caelis - ad modum deprecationis: qua expleta, genu ponant super terram, et dicant ter hos tres versus (†). Miserere mei Deus secundum benignitatem tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum multiplica (*amplius*) lava me -, et a peccatis meis munda me -. Postea stent rectis pedibus, manibus vero suis super pectus positus, et intuitum aliquantulum sursum elevantes, dicant - sanctus Deus - tribus vicibus. Deinde inclinant humeros suos, ac manus suas expandentes in caelum suppliciter orant, repetentes - pater noster, qui es in caelis - qua oratione expleta, procident super terram, et adorent, in ipsa autem adoratione dicant septies - Domine noster miserere nobis - suspirantes, et supplices instar publicani, qui orabat in templo. Deinde petant misericordiam a Deo, qui ipsis dimittat insipientias, et passiones (*sedet*) illas, a quibus laeduntur, et propter quas angustiantur. Hoc peracto, tria crucis signa forment, unum supra facies suas, et unum super cor suum, et aliud super totam mensuram staturae suae, et in quavis crucis signatione dicant sic - In nomine patris, et filii, et spiritus sancti: Domine noster custodi me - Ita docti homines indulgentes praeceperunt, ut

indocti orarent his quatuor temporibus, quae constituta sunt saecularibus. At cum prope ecclesias sunt, ad ecclesiam accedere debent.

VI. *Quod non liceat saecularibus in officio divino praecipere. Ex synodo Iohannis (2).*

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut nemo fidelis, quicumque fuerit, diaconis, aut presbyteris in ecclesia, et in tempore ministerii, et in eius ordinationibus, ac temporibus (*divino cultui adsignatis*) ullo pacto praecipiat, aut loquatur, aut dicat, neque scilicet addendo, neque diminuendo in his, quae divine perficiuntur, neque a quo (*praecipiat saecularis*), nec a quali celebrentur; sed iuxta ordinem, et canonem, qui currit (*institutus est*) recte a patribus sanctis, quem ordinarunt, et constituerunt in ecclesia, archidiaconus, aut archipresbyter, aut princeps ministrorum, qui a rectore constitutus est, ipse praecipiat cuique ministrorum, quid agat, et quale ministerium impleat. Fideles autem (*saeculares scilicet*) potestatem nullam habent, aut habere possunt extendendi manum ad ea, quae excedunt ordinem ipsorum; sed quilibet, quae sunt sui ordinis, observet, et consistat caute, ac stabiliter, et in mensura illa, quam ei divisit Deus, permaneat. Unde nec presbyter praecipiat episcopo, nec minister presbytero, nec fidelis (*laicus*) ministro, aut ulli penitus sacerdoti quidquam omnino. Caput ipsum solum est, et sufficienter constitutum

(†) In antiquo exemplari scriptum ad marginem est - quatuor. (2) De Iohanne isto Barabgaro vide Asseman. Sen. tom. 3. biblioth. a pag. 232., et innotem in comment.

super omnia membra corporis, ipse proinde (*antistes*) habet potestatem dominicam. Et haec in canone verbi Domini nostri.

VII. *De veneratione diei dominicae. Ex canonibus apostolicis.*

Constituerunt item apostoli, ut in una sablati (*dñe dominica*) fiat ministerium (*liturgia*), et lectio librorum sanctorum, ac oblatio (*missa*), quia in die una sablati surrexit Dominus noster ex mortuis, et in una sablati natus est mundo, et in una sablati apparebit in novissimo cum angelis caeli.

RESUBOCITI.

Debent fideles observare unam sablati a vespere, quo consummatur sabbatum, et usque ad vespertas diluculi secundae in sablato, idque propter gloriosa et stupenda, quae in eo dic signifiata fuerunt antiquitus, et quia in eo Salvator noster commovit et seidit murum inferorum per resurrectionem corporis sui sancti, et plantavit ecclesiam suam, ac praedicavit regnum caeleste. Ut filii itaque regni caelestis celebrent diem unum in sablato, eumque venerentur laudibus, et canticis spiritus sancti, et lectione librorum sanctorum, et distribuunt munera egenis, et pauperibus, neque invicem implicentur contentionibus, et dissidiis, neque iudicio contendat unus cum altero; quin et iudices in una sablati non iudicent quemquam, sed sint invicem in pace, et charitate, atque misericordia: his enim sacrificiis homo placet Deo, uti scriptum est.

Placuit spiritui sancto, et praecipit, ne quis e christianis potestatem habeat, aut habere possit in die una in sablato ante, sive post mysteria, denudari, et lavari in balneis, aut in alio loco; dies enim veneranda est dies una in sablato, quae mysteria importat, et typum gerit futuri saeculi, in quo nihil horum carnalium erit; et quia ibi stola amicumur lucis, et gloriae, hic debemus puri esse in nostris indumentis, et stola indumenti, ac operimenti nostri, et ne nudi, ac sordidi appareamus coram Deo. De ablutione, quae fiet post mysteria, sciat, quicumque hoc egerit, quod per gratiam, quam in mysteriis sanctis induit, abluatur, et non per aliam rem, et quia ceu rem sordidam reputat sacramenta, cum post ea (*accepta*) se lavat, immundus reputatur esse et erit corpori puro ecclesiae. Haec in canone verbi Domini nostri.

VIII. *De adoratione ad orientem, et quandonam haec incepta sit. Ex canonibus apostolorum.*

Praescripserunt itaque apostoli, ut christiani orent ad orientem, quia inde expectamus dominum nostrum Iesum Christum, uti dixit: quemadmodum enim fulgur exit ab oriente, et videtur usque ad occidentem, ita erit adventus filii hominum.

In traditione vero dictum est, quod cum Salvator noster expandit manus suas ad benedicendos discipulos tempore ascensionis suae, faciem suam ad occidentem conversam habebat; apostolorum vero (*facies*) ad orientem (*versa erat*), et ita vola-

vit, et ascendit in caelum, et ii adoraverunt eum, dum facies suas ad orientem conversas haberent. Et haec est adoratio nova ac prima versus orientem.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut genuflectant, ac genu ponant ab hora nona sablati (*dominicae*) unius in sablato pentecostali usque ad ministerium noctis parasceves (*occasum feriae sextae*) diluculi dominicae annunciationis. In dominicis, et in festis omnibus positio genu non fiat, quia gaudium, et exultatio est ecclesiae in illis diebus. Genuflexio enim passionem, tristitiam, et humilitationem denuntiat. Propterea magis debemus eam omittere in die dominica quae est typus resurrectionis, in qua Salvator noster surrexit e sepulchro. Et qui haec transgressus fuerit, cum synodus oecumenica anathemati supponit (1).

IX. De adoratione crucis, et undenam incepta sit.

In traditione dictum est, quod cum Salvator noster extendit manus suas in monte olearum ad benedicendum apostolis, in typo crucis eas expanderit, ut memoriae eorum commendaret - ex illo opprobrio crucis, in quo me vidistis, ad hanc gloriam, in qua me videtis ascendere, perveni. - sicuti Paulus dicit, humiliavit autem se ipsum, et obediens factus est usque ad mortem, mortem autem crucis; propter hoc etiam Deus su-

perexaltavit eum etc. Et ii discipuli, uti superius dictum est, eum in hoc schemate viderunt eum, ceciderunt in terram, et adoraverunt eum, et exinde coepit adoratio eius: sed et ipsam signi crucis consignationem ecclesiae iustituerunt, et coeperunt (*christiani*) adorare eam (*sive ipsam signi crucis descriptionem*). Ecclesia quidem prima fuit caenaculum, ecclesia vero secunda fuit Antiochia; ita tamen, ut nec lignum, nec aurum, neque materiam aliquam simplicem se adorare profiterentur, sed ipsammet Christum, qui est crucifixus Hierosolymae: et de hoc testatur Paulus apostolus caelestis, inquit - mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi - scilicet in ligno, in quo affixus est. Traxerunt vero eos ad honorandum lignum, ac vexillum crucifixionis, ipsumque adorandum signa, et prodigia, ac virtutes, quae per ipsum fiebant.

X. De ieiunio feriae, quartae, et sextae.

Feria quarta ieiunamus, ut sit opus ieiunii, et iustitiae, non autem iniquitatis instar summorum sacerdotum, qui convenerunt feria quarta, et consilium inierunt, ut crucifigerent Salvatorem nostrum. Feria sexta autem ob eandem causam, ut secer-namur scilicet a consiliis malis Sathanae, et crucifigentium iniquorum eius servorum.

EX CANONIBUS APOSTOLORUM.

Constituerunt praeterea apostoli,

(1) In exemplari tamen antiquo scriptum legi in fine huius canonis. haec sine anathemate definiti synodus oecumenica.

ut feria quarta fiat ministerium, quia in ipsa revelavit eis Dominus noster iudicium suum, suamque passionem, crucifixionem, mortem, ac resurrectionem, unde discipulos tristitia magna tenuit.

KORUNDEN.

Constituerunt item apostoli, ut hora nona feriae sextae celebretur liturgia, quoniam id, quod feria quarta praedictum fuerat de passione Salvatoris nostri, feria sexta impletum fuit, dum commota fuere saecula, et creaturae, luninaria etiam caeli obtenebrata sunt.

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit per sanctos patres, omnino non licere christiano homini in die feriae sextae comedere carnem, nec ante sacram liturgiam, neque post sacramentorum perceptionem, antequam sol occidat, et incipiat pars nocturna sabbati. Et qui haec contempserit, ac sanctorum apostolorum canonem transgressus fuerit, contemptus esto.

XI. *Quod non liceat ieiunare die dominica.*

EX CANONIBUS SYNODI GANGRENSIS.

Si quis propter virtutum exercitationes, quae putantur, vel in signum contemptus, in die dominica ieiunium suum facit, anathema sit.

ORIENTALIUM.

Manichaei resurrectionem abnegan-

tes adversus christianos, ieiunium, et luctum faciunt in die dominica, dicentes, quod in hac die saeculum praesens subiturum sit interitum, ac omnimodam dissolutionem post circum periodi annorum novem millium. Ut igitur ab iis, qui resurrectionem negant, discernamur, praeceperunt patres, ne ieiunium fieret in die dominico, sed ut animam nostram per laudes, et theorias (*contemplationes*) divinas exhilaremus, corpusque nostrum cibo, et potu, et vestimento, quae non sint communia toti hebdomadae, oblectemus, idque non ethnicorum instar cibo nos ingurgitantes, aut potui immoderate indulgentes, sed tamquam figuram repraesentantes illius voluptatis, qua nos christiani perfruemur.

XII. *De honore debito martyribus.*

Placuit synodo oecumenicae, ut illorum, qui pro Christo coronati sunt orthodoxae fidei martyrio, ossa collocentur in ecclesiis, et monasteriis, quo indigentibus opem conferant. Insuper memoria eorum sacerdotali ritu a tota communitate quolibet anno recolatur, neve ut reliqui defuncti censeantur, sed magis honor eis exhibeatur, quia sunt corona ecclesiae inter omnes gradus, et populos, et eorum sanguine exaltatum est cornu ecclesiae; in hoc enim discernimur ab ethnicis, ac reliquis sectariis, qui ossa sanctorum, in quibus Deus vivus commoratur, pro rebus foedissimis habent, et quidam eorum etiam corporum resurrectionem negant. Porro quicumque honorat thesaurum (*sepulchrum*) ossium sanctorum, una cum sanctis Christum honorat. Et quicumque illos non honorat, socius est et

particeps illorum, qui Christum negant, et sanctos eius contumelia afficiunt. Haec secundum canonem apostolorum definivimus, et qui haec transgressus fuerit, eum synodus oecumenica anathemati subicit.

XIII. *Quod non liceat christianis filios, aut filias suas ab ethnicis ad ecclesias deducendos mittere.*

Placuit spiritui sancto, et praecepit, non licere Christifideli viro, aut mulieri filium, aut filiam suam mittere ad ecclesias per manus ethnicorum ad sumenda sacra; nam haec res ethnicos ducit ad irridenda sancta mysteria, et ad subsannandam gloriam christianitatis dominicae beatitudinum. Quicumque autem id ausus fuerit, et fecerit, explosus sit tam ipse, quam filius eius, qui per manus ethnicorum mittitur, a sanctorum mysteriorum perceptione. Et haec in canone verbi Domini nostri.

XIV. *Quibus ornamentis se ornare debeant Christifideles, cum ecclesiam adeunt diebus dominicis.*

Dies itaque sancta dominicae festum resurrectionis universalis designat, sicut dictum est; dies autem festi sancti commemoratio sunt dispensationis stupendae, ac salutaris, quam pro renovatione omnium; ac redemptione Deus Verbum in suo templo sancto sanctorum implevit. Patres ergo nostri sancti praeceperunt, ut antequam ad ecclesiam proficiscamur in hisce dominicis diebus, exornemur abstersione corporum nostrorum, et induamus vestes desiderabiles (*pretiosas, speciosas*) iuxta nostras vires; et quemadmodum sorles e corporibus nostris abiectus, et extergimus, similiter et ab omni inquinamento pec-

cati lavemus, ac mundemus cogitationes nostras; et sicuti vestibus speciosis ornamus corpora nostra, sic et stola virtutis animas quoque nostras exornemus, et iustitiae operibus, ne, dum ingredimur ad sponsi caelestis convivium, propter morum nostrorum nequitiam eiiciamur ab ecclesia, et e medio convivarum deliciarum spiritualium, tamquam homines, qui convivio congruis vestibus ornati non sunt.

XV. *Quod non liceat, ethnicas mulieres, filiarum Christifidelium nutrices esse.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ne liceat ulli homini, sive vir fuerit, sive femina, e christianis membris Christi filios suos nutriendos (*lactandos*) tradere feminis ethnicis, aut iudaicis, neve nutricem suorum (*filiorum*) habeant ullam mulierem ex religionibus (*sectis*) aliis, quae a confessione orthodoxa Christi alienae sunt, praeter quam si cogat necessitas orla ex eo, quod non reperiantur christianae nutrices, vel ob aliam causam, quae dispensationem exigit, et excusatione digna sit; nam multoties caecitas cordis accidit pueris, qui hac sagunt ab huiusmodi (*feminis*), et fermentum absconditur in anima ipsorum simul cum corporibus eorumdem (*puerorum*) per foeditatem membrorum illorum, quae sancto baptismo sanctificata non sunt. Saepe etiam in ieiunio sancto Salvatoris nostri, et in aliis diebus, in quibus christiani filii lucis continentiam servare debent, cibis immundis eiusmodi diebus sanctis

utuntur istae nutrices, et sua immunditiae corpora foedant, ac membra (*consequenter*) parva et pura infantium baptismatis puri. Persaepe etiam accidit ex hoc, ut locum inveniat Satan in eis, eo quod fermentum suum reperiat in carne eorum (*puerorum*) ut in eos exaeret lucem, quae ex Deo est, et portionem suam eos sibi faciat in fine dierum eorum (*puerorum*), idest ut ethnici fiant, et ab ovili ecclesiae egrediantur. Similiter et illi, qui cum per ipsos possunt congrue filios suos instruere in sapientiae doctrina, antequam eos informet in doctrina Christi, in doctrinis religionum alienarum eosdem erudiendos curant, ob hanc rem dona munerisque idonea dantes, tamquam Satanac, etiam ipsi id facere prohibeantur. Quicumque vero audax id peragere praesumpserit, condemnatur: et haec definitivum in verbo Domini nostri.

XVI. *De nocturnis pollutionibus, et menstruo.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut nemo ex christianis, sive vir fuerit, sive femina, membrum sanctificatum et christianum, quod in sancto baptismo lotum est, et spiritu, ac igne occulte mundatum est, animam suam ab oratione removeat, seque ipsum contineat a sumptione sanctorum mysteriorum, et quidem penitus omnino et absolute, propter pollutionem, et menstruum immundum, quae non ex voluntate, et immundis cogitationibus, et meditatione voluntaria generantur, sed sponte ob repletionem corporalem saepe accidunt na-

turaliter: consilium quippe hoc est Satanac invidentis pulchritudini nostrae. Porro indecens est, nos abstinere ab oratione, et arceri a perceptione sacramentorum ob aliquam ex causis naturalibus, quibus irretiuntur et detinentur omnes populi, qui saecularibus negotiis impliciti sunt, ii, inquam qui ex aqua, et spiritu nati non sunt, neque baptismi spirituali igne mundati fuere. Consilium vero damus, ut homines a peccatis voluntariis caveant, non autem ab accidentibus naturalibus, quae sine lege sunt apud nos, veluti a Deo (cuius maiestati adoratio) legitime ordinata sunt in nobis. Ad ista igitur voluntaria referimus verbum Pauli caelestis apostoli: quicumque sumit de corpore Domini nostri, et de calice eius bibit, cum dignus non sit, reus est corporis et sanguinis Domini, eo quod non diiudicaverit corpus et sanguinem Domini nostri, quamobrem probet se ipsum homo, et tunc comedat de pane hoc, et bibat de hoc calice. Et si aliquid horum persenserit fuisse causam pollutionis et menstrui, post purificationem per aquas factam, seu ad cmundationem, quae pro conscientia sit, accedat ad orationem, et pertractet divina sacramenta.

XVII. *Quod non liceat fidelibus comedere cum iudaeis.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ne aliquis christianorum consignatorum sigillo trium nominum patris, filii, et spiritus sancti, quique corpus et sanguinem Christi accepit, et

accipit, comedat, et bibat cum iudaeis, et familiari eorum consuetudine utatur, ac mysterium ineat cum iis, qui crucifixerunt Christum, reprobatis ab ipso, et a patre eius, ac spiritu ipsius (*Christi*). Ille autem, qui hoc contempserit, et flocci fecerit, idque audacter agere praesumpserit, reprobatus sit, et erit una cum ipsis (*iudaeis*), et in similitudinem eorum a nobis reputatus, et uti membrum putridum erit corporis Christi puri, cum particeps esse velit cum eis ad recipiendum supra se sanguinem pretiosum, quem illi in se ac filios suos ausceperunt in generationes perpetuas. Et haec in canone verbi Domini nostri.

XVIII. *Quod non liceat christianis conversari cum cantatricibus, aut bibere cum eis.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecipit, non licere omnino christiano homini, voluntarie extra prementem necessitatem conversari cum cantatricibus, et histrionibus, qui visionibus (*spectris*) mendacibus, et ludicris, ac falsis illusionibus iocantur, a quibus scilicet pretiosa quaeque et gravia mysteria christianitatis irridentur: qui praeterea ludunt spectaculis seducentibus, ceu ad irridenda laudabilia legis, faciuntque fidei orthodoxae contumeliosam. Illos ergo, qui ex christianis ista agunt, verbum Pauli corripuit: quae commixtio lucis ad tenebras, et quae consensio Christi cum Satana? et quae communicatio iustitiae cum iniquitate? aut quae pars fideli cum infideli? etc. Haec in canone verbi Domini nostri.

XIX. *An laici ex canone teneantur ieiunare hebdomada Apostolorum et Eliae, et Annunciationis?*

GABRIELIS BASSORAE.

De his ieiuniis nullus est canon pro laicis, neque pro monachis, cum non ita se habeant, uti ieiunium Salvatoris. Verum monachi monentur (*sive habent observantiam, et praxim*) ieiunare duas hebdomadas Apostolorum, et Eliae; et pro ieiunio Moysis, ieiunare die Annunciationis. Laicis vero neque canon est, neque admonitio, sed omnino voluntati eorum res relinquitur. Item neque abstinencia iis praescripta est, sicuti in feriis quarta, et sexta, in quibus ex canone Apostolorum prohibentur carnes edere.

XX. *De visitatore carcerum.*

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut in omnibus civitatibus eligant virum ex communitate, aut ex coetu monachorum, qui sit disertus, et cum fiducia potens proferre sermonem, eique dent locum, quem inhabitat, in ecclesia, aut in xenodochio, sitque apocrisiarius (*advocatus, defensor, patronus*) domus victorum, et visitet omnes fratres, qui vincuntur; et deprecetur pro eo, qui venia dignus fuerit; et qui subsidia petit pro debito suo, et non habet: ipse apocrisiarius sedulus moveat viros, et mulieres, qui sunt fideles, et misericordes, et accipiat ab eis benedictionem, et det pro eo, cumque educat. Et si fideiussorem exigat negotium eius (*vincti*), ipse fideiubeat pro eo, et ge-

rat curam eius, ac solvat eum. Et si quis fidelis insipienter deliquerit, et victus fuerit, nec opus eius dignum sit, ut solvatur, invigilet accurate (*apocrisarius*), ne deficiat ei (*vincto*) sustentatio ac indumentum, neque corporalia eius negligat, donec perveniat sententia eius, quia nos quoque ignoramus, quid eventurum sit nobis. Et si quis fuerit fidelis, qui damnnum subierit (*debitum contraxerit*) quin ipse dissipaverit bona sua in escam, et potum, et opera foeda, sed necessitas ipsum compulerit ignorantem, fiat proclamatio propter eum (*collecta indicatur pro eo*), et quilibet per eum det, quod satis sit, et ipse det pro eo, ac evadat id, quod ei supervenit. Haec absque anathemate definivit synodus oecumenica.

XXI. De xenodochiis.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut in civitatibus magnis xenodochia sint: episcopus autem eligat aliquem ex coetu monachorum, qui nempe remotus sit a regione sua, et a suis sanguineis, habeatque testimonium conveniens, hunc vero xenodareham constituat. Lecti porro, et operimenta, aliaque pro usu egenorum, et aegrotorum necessaria fiant. Et si substantia domus sufficiens non fuerit, quisque fidelium iuxta virtutem suam, tota nempe communitas porrigant ma-

num, et constituatur domus fratrum nostrorum peregrinorum; quandoquidem per sollicitam erga eos curam, multitudo defectuum nostrorum dimittitur nobis. Haec absque anathematis censura definivit synodus oecumenica.

EX SYMODO ANTIOCHIAE.

De domo praeterea, in qua recipiantur peregrini, et pauperes, constituimus, ut in omnibus ecclesiis ea nota (*publica*) sit, et per epistolas irenicas, scriptas scilicet ab episcopo ad socium suum (*episcopum*) et a presbytero ad compresbyterum, ii recipiantur.

EX CHALCEDONENSI (1).

Quae congregata fuit die 25. tetrin prioris (octobris) anno Alexandri 4063.

CANON.

Definivimus, ut in disquisitione, quae fit de omnibus pauperibus, qui elemosynis egent, deferant secum (*pauperes advenientes*) libellos ecclesiasticos, et quidem cum solis irenicis, non autem cum systaticis mittantur, nam systaticae epistolae debent dari personis nomen praeclarum habentibus, et quorum mores noti fuerint.

(1) Quamvis synodus chalcedonensem eligendo Nestoriani se admittit simulavint, stamen eam damnavit; et licet eisdem non recipiant, illius tamen canones in codicibus synodicalibus aliquando citant. Ita Gregorius etiam Berhebraeus suctor monophysito ex eodem concilio testimonia proferit - sicuti (loquitur in Nemoenone, quem superioribus annis levinato donavimus) ex sanctis patribus canones protuli, ita et ex non receptis receptas definitiones, Arianis, inquam, qui Antiochiae canones 25. condiderunt; et Macedonianis, qui Gangrae, 20; et Leonis assuetis, qui Chalcedone, 27. posuere. =

XXII. *De iis, qui magos, et incantatores consulunt.*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut homo christianus filius confessionis Christi, sive vir, sive mulier fuerit, qui sancti baptismatis regio signaculo signatus est, et in familiam Dei cooptatus est per filium eius Iesum Christum, in quo et obsignatus fuit in die salutis (*redemptionis*), homo (*inquam talis*) potestatem non habeat declinandi a pretiosis (*honorandis rebus*) ecclesiasticis, et adeundi magos, incantatores, ariolos, divina, sortilegos, atque sortibus, auspiciis, aliisque malis artibus ullo modo aut opere uti possit, ac mercibus, quae ipsum (*adeuntem, et consulentem*) elongent a Deo, aut alios eius sodales; nam neque lex vetus, quae carni deserviebat, haec permittebat, sed omnia reprobabat, removebat, atque ut foeda habebat, severissimeque animadvertibat in talium operatores, iisque minas intentabat: quanto magis verbi Dei flagellis maxime castigari debent, et in sinu suo centuplum persolvere iubendi sunt illi, qui cum a spiritu sancto concrediditum acceperint ministerium rerum venerabilium (*pretiosarum*), relinquunt ea, quae spiritus sunt, et in iis, quae placent Satanac, versantur, atque adorandi Dei maiestatem irritant. Quoniam vero nefas est, ex membris Christi membra fieri peccati, idcirco homines praedicti, et eorum similes ligati sint (*interdicti*) in verbo Domini nostri, a perceptione sanctorum mysteriorum, et a communione, et consuetudine

cum christianis Iesu Christi hereditatis filiis. Atque haec districtissimo canone in verbo Domini nostri (*definita sunt*).

XXIII. *De ablutione corporum defunctorum.*

EX SYNODICO.

Corpora defunctorum, sicuti praeceptum est in canonibus patrum, sive solitariorum, sive coenobitarum, et monialium, omniumque, qui schemate monastico induti fuere, sive episcoporum, et metropolitanorum, sive demum catholicorum, ita ablucenda sunt ut caput, manus, et pedes laventur: saecularium hominum vero tam sacerdotum, quam laicorum, totum corpus ablui debet. Orationes autem, hoc est officia, pro illis iuxta cuiusque ordinis ac coetus ministerium perscripta sint in codice ordinationis ministeriorum. Lectiones vero prophetarum legantur super communitate tota. Lectiones autem apostolorum super diaconos solum, et diaconissas. Super simplices autem monachos, ac moniales, quantumvis moribus testatissimi sint, scriptura legi non debet, uti neque super saeculares: super sacerdotes demum, qui a presbyteratu, et supra sunt, evangelium legendum est. Haec absque anathematis censura definierunt patres.

XXIV. *De conducentibus lamentatrices, et psaltas (tibicines).*

IOHANNIS.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut a perceptione sanctorum my-

steriorum, et communione cum christianis alienae fiant mulieres illae, quae cum christianae sint, conducunt lamentatrices ethnicae, aut extra neas, quae supra defunctos ipsarum lugeant; et insipienter, ac praeter quam decet membra sancta, quae in Christo, eodunt corpora sancta, quae in sacro baptismo sanctificata fuere: et loco hymnorum et canticorum spiritus sancti, decantant naenias diabolicas super eos (*defunctos*) cum tympanis, systris, cynnaris, aliisque modis psalterii, quibus nempe festa satanica celebrantur. Aliquando etiam (*tales mulieres*) defunctos suos eodunt (*involvunt*) vestibus excedentibus ordinem mensurae (*conditionis*) inter homines laudatae; et suppellectilibus pretiosissimis aureis, et argenteis eosdem (*defunctos*) eodunt. Dum hoc facto volunt removere (*repellere*) heredes ab emolumentis suis, et animabus esurientibus auferunt, eaque ad perditionem in terram infodiunt. Poenas autem insipientiae luant anno uno pro singulis diebus, quibus hanc perpetrarint rem. Similiter autem dicendum etiam de iis hominibus, qui praedictis (*mulieribus*) consentiunt in tali nequitia: his vero (*hominibus*) pro paenitentia ac resipiscentia constituitur ad septennium consistentia in sacco, et cinere. Et haec in canone absoluto verbi Domini nostri.

XXV. *Quod non liceat hominem sepelire in ecclesia.*

EX SYNODICIS.

Mos ille antiquus, qui etiam nunc obtinet, amplius non observetur, neque in posterum defuncti sepeliantur

in templis, ac in atriis circumpositis, neque in domibus monasterii, aut ecclesiae, ubi nempe altare et sanctuarium constitutum existit; et quidem neque fidelium (*saecularium corporum*), neque sacerdotum, sed martyrum dumtaxat, et summorum sacerdotum; siquidem extiterit in ipsa ecclesia, aut monasterio domus separata pro martyrio. In templo autem sepeliri non debent neque summorum sacerdotum corpora, sed solum ossa martyrum. Eum autem, qui praeter haec fecerit, synodus anathemati ac maledictioni subiicit.

XXVI. *De feretris, quod non liceat ea intra altare inferre.*

EX SYNODICIS.

Quoniam vero mos viget apud Severianos, et Iacobitas, ut feretrum pontificum, presbyterorum, et ministrorum inferant in cancellos tempore, quo exequiae eorum celebrantur, ut mos hic in ecclesiam orthodoxorum non penetret, praecipit synodus episcoporum, ut defuncti sacerdotis feretrum ponatur super gradus in medio templi; solius autem patriarchae feretrum, cum volunt illud deferre, ut in sepulchro collocetur, inferant sacerdotes in cancellos usque ad lampadem; aliorum vero episcoporum nulloatenus. Et si noctu moriuntur (*fortasse efferuntur*), oratio pro eis facienda est in nocte secundum rubricam libri canticorum.

XXVII. *De memoriis defunctorum, et qualiter fiant.*

De memoriis autem, quae praescribuntur pro defunctis, mos antiquorum, et canones Apostolorum decer-

nunt, ut post diem tertiam, et in die nona commemoratio pro defuncto peragatur. In praesenti vero tempore quia illi, qui flent, tamquam non flentes sunt ex perturbatione bonorum, pacis, et charitatis, deseruerunt illam nonam (*diem*), et die septima faciunt (*commemorationem*). Sed canon Apostolorum ita praecipit, ut in die tertia fiat memoria defunctorum, ut scilicet adimpleatur canon scripturae dicentis: fac luctum cum iure eius (*alias* pro iustitia, ac debito ipsius) una die, et altera propter homines, tertia autem die consolare propter vitam (*quae is donatus creditur, sive alias* propter vivos), et quia Salvator noster in sua humanitate a mortuis tertia die resurrexit. Die item nona fiat commemoratio defunctorum, et die trigesima, et in fine anni (*ex quo obiit*).

XXVIII. *An liceat defunctorum commemorationes celebrare diebus dominicis, ac in festis dominicalibus.*

EX SYNODICIS.

In die festo sane ob venerationem

festivitatis, quae dies una in anno est, ut recitentur, historiae dominicae, et prodigia, quae in eo patrata sunt, puta illa nativitatis, epiphaniae, hosannarum, paschatis, resurrectionis, ascensionis, pentecostes, crucis, Apostolorum, et ecclesiae, statuimus, in eis aliam commemorationem faciendam non esse. In dominicis autem diebus licet facere commemorationem defuncti, ut et alterius sancti memoriam commiscere, atque aliorum etiam sanctorum memorias agere. Diaconus enim ita praedicat (1).

Nihil ergo prohibet, quominus in diebus dominicis commemorationes defunctorum fiant, nec quidquam obstat quin eadem die mille commemorationes peragantur.

EXPLICIT

tractatus, ac simul tomus primus collectionis canonum synodicorum: ac Deo omnium domino laus, honor, confessio, adoratio, et exaltatio in saecula.

(1) Sunt formulae excerptae ex prooemationibus, quae a ministro fiunt in liturgia.

T O M U S II.

INDEX EORUM, QUAE CONTINENTUR HOC TOMO.

Praefatio Ebediesu.

Acta synodi Timothei patriarchae.

Canones synodi.

Sobensis praefatio secundi tomi.

Tractatus VI. Quenam communiter ecclesiasticis omnibus, proprie vero diaconatui, ac presbyteratui conveniant.

Caput 1. De ordinibus ecclesiasticis, et divisione talentorum.

Epocha scriptionis codicis 14. vatic.

Caput 2. De honore ecclesiasticis ordinibus a laicis debito, deque ecclesiasticorum erga laicos amore exhibendo.

Caput 3. Quem quisque discentium ordo librum legere, et meditari debeat.

Caput 4. De electione, et ordinatione lectorum, subdiaconorum, et diaconorum, et quo quisque aetatis anno ordinandus.

Caput 5. De electione, et ordinatione presbyterorum.

Caput 6. Canones impositi presbyteris, diaconis, et communitati clericorum.

Caput 7. De electione, et chirotonia chorepiscopi, idest periodontae, qui est visitator, et de canonibus visitationis eius.

Caput 8. de electione, et ordinatione archidiaconi, deque ordine ministerii eius.

Caput 9. de oecumenico, et precuratore, deque eius administratione.

Tractatus VII. de regulis, et canonibus monachatus, et de perfectis

operibus, religiosisque moribus huiusmodi institutum angelicum amplectenti convenientibus.

Caput 1. Undenam dedicatur hoc monachus institutum, et a quo initium habuerit.

Caput 2. canones et regulae monachis praescriptae a patribus.

Caput 3. canones positi a Mar-Abrahamo superiore monachorum, qui in tota Persidis regione existunt.

Caput 4. regulae Mar-Dadiesu abbatis coenobii magni, qui Mar-Abrahamo successit.

Caput 5. de iis, qui orationem negligunt, et perceptionem sacramentorum Christi minime curant, et falsum habitum praefereutes extra coenobium vagantur, secusque mulieres circumducunt, et in uno eodemque monasterio viri simul ac mulieres commorantur.

Caput 6. de privilegiis monasteriorum, eorumque exemptione a potestate episcoporum.

Caput 7. de coenobiis antiquorum studio conditis, et negligentia posterorum collapsis.

Caput 8. de ecclesiis, ac monasteriis, quae noviter aedificantur.

Caput 9. de coenobiis, et monasteriis dirutis, et quos eorum heres instituendus sit.

Tractatus VIII. de electione, et ordinatione metropolitaram, et episcoporum, deque iis, quae ab ipsis, et erga ipsos debentur, deque canonibus summi eorum sacerdotii.

Caput 1. de electione, et ordinatione episcoporum per metropolitanos.

Caput 2. de iis, qui ex monastico instituto ad episcopatum assumuntur.

Caput 3. Cum episcopus a metropolitano ordinatur, ipse metropolitanus plures episcopos ad ordinationem convoct.

Caput 4. Non liceat episcopo, dum in vivis est, praecipere, ut aliquis in locum ipsius subrogetur sive ex discipulis suis, sive ex coniunctis, aut ex primoribus civitatis.

Caput 5. de eo, qui criminis accusatus est, nec paenitentiam publicam exhibuit, sed domesticos, et extraneos sollicitat, ut scilicet chirotoniam episcopatus accipiat.

Caput 6. de eo, qui muneribus corrumpit provinciales, aut metropolitanum, ut se episcopum eligant.

Caput 7. de eo, qui ad episcopatum vocatus, minime consentit.

Caput 8. quod cum aliquis episcopus ordinatus est, non debeat sedem suam per se ipsum inire.

Caput 9. necessario servandus est canon, ut episcopi a patriarcha perficiantur; qui vero a metropolitano ordinatur, nullam potest pontificalem functionem obire, antequam adeat patriarcham, et ab eo perficiatur.

Caput 10. de synodo cum proprio episcopo habenda a clericis oppidorum.

Caput 11. de synodo episcoporum cum proprio metropolitano habenda.

Caput 12. quantum temporis abesse possit episcopus a propria sede.

Caput 13. separari debent bona ecclesiae a bonis throni episcopi.

Caput 14. si mortuo episcopo alter

episcopus sedem illam ambierit, provincialesque subornaverit, ut sibi consentiant, an is transferri possit, nec ne?

[Caput 15. quot sint provinciae, quibus metropolitani praesunt, et a quonam unaquaeque instituta.

Caput 16. de electione, et ordinatione metropolitani.

Caput 17. quatenam metropolitanis debeantur, et quae exercere possint erga sedes episcoporum suorum, quae vero canonice ipsis prohibeantur.

Caput 18. si quis episcopus voluerit metropolitanus ordinari, deinde, abdicata hac dignitate, in priorem suam regionem redierit, metropolitanus ne an episcopus appellandus sit?

Caput 19. canones de episcopis simul et metropolitanis.

Caput 20. canones et poenae diversae univique delicto statutae.

Caput 21. de terminis, qui actori, et reo praescribuntur ad crimen, vel innocentiam probandam.

Caput 22. quodnam discrimen sit inter excommunicationem, ligamen, prohibitionem: et quis ex antistitibus facultatem habeat damnandi, et quatenam damnatio irrita sit ac nulla.

Tractatus IX. de iis, quae spectant ad magnam patriarchatus dignitatem, deque eius sublimitate, et quae honori ipsius congruunt, atque debentur.

Caput 1. quot patriarchae ab apostolis instituti sunt in universo mundo.

Caput 2. de electione, et ordinatione patriarchae, quo pacto, et a quo peragenda sit.

Caput 3. si res publicae turbatae fuerint, aut ecclesiae persecutio contigerit, quo pacto, instante necessitate, ordinatio patriarchae peragenda sit.

Caput 4. si metropolita Elamitidis una cum aliis vocetur ad ordinationem, et accedere noluerit, quid faciendum sit.

Caput 5. quinam sint canones, qui-

bus ostenditur potestas patriarchae ad omnia christianorum negotia, deque honore, qui ab universis christianis ei debetur.

Caput 6. de librorum compositoribus.

Caput 7. Foelus initium a patribus de canonum istorum observatione.

Caput 8. benedictiones in conventibus synodice appositae.

Epocha scriptionis codicis.

PRAEFATIO.

Item auxilio Dei Patris, et adiutorio Filii eius dilecti, ac ope Spiritus eius sancti scribo canones, qui constituti sunt de ordinationibus (disciplinis) ecclesiasticis, cum catholicis et patriarcha initiatus fuit pater noster Mar-Timotheus metropolita Arbela, cui in metropolitu nomen fuit Mar-Isaia, et antequam sedem conscenderet Arbela, metropolita Mosuli extitit, et ubi quievit pater noster Mar-Abraham metropolita Arbela, et decessit ex hac vita temporali, et migravit in regionem vitae ac lucis, translatus fuit ipse in locum eius, et reliquit sedem Assyriae.

Acta synodi Timothei patriarchae.

Confirmatio canonum, qui couditi fuerunt cum ipse catholicus initiatus fuit; quam eius manu scriptam reperi his verbis.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti confirmavi canones istos, sancti ac definiti ego Timotheus catholicus patriarcha orientis, et metropolitani ac episcopi, quorum nomina

infra subiecta sunt; et interdiximus in virtute Dei principii expertis, et in verbo Filii sempiterni, et in potestate Spiritus eius sancti, ne cui hominum per se, aut ex accepta ab iis, qui desiderabilia huius saeculi magis, quam Dei amore diligunt, potestate fas sit corrumpere, aut abrogare ullum canonem ex iis, quos in hoc volumine posuimus, quoniam secundum Dei voluntatem definiti fuerunt, nullusque eorum, qui in hac sede patriarchali nobis successuri sunt, eorumdem abrogationem moliantur, sed sicut pupilla oculi custodiantur, quandoquidem recto Deoque gratissimo fine ad communem utilitatem constituti sunt. Quicumque vero temerario ausu quidpiam contra attentaverit, ab omni honore ministerii ecclesiastici alienus esto, et ira Dei de caelo super eum, eiusque socios et fautores descendat ex universae christianorum ecclesiae voto et consensione. Haec porro definivimus et stabilivimus in verbo Domini: definito autem tempore confirmatio ista facta est, anno nimirum primo regni domini nostri regis regum mundi Abu-Saidi (1) cui annos et victo-

(1) De Abu-Saidi vide Asem, sen. tom. 4. pag. 150.

rias apprecamur, hoc anno videlicet Graecorum 1629. (*Christi 1318.*) mense februario (*Syris scebeth*) eiusdem anni, congregati sumus nos metropolitae et episcopi, quorum nomina infra scripta sunt, ad electionem et ordinationem patris nostri sancti et praestantissimi ac beatissimi Christum amantis domini (*Mar*) Timothei (*secundi huius nominis*) catholici patriarchae orientis, quem, oramus, Deus conservet, et roboret: omnesque uno amoris pietatisque consensu per Dei voluntatem, et adiutorium divinum eius (*Timothei*) electionem peregrimus, quoniam ea dignitate vidimus dignam esse eius honorabilem praesentiam, neque esse in hac nostra aetate ipsi parem in theoria et praxi, neque eruditione, aut mentis acumine, aut perfecta regiminis prudentia, aut linguarum ac temporum cognitione.

Postquam vero voluntate et auxilio gratiarum eius, qui omnia secundum propositum voluntatis suae operatur, peracta est cum laetitia eius benedicta ordinatio in ecclesia magna Cochensi, quae est in urbibus regni Seleucia et Ctesiphonte (1), iuxta canonem, et priscum christianorum morem, seditque super thronum apostolicum sancti Maris apostoli (2), primas sui officii curas esse indicavit canones restituere, et regulas ad aedificationem et conservationem apostolicae ecclesiae, atque religionis firuamentum utiles innovare, quibus christianus populus augeatur, et confessio (*Dei glo-*

ria) amplificatur, quarum custodia homines Dei misericordiam inveniunt, et accipiunt auxilium, et gratiam in tempore tribulationis, et sine quibus nemo iustificatur, et vivit. Universi itaque simul in corde puro, et conscientia bona divinum eius consilium accepimus eiusque mandatum apostolicum, atque didicimus in veritate, utilitatem nostram, et communem omnibus, esse istorum canonum sanctionem: idcirco cum gaudio eos ancepimus, prolavimus, et divinam eorum constitutionum ratam firmamque habuimus in verbo illius veracis, qui dixit: ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: et decrevimus in verbo Domini nostri, quod omnia continet et gubernat. Ego Ioseph metropolita Elamitidis (3): ego Ebediesu metropolita Nisibis: ego Simeon metropolita Mosul: ego Simeon metropolita Beth-Garmae: ego Simeon episcopus Tirhanæ: ego Simeon episcopus Baladae: ego Iohannes episcopus Beth-Vaziel: ego Iohannes episcopus Sigarae: ego Ebediesu episcopus Honitæ: ego Isaac episcopus Beth-Daronæ: ego Iesuiab episcopus Telae et Barbeliae: et sanximus iuxta sanctionem Patris nostri communis, cuius Deus vitam custodiat, sicut praescribunt canones ecclesiastici, qui ab Apostolis sanctis deducti sunt, et a patribus occidentalibus, quorum orationes super nos sint, traditi sunt: ut quicumque transgressus fuerit canones, neque secundum legem Chri-

(1) De his plura dat Sen. Assemanus tom. 4. biblloth. (2) Plura vide de Mari, et de throno eius apud Assem. sen. tom. citat.

(3) De his provinciis, et regionibus Chaldaeorum, ac Nestorianorum plura vide apud Assem. sen. cap. 4. biblloth. et P. Lequien in oriente christiano, ac Stephano Borgiam in descriptione de diocesi Chaldaeorum.

sti conversatus fuerit, et patrum mandata per Spiritus sancti voluntatem statuta contempserit, ac se ipsum a communione communitalis subtraxerit, alienus et abiectus sit ab ecclesia Christi, omnibusque ecclesiasticis gradibus spoliatus: quicumque vero eos (*canones*) custodierit, et compleverit, benedictio Domini sit super eum, et gratiam atque misericordiam in utroque saeculo consequuntur. Amen.

Canones synodi Timothei.

CANON 1.

Quod Apostolorum, et antiquorum Patrum canones in synodis occidentalibus atque orientalibus (*orientis nomine Chaldaeam, Assyriam, Persidemque intelligunt*) statuti sicut pupilla oculi custodiantur, neque ulli eos transgredi fas sit, omnesque religiosi patres, et ecclesiarum rectores diligenter ac sedulo eosdem meditentur, et exerceantur in lectione eorum, et discant et observent eosdem; duos praesertim tomos brevioris collectionis canonum synodicorum, et alterum de ordine iudiciorum ecclesiasticorum, opus Ebediesu metropolitae Sobensis: et (*ut sciant*) qualiter iustas sententias ferant in iudicio, et cum convenientia (*acquitate*) permittant sponsalia et coniugia; et iuste dividant hereditates, et ad normam canonum sacerdotii gradus conferant, atque gubernent ecclesias; namque omnino necesse est, ut ille, qui rector et director constitutus est, sciat viam, in qua dirigat; et is, qui aliorum doctor positus est atque constitutus, doctrina peritus existat, et sapiat, ut sit

sal insipientibus, et lux iis qui in tenebris versantur, secundum verbum evangelicum. Quicumque igitur ex pastoribus ecclesiae contempserit canones istos, et tamquam superfluos eos reputaverit, quos omnino possideat necesse est, et secundum vanitatem huius mundi vixerit, et gubernaverit (*alias conversatus fuerit*), et quidem sine distinctione (*prudencia*) aut propter avaritiam (*alias concupiscentiam*) gubernaverit (*alias conversatus fuerit*), subiaceat canoni verbi Domini nostri, et dciatur ex ministerio gradus sui, tamquam is, qui honorem proprium non consideravit.

CANON 2.

Quod pastoribus et rectoribus ecclesiarum summa incense debet sollicitudo stabiliendi doctrinam ecclesiasticam, et ut in omnibus ecclesiis constituent doctores peritos, qui timeant Deum, et strenuam curam gerant docendi et exercendi convenienter discipulos, et quidem summa diligentia et sedulitate absque socordia et negligentia, ita ut brevi temporis spatio in alumnis ornantur fructus scientiae, et intelligentiae. Praeterea fidelibus (*laicis*) canonem imponant verbi Domini nostri, ut filios suos tradant erudiendos in Dei timore, qui fundamentum est christianitatis, et eis ad memoriam revocent verbum Apostoli caelestis: patres nolite ad iram provocare filios vestros, sed educate eos in disciplina et doctrina Domini nostri. Sciant insuper (*pastores et rectores*) certissime quod omnis ecclesia, in qua non existant alumni, similis sit mulieri sterili, quae non habet filios, et

cuius domestica hereditas vertitur ad alienos; et quod quantum augetur doctrina, tantum corroboratur, et datur fides; et quoties crescit ignorantia, minuitur timor Dei et debilitatur christianitas. Honoremus ergo doctrinam Domini nostri magis quam vitam nostram: quicumque vero neglexerit haec, inimicus erit Christi, eritque sub canone verbi Domini nostri, et ab ecclesia sancta reprobatus.

CANON 3.

Quod episcopi ac rectores ecclesiae canonem imponant in omnibus ecclesiis, presbyteris, ministris, senibus castis, atque fidelibus; ne omittant orationes vespertinas, matutinas, et mysteriorum, sed sint seduli, ac vigi-antes, ut in omnibus instantibus (*horis canonicis*) quotidianis impleant assidue ac impigre ministeria (*officia*) ecclesiastica iuxta verbum evangelii. Dixit eis parabolam, ut semper orarent, neque taederet eos. Paulus etiam divinus praecipit: estote assidui in oratione, et in ea estote vigilantes, atque gratias agentes, potissimum tempore angustiae: in tribulatione enim quaerendus est Dominus, ut accipiamus misericordiam, et inveniamus gratiam adiutricem in tempore angustiae; sicuti Ezechias, et Ionas, ac Ninivites, Daniel quoque, et domus Ananiae. Et quicumque hoc neglexerit, a Deo removeatur, et perditioni tradetur desperationis, uti dixit sanctus Mar Isaac Ninives: cui oratio praesto non est, in eius mente non est spes tua: qui vero sine spe est, eo praestat mortuus, qui non existit. Quicumque autem contempserit

haec, sub canone erit verbi Domini nostri.

CANON 4.

Quod summa cura et sollicitudo debeat haberi de substantiis, elemosynis, et donariis, ac redditibus ecclesiarum, ut nimirum cum omni timore Dei custodiantur, et quod nemo possit consumere, aut tradere, aut extrahere quidquam devio. Sed quidquid collectum est ex his, cedat ad restorationem aedificiorum ecclesiarum, et harum possessiones, et in necessitates, expensas, et requisita (*onera*) harum (*ecclesiarum fabricae, et possessionum*) et ad stipendia sacerdotum, magistrorum, antistitem (*patronorum, vel hospitum*), et scholarium, ianitorum (*alias intercessorum*) pro euratorum (*tutorum*), rectorum, et sollicitatorum (*curatorum*). Omnia autem, quae agant, et administrabunt cum iussu, scientia, ac licentia episcopi dioecessani fiant, et cum consilio optimatum congregationis, nec possint ullatenus oppignorare, aut vendere res ecclesiae, neque permittere valeant, ut principes, et magistratus se se intromittant cum episcopo in haece administrationes; quin et ipsi patres ad augendum, non vero ad damnicandum decertare debent. Et administrationes hasce viris iustis, ac Deum timentibus committant, et seduli curent, ac promoveant, quod decorum et conveniens est, nihilque eorum negligant, ex quibus aedificatio exurgat. Si quis autem emerit possessiones legatas (*ecclesiae, mensae, aut piis locis*), et titulum emptionis dishonestet scriptis cellae patriarchalis,

quae lapsis temporibus scienter, vel ignoranter scripta fuerunt; scripturae quidem illae irritentur, et reiiciantur, possessio autem legata redeat, uti erat (*ad pristinum statum*). Illi autem, qui hoc peregerint, correptionem mereantur, et poenam, ita ut nemo amplius audeat similia attentare; et ille, qui dolose usurpat res ecclesiae, aut irregulariter dissipat, aut fraudat, sit sub canone verbi Domini nostri, et alienus ab ecclesia.

CANON 5.

Quod chirotoniae omnium ordinum nonnisi post canonem electorum perficiantur. Nemo (*ad gradum*) archiepiscoporum, episcoporum, et presbyterorum, ac ministrorum initietur, nisi qui examinatus, et probatus extiterit in multis, et inclaruerit fide ac doctrina Domini nostri, et in timore Dei conspicuus sit, et manifestata fuerit humilitas eius, et charitas eius, ac ipsius exercitatio (*studium literarum*), et sapientia eiusdem, et sit ornatus tribus pulchritudinibus (*dotibus*), quae in canonibus commemorantur, atque sunt, mens recta et sana, scientia sanctorum librorum, et perfectio tam in theoria fidei orthodoxae; quam in praxi operum sanctitatis praestantium. Et ii ipsi probentur primum, et tunc ministrent, cum fuerint (*inuenti*) inculpabiles, iuxta sententiam apostoli, et sicuti debitum est iis, qui constituti sunt, ut magistri domorum (*oeconomi*) Dei sint, et sal terrae, ac lux mundi: omnis enim, qui faciet, et docebit, hic magnus vocabitur in regno caelorum. Quot etenim corruptiones, quot con-

fusiones, quot clamores, et scandala in ecclesia Christi pepererit electio illorum, qui indigni sunt, et chirotonia eorum, qui bonis operibus nudi sunt, et carent scientia veritatis et doctrinae, ipsa negotiorum natura, et experientia testatur, ac nomen malum quod reliquerunt in mundo. Sollicitudo ergo, et circumspectio magna debet in hoc negotio adhiberi, pro sublimitate scilicet et magnitudine gradus sacerdotii. Ille autem qui secus fecerit, sub canone verbi Domini nostri sit.

CANON 6.

Quod principes ecclesiae, et ministerium tenentes graduum ecclesiasticorum, sive metropolitani fuerint, sive episcopi, sive presbyteri, sive diaconi, non possunt esse temulenti: ne sitis siquidem (*scriptum est*) ebrii vino, in quo est luxuria, quoniam ebrii regnum Dei non possidebunt. Cum fornicatione enim et idololatria recenset apostolus caelestis ebrietatem, et cantiones. Damnorum namque maximorum, et gravissimi peccati causa fuit potatio vini, ac ebrietas. Idque historia testatur pii Noe, ac iusti Loth: vinum siquidem a veritate aberrare facit, mentemque hebetat, ac recte stabilita corrumpit, pulcherrimasque ordinationes confundit, a divinorum librorum lectione et ab orationis exercitio amovet. Solitarios speciatim ac potissimum admoneamus, ne vinum bibant. Ipsum siquidem vinum natura sua (*secundum se*) non est monachorum, dicit abbas Isaias; contrarium etenim est promissioni sanctitatis, et adversarium casti-

tati. Ille autem, qui haec transgressus fuerit, erit sub canone verbi Domini nostri.

CANON 7.

De disciplina fratrum monachorum (*coenobitarum*) quod (*scilicet*) nequeant in verbo Domini nostri vagari per civitates et oppida, neque e coenobio egredi sine iussione directoris, et praefectorum coenobii. Quicumque autem ex necessaria causa egressus fuerit, praefiniant ei tempus pro negotii sui necessitate; quod si transgressus fuerit terminum (*tempus*) sibi a magistro suo constitutum, prima quidem vice canonem subeat ab ipso (*impositum*). Et si ausus fuerit secunda vice, eius quidem cella vendatur, ipse vero e coenobio eiiciatur; nam ex assidua cum saecularibus conversatione, plures ex altitudine morum suorum ceciderunt, et facti sunt in derisum videntibus (*eos*), ut dixit sanctus Mar Ephrem: aquila, quae inter domos nidificat, fumus excaecat oculos ipsius. Et in sermone de senibus dixit: quemadmodum sane sal ex aqua factum est, et cum ad aquam redit, vergit in perditionem; similiter et monachus (*coenobita*) ex mundo fuit, et cum ad mundum redit, perit.

Praeterea mulieres haud intrent in cellas monachorum, neque habitent in eorum monasterio. Et cum ascendunt ad coenobium, ut benedictionem accipiant a reliquiis, quae in ipso sunt, et ut orent, in martyrio (*aede martyrum*), habitent (*pernoctent*) cen ad auxilium, et sanitatem corporis, et animae: puer autem tonsus (*imberbis*) non recipiatur in coenobio, ne offen-

sionis causa existat. Omnes porro monachi meditentur in libris, et ministerium addiscant, ac expositionem. Praevaleat autem opus supra viros, et ipsum cogitent, neque cogitent inania verba. Cum vero in orationibus assidui crunt, opus manuale ne despiciant; multa namque mala generat otium, et is, qui operari noluerit, ne manducet. Is autem, qui transgressus haec fuerit, subsit canoni verbi Domini nostri.

CANON 8.

De directoribus, rectoribus, et praefectis coenobiorum, ut cum omni timore Dei gubernent, et nihil omnino faciant ex affectione, aut acceptione personarum, vel sine consilio communitatis; neque conniventes sint cum delinquentibus, et praevicatoribus legis, diligentiam vero adcuratam adhibeant ipsi, et ab aliis adhiberi curent, ut regulae custodiantur. Iudicia (*lites*) autem quae oriuntur inter fratres, iudicent recte ac iuste, et ea omnia, quae inensuram virium suarum excedunt, cognoscenda deferant ad cellam magnam, et ad abbates, ac visitatores. Si vero is, cui procuratio, aut custodia depositorum, et operis communitatis commissa est, inventus fuerit mendax, ac dolosus, aut raptor, aut fraudator, aut absconderit quidpiam sive magnum, sive exiguum, et in examine communi, ac sub testibus veracibus convictus fuerit, in posterum munera huiusmodi ei non committantur. Similiter etiam frater perturbator, et contentiosus, aut qui secreta coenobii propalat exteris, uti et is, qui sanctum hoc schema pol-

luit: omnes isti correptionem magnam subeant, et e coenobio pellantur. Et is, qui haec transgressus fuerit, suberit canoni verbi Domini nostri.

CANON 9.

De episcopis, ut obediant patriarchae, et metropolitaniis suis cum omni humilitate, et timore Dei, et benedictiones debitas, ac oblationes, secundum consuetudinem quolibet anno sine obie offerant. Quando autem a patre communitatis vocatur ad concilium, aut ob aliam quamlibet necessariam causam, aut a metropolitaniis suis, cito ire festinent sine ulla contradictione. Metropolitani vero, et episcopi ecclesias, ac coenobia per oeconomos, aut procuratores irreprehensibiliter gubernent, non quidem ad damnum inferendum, sed ad augmentum, et abundantiam iis procurandam, et non ad destruendum, sed ad aedificandum, et nihil devium, et praefer consuetudines canonum agant; pugnent autem, ac decernent pro aedificatione communitatis, et stabilimento veritatis in charitate sincera, et timore Dei, tamquam homines, qui rationem de grege sunt reddituri.

Sed et iudicia iusta absque acceptione personarum iudicent cum aequitate, et iustitia, et munus non accipiant, quia munus excaecat oculos sapientium in iudicio, et avertit verba innocentium, eaque a tramite veritatis abducit: et timeant verbum Domini, qui dixit: in iudicio enim, quo iudicabitis, iudicabimini; et mensura, qua metiemini, remetietur vobis. Et de coniugio filiae patris canonem (*multam*) ne exigant, quia abro-

gavimus illum canonem, qui constitutus fuerat in detrimentum: et secundum morem antiquum, et definitionem, quae a saeculo est, faciant, et gregem Christi ne scandalizent. Is vero, qui haec transgressus fuerit, sit sub canone verbi Domini nostri.

CANON 10.

De sacerdotibus, et filiis ecclesiae (*ecclesiasticis*), ut caste, et conscientia bona perficiant ministerium altaris, et templi, idque circumspectione magna, neque perturbentur in orationibus suis, sed quiete, uti deoet servos Christi ministerium obeant. Habeat itaque unusquisque eorum in promptu vestes, quae ministerio conveniunt, et calceos, ac orarium iuxta facultatem. Saeculares autem nequeant praecipere in ministerio, nec se ipsos immittere in negotia ecclesiastica, aut in regimen, opera, et redditus facultatum ecclesiae, ac coenobii: sed inspectioni ac gubernationi episcopi negotium commendetur, quemadmodum canones praescribunt; (*qui negotium perficiat*) per procuratores, et oeconomos fideles sapientes ac timentes Deum, qui se ipsos cum omni cautela digna viae Christi custodiant, et eius mandata, et leges observare admoneantur: quolibet autem mense ac anno rationem cum eis ineant eum omni aequitate Deo grata, idque ne quidpiam devium fiat. Is autem, qui haec transgressus fuerit, esto sub canone verbi Domini nostri.

CANON 11.

Quod nemini ex clericis (*ecclesia-*

sticis), aut fidelibus fas sit accusare quempiam ex ordinibus apud iudices, qui foris sunt, nec potestas sit propalandi secreta ecclesiae extraneis, sed sicuti praescriptum est in antiquis canonibus, si quis metropolitani, aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut laicus accusaverit patriarcham tenentem thronum apostolicum orientis coram extraneis, sive isti fuerint dynastae, sive magistratus, aut alijs (*amplius*), et scandalum fecerit toti ecclesiae catholicae orientis, hic anathema esto, et privatus, ac depositus a gradibus sacerdotii. Similiter etiam si quis episcopus arguat, et accuset metropolitanum apostolicum orientis, et imperantes, qui foris sunt: item, si quis ex sacerdotibus, et diaconis, et saecularibus, aut aliquis ex monachis accuset principes ecclesiae, aut fratres suos, et praesidium quaerat in brachio carnis, ac apud alienae confessionis homines secreta ecclesiae divulget, unde et scandalum, ac detrimenta communitati proveniant, idem iudicium subeat, alienusque fiat a communione ecclesiae, et a vivificis sacramentis.

At si quis iudicium habeat, aut accusationem, aut delationem cum aliquo ex his ordinum hominibus, in congregatione communi, uti canones apostolorum ac patrum statuunt, res examinetur cum omni iustitia, quae scilicet superior sit acceptioni personarum, veritatem confirmet, et iniquitatem damnet. Et ille, qui haec transgressus fuerit, esto sub anathemate patrum.

CANON 42.

De veneratione diei sanctae dominicae, quod fideles, et omnes ordinis ecclesiastici cum corporis animaeque puritate convenire (1) debent in illa die ad videndam faciem Dei per orationes vespertinas, nocturnas, matutinasque ac mysteriorum, cessantes ab omnibus negotiis saecularibus, et conversantes in exercitiis spiritualibus; sancta quippe, et dominica est dies, mysteria resurrectionis et saeculi novi ac spiritualis praesentans. Similiter et diebus festis, qui sancti sunt, dispensationis (*Domini*), et commemorationum Apostolorum beatorum, ac martyrum, atque sanctorum. Libri autem divini legantur in iis diebus, et post evangelii lectionem verbi Dei enarratio (*concio*) habeatur iuxta antiquos canones. Nemini vero liceat solvere ieiunium salutare (*idest Salvatoris, quod et quadragesimale*), neque reliqua ieiunia; neque comedere fas esto cibos vetitos in feria quarta, et in feria sexta. Porro vinum gustare non licet in ieiunio Domini nostri, quia in eo (*vinum*) est crapula illa, quae sanctitatis ipsius ieiunii scopo adversatur. Interrogatus (*olim*) fuit catholicus piaecordationis sanctus Mar Sabariesus, an liceret homini bibere calicem vini post caenam ieiunii, ceu ad medelam; responditque, quod magis expediens sit christiano homini in ieiunio Domini nostri carnem edere, quam bibere vinum. Et si aliquis ex alienis

(1) In antiquo codice desunt sequentia, avaleum enim fuit folium.

confessionibus existat, qui vinum in ieiunio bibat, irregulariter operatur, et immundus ac reprobis habendus est. Is, qui haec transgressus fuerit, esto sub canone verbi Domini nostri.

CANON 13.

De libris visitationis (*ecclesiasticae*) tempore praeterito scriptis (*concessis*) quibusdam hominibus, qui cum indigni essent, ecclesiastici regiminis curam conceditam habuere, potestatemque habuerunt, et exercuerunt, sententias iudiciales ferendi, absolventi a censuris, atque de sponsalibus et matrimonio ausi sunt statuere; unde factum est, ut omnia corrumpere, ecclesiamque ac fideles depravarent, scpes percurrerent, canones conculcarent, corruptelas et abusus plurimos inducerent, saeculi nempe morem, et avaritiam, et pravas perversae ab origine animae cogitationes, atque in-compositas hominum affectiones secuti: de his, inquam, visitationum, aut procuratorum libris, qui sine delectu, et examine conscripti sunt sub patre nostro Iaballaha catholico (1), cuius animae requiem precamur, aliisve ante illum temporibus, huiusmodi scriptionem hominibus perversis et imprudentibus sive scienter, sive ignoranter procurantibus, decrevimus et definivimus ab omnipotenti verbo Domini nostri, ut quidquid praeter legem factum fuit, minime constet, et ab hac die ac deinceps constitutur canon, et mandatum visitatoribus, qui e cella patriarchae

visitaturi loca atque ad negotia componenda tum communia tum sacra ecclesiarum ac monasteriorum mittuntur, ut exacta inquisitione, et recto examine, sapientique pervestigatione perquirant, omniaque explorent, et sic indignum quidem depellant, et a propriae potestatis gradu removeant, patentesque eidem litteras auferant, quas ad cellam patriarchae deferant: dignum vero gradu, in quo fuit constitutus, quique omnia secundum aequitatis leges agit, et secundum Apostolorum, et patrum regulas gubernat, estque rectus, et prudens, atque in timore Dei conversatur, aliosque regit: hunc in suo proposito confirmet, nec ullatenus mutent. Quicumque autem ista transgressus fuerit, canonis verbi Domini nostri subiaceat.

Verba, quibus hisce canonibus finis imponitur, ipsiusmet catholici (2) manu descripta reperi (ita antiqui codicis scriptor), quae hic subiicio.

Benedicti sint a Deo, omnesque benedictiones assequantur auctores, et auditores, atque observatores horum canonum, qui ad utilitatem, aedificationemque sanctae ecclesiae, atque ad incrementum pietatis, et religionis constituti sunt. Dens, quaeso, sit ipse adiutor, virtutemque, et perfectionem per suae misericordiae gratiam conferat. Amen. Quicumque vero hos custodierit, a Domino custodiatur, et benedictionem induat, atque benedictione protegatur, et benedictio illum undique circumdet, sicut scriptum est: sic benediceatur homo, qui timet Dominum, et

(1) De Iaballaha ethiophico vide Assemanum iuniorem in commentar. pag. 185. (2) Timothei secundus, qui initio saeculi XIV. florebat, ut videtur apud Assemanum iuniorem in comment. pag. 201. 202.

qui custodit mandatum, custodietur.
Amen. (1).

Explicit canones una cum confirmatione, et obnatione. Et Deo gloria, et gratiarum actio in saecula. Amen.

PRAEFATIO SOBENSIS.

Item ope Dei scribimus totum se-

cundam collectionis canonum synodiorum.

In tractatibus tomi primi praecedentibus canones eos exhibuimus, qui omnibus indiscriminatim conveniunt, ac necessarii sunt; in hoc vero secundo tomo eos, qui ad ecclesiasticos homines spectant, in quibusdam tractatibus exhibebimus, quorum haec est praefatio (2).

TRACTATUS VI.

QUAE COMMUNITER ECCLESIASTICIS OMNIBUS PROPRIE VERO DIACONATUI AC PRESBYTERATUI CONVENIUNT.

I. *De ordinibus ecclesiasticis, et divisione talentorum.*

Nonnulli veteres statuunt, sacerdotium quidem debere poni tamquam genus quoddam; gradus autem, qui in eo (*sunt*) tamquam species; ordines vero tamquam differentias; officium (*ministerium*) demum tamquam proprietatem.

IESUIARI.

Iesuiabus autem in sua canonica institutione ita dicit. Quamvis alia di-

cta sint de divisione talentorum, quae intra ecclesiam per impositionem manus conferuntur, ad dispensationem videlicet mysteriorum et ordinum ecclesiae; verumtamen iuxta traditionem patrum, quam disquisitione recta tradiderunt discentibus, tamquam doctores veritatis, vera et recepta ac nota est illa (3), quae de numero, et dispositione talentorum ita statuit, ut minister quidem unum talentum habeat in suo ministerio: presbytero vero addantur duo alia talenta, adeo ut habeat tria talenta in ministerio sui sacerdotii: unum scilicet

(1) Hic expluit codex recentior, cuius scriptor fragmenta quaedam ex Sobensia tomo II. in fine exseribit, quae suo loco indicabimus. (2) Haec in compendio est praefatio Sobensia, quae in codice antiquo habebatur, est cum vix legi possint ea, quae scripta sunt pag. 91. s. l., et desit unum folium, uti monet ad marginem Assensius senior, indicem supplementos ex ipso Assensiano, qui codicem integrum sacrae congregationis de Propaganda Fide, collectionem hanc Ebediesu Sobensia representantem, praesentibus habuit, et collegii urbeni bibliothecae restituit, cui constat. At prohi dolor! ab aliquot annis codex ille in bibliotheca desideratur. Quia illum absterit, nescio. (3) Hoc integrum caput ephodice ac latinae edidit Assensius iunior in tomo XIII. sodicis liturgiae ecclesiae universae p. 163.

cet ministerii (*diaconatus*), et duo presbyteratus, quibus opus divinum operatur, dum accedit ad ministrandum baptismum illis, qui ad institutionem (*religionem christianam*) veniunt, per quod ex efficientia Spiritus sancti (1) generantur filii Deo: et veluti in mysterio suaviter fruuntur conversatione immortalitatis, et beatitudinis, quae expectatur; et dum accedit ad altare sanctum tempore quo inferitur oblatio, et mactat mystice sacrificium vivum Agni Dei, qui tollit peccatum mundi, et ibi tamquam pictor peritus figurat parabolice mysterium mortis, sepulturae, et resurrectionis, ac ascensionis in caelum Domini nostri, et adventus eius secundi de caelo, ut attollat secum filios ministerii adorandi fidei populi sui. Episcopo autem super tria adduntur duo alia propter impositionem manus graduum ecclesiasticorum, qui de sub eius manu germinant, dum deducitur donum sacerdotii per operam ac ministerium eius instar ignis, qui ex una scintilla producit plures scintillas, quin prior scintilla deficiat. Enim vero haudquaquam ulli facultas est recipiendi episcopatum, nisi prius receperit diaconatum, et sacerdotium, et propter hoc absque contentione quinque talenta sunt episcopo: unum est illud, quo ministrat in similitudinem angeli circa altare; duo reliqua, quibus in typo Domini nostri coram altari sacerdotaliter propitiationem multorum perficit; et duo haec alia, quibus dextera eius producit chirotonias varias et diversimodas. Quinque talentis itaque perficitur donum gu-

bernationis ecclesiasticae. Quemadmodum scriptura (urnita caldaice denotat pentateuchum) quinque libris, et corpus hominis quinque sensibus, et manus quinque digitis, et corpus quinque divisionibus, atque gubernatio divina quinque commutationibus (*periodis, epochis*); et prima quidem ab Adamo usque ad diluvium; altera usque ad tempus Abrahae; tertia ad Moysen primogenitum prophetarum; quarta usque ad initium gubernationis novae, quae per Dominum nostrum Iesum Christum; et ista est quinta, quae ab ortu Domini nostri primo usque ad revelationem eius secundam de caelo, quando sacerdotes ipsius ac ministri sine fine ministrabunt ei in ecclesia totali et non manu-facta.

Antiqui autem dicunt ista typum esse eorum, quae in ecclesiis ecclesiae fiunt. Quemadmodum enim ecclesia illa in tres ordines (*hierarchias*) dividitur, et unusquisque ordo in tres gradus distribuitur; ita et apud nos primus ex tribus ordinibus est diaconatus, qui in tres gradus dividitur, nimirum in lectores, hypodiaconos, et diaconos. Lectoris vero proprium est legere scripturas coram populo, hypodiaconi autem ornare templum, custodire fores, accendere lampades: diaconi demum proclamare, hoc est dicere: surgite ad orationem, stemus recte, attollite vocem vestram, et cetera huiusmodi.

Secundus ordo est presbyteratus, qui dividitur in presbyteros, periodontas, et archidiaconos. Presbyteri autem proprium est consecrare bapti-

(1) In antiquo codice desunt folia, in quibus sequentia continebatur.

smum, et offerre oblationem. Periodentae vero proprium est visitare pagos: in locum enim chorepiscopi institutus est, postquam hic ex orientis ecclesiis sublatas fuit. Archidiaconi demum, qui princeps ministerii interpretatur, proprium est ordinare ministerium.

Tertius, aliisque duobus superior ordo est episcopatus, cuius gradus sunt: episcopus simplex, cuius proprium est ordinare lectores, hypodiaconos, diaconos, et presbyteros, benedicere periodentis, et orare super archidiaconum. Secundus, qui et superior est episcopo simplicis, est episcopus metropolitanus, eiusque proprium munus est ordinare episcopos simplices suae provinciae. Tertius gradus huius ordinis, qui superior est omnibus sacerdotii gradibus et pater communis, catholicus patriarcha est, cuius proprium est ordinare metropolitanos, et perficere episcopos.

Et addunt: quod Dominus noster Christus per personam humanitatis suae (*nestorianismus se prodit, unde melius diceret per se ipsum*) in re, et operatione, et per apostolos suos praeceptis haec ministeria exercuerit. Lector siquidem visus est, cum die sabbati ingressus synagogam fuit, eique datus liber Isaiae prophetae ad legendum. Hypodiaconus autem fuit, quum flagello funiculorum eiecit de templo animalia, et mercatores, vendentesque columbas, et nummularios. Diaconatum praeterea exercuit in illa proclamatione: paenitentiam agite, appropinquavit regnum caelorum. Quae vero sunt presbyteratus peregit, cum baptizavit in fonte Ionaë, qui est ad latus Salem; et cum panem

et calicem benedixit in caenaculo lacto (*alias paschali*), et tradidit discipulis suis. Periodentae autem, cum ante ascensionem suam misit duodecim et septuaginta ad oves quae perierant de filiis Israël. Archidiaconatum autem exercuit cum ordinavit ministerium praedicationis eorum, et illos binos misit, et ne irent in viam gentilium eos monuit, eosdemque prohibuit ab ingressu in civitatem Samaritanorum, docuitque a se excutere impedimenta cursus praedicationis, aurum, argentum, aes in peris, et divitias vestimentorum, atque amictuum et calceorum. Ministerium episcoporum simplicium exhibuit, dum inspiravit in discipulos suos, per quam inspirationem divisim (*partialiter*) acceperunt retinendi ac dimittendi peccata potestatem. Ministerium autem metropolitanorum effluenter figuravit, dum extulit manus suas super eos, et signo crucis sanctificavit eos, et ad institutionem populi (*iudaici*) et gentium misit eos. Patriarchatum demum, qui est principatus principatum in ecclesia, designavit per traditionem clavium regni caelorum, quas Simoni dedit, cum principem apostolorum ipse Redemptor eum constituit, et praesidentiam super communitatem ipsorum dedit ei verbis illis: tu quoque aliquando convertere, et confirma fratres tuos. Potestatem autem super totam communitatem eorum, qui instituuntur (*christianorum*) concessit ei in passione agnorum, ovium, et ovicularum. Quae vero pertinent ad perfectionem episcoporum, quae sit a patriarcha, quidam hanc designari censuerunt in eo, quod apostoli non exierunt ad praedicandum

populo (*iudaico*) et gentibus, neque prius dederunt baptismum in nomine adorando Trinitatis gloriosae, nec chirotonias contulerunt, quam illapsu Paracliti super ipsos in caenaculo perfecti fuissent (1).

II. *De honore ecclesiasticis ordinibus a laicis debito, deque amore erga laicos ab ecclesiasticis exhibendo* (2).

... et tristitiae, atque contritioni animae traduntur. Maxime autem illi,

qui differunt poenitentiam ad placandum Deum, et tenent divitias loco paupertatis, et nomine tenus accedunt ad prima, et inserviunt ultimis, et quorum anima adhaeret adfectionibus corporis: nos vero liberet Dominus noster a fructibus inconsiderantiae.

EX SYNODO IESUANI.

Post ea, quae utiliter ac salubri-

(1) Ad calcem huius codicis XIV. syr. vst. extat appositae sequens A-notatio, quam hic latine conversam damus

" Domini Driqne nostri ope finitus fuit hic codex feria quinta die 17. mensis benedicti anno prioris anno 1868 Graecorum. Deo autem sit gloria; et miseratio se gratia eius super nos descendant nunc, et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

Descriptus fuit praedictus codex sub umbra et protectione beati et illustis sancti Francisci, quem sermone nostro mar. Frane appellamus, ubi est sanctus domus, perfrugum peregrinorum et pauperum, portas benedictorum, et afflictorum refugium, in nobis benedicta Bessia, quae nobis magna ac celebri Gos sexaginta leucis distat hoc est 280. miliaribus, cuius habitatores, urv. cotidianum ab omnibus novis oculis et manifestis per domum Spiritum. Amen. Noam. pora ipsius sancti celeberrimi beati S. Francisci, quem mar. Frane interpretamur, in hoc loco benedictio, sanctus Patri fide praedito Indiarum, addicti sunt septem sedes magnificae et gloriosae: atque in istis septem aedibus commorantur centum fere coenobites moribus suis componendi patri Antonio, et patri Macario, et patri Paulo: quorum orationes, precor, aut muna et antemurale universo mundo. Amen. Est autem in hac urbe benedicta Bessia alia ecclesia admodum gloriosa et eximia, quae sanctae Mariae appellatur, et aliud coenobium cuius magnificentiam nulla potest lingua eloqui, quod S. Pauli dicitur. Praeterea in eadem urbe aliud videtur coenobium, quod sancti Sebastiani nuncupatur, cui simile edificium oculus non vidit; atque alia ecclesia, quae misericordiae et gratiae appellatur. Habetque insuper haec benedicta regio Indiarum aliter, sacras aedes, ecclesias, et coenobia, quorum numerum nemo novit. Praedictae vero aedes, et ecclesiae plene sunt coenobitis morum gravitate, atque sanctitatis insignibus, quorum conversatio, atque acta, voces at linguas virtute et numero superant. Illorum orationes, precor, prosunt mihi, atque infirmis mihi similibus etiam. Amen. In istis porro altaribus, aedibus, ecclesiis, et coenobiis peripatet, et quotidiana oblatio corporis et sanguinis Domini nostri diligenter peragitur. Eorum, ut preces sint nobiscum. Amen. Metropolis autem indiciae regionis omnia est Gos, atque in ea residet Synclitae hoc est supremus Praefectus regis magni et victoria, regis Portugallicae, qui appellatur don Guan, et lingua nostra dicitur rex, hoc est sultanus, Iechanan. Dominus trihus illi regnum in teris, et in easie etiam. Amen. Utiq. aserunt ab ista urbe sancti et benedicti atque sancti Petri fide praedita Gos correptiones malis, et virga sororis. Amen.

Conspicere, hoc est corrupti, chartas istas infimus peccator, villis, at infelix abiectis, et contemptis, piger, et ignarus, iocundus, et confusus, imbreillis, fex, et peripatet, furi vericulum, abominatum operarius, et vitiorum luto inquinatus, a virtutibus alienus, mandata solvens, et turpia perpetrans, stercus, et purgamentum filiorum Adam omnium, cuius nomen omnino nominandum foret ceteris hominibus, nisi forte ut mereatur orationem omnium illorum, qui varis istos viles lecturi sunt, pauper, et miser Josephus, episcopi et metropolitae noman gerans, ab operibus vero remotis, et vacans, quantum distat oriens ab occidente, et boreas ab austro, ac exulans a terra, et initium rerum conditarum a fine ipsarum. (2) Deest initium huius capituli, quod fortasse supplere posset ex aliis canonum collectionibus, puta ex codice arabico ms. 36. tom. 2. biblicothecae orientalis L. S. A. pag. 597. recensito: nam codex noster, ut stepius monui, est mutilus, folia confusa ac permixta constants, et quidem characteres persaepe ita corroti sunt, ut vix vel multatius legi queant: incipit autem pagina 112. codicis nostri ut sequitur

ter praescripta sunt, convenientissimum visum est nobis quaedam adscribere, ac superaddere de bonis operibus, quae iustificanc, et a reatu eximunt, et placent, neque ad iracundiam incitant. Ante alia vero reliqua dicendum est nobis de honore patrum, et magistrorum, et de praecleara institutione filiorum, ac discipulorum. De iis enim natura discretionis suae, scriptura cum ad confirmationem firmiter demonstravit; verum quidem praeeptive, libri (*saori*) vero per incitantes promissiones minasque terrore plenas docent, atque erudiunt, eos quidem, qui generant, ut ament et erudiant natos suos; illos vero, qui generantur, ut ament, et honorent genitores suos; filii certe, ac discipuli ex debito (*id agant*); parentes autem, et magistri ex benignitate, ut illi, scilicet filii, honore ac amore affluentes obediant tamquam mediatoribus ac ministris suarum utilitatum; hi autem honore commoti inclinentur ad illos, qui ex ipsis sunt: atque ita poterunt (*utrique*) duplicare honorem et gaudium, ut nempe erudiantur, et non deserantur; nam ipsa natura videlicet tamquam doctor sapiens, et ipsius etiam naturae Dominus tamquam dominator et princeps, dedit hoc patribus et magistris, illud autem filiis ac discipulis. Et illud carnale (*officium*) quidem natura ipsa exigit, et inest etiam ipsis animalibus: hoc vero spirituale voluntas ipsa exigit: et exemplum habet, ut ita dicam, in eo, quod Deo placuit patrem se nostrum nomina-

re, nosque sibi filios adoptivos gratia et charitate sua assumere. Et de ambobus, hoc est de illo et de hoc, praecipit legislator, ut ex ipsis textuum lectionibus constat: honora patrem tuum, et matrem tuam, qui fuerunt tibi causa, ac mediatores carnalis tui introitus in mundum mortalem. Et de illo spirituali dicit: in Iesu enim Christo ego genui vos per evangelium, utpote qui fuit nobis causa, et institutor, ut essemus gratiae filii. Missis itaque myriadibus aliarum sententiarum, quae discrete hanc rem inculcant, de his nos praecipimus, et admonemus in verbo Domini nostri, ut sollicitam curam gerant utrique hi coetus servandi ambas hasce monitiones, quae Deo placent, ac potissimum ne parentes et magistri conculerentur, et irriterentur: neve discipuli ac filii corrumpantur et peccent. Eum vero, qui suscipit et facit, benedictio Domini custodiat ipsum; ille autem, qui non obtemperaverit, maledictioni vindictaeque divinae obnoxius existet (1).

III. *Quem quisque discipulum ordo librum legere et meditari debeat.*

CANON APOSTOLORUM.

Libri isti legantur. Veteris quidem (*testamenti*) quinque libri Moyses, Iosue Bar-Nun, Iudicum, Samuel, liber regnorum, parabola Salomonis, liber Cohelet, canticum canticorum, Ruth, Iob, Esaias, et duodecim prophetae, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Et isti quidem scripti sint pro ordine annorum. Pueris autem sapien-

(1) Ita ad sensum potius, quam ad verba, quae legi integre non possunt, reddidimus Iosue constitutionem synodalem.

tin Bar-Asirae, et psalmi Davidis. Ex libris vero novi (*testamenti*) quatuor evangelistae, Matthaeus, Marcus, Lucas, et Iohannes, actus Apostolorum, epistolae tres catholicae, et quatuordecim epistolae beati Pauli.

SCHOLAE NISIBIS.

Anno primo ponatur sessio (*cathedra*) ubi scholaribus panis (*victus*) adest, feria secunda post dominicam, cuius antiphona — post sepulturam tuam (1), — et ubi non est panis in schola, sed labore opus habent scholares, ut manducent, feria secunda post dominicam cuius initium antiphonae — non ex visis. — Scribant autem anno primo primam partem intercessionum (2), et liberum Pauli, et pentateuchum. Qui vero instruit chorum cantu, is doceat tharenos defunctorum una cum lectione, quam in tabula tradit: anno secundo scribant secundam intercessionum partem, et psalterium David, et prophetas, lectionique, quam in tabula tradunt, adiungant hymnos sacramentorum. Anno tertio scribant tertiam partem intercessionum et novum testamentum, et cum tabula lectionum tradant odas.

Sabarius autem catholicus, qui et Damascenus dignoscitur (*fuit nempe prius Damasci metropolita*) ob temporum turbationem aliter canonem constituit, dicit enim sic.

SABARIUS (3).

Anno Arabum vigesimo supra ducentesimo (*Christi 834*), cum Aramaeorum terras perlustrarem, omnia castella, pagosque doctis clericis indigere perspexi, adeo ut in schola quoque Mar-Theodori, et in altera Mar-Maris, atque in ista Mahnzae praeter aliquot senes, qui ex tanta doctorum hominum copia pauci remanserant, ex iunioribus nullum litteratum reperire contigerit. Tirones quippe istos ne diei quidem canticum tenere comperi. Animadverti praeterea seniores illos scholae magistros fastidiosos discipulis instare coactos, ut lectiones, veluti pensum edicerent, ea fere importunitate, qua medici aegrotos ad aliosynthium, aut myrrham, aut socotorinam aloem exhauriendam urgere cogereque solent. Quare mihi visi sunt illi scholares tantum a litteris abhorere, quantum aegrotus quisque amarissimi alicuius succi potionem fastidire consuevit; illos nempe ad scholam non doctrinae amor, sed ventris esuriae vocaverat. Quin et eundem statum esse andivi regionis Elamitarum, atque Mesenae, et Persidis, et Chorasanae. Quae res me summo dolore affecit; videbarque mihi similis homini, qui ex claro die in tenebri-cosum quoddam spelaeum intrasset, verebarque, ne temporis processu a prior et luctuosior ecclesiae nox in-

(1) Chaldaei dominicam, ac festa mobilia designant per verba initialia antiphonarum dictis diebus dicendarum, uti olim Latini per verba initialia introitus misse. De ordine autem praedictorum dierum festorum vide Assemanum sen. tom. 4. pag. 380, et seqq., et tom. 3. pag. 297.

(2) Preces, appellatae intercessionis, dicendas a Nestorianis, compositas dicuntur ab Elia III. patriarcha, extant autem in codice syriaco amidensi 8. tom. 1. biblioth. orient. pag. 583., et nocturnae quidem (quae intercessionis a Sabari collectionis auctors tom. his quae in catalogo librorum syriacorum cap. 194. appellatur) orationes nocturnae, et laudationes, et incensationes, et intercessionis. Assem. sen. tom. 3. pag. 297. (3) De Sabariis vide Assemanum sen. tom. 3. cap. 25.

cumberet. Quamobrem hymnorum diebus dominicis canendorum per anni circulum ordinem composui, quem etiam in patriarchio reliqui, scholaeque magistrum insuper admonui, ut descripta ex eo codicis exemplaria presbyteris locorum, aliisque in christianorum domibus ministrantibus distribuere. Quoniam vero iuxta antiquum morem postquam pueri psalmos legere didicerant, docebantur a magistris pentateuchum, et intercessionem percurrere, postremo prophetas iuxta scholarum stylum currentem; cumque ad novum testamentum progressi fuissent, ad opificium quodpiam addiscendum pueri dimittebantur; ego Sabaricus patriarcha mandatum canonicum constitui, ut in posterum postquam pueri psalmos, et cantica officii legere didicerunt, evangelium, et apostolum perlegant; tum demum ex veteri testamento sibi addiscenda seligant capitula lectionum dominicis, festis, et commemorationibus assignatarum, quae videlicet ex bemate legi solent: hisque absolutis, ita demum ad opificia pro libito addiscenda abire permittantur.

MANDATUM THEODOSII CATHOLICI.

In domino Spiritu consilium vobis do, ut postquam adolescentes librum novi testamenti, tomosque lectionum, iuxta mandatum pie memorie Sa-

bariesu patriarchae catholici, percurrerint, qui ad medendi, scribendive artibus incumbunt, neutiquam negligant attente legere expositionem novi testamenti, et eodidem sacramentorum auctore Mar-Theodoro magistro magistrorum, et interprete interpretum. Si qui vero presbyterorum locum in ecclesia obtinere desiderant, sedulo etiam percurrant homilias totius anni, opus Mar-Manianicus catholici, et Iosue Bar-Nun, atque Pauli; et paraeeticas orationes Barsumae, et Iosue Bar-Nun, ac Pauli (1).

MANDATUM ABRAHAM CATHOLICI.

In Domino nostro praecipio, ut senes, et qui annorum circiter quinquaginta sunt, perlegant librum paradisi (2), et libros Esaiae abbatis, et Mar-Evagrii (3), et patrum monachorum scripta.

IV. *De electione et ordinatione lectorum, subdiaconorum, et diaconorum, et quo quisque aetatis anno ordinandus sit.*

CANON 1.

Praecipit synodus, ut episcopi chirotonias quorumcumque ecclesiasticorum ordinum non in simplicibus locis, sed in sancta ecclesia, et coram altari facere debeant. Diaconissae autem, quia mulieres sunt, in templo

(1) De Theodoro agit in catalogo Sobensis Ebediesu cap. 19. apud Assem. sen. tom. 3. pag. 30. De Manianico primo agit cap. 82. apud Assem. citat. pag. 154. De Manianico secundo agit cap. 84. Assem. p. 155. De Iosue Bar-Nun cap. 89. Assem. cit. p. 165. De Paulo cap. 100. Assem. pag. 173. De Barsumae cap. 54. Acheman. pag. 66. (2) Liber paradisi a Palladio compositus Ebediesu Soben. catal. cap. 46. Assem. pag. 49. alius videtur a libro paradisi composito ab Manianico monacho saeculi septimi nestoriano, vide Ebed. Sob. catal. exp. 75. apud Assem. pag. 144. De hoc autem libro videtur loqui Abraham catholicus. (3) De Evagrio Pontico vide catal. Ebediesu cap. 40. apud Assem. cit. pag. 45. De Esia vero agit Sobensis in catalogo cap. 41.

quidem ordinationem accipiant, sed ante portam, qua ad cancellos ingressus patet (1).

CANON 2.

Qui aetate pueri sunt, etsi scientiam habeant, et scripturas legere didicerint, non est dextera manus illis imponenda, dum pueri sunt, sed lectores tantummodo fiant. Cum vero ad adulescentiam pervenerint, hypodiaconi ordinentur. Diaconi vero, qui adulescentiam superant, et iuvenum aetatem attingunt, velut qui ad annum decimum octavum, et ultra pervenerunt, manus impositionem suscipiant. Presbyteri vero, qui ad virilem aetatem pervenerunt, et prudentiam naturae convenientem assecuti sunt: ii autem, qui quintum supra vigesimum annum aetatis, et ultra attigerunt, isti presbyteratus ordinationem suscipiant. Attamen iuxta antiquum mandatum ante annum trigesimum presbyter non est ordinandus.

CANON 3.

Si quis fuerit idiota doctrina, necessitas autem exegerit, ut is ex coetu ministrorum altaris existat, si ore suo David (*psalterium*) non recitaverit, subdiaconus laudquam fiat. Ille vero, qui divinatorum librorum scientiam non callet, puta lectiones, et novum (*testamentum*), et libros apostoli nescit, civitati diaconus non ordinetur. Ruri autem, si necessitas postulaverit, et aliquos psalmos Davidis recitet, hic pago illi ordinetur

propter necessitatem, ne scilicet rus illud careat integro ministerio, sed praeponeatur ei presbyter, qui illum instituere omnino enret. Si autem id contigerit ante diem, quo presbyter vel diaconus ordinatur, se ipsum colligat, et in doctrina sit assiduus, ne ministri Christi similes sint laicis ruditate verborum suorum suaeque doctrinae.

CANON 4.

Praecepit synodus episcoporum qui in oppidis, ne in pagis et civitatibus diaconi septenarium numerum excedant, presbyter autem unus sit.

V. *De electione, et ordinatione presbyteri.*

CANON 1.

Quoniam vero multi episcopi ad utilitates foedas faciunt chirotoniam sacerdotii, et ordinant multos presbyteros ac diaconos in oppidis suae ditionis, propter quorum multitudinem oriuntur dissensiones in populo, qui in oppidis existit, definitione praesenti sanxit synodus episcoporum, ut quodlibet oppidum, in quo sint domus fidelium a triginta usque ad sexaginta coros (*continentes, sive fornaces, sive ignes, sive catinos*) unum presbyterum habeat: quando autem, Deo volente, presbyter ille obierit, periodeuta per electionem totius oppidi segreget aliquem virum, eumque constituat in loco eius, qui defunctus est.

(1) De diaconis vide codicem liturgicum tom. XIII pag. 219.

CANON 2.

Ubi vero aliquis presbyter constitutus est, qui ordinatus fuerit per electionem ipsiusmet oppidi, non poterit episcopus alium presbyterum, qui sit ex ipso oppido, aut ex alia parte adscitus, constituere, et eo mittere, unde schismata, et divisiones in ecclesiam iniciantur. Diaconi autem, qui constituuntur in oppido ex voluntate presbyterorum, et filiorum oppidi, accedant ad impositionem manus; multi enim, qui simpliciter admoti fuere ad impositionem manus, suum ministerium neglexerunt, et timoris Dei contemptum præ se tulerunt, fidelesque, qui in oppido ipsorum erant, sciderunt, ecclesiaeque coetum perturbarunt.

CANON 3.

Presbyter, qui constitutus fuit in oppido, is in eo oppido, cuius gratia ordinatus fuit, ministret, neque possit, relicto proprio oppido, pergere ad administrandum presbyteratum in alio oppido. Non debet presbyter ex oppido suo eiici absque certo delicto. Is autem, qui propter notum delictum e suo oppido eiicitur, in aliud oppidum non recipiatur. Periodeutae vero, et episcopi ob commoda humana non possunt hisce confusionibus operam praebere, nam canon etiam oecumenicus ita praescribit.

CANON 4.

Placuit synodo oecumenicae, ut neque presbyteris fas sit relinquere

altaria sua, in quibus primo constituti sunt, et in aliis ministrare. Si autem facultatem habuerint a chorepiscopo, id eis fas esto; ex propria tamen voluntate minime possunt, nisi causa aliqua id exigat. Haec absque censura definivit synodus.

CANON 5.

Presbyteri, qui ex pagis sunt, in ecclesiis civitatum, episcopo praesente, aut presbytero civitatis, ne offerant oblationes, neque in ministerio dent oblationem, neque calicem. Absentibus vero civitatis filiis, si solus pagi presbyter praesens sit, det.

VI. *Canones impositi presbyteris, diaconis, et universae communitati clericorum.*

CANON 1. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut omnes presbyterorum, et clericorum coetus discernantur a laicis in vestibus, et velamentis, atque tonsura capitis, praesertim vero in cingulo lumborum suorum. Annulos autem ex auro vel argento in digitis suis non ponant, neque lumbos suos fasciis ac perizomate ligent, ut belligerantes, ac reliqui. Sint autem quieti, et suaves erga se mutuo, et erga quemvis hominem. In plateis incessu lascivo non incedant, verba otiosa, iocosa, et ludicra non proferant, mimorum gestibus, et actibus se se non tradant, sed convenienti disciplina se se regant, praesertim erga externos. Haec ita definivit synodus oecumenica.

CANON 2.

Ex synodo Iohannis catholici (1).

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut nemo ex presbyteris, aut diaconis potestatem habeat discalceatus in communibus congregationibus proprii ordinis officium perficiendi. Numquam autem quisquam tempore ministerii cuiuslibet sine calceis in ecclesia ingrediatur. Et quamvis aliquis in cella sua, cum solus orationem Deo persolvit, id ipsi fas sit, in communi tamen coetu id omnino nefas esto. At si rerum secularium inopia laboret, et necessitas exigat eius ministerium, etiam in hoc casu permissum non est ei ullum ex ordinibus sacerdotii ullatenus perficere sine sacerdotali ornamento. Similiter neque presbyteris, nec diaconis conceditur perficere proprium ministerium cum soleis: solea enim vilis est, neque fas est cum ea comparere coram regibus terreis; quomodo ergo operariis spiritualibus concedendum erit, ut cum solea compareant coram rege caelesti in ecclesia? Expedit autem, et aequum est, ut calceus specialis sit iis, qui sacramentis sanctis ministrant, tempore scilicet ministerii eorum; similiter et vestes speciales. Enim vero et illis, qui in lege veteri, vestimenta, et calcei erant sacerdotales in tabernaculo, quae ad tempus ministerii sacrificiorum adservebantur: sed quia apud nos propter huiusmodi rei difficultatem, complacuit spiritui sancto, ac benigne nobiscum egit, dicimus, qui potest cape-

re, capiat. Verumtamen omnino ministerium exhibere non possunt cum calceis soleatis, aut cum tunicis habentibus fimbrias adsutae. Si enim in veteri lege de viro, cuius fimbriae adsutae sunt, sermo fit cum execratione, quanto magis homo recedere debet ab hoc, ne scilicet appareat coram Deo cum veste huiusmodi? Si autem acciderit, ut aliquis schemate hoc contemptibili serviliter in ministerio compareat, separetur ab ordinibus angelicis presbyterorum, et ministrorum, qui sunt exercitus angelorum Domini perficientes ministerium ejus cum iustitia. Et haec in canone verbi Domini nostri.

CANON 3.

IOHANNES.

Placuit spiritui sancto, et praecepit, ut nemo ex presbyteris, aut ex ministris, aut ex filiis foederis templi ministerio addictis, possit legere lectiones in ministeriis sanctis, aut psallere psalmum, aut canere canticum, aut quidpiam recitare ex pretiosis ministerii mysteriorum, postquam escam corporalem acceperit, neque ieiunium servaverit sanctum. Haec in canone verbi Domini nostri definita suere a sanctis religiosissimisque patribus.

CANON 4.

Quoniam vero sacerdotii ordo sublimior ac honorabilior est praeter omnibus ordinibus et gradibus, et ea,

(1) De hac synodo vide *Assemanum seniores* tom. 4. pag. 188.

quae ipsius propria sunt, maxima existunt et gloriosissima, praecepit synodus episcoporum, quod congruat ipsis sacerdotibus, ut iidem constant in omni puritate, et convenientia, ac rectitudine voluntatis, removens, et dispellentes prorsus a suis cogitationibus omne odium, livorem, et inimicitiam, atque mentem perverſam et amarā, quae omnia Satanae genimina sunt, atque doceant admonentque eos, qui in hoc conditionis nequam fluctu existunt, ita ut acquirant eos, et eosdem liberent a perditione animarum suarum. Siquidem vero aliqui reperiantur ita affecti erga homines ob suam indolem, aut amaritudinem, et livorem, ac inimicitiam; hi videlicet increpentur, et si paenitentiam non egerint, et resipuerint, removeantur a ministerio sacerdotii sui.

CANON 5.

Audivimus, nonnullos clericos esse, qui neglexerunt ordinem convenientem ministerio ipsorum, quod est continentia plenum, reprobaturque magnam ventris molem (*vel* intemperantiam) et luxuriam, et mane manducare, et bibere in antecessum. Alios autem (*audivimus*) in cauponam, tabernam, et diversoria publica (*ingredi*) eorum, qui cibaria et potabilia ibi luxuriose edenda ac bibenda vendunt; et recumbere in scalis inordinate. De his quod definivimus in verbo Dei, quod non possint mane comedere ac bibere presbyteri, diaconi, ac filii foederis, sed debeant abſtinentiam servare usque ad quartam diei horam; isque interdiximus, ne ingrediantur

in diversoria publica, neque in cauponas, neque in officinas. Illi autem, qui in viis sunt, aut in labore terrae, et marium (*cursu*), potestatem habeant comedendi, prout necessitas eos compulerit. Illi vero, qui altaribus inserviunt, abſtineant a cibo usque ad horam nonam, nisi forte necessitas urgeat, puta cum aliquis puer proximus fuerit morti, et egeat baptismo. Is porro, qui aliter sacre praesumpserit, anathema esto in verbo Domini nostri.

CANON 6.

Nemini autem ex clericis fas sit iugulare beluam, neque, ut ita dicam, avem. Si autem animal proximum fuerit morti, et praeter ipsum aliquis alius non fuerit, voce elata clamet, num forte respondeat ei aliquis homo, qui prope existat: alias ex necessitate conceditur ei, ut iugulet. At abſcindere puerum, sive se ipsum, omnino nefas esto illi; nam destructor circumcisionis est, minime vero illius confirmator; christiani enim una circumcisione circumcidendi sunt, illa scilicet baptismatis. Circumcisio vero carnis, et praeputium cordis, solum est Iudaeorum antiquorum ac hodiernorum. Quoniam autem scripsimus nefas esse clericis iugulare, hoc etiam adiungendum duximus, quod clerici possint chirurgiam et medicinam exercere; nihil est enim quod impediatur, ne ipsi haec exercent.

CANON 7.

Quoniam vero baptismus est spiritalis circumcisio, ab iis qui ad ha-

ptismum accedunt, clericis nefas est quidpiam exigere. Si autem benedictio exhibeatur eis a parentibus eius, qui baptizatur, tamquam benedictionem accipiant; crimen vero manifestum est accipere cum exactione. Is autem, qui hoc fecerit, sine remedio existat, et a suo gradu deiectus esto,

CANON 8.

Presbyter, aut diaconus, qui relicta sede proprii episcopi, pergit ad accipiendam chirotoniam ab alio episcopo, aut a metropolitano eius provinciae, non ministret in gradu sacerdotii, quod suscepit, sed cohilicatur frenis verbi Dei per integrum annum; et postea, si videbitur episcopo ipsius, et hic misericordia motus eum susceperit, denuo ordinandus non est, nam ordinatio secunda prohibita est; verumtamen consistat in ordine ultimo omnium clericorum, qui ab eo legitime acceperunt ordinationem, suntque accepti. Eum vero, qui a patriarcha suscipit chirotoniam, a proprii ordinis ministerio arcere nequeant episcopi, aut metropolitani, ex quorum dioecesi est. Nam patriarcha est pater communis.

CANON 9.

Porro ubi sedet episcopus, clerici absque eiusdem iussione sedere coram eo non possunt. Simili etiam ratione ubi sedet presbyter, diaconi sedere nequeunt sine ipsius presbyteri iussione. Et ubi sedent diaconi, lectores, et hypodiaconi sedere non possunt absque ipsius diaconi iussione. Et tempore mysteriorum non possunt

deserere altare, ut aliò migrent, sed omnes in cancellis consistent, neque errent in diaconio, et in templo, atque in arca ecclesiae sedentes, familiari colloquio ibi utantur; nisi quispiam fuerit infirmus: nam virtutes caelestes altare circumdant tempore, quo mysteria sancta offeruntur: is proinde, qui foris stat, societate angelorum se ipsum defraudat.

CANON 10.

Relatum fuit in congregatione episcoporum, quod nonnulli clerici ausu temerario se invicem petant, et stationem socii sui invadant, et quod se ipsos in statione, quae in ordine est, honorent, obliti nimirum illius dicti: ille, qui se ipsum humiliaverit, exaltabitur. Et illius sententiae gloriosi Pauli: unusquisque socium suum in charitate reputet tamquam praestantiorē se. Ne itaque huiusmodi inordinatio in ecclesia amplius obtineat, patrum canones exhibentes docemus, quod omnis presbyter, et diaconus secundum diem, in quo ordinatus est, et ordinabitur ab episcopo, aut metropolitano, aut patriarcha, locum habeat, ac stet in ordine supra socium suum, aut infra eundem socium, idque sive senior socii fuerit aetate et doctior, sive aetate iunior et doctrina minor socio exiterit. Et siquidem fuerit aliquis puer, et acceperit chirotoniam prius quam aliquis senex, qui senex ordinatus fuerit post eum puerum, puer sane ille praecedat in statione senem, senex vero infra puerum consistat. Presbyteri autem, aut diaconi illi, qui non ex primariis filiis ecclesiae civitatis

extiterint, sed fuerint extranei, et ex alio loco, non possunt stare in ordine et gradu supra eos, qui ex ecclesia civitatis sunt. Si autem vi et temere attentare voluerint, corripiantur frenis verbi Dei, quoadusque desistant a propria audacia. Si autem aliquis clericus voluerit honorem deferre, et locum sibi superiorem cedere alicui eorum, qui forinsecus venerunt, non potest id efficere, nisi cum licentia eius, qui congregationis clericorum caput existit. Si autem doctor fuerit is, qui forinsecus venit, concedatur ei, ut supra consistat, ubi fratres eius voluerint adsignare ei honorem. Si autem non fuerit doctor, nemini, quicumque voluerit eum honorare, fas sit, idque ne aditus pateat audaciae idiotarum, et ignorantium; sed si presbyter is fuerit, infra omnes presbyteros stet, et si diaconus extiterit, infra omnes diaconos. Haec absque censura definierunt patres.

CANON 11.

De omnibus autem ordinibus sacerdotum et clericorum, atque ostiariorum dicimus, ut cum vocati fuerint a fidelibus ad quietes, (*convivia quae pro defunctis exhibentur*) et ad caenas, sobrie in cibo se gerant, et non gulose, ac luxuriose tamquam ad satietatem, neque fas illis sit repleri, et exinde porciones referre, nec a divitibus, nec a pauperibus, ne nomen Dei nostri blasphemetur inter eos, et inducant contumeliam, et convicia in pretiosa (*sacra ministeria*) ecclesiae. Is autem, qui haec transgressus fuerit, sub anathemate esto.

CANON 12.

Si quis ex clericis ecclesiae deprehensus fuerit, ab ecclesia suppellectilem furtim abstulisse, et direptor extiterit domus sanctuarii Domini, neque pudorem ei inusserit verbum apostoli ceclestis Pauli, qui cum idololatri recenset eum, qui diripit domum sanctuarii; de hoc statuimus, ut removeatur a ministerio gradus sui. Si autem resipuerit a sua nequitia, et paenitentiam egerit, atque pactum constituerit, et canonem sibi sanxerit, quod amplius iuxta suum morem non operabitur, hic suscipiatur, ut ministret. Si vero non ex nequitia, neque ex more suo id contigerit, sed propter angustiam magnam, in qua existerat, et a paupertate impulsus clam abstulerit, id quod furando surripuit, misericordia in eum expromatur, neque subsanetur: nam etiam ad cadavera mortua comedenda accedunt illi, qui esuriunt, sicut scriptum est.

CANON 13.

Si apud aliquem clericum, fidelem existimatum, situm fuerit depositum, is autem postea illud astute sibi vindicaverit, et negaverit, et quidem cum iuramento dominis eius; atque aliquando argumentis, quae lucide ostendant mendacium eius, negotium innotuerit; is, quicumque fuerit, suum ordinem amplius non exerceat, eo quod cum lucidus constitutus fuisset, tenebrosus evaserit. Si autem resipuerit, et pactum super se ipsum constituerit, suscipiatur, postquam diutinam paenitentiam ex-

hibuerit, et depositum domino proprio restituerit.

CANON 14.

Si quis presbyter, aut diaconus Iesum Christum abnegaverit, deinde paenitentia ductus resipuerit, ac redierit, longo tempore in paenitentia maneat: peracta autem paenitentia, suscipiatur, in ordine tamen suo non ministret, sed laicorum gradum teneat. Quod si ex tota virtute sua paenitentiam exhibuerit, donuo manus impositionem ab episcopo suscipiat.

CANON 15.

Si quis constitutus in quolibet gradu sacerdotii, alicui homini ad illum interficiendum venenum letale propinaverit, idque negotium apparuerit, atque innotuerit instar solis, atque absque ulla dubitatione; omnino exeat ab ecclesia, quia dignus non est, qui communicet mysteriis divinis. Et si praesul neglexerit ipsum, postquam apparuit facinus eius, et cum non eiecerit, reus erit coram Deo.

CANON 16.

De Eunuchis sicuti praeceptum est in sancta synodo, ita servamus: omnis vir, qui voluntate sua se ipsum castraverit, et membrum suum vitaverit, hic in clericum non recipiatur: si autem in pueritia sua violenter a dominis suis vir fidelis (*id est eunuchus, qui appellantur fideles, propterea quod eorum fidelitati committuntur mulieres*) factus fuerit, aut a praedonibus barbaris amputatus fuerit, aut

a medicis in aegritudine sectus fuerit, hic non removeatur de clero, nam id licet per canonem, non enim voluntate ipsius id ei supervenit.

CANON 17.

Si quis ex presbyteris, et diaconis, et filiis foederis, manducaverit ac liberit cum Iudaeis, et habuerit charitatem cum filiis crucifixorum, repellatur a ministerio gradus sui, donec exhibeat paenitentiam, ac firmiter proponat, quod hoc amplius non sit facturus, et foedus constituerit coram multis. Quod si illi, qui tales sunt, mentiti fuerint post promissiones suas, dennoque id egerint, prorsus deiciantur de gradibus suis: primo quidem, quia manducarunt cum Iudaeis, secundo vero, quia mentiti sunt.

CANON 18.

Presbyter, aut diaconus, aut quilibet in catalogo graduum sacerdotalium recensetur, qui fuerit praestigiator, divinator, aut ariolus, aut cultor daemonum, aut sortilegus, aut nodos contextens, aut crediderit ethnico more stellarum rationi, quae astrologia vocatur, ille qui aliquid ex dictis exercet, omnino removeatur a ministerio sacerdotii sui. Saecularis autem anathematizetur, et abscindatur ab omni communione cum fidelibus.

CANON 19.

Placuit synodo oecumenicae, ut presbyter, qui crimen adulterii commiserit, cum antea temporis talem

usum non habuerit, et testimonium bonum praeberit, quod tali crimine non laboraverit, potissimum si expertus coniugū sit; consistat iu oratione ac ieiunio, et continentia anno uno, dabitque eleemosynas, et expleto canone suae poenae, tunc sacerdotium administret. Et si iterum redierit ad suum peccatum post paenitentiam suam, depositio a sacerdotio ei statuatur, neque amplius ministerium illi committatur, et hoc quamvis exhibeat paenitentiam: a communione tamen sacramentorum ne repellatur. Si autem presbyter ille fuerit coniugatus, et coniugem vivam secum habeat, atque in hoc crimine deprehensus fuerit, depositionem a sacerdotio subeat, neque amplius ministerium sacerdotii ei concedatur. Sic etiam diaconus eodem hoc modo, sed sex mensium sit canon poenae eius: et post ieiunium, et orationem, ac eleemosynas exhibitas, facultas ei detur administrandi sacerdotium; et si iterum redit ad primum suum peccatum, detur ei rursus locus altera vice, sed dupliciter iudicium eius ad unum annum, et tunc ministrabit: et si denuo redit tertia vice, depositionem a sacerdotio subeat. Si autem coniugatus fuerit, et coniux eius vivat, et cum ipso sit, et viam suam transgressus fuerit, detur ei locus una vice, et triennio luat poenam sui delicti; ac ubi absolverit canonem suae paenitentiae, sacerdotium administret: quod si rursus peccaverit, depositio illi decernatur. Summatim autem: episcopus ob delictum suum primum deponatur, presbytero autem non coniugato semel detur locus (*paenitentiae*), coniugato au-

tem non detur locus, diacono vero bis detur locus, coniugato semel; saeculares demum semper ac deprehensi fuerint in hoc crimine, luat poenam. Eum porro, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

VII. *De electione, et chirotonia chorepiscopi, idest periodeutae, qui est visitator, et de canonibus visitationis eius.*

CANON I. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut episcopus eligat ex ordine monachorum eum, qui institutus sit, atque doctus, sitque praeditus conversatione convenienti, et in congregatione totius ecclesiae adducat eum in medium, atque proclamet diaconus voce elata dicens: eligimus talem Christi amantem ut sit chorepiscopus universae ditionis, omnesque sciant, illum constitutum esse; detur proinde ei numerus omnium ecclesiarum, et monasteriorum totius ditionis ad selem pertinentis. Et ipse quoque eligat homines diligentes et sollicitos ac doctos ex monasteriis, et ecclesiis, eosque periodeutas constituat in universa ditione. Et illi, qui ecclesiarum sunt, non habeant potestatem in monasteria; uti neque illi, qui monasteriorum sunt, habeant potestatem in ecclesiis; sed unusquisque in loco suo, quae sui gradus sunt, diligenter curet. Chorepiscopus vero ipse egrediatur, et perlustret ecclesias, ac monasteria regionis. Et si fuerit in aliqua ecclesia, aut monasterio quidpiam abundans, in alio vero monasterio et ecclesia deficiens, accipiat ab illa, quae

abundat, et impleat defectum illius, quae eget. Inspiciat praeterea, quot sint oppida, quae sacerdotibus egeant, et constituat in eis, neque sinat oppidanos ab otiosis gubernari. Et si fuerint oppida destituta filiis foederis, ex quibus faciat sacerdotes, educat sacerdotes ex ecclesiis, aut ex monasteriis suae ditioni subiectis, eosque constituat in iis. Neque relinquat vel unam ex ecclesiis, et monasteriis absque sacerdotibus, ne contemnuntur altaria, et templa sancta mancant absque ministerio, et maxime ne christiani tales sint nomine tenus, et operibus sint sicut ethnici, eo quod non praesit eis pastor. Videat rursus chorepiscopus omnia oppida, et unicuique oppido imponat taxam pro eiusdem facultatibus. Et omnia oppida dent benedictionem, quae sufficiat, quantum est in viribus, episcopo, quoniam et iste etiam debet dare tributum principi, qui supra eum est. Haec absque censura definivit synodus (1).

CANON 2.

Placuit synodo oecumenicae, ut quoties egreditur chorepiscopus, et per totam transit ditionem ad visitandum, videat, an ecclesiae, et monasteria clericis careant; vocet senes oppidorum, eosque alloquatur, doceat, admoneatque eos, et obsecret chorepiscopus unumquemque eorum, qui habeat filios, et filias, et separet ex filiis eorum, et oratione eos obsignet,

manumque suam iis imponat, atque eis benedicat, et hanc filii foederis, et instituuntur, et tradantur ecclesiis, ac monasteriis, et praecipiat, ut in disciplina et doctrina educentur, fiantque heredes, et per manus eorum stabiliantur ecclesiae, ac monasteria. Haec absque anathemate definivit synodus.

CANON 3.

Placuit synodo oecumenicae, ut chorepiscopus non negligat sacerdotes, qui in oppidis sunt, sed sollicitus curam eorum gerat, et anxie exploret, qualiter ministrent altaribus, et quaratione sanctificent baptisterium, et quomodo signent, et quomodo baptizant, quidque dicant quando baptizant, et accuratissima diligentia visitet totum ministerium eorum erga sacrum (*missae sacrificium*): similiter et ministerium quoque videat, quod est ad extra, quo modo scilicet ministrent fratres et sorores in templo, et utrum in suo ministerio canones habeant, qui haereticorum sint, et ipsi ignoranter iuxta eos ministrent: rursus utrum in nocte perturbatum sit ministerium eorum, et festinent, atque corripiant ipsam antiphonam, compleantque per alleluia; aut num manducantes bona ecclesiae, tempora ministerii intermittant. Et provideat, ut accurate diligenterque ministrent, ne forte negligentia proveniat a praesulibus, et poena veniat in totam communitatem.

(1) Hi sex canoncs, quos profert Ebedicus, consonant arabicis mssenis, quos videlicet tom. 2. concil. apud Labbè, a canonem nimirum 54. ad canonem 65. iuxta versionem Turriani, et a canonem 58. usque ad 70. iuxta versionem Abrahami Echellensis.

Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica sub anathemate ponit.

CANON 4.

Placuit synodo oecumenicae, ne saeculares potestatem habeant in oppida, ut absque iussu chorepiscopi sibi eligant ipsi illum, quem voluerint sibi praesse presbyterum. Similiter et in monasterio non possunt fratres, absente chorepiscopo sibi eligere praefectum monasterio. Si autem ipse abbas dum vivit, mandaverit, ut aliquis sibi succedat, et hic non fuerit eius consanguineus, aut concivis, poterit hic fieri abbas secundum canones priscos. Et illum, qui haec transgreditur, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

CANON 5.

Placuit synodo oecumenicae, ut chorepiscopus perlegat canones monachorum coram monachis, et ecclesiae (*canones*) coram filiis ecclesiae his in anno, ut quilibet iuxta proprium canonem regatur, ne sint tamquam oves, quibus pastor non est, et pereant destituti superiorum visitatione. Haec absque censura definivit synodus oecumenica.

CANON 6.

Placuit synodo oecumenicae, ut sacerdotes, qui in oppidis sunt, non admittant redditus ecclesiae, ut monachi in suis monasteriis, sed chorepiscopus, et perinde videant redditus ecclesiae, ex quibus dent pres-

byteris, et diaconis, uti convenit, et recipiant peregrinos, ut iustum est: reliquum vero, quod supererit ex redditibus, sit pro expensis ne diruantur ecclesiae. Haec absque censura definivit synodus oecumenica.

VIII. *De electione, et ordinatione archidiaconi, deque ordine ministerii eius.*

CANON 1.

EX SYNODO IESCIANI.

Necessario itaque exigitur ministerium archidiaconi, qui eorum episcopo praesit ministerio clericorum in omnibus ministeriis, et congregationum ecclesiasticarum temporibus. Et quemadmodum ecclesiae relinquendae non sunt absque episcopo, qui regat, cum ipse sit caput ecclesiae, ita archidiaconus abesse non debet ab iis, qui electi sunt ad ministerium, et ad conventus ecclesiasticos. Et sane pulchrum est, et debitum, ac necessarium, ut quilibet episcopus habeat in sua cathedrali ecclesia archidiaconum. Homo autem, qui eligitur ad ministerium archidiaconatus, sit sapiens, disertus, mente sua pervigil, prudens, et patiens, rectae voluntatis, iustus, misericors, peritus ministerii, atque rituum ecclesiae. Et ipse praecipiat iuxta voluntatem episcopi omnibus temporibus circa ordinem ministerii: et voluntas episcopi latens, per linguam et verbum archidiaconi prodeat in publicum ad collocandos presbyteros in sedilibus, et ad ordines ministrorum: evangelium autem, aut ipse legat, aut eius iussu legat is, quicumque fue-

rit, quem vocaverit; ille etiam, qui sanctificat, ipsius iussu sanctificet. At si praesens fuerit episcopus, huius est praecipere, si velit, ei qui sanctificat, et lectores lectionum ipse designet, et ostiarios admoneat, et hebdomadas dividat, et investiget de negotiis ecclesiae. Et absque consilio, ac iussu archidiaconi non possunt clerici illi, qui regimen accipiunt ab ecclesia, ad oppidum, aut alium locum ire. Et omnis vir presbyter, aut diaconus, aut hypodiaconus, qui in civitate est, cum aegrotus non fuerit, nec necessitate alia, quae violenta sit et canonica, compulsus rusticatur ex mera sua voluntate, et tempore orationis inter socios suos non reperitur, sed ex contemptu relinquit populum et plebem, ac surgit, et sedet in diaconio, aut pergit in domum suam, et ad opus suum; hic increpatione dignus habeatur, et interdicto. Archidiacono praeterea congruit vigilantia maxima, ac circumspectio, ut sedulo et non negligenter, strenue et non remisse suum impleat ministerium, ut sit exemplar bonum tam clericis sociis suis, quam aliis multis, sitque ad illuminandum suum ministerium instar lucernae coram episcopo, et coram tota ecclesia. Et iudicium quod inter clericos accidit, hoc est quod homo habet cum socio suo, aut praesules ecclesiae ac filii ecclesiae secum invicem habent, ipse audiat, ac dirimat inter eos. Et si necessum fuerit, convocet praefatos ecclesiae, ut una cum ipso audiant, ac dirimant; et clerici ecclesiae extolli nequeunt supra capita ecclesiarum. Et praesules ecclesiarum ipsi soli administrare negotia eccle-

siarum, aut excommunicare presbyteros filios ecclesiarum suarum non possunt. Si autem difficile negotium contigerit inter eos, illud archidiacono deferatur: at si difficilior foret, deferatur episcopo, ut ab ipso resolutionem accipiat. Illas porro constitutiones nemo ex iis, qui subiecti sunt ordinibus, transgrediatur in verbo Domini.

CANON 2.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut archidiaconus videat substantiam, et proventus ecclesiae, et dona ac munera, quae in ea sunt, et iuxta quantitatem congruam alimentum dispense. Neque sint multi clerici in ecclesia, ne omeri sint ecclesiae; neve sint pauci clerici in ecclesia, ne diminuat ministerium, et contemnatur sedes, sed iuxta copiam substantiae, et iuxta quantitatem donorum inspiciat, et constituat in ea clericos. Haec porro absque excommunicatione definivit synodus.

IX. *De oeconomio, et procuratore, deque eius administratione.*

CANON 4.

EX SYNODO MAR IESUABI CATHOLICI.

Relatum fuit congregationi patrum, quod nonnulli sacerdotes, et fideles audeant rapere dispensationem substantiarum xenodochii, et domorum peregrinorum, et ecclesiarum, ac monasteriorum, uti et coenobiorum; idque absque scientia, et iussione epi-

scopi qui praeest regioni; id autem contentiosi atque audaces agunt, ut sibi et hominibus suis raptant redditus illorum. De his itaque praecipimus in potestate caelesti, ut nemo ex presbyteris, et diaconis, ac fidelibus potestatem habeat in verbo Dei rapiendi statum (*officium*) dispensationis substantiae locorum, quae supra enumerata sunt, aut diripere proveniunt eorum, sed iussu ac beneplacito episcopi, et consilio hominum piorum ac iustorum eligatur persona iusta, casta, ac diligens, quae congruat administrationi substantiae ecclesiae, aut monasterii, ac domus peregrinorum, aut xenodochii. Is autem, qui ausu temerario aliter facere attentaverit, sit anathematizatus, et ira Dei maneat super eum.

CANON 2.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut archidiaconus deputet oeconomos et procuratores, ex quibus quidam sint super redditus et expensas, alii su-

per substantiam atque gazas ministerii: singuli vero circumspecti sint circa rem sibi creditam, ne in tenebras exteriores proiciantur, uti ille servus negligens ac malus. Haec sine censura definivit synodus.

CANON 3.

Redditus etiam, et omnia donaria ecclesiae, quando visitabuntur, committantur viro fideli oeconomus, et ita tradantur ei omnia descripta, cum syngrapha receptionis; claves autem oeconomatus super altare collocentur ab archidiacono, cuius mandato ab altari eas recipit ipse oeconomus accedens ad altare. Et quando dimittitur ab oeconomatu, siquidem archidiaconus eum dimittere voluerit, claves omnes oeconomatus, et scripturae omnes, seu syngraphae receptionis ipsius oeconomi, et liber rationum eiusdem super altare collocabuntur ab ipso oeconomus manibus suis; et, prout meretur, retributionem suam a Domino altaris recipiet, sive bonam sive malam.

TRACTATUS VII.

DE REGULIS ET CANONIBUS MONACHATUS, ET DE
PERFECTIS OPERIBUS RELIGIOSISQUE MORIBUS
HUIUSMODI INSTITUTUM ANGELICUM
AMPLECTENTI CONVENIENTIBUS.

Post ea vero, quae definita sunt de archidiacono et ministerii eius modo, iuxta ordinis nobis propositi seriem, agendum nobis erat de electione episcoporum, deque iis, quae ipsis conveniunt, nam ex inferiore ad superiorem coepimus ascendere gradum, uti ordo exigit. Sed quoniam illi, qui ad hunc gradum excelsum eliguntur, plerumque ex monachorum coetu assumuntur, consequenter propterea et acquissime de monachatus historia, deque huius canonibus scribere adgredimur in hoc tractatu septimo, idque etiam eam ob causam ut ecclesiae rectores facili negotio sciant ea, quae veris monachis congruunt, ne studiose laborant pro novis legibus edendis; praeterea, ut perioleutae sciant, qui, et quales sint canones, quos legere debeant in coenobiiis.

I. Undenam deducatur hoc monachatus institutum, et a quo initium habuerit.

Coetus itaque monachorum in veteri lege vocabantur filii prophetarum, uti Elias, Eliseus, et reliqui. Cum autem Christus Salvator noster in mundum venit, hic coetus primo regni eius disciplinam didicit: quin et plerique apostolorum viden-

tur fuisse ex hoc coetu. Ipse autem Dominus noster perpetuo iis (*huic coetui*) adhaerebat, et toto tempore, quo in hoc mundo vixit, institutum eorum professus est, ut ipse Paulus ille divinus ex hoc coetu, arguebat rebelles, qui erant filii populi sui, dicens: homines, quibus dignus non erat mundus, egeni, angustiat, persecutionem passi, non ex coactione aliqua, sed quia ipsi beneplacito propriae voluntatis talia in se susceperunt ob spem regni caelorum; et facti sunt tamquam errantes in deserto, et reliquerunt tranquillitatem (*vitae*), et habitaverunt in scissuris, et caveruis; et loco indumentis, pellibus vestiti sunt, eum reliquis quae recensuit Paulus, eum argueret pervicaciam Iudaeorum per filios prophetarum istos, eo quod maior non esset fides ipsorum fide horum; neque iustitia prae illis abundetis, quemadmodum, et spem, instar eorum expectatis. Et si isti, qui ita magni sunt et sancti, nobis ipsis indigebant, ut per nos acciperent consummationem veritatis, quanto magis vos debetis eos imitari, et eorum mores aemulari, et evangelium Christi instar eorum suscipere? Coetus porro hic, filii prophetarum appellati sunt quoad usque susceperunt evangelium Christi: ab eo autem tempo-

re vocati fuere exeuntes, quia scilicet ex mundo exierunt, et se se exercent in bello, quod cum adversario est. Ubi vero omnes populi evangelio crediderunt, et exierunt multi e populis, et coetus eorum invaluit, multumque crevit, graeco vocabulo, monachi vocati sunt, et aedes eorum monasteria, quae interpretantur crypta solitariorum. Tunc patres videntes, coetum hunc magnum esse, et multitudinem populi attrahi post eos propter signa, quae per manus eorum fiebant, per quae multi initiabantur; tunc, inquam, maxima cura, ac sollicitudine condiderunt eis regulas, quibus gubernarentur; ita ut, dum regulae eis prodessent, et causa essent pulchritudinis morum, et per mores praeterea fierent speculum pulchrum omni homini, in duplum proficeret per manus eorum fidei catechesis, et omni homini essent causa gloriae.

II. *Canones et regulae praescriptae a patribus.*

CANON 4.

Placuit synodo oecumenicae, ut cum fit aliquis praefectus monasterio, non quilibet indiscriminatim praeficiatur, sed ille, qui sub disciplina educatus fuerit in monasterio, et monasterii canones noverit, et valeat ignaros admonere, sitque bonae conversationis, ac sciat scribere et legere, ac praesertim inter virum et socium eius iudicare, et praefecturam dignitatemque diligenter sustinere. Qui itaque eiusmodi moribus praeditus apparuerit eo tempore, quo sub magistri sui potestate constitutus erat, et fidelis

in omnibus monasterii negotiis sibi commissis extiterit, hic ipse monasterio praeficiatur. Cumque praefectus fuerit, id in primis curabit in tota anima sua, ne quid in monasterio desit, ne propter penuriam congregatio fraternitatis dispergatur, et peregrini non habentes unde sustentari possint, tribulentur. Maioribus autem subiaceat, episcopo scilicet, archidiacono, et chorepiscopo; neque vendat, aut emat possessiones monasterii sine chorepiscopi iussu. Atque haec ita definivit synodus.

CANON 2.

Placuit synodo oecumenicae, ut abbas attente consideret fratres, qui zelo timoris Dei flagrant, et sedulo benignoque animo sunt, atque contristantur de penuria monasterii, et solliciti cognoscuntur de fratribus suis. Ex his aliqui coram abbate ministrent, alii inter oeconomos, alii inter ianitores, alii in procuratione monasterii; et quisque eorum locum suum diligenter curet. Haec sine excommunicatione definivit synodus.

CANON 3.

Placuit synodo oecumenicae, ut ille, qui fit visitator pro monasterio, et pro fratribus suis ingreditur, et egreditur, debeat esse usquequaque purgatus, neque vinci ab avaritia, neque quidquam sibi ipsi possidere, sed sufficiat ei id, quod cum benedictione tollit ab abbate; id enim, quod sine benedictione abbatis tollitur, cedit in maledictionem accipientibus ipsum. Domet etiam suam affectionem, at-

que mentem suam, et subiciat suum desiderium suosque motus, neque at-
trahatur ab intuitu oculorum suorum,
neque ab aurium suarum auditu, et
antequam praevaricationes contingant,
cas praevideat, comparatusque sit ac
promptus adversus eas, neque abiciat
animum ob occursum laqueorum et of-
fendiculorum, quae obviam ei acci-
dunt, sed constituat murum purita-
tis et sanetitatis omnibus membris
suis (1), ne comedat, aut bibat cum
mulieribus, neque multiplicet collo-
cationem cum eis, neque legat li-
bros cum iisdem: et contristetur
praeterea de indigentia monasterii,
et de penuria fratrum; neque com-
moretur in loco, in quo occasio est
scandali, neque det quidpiam e mo-
nasterii rebus homini consanguineo
suo, neque amicis et proximis suis:
et omnis, qui eum videt, proficiat
ex ipso, ita ut impleatur in eo, quod
scriptum est: beatus vir, propter
quem glorificatur nomen Domini eius.

CANON 4.

Placuit synodo oecumenicae, ut
congregatio totius fraternitatis sit as-
sidua in ministerio et lectione et ie-
iunio secundum morem, qui ab abba-
te constituitur eis, et laborent in sab-
batis simul, et omnis peregrinus,
qui sit filius foederis, cum ipsis se-
deat ad mensam, at saecularis se-
orsum ac separatim. Eius autem, qui
non laborat, dum est sanus, dimi-
nuatur portio. Qui accusator fuerit,
statim dimittatur ex monasterio. Il-
le, qui furatur, statim dimittatur

ex monasterio. Fratri ebrio usque ad
tres vices parcatur, et suscipiat poe-
nam sui delicti. Ille, qui non ex-
hibuerit obedientiam, statim dimitti-
tatur ex monasterio. Ille, qui odit
ministerium, et ieiunium, et non
amat institutionem, statim dimitti-
tatur ex monasterio. Ille, qui commu-
nitatem conturbat, et coneitat divi-
siones, statim dimittatur ex mona-
sterio.

CANON 5.

Placuit synodo oecumenicae, ut non
non possint monachi facere participa-
tionem (*symposia*), instar reliquorum
clericorum, et saecularium: et carnem
in suis monasteriis non comedant, et
vestibus albis ac palliis non amictantur,
neque calceis pedes suos induant, sed
sandaliis: et loris atque cingulis con-
stringant lumbos suos; sintque casti
in veste, et indumento, uti et in
omnibus actibus suis schemate pul-
chro se gerant, sintque alieni ab omni-
bus moribus saecularibus, quemad-
modum faciebant patres nostri anti-
qui qui nos instituerunt, et erant veri
monachi. Officium autem septies in
die absolvant, mane, tertia, sexta,
et nona horis, vespere, et in men-
sa, et nocte, ut consentiant illi dic-
to beati Davidis: septies in die lau-
dem dixi tibi super iudicia tua iusta.
Quando vero abbas recipit aliquem
fratrem in monasterium, examinet
et investiget exacte, quis sit illius,
quem suscepit, actus, et unde sit,
et quare monachus fieri velit: et si
servus sit, ac eius dominus fidelis

(1) In codice antiquo male assento sequentia habentur in pagina, quae ibi signata est numero 122.

fuerit, non suscipiatur, nisi dominus eidem concesserit; quod si vero ingenuus, et liber fuerit, habeatque parentes fideles, qui nolint, non admittatur: at si sciunctus fuerit a parentibus suis, et sui iuris sit, ac seorsum habitet, suscipiatur. Si autem habeat uxorem, et haec non consentiat, non suscipiatur. Quod si habuerit filios parvulos, quamvis uxor eius consentiat, non suscipiatur. Haec absque excommunicatione definivit synodus.

CANON 6.

De ordinatione temporum et horarum hiemis, et aestatis, quomodo debeant fratres lectioni et labori vacare.

In aestate, quae calida est, laborent a mane usquequo dies incalescat, et ubi incaluerit, ingrediantur ad orationem, lectionem, et silentium usque ad horam sextam, et cum ministerium horae sextae persolverint, gustent aliquid modicum, et requiescant usque ad horam nonam. Et ubi officium expleverint horae nonae, exeant iterum ad laborem usque ad vesperras. At in hieme frigidissima a mane usque ad horam tertiam perseverent in lectione, et ubi officium expleverint horae tertiae, exeant ad opus usque ad horam sextam: et ministerio horae sextae perfecto, legant, et sileant usque ad horam nonam. Et cum horam nonam persolverint, exeant, et laborent usque ad vesperras, ut sustententur. Illic ordo, et regula haec servetur pro lectione, et labore in aestate et hieme, neque mutetur.

CANON 7.

Placuit synodo oecumenicae, ut a praesenti tempore, et deinceps nemini liceat includi in domibus, aut consistere super columnas, neque nutrire capillos, aut ferrum proicere, aut vagari extra monasterium sub nomine vano luctus. Et ille, qui adversus hosce canones contenderit, et contumaciter ob inanem gloriam quidpiam ex his fecerit, sit excommunicatus.

III. *Canones positi a Mar-Abrahamo (1) superiore monachorum, qui in tota Persidis regione sunt.*

CANON 1.

Primum quies iuxta praeceptum patrum, et secundum verbum apostoli ad Thessalonicenses scribentis: rogo autem vos fratres, ut magis abundetis, ac solliciti sitis, ut sitis quieti, et seduli in vestris actibus. Et rursus dixit: haec ipsa autem praecipimus, et obsecramus eos in domino nostro Iesu Christo, ut in quiete laborent, ac suam panem comedant. Isaias praeterea dixit: erit opus iustitiae pax, et exercitium iustitiae quies. Abbas item Antonius admonet, quod sicuti piscis ex aqua eductus moritur, ita et monachus cum trahitur extra propriam cellam. Rursus sanctus Marcus monachus dicit, quod si non quiescit corpus, nec mens quiescit. Silentium autem his duobus temporibus servatur, aut in lectione assidua et oratione, aut in labore manuum ac in meditatione, sicut dixit abbas Isaias, et sicuti Sapiens quoque ipse ait: mul-

(1) De Abrahamo isto vide *Aspersionum* seniores B. O. tom. IV. a pag. 672.

ta mala procreat otiositas. Item : semper in concupiscentiis iacet homo, qui opus non exerceat. Consistamus ergo in cella nostra cum quiete, et fugiamus otium, quod detrimentum infert; certe ac firmiter tenentes quod si secedamus ab ipso (*silentio*) fieri non possit, ut nos folia proferamus fructusque demus : quin immo etiam vita religiosa destitucmur.

CANON 2.

DE IEIUNIO.

Ex verbis Domini nostri : cum ablatus fuerit filius hominis, tunc ieiunabunt in illis diebus. Apostolus item dixit : in ieiunio multo. Et rursus : ieiunantibus, et Deum precantibus. Rursus ex patribus : quod ieiunium nos coram Deo adiuvabit. Item : non sit remissus in obedientia ieiunii. Fructus enim ieiunii, et auxilia quae ex ipso sunt, discere possumus certissime a Moyse, Elia, Daniele, ac sociis eius, a Salvatore nostro, apostolis, et patribus omnibus. Servemus ergo ieiunium, utpote quod causa est multorum honorum, et ad veram vitam perducit.

CANON 3.

De oratione, lectione, et officio horarum canonicarum ex verbo Salvatoris nostri. Dixit autem eis etiam parabola, ut semper orarent, neque eos taceret. Rursus : estote semper vigilantes, et orantes etc. Item : vigilate, et orate, ut non intretis in tentationem. Et apostolus dixit : in oratione perseverate, et vigilantes in ea

estote, et gratias agentes. Marcus quoque dixit : oratio mater est virtutum.

De lectione autem scribens apostolus carissimo suo Timotheo dicebat : quoad veniam ego, insta lectioni, et orationi, ac doctrinae : haec meditare, et in his esto. Dominus vero noster Deus ad Iesu Bar-Nun dixit : ne deficiat ab ore tuo liber hic legis, et esto meditans illum nocte ac die etc. Item Moyses ad populum dixit : sit tibi signum super manum tuam, et memoriale inter oculos tuos. Et ex patribus : sine lectione autem assidua et oratione ad Deum non potest in anima disciplina pulchra esse. Marcus item sanctus dixit : ora quidem Deum, et aperiet tibi oculus intellectus tui, ut cognoscas utilitatem, quae ex oratione et lectione est.

De ministerio vero, et horis psalmista dixit : septies in die laudem dixi tibi super iudicia tua iusta. Et Daniel ter in die genua sua flectebat, procumbebat orans, et confitens coram Deo suo.

CANON 4.

De taciturnitate, mansuetudine, et solitudine, et ne quis interloquatur fratribus suis loquentibus, et voce quieta utatur, et ne cum clamore ac ira colloquatur.

De taciturnitate autem dixit Hieremias propheta : beatus vir, qui portaverit supra se iugum tuum in sua adolescentia, et solus sedebit, ac tacebit, quia supra se suscepit iugum tuum etc. Item abbati Arsenio in revelatione dictum fuit : Arseni fuge, tace, et quiesce ; et iterum tace, neve te ipsum existimes (*esse aliquid*.)

De solitudine Hieremias dixit : domine Deus fortis non sedi in synagoga malignantium, sed timui a conspectu manus tue, et solitarius sedi.

De mansuetudine vero Isaias dixit : ad quem respiciam, et in quo habitabo, nisi in mansueti, et in humili corde, qui trepidat a verbo meo? Dominus autem noster dixit : discite a me, quia mansuetus sum, et humilis in corde meo, et inveniatis requiem animabus vestris.

Ne autem aliquis obloquatur inter verba fratrum suorum, ait Sapiens : et in medio narrationum ne loquaris ; et taciturnitas fructus est sapientiae ; et qui multa loquitur, ipse demonstrat defectum mentis suae.

Quod vero quieta voce, et non cum clamore, ac ira loquendum sit, ait apostolus : omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, ac blasphemia tollantur a vobis, et nulum verbum abominabile de ore vestro exeat etc. Item : quiesce ab indignatione, et quiesce ab ira.

Studeamus itaque, ut haec omnia pro nostris viribus impleamus : nam auxilia divina in ipsis latent, neque possumus sine ipsis placere Domino nostro.

CANON 5.

Quod in ieiunio quadragesimali absque necessitate et facultate communis frater extra cellam suam egredi non debet.

CANON 6.

Frater absque necessitate aegritudinis, aut licentia communis ne vagetur per monasteria, et civitates, et oppida, neve per domos eicunagatur, neve manduct inter fideles. Atque ut compendio dicam, nemo potest e cella sua egredi, et ad aliquem locum pergere sine licentia abbatis.

CANON 7.

Nemo murmuret de fratre suo, aut accuset eum coram fratribus suis, aut coram quolibet. Ait psalmista : qui accusat fratrem suum in occulto, eum odio habebam. Item : sedebas, ac adversus fratrem tuum cogitabas etc. Item apostolus : nolite murmurare, sicuti quidam illorum murmurarunt etc. Caveamus itaque ab accusatione, ne simus socii iniqui.

CANON 8.

Die dominica, dum congregantur fratres, ille primus, qui ad ecclesiam venit, accipiat librum sanctum, et sedeat in loco illo, qui delectus est, et meditetur in libro, donec adveniant omnes fratres, ita ut singuli eorum, cum accesserint, mentem intentionem habeant ad auditionem lectionum, neque declinent in colloquia aliena, aut in narrationes, et historias calamitatum, et bellorum, aut in sermones saeculares, sive in confabulationes perniciosas animae, aut aliquid divertantur, quod alienum sit ab hoc eximio instituto.

CANON 9.

De ieiunio non solvendo, nisi ob huiusmodi causas, puta infirmitatis corporis, aut ob adventum peregrinorum, aut iter, aut opus difficile totius diei. Sine hisce quatuor causis quicumque frater deprehendatur propter suae disciplinae relaxationem, et negligentiam solvere ac irritare praeceptum hoc sancti ieiunii, sciat quod alienus fit a congregatione nostra.

CANON 10.

Fratres cum veniunt, et suscipiuntur, probentur tribus annis intra coenobium, et tunc siquidem recte se gesserint, concedant eis ut possint aedificare sibi cellas, et quoad sufficit virtus communis adiuvant eos secundum consuetudinem. Aut si fuerint cellae vacuae, eis dentur. Quod si vero aliter conversati fuerint, dimittantur, et abeant in pace.

CANON 11.

Si quis adverterit fratrem suum contemnere aliquid horum, quae supra dicta sunt, vel infra dicentur, ne famam eius divulget apud fratres suos, et eos conturbet, aut apud superiores, cumque molestia afficiat: verbum enim inconstans conturbat eorum viri: sed vocet eum, eique dicat inter se et illum solum secundum verbum Salvatoris nostri: corripe eum inter te et ipsum solum: quod si minime (*emendarit se*), coram duobus

aut tribus: et si nondum corrigatur, coram tota communitate: et si a tota fraternitate non susceperit emendationem, sciat quod alienus fit a nostra congregatione.

IV. *Regulae Mar-Dadiesu* (1) *abbatis coenobii magni, qui Mar-Abrahamo successit.*

CANON 1.

Omnis frater, qui deprehensus fuerit mente corruptus fidem ecclesiae catholicae minime sequi, neque orthodoxos patres suscipere, illa praesertim splendida luminaria, sanctissimos ac beatissimos, sanctum nempe Diodorum, et sanctum Theodorum, ac sanctum Nestorium (2), eorumdemque spirituales filios, ex quorum doctrina ecclesia universa orientis institutionem, baptismum, et mores accepit, convictusque fuerit contemnere aut reprehendere statuta ab illis doctrinae fundamenta, sive sequi aut suscipere aliquem ex iis doctoribus, qui sancto Theodoro posteriores eiusdem vestigiis minime adhaeserunt, sed diversas et alienas ab eius sensu interpretationes et sententias amplexi sunt; sive etiam patres, et monachos a patribus nostris antiquis probatos et susceptos parvipendere, atque despiciere; aut Messalianorum nomen istud sibi falso arrogantium haeresim tenere, aut detestabili hoc errore infectos sequi, et suscipere, neque eosdem potius anathematizare et detestari, hunc volumus sine mora e nostra congregatione segregari.

(1) De Dadiesu vide *Assemanum seniore* tom. III. pag. 98. et seqq. (2) Nestorianismus aperte proditur in hoc canone: de patribus autem, quos recipiant, vel repudiant Nestoriani vide *Assemanum seniore* tom. IV. pag. 224.

CANON 2.

In die dominica non intermittant lectionem inter sessionem, et sessionem (1), ne simus nimii erga corpus, et eius causa detrimentum contingat animae aut per phantasmata somni, aut per confabulationem mutuam de rebus inutilibus. Si quis itaque frater extiterit, qui absque manifesta causa, infirmitatis scilicet, aut laboris ex itinere, negligat officium communitalis, et auditionem lectionum, hic nisi forte a superiore congregationis benignitatem consequatur, et commiserationem, non relinquitur in hac negligentia.

CANON 3.

Si deprehensus fuerit in congregatione nostra aliquis ex fratribus perturbator, aut detractor alicuius e fratribus coram praeside congregationis, aut eum diruere velit, licet coram uno solo e fratribus suis, sitque contentiosus, aut imprudens, aut murmurator, aut litigiosus, aut oppressor, aut superbia elatus contra aliquem e fratribus suis, aut communicans cum hominibus corruptae sententiae, aut publicans coenobii secreta extraneis, sive adversariis fratrum suorum; aut si propter delictum correptus, ad eos confugerit, et non potius confugerit ad paenitentiam sedulam et impigram, aut obnoxius sit alicui ex delictis, quae aliena sunt ab ipso nostro instituto, hic seorsum arguitur a praeside communitalis, et publice coram tota fra-

ternitate: et si non se emendaverit secundum canonem ecclesiasticum, superior congregationis diutius cum eo humiliter agere, ac veniam eidem benigne concedere amplius non debet; expedit quippe nobis, ut unum membrum pereat, et non tota congregatio declinet et eorrumpatur, unde et scandalum sit adversum nos fidelibus, et propter nos blasphemetur nomen Dei nostri.

CANON 4.

Frater ille, qui venit ad congregationem, non suscipiatur, nisi libros legere sciat.

CANON 5.

Pueri in congregationem non suscipiantur.

CANON 6.

Nemo fratrum cellas incolentium praecipiat cuipiam fratrum coenobitarum, ut rem aliquam faciat, quae in cellis peragi solet.

CANON 7.

Si aliquis ex fratribus congregationis quando vocatur a congregatione ad rem aliquam, aut ad iter, aut ad opus, quodcumque fuerit, neque consentit rei sibi praeeptae, secluso infirmitatis casu, sciat, quod alienus sit a nostra congregatione.

(1) De officio Nestorianorum plura dicit Assemanus *senior passim*, sed praecipue tom. III. a pag. 297., et tom. IV. a pag. 380.

CANON 8.

Fratres, qui in coenobio sunt, non cessent horis ministerii: quod si cessaverint, a patre familias congregationis castigentur, et ipse oeconomus potestatem habeat praecipendi ipsis, prout aequum est, cum et ipse oeconomus sit eis praeses et iussione et consilio abbatis communis (1): neque potest ipse oeconomus quippiam agere sine iussione abbatis communis, et contra id quod praecipit ei abbas communis, non potest contendere.

CANON 9.

Et ille, qui extendit manum in fratrem suum dimittatur e congregatione. Quod si et ille alter extenderit manum, dimittantur ambo.

CANON 10.

Frater, qui migrat de loco suo absque scandali causa, aut vagatur egres- sus e congregatione, usque ad tres vices suscipiatur; si autem venerit post tertiam vicem, non suscipiatur.

CANON 11.

Nemo fratrum opus faciat in die, cuius vespri vigilia praescripta est nobis in ministerio communis, sive diebus dominicis, sive festis dominicalibus, ne propter suum laborem, et opus omittat ministerium, et lectionem consuetam, sitque causa scandali et detrimenti.

(1) Raben abbatis nostri seu communis.

CANON 12.

Si quis fratrum in diebus vigiliae absque infirmitate, et labore ex itinere, aut causa manifesta, quae ex necessitate sit, negligit ministerium, et transgreditur vigiliam, ac honorem diei, non poterit particeps fieri sanctorum mysteriorum, ne haec ipsi sint in damnationem animae suae.

CANON 13.

Quicumque frater omiserit tempora ministerii aut vespertini, aut nocturni, aut matutini, aut mysteriorum, neque adfuerit toti ministerio, praeter causam infirmitatis, aut laboris viae, hic si noluerit a sua negligentia resiliere, alienus fiat congregationi nostrae, nisi forte necessitate compulsus facultatem petierit a communi abbate, aut a praefecto ministerii, et opus suum perfecit. Si quis autem fratrum omittat lectionem noctis, aut diei, aut mensae communis extra infirmitatem, aut licentiam communis, alienus nostrae congregationi fiat.

V. De iis qui orationem negligunt, et perceptionem sacramentorum Christi minime curant, et falsum habitum praefereutes absque coenobio vagantur, secumque mulieres circumducunt, et in uno eodemque monasterio viri simul ac mulieres commorantur.

EX SYNODO IESUITARUM.

Relatum est itaque a prudentibus

synodo, quod aliqui existant homines, qui amicti sunt pretioso continentium et religiosorum habitu, et filiorum etiam foederis fallaciter, et absque monasterio vagantur, et irrepunt in pagos, ac civitates, atque negligunt orationem, ieiunium, vivificamque sacramentorum perceptionem. Alii autem magis foedi, turpes, et contemptores in sua deceptione, circumducunt secum mulieres habitum foederis praeferentes. Alii vero in uno eodemque monasterio viri simul ac mulieres commorari etiam audent; quae omnis deceptio eorum fidelibus quidem scandalum parit et relaxationem, ab infidelibus vero irridetur et despicitur, catechesim autem claudicare facit. Praecepit itaque synodus, ac in verbo Dei definivit, ut omnes, qui schemate foederis induti sunt, et caste et eum districta paupertatis volunt vitam agere, habeant distincta monasteria ac separata in domo patrum suorum, aut cum clericis intra ecclesiam, aut cum monachis intra monasterium. Si autem amore doctrinae ducti eo contendant, ubi reperitur librorum sanctorum maius studium, hi ipsi ab episcopo regionis suae accipiant epistolas irenicas, ut magis suas cogitationes colligant a corruptione et dissipatione (1).

VI. *De privilegiis monasteriorum, eorumque exemptione a potestate episcoporum.*

Aequa et iusta ratio postulat, ut patriarcha cum omni timore Dei, et certitudine veritatis investigare et explorare studeat negotia omnia communia et particularia, eaque secundum rectam gubernationem disponente. Nos ergo vestigiis sanctae memoriae patriarcharum antecessorum nostrorum inhaerere volentes, et quemadmodum illi, prout unicuique eorum utile visum est et proficuum aedificationi, aliquas ecclesias et monasteria ac coenobia nonnulla exempta fore decreverunt, ita nos etiam considerantes monasterium sancti angelorum comitis Mar-Michaelis prope Mosulanam civitatem conditum (2) ab antiquo ordine exidisse, coacti sumus exemptionis privilegium illi concedere, sicut olim apostolo Adae placuit exemptam declarare ecclesiam, quae in Sciahargard (3): et apostolo Mar-Mari monasterium, et scholam in eodem positam in Dora-Konac (4). Similiter Mar-Aba catholicus ab ecclesiae Nuhadrensis (5) iurisdictione monasterium Abunae (6) exemptum decrevit. Mar-Sabariesu catholicus monasterium suum, in quo iacet eiusdem corpus sanctum, eodem privilegio decoravit. Iesuiabus catholicus Gadalensis exemit coenobium Barthurae, et coenobium Mar-Iacobi in Bet-Abe (7). Timotheus catholicus exemit mona-

(1) Deest in originali finis huius capituli quinti, et initium capituli sexti, cuius titulum ex indice praemisso supplimus: quae autem desiderantur suppleri possunt ex collectionibus eorumque apud Nestorianos receptis. (2) In hoc monasterio Iesuiabus catholicus monachum egerat, Assem. sen. tom. III. pag. 618., et tom. IV. pag. 875. Hic notandum, quod quia Syri monasteriorum *Aburare* vocant, eos *Cruci transperantes*, hoc est crucis patriarchalis fixationem dicunt, de quibus Gaar in notis ad sucholog. e. pag. 612. (3) De hac ecclesia vide Assem. sen. tom. IV. pag. 775. (4) Assem. sen. cit. pag. 741. (5) Assem. cit. pag. 769. (6) De Abuna Assem. sen. cit. pag. 869. (7) Assem. cit. pag. 876.

sterium superius, et scholas, quae in eo constructae sunt. Iosue Bar-Nun catholicus coenobium Mar-Eliae vindicavit, idemque Mosulum tradidit metropolitae Assyriae, et Adiabli, et ipse Niniven episcopatu spoliavit, et Assyriae univit. Emmanuel catholicus coenobium abbatis Ioseph Baladensis exemit. Israël catholicus exemit monasterium Mar-Gabrielis Charsae. Ebediesus catholicus exemit monasterium Beth-Saiarensis. Iohannes catholicus exemit monasterium Iesuiabi Scezense, et monasterium Mar-Ezechielis Dakuke, et monasterium Iacobi inclusi, et monasterium Raban Aphni-Maran Churcomense, et monasterium Raban Hormisdæ (1). Porro hæc est constitutio monasterii exempti: ut distincte ac proprie sit patriarchae, et in eo nomen patriarchae solummodo proclametur. Neve liceat cuipiam ex metropolitano, aut episcopis illius provinciae, aut aliarum provinciarum ullo pacto intrare ipsum. Neve itidem cuipiam presbyterorum, diaconorum, monachorum, et laicorum illud monasterium festis diebus, aut quovis alio die frequentantium, nomen cuiuspiam ex metropolitano, aut episcopis recitare, neque istis fas sit petere, ut suum nomen in ecclesia, aut monasterio exempto proclametur, nisi nomen patriarchae solummodo. Instante autem necessitate fratribus monachis praedicti monasterii consecrandi novum altare oleo, sive ordinationis faciendae presbyterorum, aut diaconorum, conceditur iisdem invitare, quem elegerint metropolitanum, sive episco-

pum. Cum autem venerit, qui huiusmodi officia peracturus est, conceditur directoribus, et patronis, et senioribus monasterii offerre illi habitum pontificium, atque pallium, et amictum. Pedumque pastorale ferat, eiusque nomen post nostrum recitetur, dum ipse stat in ordine patrum in capite ecclesiastici coetus. Permittere vero, ut aliquis metropolitano, aut episcoporum in hoc monasterio recipiatur, definitivo canone interdicatur. Sin autem contigerit aliquem ex metropolitano, et episcopis non sine causa primatum ecclesiae abdicare, handquaquam fas illi esto cubiculum, et cellam in isto monasterio sibi coëmere, sive is monachus loci fuerit, sive extraneus quispiam. Cum vero ad monasterium accesserit, veluti peregrinus et hospes, excipitur. Praelato autem, qui est director monasterii conceditur consecrare altare in monasterio, si casu illud profanari contigerit (2), neque consecratione per chrisma indiguerit. Sin autem ipse praelatus coenobii id per se efficere nequiverit, alicui ex presbyteris sociis suis id committere et delegare poterit, ut nimirum officium illud rite peragat.

VII. *De coenobio antiquorum studio conditis, et negligentia posterorum collapsis.*

EX SYXODO IESUIARI.

Antiqui porro, qui studio pietatis incensi fuerunt, separarunt e suis conventibus, et aedificaverunt sancta templa ad honorem et laudem Christi

(1) De his monasteriis plura debet Assenus loc. cit. (2) In pontificali Chaldaeorum

et ad quietem confluentium. Per relaxationem autem et negligentiam filiorum nostri perturbati saeculi et bonis destituti, provenit ruina templorum divinatorum ex direptione proventuum eorumdem. Propter hanc vero negligentiam super terram tota haec poena invaluit, et vindictae exertae sunt absque pietate in habitatores orbis, eo quod non sit, qui placet, et obsecret Deum, ut gladius furoris eius in vaginam redeat suam. Praecipimus itaque omnibus fidelibus, eosque admonemus, ut sanctorum curam habeant templorum, ne corruant; ea vero, quae collapsa sunt, aedificentur. In ipsis enim Deo, qui est super omnia, laus defertur, et ab eisdem sanitates atque expiationes manant iis qui ad ipsa confugiunt. Is ergo, qui possessionem eorum diripuerit, tamquam qui causa est eorumdem ruinae, reus erit iudiciali sanctione. Propterea patres episcopi maxime solliciti esse debent regiminis eorum (*templorum*).

VIII. *De ecclesiis, ac monasteriis, quae noviter aedificantur.*

RIIUSDEM IESUIAE.

Antiqui itaque pro sollicitudine, qua incitabantur ad voluntatem Christi perficiendam, multa templa plantaverunt, et condiderunt ubique locorum, at ex negligentia iam collapsa cernuntur, quemadmodum in canone praecedenti scripsimus. Unde et de hac eadem re nobis incumbit admonere, et significare, ut nemo Christianorum novum aedificet templum absque episcopi regionis rectoris scien-

tia; ubi vero cum episcopi scientia aedificare voluerit, segreget, atque det substantiam, quae ad illorum dispensationem congrua sit ac sufficiens, videlicet ad susceptionem peregrinorum, et expensas pro iis faciendas, quia ille, qui subvenit templis dirutis, multo praestantior est eo, qui templa nova aedificat, ubi nimirum non est coetus fidelium, qui iis indigeant. Si quis autem ea aedificat absque scientia episcopi, et non adsignet eis substantiam, etsi desit eis coetus, qui regiminis eorumdem sollicitam gerat inspectionem, non sanctificentur, donec eis adsignetur omne id, de quo praecipimus: aliter vero ne fiat, ne scandala adversus nos excitentur, et illi ipsi qui eadem templa aedificant, non possint in potestate propria ea detinere, atque inducere, ac deducere praefectos monasteriorum, nisi euraerint ea, quae necessaria sunt. Cetera vero, quae ibi facienda sunt, iussu episcopi perficiantur, et fiant (1).

IX. *De coenobiis, et monasteriis dirutis, et quis eorum heres instituendus sit.*

Deus Dominus noster dixit: haec requies mea, quietem date oppressis. Coenobium igitur, quod dirutum fuerit, hereditate perveniat ad coenobium, quod prae aliis fuerit magis indigum. Similiter dicendum etiam de ecclesia et monasterio. Si autem non reperiantur coenobia egena, neque ecclesiae, neque monasteria, huius heres instituendus est, qui proximior ei fuerit. Quod si duobus, aut tribus proximis fuerit, et ea sint abundan-

(1) De iurisdictionibus hic est sermo, quo de antiquis, scriptores celeberrimi.

re ad eundem ecclesiasticae disciplinae praesertim

tia, singula coenobia pro numero monachorum in ipsis degentium hereditatem capiant a diruto. Simili etiam ratione ecclesia, quae proximior est: heres ipsius instituitur. Similiter dicendum est quoque de monasterio.

Et si ambobus proximum fuerit, inter se dividant pro aequali portione. At si prope non extiterit ecclesia, hereditas illius coenobii, aut monasterii, aut ecclesiae, domui episcopatus adiudicetur.

TRACTATUS VIII.

DE ELECTIONE ET ORDINATIONE METROPOLITANORUM ET EPISCOPORUM, DEQUE IIS QUAE AB IPSIS ET ERGA IPSOS DEBENTUR, DEQUE CANONIBUS SUMMI EORUM SACERDOTII.

I. De electione, et ordinatione episcoporum per metropolitanos.

Quando decedit episcopus alicuius regionis, cui praepositus fuerat, metropolitani hyparchiae illius debet convocare episcopos suos, qui ad eam civitatem accedant, et virili ac matura ratione interrogent et investigent de homine, qui pauperum curam gerat, et peregrinos excipiat, angustiatos sublevet, orphanos viduasque sustentet, pecuniam suam ad usuram non det, et munus non accipiat, in iudicio vero personas non recipiat, et a superbia, ac ventris ingluvie se ipsum arceat atque praeditus sermone ac sapientia, et noctu diuque meditetur in doctrinis scripturarum divinarum, habeat etiam intellectum et prudentiam ad dirigenda omnia iura ecclesiae, quae pertinent ad ministerium. Congre-

gatis vero episcopis una eum populo in ecclesia Domini coram altari Christi, tempore quo oblatio infertur, ponant evangelium super caput eius, et unanimiter expandant super eum manum, et praeses, qui est inter eos, ipse recitet orationem impositionis manus, et postea pergat ipse ille, qui ordinatur, et perficiatur a catholico magno patriarcha Seleucia et Ctesiphontis, secum autem ferat epistolam episcoporum eorum, qui ipsum ordinarunt.

II. De iis, qui ex monastico instituto ad episcopatum assumuntur.

Nullus monachorum eligatur simpliciter ad gradum episcopatus, ne si fama quidem morum celebris extiterit, nisi fuerit doctus in sacris scripturis, et exercitatus in quaestionibus fidei, et in professione naturarum et personarum deitatis et humanitatis Christi (1), ut sciat attribuere unicui.

(1) Dogma nestorianum se prodit.

que naturae ea, quae ipsi congruunt, atque remotus sit a cogitatione Messalianorum (1), et a cogitatione illorum, qui reprobant, ac pollutionem vocant coniugium legitimum et filiorum procreationem. Enim vero alicubi et aliquando electi fuere nonnulli ob opinionem praeconceptam de iis a plebe, quod scilicet digni essent gubernandi ecclesiam propter suam continentiam, et propter religiositatem vestimentorum ipsorum: hi autem cum se ipsos exhibere satagerent tamquam doctores, in ecclesiam contentiones atque dissidia adversus rectam fidem invexerunt, aut perniciosas haereseas pepererunt: populo vero causa mali fuerunt moribus suis: quamobrem definivimus, ut cum cautela fiat electio eorum.

III. *Cum episcopus a metropolitano ordinatur, ipse metropolitanus plures episcopos ad ordinationem convocet.*

Placuit synodo oecumenicae, ut servetur canon ille, qui a patribus editus fuit et definitus, quod nempe episcopi ordinatio fiat a pluribus episcopis comprovincialibus, et saltem tres adsint ordinationi eius. Et si non fuerint episcopi in illa provincia, ex alia provincia convocentur, quae nimirum fuerit proxima illi provinciae, et expleant ordinationem iuxta canonem; neque possunt episcopi, qui vocantur, sive fuerint ex provincia ipsius metropolitani, sive cuiuslibet alterius, negligere et omittere accessum ad ordinationem, quando vocati fuerint. Si quidem vero contempserint, neque vocationem exce-

perint, reprehensibiles sint, et increpentur a synodo, quae secundum canonum consuetudinem convocatur apud patriarcham: et si actus eorum mereatur ligamen et anathema, recipiant iuxta id quod egerunt.

IV. *Non liceat episcopo, dum in vivis est, praecipere, ut aliquis in locum ipsius subrogetur, sive ex discipulis suis, sive ex coniunctis, aut ex primoribus civitatis.*

Placuit synodo oecumenicae, quod non liceat episcopo, dum in vivis est, praecipere, ut quispiam in locum suum subrogetur. Neque etiam licet filiis civitatis suae iuxta consuetudinem, ut ex divitibus et primoribus eligant sibi virum, qui episcopus ipsis praesit. Sed cum episcopus eorum transit ex hoc mundo, quaerant sibi virum ex clericis, aut ex monachis, aut ex saecularibus, qui sit doctus, et praeditus moribus praeclaris, quamvis sit peregrinus, cum in ecclesia nullus peregrinus haberi debeat, sitque episcopus sedis. Similiter et ex divitibus, si quispiam dignus extiterit, hunc non reprobant canon.

V. *De eo qui criminis accusatus est, nec poenitentiam publicam exhibuit: sed domesticos, et extraneos invocat, ut chirotoniam episcopatus accipiat.*

Relatum pariter fuit in synodali conventu, quod aliqui ex clericis ac monachis crimen commiserint, et accusati fuerint; et licet non ostenderint poenitentiam voluntate bona, sed solum specie et extrinsecus propter necessitatem, rectores tamen causa

(1) Horum actio vixit in oriente, ut patet ex utroque Assemani eliasis.

mali, quod inde timetur, transgrediuntur statuta, dantque eis licentiam, ut pacifice ministrent in suis locis: quia vero illi commiseratione ac benignitate se dignos existimant, domesticos aut extraneos implorant et accedunt ad episcopatum: et quia hi deprehensi fuerunt antea reprehensibiles et inquisiti, non possunt damuare, et increpare eos, qui iisdem reatibus et accusationibus obnoxii existunt. Quamobrem etiam de istis canonem constituimus, quod ille, qui, cum sit magister aliorum, transgreditur canonem, et quidpiam agit alienum ab instituto ecclesiastico, etsi commiserationem ac benignitatem obtineat, et relinquatur in loco sua primo, non audeat neque attentet accedere ad locum paternitatis, episcopatum scilicet. Illi vero, qui haec transgressi fuerint, ligati (*suspensi*), et anathematizati sint a ministerio sacerdotii, quoad usque poenitentiam exhibuerint, prout constitutum est eis a communitate episcoporum; is autem, qui accesserit, deponatur priveturque gradu, quem susceperat.

VI. De eo, qui muneribus corrumpit provinciales, aut metropolitanum, ut se episcopum eligant.

Placuit synodo oecumenicae, quod nec episcopus, nec presbyter, neque diaconus possint ad sacerdotium promoveri per munera. Quod si contigerit, ut quispiam quid tale perpetrarit, et ille, qui dedit, ac sacerdos factus fuit; et ille, qui accepit, atque ordinavit; utraque inquam pars depositionem a sacerdotio consequatur. Et illum, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subiicit.

VII. De eo, qui ad episcopatum vocatus, minime consentit.

Placuit synodo oecumenicae, quod si quis extiterit, quem communitas tota elegerit, ut sit episcopus, ipse vero cum iam sit archidiaconus, aut periodonta, aut presbyter, attamen communitatis voluntatem non fecerit, arceatur a eommunione communitatis. At si saecularis fuerit, et communitatis voluntatem non fecerit, non removeatur. De his tribus gradibus canonem praesentem definivimus, quoniam isti cum ordinati fuerint, non deponuntur, nisi forte per mortem, aut crimen. Et ille, qui haec transgressus fuerit, a synodo oecumenica excommunicatus esto.

VIII. Quod cum aliquis episcopus ordinatus est, non debeat sedem suam per se ipsum adire.

Placuit synodo oecumenicae, ut quando metropolitano aliquem episcopum ordinat, ipse chorepiscopum suum mittat cum eo, et hic operam navet prima die, eumque super sedem colloct. Nemo enim eorum, qui potestati illius, qui episcopus factus est, subest, potest ei operam navare ad ipsum collocandum super sedem suam. Quando autem expleverit tres menses in sede sua, redeat ad venerandum metropolitanum, qui metropolitanus praecipiat archidiacono suo, et hic ab eo requirat, ut recitet omnes episcoporum canones, quos quum ibi integre perfectoque recitaverit, tunc poterit gradum proprium administrare cum omnibus canonibus. Similiter etiam erga metropolitanos faciat patriarcha eorum. Illum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subiicit.

IX. *Necessario servandus est canon, ut episcopi a patriarcha perficiantur; qui vero a metropolitano ordinatur, nullum potest pontificale officium obire, antequam adeat patriarcham, et ab eo perficiatur* (1).

EX SYNODO ISAACI.

Defuncto episcopo, metropolitanus congregare debet episcopos, atque episcopum instituere, quem civitas voluerit: et postquam instituit eum, ad metropolitanum magnum mittat illum, ut ab eo perficiatur.

OCCIDENTALIUM.

Episcopi qui a suis metropolitanis ordinantur, non possunt opus episcopatus, neque ordinationem facere, nisi prius perrexerint, et perfecti fuerint a patre potestatum, qui est patriarcha in ecclesia Cocheni constitutus, et epistolas ab eo acceperint: possunt tamen stare in loco episcopi, et recitare orationem inter fratres suos.

EX SYNODO EZECHIELIS.

Episcopus, quicumque fuerit, ordinetur praesentibus saltem tribus episcopis. Statim autem ac ordinatus fuerit, accedat festinus ad adorandum et videndum patriarcham, ut nempe ab eo perficiatur. Illi autem, qui praeter haec fecerint, synodi sententiae iudiciali subsint.

X. *De synodo cum proprio episcopo habenda a clericis oppidorum.*

Placuit synodo oecumenicae, ut

chorepiscopus bis in anno universum clerum oppidorum simul congreget ad adorationem episcopi, quo communicet cum ipso in divinis sacramentis, et benedictionem accipiant ab eo, et prima quidem vice cum ingreditur hiems, altera autem vice post festum resurrectionis. Monachi autem semel tantum convocentur, et quando voluerit chorepiscopus, eos convocet. Ceterum, qui recenter abbates fuerint facti monasteriorum, ter accedant ad adorationem episcopi, et duabus quidem vicibus in eo anno cum communione, semel vero ipsi soli ac separatim, scilicet ut noti fiant episcopo et archidiacono. Haec absque censura definivit synodus.

XI. *De synodo episcoporum cum proprio metropolitano habenda.*

Placuit synodo oecumenicae, ut bis in anno congregentur episcopi simplices parvarum civitatum apud metropolitanos proprios. Et quisque metropolitanus auctoritate propria synodum coram eis celebret nempe cum episcopis suis. Et omnia negotia incidentia examinentur, et iuste recteque iudicentur, ut per hoc sit nobis fiducia in ministerio sacerdotii nostri, et ne propter res transitorias maculam aspergamus iis rebus quae non transeunt. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, sub anathemate constituit synodus oecumenica.

XII. *Quantum temporis abesse possit episcopus a propria sede.*

Placuit synodo oecumenicae, ut cum episcopi in viam longinquam proficiscuntur, sex tantummodo mensibus possint manere extra sedes pro-

(1) De perfectione episcoporum vide *Assemanum* iuniorum tom. XIII. codicis liturgici ecclesiae universae a pag. 78.

prias. Quod si vero, absque causa infirmitatis, aut captivitatis, aut barbarorum, aut eiusmodi impedimentis, quae obstant, quominus redeant, ipsi propria voluntate celebraverint festum resurrectionis extra sedes suas, damnationi subiaceant. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, anathemati subiicit synodus oecumenica.

XIII. *Separari debent bona ecclesiae a bonis throni episcopi.*

EX SYNODO ANTIOCHIAE CELEBRATA
IN ENCAENIIS ECCLESIAE, ET EX
SYNODO ORIENTALIS.

Ea, quae sunt ecclesiae, omni cura, conscientia bona, ac fide in Deum, qui omnia intuetur et iudicat, conserventur ecclesiae. Porro haec debent dispensari cum iudicio et potestate episcopi, cui conceditur est omnis populus, et animae eorum, qui conveniunt. Manifesta autem sint ea, quae iuris sunt ecclesiae, cum scientia presbyterorum et ministrorum, ut cognoscant, nec ignorent, quanam sint ipsius ecclesiae, quanam vero sint episcopi, nec eos aliquid lateat, ut si contigerit episcopum exire de hoc saeculo, certis notisque existentibus rebus, quae ad ecclesiam pertinent, nec istae dilabantur et pereant, nec illae propriae episcopi diripiantur praetextu rerum ecclesiasticarum: iustum quippe est, et honestum eorum Deo et hominibus, ut ea quae sunt episcopi, ipse relinquat quibus voluerit; ea autem quae sunt ecclesiae, huic conserventur, ut nec ecclesiae sit ullum detrimentum, neque episcopus diripiat causa ecclesiae, aut ii qui ad

ipsum attinent in lites incendant post eum, et ipse post mortem suam blasphemetur.

XIV. *Si mortuo episcopo alter episcopus sedem illam ambierit, provincialesque subornarit, ut sibi consentiant, an is transferri possit, nec ne?*

CANON OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut non possit episcopus relinquere sedem suam, in qua episcopus constitutus fuit, et migrare ad aliam, quoniam in hoc etiam saeculo omnis qui relinquit uxorem suam sine causa adulterii, et ducit aliam, adulterium committit. Si autem vocaverit eum causa necessaria, et dum ipse non vult, vi eum eiecerint, et propterea migraverit, culpandus non est, deturque ei sedes alia, neque ideo exprobrebitur. Si autem habeat scientiam ad gubernandum, et occurrat ei sedes metropolitana vacua, detur ei, ac sedeatur in ea, quia canon non reiecit eum. Haec absque censura definivit synodus.

TIMOTHEI.

Ecce enim supra quadraginta conventus synodici videntur fuisse in mundo a tempore apostolorum ad nostram usque aetatem, qui fulserunt divinis operibus, et caelestibus charismatibus; omnes vero veluti una voce definierunt, et inhibuerunt, ne episcopus de sede in sedem migret. Socrates ille novatianus licitam censuit translationem episcopi a sede ad sedem; causa autem fuit odium eius in san-

etum Nestorium (1), et amor ipsius erga Deo odiosum Proclum, cum voluit transferre Proclum e civitate Cyzei, et non potuit. Proclus quidem mansit, Socrates vero translatus fuit contra definitiones patrum, et canones apostolicos: et dixit, fas episcopo transire ab uno throno ad alium thronum. Iam vero debemusne obedire patribus, an extraneis? Ipse enim beatus inelytus Gregorius cum Nazianzo Byzantium ire consensit ob haereses, quae praevaluerant ibidem, noluit ire praeses et rector patriarchalis, quamvis haberet pro se fautores centum quinquaginta; et siquidem petisset, patriarchatus ipsi datus fuisset; sed non consensit ire tamquam patriarcha, consensit vero ire tamquam visitator, disceptator, et doctor, minime autem tamquam rector: cum autem praeses redierit, Nazianzenus cognitus fuit, usque in hodiernum diem. Et haec quidem de episcopis, et electione eorum simili ratione. Redeamus autem ad electionem metropolitanorum, et ordinationem eorum, et deinde scribere aggrediemur canones, qui ambobus his gradibus praescripti et constituti simul sunt.

XV. *Quot sint provinciae, quibus metropolitani praesunt, et a quonam unaquaeque instituta.*

Causa equidem primatus sedium inter se ex prioritate temporum desumitur, quibus earum fundatores patriarchae vixerunt. Quare hunc inter se ordinem temporis habent. Primus, qui metropolitas discreverit Papa pa-

triarcha fuit, qui patriarchalem dignitatem ad annos circiter sexaginta octo tenuit, atque ante omnes metropolitam Elamitidis constituit, et paulo post etiam Nisibis; tum Teman (*austri*); Perath Mosenae (*Bassorae*); et post hunc Assyriae. Quatuor hi metropolitae a Papa constituti fuere. Sub tempus vero synodi oecumenicae patrum 318, Garmaci metropolitas a Simeone Barsaboe postularunt: et Ardabadeni quidem aiebant, patriae nostrae dignitas metropolitana debetur: Beth-Seleucienses vero similiter dicebant, in patria nostra metropolitanus constitutus est. Praecepit itaque Simeon Barsaboe, utriusque episcopi examinari in docendo diligentiam, uter utri discipulorum numero praestaret, idemque metropolita crearetur. Comperit autem fuit in hac parte episcopum Sciahargardae Ardabadensi esse anteponendum. Sic itaque Garmacis metropolita datus est a Simeone Barsaboe. Istos porro metropolitas alterum post alterum confirmavit synodus Isaaci. Mentionem quoque faciunt synodi Isaaci patres, tum Persidis, tum Maruae, non quasi metropolitanarum, sed quasi celeberrimarum sedium episcoporum. Metropolitanam postnotandum dignitatem sexta sedes Persidis, tum septima Maruae, a Saballaba legitime acceperunt. Octavam vero sedem Iesuiabus Gadalensis Halavanae constituit. Ileriae vero, et Samarandae, et Sinarum (2) metropolitae creavit Saliba-Zacha catholicus. Aiunt sane, Achaetum, et Silam illos constituisse: sed ordine Sinensem an-

(1) Nestorianus loquitur. (2) Notum est Sinense monumentum octavi saeculi ebaldairis litteris scriptum, quod est praeciarum christianae religionis apud Sinas eo tempore vigentis testimonium. Asseman. B. O. T. 3. part. 2. p. 539.

tecedunt metropolitae Ileriae et Indiae, Sinensis Samarcandensem. Postea Timotheus alias sex sedes instituit, quarum quatuor interiere, reliquae duae manent: Armeniae nimirum, quae est XIII., et post istam Sciamae (*Syriae sive Damasci*), quae est XIV. Atque haec sunt sedes primariae provinciarum, et haec ratio unde petenda est praerogativa primatus earum, et ipsarum ordo inter se (1).

XVI. *De electione et ordinatione metropolitani.*

EX SYNODO GEORGI CATHOLICI

CANON.

Visum est sanctae synodo, ut paulo postquam decesserit episcopus metropolitanus, congregentur episcopi illius provinciae in civitate fratris ipsorum senioris, et cives civitatis eius admoneant, ut eligatur persona, interveniente ipsorum consensu et opera, quae metropolitico ministerio congrua sit. Scribantque simul, ac significant patriarchae electionem eius. Si autem negotium diu protrahatur, quatuor menses non excedat, nisi forte causae necessariae occurrerint. Nam praeter hoc tempus electio diutius pro-

trahi non potest post obitum metropolitae.

CANON ALIUS.

Relatum autem fuit in divina synodo, quod decedente in aliqua regione aut civitate episcopo, vel metropolitano, conventicula fiant, et unusquisque a sua cupiditate tractus pro suo lubitu gerat se; et quia humana perturbatione moventur, convocant secum filios foederis, et homines inverecundos promissis subornatos in suas partes trahunt, et absque episcopis comprovincialibus, et cleri communitate tota ac fidelium, claneulum personam sibi benevisam inter se se eligunt, ac iuramento semet obstringunt, quod ab ea persona usque ad mortem non recedent (2), et ob hanc causam corruptelae et damna plurima fiunt in communitate. Et idcirco definitivimus, quod illi, qui haec agunt, ligati et anathematizati sint ab omni communione sanctorum mysteriorum, et a consortio fidelium. Et ille homo, in quem consenserint, siquidem inscius fuerit conspirationis, et ad extremum cooperationem suam iis praebuerit, ipse quoque seiunctus sit ab omni communione ecclesiastica pro

(1) Eliss tamen, et Amrus in tabulis suis alias metropolitanas sedes memorant, de quibus Avenensis senior tom. II. biblioth. pag. 458. (2) In codice a pag. 141. usque ad 150. inclusiva quaedam folia interseruntur alia manu scripta, quae ad synodicam collectionem non pertinent: ac primo legitur epistola mar Eliae metropolitae Nisibis ad episcopos provinciae mesopotamiae, ad cives bagdadenses in causa Iovinii catholici. Tum subditur canon apostolicus 28. Subsequitur canon apostolicus 29. Deinde describitur pars ex canonibus Petri et Pauli apostolorum. Pag. 145. a tergo recensetur canon 27. synodi oecumenicae patrum 318; pag. 146. exhibetur pars ex canonibus synodi Bethlapethae, de iis qui pecunia emunt impositionem manus sacerdotalis; pag. 147. canon 12. exhibetur synodi de eo, quod episcopi metropolitani fieri non debeant cum litteris regis; pag. 147. fragmentum epistolae aetiae mar Abae catholici habetur, de electione patriarchae; pag. 148. a tergo canon 15. e synodo Iosephi catholici; pag. vero 149. canon primus e dicta synodo Iosephi; pag. denique 150. canon 20. synodi Eusebii catholici, itemque 34. simuldem synodi referuntur.

merito sui delicti. Si autem sua sollicitudine ac superbia illos induxerit ad ita faciendum, neque respuerit ab audacia sua, deiciatur, ac irrita habeatur eius electio et nulla: quin et ipse homo nuletur spoliaturque gradu in quo erat.

TIMOTHEI.

Non enim debet regi significari eius, quem, ut sit metropolita, elegistis, electio; sed primo nobis, et postea regi: ubi enim notum fuisset, quod persona a vobis electa, idonea esset, nos quidem electionem a vobis factam ratam habuissemus. Cum enim ad nos cum vestro consensu mittitur ille, quem elegistis, et a nobis in Spiritu sancto ungitur, et metropolita fit, tunc recte voluntatem vestram regi exhibetis, ac significatis, quo scilicet regia voluntas constitutioni divinae adhaereat. Vos vero irregulari ratione constitutionem divinam regiae pedissequam fecistis. An propter regis iussione[m] debet fieri ille, cum a vobis electus est, si villicus sit, si Deum non timeat, si tenebrosus sit scientia scripturarum divinarum, ac mente et intelligentia legum sanctarum? Tres enim egregiae dotes requiruntur in homine rectore ecclesiae; has autem nos examinare et cognoscere debemus, num scilicet reperiantur in homine rectore ecclesiae; has autem nos examinare et cognoscere debemus, num scilicet reperiantur in homine, qui eligitur a mundo, nec ne? Prima quidem est naturalis intellectus, eo quod ipse sit gubernator negotiorum, et rector; porro is, qui intellectu caret, quamvis omnia possideat, omnino defectivus est. Secunda vero dos, quae et totius sapientiae initium est, pio-

tas est, quae dividitur in operationem actionum sanctarum, et in theoreticam, quae ornatur veritate fidei, et confessionis rectitudine. Dos demum tertia est scientia divinarum scripturarum, haec enim armatura est validissima rectoribus ecclesiae. Ornatus porro harum trium dotium, instar imaginis regis, et sigilli auro impressi, est humilitas, et verbum sale conditum. Est ne vir, quem elegistis, hisce dotibus ornatus?

XVII. *Quaenam metropolitanis debeantur, et quaenam hi agere possint erga sedes episcoporum suorum: quaenam vero canonice ipsis vetentur.*

EX SYNODO ISAACI

CANON.

Metropoles nominantur illae civitates matres, quarum eerti sunt magistri, et civitates quae praepositae sunt aliis civitatibus. Omnis civitas, quae nominata sit, atque nota, et principem habeat, episcopo insignitur, qui in ea constituitur, et episcopus fit: qui praepositur iis (*aliis episcopis*), ut sit ipsis adiutor, et sollicitator in omnibus iuribus: et cum discordia inter eos excitatur, eos componat, ac ad pacem adducat per consilium charitatis, et non per violentam potestatem. Omnis porro episcopus in sua dioecesi ac civitate potest instituire presbyteros, ac ministros, et docere, et aedificare ecclesias, et superaddere omnibus pulchra (*recta*), quae vult, ut sociis suis speculum bonum existat. Episcopus aitem metropolita, qui praepositur fratribus suis, ubique constitutus, nempe ut sit gradu

honorabilior illis, scribat, et significet metropolitae magno de omni re, quae fit inter eos episcopos, qui sub auctoritate ipsius sunt. Quod si contigerit, ut episcopus querelam movcat socio; aut acciderit, ut episcopus aliquis congrue ac debito modo ministerio suo minime fungatur; ipse metropolitano, qui eis praepositus est, secundum id quod in canonibus synodi maguae constitutum est, cum charitate ac lenitate omnium negotia disponat, et stabiliat. Si vero occurrat negotium aliquod, quodcumque fuerit, durum ipsi metropolitano, neque possit illud pacifice dirimere, scribat, et significet metropolitae magno, et liberabitur ab ea molestia: nam ad catholicum spectat, ut rescribat, et pro sua sapientia praecipiat, ac dirimat.

CANON.

Potestatem non habet episcopus metropolita vocandi ad iudicium domini riti, atque violenter adducendi ullum ex episcopis sociis suis, aut imperiose se ingerendi in negotia dioeceseos episcopi alicuius, ex iis quibus praepositus est, et rescribendi, aut violenter quidpiam exigendi: sed manens in proprio loco, scribat ad ipsum episcopum dioeceseos de querelis, quas audit. Quod si ei obtemperaverit, recte; aliàs significet metropolitae magno, sicut supra scriptum est. Si vero episcopus alicuius dioeceseos optaverit, ac in commemorationibus martyrum petierit ab ipso metropolitano sibi praeposito, eumque invitaverit, ac vocaverit, ut ad suam ipsius dioecesim veniat, id relinquatur voluntati ipsius episcopi,

ut complaceat ei, qui senior est et maior ipso.

OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut quemadmodum non possunt episcopi, unus in iurisdictione alterius chironiam sacerdotii perficere; similiter et metropolitani non possint chironias adimplere in civitatibus episcoporum, qui sub auctoritate eorum sunt, eisque subditi; nec etiam possint ulla negotia praecipere sine episcopo loci. Eum vero, qui haec transgreditur, synodus oecumenica sub anathemate constituit.

XVIII. *Si quis episcopus voluerit metropolitano ordinari, deinde, abdicata hac dignitate, in priorem suam dioecesim redierit, metropolitano ne, an episcopus appellandus est?*

Timotheus scribit ad Sabariesu episcopum Callinici, quae est Raka, sic: dicit enim Petrus apostolus tuae sanctitati, non es mentitus hominibus, sed Deo: non enim vi abductus fuisti, sed tua voluntate ad istam politiam accessisti, et non ad minimum, neque ad parvum, sed ad maximum elevatus fuisti gradum, et quidem a subiectione ad principatum, ab episcopo ad metropolitano ascendisti, et ex principe sacerdotum ac fidelium, princeps episcoporum, qui sunt principes sacerdotum et fidelium, promotus fuisti a Spiritu sancto. Si autem vis mentiri, et violare foedus, quod cum Spiritu habes, et falsas efficere voces sacerdotales, tui est electio, et apologiam pro ea exhibe, tam scilicet coram hominibus, quam

coram tribunali Christi domini nostri, ante quod omnes stabimus, secundum Paulum, ad mercedem accipendam pro nostris actibus sive bonis sive malis. Sta ergo, ubi concupivisti, et sicuti concupivisti, verumtamen non tamquam metropolitani, sed tamquam episcopus, quemadmodum antea fuisti. Tu voluntate tua irritas fecisti voces, quae coram Spiritu, et in Spiritu editae fuerant per suffragia patrum, et cleri ecclesiae: et illius rei, quam tu dimisisti, honor a te tollatur.

XIX. *Canones de episcopis simul, et metropolititis.*

CANON 1. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut omnes quoque metropolitani semel in anno congregentur apud patriarcham propriam, ut omnia negotia et quaestiones, quae emergunt in regionibus ipsorum, et in civitatibus auctoritati ipsorum subiectis, diiudicentur coram synodo universa ob hoc, ut non sit acceptio personarum in iudicio. Et quemadmodum faciebant septuaginta iudices filiorum Israel, qui iudicium omne, quod ipsis difficile foret, deferrebant Moysi prophetae: sic et ipsi episcopi quoque eodem modo faciant. Et imponatur benedictio (*εὐχὴ*) super omnes civitates parvas et magnas episcoporum ac metropolitanorum, qui sunt sub auctoritate patriarchae, et quidem pro singularum facultate, et unaquaeque earum uti potest det convenientium (*symbolon*) patriarchae. Haec absque censura definiuit synodus. *Orientales* autem hunc ordinem conventus anni mutarunt propter cor-

reptiones (*flagella*), quae multiplicatae sunt in mundo, et tribulationes, ac persecutiones, quae in ecclesiam insurrexerunt, et captivitates praedonum, qui vias ac semitas interruperunt, unde semel quovis quadriennio celebrari voluerunt conventum, ut innotescit ex canonibus Ezechielis et Theodosii.

EZECHIELIS.

Placuit synodo, ut semel quovis quadriennio simul congregentur metropolitani et episcopi apud patriarcham propter communia negotia, ut mutua ipsorum praesentia opera patriarchae dirigantur ea, quae directione egent; ea vero quae ordinata sunt, iterum confirmantur, et altius fundentur. Hic autem conventus fiat ante ieiunium magnum illius anni, patriarcha existente in civitate sua cathedrali. Quemadmodum autem tota communitas episcoporum, et metropolitanorum semel quolibet quadriennio congregatur apud patriarcham, similiter et episcopi quoque semel in anno congregentur apud suum metropolitanum mense septembri, et reforment quaecumque corrigenda sunt. Si autem causa aliqua compulsus patriarcha medio hoc tempore vocaverit communitatem rectorum, aut aliquos ex eis, statim absque cunctatione accedere debent quovis tempore ab eo vocabuntur. Siquidem vero fuerint impedimenta necessaria, quae nota sint ac manifesta, debent illa significare distincte per epistolas ab ipsis scriptas, et per presbyteros eorumdem missas. Si autem aliquis ex eis contempserit, et non egerit iuxta

latam definitionem, quando vocatur a patriarcha, poenam mereatur a synodo inferendam, donec accedat, rationemque reddat, suumque reatum coram patriarcha purget.

temerario contempserit, iudicalem poenae sententiam promereatur.

CANON 2. MARABAE.

THEODOSII.

Antistites horum sex thronorum metropolitiorum, Elamitidis inquam, Nisibis, Pherat, Assyriae, Beth-Garmae, et Halavanae, qui honorem consecuti sunt, ut mediatores (*electores*) sint in chirotonia patriarchae, neque remoti sunt, ut reliqui, congregentur apud patriarcham quolibet quadriennio: similiter et episcopi quoque provinciae magnae. Alii porro metropolitae, Sinarum nempe, et Indiae, Persidis, et Marusitarum, Sciamae, Razichitarum, Ileriunitarum, et Samaranditarum, in longinquis illis regionibus, quibus obstant montium iuga infamia (*latronibus*), et maria naufragiis ac tempestatibus infecta, ne sicut ceteroquin cuperent, valeant venire, istiusmodi curent consensionis unionisque literas ad patriarcham quolibet sexennio semel mittere, atque in eisdem negotia communia locorum suorum opportuno remedio indigentia exponere; dabuntque operam, ut ex omnibus urbibus maioribus et minoribus mittatur ad patriarcham convenientia (*symbola*) secundum cuiusque facultates, et prout praeceptum est in canonibus patrum pro impensis domus patrum (*sedis patriarchalis*). Quicumque vero haec transgressus fuerit, praecepit synodus, ut is corripatur a congregatione synodica. Et si quispiam contumax ac rebellis admonitionem ausu

Novit sane fraternitas vestra, o pastores vigilantissimi ovium rationalium domini nostri Iesu Christi, quod sicut corpus humanum quamdiu in hac vita transitoria consistit, regi debet per ordinationem ac mediocritatem rerum necessariorum, ne superfluitate suffocetur, aut ferarum mores induat, neve ob penuriam infirmetur et debilitetur, neve confusione turbatum agitur, neque rebus inanibus deturpetur, et conculcetur, festinetque ad defectionem propter aliquam negligentiae culpam; ita, quinimmo magis necessitas nobis incumbit, ac vobis nobiscum, qui tenetis claves regni caelorum, ut ex tota voluntate nostra, et ex tota anima nostra, et ex tota virtute nostra solliciti simus, et curemus definitiones, et canones ecclesiae Dei, quae est corpus Christi spirituale servatoris nostri, ne scilicet ob humanam indulgentiam, et adfectionem diminuantur in populo nostro ea, quae a sapientia divina ad utilitatem nostram gerenda praescribuntur, et congruunt singulis christianorum coetibus: nam quotiescumque sanum est caput, etiam illi, qui eius subsunt directioni, facillime conservantur illaesi cum ipsam intuentur, ac per manum eiusdem diriguntur: et quoties infirmus sit ille, quicumque fuerit, propter voluntatis suae torporem, omnes illi, qui gubernantur ab ipso, eundem contemnant, et difficillime in ordine continentur, nam scandalum accipiunt videntes ea, quae

ille indecenter gerit. Necessarium ergo nobis est, ut ante omnia alia de negotio rectorum solliciti simus, nam ab ipsis pendet tota ecclesiae cura, ac sollicitudo, et per manus eorum perficiuntur omnia negotia timoris Dei, et sine illis certissime christianitas inter homines in terra stabiliri, crescere, et abundare non poterit.

Quo circa etiam Dominus noster, ex quo innotuit Israeli per testimonium Baptistae, et vocem quae de alto venit, statim apostolos elegit in suos discipulos, et post virtutes, ac signa quae operatus est, ac doctrinas quas docuit, necessario portendit, ac declaravit per parabolas suas illos praecones evangelii sui, et rectores ecclesiae suae fore; et donum caeleste quod recipiunt, et potestatem quam habent in excelsis et in profundo, et mores qui illis conveniunt, et patientiam eorum in tribulationibus, et labores ipsorum in annunciatione evangelii; et ea, quae ab ipso erga eos geruntur, et agones eorum, ac tentationes, quas pro evangelio toleraturi essent; et ea, quae fuerunt ante nos, ac contingunt in diebus nostris, olim, et deinceps post nos futura sunt; et eosdem ab iis omnibus, quae non decent, cavere admonuit. Paulus quoque vas electionis, qui nomen Christi gestavit in populo (*iudaico*), et gentibus, per vincula, ac flagella, per tribulationes multas, et varias, quas sustinuit pro veritate, magna diligentia et cura admonitiones fecit rectoribus ecclesiae, et ipse ordinavit metropolitans in metropolitibus, ac episcopos in civitatibus.

Patres quoque sancti, qui post patres electi fuere, eadem vestigia calcaverunt, nec ullus umquam metropoli-

ta, aut episcopus ausus fuit transgredi terminos sibi a patriarcha constitutos; nec episcopi sibi arrogarunt eminentiam in metropolitanos, sed frugi episcopus tempus sciebat, quo apud metropolitam conveniret; metropolitani vero sapienti non oblivisceretur temporis, quo ad patriarcham accedere deberet, uti eernere est in plaga occidentali, et in plagis circa eam positis, ubi, quamvis in negotio fidei schismata, et contentiones abortae fuerint, in ordinibus tamen sacerdotii, et in definitionibus ecclesiasticis, nemo praesumebat contemnere, qui sui contemptus sententiam ac vindictam evaderet condignam; sed illa, quae convenienter definiiebantur ab episcopo, quicumque esset, abrogare vel irritare non poterat metropolita ei praepositus; ea etiam quae iuste definiiebantur, et interdicebantur a metropolitano, episcopus transgredi aut irritare nequibat; similiter et illa, quae a patriarcha definiiebantur, et prohibebantur, episcopi et metropolitani solvere ac irritare non poterant, quia Spiritus sanctus ad ornatum sacerdotii ordinavit eos, ut scilicet coetus inferiores penderent a mediis, et mediis a superioribus instar graduum, per quos ascendunt illi, qui merentur recipere promissionem assumptionis in caelum, et a quibus propelluntur, ut proiciantur in profundum poenarum illi, qui veritati non obediunt.

Quando itaque patriarcha vocat metropolitans et episcopos, aut metropolita accersit episcopos, aut episcopus coetum filiorum suae sedis accersit, statim et sine ulla negligentia obediunt eis, non enim possunt transgre-

di edictum eorum. Praeterea si confluerint metropolitani et episcopi ad thronum patriarchae, aut episcopi ad locum metropolitani; patriarcha autem aut metropolitani aliqua ex causa non sint praesentes in propria cathedra, episcopi aut metropolitani ingredi non possunt vel in ipsam civitatem, in qua est cathedra patriarchae; quod si vero acciderit, ut ingrediantur, non possunt ullatenus praecipere, aut visitare, aut scripturas conficere in causis regiminis, et negotiorum ecclesiasticorum sine ipso, aut sine ipsius facultate, uti nec possunt in ordine ministrare (*pontificalia exercere*). Id ipsum dicendum de episcopo in cathedra metropolitani. Verum haec permittuntur, quando cum patriarcha convenerint. Secundum hanc autem traditionem, quae apostolica est, in hac etiam nostra orientali plaga, uti et in adiacentibus plagis, haec ipsa usu obtinuerunt per voluntatem Christi, utque inviolabiliter ac immutabiliter obtineant ac serventur, definimus. At si contigerit, et Satanae incitamento oborta fuerit inimicitia, atque episcopi absque iusta causa contentionem habuerint cum metropolitano, quin et nonnulli metropolitani aliquando inconvenienter adversus patriarcham steterint, et attentaverint sine potestate aliquid edicere, vel illegitime efficere quidpiam; quia eis non competebat id quod edixerunt, neque id quod effecerunt, non suscipiatur, sed digni habeantur poena, et reatu, quoad usque emendent ea, quae attentare praesumerunt: quod si non emendaverint, prorsus deponantur.

Statuimus, ac definivimus, ligavimus, et anathematizavimus in verbo vivo ac divino, ne quisquam transgredi audeat ea, quae supra constituta sunt.

CANON 2. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut ille qui vocatur a communitate, ut se ipsum emendet, si vocatus his a capite synodi, aut a capite provinciae, aut a capite sedis, neglexerit, contempserit, et non accesserit ad congregationem; eo quod contempsit congregationem, deponatur ab omnibus gradibus ecclesiasticis: quod si haudquamquam vocetur ad congregationem patriarchae, sed ad congregationem capitis provinciae, ad patriarcham deferatur eius contemptus, et ipse praecipiat de emendatione illius. Illum vero, qui haec transgreditur, synodus oecumenica anathemati subiicit.

CANON 3. IESUARI.

Metropolitani itaque, ac episcopi vocati ad synodum, synodum non contemnunt, neque abstineant ab accessu. Si enim sciunt docere, utilitas magna proveniet ex synodis. Si vero indigeant doctrina, utilitatem magnam capient cum directione, quam communiter percipiunt ecclesiae ex synodis. Si autem metropolita aliquis, vel episcopus vocatus a synodo, accedere contempserit absque causa necessaria, quae impediatur voluntatem, et canonem, quae talis esse cognoscatur cum discussa fuerit, sententia

communi suspendatur a suo ministerio, quead usque se ipsum emendet, et excutiat, ac abiiciat a se suam superbiam, et suum contemptum; nam fortasse causa eius fieret detrimentum communitati.

CANON 4. OECUMENICORUM

DE ORDINATIONE SYNODI.

Placuit synodo oecumenicae, ut quando congregatur synodus apud patriarcham, aut apud metropolitanum, et aliquid de negotio communitatis tractandum est, et res illa iudicio, et discussione egeat, non possint illius synodi episcopi absque iussione archidiaconi, aut episcopi dioeceseos, de negotio cognoscere. Alii autem presbytero potestas non est ingrediendo in synodum, neque foris standi, et auribus excipiendi id quod in synodo pertractatur, sed solum archidiacono, et chorepiscopo. Hi vero in synodum ingressi, sedem ponant in medio episcoporum, super quam collocent evangelium, et crucem, sedeatque archidiaconus ad dexteram, et chorepiscopus ad sinistram in medio episcoporum, prout constitucrit synodus, ut faciant.

In synodo autem magna, cui intersunt patriarcha, metropolitani, et episcopi, nec presbyter, nec archidiaconus, neque chorepiscopus sedere possunt inter eos. Ubi autem omnes sedem obtinuerint, ac unusquisque in ordine suo iuxta proprium gradum sederit, aliquis ex iis episcopis stet rectis pedibus, atque ter dicat hoc pacto. - Omnis, qui non fuerit episcopus, ligatus sit in verbo Domini, si permanserit in hac con-

gregatione. Et ille etiam, qui auscultaverit in portis, et in fenestris, ipse quoque sit ligatus in verbo vivo Dei. - Eo autem ita proclamante, ocludantur fores, et omnes rectis pedibus stent, et deinde unusquisque eorum offerat orationem; et ubi omnes sic oraverint, singuli eorum accedant, ac sedcant in propriis locis. Et occulte in mysterio sermo habeatur de causa, propter quam convenerunt; et uti decet pietatem cognoscatur negotium illud. Et si cum charitate dirimatur, ne publicetur. Et si rursus aliter contigerit, puta si casus de depositione alicuius ex iis sit, ubi negotium integre atque perfecte fuerit gestum, tunc manifestetur omnibus. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subiicit.

CANON 5. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut episcopis simplicibus non liceat sine metropolitanorum facultate conspectum patriarchae adire: neque etiam liceat cuiquam episcopo, aut metropolitano absque facultate patriarchae adire conspectum regis. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica sub censura constituit.

XX. *Canones, et poenae diversae unicuique crimini statutae.*

Si episcopi aut metropolitani dimittantur, ac deponantur in congregatione synodica patriarchae, non potest patriarcha alio tempore habere congregationem, et discutere causam, quae semel iuste discussa fuerit a patriarcha illo, qui obiit. At si episcopus, aut metropolitanus, qui a pa-

triarcha defuncto depositus fuit, demonstraverit causam aliquam, quae in illa synodo integre, ac plene non fuerit discussa, tunc patriarcha alius debet in synodo episcoporum fratrum eius, qui depositus fuit, discutere causam. Et si fieri non possit, ut accedant, scribant, et suis scriptis notum faciant patriarchae. Si autem omnes *scripturae* non fuerint dispositae, neque episcopi accedere possint, patriarcha scribat ad metropolitani, qui proximus eis fuerit, et hic cum episcopis suis, saltem tribus, cum congregatione episcoporum illius provinciae filiorum, pergant, et discutiant; quod si iuste quidem lata sit depositio illius, patriarcha cum auctoritate praecipiat, eum cohiberi. Si vero deprehendatur, fraudem passus fuisse, eo quod plene non fuerit discussa eius causa, innocens in iudicio eius declaratur. Neque enim ullo proprius modo aut praetextu episcopi, ac metropolitani impedire, aut sistere possunt censuras, quae a patriarcha latae fuerint. Haec porro breviter scripsimus, ut cognoscatur ordinatio graduum ecclesiae, neque canones ecclesiae a patribus opera Spiritus sancti praescripti confusionem aut perturbationem ullam patiantur.

CANON 2. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut si episcopi, aut clerici aliqui deprehensi fuerint delictis dediti, quae delicta omnibus communiter aperta ac manifesta ita sint, ut ne testes quidem requirantur; at propter assentionem eorum, aut propter munera, aut propter honorem, in quo habentur ab

omnibus, relinquuntur, neque rectores illis praepositi poenam, ac ultionem exigunt de eorum criminibus; siquidem patriarchae rem ita se habere innotuerit; qui deprehensus fuerit cum istis in aliquo communicare, una cum eis, et eorum instar a sacerdotio deponatur. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica anathemati subiicit.

CANON 3. OECUMENICORUM.

Placuit synodo oecumenicae, ut episcopus, aut metropolita, aut catholicus, qui deprehensi fuerint in adulterio, aut fornicatione, aut sodomia, aut crimine, quod eiusmodi sit, statim deponantur, neque sacerdotio fungi amplius permittantur, etiamsi poenitentiam exhibeant; tunc enim solum non priventur communione cum ecclesia. Eum vero, qui haec transgressus fuerint, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

CANON 4.

SYNODI ISAACI.

Si quis catholicus, aut metropolita, aut episcopus deprehendatur in fide sua haudquam purus, sed et sententiam teneat dogmaticam haereticorum, et in suis moribus tyrannice, et non recte, ac extra scopum suae vocationis se gerat, non vero sicuti congruit pietati, cuius schema induit, et damni exteris ac domesticis causa existat, deponatur, ac repellatur a magno sui ministerii gradu, quoniam horum scandalum extenditur ad plurimos.

CANON 5. EIUDEM.

Si quis catholicus, aut metropolitā, aut episcopus, aut presbyter, aut clericus nomen separaverit (*profanaverit*) et conviciatus fuerit, uti in israelitica gente diebus magni Moysis, deponatur, neque ministret in capite populi. Homines enim huiusmodi offensiculum sunt ecclesiae.

CANON 6. EIUDEM.

Si quis catholicus, aut metropolitānus, aut episcopus, aut archidiaconus, aut periculosa delatam sibi causam iudicandam, iustamque cognitam declinaverit ob munus, aut acceptionem personarum, propter amicitiam, aut propter metum, aut respiciens magnitudinem personae; arceatur a ministerio gradus sui, prout opus ipsius dignum interdictione videbitur; depositionem tamen non subeat.

CANON 7. EIUDEM.

Si quis ex numero eorum,* quos recensuimus quum veritatem, ac iustitiam cognosceret, et aperte perapiceret aequitatem, testimonium falsum dixerit, ac mentitus fuerit coram Deo, et angelis eius, homines huiusmodi dimittantur e gradibus suis, quia sustulerunt iudicium Dei a conspectu oculorum suorum.

CANON 8. EIUDEM.

Si quis ex catholicis, et usque ad diaconos, assidue verba turpia protulerit, et non potius verba pudica, et sancta, quae utilia sint ad aedi-

ficationem auditorum; et si sint aliqui, qui his proferant verbum, quod prohibuit apostolus caelestis, a sacerdotibus admoneantur eum increpatione: quod si ab his non desistant, repellantur a ministerio graduum suorum, quoad respiciant, et scripto se obligent, quod scilicet si ad consuetudinem hanc redierint, damnationi subiacebunt.

CANON 9.

Si quis ex ordinibus recensitis inventus fuerit ebrius aut temulentus, vel cesset ab actibus, quibus est obnoxius, vel interdixatur ei ministerium exhibere in capite populi. Scriptum est enim ab apostolo divino: ebrii regnum Dei non possidebunt.

XXI. *De terminis, qui actori, et reo praescribuntur ad crimen, vel innocentiam probandam.*

Si ille, qui accusatur, innocens appareat, accusatores eius sine poena non relinquantur: puta si quis fidelis accusat sacerdotem de fornicatione, aut de aliquo eorum propter quae sacerdos anathematizari mereatur; constet autem, quod fidelis ille inique ac mendaciter eum sacerdotem accusaverit, fidelis idem ab ecclesia exeat, et fidelium communione dignus non habeatur. At si respiciat, et paeniteat ipsum sceleris admissi in testimonio edito, per consistentiam in sacco et cinere suscipiatur, et per oblationem quam offeret ad altare Dei.

Si vero aliqui episcopum de fornicatione, operibus immundis et non religiosis accusaverint, actio eorum examinetur; quod si mendaciter et inique episcopum accusasse depre-

liendantur, quo scilicet episcopus eam ob causam exiret ab ecclesia, et a gradu suo deiceretur; si illi accusatores eius de victoria sibi blandiantur, et cordis lactitia gestiant, ita modo, episcopo innocente reperto, accusatores eius rei inventi, suscipient poenam a synodica congregatione, cui manifesta sit causa, et excommunicentur, atque renoventur a mysteriis sanctis, alienique fiant a consortio christianorum. Si autem metropolitanus a fidelibus, clericis, et episcopis accusatus, innocens exiterit in synodo, quae coram patriarcha celebratur pro illius examine, uti praeceptum est, ipsi quoque episcopi, qui mendaciter accusarunt metropolitanum, omnino deiciantur e suis gradibus, et ne suscipiantur; clericis autem interdicator ministerium sacerdotii proprii; fideles vero excommunicentur.

Si fideles, clerici, episcopi, et metropolitani accusaverint patriarcham, et in concilio magno et generali, quod ad examinandam patriarchae causam convocatur secundum praeceptum, accusatores rei compareant, episcopi quidem, et metropolitani in aeternum ad ministerium regiminis exercendum non admittantur; presbyteri autem e suis gradibus depellantur; fideles vero excommunicati cum maledictionibus eiciantur, et repellantur ab omni Christianorum communione, neque eis locus poenitentiae pateat, nisi prius unum annum extra ecclesiam exegerint. Si autem emendationem ac poenitentiam ostenderit, suscipiantur in sacco et cinere. Si autem ad hanc poenitentiam non confugerint, quanti-

dum in vivis est patriarcha, qui ab eis accusatus fuit, in ecclesiam recipi non debet. Si vero accusatores descriptorum coetuum temere et vane non acceperint, quin immo ipsi accusatores, omnibus rebus rite discussis, adhibitis nempe testibus veracibus, victores deprehensi fuerint, agatur cum singulis coetuum reorum quemadmodum supra constitutum est.

XXII. *Quodnam discrimen sit inter excommunicationem, ligamen, prohibitionem. Et quisnam ex antistitibus facultatem habeat damnandi, et quanam damnatio irrita sit ac nulla.*

Damnatio (depositio) porro est (instar) mortui, qui non recipit vitam, et in sacerdotes duntaxat, et principes sacerdotum fertur: et ille, quicumque fuerit, qui deponitur, ne tempore quidem suae poenitentiae induit gloriam, qua spoliatus fuit omnino. Discrimen autem, quod excommunicationem inter et suspensionem est, et inter veram et non veram (validam) depositionem, ex canone occumenico certo discimus.

CANON.

Placuit synodo oecumenicae, ne sacerdotes excommunicationis vocabulo uti possint. Discrimen namque magnum est inter excommunicationem, et ligamen. Illi enim, qui sunt domestici, et crimen patrant, et quos sacerdotes volunt arguere, ligamine et prohibitione utantur erga eos, et non excommunicatione; quoniam ligamen, et prohibitio domesticorum sunt, eisque possunt sacerdotes corripere delinquentes. Excom-

municatio autem non domesticorum, sed exterorum est, neque quilibet ea uti potest, nisi tota communitas simul: quia cum proferimus eam cum anathemate, facimus distinctionem illam, quae inter orthodoxos cernitur ac haereticos: porro impossibile est, ut per ligamen et prohibitionem fiat talis distinctio, sed per excommunicationem. Et propter hoc magna a sacerdotibus adhibenda est cautio, ne gladio hoc excommunicationis utantur erga domesticos; quicumque enim illo petitur, separationem incurret a vita futura. Ligamen autem, et prohibitio aliud non est, nisi praeceptum, quo homini definitio fit, ne transgrediatur rem, quae ipsi praecepta est. Et in hac quidem sanctione homo perstare debet, donec dederit ei facultatem ille qui eum ligavit. Excommunicatio autem non est praeceptum instar ligaminis, sed distinctio est intercedens inter rem et rem, et inter mortem ac vitam, inter sanctitatem et condemnationem, inter pacem atque destructionem. Dicimus vero inter mortem et vitam instar illius distinctionis, quae separabat ab Israele, ita enim dictum est eis: anathema intra te Israel (*in medio tui*): perinde ac si dixerit quispiam, distinctio intra te. Et inter sanctitatem ac condemnationem, sicuti vocit Iosue Bar-Nun aurum, et argentum Hierichuntis Domino: dictum quippe est, et accepit ex anathemate, et abscondit. Et illud etiam, quod dicitur inter pacem et destru-

ctionem, sicuti filii Agar, qui servabant anathema, quasi dicat aliquis, separarunt se ipsos a bello, et cecide, ut accelerent ad pacem. In his ac similibus cernitur anathema, quod separationem efficit inter rem et rem. Nemo ergo ex sacerdotibus potest per anathema separare quempiam fidem a communitate, quia anathema exclusionem efficit ab omni hereditate familiae ecclesiae catholicae. Sed homo, qui delinquit, ligetur, et prohibeatur in verbo Dei, non tamen excommunicetur et excindatur ab ecclesia Dei, tamquam alienus; namque ab anathemate amputatio spei fit. Unde si quis extiterit, qui ignoranter faciat hoc, et excommunicationibus utatur, sit ei venia per orationem. Si autem cum scientia fecerit, magna poena multetur. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

CANON.

Placuit synodo oecumenicae, ne metropolitanus potestatem habeat delinquentem episcopum, qui subsit eius potestati ipse solus cum episcopis suis damnandi: neque recipiatur damnatio adversus episcopum constituta, absque patriarchae auctoritate: sicuti neque ob paenitentiam, si oportuerit, suscipiatur sine facultate ipsius patriarchae. Eum vero, qui haec transgressus fuerit, synodus oecumenica excommunicationi subiicit.

TRACTATUS IX.

DE HIS, QUAE SPECTANT AD MAGNAM PATRIARCHATUS
DIGNITATEM, DEQUE EIUSDEM SUBLIMITATE,
ET QUAE NAM HONORI IPSIUS CONGRUANT,
ATQUE DEBEANTUR (1).

I. *Quot patriarchae ab apostolis
instituti sint in universo mundo.*

Loca itaque, in quibus a sanctis apostolis dignitas patriarchalis instituta fuit, urbes istae sunt quinque, in universo scilicet mundo maxime celebres, et conspicuae, quas et urbium matres esse novimus. Primo loco est Babylon: ea quippe metropolis est, materque urbium, et idcirco caput regni Assyriorum fuit, sicut primogenitus prophetarum (*Moses*) docuit. Secunda est Alexandria, quae ab Alexandro magno condita fuit. Tertia Antiochia, quae ab Antigono aedificata, ab Antiocho postea aucta, et exornata, ex eius nomine Antiochia appellata fuit. Quarta est magna Roma, quae a Romulo condita, ab eodem nomen accepit. Quinta Byzantium, quae urbs ab imperatore Constantino Constantinopolis dicta est. In his ergo quinque urbibus post revelationem Dei Verbi in carne, a beatis apostolis constituti fuerunt quinque episcopi metropolitani, qui et patriarchae nominantur. Et quoniam praedictis civitatibus non ex principatu et antiquitate solummodo patriarchalis dignitas et praerogativa accessit,

sed etiam propter apostolum qui in ea docuit, et regem qui in ea regnavit, magnae Romae data fuit (*praerogativa*) propter geminas columnas in ea positas, Petrum, inquam, apostolorum principem, et Paulum doctorem gentium: ipsaque est sedes prima, et caput patriarcharum. Secunda autem sedes est alexandrina. Tertia est Ephesina. Quarta est Antiochena. Reapse causa propria huius rei est excellentia apostolorum, qui illas sedes condidere, atque rexere, Simonis inquam Petri, Marci evangelistae, Lucae, et Iohannis evangelistarum. Quinta autem sedes est Babylon propter honorem trium apostolorum, doctorum titonis eius, Thomae, inquam, Indorum et Sincensium; Bartholomaeum, qui est Nathanael, Arameorum; Adaeum e septuaginta magistrum Aghaci et Maris, Mesopotamiae scilicet et totius Persidis. Collatum autem fuit postmodum donum perfectum patriarchatus sedi apostolicae, quae Seleucia et Ctesiphonte est, quae nomine tenus ut diximus tale (*donum*) possidebat causa turbarum, quae ecclesiae acciderunt ex calumnia servorum diaboli, Crucifixorum (*Judaeorum*), atque Manichaeorum. Duo quippe patriarchae

(1) Capitulum hoc Ebedien Sobensis in postificis Nestorianorum libro synices et latine vulgavit Assemanus iunior in cod. liturg. tom. XIII. p. 148.

eruci affixi fuere ante fores ecclesiae Antiochenae, alter Arameorum, Antiochenus alter, et factus est luctus unus in ecclesia orientis et occidentis communis, atque horum pastorum sanguine duplicata illi potestas est instar patriarcharum. Et primum qui patriarchicam praerogativam accepit, quidam aiunt, Schiaclepham fuisse, alii Papam. Ad horum autem confirmationem et dilucidationem canones occidentaliū adsunt.

CANON OECUMENICORUM (nicaen. 37.)

Placuit synodo oecumenicae, quatuor patres esse in universo mundo, veluti quatuor evangelistae, et ut veluti quatuor flumina, et etiam quatuor fines orbis, sicut et ipsi sapientes saeculi dicunt, quod quatuor sint elementa, ex quibus mundus fit. Sit autem caput romanus (*pater*) iuxta praeceptum apostolorum, quod tulerunt in suis canonibus. Ei vero succedat alexandrinus, cui succedat ephesinus, quem excipiat antiochenus. Episcopi autem omnes ita dividantur, ut sint subiecti istis quatuor. Et omnium civitatum magnarum, quae sunt metropoles, episcopi nominentur metropolitani ex nomine civitatum suarum; sitque eis potestas super episcopos civitatum parvarum, quae subiectae sunt metropolitibus suis; et per impositionem manuum metropolitanorum constituentur illi simplices episcopi. Neque liceat metropolitānis, ut ab iis, qui minores se sunt, ac sub ipsorum potestate constituti, ipsisque subiecti, constituentur; quoniam qui simplicem, et non duplicatum gradum tenet, potestatem non habet eum constituendi,

qui praestet ipsi. Si enim in se ipso non possidet hanc facultatem, qui potestatem habeat, ut illam alteri concedat? Sed singuli metropolitani a suo patriarcha fiant, et omnis episcopus simplex a proprio metropolitano ordinetur, et unusquisque uti est, in proprio gradu ministret. Quicumque vero transgressus fuerit haec, synodus oecumenica eum anathemati subiicit.

CANON (nicaen. 38.)

Placuit synodo oecumenicae, ut patriarchalis, sedes Ephesi transferatur in urbem Byzantium, ut sit honor utrique parti simul, sacerdotio nimirum et imperio. Episcopo etiam Ephesi sit honor, neque conculcetur, eo quod exinde sedes translata sit. Episcopus insuper Hierusalem ne amplius subiciatur Caesarea, sed et ipsi quoque sit honor ob locum sanctum. Sedi etiam Selucia, quae est in regione orientis, sit facultas ab hac die in posterum, ut faciat metropolitas, qualis potestas est patriarchis, ne scilicet ob assensum, et descensum eorum ad patriarcham magnum, qui est in regione Romanorum quae est Antiochia, inimici fratrum nostrorum christianorum, qui ibidem sunt, invenient causam, et suscitant persecutionem adversus eos. Ipsi quoque patriarchae antiocheno in placeat, propter supplicationem totius communis, et non contristetur ob potestatem multam totius orientis, quae erepta ei est: quandoquidem ob quietem fratrum nostrorum, qui inter Persas sunt, id factum est, ne scilicet vanc accusentur, et moriantur per manus ethnicorum. Si autem eau-

sa postulaverit, et congregetur synodus in regione Romanorum, contingat vero, ut etiam reperiat inter eos Seleucia antistes, cum sederit in throno, ampliori honore donetur, quam reliqui metropolitani romani qui ibi adfuerint, quoniam locum patriarchalem tenet in oriente per concessionem.

II. *De electione et ordinatione patriarchae, quo pacto, et a quo peragenda sit* (1).

MARABAE.

Marabas itaque ille magnus catholicus et martyr in sua epistola synodica sic praecipit. Ne autem canones multo sudore ac labore conditi post nos confundantur, et ecclesia perturbetur; definivimus, atque statuimus ego Abas patriarcha, et nos metropolitani, et episcopi, ligavimus, atque anathematizavimus in virtute patris adorandi ac principii expertis, et in verbo filii eius aeterni, et in potestate spiritus eius sancti, ne quis censura, aut ecclesiastico alio vinculo innodatus, aut criminis alicuius reus, aut primatus amittens, aut sui ipsius amator, vel pecuniae cupidus, et suis serviens desideriis, eaque charitati Dei praefrens, praestitatur post obitum meum, et in throno meo sedeat, et regiminis magni operis patriarchatus obtineat. Volumus autem, ut ab episcopis eiusdem sedis patriarchalis de consensu omnium episcoporum, et ambarum urbium admonetur metropolita Beth-Lapethae, si canonice fuerit constitutus, deinde metropolita Perath-Maisan, deinde metropolita Ar-

bche, deinde Beth-Seleucia. Et isti quatuor ad has urbes accedant, terminos secum ducentes ex singulis quatuor praedictis provinciis episcopos, simulque congregati de consensu utriusque urbis eligant virum a qualibet infamiae nota liberum, qui valeat perfectam fidem caute custodire, et rectam confessionem praedicare, et ecclesiasticorum canonum observantiam vitae suae anteferre, et sapienter gubernare in omni castitate et puritate. Ilac porro lege electum ad ecclesiam Cochensem deferant, secundum patrum traditionem, et in sede catholica collocent, ut locum nostrum post obitum nostrum obtineat, quem sanctae Trinitatis, quae est super omnia, quoesumus, misericordia custodiat, confortet, et corroboret, ut praesit populo christianorum ad laudem Dei patris, et Christi, eiusque Spiritus sancti. Si vero post obitum nostrum aliter fiat, praeter ea, quae diximus, et decrevimus, et definivimus, ira Dei veniat de caelo super eos, qui secus fecerint, et super omnes eos, qui cum illis partem habuerint, in nomine universi christianorum coetus. Ilac itaque docuimus, et decrevimus in verbo Domini nostri, ut post obitum nostrum custodiantur. Si autem postquam ego patriarcha decessero, non sicut hoc scripto a nobis constitutum est, alter pro me patriarcha creetur, irrita et inanis huiusmodi electio sit, eandemque censuram incurrant, qui eam fecerint. Sique patriarchae electio non fiat in magna ecclesia Cochensi, sed extra ipsam magnam ecclesiam, et ab epi-

(1) Hoc pariter cepit syriace et latine vulgatum fuit in tom. XIII. cod. liturg. a pag. 156.

scopis ac metropolitans contra hoc constitutum nostrum; ab hoc magno ministerio, et ab omnibus gradibus sacerdotii excidisse declaramus, et eum, qui electus fuerit, et eos, qui eum elegerint, anathemati subditos fore usque in saeculum ex mandato gloriosae Trinitatis patris, et filii, et spiritus sancti. Amen. Iesuius autem patriarcha in suo libro synodorum ita, praeter reliqua, dicit.

IESUIAB.

Postquam obdormierunt primi, hoc est chorus duodecim apostolorum, qui tenebant ordinem excelsum patriarchatus; et secundi, hoc est coetus sanetus septuaginta, qui erant tamquam metropolitani post patriarchas; ordinavit Spiritus sanctus sedes et thronos ubique per divisiones patrum, et constituit quatuor patriarchas in parte occidentali ad ordinandos per eorum manus principatus omnes, qui ibi sunt, cum ordinibus, qui eis subiecti sunt. Et constituit quintum patriarcham parti orientali, ut sicuti illi quatuor principatus filiorum occasus solis ordinati sunt, et gubernant gradus omnes sacerdotum, qui ibi sunt; sic etiam principatus iste filiorum ortus ipsius solis obtinuit, ut ordinaret plagam principem plagarum populorum, qui veritati se se discipulos exhibuerunt, et ipsa refulgens fide veritatis tenet baculum liberum et apostolicum matris principatum ad similitudinem Petri principis apostolorum, et Pauli architecti ecclesiae: et obediunt principati ipsius paterno omnes illi, qui administrant principatum sedium pa-

ternarum, idest metropolitani, et episcopi: et quemadmodum facultas non est gradus inferioris episcopis transgredi sanctionem et praeceptum episcopi tenentis principatum totius regionis; similiter facultas non est metropolitans provinciarum principibus, et episcopis regionum minorum principibus repugnare, et transgredi prohibitionem, et praeceptum patriarchae principis patrum, qui paterne et canonice sacerdotio fungitur, quando praecipit iuxta voluntatem Christi circa dispensationes ecclesiasticas, ne christiani sint veluti oves pastore destitutae, si ordinata non sint ecclesiastica negotia omnia magis, quam omnes ipsi ordines. Sic enim voluit Spiritus sanctus, ut divideremus omnes ordines, ut unus supra omnes esset, qui ordinet ordinantes, et eos, qui ordinationi subsunt, et in quo connectuntur tamquam membra capiti coniuncta, ex quo procedit intelligentia, et in quo est etiam sensibilitas; altera quidem, quae custodit motus, et cogitationes animales, ne evanescant; altera vero, quae custodit sensus, et membra corporea, ne laedantur; simili etiam modo princeps principum ecclesiae, a quo procedunt ordines sacerdotales intelligibiliter, et ab eo manant praecepta communia paterne. De hoc praecipitur canonice, ut in chirotonia eius tres aut quatuor metropolitani congregentur, habentes secum binos aut ternos episcopos ex provinciis suis. Congregantur autem ipsi metropolitae, et episcopi cum ipsis adsunt, quando convocantur scripto ab episcopis hyparchiae magnae, et ab archidiacono, ac principibus ecclesiae, et

fidelibus nobilibus utriusque civitatis Mahuzac. Cum autem metropolitae, sociique eorum episcopi advenerint, primum in congregationibus generalibus metropolitatum, et episcoporum, sacerdotum, et fidelium civitatum Mahuzae fit de electione examen; et eligitur per electionem remotam a praevis negotiationibus, et personarum respectu, atque irreprehensibilem a Deo, persona illa, quae idonea et apta est ad regendam sedem patriarchalem, et principatum patrem principatum. Et tunc metropolitae, et episcopi absque cunctatione ordinationem electi perficiunt. Quamobrem nos omnes consentientes, idest ego Iesuiabus patriarcha, nosque metropolitae, et episcopi, quibus de ordine et pace ecclesiae fidelis, deque christianae religionis, eiusque principatus decore cura amabilis est, mandavimus, et definivimus in potestate caelesti, ut haec ita in ecclesia obtineant. Item definivimus, quod quicumque ex metropolitans, episcopis, sacerdotibus, et fidelibus contempserit, et respuerit, neque obediit omnibus rebus, de quibus a patriarcha iuxta voluntatem Christi, praeceptum et constitutum acceperit, illum, quicumque fuerit, omnes anathematizamus, et alienum a suo ministerio et gradu facimus eum in verbo Christi, quoadusque con-

fundatur, corrigatur, et convertatur ab insipientia sua, et subiiciatur principatui ecclesiastico. Nemo vero in verbo Dei potestatem habeat aliter faciendi.

III. *Si res publicae turbatae fuerint, aut ecclesiae persecutio contigerit, quonam pacto, instante necessitate, ordinatio patriarchae peragenda sit.*

CANON MARABAE ET ISAAEI.

Hoc pariter dictum fuit, quod cum ille, qui ad summam dignitatem paternitatis sacerdotii eligitur, cum consensu totius communis eligitur, debent omnes metropolitae, episcopi sive per accessum sive per scripturas communis voto assentiri. Si autem tempus confusionis ac perturbationis contigerit, et christianis molestia ab exteris infertur, cum consensu duorum metropolitatum, et episcoporum provinciae magnae, communis caput constituitur, et rector, et christianis afflictio, ac persecutio ab iis, qui contra eos sunt, non superaddatur, neve amplius locum sibi inveniant perturbatores illi, qui nomine tenus christiani vocantur, et divisiones ac schismata constant, quemadmodum nostro tempore accidit (1). Quamobrem haec definivimus, ut quando clerici, qui in

(1) Elias Nestorius Damasci metropolita, saeculi IX. auctor, Nomocanonem scripsit, qui arabice exstat in bibliotheca vaticana apud Assemanum seniores tom. II. biblioth. pag. 507: ac Nomocanonem ipsum in duas partes distribuit. Assemanus senior tom. III. biblioth. orientalis cap. 131. pag. 513, et seqq. Occasionem itaque et causam, quibus Marabas ad has synodicas scribendas de patriarchae electione impulsus est, refert his verbis. - Habuit autem Mar-Abasus uxorem, et liberos: eoque mortuo, catholicus factus est Silas, qui inde nec uxore, nec prole caruit. Quo defuncto catholici dignitatem inter se dividerant Narces, et Elias: et casus Paulus excepit, qui post biennium extinctus est, eius successus fuit Mar-Abas primus nono anno regis Chosroes Anosirvani. Et hoc tunc quidem per quindennium catholicorum successus perturbata fuit propter christianorum de ea dignitate dissidium, ex quo factum est, ut eadem a duobus, Nar-

duabus civitatibus sunt, una cum episcopis provinciae magnae, et consensu duorum metropolitaram, omnium provinciarum caput et rectorem eligunt bona voluntate, et mente recta, ac remota ab acceptione personarum, et ab humanis passionibus; omnes provinciae bona voluntate, ac laetae cum suscipiant, qui per Spiritus sancti gratiam ipsarum caput et rector traditus est, et tamquam discipuli fideles honorem, quem filii parentibus exhibere debent, cum adoratione per litteras, patriarchae patri spirituali deferant. Hic vero eadem prorsus ratione omnes fratres suos ac filios, metropolitae, et episcopi vicissim honoret. Si autem contigerit, ut una ex provinciis repugnet, omnes provinciae poena districta, eaque gravissima, in illam animadvertant. Quoniam si manum extendunt audacter in caput, in eos quoque, qui ipsis inferiores sunt, audacter manus extendent.

IV. Si metropolita Elamitidis una cum aliis vocatus ad ordinationem accedere noluerit, quid faciendum erit?

sete scilicet, et Elisaeo, simul occiperetur. Divis itaque inter duos catholicos prima sede, reliquae inter duos metropolitae, vel inter duos episcopos scissae sunt, dum suam quisque factionem toter. Quum ob causam odii, atque schismatis inter christianos orientales exorta sunt, eminae sodeque permixtae, atque perturbata fuere, et ecclesiae, monasterisque in factiones discissae. Auctoritate tamen Marabae, cuiusque praebitis duobus orthodoxorum, metropolitaram, et episcoporum subiecta fuit, et ecclesiarum regimen ad unum rediit. Marabae itaque operam dedit, ut omnia vitia illa tollerentur, et ecclesiae filii suos emendarent mores, atque religio iuxta fidem legesque apostolorum, et canonum antiquorum patrum occidentaliū et orientaliū restitueretur. Atque hoc negotium urgere solliciti datis per omnes regiones epistolis, et missis legationibus. Nec his contentos, Caesarem profectus, affluentibus ad ipsos episcopos, rogatus est, ut bonum eo prestantem eidem episcopum praeficeret. Tode una cum illa episcoporum synodo provinciam Tigridis, postea Huxites, mox etiam Persidem circumdostravit, et ubique res christianorum composuit, et incolae ad pacem et concordiam reduxit, doctosque metropolitae, et episcopos, et ecclesiae regimini idoneos instituit, cunctis errorum, et dissidiarum auctoribus tum metropolitae, tum episcopos, tum etiam laicos, multoque plura in hoc negotio, quam ipse cogitaverat, optaveratque consecutus est. — Plura de Marabe vide apud Assemanum univ. in bibliothecae tom. III. pag. 75. et seqq., et tom. IV., et apud Ianicum in comment. pag. 95. (1) Timotheus circa annum Gregoriorum 1089, Christi 778, in patriarcham Nestorianum electus obiit anno Christi 820. Constitutionem hanc fecit, postquam dissidium, quod propter suam ipsius ordinationem ipsam inter et metropolitam Grudisponensem exortum fuerat, sedatum est. Assem. sca. tom. III. pag. 158.

vitatum electionem et consecrationem patriarchae facere praesumpserint, antequam metropolita Elamitidis, et reliqui supra descripti metropolitae una cum tribus episcopis ex singulis provinciis accesserint, aut suum suffragium propria manu subscriptum per legatos ad ipsos missos transmisserint; dicimus in verbo Dei, cuius potestas caelum et terram continet, istum ausum illis nullatenus licuisse. Si vero temere hoc praesumpserint, definitionem istam transgredientes, alienos fore declaramus, et interdictos ab ecclesia, quae in caelis est, et ab ecclesia, quae est in terris, una cum filio, hoc est abortivo temeritatis, quem peperere. Ita in verbo Domini nostri. Ipsi autem metropolitae Elamitidis, metropolitae supra nominatis, et episcopis praecipimus, ne postquam litteras acceperint ab episcopis provinciae magnae, et habitatoribus civitatum, accedere per se euncentur, sive suffragium suum transmittere ad fratres suos; et hoc dicimus in verbo Dei, cuius potestas caeli et terram continet, illis nequaquam licere. Quare si neque suffragio scripto, neque per se ipsos cum primis legatis ad eos missis, fratribus suis, communicare voluerint, alienos fore declaramus, et interdictos ab ecclesia, quae in caelis, et ab ecclesia, quae est in terris, in verbo Domini omnipotentis. Tum vero licet illis, qui secundum canonem congregantur, omnia perficere legitime, et iuxta ordinem. Qui porro virtutibus animi minime ornatus fuerit, neque munda mente fulserit, neque

orthodoxae fidei splendoribus claruerit, neque scientia scripturarum divinarum praeditus fuerit, hunc sane nolumus eligi, aut promoveri ad ministerium istud tremendum ac divinum. Qui dotibus huiusmodi carentem eligere praesumpserint, terribilis iudicii sententiam merebuntur; qui vero animam suam dederit, cum sit praedictorum ornamentorum expertus, se se flammis devotum noverit.

V. *Quinam sint canones, quibus ostenditur potestas patriarchae ad omnia christianorum negotia, deque honore, qui ab universis christianis ei debetur.*

Ex canonibus itaque istis, quibus haec ostenduntur, quidam potissimum ostendunt patriarchae potestatem super communitatem; quidam vero sunt, quibus praecceptum (*cautum*) est de communitate metropolitaram, episcoporum, et clericorum, quos tractatu tertio supra recensuimus; ex iis namque clare innotescebat honor, maiestas, ac potestas, quam habet patriarcha supra communitatem. Reliquum ergo est, ut nunc describamus, atque recenseamus canones, et definitiones, specialiter, ac proprie manifestantes et significantes praestantiam, excellentiam, honorem, et potestatem patriarchae super omnia negotia communia, et particularia, quae in ditionis suae politia universa geruntur. Ac primo describimus synodicam epistolam occidentalium, qua metropolitae magno Seleuciensi patriarchatus auctoritatem dederunt. Illa porro sic habet (1).

(1) Syriace, et latine edita sunt ab Asseman. sen. tom. III. biblioth. orient. pag. 52; latine autem tantummodo ab Asman. iun. cod. liturg. tom. XIII. pag. 182.

EPISTOLA SYNODICA PATRIARCHARUM OCCIDENTALIVM, QUAE AD ORIENTALES MISA EST.

Fratribus, et membris nostris christianis, qui in oriente sunt, fratres vestri in Christo coetus pastorum, qui persecutionem patiuntur, in Iesu Salvatore nostro, pax iis multiplicetur. Nos etsi indigni, sumus tamen patres vestri, qui nobis filii estis, et fratres patrum qui nobis praesunt. Volumus ergo solvere debitum, quod tanquam patres vobis debemus: bonas scilicet constitutiones vobis fratribus, filiisque nostris in Christo sancire, hac praesertim tempestate, qua propter utriusque imperii discordias persecutio in nos commota est. Nos itaque pastores persecutione, quam patimur, admoniti, verbum scripturae recolimus dicentis: tribulationi nullum esse modum, praesertim nostrae, qui christiani sumus, adeo ut uno tempore duorum patrum sanguis innocens effusus fuerit. Quae res universam terram commovit, et communi, et eoque amaro luctu ecclesiam Dei in occidente, atque in oriente implevit. Postquam vero illi duo patres, quorum unus ex occidente, alter ex oriente, perierunt, ambo enim ad fores ecclesiae apostolorum urbis Antiochenae suspensi fuere, placuit fratribus nostris atque nobis, ne videlicet fratres nostri christiani, qui orientem incolunt, orbi remaneant, ut quandocumque magnus ille metropolita, qui Seleuciae in urbe regiae Arsacidarum in magna ecclesia Cochenai totius orientis principatum tenet, decesserit, et exierit ex hoc saeculo, Antiochiam nullus metropolita

amplius ascendat ad suscipiendam iuxta antiquum morem, ordinationem, ne, ob regum inter ac discordias, et odia, innocens sanguis pontificum in posterum effundatur, quemadmodum nostra aetate contigit: vidimus enim spectaculum luctuosum atque terribile, duos nempe patres e totidem crucibus pendere nudos, proptereaque persecutionis tempestatem in oriente iuxta ac in occidente fuisse excitatam.

Idcirco decrevimus facultatem concedere, per quam ab effusione humani sanguinis deinceps immunes serventur. Quemadmodum vero olim spiritus suffragio, et apostolorum sorte illi datus est, ut universae ecclesiae Dei, quae illic est, magnus metropolita foret; similiter illi tradita est potestas, et auctoritas super omnes mundi metropolitas. Quamobrem eius thronus quatuor orbis patriarchas subsequitur tenentes quatuor thronos iuxta evangelistarum numerum, Matthaei videlicet, Marci, Lucae, et Iohannis: dataque itidem illi fientitas, ut episcopos ipse instituat totius orientis, et ultra, Assyriae nimirum, Mediae, atque Persidis, et gubernationem christianorum obtineat: universusque insuper sacerdotum ordo ab impositione manus eius procedat. Decedente autem hoc magno metropolita, eius successor ab antiocheno patriarcha constituitur, quia Spiritus sanctus non permittit, ut filii patrem sibi per suarum manuum impositionem generent, sed neque in saecularibus potestatibus maiores a minoribus procreantur: idque ab antiquis nostris patribus definitum fuit iuxta illud, minorem a maiori benedici oportere, sicut Abraham gentium pater bene-

dictionem accepit a Melchisedeche rege Salem, et sacerdote veritatis, et rege iustitiae, cui Christus secundum humanitatem suam assimilatus, et comparatus fuit.

Eadem de causa nos quoque, quibus credita est magna Dei domus, quae est sancta ecclesia, per inssionem Dei patris, et per gratiam filii eius Iesu Christi, et per concessionem spiritus paracliti, orando petimus, et per virtutem sanctae Trinitatis, et per immortale verbum concedimus patriarchalis dignitatis charisma sanctae sedi magni metropolitae, quae est in ecclesia Cocheni Seleucia reginae civitatis Arsacidarum in oriente. Hic porro consensus, et hoc spirituale donum, nempe patriarchica dignitas custodiatur apud rectores, qui deinceps in illa sede collocabuntur usque ad diem revelationis Christi; nosque perpetua consensione eidem assentimur in omnibus, quae ab ipsis in patriarchica gubernatione fient. Interim oramus, ut throni illius rectores, quorum sanguis vivi et vivifici sanguinis Christi domini particeps factus est, quique consortes fieri passionis et resurrectionis eiusdem desiderarunt, ab eodem Christo domino custodiantur, et liberentur ab omnibus qui tribulant eos, eorumque iudicium ad victoriam perducat, et forti brachio sustententur, sanctique Spiritus virtute muniantur, ne coram hostibus suis cadant. Ita, quaesumus, Domine, custodi famulis tuis patriarchis gratiam istam patriarchatus, eosque in ea tuere, nostramque cum illis in hoc negotio consensionem conserva, sicut foedus fidele, quod cum Abrahamo, Isaaco, et Iacobo, et cum uni-

versa sancta ecclesia tua pepigisti. Etiam, amen. A Te, Domine perfectio, et complementum sit in saecula.

Hic itaque magnus metropolita, qui patriarchicam dignitatem super universum orientem accepit, potestatem simul habeat creandi metropolitano, ubicumque ipsi placuerit, quotque noverit esse necessarios. Eos vero institui oportebit secundum ecclesiasticum morem per suffragium, consensusque duorum episcoporum cum ipso praesentium, ita ut non minuat numerus ternarius: ponaturque evangeliorum codex super caput eius, et lectio Petri recitetur, quando caeli, terraeque potestatem accepit; cumque ordinatus fuerit, manum suam patriarcha super caput eius imponat, et orationem recitet. Per hunc ab ipso ordinentur, et per manus eius impositionem perficiantur omnes, qui metropolitae dignitatis gratiam suscepturi sunt. Patriarcha autem defuncto, congregentur metropolitae et episcopi, quot per tempus licuerit, et patriarcha a nobis per manus ipsorum constitatur, virtute spiritus paracliti, et per consensum nostrum perficiatur ipse patriarcha gratia et dono Spiritus sancti. Sciant vero, ipsum exinde fore spirituales patrem datum in ecclesia per Spiritum paraclitum. Haec porro nostris haece litteris significavimus, ut hoc modo id negotium peragatur. Omnes vero ecclesiasticae dignitates ab ipso, et infra ipsum sunt, quoniam ipse est omnium pater, et ab ipso generatur. Episcopi autem, qui a metropolitae suarum provinciarum instituuntur, locum episcoporum tantummodo teneant, et orationem faciant in

medio fratrum snorum : non tamen eis liceat accedere ad sacerdotum ordinationes , et ad episcopale opus , donec ad patrem potestatum , qui est patriarcha , accedant , et ab eo perficiantur per concessionem , et epistolam ab eo acceptam.

Quemadmodum vero ipse pater potestatum patriarcha ius habet ad ordinationem metropolitaram , et episcoporum , et ad perfectionem episcoporum , similiter etiam ius habet ad sententias iudiciales , ad absolutiones , ac abrogationes , et reservationes , quandoquidem haec illi credita sunt , et circa ea potestatem , auctoritatemque habet. Quicumque autem illo inferiores sunt , nullam in eum potestatem habent secundum divinum mandatum. Quod si aliquam adversus eum causam cum eo quispian habeat , aut quidquam ab illo repetere contendat , patriarchae indicium patriarchis reservetur , et ab istis eius causa , non ab eius discipulis , cognoscatur , quia neque ecclesiasticae leges id permittunt , neque leges naturae. Quod si contigerit aliquando , imperium cum populo nostro pacem habere , ipsum imperium iudicium indicat , et de regis mandato patriarchae causa decidatur , discipuli autem eius nullam super ipsum potestatem in verbo Dei habeant , ne qui membra , et partes sunt , magistris coaequantur , neve dicere andeant , se iudices illius esse.

Haec statuta a nobis , et per manus nostras , vobis , fratres , decreta sunt. Describe illa vobis in tabulis cordis vestri. Eorum memoria apud vos sine oblivione servetur. Universa , quae apud nos est , ecclesia vos in Domino salutat.

Missa autem fuit haec epistola a patriarchis occidentis per Agapetum episcopum Beth-Lapethae , quae est sedes Elam : et ideo primus ordinatus et electus fuit metropolita in regione et in ecclesia orientis , honoremque consecutus est , ut primus in electione patriarchae suffragium ferat.

TIMOTHEI.

Haec igitur epistola a patribus nostris occidentalibus apostolorum successoribus scripta fuit anno quadragesimo post martyrium beatorum apostolorum Petri , et Pauli : ante oecumenicam vero synodum patrum 318. annis circiter 280.

Praeterea potestatem , honorem , ac maiestatem patriarchae ostendit alia epistola a patribus nostris occidentalibus scripta ad solatium Papae patriarchae , quae ita se habet.

OCCIDENTALES.

Quod autem a patribus nostris spiritualibus dictum est , iudicium videlicet patriarchae orientis reservatum esse nostris patriarchis , quia , habita exacta inquisitione , compertum fuit , patriarchae accusatores in suis delationibus fuisse falsitatis convictos , et patriarchas illatorum criminum omnino immunes : nunc definimus , in potestate , et verbo vivo Dei , nullum deinceps habere ius sive metropolitae , sive christianos orientis ad accusationes criminationesve instruendas adversus proprium patriarcham , easque ad patres nostros occidentales verbo , aut scripto deferendas. Quod si rursus aliud quidpiam obijciant , sicut haec-

nus fecerant, ipsis respondemus, patriarcham omnium christianorum orientis esse iudicem; ipsius autem patriarchae iudicem esse Christum (1).

ET POST ALIA.

Existimavimus ecclesiae Dei nostrae, vestraeque regionis illud utile esse, quod veteres patres nostri aequum, ac iustum censuerunt, quando vestrae sedis *episcopo*, quae est in ecclesia magna Cochensi, concesserunt, ut ipse metropolitans institueret, sicut idem utile esse iudicasset: ut nimirum ipse super eos potestatem haberet, eosque pro merito constitueret, vel propter illorum delictum deponeret. Similiter et super omnes episcopos orientis: et ipse patriarcha iudex, et vindex fieret in universa ecclesia orientis, idemque regeret, et gubernaret. Id igitur nos quoque suscipimus, et sequimur.

TIMOTHEI.

Haec igitur, quae in hac epistola continentur, non vulgares homines, sed patriarchae occidentis, ceterique episcopi conscripserunt: Caius inquam patriarcha Romae, Petrus patriarcha Alexandriae, Paulus patriarcha Antiochiae, et Flavianus patriarcha Ephesi: nondum enim patriarchalis dignitas ecclesiae magnae Constantinopolitanae concessa fuerat, sed et una cum praefatis patriarchis Alexander episcopus Hierusalem, et Gregorius thaurmaturgus (*adferunt*).

EX SYNODO DADIESU.

Dicimus ergo, quod etiam scripserunt patres nostri occidentales, non licere metropolitans, et episcopis, sed nec ulli ordini christianorum orientis iudicio contendere coram patriarchis nostris adversus patriarcham suum: quandoquidem omnium orientalium iudex est patriarcha, ipsius autem iudex Christus. Idecirco definivimus, et confirmavimus canonem istum nunquam abolendum, aut abrogandum: definitus quippe est in Trinitate. Itaque in verbo Trinitatis, quae est domina saeculorum, nemini liceat adversus catholicum synodum cogere, aut dissidium, schismata, factionesque conflare, aut adversus eundem accusationum capita, et querelas scribere, sicut antiqui fecerunt, aut libellos capitulorum huiusmodi per provincias divulgare, sicut adversus Papam ausi sunt; aut in domos subrepere ad habenda adversus eum colloquia, nec quisquam ex quavis causa existimet, aut dicat, catholicum orientis iudicari posse ab ipsius subditis. Eius enim iudicium Christo, qui eum elegit, suaeque ecclesiae praeposuit, reservatur. Sic enim placuit dominationi eius perpetuae omnium dominiae. Omnis homo igitur catholico inferior discipulus est, subditus, ac iudiciariae potestati catholici subiectus: libenter proinde consentiat cuilibet sententiae, atque definitioni, quae ab ipso prodibit. Nos vero metropolitani, et episcopi omnes, uti et successores nostri, assentimur, sive praesentes, sive absentes fuerimus, omni-

(1) Doctrina haec videretur prorsus schismatica, nisi mox corrigere pag. seq. ubi potestas Romani Pontificis maximi supra omnes patriarchas adfertur.

bus et singulis rebus, quas paternitas patris nostri, dominus catholicus peraget, et peracturi sunt omnes, qui successores eius cathedram ipsius occupabunt. Haec autem ipsa definivimus iuxta canones divinos. Si quis ergo diebus nostris, aut post nos futuris temporibus ausus fuerit transgredi aliquid ex his, sine commiseratione ulla depositus et alienus sit ab omni sacerdotali denominatione. Quod si quispiam quacumque demum ex causa intercessor pro eo accesserit, ei notas faciant perturbationes, et angustias, ac persecutiones, quae ecclesiam vexaverunt causa temerariorum, inflatorum, ac superborum, qui supra magnum patriarchae principatum se se extulerunt: quod si postea non fuerit obediens ille, qui intercedit, etiam ipse, instar eorum absque misericordia omni sacerdotali denominatione privetur. Haec autem, quae definivimus, confirmavimus, et obsignavimus in verbo sanctae Trinitatis omnium dominac, abrogandi, aut solvendi potestas nulla est, neque nobis, neque successoribus nostris.

EX CANONIBUS ISAACI.

De honore, qui convenit, ac debetur catholico sedenti super thronum Seleucia. Placuit omnibus nobis unanimiter, ut nos regionum universarum orientis praesules, et omnes christiani, qui in eis constituti sunt, catholico magno metropolitae Seleu-

ciae et Ctesiphontis usque ad Christi adventum subiaceamus in omnibus, quae conveniunt, praeceptaque sunt nimirum cuilibet episcopo, patriarchae qui super hanc magnam Cochensis ecclesiae sedem sedebit (1).

OECUMENICORUM (2).

Placuit synodo oecumenicae, quod de omnibus gestis, quae incongrue fiunt sive arbitrio metropolitaram sive arbitrio episcoporum, potestas sit ipsi patriarchae pro auctoritate cognoscendi; nam patriarcha pater universalis est, et omnes metropolitae, ac episcopi sunt filii hereditatis eius. Honor autem patriarchae, tamquam patris super filios, dominatur. Et quemadmodum patriarcha potestatem habet faciendi quodcumque vult congruenter circa eos, qui potestati eius substant; similiter potestas sit patriarchae romano supra omnes patriarchas, sicut beatus Petrus supra totam communitem, quandoquidem locum etiam Petri tenet in universa ecclesia ille, qui Romae. Illum itaque, qui haec fuerit transgressus, synodus oecumenica anathemati subiici.

VI. De librorum compositoribus.

Timotheus igitur, qui speculatione, et virtutibus omnibus excelluit, haecclare exponit in sua synodica epistola quam in synodo ab ipso collecta anno Arabum 174., et ab eodem confirmata in altera synodo coacta anno Arabum 189. Timotheus, inquam, dieit.

(1) Canon iste in versione arabica, quae extat cod. 36. num. 12, apud Assem. B. O. tom. II. p. 507, ita se habet. - Nos cuncti orientis episcopi, successoresque nostri, obediens erimus catholico metropolitae magno sedenti in urbe Seleucia, eiusque praeceptis obtemperabimus usque ad Christi adventum. - Vide Assem. sen. tom. III. biblioth. pag. 60., et iunior. cod. liturgici tom. XIII. pag. 182. (2) Hic canon in pontificalem librum illatus fuit, vide Assemanum iunior. codic. liturg. tom. III. pag. 166.

In civitate regni regis nostri victoris ista (*Seleucia*), in qua servitutem throni patriarchici administramus, quidam hypatus a rege nostro, Dei amante, praefectus monetae, hoc est sigillo, quo cudentur nummi et denarii, creatus est in diebus suis. Mos vero hic non solum in hoc regno, sed sed et in omnibus regnis obtinet, eademque lex viget, ac viguit, ut si deprehensus fuerit quispiam alius ab eo, quem rex praefecit et praeposuit impressioni denariorum et nummorum, et qui monetam teneat, ac similiter imprimat quamvis illae eadem figurae, et superscriptiones, ac typi regii fuerint in ea moneta falsa, et quamvis ipsa fuerit auro puro, et argento electo cusa, non ideo immunit is homo a reatu, et poena sit per regias leges, eo quod non aperte quidem, neque cum scientia praefecti regis, verum in occulto, et elanculum nummos, et denarios eudere studuit. Simili etiam ratione in ecclesia catholica, regis caelestis civitate regia, hypatum, seu servum, habet rex regum caelestis, qui praepositus est monetae, et sigillo regio ipsius, quo scilicet imprimuntur denarii rationales regni eius, et configurantur ac depinguntur, et icone imaginis honoris sui signantur. Est autem sigillum hoc, ut breviter dicam, nomen Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Hypatus autem, qui retinet hoc, est patriarcha, aut quem vocaverit, et nominaverit ipse catholicus dilectus. Signantur itaque icone hac divina, et figura primo quidem ille, cui mediatorem huiusce rei esse concreditum est: postea vero metropolitani; tertio autem episco-

pi; praeterea etiam presbyteri, ministri, alique ordines, qui ornatum ecclesiae complent. Ponitur vero hoc ipsum sigillum per consignationem, quae est tamquam fundamentum optimum regni caelorum, factum super illos, qui ante omnia per baptismum fiunt participes passionis, mortis, resurrectionis, et magnitudinis gloriae regis caelestis.

Ille igitur, cuius manibus concreditum est hoc sigillum, et haec icon, primus est patriarcha, quemadmodum ipse Dominus regni dixit ad Petrum: tibi dabo claves regni caelorum. Paulus etiam hoc praeceptum confirmavit inquit: posuit Deus in ecclesia sua primum quidem apostolos, postea vero prophetas. Si quis itaque praeter iussionem eius, cui commendatum est hoc sigillum, idest haec moneta, audaciter attentaverit denarios rationales eudere, licet eadem imagines, ac figurae cernantur in sua icone, quamvis multi etiam configurentur superficie iconis ipsius; attamen quia id sine noticia, et mandato eius, cuius manibus concreditum est sigillum a rege caelesti, quinimmo occulte, et praeter mandatum ipse sibi committit opera regni; is quidem sententiae terribilis reus erit, socii autem eius poenam sustinebunt. Denarii vero illi, quos dolose impressit, reprobantur, et igne liquefiunt, neque in aerarium regium inferuntur, quemadmodum neque illi denarii sensibiles adulterini inferuntur in aerarium regni terreni. Et sane quam ob causam Persae infelices, ac reprobi, et pecunia reprobata vocati sunt, et vocantur ut Iudaei? nonne quia regnarunt, non quidem ab illo, qui si-

gillum regium, et idoneum tenebat, sed dominati sunt tamquam ex voluntate propria, minime vero tamquam ex mandato divino, ac decreto?

Sed quorsum verba haec? Mos antiquus est, qui etiam nunc in ecclesia Dei viget, ut nemo magistri munus sponte sua sibi praesumat, neve interpretem agat, aut libros componat absque permissu, et mandato illius, qui universalis ecclesiae regimen, et gubernacula obtinet. Et hac quidem lege se se continuare quicumque tractatus, et commentaria elucubrarent. Libros enim quos componebant, et interpretationes quas elaborabant, antequam ad vulgi manus venirent, ad patriarcham aut transmittabant, aut ipsi per se deferrebant, qui, si ad id idoneus foret, suo ipse ingenio, intelligentiaque eorum libros examinabat; factaque inquisitione, siquidem eas lucubrationes approbationem, et coronam mererentur, approbabantur, et coronabantur. Sin vero approbatione illas indignas patriarcha censuisset, reiciebat veluti legibus ecclesiasticis contrarias, damnavitque, quendammodum Sabariesus catholicus Hannani Adiabeni scripta (1), et Iesuiabus Sahadunae fabulas, commentaque Esaiae Tabalensis. Nosque similiter blasphemias illius Apameensis, et Iosephi, atque Iohannis Daliathensis proscripsimus. Si vero patriarcha ob defectum scientiae examen perficere non sufficeret, ad id operis episcopos eruditos, et doctores exercitatos vocabat, qui collata opera definebant, utrum libri suscipiendi, an reiciendi viderentur. Et haec sane fuit an-

tiquorum regula, quae nostris quoque temporibus obtinet. Nam Ephraemus, qui cathedram, et thronum Elamitarum tenet, et ille alter pudicus castusque Raban Moses presbyter, et doctor, tertius etiam doctus, et acutus Abu-Noe lucubrationes ab ipsis elaboratas, antequam a quopiam viderentur, ad nos transmissere, scripseruntque in haec verba: cognitionis tuae fornace eas explorato, et sapientiae tuae igne expurgato. Et siquidem in ecclesiae archivia recipiendas indicaveris, easdem recipi iubeto; sin hoc honore indignas censueris, fac ut in mare proiciantur, aut igne absumantur. Et isti quidem viri Dei amantes sic fecerunt.

ANTIQUORUM.

Si quis ex doctoribus, aut ex ecclesiae antistitibus, aut ex monachis quidpiam elucbraverit, eiusque elucubrationes reprehensione dignae sint, et non rectae; siquidem in vivis est auctor, habeatur de eo commune consilium, sique non recte scripsisse fuerit convictus, si sponte resipuerit, et ad regiam viam redierit, ac priora damnaverit, suscipiatur, ac proprio scripto paenitentiam suam signet, et confirmet. Si autem ab errore suo minime conversus fuerit, sed in sua nequitia temere perstiterit, excommunicetur; et ab ecclesia una cum suo scripto ciiat. Si autem auctor e vivis iam excesserit, eius quidem scripta damnationi subiaceant; ipse vero ad Christum iudicem suum abiit.

(1) De Hannani vide Ebedictum Sobensum in catalogo scriptorum apud Assem. seniore B. O. tom. III. cap. 59. pag. 81.

VII. *Pactum et foedus initum a patribus de canonum istorum observatione.*

SYNODI MAGNAE IESUANI.

Placuit itaque nobis in fine canonum istorum hoc quoque constitutare, quod ipsis necessarium iudicavimus. Quandoquidem divinae voluntati consentanea, et accepta est horum canonum editio, ac utilitates non modicae ex iis proveniunt tam lectoribus, quam auditoribus, idcirco communi consilio deliberavimus, et mandavimus, ut omnes nos accurate in scripto habeamus eos, et semel quolibet anno in congregationibus dioeceseon nostrarum legamus, idque ad utilitatem coetuum ecclesiasticorum. Neque vero demus locum Satanæ, qui pro more suo, invidia commotus, utilitates, quas capere possunt discipuli Christi, impediat. Quicumque vero hoc contempserit, tamquam suæ, et dioecesis propriae utilitatis, et commodi osor, increpationem subeat a suis superioribus; a Domino vero nostro Christo mercedem suæ iniquitatis congruam consequetur. Is vero, qui obdierit, eosque legerit, et in eis conversabitur, in hoc quidem saeculo benedictur, in futuro vero saeculo fiduciam obtinebit una cum illis, qui recte ministraverunt.

VIII. *Benedictiones in conventibus synodicis appositæ.*

Benedictio Domini, quæ dicitur, et cum qua non est dolor, sit super editores, possessores, et custodes horum

canonum, qui secundum voluntatem Christi domini nostri utiliter conditi sunt a sanctis et pacatis synodis, quæ nutus divini permisso, atque potestate caelesti congregatae fuerunt, et tempore (*statis vel successivis temporibus*) canones hos supra descriptos definierunt. Misericordia autem Dei vivi, et Christi filii Dei salvatoris nostri, qui in corpore humanitatis suæ mortuus est, et vixit, ac virtute divinitatis suæ immortalis vivificavit omnia, ac Spiritus vivi, sancti, ac vivificatoris, sit super ecclesiam catholicam, ac super imperium, et super mundum universum indefinite, et super singulos habentes canonum horum lampadem, qui utiles sunt, ac proficui ad vitam animæ eorum, qui custodiunt ipsos. Etiam amen.

Explicit auxilio Dei, et ope miserationis eius tomus II. collectionis canonum synodicorum occidentalium simul, ac orientalium die 15. mensis augusti anno Græcorum 1643., qui est annus Arabum 751. (Christi 1332.) in civitate munita, fidei pulchritudinibus feracissima, et operibus iustitiæ commendatissima Bagdad, quam Deus cospiciet.

Scriptis eam homo peccator, et stercus populi christiani Saidus Bar-Ian, Bar-Abulbarcat, Bar-Barcheh. Scripsit autem illam pro Antistite excocto, et fructu benedictionum, amico galæ iustitiæ, quieto, suavi, benigno, et alieno ab omni perturbatione, humili, et in suis moribus composito, pleno charitate, et amore erga omnes homines, et remoto ab omni nequitia, fidei, verace, sapiente Hormisda filio Iesu Bar-Chamisso. Deus omnium dominus dei ei vitam longam, et conservetur in moribus, qui voluntati Domini satisfaciunt, per orationem dominæ beatæ Mariæ, et omnium sanctorum apostolorum, et sanctorum Domini. Amen, amen. Et Deo gloria, amen.

[illegible][illegible][illegible][illegible]

١ في ذلك يوم بضائنا وبهتكم
 وكم وبكمضنا. مذبذبكم وبكمضنا
 لمضنا في كلنا ذبا. لا لا وبنا
 وبنا ذبا. كم مضنا وبكمضنا
 مضنا وبنا. مضنا وبكمضنا

فَتَنبِئْهُمْ بِذُنُوبِهِمْ بِآيَاتِهِمْ فَلَمَّا أَتَاهَا نُفِثَ مِنْهَا دُخَانٌ مُغْتَمِلٌ فَلَمَّا نَفِثَ مِنْهَا دُخَانٌ مُغْتَمِلٌ فَلَمَّا نَفِثَ مِنْهَا دُخَانٌ مُغْتَمِلٌ فَلَمَّا نَفِثَ مِنْهَا دُخَانٌ مُغْتَمِلٌ

م١٠٠. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠١. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠٢. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠٣. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠٤. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠٥. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠٦. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠٧. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠٨. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١٠٩. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ
 م١١٠. اَفْهَمْتُكَ كَمَا اَمَرْتُكَ اَفْهَمْتُكَ

[illegible][illegible]

۱۰۰. ۱. ۲. ۳. ۴. ۵. ۶. ۷. ۸. ۹. ۱۰. ۱۱. ۱۲. ۱۳. ۱۴. ۱۵. ۱۶. ۱۷. ۱۸. ۱۹. ۲۰. ۲۱. ۲۲. ۲۳. ۲۴. ۲۵. ۲۶. ۲۷. ۲۸. ۲۹. ۳۰. ۳۱. ۳۲. ۳۳. ۳۴. ۳۵. ۳۶. ۳۷. ۳۸. ۳۹. ۴۰. ۴۱. ۴۲. ۴۳. ۴۴. ۴۵. ۴۶. ۴۷. ۴۸. ۴۹. ۵۰. ۵۱. ۵۲. ۵۳. ۵۴. ۵۵. ۵۶. ۵۷. ۵۸. ۵۹. ۶۰. ۶۱. ۶۲. ۶۳. ۶۴. ۶۵. ۶۶. ۶۷. ۶۸. ۶۹. ۷۰. ۷۱. ۷۲. ۷۳. ۷۴. ۷۵. ۷۶. ۷۷. ۷۸. ۷۹. ۸۰. ۸۱. ۸۲. ۸۳. ۸۴. ۸۵. ۸۶. ۸۷. ۸۸. ۸۹. ۹۰. ۹۱. ۹۲. ۹۳. ۹۴. ۹۵. ۹۶. ۹۷. ۹۸. ۹۹. ۱۰۰.

[illegible][illegible]

م. فَمَجِبْ مِنْهُ بِالْفَصْحَةِ قَدْ تَوَدَّ
 أَنَّهُ لَوْ هَدَىٰ كُنَّا لَا مَسَاجِدًا وَجَدْنَا
 فِيهَا تَعْدًا لَمَّا أَتَيْنَا وَتَعَدُّوا مَدِينَةً
 حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ قَتَلْنَا. فَمَجِبْ مِنْهُ
 فَهَمَّ بِهِ فَمَجِبْ مِنْهُ تَعْدًا. فَمَجِبْ
 لَمَّا نَدَىٰ قَتَلْنَا حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ
 حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ
 تَعْدًا. تَوَدَّ أَنْ هَدَىٰ كُنَّا لَا
 مَسَاجِدًا وَجَدْنَا تَعْدًا لَمَّا أَتَيْنَا
 لَمَّا نَدَىٰ قَتَلْنَا حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ
 حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ
 حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ
 حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ
 حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ حَسْبًا لَمَّا نَدَىٰ

صا. اَلْمُحْتَمِلُ اَلْمُحْتَمِلُ اَلْمُحْتَمِلُ اَلْمُحْتَمِلُ
 صَحْفُكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا
 وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا
 وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا
 صحت. وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا
 صَحْفُكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا
 وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا وَحَقُّكُمَا

فَعَدَّ مَعَهُ لَمَّا دَاوُدَ قَلْبَهُ
وَمَكَدَهُ .

د . ل . لِي اِنَّمَا اَقْبَضْتُكَ اِيَّاهُ فَعَمِلَا
حَتَّى سَبَّحْتَ مَعَهُ مَسْجِدَهُ وَامَّا كَدَهُ
فَعَمِلَتْ اِلَّا لَمَّا كَدَ حَتَّى سَبَّحْتَ
وَعَدَّ حَتَّى كَدَ تَدْفَعُ مَعَهُ حَتَّى
لَمَّا دَاوُدَ قَلْبَهُ مَعَهُ اَمَّا قَبْلَ
لَمَّا دَاوُدَ .

س . ل . لِي اِنَّمَا كَدْتُكَ اِيَّاهُ وَوَعَدْتُ
اِيَّاهُ وَوَعَدْتُ اِيَّاهُ اَمَّا قَبْلَ
حَتَّى اَلَّا سَبَّحْتَ حَتَّى وَوَعَدْتُ
لَمَّا دَاوُدَ قَلْبَهُ مَعَهُ .

د . ل . لِي اِنَّمَا مَكَدْتُكَ لَمَّا دَاوُدَ
حَتَّى سَبَّحْتَ مَعَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا اَمَّا
تَدْفَعُ مَعَهُ كَدْتُكَ لَمَّا دَاوُدَ .

هـ . ل . لِي اِنَّمَا مَكَدْتُكَ قَلْبَكَ
وَمَكَدْتُكَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا
وَمَكَدْتُكَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدْتُكَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدْتُكَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
لَمَّا دَاوُدَ قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ .

هـ . ل . لِي اِنَّمَا اَقْبَضْتُكَ اِيَّاهُ فَعَمِلَا
اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
لَمَّا دَاوُدَ قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدْتُكَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدْتُكَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
قَلْبَهُ مَعَهُ .

ح . ل . لِي اِنَّمَا مَكَدْتُكَ تَدْفَعُ
وَمَكَدْتُكَ حَتَّى اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
سَبَّحْتَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
حَتَّى اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ .

هـ . ل . لِي اِنَّمَا اَقْبَضْتُكَ اِيَّاهُ مَكَدْتُكَ

فَعَدَّ مَعَهُ لَمَّا دَاوُدَ قَلْبَهُ
لَمَّا دَاوُدَ قَلْبَهُ . اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
حَتَّى اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
حَتَّى اَمَّا قَبْلَ .

ب . ل . لِي اِنَّمَا اَقْبَضْتُكَ اِيَّاهُ فَعَمِلَا
حَتَّى اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
حَتَّى اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
بَلَدَ .

د . ل . لِي اِنَّمَا اَقْبَضْتُكَ اِيَّاهُ فَعَمِلَا
اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ .

د . ل . لِي اِنَّمَا مَكَدْتُكَ لَمَّا دَاوُدَ
وَمَكَدْتُكَ حَتَّى اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ .

ب . ل . لِي اِنَّمَا مَكَدْتُكَ لَمَّا دَاوُدَ
لَمَّا دَاوُدَ قَلْبَهُ . اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
لَمَّا دَاوُدَ قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ .

ب . ل . لِي اِنَّمَا مَكَدْتُكَ لَمَّا دَاوُدَ
اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ .

ب . ل . لِي اِنَّمَا اَقْبَضْتُكَ اِيَّاهُ فَعَمِلَا
حَتَّى اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ
وَمَكَدَهُ اَمَّا قَبْلَ اَمَّا قَبْلَ .

هـ. في انفسهم مهيئاً لذلّ قلوبها
لخدمته وقبوله واستغفار له لخصه عدا
وتوبه وعلوه عدا لذلّ قلوبهم ٤

فَمِنْهُمْ مَنْ قَبِلَ الْإِسْلَامَ وَلَمْ يَمُوتْ فَهُمْ يَخْشَوْنَ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ يُخَوِّدُهُمْ فَهُمْ يُجَاهِدُونَ ۝

ح. فَمَنْ كَانَ مِنْهُمْ جَاهِلًا فَاجْزَاهُ فِى الْغَايَةِ
وَمَا كَانَ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاجْزَاهُ فِى الْغَايَةِ
وَمَا كَانَ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاجْزَاهُ فِى الْغَايَةِ
وَمَا كَانَ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاجْزَاهُ فِى الْغَايَةِ

١٠٠
 ١٠١
 ١٠٢
 ١٠٣
 ١٠٤
 ١٠٥
 ١٠٦
 ١٠٧
 ١٠٨
 ١٠٩
 ١١٠
 ١١١
 ١١٢
 ١١٣
 ١١٤
 ١١٥
 ١١٦
 ١١٧
 ١١٨
 ١١٩
 ١٢٠
 ١٢١
 ١٢٢
 ١٢٣
 ١٢٤
 ١٢٥
 ١٢٦
 ١٢٧
 ١٢٨
 ١٢٩
 ١٣٠
 ١٣١
 ١٣٢
 ١٣٣
 ١٣٤
 ١٣٥
 ١٣٦
 ١٣٧
 ١٣٨
 ١٣٩
 ١٤٠
 ١٤١
 ١٤٢
 ١٤٣
 ١٤٤
 ١٤٥
 ١٤٦
 ١٤٧
 ١٤٨
 ١٤٩
 ١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠
 ٢٠١
 ٢٠٢
 ٢٠٣
 ٢٠٤
 ٢٠٥
 ٢٠٦
 ٢٠٧
 ٢٠٨
 ٢٠٩
 ٢١٠
 ٢١١
 ٢١٢
 ٢١٣
 ٢١٤
 ٢١٥
 ٢١٦
 ٢١٧
 ٢١٨
 ٢١٩
 ٢٢٠
 ٢٢١
 ٢٢٢
 ٢٢٣
 ٢٢٤
 ٢٢٥
 ٢٢٦
 ٢٢٧
 ٢٢٨
 ٢٢٩
 ٢٣٠
 ٢٣١
 ٢٣٢
 ٢٣٣
 ٢٣٤
 ٢٣٥
 ٢٣٦
 ٢٣٧
 ٢٣٨
 ٢٣٩
 ٢٤٠
 ٢٤١
 ٢٤٢
 ٢٤٣
 ٢٤٤
 ٢٤٥
 ٢٤٦
 ٢٤٧
 ٢٤٨
 ٢٤٩
 ٢٥٠
 ٢٥١
 ٢٥٢
 ٢٥٣
 ٢٥٤
 ٢٥٥
 ٢٥٦
 ٢٥٧
 ٢٥٨
 ٢٥٩
 ٢٦٠
 ٢٦١
 ٢٦٢
 ٢٦٣
 ٢٦٤
 ٢٦٥
 ٢٦٦
 ٢٦٧
 ٢٦٨
 ٢٦٩
 ٢٧٠
 ٢٧١
 ٢٧٢
 ٢٧٣
 ٢٧٤
 ٢٧٥
 ٢٧٦
 ٢٧٧
 ٢٧٨
 ٢٧٩
 ٢٨٠
 ٢٨١
 ٢٨٢
 ٢٨٣
 ٢٨٤
 ٢٨٥
 ٢٨٦
 ٢٨٧
 ٢٨٨
 ٢٨٩
 ٢٩٠
 ٢٩١
 ٢٩٢
 ٢٩٣
 ٢٩٤
 ٢٩٥
 ٢٩٦
 ٢٩٧
 ٢٩٨
 ٢٩٩
 ٣٠٠
 ٣٠١
 ٣٠٢
 ٣٠٣
 ٣٠٤
 ٣٠٥
 ٣٠٦
 ٣٠٧
 ٣٠٨
 ٣٠٩
 ٣١٠
 ٣١١
 ٣١٢
 ٣١٣
 ٣١٤
 ٣١٥
 ٣١٦
 ٣١٧
 ٣١٨
 ٣١٩
 ٣٢٠
 ٣٢١
 ٣٢٢
 ٣٢٣
 ٣٢٤
 ٣٢٥
 ٣٢٦
 ٣٢٧
 ٣٢٨
 ٣٢٩
 ٣٣٠
 ٣٣١
 ٣٣٢
 ٣٣٣
 ٣٣٤
 ٣٣٥
 ٣٣٦
 ٣٣٧
 ٣٣٨
 ٣٣٩
 ٣٤٠
 ٣٤١
 ٣٤٢
 ٣٤٣
 ٣٤٤
 ٣٤٥
 ٣٤٦
 ٣٤٧
 ٣٤٨
 ٣٤٩
 ٣٥٠
 ٣٥١
 ٣٥٢
 ٣٥٣
 ٣٥٤
 ٣٥٥
 ٣٥٦
 ٣٥٧
 ٣٥٨
 ٣٥٩
 ٣٦٠
 ٣٦١
 ٣٦٢
 ٣٦٣
 ٣٦٤
 ٣٦٥
 ٣٦٦
 ٣٦٧
 ٣٦٨
 ٣٦٩
 ٣٧٠
 ٣٧١
 ٣٧٢
 ٣٧٣
 ٣٧٤
 ٣٧٥
 ٣٧٦
 ٣٧٧
 ٣٧٨
 ٣٧٩
 ٣٨٠
 ٣٨١
 ٣٨٢
 ٣٨٣
 ٣٨٤
 ٣٨٥
 ٣٨٦
 ٣٨٧
 ٣٨٨
 ٣٨٩
 ٣٩٠
 ٣٩١
 ٣٩٢
 ٣٩٣
 ٣٩٤
 ٣٩٥
 ٣٩٦
 ٣٩٧
 ٣٩٨
 ٣٩٩
 ٤٠٠
 ٤٠١
 ٤٠٢
 ٤٠٣
 ٤٠٤
 ٤٠٥
 ٤٠٦
 ٤٠٧
 ٤٠٨
 ٤٠٩
 ٤١٠
 ٤١١
 ٤١٢
 ٤١٣
 ٤١٤
 ٤١٥
 ٤١٦
 ٤١٧
 ٤١٨
 ٤١٩
 ٤٢٠
 ٤٢١
 ٤٢٢
 ٤٢٣
 ٤٢٤
 ٤٢٥
 ٤٢٦
 ٤٢٧
 ٤٢٨
 ٤٢٩
 ٤٣٠
 ٤٣١
 ٤٣٢
 ٤٣٣
 ٤٣٤
 ٤٣٥
 ٤٣٦
 ٤٣٧
 ٤٣٨
 ٤٣٩
 ٤٤٠
 ٤٤١
 ٤٤٢
 ٤٤٣
 ٤٤٤
 ٤٤٥
 ٤٤٦
 ٤٤٧
 ٤٤٨
 ٤٤٩
 ٤٥٠
 ٤٥١
 ٤٥٢
 ٤٥٣
 ٤٥٤
 ٤٥٥
 ٤٥٦
 ٤٥٧
 ٤٥٨
 ٤٥٩
 ٤٦٠
 ٤٦١
 ٤٦٢
 ٤٦٣
 ٤٦٤
 ٤٦٥
 ٤٦٦
 ٤٦٧
 ٤٦٨
 ٤٦٩
 ٤٧٠
 ٤٧١

ج. هُوَ الَّذِي اَوْفَقَهُمْ قُلُوبُهُمْ عَلَيْهِمْ اَلَا اِنَّهُمْ
لَا يَفْقَهُوْهُ لَا صَاحِبُ عِلْمٍ اَلَا اِنَّهُمْ
عَنِ اَنْوَاعِ الْاَحْكَامِ هَوًى مَّضِلًا
مُّضِلًا +

ح. لَا أَوْفَ لَا فَعْدُهُ قُلَا وَالْأَمْرُ
لَهُ لَحْزَمُهُ إِنَّهُ لَأَنْتَ كُنْ يَحْزَمُهُ
كَصَعْلُهُ أَمَّا قُلَا وَالْفَعْدُ لَهُ قَم

تَعْلَمُ الْخُلُوعَ إِذْ يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَرْجُونَ نَجَاتًا
لَا يَصْرُحُ بِهِ إِلَّا الْقَلِيلُ مِنْهُمْ قَدْ ضَلَّ

هـ . في أربع مئة سنة حَقَّقُوا
تَحْسِبًا لَأَنَّهُمْ قَطًا . وَفَعَلُوا بِهِمْ قَطًا
تَعْلِيمًا . وَفَعَلُوا بِهِمْ قَطًا . وَفَعَلُوا بِهِمْ قَطًا
فَعَلُوا بِهِمْ قَطًا . وَفَعَلُوا بِهِمْ قَطًا . وَفَعَلُوا بِهِمْ قَطًا
فَعَلُوا بِهِمْ قَطًا . وَفَعَلُوا بِهِمْ قَطًا . وَفَعَلُوا بِهِمْ قَطًا

[illegible]

هـ. ١. اِنَّمَا اَنْتُمْ مُعْتَمِدُونَ
 اَنْ تَعْمَلُوا فَبِغَيْرِكُمْ اِنْ
 كُنْتُمْ اِلَّا اِذْ تَحْكُمُونَ
 وَتَقُولُ قَوْلًا لَّيْسَ
 بِكَ اَنْ تَتَّبِعُوا اَمْرًا
 لَّيْسَ بِكُمْ اِلَّا اَنْ تَقُولُوا
 لَاحْكُمْ اَوْ لَاحْكُمْ

هـ . اِنْعَامُ الْفَحْشَاءِ فَانْزَعْنَا
اَنْفُسَنَا مِنْهَا وَنَدَّعَيْنَا وَجْهَنَا
لَا زَامَ لَهَا كَذَبَ كَذَابًا لَا يُجِبُ
اِسْمَ الْاَعْدَاءِ وَهَمَّ بِكَيْدِهِ . كَذَبَ نَجَبٌ .
وَالَا قَوْلًا قَدْ نَبَّاهَا كَيْدُ الْاَعْدَاءِ
قَدْ خَفَى . اِنْ رَجَعْنَا لَنَهْلَا نَفْسًا .

هـ. في ايام ابيسحقه ١٢
مكتوبا يوم خم مائة و١٢٠٠
خداو حصه ١٢٠٠ مخلصا افسحده .
و١٢٠٠ و١٢٠٠ و١٢٠٠ و١٢٠٠
و١٢٠٠ و١٢٠٠ و١٢٠٠ و١٢٠٠
و١٢٠٠ و١٢٠٠ و١٢٠٠ و١٢٠٠
و١٢٠٠ و١٢٠٠ و١٢٠٠ و١٢٠٠

[illegible]

مد. خلا وهدنبا وختنبا وامت
نه خدوب +

مس. خلا وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا وختنبا. حسب عتقا وختنبا
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

مكتبة وهدنبا وختنبا وامت
وهدنبا +

وَأَكْثَرُكُمْ يَسْمَعُونَ وَالْأَكْثَرُ أَهْلٌ لَا يَفْقَهُونَ ۚ

وَقَدْ قَامَ .

كُلُّهُمَّ يَوْمَئِذٍ إِلَى اللَّهِ لَاقِيَةٌ

يُؤْتِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ يُغْنِيهِمْ . وَيُؤْتِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ يُغْنِيهِمْ .

[illegible]

وَمَا مَدَانَا : اِهْلِيَّتُكُم مَّعَ : اَهْلِيَّتُكُمْ مَعَكُمْ . يَا اَهْلِيْنَا : اَهْلُوْكُمْ مَعَكُمْ وَفِيْكُمْ حَقًّا .

فَقُلْ هُوَ أَفْهَمُ ۚ فَدَعَا إِلَىٰ خِيَالِهِ ۖ فَجَاءَهُ

[illegible]

وَأَوْفُوا بَعْدَ الْوَعْدِ ۚ إِنَّكُمْ لَنَا لَخَدَّاعُونَ ۖ

وَلَا تَقْرَأُ الْكِتَابَ طَرَفًا مِّنْهُ وَلَا تَنْسَىٰ فِيهَا وَحْيَ اللَّهِ وَتَقْرَأُ الْكِتَابَ طَرَفًا مِّنْهُ وَلَا تَنْسَىٰ فِيهَا وَحْيَ اللَّهِ

فَلَا تُفْسِدُوا هَهْنَاهُ . فَإِنَّهُ مَفْسُودٌ . وَأَرْامُ .

وَأَوْفَتْكُمْ بِالنَّاصِيَةِ
لِيُؤْمِنُوا وَأُتُوا بِهِ مُتَكَلِّفِينَ

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَتُوبُ اِلَيْكَ . وَاَعْتَصِمُ بِكَ . وَاَسْتَغِيْثُكَ .

وَبُذِّقُوا فِيهَا الْمَلَأَ إِذْ لَا يَخَفُونَ ۖ فَاذْكُوا شَاءَ مَا رَزَقْنَاهُمْ وَلَا تُسْرِفُوا ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ۝

وَقُضِيَ بَيْنَهُمَا

وَالْقُرْآنُ

ਅੰਤਰਿਕਸ਼ . ਅੰਤਰਿਕਸ਼ . ਅੰਤਰਿਕਸ਼

خَبِيرٌ نَبِيٌّ . وَنَافِعٌ . وَحَلْدَةُ . وَنَافِعٌ . وَنَافِعٌ . وَنَافِعٌ .

يُؤْتِيهِم مَّا يُرِيدُونَ ۖ إِنَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۚ

فَقُلْنَا لَهُمْ قُلُوبُكُمْ فَاسْمَعُوا ۚ وَاعْيُودُكُمْ لَا يَفْعَلُ مَا يُفْعَلُ

وَقَدْ كُنَّا
وَمِنْهُمْ مَن يَخُصُّهُمْ
وَمِنْهُمْ مَن يَخُصُّهُمْ

[illegible]

فَقُلْتُ: اٰمَنُ بِاللّٰهِ. اَمَّا اَنْتَ فَاَنْتَ

وَأَوْفُوا بِعَهْدِكُمْ إِذَا عَاهَدْتُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۚ

وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

مَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ يُؤْتِكُمُ اللَّهُ فَكْرًا فَاكْفُرُوا لِمَنِ تَكْفُرُونَ ۚ وَاللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ

لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَرُ وَلَا هِيَ تُدْرِكُ الْبَصَرَ . وَلَا تَمْلِكُ الْبَصَرَ وَلَا تَمْلِكُ الْبَصَرَ .

فِي يَوْمِهِمْ فَتْنٌ فُعِلُوا بِكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنْتُمْ مُعْرِضُونَ

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لَكَ شَاكِرًا ۝۱۰۰

فَقَدْ كَفَرَ. فَكُفِّرُوا.

ਅੰਤਰਿਕਸ਼ਿਕਾ, ਅੰਤਰਿਕਸ਼ਿਕਾ, ਅੰਤਰਿਕਸ਼ਿਕਾ, ਅੰਤਰਿਕਸ਼ਿਕਾ, ਅੰਤਰਿਕਸ਼ਿਕਾ

الْقِسْمَةُ الْوُثْقَى. وَالْمُتَعَمِّلُ. وَالْمُتَعَمِّلَةُ. وَالْمُتَعَمِّلَةُ.

مأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

فأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

مأخذ

[illegible]

و. لا تَنَالُوا مَالَهُمْ وَهُمْ مُنْكَرُونَ
فَكَيْفَ يَصْبِرُ عَلَىٰ مَا أُفْرِقَ بِهِمْ
ذَٰلِكَ فِي مَنَآئِدِهِمْ فَمَا كَانَ
يَحْمِلُهُمُ الْمَوتُ وَلَا يَحْمِلُهُمُ
الْحَيَاةُ وَبَدِّلُوا دِينَهُمْ
وَتَوَلَّوْا ظُهُورَهُمْ فَأَصْلَحَ
سُورَةُ الْاَنْعَامِ
وَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ
فِي سَوَاءٍ مَّحَلٍّ
تَتَلَوْنَهُ خَلْقًا مُّبِينًا
تَتْلُوهُ هُوَ خَلْقًا مُّبِينًا
تَتْلُوهُ هُوَ خَلْقًا مُّبِينًا
خَلْقًا مُّبِينًا

[illegible]

[illegible][illegible][illegible]

۱۱۱ مَوْلَانَا هَبْ قَدْرًا مِمَّا فِي مَوْلَانَا
 ۱۱۲ خَلِّ تَهَانِيْنَ خَلِّ رَحْمَةً وَتَهْنِ
 ۱۱۳ دَهْرِيْ عَدُوِّيْ هُوَ . عَدُوِّيْ
 ۱۱۴ اَنْبَا حَامِلٌ لَا عَدُوِّيْ هُوَ اَنْبَا
 ۱۱۵ اِلَّا كَلَا عَدُوِّيْ هُوَ وَحَدِيْ
 ۱۱۶ قَتْلَا وَتَقْتُلَا . اَوْهَلَا اَلَا هُمْ
 ۱۱۷ اِهْ فَهَلْ اِهْ وَدَا اِلَّا قَتْلَا
 ۱۱۸ وَحَامِلَا حَامِلَا . هَلَا مِمَّا يَهْضُبُ هُوَ
 ۱۱۹ وَتَهْنِ . قَتْلَا اَوْهَلَا عَدُوِّيْ هُوَ
 ۱۲۰ هُوَ وَتَهْنِ

وَأَمَّا الْفُلُ فَأُولَٰئِكَ قَدْ نَبَذُوا فِيهَا مَصَرَفَهُمْ وَكَأَنَّ الْفُلَ لَمَّا قُذِيَ فِي الْخَلْجِ لَمَّا قُبْحًا يَرَىٰ فِيهَا عِصْيَانًا وَمَأْتِيَهَا وَزَغًا

[illegible]

وَوَدَّعُظًا

حَكَمْنَا اَقِي قُلُوبَنَا اَمْ حَصَصَ
اَعْمَلًا هُنَا . هُوَ اَسْبَلَا مُنَا
هُنَا قَبْ هُوَ اَعْمَلًا . هُوَ حَصَصَ
حَصَصَ . اَسْبَلَا هُوَ . اَقِي قُلُوبَنَا
نَا قُلُوبَنَا اَقِي قُلُوبَنَا .

اَلَيْسَ فِىْ ذٰلِكَ حُكْمًا ۚ اَلَمْ يَكُنْ لَهُ
 مَلٰٓئِكَةٌ سٰبِقَةٌ يَرْسِلُوْنَ اِلَيْهِ
 اِلٰهَافِىْ كُلِّ قَوْمٍ ۚ وَنَبَاۤءُ
 اَلْاَنۡبِيَآءِ ۚ اَلَمْ يَكُنْ لَهُ الْاِلٰهَافِى
 كُلِّ قَوْمٍ ۚ وَنَبَاۤءُ اَلْاَنۡبِيَآءِ ۚ
 اَلَمْ يَكُنْ لَهُ الْاِلٰهَافِى كُلِّ قَوْمٍ ۚ
 وَنَبَاۤءُ اَلْاَنۡبِيَآءِ ۚ اَلَمْ يَكُنْ لَهُ
 الْاِلٰهَافِى كُلِّ قَوْمٍ ۚ وَنَبَاۤءُ
 اَلْاَنۡبِيَآءِ ۚ اَلَمْ يَكُنْ لَهُ الْاِلٰهَافِى
 كُلِّ قَوْمٍ ۚ وَنَبَاۤءُ اَلْاَنۡبِيَآءِ ۚ

١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠

[illegible][illegible][illegible]

وَبَعْدُ

بِإِذْنِ اللَّهِ

وَعَنْ حَبِيبِ بْنِ

حَرَمَ سَهْمًا قَدِيرَ فِي هَذَا وَفَدَاهُ
 وَلَا كُنْجِي . سَهْمُهُ إِذْ وَلَا حَرَمَ
 قَهْقَرًا وَبَلَسَ وَلَا سَفَدًا . سَهْمُهُ وَلَا
 سَهْمِي قَدَسْنَعِي سَهْمًا قَهْقَرًا
 وَفَدَاهُ . سَهْمُهُ قَهْقَرًا وَفَدَاهُ وَهُوَ
 حَرَمٌ مَسْمُومٌ إِذَا لَهَجَ مَدِينَةً وَهُوَ
 لَا أَكْرَهًا وَهُوَ قَهْقَرُهُ حَرَمٌ قَهْقَرًا
 إِنَّمَا وَهُوَ . مَدِينَةُ أَسَدِهِ كَهْنَبِ
 أَكْرَهِي . هَذَا حَرَمٌ حَرَمًا حَرَمًا
 إِنَّمَا قَدَسْنَعِي وَهُوَ وَهُوَ
 كَهْنَبِ . سَهْمٌ وَهُوَ قَهْقَرُهُ كَهْنَبِ
 وَلَا إِنَّمَا قَهْقَرُهُ قَهْقَرُهُ وَهُوَ
 كَهْنَبِ حَرَمًا قَهْقَرُهُ . لَا حَرَمًا
 قَهْقَرًا إِنَّمَا حَرَمٌ قَهْقَرُهُ . لَا حَرَمًا
 وَفَدَاهُ إِنَّمَا حَرَمٌ وَهُوَ كَهْنَبِ .

[illegible]

[illegible]

فَلْيُحْيُوا لِيَوْمَهُدَا

فَصَادُوا رَمَحَ وَهَلْ حَيُّوا وَأَقَامُوا لِكَمِّهِمْ وَأَوْدَعُوا هَوْنَهُ وَهَمَّطُوا وَمَدَحُوا
+ هُوَ وَمُسَبِّحُهُ +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَحَدَّثَ مَعَهُ +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى وَتُبَّعُهُ أَوْ هَدَى

فَهُوَ مَدْحُهُ +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +
فَهُوَ مَدْحُهُ وَهَدَنَهُ وَهَدَى +

فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَعَلَهُ اللَّهُ بَشَرًا مِثْلَهُ

فَعَلَّقْنِي

۱. **مَنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْكُمْ** وَمِنْكُمْ

1952

مُعَاذًا وَإِلْهُكَا وَأَمَّا هِيَ فَاُفْعِلَا

وَصَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

١٢٠

وَقُلْ مَعَكُمْ كِتَابًا ذِكْرًا مَقْدُودًا . ﴿٥٧﴾

اَمْذَحْ بِحَمْدِهِ، وَكَلِّمْهُ، فَدَايَسْتِ.

* ۞ مَن يَشَأْ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ عِلْمًا جِدًّا ۖ

وَمَعَا بُرُكَّهٖ وَقُدْرَتُهُ .

١٠. **خُذْ أَسْمَاءُ مَعَكَ** وَأَقِمْ فَا

وَمِنْ مَنَافِعِهِ أَنْ يَسْتَفِيدَ مِنْهُ

د. خلافتك وضع وهدى وهدى

مَدْرَسَةُ الْفَقِيهَةِ +

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لَكَ شَاكِرِيْنَ

[illegible]

وَأَمَّا الْفُلُ فَأُرْسِلَتْ بِرَحْمَةٍ مِنَّا لِيُبَيِّنَ مَا بَيْنَ أَيْمَانِهِ هَذِهِ وَأَيْمَانِ ذُو الْأُنْثَىٰ هَذِهِ ۚ

ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಿಳಾ ದಿನ

مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

حُذِرُوا حُدُودَهُ لَا تَعْلَمُوا لَهَا عَاقِبَةً

هَقْمُكَ رَيْفُهُ وَلَا مَدَّ خَلْمُهُ

وَمِنْهَا

٥. خلاصنا وارزقم حقه

وَلَا يَأْتِيهِ الْغُشَاةُ وَخُصْبُهُ

هَلْهُنَا حَيَّةٌ ۚ هَلْ حَيَّةٌ فَاقَهُ

وَيَقُولُ قَوْلَهُ تَبَارَكَ الَّذِي خَلَقَ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ ۚ

٥. خَلَا ۖ قَالَ اِنَّمَا عُثِمَ لَقَبُ

[illegible]

۱۰

١. خلافت اولیٰ انبی قدامت

١٠٠٠

۳. خلاصہ و فہم صحاح

١. ٢. ٣. ٤. ٥. ٦. ٧. ٨. ٩. ١٠. ١١. ١٢. ١٣. ١٤. ١٥. ١٦. ١٧. ١٨. ١٩. ٢٠. ٢١. ٢٢. ٢٣. ٢٤. ٢٥. ٢٦. ٢٧. ٢٨. ٢٩. ٣٠. ٣١. ٣٢. ٣٣. ٣٤. ٣٥. ٣٦. ٣٧. ٣٨. ٣٩. ٤٠. ٤١. ٤٢. ٤٣. ٤٤. ٤٥. ٤٦. ٤٧. ٤٨. ٤٩. ٥٠. ٥١. ٥٢. ٥٣. ٥٤. ٥٥. ٥٦. ٥٧. ٥٨. ٥٩. ٦٠. ٦١. ٦٢. ٦٣. ٦٤. ٦٥. ٦٦. ٦٧. ٦٨. ٦٩. ٧٠. ٧١. ٧٢. ٧٣. ٧٤. ٧٥. ٧٦. ٧٧. ٧٨. ٧٩. ٨٠. ٨١. ٨٢. ٨٣. ٨٤. ٨٥. ٨٦. ٨٧. ٨٨. ٨٩. ٩٠. ٩١. ٩٢. ٩٣. ٩٤. ٩٥. ٩٦. ٩٧. ٩٨. ٩٩. ١٠٠.

هذه هي

١. ٢. ٣. ٤. ٥. ٦. ٧. ٨. ٩. ١٠. ١١. ١٢. ١٣. ١٤. ١٥. ١٦. ١٧. ١٨. ١٩. ٢٠. ٢١. ٢٢. ٢٣. ٢٤. ٢٥. ٢٦. ٢٧. ٢٨. ٢٩. ٣٠. ٣١. ٣٢. ٣٣. ٣٤. ٣٥. ٣٦. ٣٧. ٣٨. ٣٩. ٤٠. ٤١. ٤٢. ٤٣. ٤٤. ٤٥. ٤٦. ٤٧. ٤٨. ٤٩. ٥٠. ٥١. ٥٢. ٥٣. ٥٤. ٥٥. ٥٦. ٥٧. ٥٨. ٥٩. ٦٠. ٦١. ٦٢. ٦٣. ٦٤. ٦٥. ٦٦. ٦٧. ٦٨. ٦٩. ٧٠. ٧١. ٧٢. ٧٣. ٧٤. ٧٥. ٧٦. ٧٧. ٧٨. ٧٩. ٨٠. ٨١. ٨٢. ٨٣. ٨٤. ٨٥. ٨٦. ٨٧. ٨٨. ٨٩. ٩٠. ٩١. ٩٢. ٩٣. ٩٤. ٩٥. ٩٦. ٩٧. ٩٨. ٩٩. ١٠٠.

[illegible]

خَلَا وَهُوَ وَلَا تَنْهَى اَنْفَ خَلَا

[illegible]

مُتَعَلِّقٌ وَمُتَحَصِّنٌ .

[illegible]

وَأَقْبَضَ يَدَيْهِ إِلَىٰ خَدَّيْهِ
وَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ
فَإِذَا رَأَوْا تَنَزَّاعًا
فَلْيُتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ
فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْبَاقِي

[illegible]

لَا تَعْلَمُونَ خُصْمَهُمْ فَمَا يَفْعَلُ مَا
يَأْمُرُ بِهِمْ آلِهَتُهُمْ فَاعْبُدُوا مَا
يُشْرِكُونَ بِإِلَهِكُمْ.

[illegible]

انکے چہرے، کلبوں، خداستے،
کلا قنوتا، چہرے، قنوتا،

کلا کلبا، ہفتہ، ہفتہ، ہفتہ،
وہ چہرے، کلبوں،

انکے، قنوتا، انکے، قنوتا،
لاؤ، ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، ہفتہ، قنوتا،
لاؤ، ہفتہ، کلبوں،

ہفتہ، کلبوں، ہفتہ، کلبوں،
قنوتا، کلبوں،

کلا قنوتا، قنوتا، قنوتا،
لاؤ، کلبوں،

ہفتہ، کلبوں، لاؤ، کلبوں،
قنوتا، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

ہفتہ، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
قنوتا، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

انکے چہرے، کلبوں، لاؤ، کلبوں،
قنوتا، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

قنوتا، کلبوں، قنوتا، کلبوں،
ہفتہ، کلبوں،

هَلَا يَأْتِيهِمْ لُحُفٌ عَلَيْهِمْ وَهُمْ كَذِبُونَ

هَلْ نُنَاجِيكَ؟ هَلْ نَدْعُوكَ؟ هَلْ نَسْتَعِظُكَ؟ هَلْ نَسْتَعِظُكَ؟ هَلْ نَسْتَعِظُكَ؟

بِقَوْلِهِمْ هُوَ رَبُّنَا ۚ (أَفَمَنْ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّنْ أَنْزَلَ الْقُرْآنَ عَلَيْنَا ۖ أَمْ يَكْفُرُونَ) ۚ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

وَأَمَّا أَنْتُمْ فَمَنْ كُنْتُمْ هَؤُلَاءِ

وَالْحَقُّهُ حَقٌّ عَظِيمٌ ۖ إِنَّهُ رَأْفُوفٌ . هَبْ

لَا تُقِمُ الْمُحَقَّةَا حَرْصَنَا لَهَا. اِذَا

كَاهِنًا كَمَا هُمْ صُنُفًا أَنْفًا. ١٠

مَدَدًا لَهُ قَوْلًا تَعْلَمُ بِهِ

وَصَفَا حَبْرًا خَضِيحًا غَلِيظًا وَقَالَ:

مذہب کے لئے جو کچھ ضروری ہے، وہ بھی لکھ دیا ہے۔

والله اعلم بالصواب

ہم نے یہاں جو کچھ لکھا ہے اس سے اسباب

وَقَدْ قَرَأْتُ لَكَ لَافِئَةً وَفُؤَةً ۖ فَمُلَّا

وَهُنَّ أَزْوَاجٌ مُتَشَابِهَاتٌ ۚ وَلَهُمْ فِيهَا مِائَاتٌ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ وَهُمْ فِيهَا يُدَافَعُونَ ۚ

مِنْكُمْ أَحَدًا. لَا مَذْمُومٌ وَتَنْهَى عَنْ بَعْضِهِمْ

لَا تُخْبِرُ أَحَدًا بِمَا تَكُونُ فِيهِ إِلَّا مَنْ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ.

وَأَمَّا نَحْنُ حَقِيقَةُ الْمَعْنَى . وَأَمَّا

وَبِأَمْرِهُمُ صَحَقْنَا بِأَمْرِنَا حَكْمًا ۖ

قُلْنَا لَا هُوَ ذَاكَ فَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا ۖ بَاقِيَ

خُبْرَانَا. ۛ اَقِي قَدَسِي دَسَقَا

مَقْعِدُكُمْ حَيْثُ مَعَكُمْ قَبْضُكُمْ لَا

نَعْمًا وَنَعْدًا وَتَقْوَدُ حُبُّهَا

وَأَكْبَرُ ۖ وَأَكْبَرُ أَفْهَقُ ۖ

وَأَمَّا بَعْضُ الْمَوْلُودَاتِ فَيَرْبُوْنَ فِيهِنَّ حَتَّىٰ يَخْرُجْنَ مِنْ أَفْوَاهِهِنَّ بِخَبَرٍ مُّسَمًّى ۖ فَمِنْ أَهْلِكُنَّ لَهُنَّ عُقْبٌ ۖ فَبِئْسَ أَهْلُ الْمَعَايِفِ

[illegible]

وَقَوْمًا خَالَفُوا مَا خَلَقَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ أَلْفٍ مِائَةٍ أَوْ يَزِيدُ .

۱۰۰ قدم و الاقصی السبع مائة

وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٠٠﴾

وَحَيْثُ لَا يَكُونُ مَعَهُ وَوَلَدٌ وَوَلَدٌ

٥٠. بَلَا يَدْرِي وَالْأَنفُ حَسِبَ خُلُقًا
مَالًا يَرَى أَنَّهُ مَتْنُونٌ

١٩٤٨ : د. محمد عبد الحليم

قَالَتْ اَلَيْسَ لَكَ اَهْلٌ يَنْصُرُكَ اَوْ لَكَ اَوْلَادٌ يَنْصُرُوكَ ۚ
 قَالَتْ لَا اَهْلَ لِي وَلا اَوْلَادَ ۚ
 فَخَذَلْنَاهَا فَرَقْنَاهَا عَنْ اَهْلِهَا وَهِيَ غَيْرٌ
 بِمُحْصَنَةٍ ۚ اَلَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ رَجُلٌ يَخْبِرُهَا
 بِمَا يَفْعَلُونَ ۚ
 فَقَالَتْ اِنْ اَنَا اَوْ اَبَايَ اَوْ اَوْلَادِي اَوْ
 اَهْلِي اَوْ اَمْوَالِي اَوْ اَرْضِي اَوْ اَنْفُسِي
 اَوْ اَنْفُسُكُمْ يَنْصُرُونِي ۚ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ
 عِندِي بِمُحْصَنَةٍ ۚ اَلَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ رَجُلٌ
 يَخْبِرُهَا بِمَا يَفْعَلُونَ ۚ
 فَقَالَتْ اِنْ اَنَا اَوْ اَبَايَ اَوْ اَوْلَادِي اَوْ
 اَهْلِي اَوْ اَمْوَالِي اَوْ اَرْضِي اَوْ اَنْفُسِي
 اَوْ اَنْفُسُكُمْ يَنْصُرُونِي ۚ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ
 عِندِي بِمُحْصَنَةٍ ۚ اَلَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ رَجُلٌ
 يَخْبِرُهَا بِمَا يَفْعَلُونَ ۚ

[illegible][illegible]

فَلَا تَقْعُدُوا عَنْ صَلَاةِ رَبِّكُمْ وَارْتَبُوا بِهَا
قِيَامَ لَيْلٍ فَهِيَ لَكُمْ فِتْنَةٌ أَنتُمْ عَلَيْهَا
أَلْفَافٌ ۚ إِنَّكُمْ عَنْهَا تُفَرِّقُونَ

أَوْحَهُ وَهَوَاهُ . هَمَّوَدَ حَسْبَا وَمَنْبَدَا
 قَبْلِيْنَا وَبَدَا تَبَدَل . أَلْعَاوَرُ قَبْ
 مَطْ وَمَا وَتَقَمَّ أَفْهَعْدَا حَاوَا
 هَعْدَا مَهَدَ أَلَا لَحْم . هُحْبَ حَسْبَا
 هَعْدَا أَفْهَعْدَا هَوَا شَهْشَهْ
 لَحْدَاوَدَا وَأَفْهَعْدَا وَهَوَا مَنبَدَا
 حَبَا لَحَا . قَبْ مَدَاوَبْ هَعْدَا فَبْ
 أَوْقْنَا هَحْبَا هَحْكَا وَهَدَحْبْ
 حَحْ لَعْرَه وَبَدَلَا وَحَه . هَعْبَا هَعْدَلَا
 شَكَا أَلَا نَحْلَا هَعْبَا وَهَمَّ
 لَأَدَلْ حَمَّ قَبْ حَمَلَا وَهَلَاوَه .
 دَلْهَدَا أَفْهَامَا أَلَا لَحْ حَسْبَا
 وَحَدَا أَلَا . قَعْبَا وَتَكَلَاوَدَا
 لَحَا مَنبَدَا كَدَاوَدَا . هَقْ أَفْه
 كَه حَدَاوَه وَحَبَا هَعْمَه . أَلَا
 هَوَا لَحْ مَعْدَا هَعْدَا لَحْ حَحْبَا .
 مَعْدَا حَحْ أَلَا هَوَا مَعْدَا . هَعْدَلَا
 قَبْ هَعْدَا هَوَا هَعْدَا هَوَا
 وَحَا هَحْم وَلَا أَلَاوَه . هَحْسَا
 لَحَاوَه قَبْلِيْنَا وَبَعْبَا . هَعْبَا
 أَفْهَعْدَا حَحْبَا قَبْ فَدَا . وَبَا
 حَحْلَاوَه قَبْ أَلَاوَا . وَبَقْبَا حَحْبَا
 مَعْدَا قَبْلِيْنَا لَا غَرْبَا حَاوَه أَلَا مَعْدَا
 حَحْبَا . هَعْبَاوَدَا هَوَا حَه مَعْدَا
 أَفْهَعْدَا وَفَحَا لَحْم . حَحْسَا
 وَبَدَا حَمْبَدَا فَا وَبَدَا وَأَعْلَاوَه
 قَبْلِيْنَا وَلَحْدَا . أَلَاوَدَاوَه وَبَا
 هَعْبَا وَفَحْلَا أَفْهَعْدَاوَدَا هَعْدَا
 حَحْبَا وَلَا نَبَهَتْ لَحْدَاوَدَا
 لَأَوَدَا مَلَا حَحْبَا . لَا قَبْلِيْنَا هَوَا قَبْ
 أَلَاوَه وَفَحْبَا فَفَحَا كَدَاوَه . هَعْم
 لَحْ قَبْ حَبْ أَفْهَعْدَا قَبْلِيْنَا
 لَأَوَدَا مَعْدَا مَعْدَا حَحْبَا سَحْبَا هَعْبَا
 حَحْدَا . هَمَّوَدَ هَعْدَا وَوَقَا
 حَحْبَا قَبْ هَعْدَا وَحَبَاوَه وَاقْب .
 هَقْبَا هَوَا حَه مَعْدَا . حَحْبَا
 هَمَّوَدَا مَعْدَا قَبْ أَقْب . حَحْبَا

أَوْحَهُ وَهَوَاهُ . هَمَّوَدَ حَسْبَا وَمَنْبَدَا
 قَبْلِيْنَا وَبَدَا تَبَدَل . أَلْعَاوَرُ قَبْ
 مَطْ وَمَا وَتَقَمَّ أَفْهَعْدَا حَاوَا
 هَعْدَا مَهَدَ أَلَا لَحْم . هُحْبَ حَسْبَا
 هَعْدَا أَفْهَعْدَا هَوَا شَهْشَهْ
 لَحْدَاوَدَا وَأَفْهَعْدَا وَهَوَا مَنبَدَا
 حَبَا لَحَا . قَبْ مَدَاوَبْ هَعْدَا فَبْ
 أَوْقْنَا هَحْبَا هَحْكَا وَهَدَحْبْ
 حَحْ لَعْرَه وَبَدَلَا وَحَه . هَعْبَا هَعْدَلَا
 شَكَا أَلَا نَحْلَا هَعْبَا وَهَمَّ
 لَأَدَلْ حَمَّ قَبْ حَمَلَا وَهَلَاوَه .
 دَلْهَدَا أَفْهَامَا أَلَا لَحْ حَسْبَا
 وَحَدَا أَلَا . قَعْبَا وَتَكَلَاوَدَا
 لَحَا مَنبَدَا كَدَاوَدَا . هَقْ أَفْه
 كَه حَدَاوَه وَحَبَا هَعْمَه . أَلَا
 هَوَا لَحْ مَعْدَا هَعْدَا لَحْ حَحْبَا .
 مَعْدَا حَحْ أَلَا هَوَا مَعْدَا . هَعْدَلَا
 قَبْ هَعْدَا هَوَا هَعْدَا هَوَا
 وَحَا هَحْم وَلَا أَلَاوَه . هَحْسَا
 لَحَاوَه قَبْلِيْنَا وَبَعْبَا . هَعْبَا
 أَفْهَعْدَا حَحْبَا قَبْ فَدَا . وَبَا
 حَحْلَاوَه قَبْ أَلَاوَا . وَبَقْبَا حَحْبَا
 مَعْدَا قَبْلِيْنَا لَا غَرْبَا حَاوَه أَلَا مَعْدَا
 حَحْبَا . هَعْبَاوَدَا هَوَا حَه مَعْدَا
 أَفْهَعْدَا وَفَحَا لَحْم . حَحْسَا
 وَبَدَا حَمْبَدَا فَا وَبَدَا وَأَعْلَاوَه
 قَبْلِيْنَا وَلَحْدَا . أَلَاوَدَاوَه وَبَا
 هَعْبَا وَفَحْلَا أَفْهَعْدَاوَدَا هَعْدَا
 حَحْبَا وَلَا نَبَهَتْ لَحْدَاوَدَا
 لَأَوَدَا مَلَا حَحْبَا . لَا قَبْلِيْنَا هَوَا قَبْ
 أَلَاوَه وَفَحْبَا فَفَحَا كَدَاوَه . هَعْم
 لَحْ قَبْ حَبْ أَفْهَعْدَا قَبْلِيْنَا
 لَأَوَدَا مَعْدَا مَعْدَا حَحْبَا سَحْبَا هَعْبَا
 حَحْدَا . هَمَّوَدَ هَعْدَا وَوَقَا
 حَحْبَا قَبْ هَعْدَا وَحَبَاوَه وَاقْب .
 هَقْبَا هَوَا حَه مَعْدَا . حَحْبَا
 هَمَّوَدَا مَعْدَا قَبْ أَقْب . حَحْبَا

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ لَأَتَيْنَاكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالْزُكْرِ الْمُنِيرِ
 وَلَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا يَفْتَرُونَ
 الْغَايِبَ وَأَعْلَمُ الْغُيُوبَ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ أَتُوعَدُونَ
 لَوْ أَنَّ صَاحِبَهُ عَلِمْتُ مَا هِيَ إِلَّا آيَاتُ الْمُنِيرِ وَإِنْ يَرَوْا
 كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ مِنْ دُخَانٍ مُبِينٍ يَرَوْنَهُ كَدُحْنٍ مَكْنُونٍ
 يَصُبُّهُ الْجِبَالُ يَصُبُّهُ عَلَيْهِ الْمُنُونُ إِنَّهُمْ لَخَالِفُونِ
 أَفْئِدَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ لَا يَتَذَكَّرُونَ الْآيَاتِ
 وَالْآيَاتِ الْكُبْرَى وَلَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ
 عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا يَفْتَرُونَ الْغَايِبَ وَأَعْلَمُ الْغُيُوبِ
 إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ أَتُوعَدُونَ لَوْ أَنَّ صَاحِبَهُ عَلِمْتُ
 مَا هِيَ إِلَّا آيَاتُ الْمُنِيرِ وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ
 مِنْ دُخَانٍ مُبِينٍ يَرَوْنَهُ كَدُحْنٍ مَكْنُونٍ يَصُبُّهُ
 الْجِبَالُ يَصُبُّهُ عَلَيْهِ الْمُنُونُ إِنَّهُمْ لَخَالِفُونِ
 أَفْئِدَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ لَا يَتَذَكَّرُونَ
 الْآيَاتِ وَالْآيَاتِ الْكُبْرَى وَلَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ
 أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا يَفْتَرُونَ الْغَايِبَ وَأَعْلَمُ
 الْغُيُوبِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ أَتُوعَدُونَ لَوْ أَنَّ
 صَاحِبَهُ عَلِمْتُ مَا هِيَ إِلَّا آيَاتُ الْمُنِيرِ وَإِنْ يَرَوْا
 كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ مِنْ دُخَانٍ مُبِينٍ يَرَوْنَهُ كَدُحْنٍ
 مَكْنُونٍ يَصُبُّهُ الْجِبَالُ يَصُبُّهُ عَلَيْهِ الْمُنُونُ إِنَّهُمْ
 لَخَالِفُونَ أَفْئِدَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ لَا يَتَذَكَّرُونَ
 الْآيَاتِ وَالْآيَاتِ الْكُبْرَى وَلَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ
 أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا يَفْتَرُونَ الْغَايِبَ وَأَعْلَمُ
 الْغُيُوبِ

وَحَلَّيْنَاهُ هَكَذَا فِي بَيْتِهِ
 هَذَا بَيْنَ قَلْبِهَا وَمِنْهَا
 وَتَحْلِي لَيْلَتِهَا وَهِيَ قَدْ
 سَقَمَتْ

خَرَّ عَيْنَا وَهَكَذَا هُنَا
 حَلَّيْنَا وَتَحْلِيَتَا وَهِيَ
 وَهِيَ وَمِنْهَا وَمِنْهَا

فَلَا يَكُنْ هَذَا وَهَذَا
 هَذَا وَهَذَا وَهَذَا
 أَفْهَمْتُهَا وَأَنْتَ
 وَهِيَ وَمِنْهَا وَمِنْهَا

وَيَنْتَ أَيْتَ تَحْلِي وَهَذَا
 حَقَّقْتُهَا حَلَّيْنَا فَكَلَّ
 وَهِيَ وَمِنْهَا وَهِيَ
 هَلَامَ هَلَامَ حَلَّيْنَا وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَمِنْهَا وَهِيَ
 أَوْدَ حَقَّقْتُهَا حَلَّيْنَا
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَلَا تَحْشَرُ أَيْ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ
 وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ وَهِيَ

١٥٠
 ١٥١
 ١٥٢
 ١٥٣
 ١٥٤
 ١٥٥
 ١٥٦
 ١٥٧
 ١٥٨
 ١٥٩
 ١٦٠
 ١٦١
 ١٦٢
 ١٦٣
 ١٦٤
 ١٦٥
 ١٦٦
 ١٦٧
 ١٦٨
 ١٦٩
 ١٧٠
 ١٧١
 ١٧٢
 ١٧٣
 ١٧٤
 ١٧٥
 ١٧٦
 ١٧٧
 ١٧٨
 ١٧٩
 ١٨٠
 ١٨١
 ١٨٢
 ١٨٣
 ١٨٤
 ١٨٥
 ١٨٦
 ١٨٧
 ١٨٨
 ١٨٩
 ١٩٠
 ١٩١
 ١٩٢
 ١٩٣
 ١٩٤
 ١٩٥
 ١٩٦
 ١٩٧
 ١٩٨
 ١٩٩
 ٢٠٠
 ٢٠١
 ٢٠٢
 ٢٠٣
 ٢٠٤
 ٢٠٥
 ٢٠٦
 ٢٠٧
 ٢٠٨
 ٢٠٩
 ٢١٠
 ٢١١
 ٢١٢
 ٢١٣
 ٢١٤
 ٢١٥
 ٢١٦
 ٢١٧
 ٢١٨
 ٢١٩
 ٢٢٠
 ٢٢١
 ٢٢٢
 ٢٢٣
 ٢٢٤
 ٢٢٥
 ٢٢٦
 ٢٢٧
 ٢٢٨
 ٢٢٩
 ٢٣٠
 ٢٣١
 ٢٣٢
 ٢٣٣
 ٢٣٤
 ٢٣٥
 ٢٣٦
 ٢٣٧
 ٢٣٨
 ٢٣٩
 ٢٤٠
 ٢٤١
 ٢٤٢
 ٢٤٣
 ٢٤٤
 ٢٤٥
 ٢٤٦
 ٢٤٧
 ٢٤٨
 ٢٤٩
 ٢٥٠
 ٢٥١
 ٢٥٢
 ٢٥٣
 ٢٥٤
 ٢٥٥
 ٢٥٦
 ٢٥٧
 ٢٥٨
 ٢٥٩
 ٢٦٠
 ٢٦١
 ٢٦٢
 ٢٦٣
 ٢٦٤
 ٢٦٥
 ٢٦٦
 ٢٦٧
 ٢٦٨
 ٢٦٩
 ٢٧٠
 ٢٧١
 ٢٧٢
 ٢٧٣
 ٢٧٤
 ٢٧٥
 ٢٧٦
 ٢٧٧
 ٢٧٨
 ٢٧٩
 ٢٨٠
 ٢٨١
 ٢٨٢
 ٢٨٣
 ٢٨٤
 ٢٨٥
 ٢٨٦
 ٢٨٧
 ٢٨٨
 ٢٨٩
 ٢٩٠
 ٢٩١
 ٢٩٢
 ٢٩٣
 ٢٩٤
 ٢٩٥
 ٢٩٦
 ٢٩٧
 ٢٩٨
 ٢٩٩
 ٣٠٠
 ٣٠١
 ٣٠٢
 ٣٠٣
 ٣٠٤
 ٣٠٥
 ٣٠٦
 ٣٠٧
 ٣٠٨
 ٣٠٩
 ٣١٠
 ٣١١
 ٣١٢
 ٣١٣
 ٣١٤
 ٣١٥
 ٣١٦
 ٣١٧
 ٣١٨
 ٣١٩
 ٣٢٠
 ٣٢١
 ٣٢٢
 ٣٢٣
 ٣٢٤
 ٣٢٥
 ٣٢٦
 ٣٢٧
 ٣٢٨
 ٣٢٩
 ٣٣٠
 ٣٣١
 ٣٣٢
 ٣٣٣
 ٣٣٤
 ٣٣٥
 ٣٣٦
 ٣٣٧
 ٣٣٨
 ٣٣٩
 ٣٤٠
 ٣٤١
 ٣٤٢
 ٣٤٣
 ٣٤٤
 ٣٤٥
 ٣٤٦
 ٣٤٧
 ٣٤٨
 ٣٤٩
 ٣٥٠
 ٣٥١
 ٣٥٢
 ٣٥٣
 ٣٥٤
 ٣٥٥
 ٣٥٦
 ٣٥٧
 ٣٥٨
 ٣٥٩
 ٣٦٠
 ٣٦١
 ٣٦٢
 ٣٦٣
 ٣٦٤
 ٣٦٥
 ٣٦٦
 ٣٦٧
 ٣٦٨
 ٣٦٩
 ٣٧٠
 ٣٧١
 ٣٧٢
 ٣٧٣
 ٣٧٤
 ٣٧٥
 ٣٧٦
 ٣٧٧
 ٣٧٨
 ٣٧٩
 ٣٨٠
 ٣٨١
 ٣٨٢
 ٣٨٣
 ٣٨٤
 ٣٨٥
 ٣٨٦
 ٣٨٧
 ٣٨٨
 ٣٨٩
 ٣٩٠
 ٣٩١
 ٣٩٢
 ٣٩٣
 ٣٩٤
 ٣٩٥
 ٣٩٦
 ٣٩٧
 ٣٩٨
 ٣٩٩
 ٤٠٠
 ٤٠١
 ٤٠٢
 ٤٠٣
 ٤٠٤
 ٤٠٥
 ٤٠٦
 ٤٠٧
 ٤٠٨
 ٤٠٩
 ٤١٠
 ٤١١
 ٤١٢
 ٤١٣
 ٤١٤
 ٤١٥
 ٤١٦
 ٤١٧
 ٤١٨
 ٤١٩
 ٤٢٠
 ٤٢١
 ٤٢٢
 ٤٢٣
 ٤٢٤
 ٤٢٥
 ٤٢٦
 ٤٢٧
 ٤٢٨
 ٤٢٩
 ٤٣٠
 ٤٣١
 ٤٣٢
 ٤٣٣
 ٤٣٤
 ٤٣٥
 ٤٣٦
 ٤٣٧
 ٤٣٨
 ٤٣٩
 ٤٤٠
 ٤٤١
 ٤٤٢
 ٤٤٣
 ٤٤٤
 ٤٤٥
 ٤٤٦
 ٤٤٧
 ٤٤٨
 ٤٤٩
 ٤٥٠
 ٤٥١
 ٤٥٢
 ٤٥٣
 ٤٥٤
 ٤٥٥
 ٤٥٦
 ٤٥٧
 ٤٥٨
 ٤٥٩
 ٤٦٠
 ٤٦١
 ٤٦٢
 ٤٦٣
 ٤٦٤
 ٤٦٥
 ٤٦٦
 ٤٦٧
 ٤٦٨
 ٤٦٩
 ٤٧٠
 ٤٧١
 ٤٧٢
 ٤٧٣
 ٤٧٤
 ٤٧٥
 ٤٧٦
 ٤٧٧
 ٤٧٨
 ٤٧٩
 ٤٨٠
 ٤٨١
 ٤٨٢
 ٤٨٣
 ٤٨٤
 ٤٨٥
 ٤٨٦
 ٤٨٧
 ٤٨٨
 ٤٨٩
 ٤٩٠
 ٤٩١
 ٤٩٢
 ٤٩٣
 ٤٩٤
 ٤٩٥
 ٤٩٦
 ٤٩٧
 ٤٩٨
 ٤٩٩
 ٥٠٠
 ٥٠١
 ٥٠٢
 ٥٠٣
 ٥٠٤
 ٥٠٥
 ٥٠٦
 ٥٠٧
 ٥٠٨
 ٥٠٩
 ٥١٠
 ٥١١
 ٥١٢
 ٥١٣
 ٥١٤
 ٥١٥
 ٥١٦
 ٥١٧
 ٥١٨
 ٥١٩
 ٥٢٠
 ٥٢١

ZACHARIAE RHETORIS

EPISCOPI MELITINENSIS

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

CAPITA SELECTA

EX CODICE SYRIACO VATICANO (1).

CAP. I.

De Nestorii obitu.

Mortuo fideli principe Theodosio, imperium obtinuit Marcianus, qui instante apud eum uxoremque eius Pulcheriam Leone romano, congregari iussit synodum, quae reapse coaeta est Chalcedone, anno Alexandri macedonensis seclxiv, convenientibus ad eam episcopis sexaginta quatuor supra quingentos. Sed tamen Theodoretus Cyri episcopus Leonem antea concitaverat ad scribendum ad Flavianum eam epistolam, quae dogmatica dicitur, eutychnae doctrinae adversantem. Scribens itaque Leo, Theodoretum Marciano augusto eiusque coniugi impense commendavit: qui quidem Augustus Nestorii doctrinam hauserat (2), eiusque dogmatibus adhaerebat: quare et ipsum ex caeseno exilio per Iohannem tribu-

num una cum Dorotheo Marciani ipsius populari, Nestorii socio, revocaverat (3). Porro redux Nestorius sanctam Virginem deiparam coepit his verbis irridere: quid est Maria? Adhuc ne mater Dei vocatur? Moxque ei poena Dei vindex supervenit, veluti olim Ario, qui in Dei filium blasphemus fuit: etenim iumento deiectus Nestorius, concisa lingua, atque ore vermibus abraso, in itinere extinetus est; cum eoque simul Dorotheus socius obiit: quibus auditis, doluit imperator, neque hanc rem sine suspiratione et cura transmisit. Interim Iohannes tribunus litteras imperatoris Marciani Dioscoro et Iuvenali tradidit, quibus ad synodum invitabantur, iisque Nestorii et Dorothei obitus significabatur. Porro quum episcopi undique evocati synodum Nicaeae, prout primitus indictum fuerat, celebraturi essent, mandavit postea imperator ut Chalcedone potius congre-

(1) Haec nobiles Zachariae historici partes, graece ab auctore suo scriptas, deinde ab anonymo factas syriacas, mihi latine scribenti interpretabantur ex syriaco idiomate perdocti duo Maronitae Mothacens Scihum et Franciscus Melchaseb. (2) Nimirum Eutychniani, quorum in numero fuit Zacharias, orthodoxis catholicis nestorianismi culuminiem adlingebant. (3) Legebat hunc Zachariae locum Evagrius hist. eccl. lib. II. 2: Ζαχαρίας πάλιν ἰπναδῶς ὁ πέμπτος καὶ δευτέρως ἐν τῇ ἀνατολίᾳ γενόμενος φησὶ (ἐπεὶ οὐκ ἔστιν).

garentur; ne videlicet rebellium convectus Nicaeae fieret. Interim Nestorii adseclae imperatori persuaserunt, ut synodo praeses Theodoretus praeficeretur, cuius arbitrio cuncta definirentur.

De Dioscoro.

Apostolicus hic vir (1), apostolorum doctrinae adsecla, eiusque profitemdae ritum ab infantia doctus, sede sua depositus fuit, et in exilium pulsus, quia personae unitatem in duabus naturis adorare renuit, prout a Leone et a concilio chalcedonensi definitum fuerat; et quia Theodoreti Ibaeque partes sequi noluit, qui ob suas blasphemias eieci ab ecclesia olim fuerant. Aiunt Dioscorum, quum Theodoretum laud pro more stantem sed sedentem in concilio loqui vidisset; veniam petita, et ceu ipse canonice de gradu sacerdotali depositus esset, thronum suum deseruisse dicentem: *non sedi cum impiis, neque cum stultis ingressus sum*. Quo viso, Theodoreti fautores ipsum sibi inet dignitatem abrogasse exclamaverunt: reliqui contra episcopi vociferabantur fidem pessumdatum iri, si Theodoretus nestorianus admitteretur, quod perinde esset, ac si nos quoque Cyrillum reitceremus. - Et paucis interiectis. - Postquam symbolum de duabus naturis episcopi receperunt, eique adsensum suum prae buerunt; fraudem propriam palam Theodoretus facere coepit, irridens illos atque subsannans; hem, inquit, nestoriani dogmatis sucum eis propinavi, gratumque reddidi. Ce-

terum confessor Dioscorus Gangra ad habitandum extrusus est. Iuvenalis autem, qui secum fuerat, fidem negavit, postpositisque promissionibus, quas coram civibus hierosolymitanis fecerat, chalcedonensis synodi decreta amplexus est, uti deinceps patebit.

CAP. II.

De Proterio in locum Dioscori Alexandriae ordinato.

Dioscoro in alexandrina sede Proterius sufficitur, qui presbyter cum eo fuerat. Ille primum quidem vehementer synodo adversabatur; verum postea ut thronum sibi usurparet, factus est, veluti Iudas negistri, et veluti parentis Absalon proditor. Mox rapacis ritu leonis in grege suo semet ostendit: etenim coepit multos iniuriis adficere atque opprimere, ut inviti in sententiam suam irent, eosque exilio et bonorum proscriptione muletabat per civiles praefectos qui ei de mandato Caesaris olimoxii erant. Quamobrem presbyteri ac monachi populi que pars maxima religionem corruptam reputantes, et iniquam Dioscori depositionem, Proterii que audaciam et improbitatem, consensu inter se inito ab eo secesserunt; eoque peruntque Dioscorum proclamare, eiusque nomen tamquam probi fidelisque Dei sacerdotis libro vitae inscriberant. Quod indigne admodum ferens Proterius, munera Romanis obtulit, eorumque arma contra populum commovit, interemptorum sanguine manus suas cru-

(1) Zacharias haereticus Dioscorum laudat haereticum.

entans : vim enim publicam intulit , nec sine multorum caede pugnatum est apud altaria et baptisterium , ad quae supplices confugerant (1).

C A P. III.

De Iuvenali atque Theodosio.

Paria , immo graviora , scelera in Palaestina acciderunt , quorum causa haec. Quo tempore Iuvenalis Chalcedonem evocatus est , quum e Iohanne tribuno imperatoris voluntatem Nestoriumque ab exilio revocatum obisse cognovisset ; satis praeterca exploratum habens quam turpis doctrina in dogmatica epistola contineretur , quippe quae Nestorio prorsus favebat ; clero , monachis , populoque advocato , fraudem eiusmodi doctrinae aperuit , eamque anathematizavit , animosque plurimorum in vera fide firmavit : insuperque mandavit , ut si ipsemet sententiam in synodo aliquando mutasset , numquam se deinceps ad communionem admitterent. Reapse illuc cum Dioscoro socio progressus , diu pro fide certavit : postremo tamen , urgentibus imperii necessitatibus , imperatore ipso mire adulante atque blandiente , quippe qui episcopis manu propria ministrabat ad mensam , aliaque edebat demissi reverentisque animi indicia ; accepta demum ab eo promissione de subiciendis tribus Palaestinae sedibus honori cathedrae hierosolymitanae ; mentis oculos sibi obstruxit , solum destituit in certami-

ne Dioscorum , et adversariorum in partes transiit , sprotoque Dei iurando , cum ceteris episcopis subscribere passus est. Re cognita Theodosius monachus cuiusque socii , qui acta synodi studiose observabant , confestim in Palaestinam reversi proditam fidem Hierosolymae nunciaverunt , coactosque monachos de re tota certiores fecerunt.

Proinde omnes consilio inito redeunt Iuvenali occurrentes , de promissis factis et postea fractis admonuerunt , ab eoque ut res gestas anathemate improbare , expostularunt : quibus ipse velut alter Pilatus ait : quod scripsi scripsi : quo audito monachi , se minime eum recepturos , quandoquidem iusiurandum promissionesque fregisset protestati sunt. Sic ergo ipse quidem ad imperatorem regreditur ; hi vero Hierosolymam reversi populum et suarum partium episcopos convocaverunt capiendi consilii causa , atque alium episcopum Iuvenali substituendum decreverunt : habitaque primum deliberatione circa duos veracundos monachos Romanum atque Marcianum , aliosque claros virtute homines , suffragia tandem ad Theodosium contulerunt , praeditum zelo virum , et pro fide iamdiu decertantem. Hunc igitur ad episcopatum vi pertraxerunt , reiectis precibus eius atque adiurationibus , quibus orabat ut se ministrum potius alterius eligendi esse sinerent ; consecratumque in sede collocaverunt. Ilac accepta noticia , aliae Palaestinae urbes offerebant ei candidatos ad sa-

(1) Eusebii hist. eccl. II. 8. Τὸ μέγαρον Ζαχαρίας τὰ παρὰ τοῦτον διηγουμένην ἡσυχίαν περιέχοντα μὲν τὰ τοῦτον κλίμα , ἐξ αἰτίας δὲ Πρωταρίου , μεγίστους τοῦ ἀλλοτρίου ἐκκοινοῦντος οὕτως ὡς τοὺς ἑαυτοῦ ἐκκλησιαστικούς , ἀλλ' ἐκ τοῦτο συσταμένου , ἐξ ἐπιστολῆς Τριτοῦτος πιστοῦμενος πρὸς ἄλλοις τα γιγνομένης.

cerdotii officium consecrandos, quia videlicet hominis virtutem veritatisque zelum compertum habebant.

C A P. IV.

De Petro ibero.

In his novi episcopi admiratoribus Petrus iberus erat, toto orbe clarus, vir consilius, Theodosio olim obseques datus, eique et coniungi ipsius carissimus propter actam recte vitam; namque in aula regia educatus fuerat, et magistri equitum dignitatem in imperio adsecutus erat. Is deinde relicta aula, christianam professionem amplexus est cum fidei patre suo, a quo de fonte spiritali levatus fuerat: ambo itaque in viam virtutis valde proveci sunt, ita ut miracula etiam Deus Constantinopoli per illos ediderit; qua ex urbe fugientes ad Palaestinae deserta se contulerunt, ubi monasticam vitam studiose coluerunt; quantoque magis semet celare nitebantur, tanto de ipsis vehementior fama crescebat: etenim prodigia quoque non secus atque olim apostoli patravenerunt. Denique dum varias stationes mutant, Gazam atque Maiumam devenerunt: quibus omnis generis conditionisque viri atque feminae obviam facti, Petrum vi corruptum Hierosolimam ad Theodosium perduxerunt, orantes ut enim sibi episcopum daret. Et Petrus quidem multis causis in medium adductis resistebat; verumtamen Theodosius, cui candidatus satis erat cognitus, reluctantem imposita manu consecravit: qui in his angustiis positus coepit se haereticum dicere; quo audito parumper subsistens Theodo-

sius; de me, inquit, et de te pariter tribunal Christi iudicabit: quo audito, verbum suum Petrus correxit, seque non haereticum sed peccatorem esse ait. Ceterum Theodosius, cui viri mores satis cogniti erant, Gazensibus episcopum eum ordinavit. Aliae etiam viri huius in scriptis feruntur laudes, quas nos brevitate causa praetermittimus.

C A P. V.

De Theodosii expulsionem.

Dum haec Theodosius prospere gereret, audita rerum notitia imperator Marcianus, Iuvenalem cum Dorotheo Comite excreituque misit, ut in vincula Theodosium coniicerent, episcopos ab eo auctoritate propria ordinatos sedibus pellerent, monachos populumque punirent atque vexarent, propterea quod Theodosium temere et audacter episcopum Hierosolymae fecissent; uno excepto Petro ibero, pro quo Augusta intercesserat, licet is cum universitate episcoporum communicare negaret. Adveniens igitur Iuvenalis multos invenit animo simplici monachos, vera tantummodo fide rectisque operibus armatos: quibus initio quidem blandiens ut secum communicarent orabat; verum hi dicta eius prorsus aversabantur, nisi ipse ea quae violenter apud Chalcedonem acta fuerant anathematizaret: quibus quum imperatoris voluntatem opponeret, nihilominus hi recusabant. Tunc denique maudato eius Romani ac Samaritani coeperunt monachos fustibus caedere atque enecare qui cantantes aiebant: *Deus venerunt gentes in hereditatem*

tuum, polluerunt templum tuum, posuerunt Hierusalem desolatam. Sane nonnulli Romanorum misericordia tacti flebant; alii tamen coniuncta opera cum Samaritanis permultos monachos interfecerunt, ita ut horum sanguine terra redundaret.

Quidam autem samaritanus caecus ducem suum fefellit dicens: quoniam oculis nequeo christianorum oecisorum sanguinem cernere, eoque laetari, oro te ut ibi memet admoveas quatenus tangam: quem ubi dux admovit, in tacto sanguine manus oblinivit, humilique pronus flens orabat ut eorum martyrii particeps fieret. Moxque surgens oculos suos eo cruore perunxit, sublatisque in caelum manibus, oculos sibi aperiri sensit ac vidit, et salutari baptismo donatus est: quam rem quotquot audierunt, admiratione tacti fidem susceperunt. Ceterum mandatorum regionum ministri, quoscumque vivos dimiserant, finibus imperii extorres fecerunt. Aitnt autem, quod quum Petrus ille, de quo supra dictum est, tranquille ageret, nemine scilicet, ob Imperatoris mandatum et Augustae patrocinium, ei molestiam exhibente, Dominum nostrum per visum conspexerit subirato vultu sibi dicentem: ergo ne, Petre, ego in fidelibus meis persecutionem patior, tu vero quietem sequeris? Cui mox Petrus quietis suae paenitens obsecutus est, relictaque Gaza, cum agmine patientium demigravit.

C A P. VI.

De Salomone monacho.

Postquam Iuvenalis romano exercitu

fideles ac monachos, qui in pagis delegabant, persecutus fuit, Hierosolynam venit, semperque suam occupavit, promissorum suorum, caeliim patrarum, peritiorumque, quae ingressum eius comitata fuerant, prorsus oblitus. Tunc quidam monachus, nomine Salomon, verecundiae typus venerabilis, zelo commotus, benedictionem ab archiepiscopo postulare se simulavit; sportamque einere ac pulvere plenam brachio gestans, Iuvenali appropinquavit, quem hic conspicatus ad se accellere iussit: cui Salomon, adsum inquit, Domine, ut a te benedicar; Romanisque accessum ad personam concedentibus, ille sportam pulvere onustam in caput Iuvenalis effudit, his verbis utens: *pudore et ignominia suffusus est mendax et persecutor*: quem cum Romani verberaturi essent, non sivit Iuvenalis; neque exanduit, sed eo facto attonitus, pulverem capite excussit. Interim monachum apparitores e conspectu Iuvenalis removerunt, quem is viatico attributo discedere iussit; sed enim monachus repudiata pecunia abiit.

C A P. VII.

De Zenonis obitu et de Anastasii exaltatione.

Exactis Zeno in imperio annis XVII, sicuti in libri sexti capitulis dictum fuit, obiit olympiade CCCXVII, anno Graecorum DCCCII, indictione XIV, hebdomadae maioris feria quarta. Huic successit Anastasius, qui decurio silentiarius fuerat, urbe Dyrrachio ortus, specioso corpore, animo integerrimo,

fidelique dogmate praeditus vir (1): qui apud Ariadnem augustam stipendia faciens, gratia eius pollebat, donec ad imperium voluntate eiusdem adsumptus est.

C A P. VIII.

De visione Iohannis scholastici amidensis, Donati cuiusdam fratre, circa Anastasii imperium.

Paucis antequam Anastasius purpuram sumeret diebus, Iohannes quidam, cognomento scholasticus, Donati frater, amidensis, vir inlibata iustitia, Dei reverens, vicio omni alienus, et in suo scholastici ecclesiae officio sponte ac libere perseverans, quum ob patriae suae negotia Constantinopoli versaretur, his per visum cognovit fore ut Anastasius silentarius regnaret: quem ad se vocatum ita adlocutus est: te quantocius regnaturum vaticinor: cura igitur ut pro tua eccellente animi virtute sanctae Dei voluntati acquiescas: pacificum te, tranquillum, humilem, cunctis dotibus exornatum exhibe, et erga omnes mitem et comem, et tui generis omnibus fave. Neque haec aio, quia tui sim indigus, vel ut tibi blandiar. Iam vero quia hic Iohannes satis erat clarus, multisque ob actae vitae rationem bene cognitus, fidem ei Anastasius sine dubitatione adhibuit, atque apud eum in ecclesiae vigiliis erat adsiduus. Contigit autem ut ad regium fastigium erectus gratiam rependere amico suo Anastasius satageret, iis videlicet rebus, quas mortales potissimum appe-

tere solent; sed enim Iohannes nihil omnino ab Augusto accipere passus est; cito insuper ex urbe regia in patriam suam discessit; hoc uno contentus, quod ab Anastasio impetrasset ut ea, quae Zeno pro Christianis constituerat, firma manerent.

C A P. IX.

De Amida a Persis expugnata.

Regnante apud Persas Pheroze, anno Anastasii XIII, Hunni viis locisque montanis, quos Persae custodiebant, superatis in Persidem incurserunt: quorum terrore Pherozes coacto exercitu obviam illis se obtulit, ut causam motus eorum atque incursionis in Persidem exploraret: cui responderunt illi, haud sibi ea stipendia sufficere quae tamquam barbaris Persae pendebant: nos enim, aiebant, sub dio ritu ferarum vivimus in septentrionalibus, quae ad occasum vergunt partibus, arcu et gladio victum quae-riunt, atque omni carnum genere vescimur. Praeterea Romanorum imperator duplex nobis stipendium per legatos suos promisit, si certe nostram vobiscum, o Persae, societatem dimerimus. Haec igitur causa est, cur aecineti huc venerimus: quamobrem vel nobis, quantum Romani, oportet detis; vel si minus, bellum parate.

His auditis Hunnorum molitionibus Pherozes, quamquam eos minore numero quam suas copias esse videret, nihilominus fallaci eos promissione decipere maluit. Interim Hunnorum duces cum quadringentis armatis proces-

(1) Hinc etiam Samuel armenius a me editus, de cuius monophysismo iam non dubito, scribit in chronico: Zeno et Anastasius orthodoxi habentur.

serunt, quibuscum erat Eustathius quidam apameensis mercator et magus, cuius Hunni consilio utebantur. Vicissim processit cum quadringentis viris Pherozes, simulque omnes consensu monte, foedus inierunt, et communicato convivio, mutuum sublati in caelum manibus fidem iurarunt. Etenim discendentibus ad suam regionem Hunnis, praeter aliquot duces, qui cum quadringentis illis exigendi stipendii causa remanserant; Pherozes post decem dierum curriculum fidem fregit, bellumque adversus Hunnos instruxit: qui sane cum illis quadringentis, suisque ducibus, pacem iam referebant; nisi Eustathius Hunnorum animos instaurasset, quominus etsi minore numero extimescerent: interim vero, eodem suadente Eustathio, tus et miscum in quo loco iuratum fuerat, Deo incenderunt, ut periuros ulcisceretur. Deinde Pherozem bello adgressi cum eius universo exercitu occisione occiderunt, et Persidem depopulati, in suas terras sese receperunt. Porro Pherozis cadaver (quem in regione sua cognomento mendacem appellabant) nusquam apparuit.

Qui autem huic successit in imperio Cavades eiusque proceres infensia adversus Romanos animis erant, eosque incusabant de Hunnorum incursu et de patriae suae vastitate atque perniciie. Contractis itaque copiis Cavades Theodosiopolim in Armenia adgressus expugnavit; attamen eius civibus clementem se praeiuit, quia nulla eum contumelia laeserant. Ceterum Constantinum urbis praefectum secum abduxit, et mense octobri ante Amidam constitit Mesopotamiae urbem, eamque magno impetu sagittis

verberare coepit atque arietibus, quibus moenia prosternere nitelatur. Pellibus enim, tamquam tecto, machinas Persae protegentes, urbi admovebant, eductoque excelso aggere, moeniis coaequant: nihilominus quotidie pugnantes, urbem haud expugnabant, miles autem varia opera et proeliis magnopere atterebatur. Per id tempus magna vi conviciorum et derisionum Cavadis aures ab iis qui in moeniis consistebant verberebantur: quibus ille summopere dolens, valde etiam animo angebatur, propterea quod et rigida ingruerant hiems, et Persae laxis vestibus implicati languidiores videbantur, et eorum arcus humido aëre enervés fiebant, frontes denique arietum moenia in cassum ferientes nullo his detrimento erant, neque ullam ruinam efficiebant: etenim defensores, iunctorum fascibus inter se connexis, ferientium arietum vim obtundebant, vel a recto cursu, quominus moenia diffunderent, dimovebant.

Iam ubi machina consistebat, eives urbis murum ab interiore parte perforantes, materiamque effusam foras proicientes, loci cavitatem sarmentis desub oppleverunt. Quo facto, quum in machinam quingenti circiter viri e Persis delecti cum armis inscendissent, iamque trabes in moenia protenderent, ut per eas insilirent: (rege ipso adstante cum exercitu, et clamoribus animos addente, armis inausper et sagittis opem ferente, et praesentia aspectuque suo eos stimulante) defensores erum cum stacte coctum trabibus et moenibus superiaciebant, bubulas quoque pelles aquis cum ervo decoctis, ut lubricas redderent, perfundebant; ignem denique sarmentis,

quae machinae supposuerant, iniiciebant: quamobrem continuato per sex horas proelio, dum Persae ab urbis aditu defensores repellerent; ignis sarmenta corripuit, statimque materia reliqua flammis exarsit, atque ita consumpta machina corruit, Persis qui in ipsa erant ambustis atque contritis, lapidum quoque grandine ab iis qui in muro erant percussis: ita ut rex pudibundus moestusque recederet; praesertim quia ab audacibus superbisque civibus magnopere maledictis proscissus irridebatur.

Quippe non aderat in urbe episcopus, qui eos ab illa temeritate compesceret: nam paucis ante diebus mortem cum vita commutaverat Iohannes episcopus, vir frugi et castus, et sanctis moribus praeditus. Illic e monasterio Cartaminensi ad episcopatum adsumptus, nihil de ieiunio abstinencia priscisque moribus immutaverat, sed diu noctumque in monasterio perstabat: opulentis autem civitatis, famis tempore et incursionis Arabum atque pestilentiae graviter admonuerat, ne frumentum in annonae caritate supprimerent, sed potius venderent indigentibusque concederent, ne forte ipsum venturis hostibus reservarent, ut ait scriptura, cuius vaticinium verax evasit. Illic palam conspiciendum se delit in altaris latere angelus, hostiumque adventum praenunciavit: et praeterea quod ipse, iustitiae suae causa, antea ad Deum colligendus esset, quam hostes urbem invaderent: quae omnia ipse universo civitatis populo revelavit, ut paenitentiam agerent, et imminuentem poenam vitarent.

Iam vero victus cum suo exercitu post repulsa adversus urbem certa-

mina Cavades, multisque suorum amissis, animo fractus petiit ut sibi tennis argenti summa appenderetur, qua accepta, ab urbis obsidione discederet. Verum Leontius Bar-Paphi, nobilitatis princeps, et Cyrus praefectus, et Paulus oeconomus, Cavadi responderunt velle se, ut ipse potius segetis omnis pretium solveret, quam eius exercitus consumpsisset, praetereaque tritici ac vini, quod e pagis ad se vehendum curaverat. Dum ergo his omnibus angustiis pressus ac perturbatus discessum rex moliretur, Christus ei per visum nocturnum apparuit (ut idem postea narravit) promittens se intra triduum urbem ei cum civibus traditurum, qui scelera adversus se commiserant. Res autem isthoc modo peracta est. Turris quaedam in parte urbis occidentali commissa fuerat custodiae monachorum qui monasterium Iohannis iberi incolabant, quorum abbas gente persae erat. E regione turris huius vigilibus monachis creditae, castra posuerat dux quidam Canerakus Haghirus dictus, qui non solum notu diligenter advigilabat, verum etiam omne studium et artificium iamdudum adhibebat, ut stratagemata aliquod ad capiendam urbem excogitaret.

Erat autem quidam in urbe cui nomen vulgo Cutricus, vir turbulentus et rapax, qui omne genus audaciae adversus Persas exprimens, plurimam ex eis praedam agebat: atque hunc ipsi Persae, prout ab iis qui moenia tuebantur audiebant, Cutricum appellabant. Interim Canerakus prope turrim per aequeductus eventum ipsum ad praedam regredientemque observabat: quin adeo quandoque Persae liberam ei

praefundi potestatem permittebant, intentis in eum oculis, moxque eum persequantur, atque ita exitus reditusque locum comperiebant. Ea vero nox, quae urbi suprema evasit, obscura admodum et pluvialis fuit, contigitque ut civis quidam monachis amicalem caenam instrueret vino ad multam noctem propinato: quare ipsi, occupante somno, excubias pro more solito non tenuerunt. Cum igitur Cancraks cum paucis suis, Cutricum persequens, ad moenia accessisset, neque clamorem sustulerunt monachi, neque lapides iecerunt: ex quo intelligens Cancraks monachos somno indulgere, statim scalas militesque accivit; atque illico qui enim eo erant per aquaeductus ingressi in monachorum turrim evaserunt, iisque interfecit turri potiti sunt, moxque applicitis ad moenia scalis nuncios ad regem miserunt. Eo casu intellecto qui proximam turrim custodiebant, clamore edito suppetias extinctis monachis ferre conati sunt; sed frustra; immo ex eis nonnulli sagittis Persarum icti perierunt. Tum Cyrus praefectus rei certior factus, cum lampadibus accensis accurrebat, atque ita facile Persarum telis patuit, qui in obscuro degentes ab hostium iaculis tuti erant. Sic Cyrus vulneratus discessit.

Diluculo autem rege cum copiis superveniente, scalae in moenia directae sunt, et miles conscendere iussus. Tum multi ex iis qui conscenderant, lapidibus telisque percussi, lanceisque repulsi, peribant: qui autem timore victi scalis desiliabant, eos rex ceu pavidos fugitivosque occidi iulebat. Quamobrem resumtis animis Persae, gloriam potius ex victoria et pugna,

vel certe mortem pugnando partiam adipisci decreverunt, quam a proprio rege contemni et occidi, qui certaminis spectator adstabat. Et eives quidem conati sunt turrim quam tenebant Persae subruere, iamque eius trabes dissolvebant; sed interim altera turris occupata fuit, et mox alia, moeniumque defensores occisi. Petrus autem quidam, patria hamcarensis, ingenti corpore vir, partem aggeris civitatisque solus defendendam sibi vindicavit, ferreo thorace munitus, missilia spargens, Persas propulsans, quemvis aditu egressuve prohibens, gigantis instar firmus atque inconcusus; quumque in aliis Amidae partibus multa hominum milia perissent, in caniculis, puteis, templisque, quinque iam turribus expugnatis, ipse incolumis, nullo vulnere accepto, fuga se subduxit. Persae vero ulterius progressi cunctis moenibus potiti sunt, repulsis occisisque continenter per duas noctes unamque diem custodibus; ac tum demum descensione facta portas reserarant, atque universus irrupit exercitus, cum mandato regis, ut tribus diebus totidemque noctibus cuiusque gradus dignitatis viros ac feminas interimerent. Exitium evasit una ecclesia, quam magnam appellabant, XL martyribus dicata, regulo quodam christiano, ex Aran regione, apud regem intercedente, qui eam plenam hominibus servari indulsit.

Triduo demum exscto, vastitatem rex inhibuit, deputatique fuere custodes spoliolum aedium sacrarum atque palatiorum, ut quicquid coarctatum fuerat, regi servarent: qui etiam mandavit, ut occisorum conquisita cadavera extra occidentalem portam

efferebant, ut ipse postea per meritionalem ingrederetur. Coacervata itaque sunt et inter efferendum numerata cadaverum octoginta milia, praeter illa quae vel mersa cuniculis, vel in puteos projecta, vel in atriis relictæ fuerunt. Deinde rex ecclesiam ingressus, quum ibi domini nostri Iesu Christi quæ Galilæi habitu depictus erat, imaginem aspexisset, cuiusnam ea esset percentatus est; respondentibus autem qui aderant, Dei Nazarenorum esse imaginem, inclinato rex ante illam capite; hic, inquit, mihi dixit, remane: urbemque a me tibi tradendam propter civium scelera, cape.

Sic igitur Dei nutu tradita Persis urbe, Cavades ingens argenti pondus sacrarumque vasorum aureorum, aliamque pretiosam suppellectilem cepit, quæ ante paucos annos legata fuerat ecclesiæ ab Isaaco Barai filio, consulari viro et inter cives valde opulento. Reperit etiam magnam optimi vini vim, ad faciem usque exsiccati, quod moris erat in sole per septennium collocari, atque ita aridum solidumque fieri. Hoc in pulverem redactum solebant oeconomi in itineribus secum ferre, lineis sacculis pure repositum, eiusque tenuem partem potioni admiscebant, id quod vini saporem gustumque reddebat, ignaris autem *hana* id esse, crocum videlicet, persuadebant. Id vini genus magnopere admiratus est rex, secumque abstulit; verum ex eo tempore ars huiusmodi gastrimargica inter Christianos oblivione delecta est. Aurum deinde argentumque et omnis pretiosa vestis ex aedibus optimatum collecta praefectis acerrimè regum tradita fuit: sta-

tuae quoque depositæ sunt, et horologia (*solaria*) et publica marmora, et aes omne, et quidquid libitum fuit, tumultuariis scaphis impositum per Tigrim, qui partem urbis orientalem praeterfluit, in Persidem deferrebat.

Conquiri deinde rex iussit urbis magistratus et gubernatores, cique oblati sunt Leontius et Cyrus praefectus, qui telo vulneratus fuerat, reliquique duces. Nam oeconomum quidem Paulum Bar-Zainab Persæ trucidaverant, ne is forte regi vim magnam auri renunciaret, quæ apud ipsum comperta fuerat. Leontium deinde et Cyrum veste sordida indutos, fune sullo collis illigato, porcasque femellas eis imponentes, trahentesque infamiae causa clamabant: hoc opprobrio digni sunt praefecti illi qui male urbem suam rexerunt, neque eius populum ab irridendo rege *nostro* cohibuerunt. Postremo catenis vincti, cum omnium artificum turba, regio servitio seu captivitati addicti in Persidem a militum manu deducebantur. Post hæc nonnulli de exercitu regem advenientes sic eum adfati sunt: cognati nostri fratresque ab huius urbis civibus in proelio percussi perierunt; postulamus igitur, ut decimus quisque civis ulciscendi gratia nobis tradatur. Reapse instituto calculo, is numerus e civium coetu concessus fuit, quos exquisitis cruciatibus necaverunt. Rex autem in balneo Barzainabi lavit, et hieme exacta urbe digrediebatur, relicto ad eam regendam Eglone tribuno militum cum aliis duobus ducibus, tribusque militum milibus ad praesidium, nec non Iohanne Bar-Balha

optimatē, et Sergio Bar-Zabloni, qui militiæ praessent.

Proxima vero aestate adventarunt Amidam Romani, ducentibus exercitum Patricio supremo duce, provectae actatis viro, et recto ac fideli, sed consilii inope, cum Hypatio, Celerē magistro, et Areobindo: quibuscum erat etiam Iustinus Comes, qui post Anastasium purpuram induit. Hi collatis viribus urbem quater bello coeperunt, turribus ligneis, machinis, cuniculis; portaeque ipsi, cui nomen Mar-Zoane, ignem iniecerunt: verum ingressu prohibiti a Persis sunt, qui portam denuo clauserunt; quare frustra fuere Romani, neque urbem Marte obtinere potuerunt. Iam quantā fuerit populi angustia famis causa, quae in dies saeviebat, adeo ut cives invicem devorarent; quamque tetra et lacrymabilis sit haec narratio, in sequenti capitulo palam fiet, ubi belli amidensis historiam persequor.

C A P. X.

De redemptione Amidæ.

Cavades rex, quum ab urbe Amida, uti supra dictum est, cum exercitu discederet, reliquit ibi Eglonem ducem, duosque praefectos, et tria circiter militum milia praesidii causa, cum duobus tribusve optimatibus aliisque eiusdem urbis hominibus. Quum autem praedicti Romanorum duces Amidam expugnare nequaquam potuissent, Patricius tandem in Persarum terras descendit, captivosque fecit, et munita castella obtinuit: Areobindus vero et Hypatius Nisibin adgressi sunt, quamquam eius mu-

nitiones occupare frustra conati sunt, civibus licet Romanos desiderantibus, ideoque languidius resistentibus. Re intellecta Cavades cum exercitu contra Romanos profectus est, qui se fugae commiserunt, Areobindus quidem ex agro Arzamenorum, Patricius vero et Hypatius e Siphrin castello, relictis castris impedimentisque suis, ac multis equis (praeter illos quibus ipsi insidebant) qui se rapibus praecipites dederunt, et vel graviter vulnerati sunt vel distracti perierunt. Unus inter hos Pharazmenes feliciter saepe pugnavit, sounque nomen iamdiu notum formidandumque Persis reddiderat, quos variis adgressionibus carpitim minuebat consumebatque, ita ut timidi ante ipsum corruerent. Hic demum cum quingentis equitibus Amidam accessit, coepitque insidias struere Persis, qui pabulum in pagos exibant, quos partim occidebat, partim gregibus equisque spoliabat.

Per id tempus Pharazmenem adiit vir callidus cui nomen Gadanus, e pago Achedorum, quem ego ipse de facie novi, cepitque cum eo consilium dandi operam astu aliquo et fraude ut Eglon Persarum dux cum trecentis vel quadringentis equitibus ex urbe prodiret. Clarus venator erat Gadanus silvestrium ferarum, perdicum et columbarum, eratque ei liber accessus ad Eglonem, cui de suo venatu partes offerebat, mensae quoque eiusdem adhibitus; a quo vieissim urbana officia haud certe minoris pretii impetrabat. Hic tandem Egloni dixit, romanos pedites vix aequare centenarium numerum, cum quingentis equitibus, septemque circiter pas-

suam milibus ab urbe abesse in loco dicto *Habeto Rohen* : quare amice ei suadebat, ut ad praedanda armenta, occidentos Romanos, gloriamque sibi conciliandam prodiret. Misit tamen Eglon exploratores, qui regressi paucos Romanos equosque se vidisse dixerunt. Tum accinctus Eglon eum quadringentis equitibus exiit, ipsum Gadanam mulo impositum ducens, a quo in mediis Romanorum insidiis constitutus fuit : atque ita Persas Romani occisione occiderunt, caputque Eglonis in castellum tulerunt.

Haec caedes filio Eglonis magnum macerorem iramque iniecit ; praefecti autem cautiores redditi, civibus obsessis haud deinceps copiam faciebant, exeuntes ad nundinas, quae prope moenia fiebant, quo rustici vinum, triticum aliaque id genus e pagis deferrebant, ut Persis aeque ac civibus venderent : nam delecti equites obviam facti, rusticos excipiebant, atque in urbem deducebant : nemoque, iuxta laudabilem Persarum legem (1), pagorum incolis quicquam cripere audebat ; sed hi pro libito res suas pretio vendebant, vicissimque in urbanis nundinis quae sibi opus erant coemebant. Verumtamen ob Eglonis eiusque armatorum caedem, hae nundinae desierunt, et qui reliqui erant in urbe optimates, et hominum ferme decem milia in stadium quoddam detrusi fuerunt a militibus custoditum : qui alimonia destituti mori coeperunt, postquam sua calcamenta et stercora comederant, atque urinam liberant, postremo inter

se mutuo saevire coeperant, donec prope omnes consumpti sunt : qui autem in stadio vivi superfuerant, tamquam mortui e sepulchris prodeuntes ex urbe dimissi sunt. Feminae quoque fame offeratae viros passim fraude callida artificisque circumventos occidebant eisque vescabantur ; ita ut viri ultra quingentos a feminis vorati sint : tantaque fuit in hac urbe famis calamitas ut Samariae ac Hierosolymae excidium, de quo in sua historia Iosephus, superaverit.

Ad extremum Pharazmenes ad urbem progressus, condiciones Persis iam debilitatis obtulit : quamobrem sedentibus in urbis porta Romanorum Persarumque ducibus, exilant sine armis Persae quicquid poterant secum ferentes : qui autem e civibus eos sequebantur, optio eis nominatim fiebat, ut siquidem manere velent, liceret ; secus libere cum Persis abirent : atque ita ex urbe migratum fuit. Cavadi tamen centum supra mille auri pondo data sunt per Celerem magistrum, redemptae urbis pacisque pretium. Foederis conscriptae tabulae regi ad subscribendum oblatae fuerunt ; qui interposito somno, per visum admonitus est ne pacem componeret ; quare expectatus scriptum conceidit, et in Persidem, auro secum ablato, recessit. Porro Pharazmenes urbi et incolis administrandis remansit, qui tributo immunes decreto Caesaris per septennium fuerunt ; eosque benigne traetabat, et qui e captivitate redibant beneficiis ornabat, cunctos-

(1) De hac militari Persarum lege confer sis fragmenta politica Petri magistri a me edita in Collect. Vat. T. II. p. 594, ubi sermo est de ipso rege Pharoze Cavadi decessu.

que pro singulorum gradu pacifice excipiebat: quamobrem civitas quiete et tranquillitate frui coepit, atque aedificia in moenibus augeri: ad eamque missus est episcopus Thomas monachus, vir pacificus, comis, atque misericors. Insuper Dei providentia illuc adfluxit de monasterio Catabaeorum Samuelem quemdam, virum iustum, et miraculorum operatorem, nodis (*daemonum*) expediendis idoneum, qui suis precibus urbem conservavit, et quamlibet civibus opem praestitit.

C A P. XI.

De urbe Dara condita.

Graviter admodum increpuit Anastasius Caesar romanos milites eorumque duces, qui ad imperii metropolim post bellum persicum pervenerunt, quia scilicet haud ex eius sententia, quam Deo placuisse sperabat, bellum prospere cum Persis gessissent, neque eos armis, sed auro a se misso, Amida expulissent. Illi contra se purgabant dicentes, arduum fuisse bellum cum rege gerere, quem licet assyrium et hostem, Deus tamen in romanam ditionem immiserat peccatorum causa puniendorum, ut ipsemet Deus affirmaverat; praeter quam quod exercitu etiam valde numeroso stipatus erat. Ad Nisibin quod attinet, eam prorsus expugnari non potuisse, absente licet rege, deficientibus idoneis machinis, nullo quieti nocturnae asylo, romanis castellis longe dissitis, et exercitui continendo ineptis; praeter annonae et aquae penuriam. Hinc imperatorem rogabant

ut urbem aliquam prope montem fabricari mandaret, quae exercitui perfugium esset et statio, armorum officina, et regionis arabicae praesidium adversus Persas latrones atque Ismaelitas: porro alii Daram alii Ammodiam aedificandam muniendamve suadebant.

Ergo imperator Thomae Amidae episcopo misit epistolam cum architectis: qui cum urbis futurae graphide venit ad Caesarem, cui placuit cum procerum consilio ut Dara aedificaretur. Praefectus eo tempore erat Philasinius, vir fortis et sapiens, pecuniae minime cupidus, sed aequus, et erga operas pauperesque benivolus. Dum itaque imperator bellum cum Tamaritis aliisque hostibus gereret, certam auri summam Thomae episcopo dedit, pagi (*Darae*) pretium qui ecclesiae patrimonium erat: eoque empto cunctos advenas ibi degentes dimisit liberos, domibus singulorum arcisque coemptis: ad urbis vero aedificium multa centena auri pondo suppeditavit, iurataque fidem dedit se liberaliter quicquid episcopus expendisset compensaturum, et neminem mercede fraudatum iri: denique amplum edictum proposuit de urbe ad nutum episcopi aedificanda, et de augendis artificibus atque operis, et de materia aedificii undique convehenda. Misit insuper sculptores multos atque artis murariae opifices, et lege cavuit nemo laboris sui praemio careret: his quippe conditionibus urbem quantocius in imperii finibus aedificatum iri intelligebat.

Porro episcopus, quum Dei ope urbis aedificandae initium fecisset, praesides incorruptos operi praeposuit Cyrum, Adamum, atque Eutychianum

presbyteros, diaconos autem Paphnutium, Sergium, et Iohannem, aliosque ex Amidae clero: ipseque episcopus saepe loco aderat, eosque invisibat, atque abunde pecunia artificibus atque omnis operae hominibus sine ulla fraude dabatur; ita ut singuli in diem perciperent unum daneke (quae est sexta pars drachmae); et qui iumentum habebant, duos daneke. Ex hac urbis aedificatione multi divitias compararunt; quumque operis et mercedis aequae fama percrebuisse, certatim ex oriente atque occasu murariae artis opifices concurrebant, nec non operum praefecti, qui suis crumenas cuncti impleverunt; merito et favore episcopi, liberalis hominis comis atque benigni, qui Caesaris iusti promissis confisus erat: quare intra biennium trienniumve consummato opere, urbs in imperii finibus veluti germen quoddam, subito apparuit.

Ubi rei notitiam accepit Cavades, urbem evertere nisus est; sed frustra; validis enim muris vallata erat ad incolarum propugnaculum. Regium quoque balneum et speciosa horrea aedificata fuerunt, cum aquaeductu qui ad radices montis decurrit; intra urbem autem piscinae mirabiles ad aquae receptaculum. Operum vero exactores ac praesides praeclearam de episcopo famam ad Caesarem perferendam eubabant, videlicet de eius rectitudine ac iustitia: quare hoc homine Augustus mirifice delectabatur, eique quantamcumque auri summam petenti mittebat. Postremo calculus initus est pecuniae universae quae missa fuerat; responditque Caesari episcopus, testem Deum invocans, omnem eam pe-

cuniam in aedificium fuisse insumptam, nihilque vel in manu sua vel ecclesiae suae devolutum remansisse: simulque accuratas et firmas rationes perscripsit, quibus demonstrabat universum aurum ad se missum in pago ad urbis formam dignitatemque redigendo consumpsisse. Dara autem ab imperatoris nomine Anastasiopolis dicta fuit.

Deinde Thomas Eutychanum presbyterum urbis primum episcopum consecravit, vigilantem virum, et gerendarum rerum peritum, eique prononiam, id est ab Amidensi iurisdictione exemptionem, attribuit. Illic ad idilius socius erat Iohannes quidam, Amidae nutritus, quamquam gente romanus, cui tonsuram contulit Eutychanus atque presbyteratum, fecitque syndicum, et comitem itineris ad imperii metropolim secum duxit. Caesare autem convento, dotem ab eo ecclesiae suae reportavit. Insuper Abrahamus quidam Bar-Chili telebranensis, eo tempore notarius comite adsumpto Ephraemo quodam telcensi, secutus est Eutychanum episcopum, a quo presbyter ordinatus, missus fuit creator aedificii balneorum regionum, et denique oeconomatum ecclesiae obtinuit. Caesar autem Eutychiano dona contulit, sacra nimirum suppellectilem, et auri vim ad ingentis ecclesiae aedificium, cumque ex aula dimisit. Ceteroquin parum fuit superstes hic episcopus; eique successit Thomas resinensis, Abdiae filius, ortu romanus, qui Amidae erat oeconomus. Illic navis vir erat, et negotiorum gerendorum gnarus, eorumque habebat magnopere Iohannem syndicum, propter eius aequitatem

ac verecundiam. Quum autem sede sua ob fidei zelum pulsus fuit, secutus est eum fideliter hic Iohannes, quem etiam corepiscopum fecit. Exulavit autem Thomas annis circiter XVII, in fide sua constans, mortuusque est indictione tertia, quo tempore Cosroës Antiochiam cepit (*anno Christi 540*), sepultusque est in monasterio tirensi, ubi semet cum monachis congregaverat, qui Mardino ab hostium conspectu fugerant; et iuxta episcopum eius monasterii, qui ibi pariter quiescebat, depositus est.

C A P. XII.

De Marino apameensi (1).

Post Macedonium Timotheus Constantinopolis episcopus factus est, vir orthodoxus, (*impius scilicet euty-chianus*) cuius nomini opera consentiunt: honorans enim Deum interpretatur. Eius diebus Marinus quidam apameensis extitit, vir vigilans, dexter, operibus sagax, sapiens, et doctus. Hic orthodoxam etiam fidem colebat, et imperatoris amicus, a secretis et consiliis erat: qui cum per vicos urbis incederet, aut alicubi sederet, quidquid observatu dignum in mentem ipsi succurrebat, litteris mandari iubebat. Praeterea atramentarium ad lectulum appensum tenebat, accensa iuxta pulvinar lucerna, ut cogitationes suas in charta describere posset, quas orto sole imperatori significabat, eundem admonens, ut cas executioni mandaret. Et quoniam ex Antiochiae provincia oriundus erat,

quae ab Eusthatii episcopi temporibus dictionem *qui crucifixus est pro nobis*, primum praedicare tentavit, ipse etiam omni studio Anastasium imperatorem ad hoc idem peragendum sollicitabat. Quos hominis conatus quum haeretici quidam cognovissent, ipsum catervatim adorti; cur, inquit, terrenos homines inducere vis, ut faciant praeter sanctum hymnum, quem angeli Trinitati offerunt, dicentes, sanctus, sanctus, sanctus Dominus fortis, cuius laudibus pleni sunt caeli, et terra? Ad haec Deus Verbum, qui pro nobis hominibus crucifixus est, in ore eius apologiam huiusmodi statim praeparavit: angeli quidem hymnum confessionis suae recte ad adorandam et consubstantialem Trinitatem dirigunt, eumque pro ipsis crucifixum nequaquam praedicant; nos vero in hymno confessionis nostrae crucifixum pro nobis hominibus illum iuste dicimus: ex nobis enim, non ex angelis corpus assumpsit. Atque ita illis quidem os obturavit; imperatori vero sensum patefecit, qui particulam illam, *qui crucifixus est pro nobis*, sicut in Antiochena provincia, sic et urbe regia praedicari iussit.

CAP. XIII.

De eclipsi solis.

Hoc eodem tempore prodigium accidit, *simile illi* quod olim prudentibus ostendit Christi divinitatem in carne crucifixi Hierosolymae, nempe defectus solis, qui ab hora sexta ad nonam obscuratus est.

(1) Capituli huius latinam interpretationem sumo ex Aesemani bibliotheca or. T. II. p. 59-60.

C A P. XIV.

De Ariadne augusta.

Ariadne augusta post viri sui Zenonis obitum, nuptias cum Anastasio celebravit, eumque regni socium adsumsit, mortuaeque est anno Graecorum DCCCXXIV, post administratum imperium annis XL. Vir eius iam aetate provectus, sancte recteque vixit, remque publicam vigilantiter rexit.

C A P. XV.

De obitu Anastasii augusti.

Exactis in episcopatu Timotheus aunis sex vel septem, obiit, indictione nona, eique successit Iohannes. Quo anno mortuus est Anastasius multi Aegyptii, Alexandrini, accolae trans Iordaneum, Idumaei, et Arabes, qui Hierosolymam venerant ob festum exaltatae Crucis pridie idus septembris, a daemonibus obsessi fuere; et canum more adversus crucem latrantes, deinde taciti exibant. Prodigium hoc dolorem atque tristitiam prudentibus iniecit: quamquam ne ipsi quidem rei causam intellexerunt, nisi postquam factis innotuit: portendebantur videlicet contentiones et scandala quae deinde fidei acciderunt, quaeque Deus mature praedixit: ut venturam tentationem accurate perpendereamus, atque ita eam immota fide perferentes, gaudium illud consequeremur, de quo Iacobus apostolus

ait: *omne gaudium vobis sit, fratres mei, cum in tentationes multas et varias incideritis; scientes quod probatio fidei patientiam vobis acquirit; huic patientiae autem erit opus perfectum; ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes.* Et Anastasius quidem quinta idus iulii obiit, eique successit Iustinus, qui in exercitu versabatur quo tempore Cavades Persarum rex Amidam venit. Erat is aetate maturus, formoso aspectu, prolixo canoque capillo; religionem autem Romanorum profitebatur quia indidem erat, ortus in castello Bederiana, cuius aquae pessima natura sunt, nam succotae vertuntur in cruorem.

C A P. XVI.

*De sanctorum confessorum
Homeritarum martyrio (1).*

Epistola, quam scripsit Simeon Christianorum in Perside episcopus anno Iustini sexto ad Simeonem abbatem gabulitanum ita se habebat.

Dilectioni tuae significamus die vigesima ianuarii praesentis anni Graecorum octingentesimi trigesimi quinti ex ditione Naamanis discessisse nos, una cum Abrahamo presbytero Euphrasii filio, qui a Iustiniano imperatore ad Monderum Arabum regem pro pace concilianda allegatus est: sicuti de ipso in priore nostra epistola scripsimus, gratias eidem agentes cum nos, tum fideles omnes, quod partes nostras foveat; et ipse perspecta habet, quae olim scripsimus, et quae modo scribimus. Per desertum igitur dicbus decem

(1) Huius quoque capituli interpretationem sumo ex Assemani biblioth. or. T. I. p. 354.

consumptis, austrum, atque orientem versus pergentes pervenimus ad Mondernum contra mentes *arenae* nuncupatos, quos Arabes *Ramle* رمله appellant. Monderi autem castra ingredientibus nobis, occurrunt Arabes ethnici, et Maaddeni; et, quid amplius agendum vobis restat, inquit, quum Christus voster ex Romanorum, Persarum, et Homeritanum finibus expulsus sit? Hoc nobis Arabes exprobrabant; at nos ingenti dolore tabeckamus: maxime cum iuxta adesset legatus ab Homeritarum rege ad regem Mondernum missus, qui plenam arrogantiae epistolam exhibuit, in haec verba.

Novoris, frater mi Mondere rex, regem illum, quem Aethiopes regionis nostrae praefecerant, e vivis iam excessisse. Adventante autem hieme, quum in nostram regionem Aethiopes contedere nequirent, ut christianum regem de more constituerent, totum ego Homeritanum regnum occupavi: ac primum quidem cunctos Christianos, qui in Christum credebant, cepi, mortem ipsis comminatus, nisi Iudaei nobis similes fierent. Occidi autem, quos reperi, bis centum et octoginta sacerdotes: Aethiopes quoque, qui ecclesiam custodiebant, una cum ipsis e medio sustuli; eorum vero ecclesiam in synagogam nostram converti. Tunc demum cum centum ac viginti milibus hominum ad Nagran regiam eorum urbem castra movi: quam cum diebus aliquot frustra oppugnassem, interposito iureiurando incolumitatem pollicitus sum: animo tamen datam christianis hostibus meis fidem non observandi. Quare deditione facta praecepi, ut

aurum, argentum, et omnes opes suas proferrent. Prolatas sustuli. Mox Paulum eorum episcopum quaesivi: quem cum illi e vivis iam excessisse affirmassent, haudquaquam ipsis fidem adhibui, donec tumultum eius mihi ostenderunt: ego vero ossa inde extracta cremavi. Ecclesiam quoque eorum, et sacerdotes, et quotquot ad ecclesiam confugisse deprehendi, flammis absumpsi. Reliquos vero coegbam Christum, crucemque eiurare. Quod tamen illi se commissuros negarunt: illumque Deum esse, et filium Benedicti testabantur; et mortem hanc ob causam oppetitam vitae anteponendam affirmabant. Sed et ipsorum princeps multa effluens, contumeliis, probrisque me incescere non verebatur. Omnes itaque eorum proceres duci ad supplicium iussi sunt. Interea feminas ut maritorum exitum animo reputantes respicerent hortabamur, si sibi suisque liberis consultum vellent. Sed illae adeo nostris adhortationibus commotae non fuerunt, ut a virginibus, quas neci addixeramus, in eo praeventas se fuisset conquererentur, et ultro in medium illarum agmen irrumperent, atque a suis maritis se divulsas dolerent.

Iis ergo ultimo supplicio affectis, Rumam regis designati uxorem, datis ex nostro exercitu custodibus, dimittendam putavimus, si forte filiarum commiseratione capta, religionem christianam repudiaret, et iudaicam amplecteretur, filias, opes, fortunas omnes receptura. At illa ut a nostro sese conspectu proripuit, nudat caput, et aperto vultu prodit in publicum, mirante populo: siqui-

dem eius faciem ex quo facta erat grandiuscula nemo in foro conspexisset: atque per vicos urbis et compita discurrens clamare ac vociferari hunc in modum coepit. Mulieres Naganenses, quotquot adestis sodales, christianae, iudaicae, et gentiles audite. Christianam me esse, et genus et proavos meos nostis, et ingentem auri argentique copiam, patrimonium quoque luculentum, et servorum catervas praesto mihi esse; et si modo, quoniam pro Christo maritus interit, novas nuptias optare libeat, non defuturam dotem LX. milium aureorum, et praeter opes ab illo mihi relictas, mundum prope infinitum monilium, gemmarum, et pretiosissimarum vestium: perspectumque vobis est, non falso ista a me iactari: sed nec illud vos latere scio, nullam feminae diem optabiliorem esse die nuptiarum: huic autem succedere aerumnas, partuum dolores, et in funere liberorum intolerabiles luctus. Mihi ergo deliberatum est, his omnibus finem dare. Priorum itaque nuptiarum dies laetissimos exegi: et et nunc pari cum animi mei laetitia filias virgines quinque Christo despondi. Huc ergo ferte oculos, sociae; intuemini sodalem vestram, vestrum in conspectum ex secundo prodeuntem. Quandoquidem in priori illa mearum nuptiarum pompa, vobis omnibus spectantibus, sponsi prioris domum traducta sum: et nunc apertum similiter vultu ad Christum Deum, et meum filiarumque mearum dominum propero, quemadmodum, et ipse Christus ob suam in nos charitatem ad nos descendit, et pro salute nostra passus est.

Meis ergo insistere vestigiis, vos etiam atque etiam rogo, neve caduca oris forma transversum vos agi sinatis: nec enim ego vobis minus formosa sum: sed et ipsam hanc quaecumque formam integram, et iudaicae perfidiae immunem ad Christum deferam, ut ipsa oris species domino meo fidem faciat, me ab illa in infidelitatis crimen abduci nequaquam potuisse: et aurum, et argentum, et ingentes opes ostendent, nihil ipso mihi carius fuisse. Rex namque perduellis salutem incolumitatemque, si Christum eiurarem, promisit. Sed hoc avertat Deus, sodales, avertat inquam, ne Christum Deum, in quem credidi, nunc deseram: sed quando ego, et filiae in nomine Trinitatis baptizatae fuimus, Christi crucem adorare, et pro eo mortem cum vita commutare, una cum illis est ratum mihi: siquidem et Christus pro nobis cruciatus, et mortem in sua carne perpassus est. Quare res hasce caducas, quamvis modo oculos alligant, corporique blandiantur quandoque tamen casuras, sponte resigno, perennes et perpetuo mansuras opes a Domino acceptura. O vos beatas, sodales, si dictis aures dederitis meis, et veritati manus, Christumque Deum dilexeritis, pro quo ego, et filiae morimur! Nunc autem pacem, et tranquilla tempora populo Dei precor: fratrum et sororum in hac urbe pro Christo interemptarum cruor ipsi unurus fiat, si tamen Domino suo Christo perpetuo adhaeserit. En fidenter urbe excedo, in qua velut in temporario quodam deversorio haecenus versatae sumus ego et filiae meae, illam civitatem aeternam co-

gitantes, in qua sponsum, cui ipsas tradidi, sunt inventurae. Orate pro me, sodales, ut dominus meus Christus me ansuapiat, et ignoscat mihi, quandoquidem triduum marito superstes vixi.

Gliscitibus ergo ex urbe clamoribus conciti, percontabamur reduces, quos eo legaveramus nuncios, quae tandem insoliti illius eiulatus causa esset. Isti, quae mox narrabamus, renunciaverunt: Rumam videlicet, feminarum vulgus ad eos clamores concitasse: custodem nempe segnitia sociodique factum fuerat, ut tantum feminae liceret. Et in eos quidem ultimo supplicio animadvertere ratum erat, nisi in mitiorem sententiam quorundam preces nos postea flexissent.

Ecce autem ab urbe femina revertitur, haecchanti similis, nudoque capite, et filias secum trahens eleganter, concinneque ornatas, quasi ad thalamum concessuras, erecta fronte petit conspectum nostrum: mox solutis plicatisque in manus crinibus, nudam cervicem porrigit, inclamans, christianae sumus: pro Christo morimur. Abscinde caput, et ad fratres, ac sorores, mearumque filiarum parentem ocus trans mitte. Ego vero post tantam mulieris amentiam, ut Christo renunciaret, adhuc suadebam: sin minus, tantum ne diceret eum Deum esse. At non persuasi; quin etiam eius filiarum altera nos obiurgabat, qui ista suggereremus. Cum ergo persuasum haberem, nulla vi, nullove ingenio mulierem adductum iri, ut Christum eiuraret: ceteris Christianis metus incutiendi causa eam humi prosterni iussi; filias vero statim ingulari pone matrem, adeo ut

dissectis e cervicibus erumpens cruor in os eius influeret: mox ipsam pari supplicio necari. Deum Adonai iuro, incredibili moerore affectus sum, cogitans ipsius, filiarumque pulchritudinem.

Quoniam vero pontificibus, mihi-que videbatur scelus esse, si peccantibus parentibus insontes liberi poenas darent, (id enim etiam leges nostrae vetant) ideoque lege lata edixi, ut impuberes a nostris militibus alantur, ut cum ad pubertatis annos pervenerint, aut iudaicam religionem suscipiant, aut si christianam profiteri malint, pereant. Hoc tibi, ro, eo perscribenda putavi, ut simul te admonerem, ne quemquam christianum in tuo regno vivere patiaris, nisi forte, qui suam cum tua religione commutare voluerit. Iudaeos vero fratres meos ea, qua soles, benignitate fovere perge, frater. Gratias pro hac tua in eos benivolentia ego rependam: quoscumque tibi carissimos fore tuis litteris ipse me feceris certiorum.

Haec rex profanus iudaeus Mondero. Cum autem nos eo pervenissemus, Monderus convocato ad concionem exercitu, regis litteras publice recitari iussit: remque ita se habere praesens ipsius regis legatus attestabatur, attexens alia quaedam de Christianorum caede, eorumque ex Homericide fuga. Tum vero Monderus ad Christianos, quos sub signis habebat plures conversus audistis, inquit, quae adversus vestrae sectae homines decreta actaque fuerint? Quin ergo vos Christum modo non eiuratis? Neque enim regibus, qui Christianos expellendos iudicarunt, sum ipse me-

lior. Ad haec miles quidam ebrius, qui in Monderi castris merebatur, divino zelo exiit prompte confidenterque: *hand taa*, rex, inquit, aetate Christiani nos facti sumus, ut modo Christum ciurare debeamus. Cui Monderus subiratus. Tu ne, inquit, me praesente haec effutire audes? At ille: pro pietate loquuntur, neminem meture soleo, nec modo hominum metus, ut in ea causa taceam, unquam efficiet. Neque vero mihi gladius brevior est gladio ceterorum, paratus experiri sum. Taceat Monderus, reveritus nobilissimi viri genus, et quod idem inter regni proceres esset clarissimus, et in armis strenuus.

Inde profecti Naamanis terras sabbato primo ieiunii tenuimus, ibique legatus extincti regis Homeritarum occurrat, qui quum eadem a tyranno Iudaeorum commissam a nobis didicisset, Naamanitam quendam pacta mercede iubet in urbem Nagram quantocius proficisci, omniaque ibidem gesta quam diligentissime explorare. Is itaque post dies aliquot legato christiano, nobis audientibus, narravit quae supra memoravimus, subiicitque, caesos eadem occasione trecentos et quadraginta proceres, qui in urbe tyranno occurrerant. Praeterea addidit, Iudaeum Arethae filio Caleb illorum principi, et Rumae marito, insultasse in haec verba. Viden, quo tua te in Christum fiducia adduxerit, bellum adversus me molientem? Iam respice miser, et ciurato Christo, senectuti tuae consulere sero disce, ne te, quae socios tuos, involvat poena. Cui Arethas: de istis, inquit, merito iam quaeror, ut qui me bene monentem

obaudire noluerint: aiebam siquidem, nullam tuis dictis habendam esse fidem, sed in urbe manendum: et inde armis rem esse transigendam, non verbis: daturum scilicet Christum, quem optabamus, bello finem: nec urbem unquam expugnatam iri, in tanta praesertim rerum omnium copia. Sic illi nimirum statuerunt, tuis capti artibus. Quamobrem regio te nomine indignum puto: impostorem potius dixero. Enimvero reges, quos vidi multos, pacta conventa servant, et a dolis fraudibusque abhorrent. Quid summum est, datam Christo Deo meo fidem non muto, nec iudeus tui similis apostata fiam. Et vivere quidem, mortemque evadere, meo nunc stare arbitrio sat scio. Attamen diu iam vixi, et liberorum, nepotumque, atque cognatorum magnam catervam relinquo: rebus insuper belli domique gestis non modicam, Christo favente, collegi famam. Quod in posterum spectat, non dubia, sed certa mihi spes manet, fore ut, quemadmodum vitis resectis superfluis sarmentis uvis exuberat, sic populus noster christianus sit futurus, et ecclesia, quam incendisti, magnificientius propediem instaretur: insuper et christiana religio resumptis viribus regnet, regibusque imperet; Iudaeorum autem secta tenebris obruatur, tuum regnum concidat, et potestas intereat. Pone ergo fastum, neve aliquid praeclarum te gessisse putes: quum enim elarueris, repente occides.

Haec aiebat magnus ac venerabilis senex Arethas. Mox christianos qui frequentes latius eius stipaverant hunc in modum interpellat. Audistis, fratres, quid isti iudaco testatus sum?

Cui illi; utique pater. Arethas: vera sunt illa, nec ne? Quum respondissent, vera esse: subdidit. Si quis ergo metu mortis concussus, datam Christo fidem mutare cogitat, quantocius abscedat. Illic sublato clamore omnes dixerunt: propitius sit nobis Deus, ne timeamus, pater: omnibus quippe tecum mori pro Christo est ratum, nec unquam a tuo avelli latere. Post haec Arethas ad circumstantem Christianorum, Iudaeorum, et Paganorum turbam conversus: audite inquit, quotquot aestis omnes. Si quis forte ex genere meo, aut affinitibus meis, aut cognatione mea a Christo defecerit, et isti iudaeo adhaeserit, hunc meum esse abnego, et herodem abnuo, honaque mea in sumptus construendae ecclesiae cedere volo. Si quis autem meorum Christo fidem servaverit, mihiq[ue] superstes vixerit, hunc in ius facultatum mearum succedere iubeo, et herodem dico meum: ecclesia vero quemcumque ex tribus agris patrimonii mei elegerit, habeat sibi ad fabricae expensas.

Mox iterum conversa ad regem oratione, te, inquit, et quoscumque Christum abdicastis, ab dico, abiuro, abnuo. En adsumus, arbitrii iurisque tui facti. His porro Arethae verbis reliqui Christiani inflammati, en Abraham princeps patrum, aiebant, te, nosque tecum praestolatur, venientes excepturus. Quicumque a te defecerit, et Christum negaverit, hunc nos omnes abnegamus.

Haec illi. Quibus vehementissime commotus tyrannus, lata in omnes capitis sententia, ad supplicium ducei iussit, ubi insitit torrens (*Vadi* incolae vocant), ibique iugulari, et cada-

vera in profluentem proici. Interea Arethas sublatis in caelum manibus orabat in haec verba: Christe Deus, adesto nobis, et confirma nos, animasque nostras suscipe: placeat tibi effusus pro te servorum tuorum cruor, nosque tuo dignos efficere conspexit: confitere nos coram patre tuo, sicut pollicitus es, et fac ut ecclesia aedificetur, et famulo tuo Paulo, cuius ossa flamma dudum consumpsit, alter episcopus sufficiatur.

Ita demum postquam se invicem pacis osculo salutassent, signoque crucis Arethas senex eis benedixisset, cervicem lictori sponte porrexit, et ictum excepit. Mox socii conglobati accurrebant tanto cum animi ardore ut se invicem comprimerent, interfecitque nuper Arethae sanguine aspergerentur. Ita demum martyrio omnes coronati sunt.

Puer erat triennis, quem mater quum ad supplicium raperetur, manu trahabat. Illic regem sedentem, et regio cultu amictum forte conspicatus, e matris latere dilapsus, ad illum accurrit, eiusque genus osculatur. Ea pueri simplicitate delectatus rex, parvulum, ut sit, amplexari coepit: postremo sic affatur. Quid tibi, mi puelle, mavis? mori ne una cum matre, an mecum una vivere? Cui puer: per Dominum nostrum, malo cum mea matre mori; proptereaque cum matre pergo: dixit enim mihi, veni fili, moriamur pro Christo. Sed dimitte, oro, me ut ad matrem meam properem, ne forte non videam morientem: significavit enim mihi, regem Iudaeorum edixisse, ut qui Christum abdicare voluerint, interficiantur: ego autem Christum abdicare nolo.

Cui rex : undenam tandem Christum nosti ? Tum puer : quotidie ad ecclesiam ventitans cum matre , ibi illum video. Subdit rex : me ne amas , an matrem ? Puer : per Dominum nostrum , matrem. Cui rursus rex : me ne amas , an Christum ? Puer : magis Christum , quam te. Quorsum ergo , subdit rex , huc modo procurrens , genua mea osculatus es ? Putabam , respondit puer , te esse regem christianum , quem in ecclesia videbam , nec huc usque noveram , te iudaeum esse. Rex : dabo tibi nuces , et amygdala , et ficus. Puer nequaquam per Christum : non comedam nuces Iudaeorum. Sed sine me quaeso , ad matrem ire. Rex : mecum potius hic maneto , et fias mihi filius. Puer : nequam per Christum non manebo , quia factus , et non bene oles , sicut mater mea. Tum vero rex ad ponentes : an vero animadvertistis , ait , pessimam hanc stirpem , quam ab incunte aetate seduxit Christus , ut illam perderet ? Interim quidam ex procerum ordine puerum sic interpellat : veni mecum , et ducam te , ut reginae filius fias. Respondit puer : O colaphis dignum os , regina potior mihi est mater , quae me ad ecclesiam ducit. Postquam vero se usque teneri invitum sensit , regis femur dentibus impetit , inclamans haec : Iudae nequissime , dimitte me , ut ad matrem pergam , et una cum ipsa moriar. Postremo rex parvulum cuidam ex procerum suorum numero traditum , iubet diligenter educari , donec adultus , aut Christum emiraret , et sic supplicium evaderet , aut si contra in Christi fide usque perseveraret , necaretur. Quumque puer a servo eius abducere-

tur , luctabatur pro viribus , pedes quatens , et matrem appellans : succurre , mater , aiebat , et tolle me , et ad ecclesiam deducito. Cui mater : ast nunc perge fili , cogita te Christo commendatum , et noli flere , sed praestolare me in ecclesia apud Christum quantocius ad te redituram. Haec fata , cervicem porrigit , decollatur.

Haec ubi tum hisce literis , tum propagata multis rumoribus fama innotuere , omnes Christiani in his locis commorantes indoluerunt : eaque nos quoque vobis perscribenda duximus , ut sancti et fideles antistites cognitarum in Homeritide gestarum serie , sanctorum martyrum commemorationem peragant. Quod reliquum est , vestram charitatem etiam atque etiam obtestamur , ut quamprimum monasteriorum praefectis , et episcopis , in primis vero alexandrino ista significantur , ut regem Aethiopum ad ferendam Homeritis opem suis litteris cohortetur : simulque curetis , ut pontifices Iudaeorum Tiberiade commorantes adigantur scribere ad istum regem iudaeum , qui modo apparuit , ut a bello et persecutione Homeritarum in posterum abstineat.

Cetera quae in epistola sequuntur , salutationes continent episcoporum , et abbatum illius temporis.

C A P. XVII.

Prologus ele ans digni beatorum memoria sancti Marae Amidae episcopi in evangelium et Christi incarnati oeconomiam.

Ut unusquisque mente sua et intellectus vi , longi sermonis sentent-

tiam ad pauca capitula redigere valeat, rei normam ipse proponam, nempe dabo operam ut conscripto breviario quodam, possint hinc lectores theoriâ universi operis, cum gradatim ab iis legetur, statim animo complecti. Recapse qui evangeliorum scripturam ad compendium conferre voluerit, cognoscat ex ea, Deum carnem adsumpsisse, in eiusque potestate res humanas esse atque divinas, ab eo fundamenta mundi dissolutum iri, id quod in secundo adventu palam demonstrabit. Quisquis hæc quaquaversus considerabit, sensum in primis narrationis intelliget, quæ incarnationem præcedit; itemque Iohannis Baptistæ nativitatem, qui Deo Israëlitis testimonium daturus erat, conformem fuisse iis, quæ ante non-eiaverat angelus. Cognoscat insuper Christi nativitatem supernaturalem ex Virgine Maria; eumque ceu hominem terrenum ex ea sumpsisse principium; verumtamen quidquid non est terrenum, id Iesum de caelo detulisse. Testimonia autem incarnationis eius in evangelii libro relata, ea sunt quæ Elisabeth inspirata dixit, quæque angelus Virgini atque Iosepho, et denique angelorum verba ad pastores; item Zachariæ vaticinium, stellæ apparitio quæ filii Dei nuper nati regnum sempiternum esse portendebat; denique sacerdotis Simeonis atque Annae prophetia, quod videlicet Christus ob mundi et Israëlitis salutem advenisset: quibus accedit prædicatio Baptistæ testantis, scilicet quidem de terra ortum, sed Salvatorem nostrum de caelo.

Praeterea cognoscat lector ex evangeliorum libro divinam Domini no-

stri oeconomiam incomprehensibili sapientia fuisse patratam, non autem librorum doctrina neque scientiarum studio: potentiam eius intelliget prodigiorum effectricem, dicta eius admiranda, omnium rerum scientiam, et eum nulli unquam peccato fuisse obnoxium: in eius quoque potestate et arbitrio fuisse pati suo tempore, et extra id tempus minime pati; item abolere passiones hominum per suas in corpore voluntarias passiones, mortem resurrectione perimere, et in caelum denique ascendere. Rursus docet hic liber, Iesum de Virgine carnem sumpsisse animatam atque intellectu præditam, conceptum eius humanum novem mensibus consummatum, nativitatem naturalem simul et supernaturalem, fasciis esse obvolutum, lactem suxisse, ritu legali circumcicum, in Aegyptum ab Herodis minis matre gestante fugisse, illine postea reversum ad Israëlitis instaurationem. Crevit deinde eiusdem ætas dum matri eiusque coniugi Iosepho subesset; et in aquis ab Iohanne baptizatus fuit, ut humani generis renovationem, quod in baptismo recapse figurate renovatur, significaret: quia tunc recapse baptismus sanctum nobis nativitatem de spiritu comparavit. Tentatus a diabolo ut homo fuit; sed utpote Deus facile vicit tum in certamine tum etiam in quaestione tentatorem; eique angelis ministrarunt; ac nostro generi quietem per reditum nostrum in paradysum concessit.

Cum discipulis humano more versatus est, longe interdum a persecutoribus discessit, famem sitim laboremque perpeusus est. Ceteroquin demonstravit

nihil horum violenter aut necessario expassum, quasi Deus non esset; dicitur enim, quod diebus quadraginta tolerato ieiunio, postea esuriit. Pari dicitur ratione dormire. Quum autem solitari in monte esset, vigili orationi vacavit, humano scilicet more patrem pro hominibus exoravit. In navi saeviente procella dormivit, ob discipulorum eruditionem, nempe ut crederent se dominari tempestatibus maris et sono fluctuum eius. Sic etiam quando cum Iudaei de vertice montis docere conati sunt, frustra fuerunt; quamquam enim ab his circumsessus esset, attamen pertransiens in medio eorum discessit: in cruce autem lancea confixus, haud violenter eius anima excessit, sed ipse inclinato capite emisit spiritum. Ergo in ipso quaquaversus divina humanaque idioma conspicuntur. Iam remedia quae Christus mundo contulit haec fere sunt: diaboli increpatio, daemones eiectioni, maligni spiritus de corporibus pulsio, graves morbi sanati, mortui ad vitam revocati, tentationum communiumque passionum depulsio, qua videlicet futurum saeculum praefigurabat omni malorum genere cipers, quod nos cum spe charitate ac fide expectamus. Porro Redemptoris nostri doctrina homines arect a pecuniae, gloriae, voluptatumque cupiditate, cosque ad Deo famulandum recta cum voluntate sublebat.

Extat in codice evangelico eiusdem sancti Marcae episcopi, sectione octogesima nona, caput singulare evangelii Iohannis, quod in aliis exemplaribus desideratur. Est vero id caput huiusmodi. Contigit quadam die, ut docenti Iesu mulierem sisterent, quae ex adulterio concepiisse depre-

hensa fuerat, ipsique rem gestam narrarent. Iesus autem, cui utpote Deo notae erant turpes illorum passionum atque opera; quid, inquit, a lege praecipitur? Responderunt illi: ut, si duo testes vel tres adfirmant, lapidibus necetur. Tum Iesus ex eiusdem mosaicae legis norma, siquis, ait, ab huius peccati passione mundus liberque est, neque prorsus eiusmodi culpa reus, testimonium suum adversus hanc mulierem dicat, et primus lapidem iaciat, eaque lapidibus icta pereat. Sed enim illi, quum se fragiles admodum et culpabiles circa huiusmodi peccati passionem scirent, singillatim ab eo dilapsi sunt, relicta illic muliere. Post quorum discessum Iesus in terram intuens et in pulvere scribens, ait mulieri: ergone qui te huc adduxerunt, et contra te testimonium dicturi erant, reputantes ea quae a me dicta audisti, te omitta, abierunt? Recede nunc et tu, neque ulterius peccare velis.

C A P. XVIII.

De rebus sub Iustiniano augusto gestis.

Iustiniano regnante, Hunni magno numero Persarum stipendiarii incursionem subitam in romanam ditionem fecerunt, agros vastarunt, agricolas multos occiderunt, pagos eorumque ecclesias inflammaverunt, transisioque Euphrate Antiochiam usque nemine obsistente aut carpente venerunt. Attamen Bosius quidam dux maiferactensis in eorum a caede reditu, manipulum ipsorum adgressus, quingentos circiter equos eripuit, magna-

que praeda potius est. Sic etiam apud Citrisiam dux idem victor quadringentos ferme homines prostravit, eorumque armenta sibi vindicavit.

Cavadi successit in regno filius Cosroës : cuius mater , vivente adhuc Cavade coniuge , maligno spiritu excruciabatur, quin ullum ei remedium attulissent magi, harioli, atque astrologi, ab eiusdem viro Cavade, a quo plurimum diligebatur, invocati: quin ipsi potius malignos spiritus spiritibus addiderunt. Haec igitur missa fuit indictione quarta sub Liberio duce ad beatum Moysen, qui in monasterio duobus fere stadiis ab urbe Dara dissito morabatur: et sui nominis famam longe lateque diffuderat: quumque apud eum paucis diebus mansisset, curata est, et in regionem suam rediit. Accepit autem ab hoc sancto Moysae ex monasterio Tarmel nuncupato benedictionem (*reliquias*) ex ossibus Cyriaci martyris, quibus custodita atque protecta, ab immun-di spiritus incursione libera esset: quae secreto aedificavit in regione sua oratorium, ubi martyr colitur. Memor autem beneficii ab hoc beato Moysae tarmelensi accepti Romanos pro re nata, quam infra commemorabimus, adiuvit.

Etenim Iustinianus res gestas in Mesopotamia, quae intra fines imperii est, reputans; suumque exercitum a Persis non semel caesum, agricolas passim delatos vel in servitutem ab Hunnis abductos, pagos denique in ea late regione inflammatos; aegre admodum adducebatur ut de novo mittendo exercitu, et de bello cum Cosroë, qui post Cavadem regnabat, gerendo cogitaret: praesertim quia Cosroës Rufini ami-

cus erat, propterea quod Cavadi Rufinus suaserat, ut Cosroëm regni heredem faceret. Rufinus igitur haec Caesari narrans spem iniciabat, spondebatque, si quidem ipse regem adiret, fore ut quicquid iuste circa pacem ab Augusto optatam postularet, protinus impetraret. Itaque missus fuit Rufinus, comitante Hermogene magistro indictione *decima* cum litteris ad Cosroëm, quocum diu collocuti sunt. Et quoniam hic Rufinus notus ibi erat, utpote qui saepe ad Cavadem legatus ierat, eiusque amorem sibi conciliaverat, et regni optimates multis muneribus adfecerat; regina vero Cosrois mater summo eundem amore prosequeretur, quia consilium Cavadi dedisset, ut filio suo regnum traderet; gratiam insuper curationis suae post Deum beato Moysi tarmelensi debebat; idcirco filium suum ut pacem concederet enixe rogavit: qui quum auri summam a Iustiniano Augusto per Rufinum et Hermogenem legatos sibi missam accepisset, pax facta est, et scriptis obsignatisque libellis confirmata: visaque sunt in caelo sidera ipsa ob novitatem rei exultantia. Erat autem aetas indictionis, nausitque haec pax annis sex vel septem usque ad tertiam indictionem.

C A P. XIX.

Ex epistola Iuliani ad Severum.

Ego qui semper Patrum propositum sequutus sum, hos existimo neque sibi ipsis contraria, neque invicem unquam scripsisse. Veluti Paulus dicens: *non ex operibus sed ex*

fide iustificatus est; haud contradicere Iacobo dicenti: *fides sine operibus mortua est*. Nequaquam, inquam, inter se adversantes, sed cum vera concordia id dixerunt.

Ex epistola Severi ad Iulianum.

Bene et convenienter dixisti, doctores nequaquam sibi invicem contradicere, sicuti ne Paulus quidem atque Iacobus; quum ille dicat ex fide iustificatur homo; hic autem scribat: fides sine operibus mortua est. Etenim Paulus de fide locutus est baptismum praecedente, quae eum confessione ex corde puro coniuncta sit; quin tamen antea quicquam bonorum operum in mundana vita homo prae se tulerit: quippe huiusmodi homo credendo, confitendo, suscipiendoque baptismum iustificatur. Iacobus vero fidem baptismo posteriorem dicit mortuam si operibus careat; videlicet nisi eam homo rectis operibus confirmet, quandoquidem baptismus bonae vitae arrha est. Ecce enim ipse Dominus, qui exemplar nostrum est, sanctificatis per baptismum ministerio Iohannis susceptum aquis, factoque baptismi initio, montem conscendit, tentatoris certamini obviam ivit, eiusque vim omnem fregit; scilicet nobis significans, oportere ut post divinam oblationem certamen nostrum operibus expromamus, legitimeque cum hoste litemur, quo virtutes nostrae inlaescent.

Sed enim adversabitur aliquis dicens: atqui Paulus Abrahamo utitur tamquam argumento, ut probet hominem fide iustificari sine operibus; ait

enim: igitur qui in fide, benedicuntur cum fidei Abrahamo. — Ei vero qui non operatur, credenti tamen in eum qui potest iustificare peccatores, reputatur fides eius ad iustitiam. Iacobus vero in eodem Abrahamo demonstravit, non iustificari hominem ex fide tantum, sed etiam ex operibus fide confirmatis. Quidai igitur haec inter se pugnant, siquidem unus idemque Abrahamus exemplar est eorum qui haud operati sunt, sed tantummodo crediderunt; itemque eorum qui fidem operibus comprobarent? Quaesitionem ex sacris litteris solvam.

Qui Abrahami tempora attente consideret (qui utriusque rei exemplar est) sane deprehendet, quod fidem ante baptismum cum salute proficitur homo in Christum credens: illa autem, quae baptismum subsequitur, operibus coniuncta, antiquae in carne circumcisionis representatio est, quae praeputii infidelitatem destruit, nosque ad adoptionem filiorum Dei perducit. Nam etiam Moyses Pharaoni dicere iussus fuit: tu autem loquere Pharaoni, filius meus primogenitus Israël. Propter quod scriptum Paulus ad Colossenses his verbis: et in ipso circumcisi estis circumcisione sine manibus, cum exuistis carnem peccatorum per circumcisionem Christi, et sepulti estis cum eo per baptismum. Ait igitur Abrahamum iustificatum fuisse ex fide sine operibus, dum adhuc in praepotio ante circumcisionem versaretur: atque ita confessionem ante baptismum sine operibus demonstravit. Scribit enim ad Romanos: reputata est illi fides eius

ad iustitiam. Quomodo? non in circumcissione, sed in praeputio. Quippe non negavit testimonium Moysis, qui Deum Abrahamo dicentem inducit: suspice caelum et numera stellas, si certe potes eas numerare. Aitque ipsi sic erit semen tuum. Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam.

Iacobus pariter eodem Abrahamo utitur, iam circumciso, non autem retinenti praeputium, ut demonstret, fidem post baptismum non sine operum comitatu salvare. Idque ex eius scripto cognoscere possumus: quod ita se habet: vis autem scire, o homo, quod fides absque operibus mortua est? pater noster Abraham ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum in holocaustum. Vidisti fidem adiumento fuisse ipsius operibus, atque in operibus perfectam fuisse: et impleta est scriptura quod dicit: credidit Abraham Deo, et adnumeratum est illi ad iustitiam, et amicus eius vocatus est. Legenti libros mosaicos primum est intelligere ex genesi, Abrahamum post circumcisionem obtulisse Isaaci holocaustum, Deique mandatum exsecutum, aequè operibus iustificasse; atque ita nobis fidei figuram baptismo posterioris exhibuisse, quae est circumcisio quaedam rationalis, operibus hominem iustificans: etenim scriptum est: circumcisis est Abraham et Ismaël filius eius, et omnes viri domus illius, tam vernaculi eius, quam empti argento ipsius ex gentibus alienigenis. Post haec autem Deus Abra-

hamum tentans ait: tolle filium tuum, quem diligis, Isaac, et vade in regionem excelsam, ibique offeres eum holocaustum. Ergo demonstratum est, nequaquam sibi contradicere neque apostolorum verba, neque illa quae in vetere testamento scripta leguntur: sed contra potius, unam eandemque esse sententiam, ab uno spiritu prolatam; primo quidem de fide baptismum praecedente, quae una ac brevi confessione contenta sine opere eum iustificat qui ad lavacrum venit: namque ipse baptismus satis est ad salutem, siquis illico e mundo demigret; secundo autem de alia fide, quae baptismum subsequitur, quaeque honorum operum ostensionem postulat, atque hominem ad excelsam perfectionis dignitatisque gradum evehit.

(Quod autem apud Ezechielem prophetam dicitur: omnia genna manabunt aquis; id in graeco exemplari sic habetur: omnia femora pollucuntur humore; et de pestilentia dicitur *). Aptissime igitur de hac postrema dixit Iacobus: ex operibus fides perficitur; nam sapiens quoque Paulus eadem alibi docet, quod nempe fides ex operibus perficiatur. Galatae suscepto baptismo, et per spiritum inter filios Dei numerati ad iudaismum smet converterunt adscita circumcissione, vana spe ducti, fore ut de Christo melius mererentur si praeputiorum circumcisionem fecissent. Quod in ipsis reprehendens apostolus, ita scripsit: nam in Christo Iesu neque circumcisio neque praeputium prodest quic-

* Haec pericopa aliena sine dubio a Severi proposito est, atque aliquo errore obtrusa; et quidem in alio codice syriaco relegatur ad marginem.

quam, sed fides quae charitate perficitur. Ex his igitur verbis rursus constat, fidem baptismo posteriorem utilem esse, hominique salutem adferre, qui cum ea charitatem coniungat, eique operibus obsecundet. Quae sint autem charitatis opera, idem Paulus subiungit: charitas longanimis est, benigna est, charitas non invidet, non est turbulenta, pudibunda est, non superbit, non quaerit quae sua sunt, non irascitur, neque cogitat malum: non delectatur violentia, sed gaudet veritate: omnia sperat, omnia exiepit; charitas non excidit subito. Atque haec ad dirigendam operam, laborem, sudoremque hominum dicuntur, ut hereditatem

adipiscantur, et salvi fiant, si fidei firmiter adhaerant. Quis vero haec spernat, quandoquidem Dominus ipse noster ait, si diligitis me, mandata mea servate? Ac veluti sacrae litterae patresque nostri concordem semper doctrinam nobis tradiderunt; sic etiam hanc quaestionem eadem prorsus concordia nos docuerunt; nisi forte aliqui erroneo modo legunt, et imprudenter intelligunt. Hactenus ego dilectioni tuae, prout officium christianorum est, prudenter scripsi.

Africae provincia (*romana*) protenditur in latum parasangas circiter quinquaginta, in eaque sunt urbes plus CXXX: sedes autem regni Carthago (1).

(1) Haec tantum pericopa legitur in codice. Sequuntur autem ibidem, in miscello scilicet codice, alia quaedam de Romae originibus et aedificiis, quae syriace quidam addiderunt, sed latina non fecimus, quia Zacharias foetum non existimavimus. Ceteroquin multa alia deperditae Zachariae nostri historiae fragmenta apud Evagrium lib. II. et III. graece legi queunt.

ECCLESIAE ANTIOCHENAE SYRORUM

NOMOCANON

A GREGORIO ABULPHARAGIO BAR-HEBRAEO

SYRIACE COMPOSITUS

ET

A IOSEPHO ALOYSIO ASSEMANO

IN LATINAM LINGUAM CONVERSUS.

GREGORII ABULPHARAGII BAR-HEBRAEI

NOMOCANON.

Ope Dei domini omnium scribimus librum directionum circa canones ecclesiasticos et leges, compositum a patre nostro Mar-Gregorio laudabili, Maphriano sancto, lumine orientis et occidentis.

PRAEFATIO.

Quid prodest homini, inquit quidam apud nos celeberrimus (1), si pro stabilienda fide laborem quemlibet suscipiat, robur vero sacerdotalium canonum, quibus ecclesiasticus ordo coëctetur, et confirmatur, destruat? Et quoniam in hac ipsa arte canonica omne regimen spiritus et corporis ad iustitiam, quae ab omnipotente custoditur, et sine cuius custodia fides etiam, quae caput est, imminuitur, et a conscientis profanorum, qui a recta gloria longe peregrinantur, contemnitur, corpus omne canonum ecclesiasticorum, et iudiciorum saecularium in XL. brevia capita, et directiones congruas distincti, et prudenter ecclesiae Dei, ac filiis ministerii paravi. Et in ecclesiasticis quidem canones apostolicos, qui in libris octo Clementis, et didascaliae Adae, ac synodis oecumenicis traditi sunt, secutus sum: in saecularibus

vero, imperatoribus graecis, et reliquis, qui quomodocumque iustitiam coluerunt, consensi; et unumquemque canonem sui auctoris nomine titulavi. Eorum denique canonum, qui usu quidem frequentantur, anonymi tamen sunt, directionem simpliciter scripsi. Et sicuti rursus ex sanctis patribus (*canones*) protuli, ita et ex non receptis (*hominibus*) definitiones receptas tradidi, Arianis inquam, qui Antiochiae canones XXV. condiderunt, et Macedonianis, qui Gangrae XX., et Leonis asseclis (2), qui Chalcedone septem supra XX. statuerunt. Atque haec sunt capita libri.

Caput 1. De ecclesia, eiusque regimine. Sectiones 7.

Caput 2. De baptismo. Sect. 5.

Caput 3. De myro, sive chrismate. Sect. 5.

Caput 4. De oblatione, sive eucharistia. Sect. 8.

Caput 5. De ieiuniis, et festis, et orationibus. Sect. 5.

Caput 6. De exequiis defunctorum. Sect. 2.

Caput 7. De ordinibus sacerdotalibus. Sect. 10.

Caput 8. de sponsalibus. Sect. 6.

Caput 9. De testamentis. Sect. 3.

(1) In margine - idest Anthimus patriarcha.

(2) Sic haereticus auctor appellat catholicos.

Caput 10. De hereditate. Sect. 2.
 Caput 11. De emptione, et venditione. Sect. 5.

Caput 12. De mutuo, et comodato. Sect. 4.

Caput 13. De pignore. Sect. 3.

Caput 14. De turbatione, sive vicissitudine temporum, sive impedimento usus rerum, Sect. 3.

Caput 15. De consensu. Sect. 3.

Caput 16. De translatione iuris. Sect. 2.

Caput 17. De fideiussione. Sect. 2.

Caput 18. De societate. Sect. 2.

Caput 19. De tutela. Sect. 3.

Caput 20. De confessione. Sect. 3.

Caput 21. De deposito. Sect. 3.

Caput 22. De usufructu. Sect. 3.

Caput 23. De donatione. Sect. 2.

Caput 24. De legato. Sect. 4.

Caput 25. De censu. Sect. 3.

Caput 26. De mercatura. Sect. 3.

Caput 27. De irrigatione. Sect. 2.

Caput 28. De cultu terrae desertae. Sect. 3.

Caput 29. De mercenaria conductione. Sect. 5.

Caput 30. De inventis. Sect. 2.

Caput 31. De puerorum projectorum inventione. Sect. 2.

Caput 32. De manumissione servorum. Sect. 3.

Caput 33. De raptu. Sect. 3.

Caput 34. De facinoribus gravibus. Sect. 7.

Caput 35. De macello, et venatione. Sect. 3.

Caput 36. De iuramentis. Sect. 2.

Caput 37. De votis. Sect. 3.

Caput 38. De iudiciis. Sect. 3.

Caput 39. De testimoniis. Sect. 6.

Caput 40. De causis. Sect. 5.

Explicit numerus capitum, quae continentur hoc libro directionum.

CAPUT I.

De ecclesia, eiusque regimine in quo sunt sectiones septem.

SECTIO I.

De illegitimorum conventum proscriptio.

Apostolorum communiter.

Si quis contempto episcopo irreprehensibili, seorsim congregetur, ut alterum ponat altare, postquam ter correptus non resipuerit, deponatur.

Pauli.

Si non potest fieri, ut in ecclesiam conveniamus propter infideles, domi congregationem habeas, episcopo, ut fidelis non ingrediatur in ecclesiam praevaticantium. Quod si vero neque domi, neque in ecclesia congregari possitis, unusquisque apud se ipsum oret, aut duo, tresve simul.

Antiochia.

Communicare non licet cum iis, qui non communicant: neque in aliam ecclesiam recipiamus illos, qui in alia non congregantur.

Gangrae.

Si quis ea, quae sunt ecclesiae, extra ecclesiam peragere voluerit absque episcopi voluntate, anathema sit. Similiter et qui reprehendant congregationes apud martyres, et ministeria quae sunt super sepulchra eorum.

SECTIO II.

De rebus ac redditibus ecclesiae.

Apostolorum communiter.

Si enim fidelium animae pretio concredita sunt episcopi fidei, valde iustum est, ut is praeficiatur etiam bonis ecclesiae; et eius iussu omnia

dispensentur, et dentur presbyteris, ac ministris, et egenis; et ipse quocumque accipiat id, quo eget, tam pro se, quam pro fratribus peregrinis, qui cum eo sunt, neque desit eis quidpiam. Ipsa enim lex Dei praecipit, quod illi, qui altari inserviunt, de altari vivant, quoniam neque operarius ex propriis stipendiis constituit sibi arma.

Eorumdem.

Omnium rerum ecclesiasticarum potestatem habeat episcopus, et dispensationem earum suscipiat: non autem potestatem habeat quidquam ex eis sibi addicere, vel suis consanguineis. Si autem pauperes fuerint, aliat eos; verum ea, quae ecclesiae sunt, ne consumat causa illorum.

Eorumdem.

Sint notae res episcopi, et ecclesiae; ut quando moritur, ea, quae sua sunt, consanguineis suis hereditario iure relinquit, quin ecclesia damnari patiatur: neve episcopus, et eius consanguinei direptioni subiaceant ecclesiae causa.

Eorumdem.

Si homo clericus, aut saecularis ab ecclesia cereum, aut oleum abstulerit, segregetur, donec quintuplum persolvat.

Antiochiae.

Ea, quae sunt episcopi, ne permisceantur cum iis, quae sunt ecclesiae; sed nota sint clericis, ut neque ecclesia diripiatur, neque heredes eius detrimentum patiantur.

Eiusdem.

Episcopus administret res ecclesiae, et accipiat pro indigentia et sua et

fratrum peregrinorum, qui ad ipsum accedunt. Presbyteros autem et diaconos praeficiat proventibus ecclesiae, et agris eius, minime vero consanguineos suos. Quod si is haec non fecerit, ad synodum deferatur eius accusatio.

Chalcedonensis.

Monasteria quae segregata sunt Deo, et sanctificata, monasteria maneant; et opes eorum ipsis conserventur; et non sint domus habitationis saecularium.

Eiusdem.

Non possunt clerici post mortem episcopi huius opes rapere: secus deponantur.

Directio.

Si testamentum fecerit, excipiat; seus patriarcha, aut catholiceus potestatem habeant in ea, quae illius sunt: et in ea, quae sunt patriarchae, et catholici quoque, ille, qui occupat eorum sedem.

Cyriaei patriarchae.

Ille, qui vendit ex agellis ecclesiae, aut illos sibi ipsi rapit, anathematizetur, donec restituat.

SECTIO III.

De primitiis, benedictionibus, et elemosynis.

Apostolorum.

Omnes primitiae offerantur episcopo, presbyteris, et diaconis ad alimoniam eorum: et omnis decima ad sustentationem reliquorum clericorum (1), et virginum, et viduarum, et pauperum offeratur.

(1) In margine legitur. - Hoc est heredum ministerii legalis, id est orantium in coetibus.

Eorundem.

Omnes fruges domum mittantur, primitiae episcopo, et presbyteris, et ipsi distribuunt diaconis, et reliquis clericis.

Eorundem.

Benedictiones, quae supersunt ex mysteriis, iussu episcopi aut presbyteri distribuunt diaconi, episcopo quidem quatuor partes, presbytero tres, diacono vero duas: at subdiacono, et lectori, atque psaltae (1), et diaconissae, unieuique horum partem unam.

Gangrensis.

Si quis dederit, aut acceperit *carphophodias* (2) sine iussu episcopi, aut illius, qui constitutus est ad dispensationem cleemosynarum, sit anathema, et qui dat, et accipit.

Laodiceae.

Non oportet in templo Dei convivia facere, et edere, et lectisternia collocare.

Eiusdem.

Aequum non est, clericos ex partibus (*epicis*) (3) potus efficere, sed neque saeculares.

Chalcedonis.

Pauperes, qui egent, non per scripturas systaticas accipiant cleemosynas, sed solum per libellos supplices.

Rabulae Edessae.

Ex iis, quae sunt ecclesiae, presbyteri convivium episcopo faciant, et non indicant collectas saecularibus sub nomine episcopi, quando ad ipsos procedit.

Eiusdem.

In omni ecclesia, quaecumque sit, domus una nota sit, in qua requiescant pauperes eo confluentes.

Cyrisci patriarchae.

Omnes illi, qui eunt ad ecclesias et ad monasteria haereticorum, et offerunt ibi benedictiones ac vota, pacem etiam agant, aut segregentur.

Iacobi Edessae.

Xatam, quae superest ex oblatione, idest farinam, sine reprehensione sacerdotibus sociis suis vendere possunt sacerdotes.

Directio.

Tota farina, quae a fidelibus ad ecclesiam deferitur, simul permiscenda est, et ex mixtione xata coquenda, et illud, quod superest, convenientius, me iudice, sacerdotes in sustentationem suam convertent, quam vendent.

SECTIO IV.

De oeconomis.

Chalcedonis.

Omni ecclesiae sit oeconomus ex clericis eius, et administret redditus eius iussu episcopi.

Eiusdem.

Clerici, qui praesunt domui martyriorum, et monasteriis, ac domui pauperum, sub potestate episcopi maneant: et si arrogantes fuerint, deponantur, et segregentur.

Eiusdem.

Clerico, qui simul in duabus ecclesiis ministrat, aut de ecclesia ad ecclesiam migrat, accedere non licet ad res ecclesiae prioris, neque in domum martyriorum, aut in domum eorum, qui probantur, aut in xenodochium sibi subiectum; secus deponatur.

(1) In margine - cantor. (2) In margine - idest cleemosynas, quae a fidelibus ad ecclesiam deferuntur. (3) In margine - idest farina, quae superest ex xata.

Rabulae Edessae.

Saeculares non sint oeconomi, nisi ubi non est presbyter, aut diaconus.

Cyriaci patriarchae.

Ille, qui accipit stipendium clericale, cum non est hebdomadarius, aut magister domus, segegetur, donec restituat.

Eiusdem.

Thesaurariis ecclesiae non licet extrahere ex aerario ecclesiae quidquam absque episcopo, aut eius procuratore, et uno ex sacerdotibus. Et quid intrat in ecclesiam, suo tempore notum sit istis, et describatur in rationario parvo, usque ad anni finem, in quo invisitur aerarium, et describitur in rationario magno.

Persarum.

Ille, qui fit oeconomus, et praeficitur redditibus ac donariis ecclesiae, ex altari accipiat claves magisterii domus; et cum removetur, iterum super altare ponat eas: et prout dignus est, a domino altaris mercedem recipiet.

SECTIO V.

De vasis altaris.

Apostolorum.

Si quis vas argenteum, sive aurum, aut indumentum, quod sanctificatur, rursus in proprium usum revocet, excommunicetur.

Rabulae.

Nullus presbyter, aut diaconus audeat ponere vasa profana cum vasis sanctificatis in arca, aut paradiso (*cella sacerdotii*).

Iohannis Telae Muzalat.

Cum frangitur aliquod ex vasis sanctificatis, in loco honorato infodiantur fragmenta eius: et similiter cum la-

vantur, in loco honorato effundatur aqua ablutionis. Et velamina, cum consumuntur, caute custodiantur ad sanitatem vulnerum infirmorum: et ne ethnicorum vasa ad usum domus sanctae transferantur, omnino cautum est.

Iacobi Edessae.

Necesse non est altaria nudari in die paraceves passionis, nisi propter hoc, ut abluatur supellex, et exormentur ob festam resurrectionis.

Eiusdem.

Supellex ministerii altaris, aurum, aut argentum, non adhibeatur ad alium usum; neque cudentur ex ea drachmae, aut denarii: sed si egeat ecclesia, alteri ecclesiae vendatur: et similiter alia supellex.

Eiusdem.

Ex vestibus nobilioribus, in quibus depictae sunt historiae gentilium deorum et dearum, non conficiantur indumenta mensae sanctae: et si confecta fuerint, scindantur.

Directio.

Neque ex phainis (*cucullis*) neque ex velis, neque ex illis, super quae scripta est confessio agarenica.

Eiusdem.

Non oportet omnino poni in sanctuario quidquam ex rebus saecularibus ex quovis loco sumptis.

Eiusdem.

Vasa altaris, vel zonam, aut fasciam quae textitur in pedibus mensae vitae, attricare non licet aegrotis: sed unguento orationis in nomine Domini perungatur secundum praeceptum apostolicum. Evangelium autem, ubi infirmi requisierint, detur eis.

Cyriaci Amidae.

Instrumenta nova, si offerantur ob

ministerium altaris, omni tempore, et a quocumque recipiantur. Etiam instrumenta, in quibus ministrarunt haeretici, iussu episcopi recipiuntur.

Directio.

Instrumenta argenti, quae offerunt Agareni, et alii, altaribus nostris, etiamsi superscribant eis nomina sua, nihil obest, quin recipiamus ea: verum in sacrificio missae commemorare nomina eorum non conceditur: verumtamen in verbo propitiationis memoriam eorum agere licet.

SECTIO VI.

De anathematis altarium, quae consecrantur.

Adaei.

Reges, qui credituri sunt, poterunt ascendere ad altare una cum sacerdotibus, quoniam David quoque, et illi, qui instar eius, ascendeant.

Severi.

Fas non est presbytero, ut altare ungat: quod si alicubi fixum sit, et unctum altare, ac voluerit ipsum in alium locum transferre, iussu episcopi transferat.

Eiusdem.

Altare, quod extat, et non constat unctum ne sit an non, si marmoreum fuerit, neque simile reperiatur, ungat ipsum episcopus dicens - unguimus altare hoc, si unctum non est - et si ligneum fuerit, iu diaconio (1) reponatur, ut collocentur super eo instrumenta altaris.

Directio.

Propterea quando unguimus tabulas, super eas scribimus nomen il-

lius, qui consecrat, et tempus, dicentes - sanctificavit Trinitas sancta per manus talis anno tali. -

Eiusdem.

Si tempus sit calamitosum, neque possit consecrari ecclesia, altare, hoc est tabulam sanctificatam, mittimus ad presbyteros, ut ponant in templis, quae uncta non fuerint, et ministrent super eam.

Eiusdem.

Si tabula sanctificata posita fuerit super mensam non sanctificatam, et oblatum sit super eam, non exinde sanctificata est mensa, sed oportet et ipsam mensam sanctificari.

Eiusdem.

Tabula depicta non sanctificetur.

Lisii.

Super mensam non sanctificatam ab episcopo orthodoxo, sacerdoti sacerdotali ministerio fungi non licet: neque presbytero fas est audere ungere et sanctificare altare.

Iohannis Telae.

Ossa sanctorum, licet sancta sint, super altare non ponantur: et mensa sanctificationis non debet abluí, neque ungi, postquam sanctificata est semel: sed in vespere magno quia spoliatur, et excutitur, aquas aromatum sacerdotes spongia super totum altare, praeter tabulam, transducant. Et saecularis, qui ob ignorantiam fugit, ac intrat ad altare, quamvis reprehensibilis non sit, ab ignorantia tamen non liberatur: quia super altare haeticorum domus diaconii (*villior supellex*) poni solet tamquam ad usum profanum. Tabula his omnino non ungatur.

(1) In margine - idest domo ministerii, et loco infirmorum.

Iacobi.

Super altare sanctificato aqua non benedicatur, neque ossa sancta martyrum abluantur. In templis, quae usurpantur ab haereticis, licet ab antiquo nostra fuissent, perfici non debet ministerium mysticum sine pontificis oratione. Ossa martyrum, quae reperiuntur in templis dirutis, manifeste accipiantur, et deducantur cum honore ad ecclesias, et non furtim. Saeculari artificii ingredi licet ad altare, ut constituent in eo ligna, aut paradiscos, verum id iussu sacerdotis.

Sordes, idest pulvis purgationis domus sanctuarii, in loco mundo defodiuntur, et non proiciantur in lacum aquarum.

Tabula, super qua manducaverunt ethnici, abluatur, et sit in usum domus diaconii. Et si parva fuerit, frangatur, et defodiatur in terra; similiter et altaria, quae fracta fuerint ab hostibus.

Tabula, quae tempore fugae conditur in terra, lavetur, et offeratur super ipsa, nec iterum ungatur.

Cyriaci patriarchae.

Si eant presbyteri et diaconi per viam desertam, et secum habeant calicem, et capsam, deferat diaconus capsam in dextera sua, et calicem in sinistra sua, et erit pro altari, ut offerat sacerdos urgente necessitate.

Si praestituta fuerit domus sepulturae in ecclesia, in ea sepeliantur solum sacerdotes pii. Saeculares autem potestatem non habent faciendi sepulchra in ecclesiis; nam corrumpunt eas; a domino enim suo adiuvantur, et non a sepulchris; aut ne

forte procedente tempore ossa illorum reputentur ossa martyrum, et rei fiant, eo quod causa erroris extiterint fidelibus.

Cyriaci patriarchae.

Sacerdotes non possunt offerre super mensis sanctis absque tabulis sanctificatis ab episcopis orthodoxis; neque super veste lacera idest panniculo, sive fascia, aut pelle, neque super tabula sanctificata, quae fracta sit, aut laesa, aut sanctificata ab haereticis.

Rabulae.

Si extent alicubi reliquiae templi idolici, statim si fieri possit subruantur, et in ecclesiam convertantur, si ecclesia aedificata non fuerit. Ecclesiae autem aedificatae, dealbentur, et sint in illis conchae (1), et atria.

Non ascendant filii foederis in castroma altaris, et nihil cibi profani ferant intra cancellos, neque comedant ibi sacerdotes, neque quisquam omnino manducet in templo; nec quidquam ponatur, praeter sola vasa sanctificationis.

Theodosii patriarchae.

In ecclesiis, et monasteriis, quae noviter aedificata sunt, et nondum sanctificata, potest presbyter iussu episcopi erigere tabulas sanctificatas, et ministrare super illis.

In ecclesiis, et monasteriis, in quibus non sunt sacerdotes, potest presbyter permittere fratri, ut ad altare ingrediatur, et ibi lumina incendat.

Et si frangatur, aut subruatur, aut veterascat altare, non debent artifices innovare illud, sed reponatur in loco honorato.

(1) In margine - idest ubi coquitur sata. -

Si necessitas sacrificium exigit, ubi non est altare, ipse sacerdos alligatum habeat velum in collo suo, et ponat sigillum in phaenolio super illud, et teneat calicem manu sua sinistra, ac offerat.

Directio.

Quidam ex episcopis indulsit, ut pagella ex evangelio ponatur loco tabulae, et consecratur super ipsa, ubi necessitas id expostulaverit.

Cyriaci Amidae.

Altaria, quae polluta sunt ab haereticis, cum episcopi orant super ea, licet remoti sint, perficiuntur, et apta fiunt ad usum sacerdotalis functionis: similiter et vasa, super quae cecidit myron haereticorum, cum purgantur. An forte Deus est e propinquo Dominus, et non Deus e longinquo? Absit.

Iohannis patriarchae.

Altare perfectum condatur in loco mundo, et si aliquid ex eo fractum sit, in diaconio ponatur.

Presbyter, qui sine altari, hoc est tabula sanetificata, obtulit, abscindatur a communione.

Presbytero non licet offerre super lapide, et mensa lignea, qui sanetificati non sunt, neque super panniculo, aut pelle.

Presbyter mysteria non cooperiat anapora, quae sine cruce sit.

Presbyteri, qui mysticas adorationes non recitant in oblatione, et baptismo, deponantur. Et si ore dicant se illas recitavisse, coram episcopo eas repetant.

SECTIO VII.

De consecratione altaris et ecclesiae.

Severi.

Egreditur episcopus ante diem, et figit altare, ipsumque consecrat, et post diem exit. Et si domus martyrum fuerit, orat, et ponit ossa martyrum et apostolorum in labiis suis, et orationem recitat positionis ossium, et ungit urnas eorum, et circulum portae altaris, et crucem fixam in pariete, opobalsamo aut unguento bene condito ob suavitatem odoris: et postea perficit totum ministerium scripturarum *sacrarum*, et oblationis oblationum.

Directio.

Postquam vigilaverint tota nocte orantes in ecclesia, quae consecranda est, diluculo demum persolvunt canonem renovationis ecclesiae: et ponit episcopus ordinem, atque dicunt cantum, et psalmum: ac legunt ex veteri (*testamento*) orationem Salomonis, cuius initium. - Et surrexit Salomon coram altari Domini - et actus, et apostolum, et evangelium Caesariae Philippi. Deinde redit episcopus ad altare super gradum, qui est ante mensam vitae, et orat adoraus. - Domine Deus virtutum - et attollit vocem suam. - Quoniam suavis. Deinde facit tres cruces super altare pollice suo absque myro in tribus adorationibus. Et extollit vocem suam. - Ita rogamus - et dat pacem, ac orat inclinatus. - Domine Deus omnis naturae - et extollit vocem suam. - Quoniam tu solus. Postea tollit cornu myri, et fundit super tria signacula, quae designavit, dicens alclnia. Deinde pollicem suum imprimit super myron, ac dicit. - Consignetur

altare hoc sanctum myro sancto, in nomine patris, et filii, et spiritus sancti. — Postea accedit ad parietem orientalem, qui est post mensam vitae, et signat ipsum tribus crucibus pollice suo myro intincto, et ad singulas cruces dicit — Christe Deus noster per orationem apostolorum tuorum sanctorum, et matris tuae deiparae, et *martalis martyris*, benedic altare hoc, et nos; quoniam benedictum est nomen tuum cum patre, et spiritu sancto. — Et similiter rursus faciat in pariete septentrionali, et occidentali supra portam, et in australi. Deinde egrediatur in templum cum luminaribus, et cruce, et flabellis, atque cornu myri, et signet similiter supra portam ad septentrionem, et occidentem, et austrum. Et si magnum fuerit templum, super columnas signet, et id ipsum dicat; dum illi, qui cum ipso sunt, cantica recitant. Postea revertatur ad altare, et stet coram mensa vitae super gradum: et praedicet diaconus *sic et sic*, et oret inclinatus. — Suscipimus gratiam tuam — et extollat vocem suam — et dignos fac nos, ut pure. — Deinde dent pacem altari dicentes canticum: et postquam perfecterint, ingrediantur ad missam.

Directio (1).

Cum tabulas consecras, ipsummet ministerium consecrationis altaris perfice, ponens omnes tabulas supra mensam vitae a septentrione, et super singulas earum cruces absque myro, quas deinde cum myro signabis, et ad austrum transferes. Et si ossa martyrum adsint, feres ea in urna, et

cum canticis et luminaribus pones eadem in ipsorum localis.

CAPUT II.

De baptismo.

In eo sunt sectiones quinque.

SECTIO I.

De baptismo proprie et improprie dicto.

Apostolorum.

Si quis episcopus, aut presbyter iuxta Domini mandatum non baptizaverit in patre, et filio, et spiritu sancto, deponatur.

Eorumdem.

Vos itaque episcopi in uno patre, et filio, et spiritu sancto ter baptizate, hoc est immergite.

Eorumdem.

Episcopus, sive presbyter, qui haereticorum baptismum susceperint, deponantur.

Nicaeae.

Qui ex haeresi Pauli convertuntur, omnino rebaptizentur.

Laodiceae.

Novatiani et Photiniani, et Quartadecimani anathematizantes haeresim, qua detinentur, et discentes fidem, atque sacro chrismate delibuti, sanctorum mysteriorum participes efficiantur. Similiter et Phryges, etiam illi qui apud ipsos magni appellantur.

Basilii.

Encratitae h. e. abstinentes, et saecophori h. e. saeco induti, et apotactitae h. e. mundo renunciantes, iterum a nobis baptizantur; quia cum

(1) In margine directio. — Consecratio tabularum fit die quinta mysteriorum, et omnibus feriis quintis, quae sunt a resurrectione usque ad festum ascensionis. Constituantur tabulae ex lignis electis, illae tabulae regis, et ex praecipuis marmoribus et materiis eiusmodi.

nuptias, et vinum, et Dei creaturam, abominenter immundamque dicant, Marcioni aequiparantur, et circa divinitatem laborant.

* Cod.
Oecia.

Procli * Constantinopoleos.

Presbyteros et diaconos Arianos, et Macedonianos et Sabbatianos, et Novatianos, qui Catharos se appellant h. e. mundos, et Quartadecimanos, qui festum paschatis cum Iudaeis observant, et Apollinaristas, chrismate unguinis in fronte, naribus, auribus, et pectore, et baptizamus perfecte: sacrum post haec ordinem, quem singuli in sua ecclesia habuerunt, ipsis concedimus. Eunomianos vero, qui per unam immersionem baptizantur, et Montanistas, qui Phryges dicuntur, et Sabellianos, qui filium cum patre confundunt, velut ethnicos suscipimus; et prima quidem die christianos facimus; secunda autem catechizamus, insufflantes in facies eorum et aures ter: perseverantes autem in ecclesia, et fidem discantes, eosdem liberamus.

Cypriani.

Quidam dicunt, quandoquidem unus est baptismus, non oportere haereticos conversos a nobis baptizari, neque intelligunt unum esse baptismum, hunc vero in ecclesia catholica haberi: et eos qui ab haereticis fuerint baptizati, non iterum baptizari, sed tantummodo baptizari: non enim fieri potest ut quis aliquid accipiat inde, ubi nihil est.

Severi.

Synodus octoginta septem (episcoporum) qui Carthagine in Africa convenerunt, absque discretionem definiunt, omnem haereticum conversum, tamquam minime baptizatum bapti-

zari debere. Dionysius autem alexandrinus discrevit, et dixit, eos qui in nomine Trinitatis ab haereticis baptizantur, nequaquam esse rebaptizandos; idemque Nicaena synodus statuit, atque ephesini patres confirmarunt. Illi itaque qui ex haeresi Theodori, et Nestorii convertuntur, neque rebaptizentur, neque iterum ungantur, sed haeresim dumtaxat ex qua redeunt anathematizent.

Severi.

Baptismus Iulianistarum, similiter et Chalcedonensium suscipiatur. Orthodoxis, qui filios suos apud haereticos baptizantur, si iurent se prolem suam ad haereticos minime in posterum adducturos, communionem tum ipsis tum eorum filiis impertimini, secus omnes interdicite. Et haereticos, qui prolem suam ad nos baptizandam attulerint, si iurent eandem a nobis minime segregaturos, illam baptizate, et ipsos adhortamini ut nobiscum communicent.

Iacobi Edessae.

Christianum, qui agarenorum aut ethnicorum religionem professus fuerit, deinde resipuerit, haudquaquam baptizamus; sed oratio dumtaxat paenitentium a pontifice super eo fiat, imponaturque ei tempus paenitentiae; quam cum expleverit, communicet.

Iohannis patriarchae.

Eos, qui ab haereticis baptizantur, et postea resipiscunt, si chrismate non fuerint perfecti, chrismate consignamus, deinde ad mysteriorum communionem recipimus.

Georgii.

Presbyter, qui ad communionem recipit aut baptizat ethnicum sive haereticum, interdicto subiaceat.

Directio.

Illos videlicet : qui non consentiant
se credere.

SECTIO II.

*De iis qui ex indulgentia
baptizantur.*

Laodiceae.

Oportet ut ii, qui in aegritudine
baptizantur, et postea convalescunt,
fidem discant, et sciant se divina gra-
tia dignos effectos fuisse.

Severi.

Qui ignorat an fuerit baptizatus
neque, illum sacerdos baptizet dicens :
baptizo talem, si non est baptizatus,
in nomine patris et filii, et spiritus
sancti. Sanctus namque Cyrillus gô-
minos unius feminae filios, quorum
ignorabatur uter fuisset baptizatus,
in baptisterium immersit dicens : ba-
ptizatur, qui non fuit baptizatus, in
nomine patris, et filii, et spiritus san-
cti. Qui baptizati fuerunt ab iis, qui
presbyteri facti non sunt, baptizen-
tur ac si non fuerint baptizati (1). Qui
a diacono fuerint baptizati, perficiun-
tur consignatione chrismatis et ora-
tione ; similiter et qui a presbyteris
baptizati fuere, et chrismate non fue-
runt uncti.

Instante morte, si presbyter non
sit vicinus, licet etiam diacono bap-
tizare ; verum si postea venerit pres-
byter, chrismate hic ungat, et consignet
ad perfectionem : scriptum est enim
in constitutionibus apostolorum : dia-
conus, si presbyter vicinus non sit,
in necessitate baptizet.

Si fuerit necessitas mortis, ipse pres-
byter etiam non ieunus baptizet. Ae-
grotus itidem, qui baptismum susce-

pturus venit, etiam post cibum eom-
munionem ob necessitatem sumat.

Iacobi Edessae.

Si ante baptismum, particula (xata)
seu oblatio sacrificio destinata, allata
fuerit, offeratur ; deinde presbyter ba-
ptizet : quod si baptismus antea praepa-
ratus sit, licet baptizare, deinde
offerre.

Timothei patriarchae.

Qui daemonium habet, et mulier
menstruo laborans, donec munden-
tur, haudquaquam baptizentur, nisi
immineat mors.

Iacobi Edessae.

Infans morti proximus, si ad sa-
cerdotem afferatur, ubi non est nec
fluvius nec pelvis, nec concha, si in
utro aquam repererit, illam super ca-
put infantis fundat, dicens : baptiza-
tur talis in nomine patris, et filii, et
spiritus sancti, etiamsi portetur a ma-
tre. Sacerdos, qui in verbo Dei an-
gelum, ligare tentaverit, ne animam
pueri morituri accipiat ante bap-
tismum, deponatur.

Theodosii patriarchae.

Sacerdos baptizans, si alium pres-
byterum sive diaconum non habeat,
qui puerum una cum ipso teneat, ipse
sedeat, et eos qui baptizantur super
suis genibus colloquet, et ungat.

Cyriaci Amidae.

Hypodiaconus cum baptizante pres-
bytero non teneat.

Iohannis patriarchae.

Non licet cuiquam cum prolem
suam baptizat, super sancta concha
illam pro susceptore componere : sed
unusquisque baptizandus susceptorem
habeat, masculus quidem masculum,
et feminam femina, unus unum, nec
duo aut plures suscipiant.

(1) Hanc doctrinam non admittit Ecclesia catholica.

SECTIO III.

*Quod cum chrismate fiat baptismus ;
et de aqua baptismi.*

Laodiceae.

Oportet, ut qui baptizantur, post baptismum pingui unguento ungantur, et participes efficiantur regni Christi Dei nostri.

Iohannis Tefae.

Sine chrismate numquam baptismus perficitur, neque per oleum orationis dumtaxat.

Cyriaci.

Chrismate oportet consignari eum, qui baptizatur; si autem istud minime reperitur, et in cornu olei unctionis gutta aliqua manaverit, ex ea perficitur per orationem impositionis manus.

Iacobi.

Aqua baptismatis nemini concedatur, ut ad aedes proprias ad curationem, aut aspersionem asportet; sed aqua illa dumtaxat quae in nocte epiphaniarum benedicitur.

Aqua benedicta baptisterii non profanatur, etiamsi manum suam ea sacerdos abluat propter pinguedinem olei; vel si aliam aquam, dummodo ea modica sit, superaddat; vel si in alterum diem servetur, quia postero die ea baptizandum sit: sed et quidam etiam ex eadem fermentum sumunt, asservantque ad mortis necessitatem. Baptizare aquis baptismi tabulam, quae ad convocandum in ecclesiam populum pulsatur, non permittitur. Masculinum suscipi a femina, et feminam a masculo, non permittitur.

Georgii.

Masculus masculinum suscipiat, et feminam femina; et sacerdos qui id mi-

nime observat, deponatur.

Iohannis patriarchae.

Sacerdos baptizans, faciem ad orientem conversam habere non debet sed ad occasum, sicut et in reliquis manus impositionibus, quae a sacerdotibus peraguntur. Quocirca locus statuatur medius inter alveum et parietem orientalem, neve luic iungatur.

Directio.

Plerumque baptisterium ad latus australe altaris construitur.

Dionysii patriarchae.

Divus Paulus ait: si circumcideris, Christus nihil vobis prodest. Nullus ergo fidelis, spiritum deserens, ad carnem iudaice inibet, ut circumcisionem, quae a Christo cum baptismo commutata est, adhibeat.

Doctrina apostolorum.

Diaconissa feminas baptismum suscipientes ungat; et presbyter ad impositionem manus caput tantummodo ungat, et divinas invocationes recitet; cumque suscipiens baptismum ex aqua ascenderit a diaconissa suscipiatur, atque ab eadem pudicitiam et sanctitatem doceatur.

Directio.

Hoc tempore oleum et chrisma in aquam fundunt, et frontem solummodo chrismate presbyter linat, interposito lintecolo inter ipsum et feminam baptizatam.

SECTIO IV.

De tempore baptismi.

Apostolorum.

Postrema hebdomada, cum catechumeni exorcizantur, media nocte sabbati veniant ad aquas mundas fluentes, et baptizentur primum pueri;

et si quidem valeant respondere post sacerdotem, respondeant; secus, parentes pro illis respondeant. Deinde feminae solutis crinibus adsint: annuli-que et omnia ornamenta viris ac feminis baptismum suscepturis anferantur, Pauli.

Catechumeni per triennium catechizentur, deinde baptizentur: servor autem in fide tempus istud imminuit, quoniam non tempus, sed modus iudicatur.

Neocaesareae.

Catechumena grvida baptizari debet: cumque proles edita fuerit, etiam ipsa baptizetur; non enim de matris baptismo participat.

Lodiceae.

Non debet quispiam post secundam ieiunii quadragesimalis hebdomadam baptismum suscipere. Qui autem baptizantur, fidem discere debent, atque in feria quinta mysteriorum episcopo aut presbytero eandem recitare.

Iohannis Telae.

Tota magna hebdomada baptisterium aperiatur post officium matutinum: vos autem ad illud accedentes honorate matrem vitae ante eiusdem spirituales diem psalmis et canticis.

SECTIO V.

De perfectione baptismi.

Iacobi Edessae.

In duos ordines ista perfectio dividitur. In primo itaque ordine est oratio super catechumenos, mox orationem pro seipso sacerdos recitat, deinde orationem super eosdem catechumenos, quae cum incenso dicitur. Postea eorum nomina describuntur, et consignantur in fronte in nomine

patris, et filii, et spiritus sancti. Illis vero in sup ordine stantibus, sacerdos ad eos occusum versus se convertit, et recitat orationem exorcismo praemittendam: deinde exorcismum adversus diabolum, in terribili nomine Dei dicit: postea abrenunciare eos iubet satanae, et omnibus ad ipsum pertinentibus. Mox se ad orientem convertunt, et Christum sequuntur, profitentes se credere in illum, in patrem eius, et in spiritum sanctum eiusdem. Deinde oratio recitatur qua gratiae aguntur, quod christiani fieri digni-effecti sunt.

Et vero secundum antiquam consuetudinem longo tempore sic manebant, et interim christiani dicebantur, tum demum baptizabantur. Baptismum autem suscipere volentes baptisterium ingrediuntur, et dicunt: credimus in unum Deum; et reliqua usque ad finem. Deinde sacerdos pacem annunciat et orationem recitat, mox sancto oleo illos consignat, et nudi consistunt, donec alteram orationem absolvat, in qua ter in aquam insufflat in formam crucis dicens: conteratur caput draconis. Postea christi- ma ter in figuram crucis fundit, orationem interim dicens. Deinde illos baptizat in nomine patris, et filii, et spiritus sancti. Mox chrismate eos consignat dicens: et hoc signaculum in nomine tuo accipiant. Deinde gratiarum actionis orationem absolvit. Postremo ad ecclesiam profecti mysteriorum participes fiunt.

Directio.

Instante mortis periculo, posteriorem hunc ordinem tantummodo peragimus, nec ille prior ordo catechumenorum est necessarius.

CAPUT III.

SECTIO II.

De myro divino. In eo sunt sectiones quinque.

De vasis myri, et de cautela in eius usu.

SECTIO I.

De iis, quibus potestas est consecrandi myron, et quando, et ubi.

Cypriani.

Consecrare myron non licet haeretico: neque enim ipsi est altare, vel ecclesia. Unguentum siquidem praevaricantium caput meum non perueniet.

Iacobi Edessae.

Nullus canon prohibet consecrari myron, quotiescunque causa postulet. Ego enim scio, episcopum quandam, hominem diaconum nactum esse in quadam ethnica civitate, et nocte una consecrasse myron, ac unxisse altare, missamque celebrasse, et ordinavisse illum presbyterum. Feria autem quinta mysteriorum consecratur, ut sit proximum passioni Domini nostri. In sepulturam etenim meam fecit hoc: et ut sit paratum iis, qui baptizantur in festo.

Iohannis patriarchae.

Nemo ex episcopis potestatem habet a Deo consecrandi myron in pagis; quia non est consuetudo, ut in iis consecratur, sed in civitatibus, ac iis in locis, quae antiquitas ad hoc deputata fuit. Quod si persecutio fuerit, consecratur, ubi oportuerit; verumtamen occulte.

Directio.

Ex his innoscit, quod patriarchae tantummodo et catholico ac metropolitanae potestas sit consecrandi myron.

Iohannis episcopi.

Cornu myri haeticorum, sive argenteum sive stanneum fuerit, reformetur, ut fiat aptum unguento orationis.

Iacobi Edessae.

Ollac et lagenae myri sive ex argento, sive ex auro fuerint, cum atteruntur, liquefiant; et si quid materiae addere opus sit, fiat; et ad idem opus denuo construantur: quod si ex vitro fuerint, infodiantur terra; et si servant odorem suum, laventur aqua pura in concha baptismi.

Soli episcopo potestas est myron imminutum augendi oleo orationis, non autem sacerdotibus, quibus ipsum neque licet de vase in vas transfundere, neque sibi invicem tradere; sed ab episcopo accipiat ille, qui eget: et cum prope non adest, in vase ano mittatur de ecclesia ad aliam ecclesiam, et non effundatur. Sacerdos qui dat myron, ut immittatur in aurem eius qui tentatur, damnatur.

Georgii.

Sacerdotes, qui dant myron infirmis, excommunicantur.

SECTIO III.

De condimento, et confectione unguenti suaveolentis.

Directio.

Cinnamomi, quinquaginta drachmae: spicae, sexaginta drachmae: cariophylli, nucis myriacae, croci, zingiberis, piperis, ex unoquoque viginti drachmae conterantur, et purificen-

tur, et commisceantur 400. drachmis unguenti puri olivae. Et mittatur id in ollam magnam vitri, ac igni superponatur olla magna aenea, quae plena sit aqua, et collo ollae alligetur rutabulum ferri, et appendatur intra aquam, quin pertingat ad fundum ollae, et succendatur ignis, ac ebulliant aquae tribus horis: tunc demittantur in ollam tactis humidi sexaginta drachmae, et coquantur una hora. Deinde totum ignem removeant de sub olla, et cum frigent aquae, tollant ollam, et relinquant unguentum, donec eliquetur, ipsumque fundant in amphoram sanctificationis.

SECTIO IV.

De perfectione consecrationis eius.

Dionysii Athenarum.

Postquam dimissi fuerint ordines imperfectorum, procedunt circumgestationes suaveolentes pontificis per totum templum, et doxologia psalmodiarum, ac lectio librorum divinarum. Deinde ponit episcopus myron super altare contactum duodecim sanctis alis. Et vociferantur psalmodiam hymni flabelli prophetarum. Et post perfectionem eorum, quae ab ipso sacerdotali ministerio peraguntur, illo utitur erga unamquemque ex perfectionibus summi sacerdotii.

Directio.

Hora tertia feria quinta mysteriorum ordinentur tres ebori psallentium in altari, et in choris, et in bematibus. Et cum episcopus ordinem album induit, ac sedet ad orientem altaris super sedem altam, incipiunt, ac dicunt canonem. Et cum unus ex episcopis ponit ordinem, circumducunt

thuribulum cum pedo illius, qui consecrat; et flabella, ac luminaria per totum templum: et dicunt canticum peccatricis, ac redeunt ad altare, et legunt lectiones veteris *testamenti*. Deinde praedicat archidiaconus litaniam: et intrat episcopus solus, ac coniungit balsamum cum unguento suaviter ondito, dicens hymnum. Misit Deus. Deinde fert amphoram super pectus suum subtus phainam (*cucullum*), et elevat arcam supra caput eius, duodecim vero subdiaconi gestant luminaria, et duodecim diaconi flabella, ac duodecim sacerdotes thuribula cum cruce, et evangelio, et exclamat archidiaconus "Eant illi, qui dimissi sunt." Et dum foras mittuntur alieni, et catechumeni, et energumeni, exclamat episcopus ter *alleluia*: post ipsum autem respondent - Gloria in excelsis. Deinde dicunt cyclion - Ipse tamquam sponsus, qui procedit de domo thalami. Et exeunt per portam septentrionalem, ac circumeunt totum templum, dicentes hymnum consecrationis myri, et in omni plaga, ad quam perveniunt, exclamat archidiaconus - Sophia - ter, et flabella abscondunt. Et cum perveniunt ad portam altaris, dicunt "aperi mihi portas iustitiae," et intrant ad altare, ac ponunt amphoram super tabulam, quae super mensa vitae est, eamque cooperiunt anaphora. Et incipiunt secundum ministerium.

Stant diaconi cum flabellis circum altare, et presbyteri cum thuribus, et lateribus, et luminaria coram altari: et incipit episcopus orationem initii, ac psallunt - Eructavit cor meum, ac dicunt. Sanctus es, sanctus es, Domine - et ponunt ordinem, ac di-

eunt - Credimus - et legunt lectiones novi (testamenti), et evangelium, et praedicat archidiaconus litaniam, et incipit episcopus in signo oblationis (missae) - Gloria Patri - Deinde inclinationem, (dicit) pro se ipso, et attollit vocem suam - Quoniam suavis - Deinde orationem anaphorae recitat inclinatus, et attollit vocem suam - Concede nobis Domine. - Et dicit diaconus - Stemus recte - et circumfert anaphoram, ac cruce signat ad to - Charitas Dei patris - Inclinatio. - Deus patrum nostrorum - et extollit vocem suam. - Illum, quem collaudant. - Inclinatio. - Vere sanctus. - Et extollit vocem suam ac facit tres cruces, et dicit archidiaconus - Cum silentio et timore. - Et inclinatio. - Deus ille magnus - et extollit vocem suam, in singulis quatuor invocationibus faciens crucem unam. Deinde inclinatio - Rursus offerimus tibi - et attollit vocem suam - Ut sint oves. - Deinde inclinatio susceptionis gratiae. Et extollit vocem suam - Concede illis - et crucem ducit ad - sint miserationes. - Deinde collaudat, digitum suum circumferens supra anaphoram, et facit crucem primam in duobus alleluia, et crucem secundam in - Propterea unxit te - et duobus alleluia: et crucem tertiam in - Gloria, et a saeculo, et duobus alleluia. Deinde praedicat diaconus. - Item, ac item. Deinde oratio to - Pater noster, qui es in caelis. - Deinde - Ita Pater bone. - Et dat pacem. Deinde orat - Caput magnum - et crucem facit in - Sit gratia - tum orationem orat, et fert anaphoram manifeste, et procedit cum clericis: tum dicunt hymnum, et cum fiabellis, thuribulis, ac luminarihus ascendunt in bema, et circumferunt

myron in quatuor plagas. Deinde exponit mysteria myri, et orat pro populo, ac descendunt eum canticis, et ponunt myron super altare, et dicit diaconus litaniam, ac obsignat.

SECTIO V.

De perfectione unguenti unctionis.

Georgii.

Feria quarta dimidii ieiunii congregantur clerici, episcopus ponit lagenam plenam unguento puro olivae super mensam coram mensa vitae, et psallunt - Misere mei - et ordinem dicit, ac orat inclinationem - Christe Deus ille, qui sanitatem - et extollit vocem suam - Veni ergo - et orat inclinationem - Ita rogo - extollit vocem suam - Tu etiam nunc - et dat pacem, ac crucem facit in - Sit gratia - et signat unguentum in nomine patris, et filii, et spiritus sancti, eum tribus crucibus: deinde dicunt - Sanctus est Deus - et - Pater noster, qui es in caelis - et obsignat.

Iohannis patriarchae.

Quotiescumque consecrat episcopus myron, consideret attente cornu unctionis: et si nihil in eo fuerit, repleat ipsum per orationes, et consignationes dictas, et hoc opus quoque est unius episcopi.

Directio.

Hoc unguentum est, quo ungentur baptizati ante myron, eo quod sine eo baptisma non perficiatur: sit rursus ad curationem infirmorum, quemadmodum dixit apostolus Iacobus. Si quis vestrum fuerit in angustia, oret: et si lactatur, psallat: et si infirmus, vocet presbyteros ecclesiae, et orent super eum, ac ungant

eum unguento in nomine Domini : et oratio fidei sanat illum , qui infirmus est : et si peccata commiserit , ei dimittuntur. Et in actibus rursus scriptum est quod infirmos multos ungebant apostoli unguento , et sanabantur.

CAPUT IV.

De oblatione.

Et sunt in eo sectiones octo.

SECTIO I.

De materia corporis et sanguinis salutaris.

Apostolorum 3.

Si quis episcopus , aut presbyter , cum xata res alias super altare offerat , scilicet mel , aut lac , aut pro vino siceram (1) , aut volatilia , aut animalia , deponatur. Praeter spicas perfritatas , et uvas non licet aliud offerri in altari , nisi unguentum pro lucerna , et res odoratas ad thuribulum.

Adaei apostoli 26.

Panis oblationis in die illa , qua coquitur , ascendat ad altare , et non post dies aliquot , quod fieri non licet.

Apostolorum.

Omnes fruges mittantur domum episcopo , et presbyteris , et non ad altare : et illi distribuant diaconis , et reliquis clericis.

Iohannis patriarchae.

Presbyter , qui cum xata offert super altare dulcedinem (2) , aut siceram , aut quidpiam aliud praeter spicas perfritatas , et uvas , ac vinum , deponatur.

Iohannis Telae.

De manna , quod figura fuit huius panis caelestis , dixit Deus : singulis diebus colligite , et ne residuum ex eo servetis in matutinum. Et per hoc , duo docet nos , quod xata eodem quo coquitur die , offerri debeat , atque ut pro numero populi offeramus placentas , et ita de calice : et non superfluum quidpiam imprudenter comedatur. Margaritae (*panes eucharistici*) autem minutae efficiantur. Et in calice dimidium vini , et dimidium aquae misceatur : et si in calice iusta humoris mensura deficiat , potest ipse sacerdos superaddere ei ex illo , quod non est sanctificatum. Et si superest , ex margaritis , custodiantur caute , et aliis diebus dentur.

Iis autem , qui a vino , et pane abstinent , maiores margaritas per simplicitatem suam tradunt aliqui sacerdotes. Verum id minime convenire , liquet ex eo , quod corpus mysticum non corporalis sed spiritualis est eibus. Homines vero huiusmodi a religiosissimo Babula canes voratores Domini sui appellantur.

Iacobi Edessae.

Corpus dominicum non solvitur , cum tingitur aqua : neque ideo ut simplicem efficeret panem , quem dedit Dominus noster Iudae , illum aqua tinxit , sed propterea quod siccus erat ex massa (*seu mactra*) et non mollis.

Non oportet cuiquam dare ex xata , quae ad templum allata est , antequam ex ea oblatio offeratur.

Xatam , quae superest , possunt sacerdotes vendere , verum sacerdotibus suis sociis.

(1) In margine. - Siceram , hoc est , quod constituitur ex melle , aut dictylis etc. (2) In margine - id est mustum expressum.

Theodosii patriarchae.

Si xata venit ad ecclesiam, et vinum, et non egeant oblatione, calicem solum consentient ex vino illo, et sufficit ad communionem illorum, qui obtulerunt.

Sacerdos ille, qui xatam simplicem frangit, et addit oblationi, quae sanctificata est, corripitur, et tribus mensibus suspendatur, et postea ministret.

Si venerit xata ad ecclesiam, et non adsit presbyter, potest ipse diaconus accipere ex illo vino, et calicem consignare.

Illi, qui a Iudaeis in festis eorum recipiunt azyma, dure redarguantur.

Cyriaci patriarchae.

Si xata manet, et non offertur eodem die, ex vino eius offeratur diebus sequentibus; et si mutetur, unam tantum guttam sumant ex eo propter participationem.

Directio.

De quantitate sigillorum, quae offeruntur, nihil habemus, nisi quod in libro primo Clementis ita declaratur: offeramus autem in die sabbati tres tantummodo panes ad perfectum numerum Trinitatis; et panes quatuor in die dominica iuxta numerum completum evangelii. Et in libro secundo dixit: illi, qui baptizantur, nihil aliud secum afferant, nisi unum panem ob eucharistiam: dicimus ergo, quod iuxta convenientiam oportet offerre: utrum an pares debeant esse, an vero dispare, mandatum non accepimus.

SECTIO II.

Admonitiones circa sumptionem mysteriorum.

Severi.

Illi, qui dant pueris iis, qui oblationem ruminatam expuunt, prohibeantur. Cum omni etenim praeparatione et puritate oportet nos accedere ad sancta mysteria, praeterquam si necessitas, aut morbus compellat, ut alias homo accedat.

Mulier menstruata ne communicet mysteriis, donec omnino sistatur sanguis eius. Et similiter illa, quae cum viro recubuit, non accedat usque ad reditum diei. Oportet enim, ut illa in antecessum praeparet animam suam, et a concubitu legitimo abstinere in honorem mysteriorum sanctorum.

Directio.

Minus quam tribus diebus non perdurat fluxus sanguinis menstrui, neque plus decem diebus: et quod magis, aut minus est, infirmitas est, minime vero ad sanitatis modum pertinet.

Timothei.

Fidelis energumenus, si mysteria non irrideat, neque blasphemet, accedat; non vero omni tempore, sed festis diebus.

Vir, et mulier, si fuerint in copula, non decet, ut oblatione donentur eadem die. Dixit enim apostolus, ne fraudetis invicem, nisi quando ambo vacare debetis ieiunio, et orationi, et iterum in idipsum revertimini, ne tentet vos Satan propter concupiscentiam corporis vestri.

Si contingat saeculari pollutio nocturna, quando desiderium mulieris praecessit, non decet illum oblatione

donari : quod si Satan tentat eum, quo ipsum privet mysteriis, convenit ut oblatione donetur.

Mulierem fidelem tempore menstrui non decet accedere quoad mundetur. Iacobi Edessae.

Mulier, quae parit biduo aut tri-
duo ante feriam quintam mysterio-
rum, si se ipsam abluere possit a suo
sanguine, potestatem habet commu-
nicandi sacris mysteriis. Et illa, cui
est via mulierum, non communicet,
quoad stet fluxus sanguinis eius, si
non adsit necessitas : vivam prohibe-
re a sumptione non decet, eo quod
generet feminam.

Illi, qui ministrant calicem sancti-
ficationis, licet immiserint in eum
aqua, seu ad oblationem, si volunt
communicare iterum in die illa, non
prohibeantur, eo quod non biberunt
simplicem potum.

Sacerdos, qui insomnem duxit no-
ctem, non debet offerre oblationem
in illa die, non quia immundus sit,
sed ob honorem mysteriorum, si non
fuerit necessitas.

Nemini licet cibum aliquem aut
potum quemcumque capere ante sa-
cramentorum sumptionem, nisi ur-
gente morbi necessitate, aut in mor-
tis periculo. Et si quis ex errore bi-
berit potum simplicem in aliquo maio-
ri festo, ac petierit communione do-
nari, sacerdotis iussu communicet,
accepto prius canone.

Non licet, ut post sumptionem my-
steriorum homo in balneum eat, ac
lavet, et detergat caput suum; non
quod peccatum haec res importet, sed
propter scandalum fidelium, et hono-
rem mysteriorum.

Directio.

Ante sumptionem autem mysterio-
rum potest homo balneum ingredi,
ac lavari : verumtamen caveat, ne
aqua intret in gulam ipsius.

Iohannis Telae.

Si contigerit, hominem ante dilu-
culum bibere aquas, existimo, fas illi
esse communicare, dummodo con-
scientia eius non sit dubia.

Directio.

Verum si dormierit post potum,
antequam sol oriatur, et ob necessi-
tatem morbi, licet aegrotus comele-
rit, necesse est, ut detur ei sancti-
ficatio, neque fraudetur.

Feria quinta mysteriorum, et sab-
bato annunciationis, si homo lavet os
suum, et descendat aqua in gulam
ipsius inviti, non fraudetur sumptione
mysteriorum.

Cuius os aegrum est, si commu-
nicare velit, non inseratur ei radix
(*virga*) in os, neque enim mandat,
etsi nihil descendat in eius gulam.

Rabulae.

Sacerdotes ne dent oblationem ten-
tatis, ut res sanctae non afficiantur
irreverentia.

Cyriaci patriarchae.

Non licet per Deum episcopo, aut
presbytero bis in die celebrare; ne-
que super eodem altari, seu tabula
bis eodem die liturgiam offerre.

Persae.

Non licet presbytero, aut diacono,
qui orationem noctis non persolvit,
intrare ad altare, sed in porta com-
municet.

Non licet presbytero saeculari offer-
re absque diacono.

Presbytero, aut diacono non li-
cet intrare ad altare, cum discincti

sunt, nec nisi cum calceis mundis : et si calcei proprii fiant altaris, convenientius est.

Antea quam homo sumat oblationem, non licet ei colloqui cum ethnico aut iudaeo.

Illi, qui scandalizati sunt invicem, non communicent, antequam reconcilientur.

Altare, in quo mansit oblatio, sine lumine non relinquatur per totam noctem.

SECTIO III.

De iis, qui separati sunt.

Apostolorum 8.

Si homo ex ordine sacerdotali, cum sanctificatio facta fuit, non sumit mysteria, siquidem causam probabilem dicat, dimittatur ei; secus, separetur.

Eorundem 9.

Omnes fideles, qui ingrediuntur, ut audiant scripturas, non autem manent usque ad sumpcionem mysteriorum, separentur.

Antiochiae 2.

Omnes illi, qui faciem avertunt a sumpcione mysteriorum, deiciantur, et cum paenitentiam egerint, recipiantur.

Laodiceae.

In domibus oblationem fieri non oportet.

Eustathii.

Haereticis ad nos venientibus sive sanis, sive aegris, quoad fieri potest, oblatio danda non est : et si fieri non possit, tempori convivendum quidem (1), sed illi hortandi sunt, ut apud nos maneant.

Iacobi Edessae.

In monte, aut vinea, aut agro, aut ovili ovium, aut boum, aut equorum reprehensibile non est offerre oblationem, verum id non ob aliam rem, quam propter synaxim fidelium ibidem occurrentium.

Sacerdoti orthodoxo haud licet dare haereticis ex oblatione eorum, et hoc, quamvis id exigant ab eo, videlicet quando paratum non est illorum sacerdotale ministerium.

Mulier, quae Agarenis fuerit (*nupta*) si quando non detur ei oblatio, ipsa dicat, quod agarena fiet, detur ei : verum cum canone eleemosynae, quem accipiet.

Qui diffamatur de fornicatione, separetur a communione : quod si tantum suspicio fuerit, scientiae Dei negotium eius relinquendum est.

Si christianus, agarenus factus, revertitur, scilicet is qui gentilis fit, et reddit, fiat oratio super eum ab episcopo, et cum absolverit tempus paenitentiae, communicet.

Presbyter, qui violenter ducitur ad pugnandum, et accidit, quod percussio eius letalis sit, ubi aliquo tempore suspensus fuerit a suo ministerio, conscientiae ipsius relinquitur, utrum ministret nec ne.

Iohannis Telae.

Iubeatur universus populus, ut assidui sint tempore sanctificationis, et non separentur ponantque partem suam cum non communicantibus.

Ab oblatione haereticorum, tamquam a veneno mortis, oportet nos fugere.

(1) Puto verba fieri de resipiscantibus. Alioqui nolite sanctum dare canibus. E.

Timothei patriarchae.

Nefas est offerre oblationem, praesentibus haereticis, qui non communicant.

Athanasii magni.

Ex calice, quem consignat sacerdos haereticus, sumere fas nobis non est; sed neque illum ignominia afficiamus, verum custodiamus eum in honorifico loco.

Theodosii.

Illis, qui cum fide poscunt offerre oblationes in domibus, aut in montibus, concedatur.

Iohannis patriarchae.

Presbyter, qui absque altari, idest tabula, offert, excommunicetur.

Georgii.

Presbyter, aut diaconus, qui dat oblationem haereticis, deponatur.

Philoxeni.

Licet in ecclesia sint sacerdotes corrupti et mendaces, dextera tamen, quae imposita fuit super capita eorum, vera est, et oblatio eorum pura: miserationes enim Domini non cohibentur a servis eius ob insipientiam sacerdotis.

SECTIO IV.

*De transmissione mysteriorum,
et contractatione ipsorum.*

Laodiceae.

Ne in regiones alias mittantur mysteria, cui ad benedictionem, in festo paschatis.

Iacobi Edessae.

Non licet dare partem ex sanctificatione cuivis petenti illam secum deferre in domum suam; sed si fuerit infirmus, clerici afferant ei: et si non possint introire in locum, ubi ille ver-

satur, per saeculares pios, aut per feminam fidelem mittantur ei mysteria cum charta, aut panniculo puro linneo, quae postea comburantur; aut cum folio vineae; aut cum pane puro, quae postea comedantur.

Nefas est sacerdoti ponere sanctificationem in speculo (*ostensorio*) super anaphoram (*sive parvam cannam*) et componere super eam; sed super suum humerum ferat eam, eum ad aegrotum, qui longe positus est, defert: et aegrotus, qui communicat, si velit, ore suo illam recipiat; et si malit, manu sua illam sumat, et ponat in ore suo; et si is non possit, ille qui defert, manu sua illam apprehendat, eumque participem faciat, etiam si ipse saecularis sit, non enim idcirco ea, quae sunt sacerdotii, praesumit peragere. Cum praesens non est sacerdos, et reperiuntur sacramenta, possunt fideles utriusque sexus manibus suis sumere, et ponere in ore suo, si profunda fuerit capsula; secus, ore suo sumant. Non enim, si ore suo sumat homo margaritam, honorem ampliorem exhibet sanctificationi: neque si manu sua sumat eam, et ponat in ore suo, contemnit eam.

Illi, qui partes sanctificationum in amuletis assuunt, aut cum eruce in collis suis appendunt, aut cum ossibus martyrum, aut in lectis suis, aut in parietibus suis, aut in vineis suis, aut in hortis suis, cen ad custodiam collocant, prohibeantur id facere: alias, separentur.

Aquam, aut unguentum, quae cum fide collocantur sub mensa vitae, cum perficiuntur mysteria, infirmis petentibus cen ad sanationem, dari nihil prohibet: similiter de pulvere altaris;

verum ad potum, aut cibum, et non ut ea sibi appendant, aut ut spargant ea super lectos, aut praesepia; aut in solo possessionum suarum.

Directio.

Et ut iumenta ea potent, licet hic doctor vetet, ego quidem non interdicto.

Iohannis Telae.

In stragulo lineo, aut in charta, mittatur oblatio infirmo, et deinde comburantur; aut in lagenis, et subito redeant ad altare; et in necessitate per fidelem alterutrius sexus mittitur.

Sine capsula non proferat sacerdos carbonem manu sua, ut alieni det.

Si magna sit phiala, et multa xata, ex quatuor angulis ordina cruciformiter: et si parva, unum super altero pone sigilla.

Rabulac.

Nemo presbyteratu, aut diaconatu destitutus audeat oblationem homini dare.

Presbyteri, et diaconi, qui dant sanctificationes, non idcirco recipiant donum.

Theodosii patriarchae.

Corpus Domini non ponatur in arboribus, aut terminis; et licet cum fide aliqui id faciant, nefas tamen est eis.

Cyriaci.

Diaconus cum presbytero non ministret corpus, neque frangat.

SECTIO V.

De ordinatione sumptionis.

Nicaeae.

Diacono non licet dare oblationem presbytero neque sumero ante episcopum, sed post presbyterum sument

diaconi, cum episcopus, aut presbyter dabit eis.

Directio.

Calicem ipsi bibant, et bibendum porrigant invicem, ac saecularibus. Sacerdos autem non potest sine calice corpore solum communicare; sed si fieri potest, cum ipse corpus dat, diaconus calicem bibendum tradat: hoc iustum est, et canonicum, nam dixit Dominus - comedite de corpore meo, et bibite de sanguine meo. - Et si fieri non possit, sacerdos intingat corpus in calice, quem ad ipsius dexteram gestat diaconus, et communicet, quemadmodum facimus in occidente.

Et si neque hoc fieri possit propter multitudinem populi, sigilla, antequam severnat margaritas, sacerdos intingat in calice tempore fractionis, et postea communicet, quemadmodum faciunt orientales.

Presbyteros autem et diaconos cum patena communicet episcopus, et similiter sacerdos. Et quando presbyter offert, et vult communionem accipere episcopus, hic per se ipsum ascendat ad gradum, cum descenderit presbyter, et communionem accipiat, non autem presbyter communicet illum.

Abbatibus autem monasteriorum, et archipresbyteri a sacerdote, qui offert, communionem accipiant.

Iacobi Edessae.

Reprehensibiles sunt illi, qui petunt in oblatione feriae quintae mysteriorum, et sabbati annunciationis, praeferebant oblationibus reliquorum dierum, quia tam eorum, quam reliquorum dierum oblationes pares sunt, nec alia est alia praestantior aut deterior, cum idem ministerium in om-

nibus peragatur: quamobrem non decet eas in annum conservari. Similiter rursus et fideles, qui petunt oblationem virginem, reprehensibiles sunt, idest antequam *sumat* sacerdos, qui offert: non enim fas est dare eam: et presbyter, qui sic dat, deponatur.

SECTIO VI.

De negligentis occurrentibus.

Iacobi Edesseni.

Corpus illud, quod ob negligentiam presbyteri corruptum est, vino mixto attrahatur, et clerici, remotis saecularibus, ministrent ipsum: neque fas est, ipsum tale proici in lacum aquae; et si contigerit, ille qui proiciit, canonem suscipiat, et aqua lacus ad potum fidelium conservetur, et lutum eius, cum abstergitur, in agrum in loco mundo proiciatur.

Si absque voluntate hominis effundatur sanguis sanctus, cultro abradatur ille locus, si terreus est, aut ligneus, et ramentum in ignem proiciatur; et si lapideus est, carbones super illum ponantur.

Rabulae.

Fragmentum, quod cadit de corpore sancto super terram, accurate quaeratur, et si inveniatur, eradatur locus eius, si terreus sit, et ipsa illa terra aqua confundatur, et *hanana* (1) detur fidelibus: et si non inveniatur, similiter scalpatur locus, ut diximus. Eodem modo, et si e sanguine effunditur, si lapideus sit locus, carbones superimponantur ei.

Directio.

Aliis non placet ignem ponere, sed

aquam proicere, et scalpere: hoc quoque mihi videtur.

Theodosii patriarchae.

Si contingat deiici sanctificationem supra vestes saecularium, accurate laventur, et denuo abscondantur a dominis suis.

Oblatio, quae aliqua ex causa maneat tamdiu, donec corrumpatur, ita ut non possit homo sumere eam, in ignem proiciatur.

Directio.

Illud religiosissimi Iacobi convenientius est peragere. - Cyriacus - capsulae, et calices, in quibus ministratur sacrum, si corrupti fuerint, et sint ex auro, aut argento, aut stamno, possunt comminui, et novi constitui; verum ad ipsum ministerium. Potest etiam materia eis addi, neque tamen expedit, ut orationibus mysticis, aut unctione perficiamus eos: similiter, et si ab haereticis veniant, sine reprehensione recipiuntur.

SECTIO VII.

De perfectione mysteriorum sanctorum.

Iacobi Edessae.

Olim post lectionem librorum sanctorum fiebat oratio super auditores, et proclamabat diaconus - *Ite auditores.* - Et sub manu episcopi, aut sacerdotis transeuntes ibant. Similiter etiam energumenis, et catechumenis, et paenitentibus cum orationibus specialibus sacerdotis, et proclamatione diaconi benedicebatur, et egrediebantur. Hodie autem haec antiquata sunt. Verum post lectionem librorum fit

(1) Idest pro gratis et clementia obtinenda messis illa porrigitur.

oratio introitus, deinde fides ab universo populo dicitur, postea dicuntur tres orationes pacis, et impositionis manus, et detectionis anaphorae. Deinde signat sacerdos populum tribus crucibus, dicens - charitas Dei patris - et post hoc incipit oblationem, tum praecit, ac monet, dicens - Sursum sint mentes - et respondent ei - Sunt - et rursus dicit - Confiteamur Domino - et dicunt - dignum et iustum est. - Deinde ostendit, quem exorat, et invocatur illum, quem omnes creaturae glorificant: et cum elevatur apud seraphim, populus sanctificat ter. Deinde dispensationem Domini commemorat, et largitionem mysteriorum; et signat super oblationem tres cruces, et tres super calicem, et quasi ex ore Domini dicit - Estote facientes memoriam meam - et respondent - memores sumus. - Deinde orat super populum, deinde supplex rogat, ut adveniat Spiritus sanctus, et perficiat eucharistiam, deinde commemorat illos, quos oportet.

Et cum perfecerit omnes orationes, dat pacem populo, eumque signat tribus crucibus, dicens - Et erunt miserationes - et deinde frangit, ac signat: postea orat orationem tibi - Pater noster, qui es in caelis - et totus populus orat - Pater noster, qui es in caelis. - Deinde dat pacem, et facit orationem impositionis manus. Deinde iubet, gratiam Trinitatis concedi populo, quem signat tribus crucibus: postea monet populum, quod sanctificationes istae sanctis et puris dentur solum. Tunc extollit, et ostendit mysteria toti populo tamquam in testimonium: deinde clamant cum confessione - Unus pater sanctus etc. -

Et post sumpcionem fit confessio, et gratiarum actio, ac oratio impositionis manus, et dimittit eos diaconus.

Eiusdem.

In regionibus Graecorum ita, uti nos facimus, faciunt. Alexandriae autem primo ordinem commemorationis faciunt, scilicet patrum, et fratrum, et regum etc., et deinde incipiunt oblationem, et dicunt - Sursum sint mentes. - In locis autem aliis, loco illius - Unus Pater, unus Dominus, unus filius Iesus Christus in gloria Dei Patris - dicunt.

Eiusdem.

Cruces, quae super mysteria 18. fiunt, tribus vicibus dicuntur, cum dicit. - Confessus est, et benedixit - et cum dixit - Panem hunc faciat corpus - et - calicem hunc sanguinem - et eum frangit.

Et cruces, quae super populum 9., similiter tribus vicibus fiunt. Cum dicit - charitas - et - erunt - et sit. - Sed primum se ipsum signat sacerdos, deinde eos, qui sunt ad septentrionem, postea illos, qui ad austrum, postea populum. Si autem nullus in lateribus adsit, se ipsum, et populum solummodo signabit. Canones autem, quos recitat diaconus, ubi diaconus non adest, sacerdos necessum non habet recitare eos: verum si non sit, qui respondeat sacerdoti dicenti. - Sursum corda vestra - et illud - Confiteamur Domino - et illud - sanctificationes sanctis - omnia sacerdos dicere debet, tam suam scilicet, quam populi partem.

SECTIO VIII.

De consignatione calicis.

Iacobi Edessae.

Sacerdos inclusus si solus fuerit, et si inclusi alii fuerint eidem vicini, si velit consignare sibi, aut aliis, quando populus fidelis non est praesens, voluntati eius datum est, et sine reprehensione est in utroque. Et si velit dicere unam ex orationibus propositis, aut omnes, et si velit absque orationibus sub silentio signare pro opportunitate temporis, ipsius potestati datum est.

Nequaquam licet remanere calicem in crastinum, ne forte mutetur, et reus fiat, qui ipsum reliquit. Sententia enim mortis inflicta est a Deo ob hircum illum peccati, qui mansit, et non comederunt eum vespere sacerdotes, et relictus fuit usque ad matutinum. Relinquitur autem calix aut propter aliquos infirmos angustia pressos, quos viaticum sumere oportet, antequam decedant: aut propter ieiunantes, qui ad profundam usque vesperam, ieiunant: praeter hos autem calicem servari in crastinum nefas est. Cum enim sacrum corpus aderit, pronum est ei calicem consignare, et si voluerit homo, ter una hebdomada, eum vocant causae necessariae.

Diacono recitare orationem aliquam, aut quippiam omnino dicere, sive parvum, sive magnum, non licet, quando sacerdos consignat calicem.

Iohannis Telae.

Margaritam, qua consignatur calix, quoties minister ministrat cali-

cem, toties sumat: de hoc enim non comperimus ullum praecceptum.

Directio.

Ut ego quidem censeo, illa ipsa margaritam in calicem mittatur, et tempore communionis sacerdos eam sumat, et diaconum suum de particula quae in phiala sunt, ipse sacerdos communicet: non enim decet, cum sacerdos praesens est, diaconum e proprio sumere, et communicare; praeter calicem, quem ipse bibit, neque sacerdos bibendum ei tribuit.

Severi.

Cum celebrat sacerdos, et ponit odores, dicat populus - Credimus -. Deinde orat erectus, et dat pacem, ac signat populum tribus crucibus, dicens - Et erunt miserationes Dei -. Tum accipit particulam, eaque calicem consignat tribus crucibus, inquiens. - Ut uniat, et sanctificet, et convertat mixtum, quod in hoc calice est, in salutarem ipsius Christi Dei nostri sanguinem in remissionem peccatorum etc. - Deinde recitat orationem to - Pater noster, qui es in caelis - et rursus orationem, et dat pacem. Deinde dicit orationem super populum, deinde pacem, et signat populum in to - Sit gratia -. Tum diaconus - Cum timore intueamur. - Sacerdos - Quae praesantificatae sunt sanctificationes sanctis. - Et attollat mysteria. Populus -. Unus pater. - Deinde communionem accipit, et dat, revertitur, orat: gratiarum susceptio: oratio super populum, demum obsignat, dicens - Benedic nobis omnibus -.

Directio.

Scias quod in oblatione supra calicem facit cruces, et hic dum fran-

git, ipsum sanguinem particulâ tangit, cruces faciens.

CAPUT V.

*De ieiuniis, festis, et orationibus.
In eo sunt sectiones quinque.*

SECTIO I.

*De canonibus apostolorum, patrum,
et doctorum.*

Apostolorum.

Siquis clericus deprehendatur ieiunare die dominico, aut sabbato, praeter unum sabbatum annunciationis, deponatur.

Siquis episcopus, aut presbyter, aut subdiaconus, aut lector, aut psalter, non ieiunaverit ieiunium quadragesimale, aut feria sexta, aut feria quarta in hebdomada, deponatur.

Si autem saecularis fuerit, qui non ieiunet, separetur, nisi aegritudine detineatur.

Basidii Gangrae.

Si quis ob religionem imaginariam in die dominico ieiunaverit, sit anathema.

Si quis religiosus praeter necessitatem corporalem superbiat, et ieiunium, quod communitati commendatum est, solverit, quasi perfectus fuerit, neque egeat ieiunio, sit anathema.

Directio.

Cum solutio ieiunii permissa sit a canonibus apostolorum die dominico, et sabbato, ob additamentum, quod factum fuit, sabbati passionis in fine, fas non est, nos in matutino manducare incongrue: sed in honorem ieiunii sancti, tempore horae tertiae stemus in oblatione, et perficiamus oblationem in

omnibus eius partibus, non festinanter prope meridiem egrediamur ab ecclesia: nam ieiunium usque ad vespas, computatum est ieiunium: et ne ieiunantes usque ad meridiem, ieiunium servasse existimemus.

Laodiceae.

Fas non est in ieiunio quadragesimali hebdomadam ultimam in feria quinta mysteriorum solvere, et totum ieiunium vilipendere, sed debemus totum ieiunium ieiunare, comedentes arida.

Non licet in ieiunio quadragesimali oblationem offerre, praeterquam die dominico, et sabbato solum. Non debent in ieiunio quadragesimali fieri convivia, aut natalitia.

Nefas est in ieiunio quadragesimali natalitia celebrare, sed memoriam martyrum celebremus die dominico, et sabbato.

Directio.

Festum annunciationis quocumque die occurrerit, celebrat ecclesia: pariter autem et feria quarta dimidii ieiunii sacrificium offerimus.

Timothei patriarchae.

Mulieri quae pepererit in hebdomada magna passionis, conceditur, ut bibat vinum, si voluerit: et similiter omnibus infirmis.

Iacobi Edessae.

Potestatem non habet presbyter licentiam concedendi saeculari, ut bibat vinum eum amico suo in ieiunio quadragesimali.

Sacerdotes ne coacte, sed voluntarie ieiument: nulla enim merces est in eo, quod vi peragitur.

Christianus non potest solvere ieiunium magnum, antequam sumat oblationem mysteriorum, et annunciatio-

nis, et dominicae magnae resurrectionis, si in loco sit, in quo reperiantur sacramenta: si autem in loco sit, in quo non reperiantur sanctificationes, solvat, quoniam hae sanctificationes, et quotidianae unum sunt.

Directio.

Si spem habeat, sibi post paucos a resurrectionis dominica dies, parandas fore sanctificationes, ne solvat ieiunium, quoad communicate. Quod si spes ei non affulserit, eodem resurrectionis die solvat in spe fidei.

Cyriaci patriarchae.

Presbyter, aut diaconus, aut fidelis utriusque sexus, qui excessit aetatis annum 20, non potest ieiunium feriae quartae, et sextae in hebdomada solvere, exceptis diebus illis 50. pentecostes, praeterquam si fuerit infirmus, aut angustatus, aut vi aliqua detentus, aut mulier sit gravida, aut lactans.

Nemo fidelium utriusque sexus potest ieiunare die dominica aut sabbato, praeterquam ex causa necessitatis, excepto uno sabbato annunciationis.

Omnis fidelis utriusque sexus, qui non ieiunaverit ieiunium quadragesimale, separetur ab ecclesia: et similiter ille, qui biberit vinum, aut speciem vini, ab anno aetatis 20. et ultra.

Directio.

Tempore nostro Syri et Graeci non solvunt ieiunium omni feria quarta, et sexta pentecostes, sed solum hebdomadae in albis.

Iohannis patriarchae.

Memoriae, et exequiae celebrandae non sunt in ieiunio quadragesimali, sed fiant in dominica, et sabbato.

Illi, qui comedunt carnem feria

sexta, aut quarta, vel bibunt vinum in ieiunio magno, arceantur.

Directio.

Neque ova, aut lac, aut caseus comeduntur in feriis quarta, et sexta: a vino autem, et piscibus solum in ieiunio magno abstinere debent fideles. Religiosi vero etiam ab olco abstinere.

Diebus ferialibus ieiunii magni christiano non licet solvere ieiunium ante horam nonam.

In diebus vero sabbatorum, et dominicarum, atque in aliis ieiuniis omnibus, in meridie.

Die quarta et sexta fidei non licet ante solis occasum vetitis cibis pollui. Et si neque vespere solvat homo abstinentiam, idque differat ad matutinum, aequius erit, eo quod a luce coeperit Deus in creatione, et non a tenebris, ut in libris nostris investigationum confirmavimus.

SECTIO II.

De numero dierum ieiunii.

Directio.

Quinque ieiunia, ultra ieiunium feriae quartae et sextae, ieiunamus in toto anno.

Ieiunium magnum quadragesimae,
Et illud apostolorum,
Et illud migrationis Deiparae,
Et illud nativitatis,
Et illud Ninivitarum.

Et ieiunium quidem quadragesimale intra 48. dies perficitur, et ipsi hi octo dies causa hebdomadae passionis, in qua magis debemus castigare corpora nostra, adiuncti fuere; alias in feria sexta quadragesimae terminatur ieiunium. Alii dicunt, nos ieiunare ultra 40. dies propter sabba-

ta, et dominicas, in quibus solvimus ieiunium: alii vero id negant, sed ex diebus anni, inquit, decimam partem, quae est 36. dierum cum dimidio segregamus Domino per ieiunium nostrum: eo quod a vespere diluculi feriae secundae ieiunii, usque ad matutinum dominicae resurrectionis perficiatur quantitas, detractis sabbatis, et dominicis, in quibus solvimus; et propterea dixit sanctus Clemens in libro suo illo secundo, quod solutio paschatis post sabbatum sit in media nocte, ut etiam decima horum quinque dierum complementi anni rursus impleatur. Nos autem causam illam primam solum agnoscimus, et confirmamus.

Directio.

Ieiunium apostolorum a feria secunda post pentecostem usque ad diem 29. iunii, idest festum principum apostolorum, observamus. Nonnulli autem a feria secunda sequenti observant, cum sabbatum, quod subsequitur, dominicam pentecostes, instar illius in albis reputent. Orientales vero a feria secunda post pentecostem usque ad complementum 50. observant, festum apostolorum, quod in medio est, transigentes in ieiunio. Multi autem festum aliquando non celebrabant; cur enim non reperiuntur canones eorum apud ipsos? Et propter hoc ieiunium Iohannes Stylita interrogans religiosissimum Iacobum Edessae, responsum accepit: dixit nimirum: haud ex necessitate fit hoc ieiunium, alias reprehensibilis esset quicumque ipsum non ieiunaret. Et fortasse ob illud, quod dixit Dominus nostris apostolis suis - Filii thalami non possunt ieiunare, quanto tempore cum

ipsis est sponsus: venient autem dies, in quibus sponsus auferetur ab eis, et tunc ieiunabunt. Et quia ascendit Christus, ac venit Spiritus, coeperunt apostoli ieiunare ipsum, ac in morem transiit, licet non scriptum sit. Verum ego novi in oriente viros ascetas, qui in toto anno septenis hebdomadis ieiunant, et septenis manducant, et bibunt, donec occupant ieiunium illud magnum. Haec omnia verba sunt religiosissimi Iacobi.

Directio.

Ieiunium Deiparae a die prima augusti usque ad decimam quintam diem eiusdem colimus; et cum festum celebramus, solvimus abstinentiam.

Ieiunium nativitatis ascetae a die decimaquinta novembris per 40. dies observant, et saeculares in occidente a die decima decembris, idest duabus hebdomadis; et in oriente a die prima decembris observant.

Ieiunium Ninivitarum a feria secunda, quae tribus hebdomadis praecedit magnum ieiunium usque ad matutinum feriae quintae eiusdem hebdomadae observamus, idest tribus diebus perfectis, et aliqui usque ad matutinum sabbati.

Initium ieiunii magni est feria illa secunda, quae proximior est synodo, quae habetur inter diem secundam februarii, et octavam martii ante ipsam, vel post ipsam.

Persae.

Fidelis, qui degit in regionibus barbarorum, et nescit initium magni ieiunii, incipiat a die 20. februarii, et absolvat die 20. aprilis, addendo scilicet decem dies; et postea oret, atque die dominica, quae proximior est huic spatio, sive antecedit, sive sub-

sequatur ipsum, solvat ieiunium, et festum agat, etiamsi non sumat oblationem.

SECTIO III.

De ordine festorum, et observantia dierum dominicorum.

Ex didascalía Adaei apostoli unius e 70.

Anno 339. Graecorum, die 4. iunii in complemento pentecostes, cum glorificarent apostoli Deum in caenaculo, ubi fecerant pascha, descendit super eos spiritus sanctus, et docuit eos ordines, et leges, et ipsi imposuerunt eas illis, qui consenserunt praedicationi ipsorum (1).

Apostolorum.

Die dominica fiat ministerium, et lectio librorum sanctorum, et oblatio, quin die dominica in fine apparebit.

Constituerant rursus, ut die sexta ianuarii ageretur festum epiphaniae, et post 40 dies ieiunii recolerent passionem, et resurrectionem. Et post 40. dies a resurrectione, ascensionem Domini nostri (2).

Eorundem.

Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus diem sanctum paschatis cum Iudaeis celebraverit, deponatur.

Synodi cap. 65.

Si quis clericus, aut episcopus cum Iudaeis ieiunaverit, aut festum egerit, aut susceperit honorem festivitatum eorum, deponatur.

Laodiceae 29.

Non licet fidelibus sabbato feriari

iudaice, sed operentur eo die, et diem dominicam praecedant atque honorent, et si fieri potest, feriantur in ea tamquam christiani.

34. Nefas est fidei relinquere martyres veros Christi, et ire ad martyres falsos, qui ex haereticis sunt.

55. Nefas est christianis relinquere ecclesias Dei, et aedificare templa in nominibus angelorum, et facere in eis congregationes reprobatae, haec enim est religio idololatrica latens.

37. Fas non est a Iudaeis, aut ab haereticis nos recipere ea, quae mittuntur in festo, atque una cum ipsis festum agere.

38. Fas non est accipere azyma a Iudaeis.

39. Nefas est cum ethnicis nos festum agere, et communicare atheismo eorum.

Antiochiae 1.

Quicumque transgreditur definitionem synodi sanctae nicaenae, de festo sanctissimo passionis salutaris dubitans, et secessionem faciens, cum Iudaeis festum paschatis celebrat, anathema sit.

Iacobi Edessae.

Tempore horae nonae peragimus festum positionis genu, et licet hora tertia recubuerit Spiritus super apostolos, cum non possimus perficere omnia simul, oblationem inquam, et officium positionis genu, ac verbum catecheseos de hac re; hora tertia, dum facimus oblationem discedit populus, et dimittitur, et tempore nonae redit ad ec-

(1) In margine legitur: „Didascalía Adaei ad Edessanos et reliquos, anno Graecorum 342. die 14. mensis iunii, die dominica, quae fuit complementum pentecostes in iunio ianuarii, 13. maii solaris.

(2) In margine: „In alio exemplari. Et postea ieiunium 40. deinde passionem, et resurrectionem

clesiam, et audit catechesim conuentem.

Eiusdem.

Festum ingressus Domini nostri in templum, quadragesima die post eius nativitatem corporalem, non est notum in omnibus ciuitatibus, verum illi, qui ipsum celebrant, recte faciunt: multi enim neque ordinem quidem positionis genu sciunt, aut perficiunt.

Eiusdem.

De abstinentia diei seriae sextae ab opere et labore manuum, nihil traditionem accepimus a sanctis apostolis, sed solum ieiunium, ministerium, et lectionem sacrarum scripturarum; similiter et in feria quarta.

Eiusdem.

Vera non est opinio, quae circumfertur de Georgio martyre, quod scilicet sententiam Arianorum foveret: haec enim sententia apparuit, postquam cessauit persecutio Christianorum: Iulianus autem apostata, licet persecutus fuerit, id tamen non manifesto impetu, sed in occulto fecit. Porro historia eius, quae circumfertur scripta, plena est detrimento vano, et perturbationibus insanis, ac verbis mendacibus, quae martyres eloqui non decet, neque Christus, qui coronauit eos, deseruit eosdem ut ita agerent, aut patrerentur, aut aliis casibus supponerentur.

23. Non possunt licite fideles vendere, et emere quidpiam die sancta dominica, et in festis dominicis, ne rem quidem aliquam simplicem: neque in illis quisquam gradiatur per viam, nisi fuerit in loco deserto, aut in operibus necessariis, aut sub violentia praesidium, aut aliis casibus.

28. Nemo potest hospitium domi

praeberet extero homini qui non obseruet diem dominicam, et aliorum festorum.

Leo.

Rex fidelis valde honorauit diem dominicam, et legem posuit, ne quis apprehendat hominem in die dominica, et instituat questionem de ulla re saeculari, non debitorum actionem moveat, neque accusationem contumeliae, sed quisque eum quiete, et sedulitate congregetur in ecclesia Christi ad orationem, et precationem, quin timeat creditorem, aut iudices, aut ministros eorum, qui sunt ex ordine cohortis.

SECTIO IV.

De ordine benedictionis aquarum.

Iacobi Edessae.

Ordo benedictionis aquarum olim prorsus non memorabatur in ecclesia Dei, quemadmodum neque hodie Alexandriae, in Aegypto illius memoria est. Cum autem observari coepit, unam tantum orationem dicebat sacerdos super aquas. Postea sanctus Proclus episcopus unius e ciuitatibus Cypri addidit, et composuit orationem illam magnam, cuius initium - magnus es Domine. Deinde S. Epiphanius archiepiscopus Cypri addidit illud - Ut conteratur caput draconis homicidae. Et postremo addiderunt patres quatuor orationes, et sanxerunt, ne illis additio, aut diminutio fieret.

Eiusdem.

Non permiserunt patres sancti, ut assumantur voces sacrificii diuini, aut aliorum ordinum mysticorum ecclesiae, et dicantur in hoc or-

dicere neque enim omnia omnibus conveniunt, neque addere decet verba futilia, quae neque congruunt, neque requiruntur.

Eiusdem.

Orat sacerdos orationem suscitatus, et adiungit orationem to - Deus ille magne, - Deinde exclamat diaconus ad populum, ut orent, ac petant a Domino, ut det gratiam suam aquis istis. Deinde orat sacerdos orationem to - Creator aquarum. - Deinde dat pacem. Postea orat orationem illam magnam to - Magnus es Domine. - Postremo obsignat aquas cruce veneranda, et haurit ex eis totus populus, et canunt per - Sanctus es Deus. - Haec solum tradiderunt nobis patres sancti.

Georgii.

Multi enim contempserunt acolythiam primam benedictionis aquarum ob simplicitatem eius, et aliam ordinarunt canonibus incongruis: neque sciunt, quod quemadmodum sublimius est mysterium sacrificii divini pane benedictionis, et illud myri illo unctionis, ita illud baptismi hoc benedictionis aquarum. Ergo post mysterium primum noctis, lectis congruis lectionibus, unusquisque procedat ordinatim, tenens cereum, et unus e diaconis ferat amphoram super pectus suum, et psallant, ac pergant, quoad perveniant ad locum, in quo benedicuntur aquae, et orat sacerdos orationem to - Misere mei - et ordine dicat, ac perficiat ea, quas dicta sunt.

SECTIO V.

De oratione.

Adaei I.

Constituerunt itaque apostoli - ad orientem orate - quia ab oriente apparebit Dominus in fine.

Pauli.

Omnis fidelis utriusque sexus mane, ubi e strato surrexerit, antequam opus ullum agat, ablutus oret.

Fidelis cum auditore, aut cum haeretico, ne domi quidem oret.

Orationem perficite mane, quia illuminavit Dominus: et hora tertia, quia in illa iudicatus est: et hora sexta, quia in illa crucifixus est: et hora nona, quia in ea omnia tremuerunt, et commota sunt. Vespere propter quietem noctis: et in galli cantu propter horum, quae annunciat adventum diei.

Directio.

Doctores aliam quoque orationem protectionis addiderunt propter septenarium numerum, septies siquidem in die laudavi te, David dixit. Saeculares autem qui septies orare non possunt, ter orent, uti et David quoque aliquando. Ego quidem Deum invocabo, et Deus redimet animam meam: vespere, et mane, et meridie. Similiter etiam Daniel: et fenestrae quippe apertae erant caenaculi sui contra Hierusalem, et tribus temporibus in die procumbebat in genua sua orans, et confitebatur coram Deo suo, quemadmodum faciebat antea.

Laodiceae.

Non oportet in conventu psalmos continenter dicere, sed inter singulos psalmos fiat lectio.

Persarum.

Omnis presbyter, qui in civitate existit, nec aegrotus est, si tempore orationis non fuerit praesens cum sociis suis, deponatur. Similiter diaconi et subdiaconi.

Rabulae.

Sint perseverantes in oratione, et diligentes in ministerio omnes filii ecclesiae, nec cessent ab hora orationum, et psalmorum nocte, et die.

Cyriaci patriarchae.

Presbyter hebdomadarius in ecclesia dormiat nocte per totam hebdomadam, et adimpleat ministerium suum praecipuum, et ille: qui contendit, deponatur.

Iacobi Edessae.

Si contingat, ut tempore orationis matutinae, et vespertinae non habeas suffitus, o sacerdos, perface orationes tuas sine suffitibus, quoniam acceptantur; et quamvis sine suffitibus dicas cantus, qui dicendi praescribuntur super suffitus, in hoc non est defectus: suscipit enim Dominus sine igne, et sine suffitibus.

Presbyteri non debent dicere, et proferre super suffitus plures orationes, sed unam, tamquam in aedificationem populi.

Cyriaci Amidae.

Consuetum non est in regionibus nostris, ut diaconi legant evangelium in ecclesiis, et monasteriis: et consuetudines novas eos invehere nolumus: scriptum est enim, ne transgrediaris terminum antiquum, quem constituerunt patres tui.

Directio.

Fidelis, sanus corpore, perfectus

statura, qui relinquit orationem, et non orat, accusetur apud aliquos.

Directio.

Omnis fidelis, qui vult orare, stet facie ad orientem versa, et manus suas complicit super pectus suum, et colligat cogitationes suas, ac dicat - Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus fortis: - Et inclinet caput suum, ac adoret, humerum suum incurvans. Tum erigat se ipsum, et cruce se ipsum signet a fronte ad pectus, et a sinistram ad dexteram suam. Deinde dicat - Pleni sunt caeli, et terra laudibus tuis. Gloria in excelsis. - Et similiter modo adoret bis, et cruce se signet, deinde dicat - Benedictus, qui venit, et veniet in nomine Domini. Gloria in excelsis. - Et adoret, ac crucem formet tertia vice, tum dicat - Sanctus es Deus - usque ad - miserere mei. - Et ponat genu, ac suum caput deducat in terram, et cum surgit, crucem signet, ideam repetens: et procidat, ac crucem signet secunda vice, et ideam perficiat tertia vice, et cum surgit, erectus dicat - Domine noster miserere mei, Domine noster parce, et miserere mihi. Domine noster exaudi me, et miserere mei. Gloria tibi, Domine noster, gloria tibi Domine noster, gloria tibi spes nostra in saeculum. - Et adoret rursus una vice, ac dicat erectus - Pater noster, qui es in caelis. - Et in fine adoret rursus una vice, et crucem signet, et ita absolvit orationem eius.

Et in diebus pentecostes (1) loco genuflexionum adoremus dumtaxat.

Et dum ingreditur ad ecclesiam,

(1) In margine - synodus Nicænae præcepit. -

in porta adoret, ac dicat - In domum tuam, Domine, ingressus sum, et coram bemate tuo adoravi, rex caelestis dimitte mihi quidquid peccavi tibi. -

Et procedat, ac stans coram altari, dicat - Sanctus, sanctus, sanctus, et perficiat tres adorationes dictas, ac benedictionem accipiat ab episcopo, aut a porta altaris, cum praesens non est episcopus, et eat, stet in loco suo consueto, et perficiat tres genuflexiones, ac duas adorationes ultimas dictas.

Et si sacerdos fuerit is, qui orat, in principio sui ministerii has tres adorationes perficiat, et postea dicat, et ordinem expleat, et postea perficiat has tres genuflexiones, et duas adorationes peragat, ac postea obsignet.

Directio.

A dominica resurrectionis usque ad dominicam ultimam octobris canones resurrectionis celebrantur in sancta ecclesia.

Et dominica prima novembris consecratio ecclesiae.

Porro si feria quarta, aut quinta, aut sexta, aut sabbato, aut dominica prima incipit november, post consecrationem ecclesiae, renovationem ecclesiae oramus; postea, annunciationem Deiparae: deinde visitationem: deinde nativitatem Iohannis: postea revelationem Ioseph: postea ordinem, qui praecedit nativitatem: deinde nativitatem: postea laudes deiparae Mariae: postea occisionem infantum: postea Epiphaniam usque ad ingressum ieiunii Ninives. Deinde *commemorationem* sacerdotum, deinde defunctorum in communi, deinde Ca-

nae. Et in omnibus dominicis ieiunii miraculorum *domini Iesu*, et in decursu hebdomadarum nocte ac die, secunda et tertia *sit officium* paenitentiae. Quarta Deiparae. Quinta paenitentiae, et doctorum. Sexta crucis, et martyrum. Sabbato defunctorum: et oratio tertiae horae matutinae absolvitur, et meridiei in omni die communis; et nona defunctorum, et protectionis paenitentiae (*completorium*): et officia propria dominicarum, cum a dominica nova incipiant, primam secunda sequitur, secundam tertia etc. Et in diebus simplicibus primam quinta sequitur, et secundam sexta, et tertiam septima, et quartam octava, et vice versa.

Directio.

Quilibet fidelis, dum intrat in ecclesiam, et evangelium aut aliquis ex libris sanctis legitur, intra portam templi stet, et audiat, et postea oret.

Directio.

Caput suum aperiat, et inclinetur coram episcopo ille, qui benedicitur; et dum is ipsi superimponit manum, osculetur dexteram eius. Et ita sacerdos, qui suffitum offert episcopo, intra palmam suam ponat cuspidem, et offerat coram eo, et cum accipit, osculetur dexteram eius: et ita diaconus, cum ponit episcopus suffitum in thribulo, dexteram eius osculetur, et accipiat primum ab eo, qui ordinem dicit, deinde ab archipresbytero etc. Deinde redeat ad episcopum, ut denno ponat. Et cum adoluerit coram altari ter, similiter coram episcopo ter adoleat, et deinde osculetur dexteram eius: incipiat thus offerre clericis, et populo, et cum absolverit, iterum coram altari ter

offerat thus, et coram episcopo ter, et benedictionem accipiat, ac suspendat *thuribulum*.

CAPUT VI.

*De sepultura defunctorum.**In hoc sunt sectiones duae.*

SECTIO I.

De ministerio erga defunctos, de involutione cadaverum in sindone, et de sepultura eorum.

Dionysii Athenarum.

Episcopus congregat turbam sanctam; et si ex ordine sacerdotali sit ille, qui obdormiit, ponit eum ante altare: et si monachus sit, aut saecularis, apud hieration (1) venerabile deponit eum. Tunc orat orationem susceptionis gratiae: deinde legunt lectiones, et psallunt. Et postea dimittit archidiaconus catechumenos, et concionatur. Postea orat episcopus pro illo, qui obdormiit, et dat ei pacem tam ipse, quam praesentes. Postea mittit super eum unguentum, et orat pro omni homine communiter, et collocat corpus cum reliquis corporibus filiorum sui ordinis.

Pauli.

Perficiatur dies tertia illorum, qui obdormierunt, cum palmis, et orationibus propter illum, qui tertia die resurrexit.

Et die nona ad recordationem vivorum, et mortuorum.

Et die trigesima, quia Moysen sie luxit populus.

Et in fine anni, die scilicet anniversaria, et dentur ex eius bonis elec-

mosynae pauperibus ob memoriam eius, siquidem castus fuerit: nam si praevicator fuerit, licet illa, quae sunt in universo mundo, dederis pauperibus, nihil ei proderis.

Adaei.

Constituerunt apostoli, ut illorum, qui exiunt ex hoc saeculo cum testimonio bono, et tribulationes passi fuerint propter nomen Domini nostri, memoriam agatis in die interfectionis eorum.

Iohannis Telse.

Reprehensibiles non sunt fideles causa ministerii, quod ab haereticis peragitur erga defunctos eorum (2).

Fidelis, qui inter haereticos decedit, siquidem sacerdotes orthodoxi non adsint, haeretici orent super eum: laud enim decet, ipsum sepeliri absque ministerio. Multa namque ex hoc manant.

In sepulchro haereticorum homo fidelis non sepeliatur, quoties reperitur sepulchrum fidelium.

Directio.

Fas non est, fidelem sindone involvi ab haereticis: et si fuerit necessitas, nec adfuerit sacerdos orthodoxus, sepeliatur a fidelibus dumtaxat.

Iacobi Edessae.

Non est canonicum ablueri defunctos. Neque S. Dionysius quidpiam simile praecepit. Sed ulceratos domini eorum saepe laverunt, et aliquando aromato purificarunt corpora eorum. Et in locis multis usurpata fuit haec consuetudo: initio evangelicae praedicationis cum exigui essent fideles, in ecclesia peragebantur ministeria super defunctos. Hodie autem quum

(1) In margine. — De domo sacerdotum.

(2) Non est haec Catholicorum sententia.

multiplicati sunt, necesse non est ut deportenter in ecclesiam, sed in domibus, ac vicis, sacponturno sunt super eos ministeria. Verumtamen diosecunda, aut tertia consueverunt domesticorum ad ecclesiam convenire, et oblationem facere, et sacerdotes, qui sepeliantur, honorare.

Haeretici, qui decedunt, a propriis sacerdotibus deducantur, et sepeliantur. Et si non adfuerint sacerdotes, eos deducimus. Et si postulent oblationem, detur eis (1).

Ex humana caritate possunt ire clerici, et monachi e nostris cum comitatu haeticorum inter saeculares, etiamsi (an dummodo?) non canant. Nec quidquam obest, si cant mulieres fideles cum comitatu ethnicorum, Maranitarum, aut Iudaeorum; aut illi eant cum comitatu nostro.

Perarum.

Fideles ne condant defunctos suos cum supellectile pretiosa, vivos enim dammficat, et mortuis non prodest.

Episcoporum, sacerdotum, et monachorum decedentium facies, ac manus, et pedes dumtaxat laventur.

Saecularium autem totum corpus, viri vero viros lavent, et feminas feminis abluant.

Directio.

Adventante hora, faciem defuncti in orientem vertant, et zona ipsum ligent, ac manus eius super ipsius pectus alligent, ac praecipiant ei, ut repetat (*sive pro eo dicant viventes*) - Credo in unum Deum patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. - Et cum decesserit, claudant oculos eius. Et si fuerit episcopus, aut sacerdos,

aut diaconus, aut monachus, in templum deducant eum cum hymnis, et laudariis, et tria ministeria psalmorum perficiant super eum, et postremo legant lectiones veteris, et novi testamenti et evangelii. Et postea introducant eum ad altare, et circumferant ter dicentes - Mane in pace, altare sanctum. Mane in pace, ecclesia; et clerus universus; in ecclesia, in qua ministravi, pax regnet in te. - Postea orat sacerdos orationem, quae super unguentum est, et proicit super pectus eius, cruciformiter tribus vicibus dicens - Ad quietem ex laboribus, et ad liberationem ex afflictionibus, et ad suavitatem, quae cum sanctis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. - Deinde condunt eum cum libris, neque spoliant eum tunica ipsius inferiore, et vestiunt eum phaina, ac demittunt in sepulchrum, faciem versam habentem ad orientem. Et si saecularis fuerit, domi ministerium super ipsum perficiunt, et in sepulchrum deducunt, ac condunt, et pulvis loco unguenti proicitur super linteamina, super faciem eius, ac pectus eius, et pedes eius.

Directio.

In oriente mos obtinet, ut in sepultura sacerdotum, dum legitur homilia, sacerdos ingrediat, offerat mystice, et cum siletur, extollat vocem suam in oratione to - Pater noster, qui es in caelis. - Et dum populus communicat, dicunt psalmum, et legunt lectiones.

Directio.

Puer, quoniam abortivum edit mu-

(1) Quaedam communio in sacris officiis cum haeticis rixiose approberi videtur in hoc capite.

lier, si perfecta fuerit configuratio eius, cum oratione sepeliatur; at si secus, minime. Audiendi vero non sunt illi, qui dicunt, faciendam non esse orationem super eum, quod baptizatus non fuerit. Oportet enim id fieri, quia filius est fidelium, et baptismum habemus novissimum, quo baptizantur, qui hic baptizati non sunt (1).

SECTIO II.

De officiis pro requie, et threnis illegitimis, et commemoratione eorum, qui alterius sunt confessionis.

Pauli.

Presbyteri, et diaconi vocati ad memoriam defunctorum cum eutaxia comedant, nec vinum bibant ad ebrietatem, similiter et saeculares.

Gangrensium.

Si quis contempserit eos, qui epulum funebre pro fidelibus celebrant, et noluerit communicare conventui, anathema sit.

Laodiceae 27.

Sacerdotes, clerici, et saeculares vocati ad epulum funebre, non tollant partes, ne adspargatur ignominia ordinis sacerdotalis.

28.

Non oportet in templo Dei funebre epulum celebrare, aut comedere, aut accubitus sternere.

Persarum.

Clerici ad funebre epulum pauperum non eant; et ex epulo divitum comedentes, partes non tollant, ne ignominia afficiatur libertas ecclesiae.

Iacobi Edessae.

Non oportet sacerdotes vocatos ad funebre epulum exigere quidquam, sed illud, quod praeparatum fuerit, comedant.

Cyriaci patriarchae.

In domum quamlibet, in qua sit plangtus, aut lamentatio, ingredi ante unum mensem expletum non licet clericis, aut fidelibus: neque licet oblationem fieri pro illo, qui decessit.

Presbyter, aut diaconus, qui reliquerit sodalitatem peregrini, et ad aliam ierit, non habet a Deo potestatem accipiendi exinde eleemosynam, neque alii ei dare queunt: similiter qui non ex porta domus ad portam sepulchri deducit ipsum defunctum.

Iohannis patriarchae.

Feminae, quae cum cymbalis, et systris pergunt ad sepulchra, et ululant pro defunctis suis, arceantur ab ecclesia, et oblatione: quin immo neque possunt sacerdotes adesse, ubi haec peraguntur.

Ignatii patriarchae.

Feminae, quae gentilitate threnos agunt super defunctos suos, et pergunt ad sepulchra cum cymbalis, systris, et saltationibus, admoneantur nequid huiusmodi faciant: et si non obedierint, arceantur ab ecclesia. Sacerdotes autem in comitatu non eant, in quo talia sunt.

Persarum.

Illi, qui luctum agunt, in ecclesia, aut domi, sedent cum omni quiete, et silentio, cum legitur iis doctrina, quae confirmat spem resurrectionis.

(1) Nescio quem subulem sequitur haec Auctor.

Eustathii.

Prorsus et sine dubio pro catechumenis nondum baptizatis, qui decesserunt, aut pro haereticis, oblationem offerre non decet.

Lisii.

Nefas est sacerdotes orthodoxos celebrare pro haereticis memorias; sed si receperint pro eis quidquam, dicant solum -- Deus pareat illi; qui obdormiit, et quiete eum donet (1) --.

Iacobi Elessae.

Filii fideles domum volunt facere memoriam parentum suorum haereticorum, siquidem hi fuerint antistites haereticos, hoc facere non debent: at si e simplici populo fuerint, voluntati ipsorum relinquitur (2). Et S. Dionysius, ac Iohannes de ethnicis, et non de haereticis, locuti sunt, dicentes, quod non oporteat memoriam eorum fieri a fidelibus. Atque autem huiusmodi defuncti utilitatem capiant ex oblatione; an non; Deus solus scit. Machabaei autem pro fratribus suis, qui coacti, ethnicos se fecerant, et Pheladius episcopus pro puella, quae decessit, cum esset inter cathecumenes, oblationem obtulerunt.

CAPUT VII.

De ordinibus sacerdotalibus.

Et in hoc sunt sectiones decem.

sectio I.

De hyparchiis (provinciis) et quod quisque suam vocationem teneat.

Nicaeae.

Quatuor sunt patriarchae iuxta numerum quatuor finium mundi.

Et caput magnum omnium ille, qui Romae; et cum eo ille; qui Alexandriae; et cum eo ille; qui Constantinopoli, ad quam Ephesus translatus est patriarchatus, quaeque nova Roma vocata est: et cum eo ille, qui Antiochiae, qui universo orienti praefectus est. Et quia Hierusalem episcopatus fuit sub ditione metropolitae Caesareae Philippae, ab hodierno die, et deinceps horum patriarchatus quintus sit et, servata metropolitae Caesareae sua potestate. Et metropolitae magno orientis data fuit potestas ex nunc, et deinceps, ut metropolitae, tanquam patriarcha, promoveat in oriente, et catholicis proclametur. Et cum praesens adest synodo occidentali, supra omnes metropolitae cum patriarcha Hierusalem ordinatur sedes eius. Et Abyssinis data non fuit potestas, quae ipsi sibi promoveant patriarcham, sed patriarcha Alexandriae promoveat eis metropolitam, qui ipse episcopus solum ordinet, et in synodo infra illum orientis, et supra omnes metropolitae sedeat. Et aliquando metropolita Chusaeorum (*Aethiopum*) episcopos non ordinabat, sed ipse per se ipsum omnia, quae utilia populo erant, implebat. Et archiepiscopum Cypri insulae, cum decessit tempore hiemis propter maris tempestates, congregati omnes episcopi eius insulae, et iussu patriarchae Antiochiae constituent sibi metropolitam; nec potest patriarcha eis interdicare, ne viduae sint plures dioeceses.

Apostolorum 9.

Episcopus benedicit, non benedi-

(1) Hunc morem Catholici non habent.

(2) Hic quoque mos catholicus est.

citur: chirotoniam facit, offert, baptizat: benedictionem ab episcopo accipit, nunquam vero a presbytero: deponit quemvis clericum, qui promoveatur depositionem, episcopum autem solus non potest.

Apostolorum 13.

Episcopus non potest suam diocesim relinquere, et ad aliam transire, nisi quando ampliorem utilitatem afferre potest per doctrinam ista, qui ibi sunt; et hoc non a semetipso, sed multorum episcoporum vocatione, et cum magna supplicatione.

Apostolorum 34.

Episcopus non audeat extra terminos proprios facere chirotoniam, nisi voluntate dominorum gregum illorum: et si attentaverit, deponatur.

Antiochie 13.

Episcopus non potest ex una provincia aliam facere, et ordinare aliquos: et si audeat, irrita sint illa, quae ab ipso fient, ipse autem deponatur.

16.

Episcopus vacans ne proliat in ecclesiam, in qua non est episcopus, neque rapiat sedem sine synodo plena, quae est illa, in qua est metropolita.

24.

Episcopus de loco in locum non transeat, neque cum a populo ducitur, neque cum ab episcopis necessitate compellitur; maneat in ecclesia illa, quam ab initio a Deo sortitus est.

22.

Episcopus non potest chirotonias facere in grege non suo, nisi forte iussu episcopi gregis.

Apostolorum 35.

Si quis episcopus factus non susce-

perit ministerium populi sibi commensum, separetur, donec suscipiat: quod si non suscipiatur propter duritiam populi, ipse populus contumax separetur.

Antiochie 17.

Si quis, accepta manus episcopalis impositione, non acquiescit, ut eas ad gregem sibi commendatum, non communicet quas eat.

18.

Et si propter recusationem populi, aut aliam causam, quae ab ipso non sit, non ierit, hic honoris sit particeps, et molestiam non afferat ecclesiae, cui designatus est, et expectet iudicium synodi.

Ancyrae 17.

Episcopi, qui cum promoti fuerint, recepti a dioecesebus non sint, ad quas nominati fuerint, si voluerint retinere sedem presbyteri, ubi fuerant ab antiquo, ne desiciantur ex honore: quod si turbent archiepiscopum, qui promovit eos, aut episcopos alios, etiam honor presbyteratus tollatur ab eis, ipsorumque damnatio publica fiat.

Chalcedonis 12.

Quia nonnulli per iussionem praemeticae sanctionis unam provinciam duobus attribuerunt, ita ut exinde duo metropolitae sint in una provincia, definivimus, ut abhinc, et ultra quidpiam simile non fiat: et ille, qui attentat, et facit, cadat e gradu suo.

Directio.

Quando scissio fidei non sit, sed contingat eiusmodi dissidium ex obfirmatione voluntatis, et amore principatus, et duo patriarchae, aut metropolitae uni sedi promovcantur, ille primus ministret, et ultimus cesset. Quoniam

etiam Ursanius (*Ursicinus*) ille, qui super sedem romanam constitutus fuit, cessavit, et Damasus, qui ante eum promotus fuerat, ministravit, uti narrat Socrates in ecclesiastica historia. Et Maximus quoque Cynicus, qui promotus fuit Constantinopoli post Gregorium theologum, reprobatus fuit, uti confirmat canon tertius synodi patrum 450. Et Caius archidiaconus, qui Alexandriae promotus fuit post Theodosium, similiter in exilium actus fuit a Iustiniano imp., et Theodosius sedit super sedem, uti notum facit Iohannes Asiae.

Iohannis patriarchae.

Synodus collecta in Caphartuta (*opido Mesopotamiae*) anno Graecorum 1180. mense februario octo quaestiones definivit.

Quaestio prima. Episcopi mattheiani (1) et monachi subditi sint, et obediunt Maphriano sedenti super sedem Tagriti.

II. Patriarcha Antiochiae non intret in provincias Tagriti cum potestate regiminis, nisi cum vocabitur: neque Maphrianus in illas Patriarchae.

III. Maphrianus cum convenerit una cum Patriarcha Antiochiae in eius dextera primus sedeat, et post eum proclametur, ac oblationem accipiat.

IV. Ne promoveatur Patriarcha sine consensu Maphriani, si vivus sit: alii possunt orientales promovere ipsi sibi Maphrianum. Propter illam autem questionem, utrum, Maphrianus ponat manum super Patriarcham, an praeses synodi, eligant occidentales duos episcopos, et duos orien-

tales, et ille, cui consenserint hi quatuor, ipse imponat manum.

V. Provincia Cardu, et Beth-zabede ad Tagritum pertineat, et illa rursus Negransium Maadenorum, si consenserint Tali (*Arabes*).

VI. Solutio censurarum, quae inter orientales, et occidentales latae fuere.

VII. Dispensatio negotii trium episcoporum, quos ordinavit Maphrianus in provinciis Patriarchae.

VIII. Episcopus, qui abscinditur a Maphriano, sciat, se a Patriarcha quoque esse abscissum.

SECTIO II.

De congregationibus synodicis, et iudiciis, et accusationibus.

Apostolorum 31.

Episcopi noverint eum, qui princeps est ipsorum, et tamquam praesidem eum existiment, et sine eius voluntate nihil faciant, nisi solum in ditionibus propriis: quia ne ipse quidem faciet quidpiam sine voluntate omnium.

34.

Bis in anno congregetur synodus episcoporum propter dogma, et solutionem contentionum hominum ecclesiasticorum: in sabbato quarto pentecostes, et die 14. octobris.

Nicaeae 5.

In omni provincia bis in anno congregetur synodus, et quaestiones clericorum, ac saecularium, qui excommunicati sunt ab episcopo, discutiantur ante festum quadragesimale, et in autumno.

(1) De monasterio scilicet S. Matthei in monte Elphephio in Mesopotamia apud Niniven. Anthon bibl. or. T. II.

Antiochiae 9.

Episcopi, qui sunt in omni provincia, magnum agnoscant ipsum metropolitum, nec quidquam praestans agant sine eo, exceptis chirotoniis.

40. Bis in anno congregetur synodus, in hebdomada quarta pentecostes, et die 15. octobris: et vocentur omnes clerici, et illi, qui se inique laesos existimant, et eis ius dicatur. Sine metropolitano autem synodus non habeatur.

Apostolorum 77.

Episcopus, qui accusatur a fidelibus: fide dignis vocetur ab episcopis: et si venerit, et confiteatur, cum reprehenditur, definiatur eius poena capitalis. Et si non venerit, secundo, et tertio vocetur, missis ad eum duobus episcopis, si autem et ita contempserit, deponatur.

78.

Ad testimonium adversus episcopum non admittatur haereticus; neque unus fidelis: dixit enim lex, quod in ore duorum, et trium testimonium stabit omne verbum.

27.

Episcopus, qui per pecunias obtinet gradum, deponatur una cum ordinatore suo, quemadmodum Simon quoque a me Petro.

29.

Episcopus, qui per principes saeculares ecclesiam obtinet, deponatur ille, et illi, qui communicant ei.

79.

Episcopus, qui hereditariam facit ecclesiam Christi, et fratri, aut filio, aut alii consanguineo confert gradum, separetur et inanis sit chirotonia.

Laodiceae.

Episcopi, qui vocantur a synode, non contemnunt, sed eant, et discant, et doceant, si aegroti non sint. Constantinopoles.

Haeretici, et illi, qui sub accusatione sunt, non admittantur ad accusandum episcopum, antequam puros ac insontes se ipsos ostenderint. Et accusatio accepta coram episcopis omnibus provinciae fiat. Et si non possint episcopi provinciae purgare crimina, quae episcopo intentantur, tunc offerantur synodo magnae eiusdem provinciae scriptae accusationes. Si autem aliquis accusaverit episcopum, quasi ab illo oppressus fuerit, quod aliquid contra iustitiam ab eo passus fuerit, non examinetur eius persona, neque fides eius, sed examen mereatur eius sermo.

Antiochiae. 14.

Si autem fuerit dissensus episcoporum provinciae propter episcopum, qui iudicatur, alius quidem sententiam, aliis vero innocentem eum iudicantibus, episcopos proximos ex provincia alia vocent, qui cum ipsis rem confirmant.

Si autem omnes illi, qui in provincia sunt, uno consensu unum decretum faciant adversus eum, qui iudicatur, opus non habent, ut vocent alios, qui in provincia alia sunt: neque iudicatus ad iudicium aliorum provocet.

Ex libro primo Clementis.

Ordinetur episcopus, qui fuerit ab universo populo electus secundum voluntatem Spiritus sancti, irreprehensibilis scilicet, prudens, castus, mansuetus, humilis, sine sollicitudine, vigil, non pecuniae cupidus, non litigiosus, benignus, doctor, qui non mul-

triplicet loqui superflua: amator bonorum, amator laboris: postquam autem steterit, rursus ieiunet tribus diebus toto anno. Tribus autem hebdomadis post sui promotionem ieiunium servet secundum numerum octodecim graduum excelsorum, per quos transit Unigenitus, cum venit ad passionem. Reliquo autem tempore ieiunet secundum virtutem suam; carnem autem omnino non comedat.

4.

Episcopus depositus si audeat ministrare, amplius spem non habet restitutionis, aut locum apologiae in synodo alia; sed deiiciatur cum illa, qui eius depositionis conscii communicant ei.

11.

Si quis episcopus praeter voluntatem metropolitae eat ad regem, et eius auribus molestiam inferat, obijurgetur, et eiiciatur a communione, et ab honore, quem habebat.

23.

Episcopus non potest dignitatis suae heredem constituere, licet sub vitae finem; sed synodus constituat illum, qui dignus sit, postquam ipse mortuus fuerit.

Philoxeni Mabugi.

Novitas, quae conturbat fidem, anathema est: et administratio, quae ecclesiam erigit, et pacat, opus bonum est, in quo et Deus acquiescit: ac testatur Paulus beatus, qui dicit - Fui cum Iudaeis, ut Iudaeos lucrificarem; et iis, quibus lex non non est, fui sine lege, cum essem Deo sine lege, sed in lege Christi, ut illos quoque, qui sine lege sunt, lu-

crificarem. - Rursus autem et dum Galatas, qui circumcisi fuerant post fidem, increpat, ac dicit - Si circumcidamini, Christus nihil prodest vobis. Ipse tulit Timotheum, et circumcidit eum propter Iudaeos, qui erant in regione illa, noverantque patrem eius, qui fuit Hieremias. Similiter et patres sancti indulgentes susceperunt multos haereticos, et delinquentes, quemadmodum concesserunt Meletio, qui ab Arianis ordinatus fuerat, ut totius Antiochiae patriarchatum gereret. Et de illis duobus episcopis, qui ordinati fuere adversus Gregorium episcopum patrem Gregorii theologi, ipse theologus dixit - Eos uti fratres complexi sumus, et non avertimus faciem nostram ab eis, tamquam ab inimicis. - Et Iohannem Antiochiae, ac XXXVI. episcopos eiusdem socios, qui cum sub depositione sancti Cyrilli essent, praesumpserant ministerium peragere, sanctus Cyrillus denuo suscepit, cum haeresim anathematizarunt in manu Acaei Alepi. Praeterea multi etiam orientales, qui ab Eudoxio ariano peruncti fuerant, suscepti fuere ab orthodoxis sine nova unctione, et sanctificatione. Sanctus etiam Severus (†) propter pacem ecclesiae vetuit, ne episcopi, et presbyteri, ac diaconi, qui redeunt ab haeresi Dyophysitarum iterum ordinarentur, aut baptizarentur: sed postquam anathematizassent haeresim illam, ex qua redierant, et implerent tempus poenitentiae suae, starent in suis ordinibus, et in suis gradibus ministrarent.

(†) Monophysitam se prodia hie Philoxenus.

SECTIO III.

13.

De chirotoniis pontificalibus.

Apostolorum 1.

Episcopus itaque chirotoniam accipiat a duobus, aut tribus episcopis.

Simonis Cananaei 3.

Si quis ordinetur episcopus ab uno episcopo, deponatur ordinator, et ordinatus. At si urgente persecutione, aut alia causa, episcopi advenire nequeant, libellum consensus ab eis referat, et ab uno ordinationem accipiat, et id quidem propter necessitatem.

Nicaeae 4.

Episcopus, si non fuerit tempus difficile, aut necessitas, quae urgeat, aut longitudo viae, ab omnibus episcopis, qui in provincia sunt, ordinetur: alias omnino tres convenient simul, et illi, qui longe positi sunt, eligant cum eis, et consentiant per scripta. Eorum autem, quae fiunt, confirmatio a metropolitae datur.

Antiochiae 19.

Episcopus chirotoniam non accipiat absque synodo, et praesentia metropolitae provinciae. Illic autem per epistolam vocare debet, ut secum convenient omnes filii ministerii provinciae. Et si omnes non possunt confluere, at plerique eorum omnino accedant, aut scripta consensus mittant: et ita cum praesentia multorum, aut consensus eorum fiat ordinatio: aliter autem non debet confirmari chirotonia.

Laodiceae 12.

Episcopus cum scrutinio synodi ordinetur, ille videlicet, qui a multo tempore est probatus in fide et rectitudine morum.

Non permittitur populo electiones eorum facere, qui ad sacerdotium provehendi sunt.

Dionysii Athenarum.

Episcopus, cum perficitur, in genua sua procumbit coram altari, ponentibus diaconis super caput eius scripturas quae a Deo traditae sunt: accedunt manus episcopi, et signaculum crucis, et proclamatio saneta cum pacis perfectae datione.

Directio.

Episcopi, non autem diaconi, imponunt evangelium temporibus nostris supra caput vocati.

Iohannis scholastici.

Proclamatione autem, cui illa quae fit super episcopum - pro patre nostro sancto tali - episcopus proclamatur. Et super presbyterum - pro tali presbytero - Et super diaconum - pro fratre nostro tali - diaconus proclamatur. Illa rursus proclamatio - quod gratia divina promovet talem sic et sic.

Directio.

Si presbyter fuerit, qui vocatur ad metropolitae, aut catholici, aut patriarchae gradum, tota synodus genuflectat ei, ac dicat - spiritus sanctus vocat te ad ministerium sic, et sic - Et ubi processit, ac dixit - consentio, et munus excipio - in genua procumbit, et totum ministerium episcopatus super ipsum perficitur: et in loco episcopi metropolitae, aut catholici, proclamatur. Super patriarcham praecipue dum attollitur evangelium supra caput eius, oratio illa, quae in libro quinto Clementis est, dicitur: qui ostendisti Abraham, et illos reliquos patriarchas, fideles tui placatores, Moysen, et Aaron, et Elea-

zarum, et Phinees. - Et si episcopus est ille, qui ad honorem metropolitae offertur, per scripta systaticæ synodi perficitur dumtaxat, et non per secundam impositionem manus.

- Et si episcopus ad catholicatum, aut patriarchatum praesentatur, aut catholicus ad patriarchatum, ne procumbat, sed stet coram altari indutus ordine suo postquam per positionem genu a synodo vocatus fuit: et oret praeses synodi inclinationem to-Emundationem a pollutione -. Et attollat vocem suam - Et suscipe catholicum, aut patriarcham -. Deinde praedicet unus episcoporum - Gratia divina -. Deinde circumgestent eum super sedem, tribus vicibus dicendo - Axios. Deinde legatur evangelium pastoris boni. Postea oret praeses synodi inclinationem susceptionis gratiae, et convertatur ad occidentem, et apprehendat ipse, ac episcopi eum vocato hastam, quisque in suo ordine; et deinde elevent manum eius supra omnes. Exclamet praeses synodi - virgam fortitudinis.

Didascalia.

Presbyteri sint apud vos doctores scientiae Dei: et suscipite ab eis verbum fidei rectae, et doctrinam sanam, quam annunciant vobis.

Basilii.

Presbyter non sit ille, qui non scit recte verba librorum divinatorum.

Basilii.

Presbyter, qui vociferatur, et peierat, corripatur; et exeat, ne forte perdat animam suam, et appareat sine disciplina, sitque causa audaciae aliis.

SECTIO IV.

De potestate propria presbyterorum.

Simonis cananaei.

Presbyter benedicit eum, qui subest sibi, et non benedicitur: benedicitur autem ab episcopo: et benedicitur item a presbytero socio suo, et hunc vice versa benedicit. Chirotoniam non facit, neque deponit illos, qui sub ipso sunt, sed solum separat eos, si fontes sunt.

Petri et Pauli.

Hoc communiter nos omnes admonemus, ut unusquisque in ordine, qui ipsi datus fuit, maneat, neque confundat ordinem, et gradum rapiat, ac Deum ad iram provocet, quemadmodum et illi domestici Coreli, et Hozia rex, qui absque Deo rapuerunt sibi principatum sacerdotii: et illi quidem igne conflagrarunt; hic autem fuit leprosus, quoad usque mortuus est, et sedit domi suae in occulto. Etiam super Saul, qui absque Samuele propheta et principe sacerdotum sacrificavit, venit peccatum, et maledictio. Non decet ergo presbyteros chirotonias facere, quia durum est eis contra stimulos recalcitrare. A Moyse enim principe sacerdotum positi fuere et sacerdotes, et levitae: et a Salvatore nostro nos duodecim apostoli: et ab apostolis ego Clemens, et ego Iacob; et ab omnibus nobis presbyteri et diaconi, et subdiaconi, et et lectores.

Apostolorum 14.

Si quis presbyter, relinquens locum suum, ad alium iaverit, praeter voluntatem episcopi, deponatur.

15.

Quod si ille episcopus, apud quem est, quasi pro nihilo reputet censuram eius, et eum suscipiat, ipse quoque separetur.

Nicaeae 16.

Ille, qui relinquit ecclesiam suam, et ad aliam migrat, in locum suum redeat; alias separetur.

Apostolorum 11.

Si quis cum clerico deposito orat, separetur.

27.

Clericus depositus, si audeat attrahere ministerium, omnino abscondatur ab ecclesia.

Antiochiae 6.

Clericus a proprio episcopo suspensus, ab alio antea non suscipiatur, quam fuerit a proprio episcopo susceptus, aut a synodo.

12.

Si quis clericus depositus audeat regis auribus molestiam exhibere, et non ivertit ad synodum, reprobetur, nec ulla venia dignus sit.

Apostolorum 28.

Si quis clericus per pecuniam obtinuerit gradum, deponatur et ipse, et ordinator eius.

Clericus, qui administrationes saeculares suscipit,

19.

Aut fideiussores dat,

39.

Aut more romano militat,

43.

Aut usuras exigit, deponatur.

27.

Clericus, qui in fornicatione, et in periurio, aut furto, aut in usu latrunculorum assiduus fuerit, aut in ebrietate deprehendatur, deponatur:

similiter si in caupona comedat, praeterquam si in publico diversorio itineris causa.*

78.

Servus sine voluntate Domini sui non ordinetur in clero.

Nicaeae 3.

Clerico non licet feminas in contubernio habere, nisi fuerit mater, aut soror, aut amita, aut personae a quibus remota est suspicio.

Basilii magni.

Neque enim vel illi, qui LXX. annos natus fuerit, habitare cum muliere, si coniugatus non est, permitto. Tu autem e domo tua educito illam mulierem, et camque pone in monasterio: et ministerium virorum quaere: secus si te ipsum haud emendans, attraxaveris sacerdotium, anathema eris.

Neocaesareae 1.

Presbyter, aut diaconus, qui uxorem ducit, cadit e gradu suo: et si fornicationem, aut adulterium commiserit, multo magis deturbetur.

9.

Sacerdos, qui confitetur, quod corpore peccaverit, antequam ordinaretur, non offerat, maneat tamen in reliquis. Si autem non confiteatur, et aperte redargui nequeat, detur potestas voluntati eius.

Directio.

Scilicet oblationem tantummodo non offerat, sed evangelium legat, et ordines ordinet, et orationes oret; ita tamen si ipsum prorsus paenitent operis mali.

Nicaeae 9.

Presbyteri, qui sine examine, aut cum examine ordinati fuerunt, et confessi sunt, se peccasse, non suscipiuntur.

tur. Irreprehensibilem enim exigit ecclesia catholica.

Apostolorum 14.

Clericus, qui negligit clerum, neque eum docet timorem Dei, deponatur.

15.

Clericus, qui non subvenit indigentiae clerici socii sui, separetur tamquam fratricida.

11.

Clericus, qui contumelia afficit episcopum, deponatur: principi enim populi tui, inquit, ne maledicas.

12.

Similiter quoque si presbyterum, aut diaconum contumelia affecerit.

13.

Similiter etiam si mutum, aut exoculatum, aut caecum, aut claudum irriserit.

83.

Similiter et si regem, aut principem iniuria affecerit.

26.

Similiter si percusserit aliquem, qui peccavit; verbis enim tantummodo corrigere debet.

SECTIO V.

De chirotonia, et causis impediendis.

Neocaesareae.

Presbyter ante trigessimam aetatis suae annum non suscipiat chirotoniam, quamvis sit maxime dignus: eo quod etiam Dominus noster trigesimo aetatis suae anno coeperit docere, cum baptizatus fuit.

Apostolorum 32.

Ne ullus ex clericis causa libellorum suscipiatur.

Antiochiae 4.

Nemo ex clericis peregrinus sine irenicis, idest pacificis epistolis, suscipiatur.

Neocaesareae.

Presbyteri, qui in oppidis gerunt ministerium, in ecclesiis civitatum offerre non possunt, cum adest episcopus, aut presbyter civitatis.

Apostolorum 76.

Ille, qui ex gentilitate, et conversatione foeda accedit, et baptizatur, non debet statim ordinari presbyter.

Directio.

Quanto magis ergo neque episcopus?

Nicaeae 2.

Illis, qui ex conversatione gentili redeunt, tempore opus est, ut catechizentur. Et post baptismum probatione plurima, et deinde ad gradum sacerdotalem accedant. Divinus enim apostolus dixit: ne sit iunior eius institutio, ne cum in superbiam effertur, in iudicium cadat, et in laqueos adversarii. Si autem, postquam suscipit gradum, a duobus vel tribus testibus deprehendatur in peccato aliquo animali, cesset in clero versari.

Laodiceae 3.

Illi, qui recenter baptizati sunt, non offerantur ordinibus cleri.

Apostolorum 5.

Clericus non eiciat uxorem suam obtentu castitatis; secus deponatur, quia polluit coniugium legitimum.

16.

Ille, qui duobus coniugiis implicitus fuerit, postquam baptizatus fuit, aut concubinam habeat, non potest esse presbyter, aut diaconus.

17.

Ille, qui sibi copulat viduam, aut relictam, aut fornicariam, aut ancil-

lam, aut aliquam de iis, quae sunt in servili munere, non potest nullo pacto esse ex ordine sacerdotali.

48.

Similiter et ille, qui duas sorores, aut filiam sororis suae uxorem acceperit.

22.

Similiter et ille, qui se ipsum absciderit.

22.

Et si cum fuerit clericus, ipse se abscindat, deponatur.

47.

Ille, qui accusatur de fornicatione, aut adulterio, aut opere alio detestabili, et coargutus fuerit, ad clerum non veniat.

73.

Si quis debilis aut monocolus, aut claudus, episcopatu tamen dignus fuerit, fiat: non enim vitium corporis polluit, sed animae macula.

Directio.

Ergo presbyter, et diaconus etiam potest esse, si dignus sit.

74.

Mutus aut caecus, non fiat episcopus, non quia immundus, sed ne officia ecclesiastica impendantur.

Directio.

Ergo neque presbyter, aut diaconus esse potest.

75.

Qui habet daemonem, clericus non sit, neque eum fidelibus oret. Cum autem purgatus fuerit, suscipiatur; et si sit dignus, fiat.

Neocaesareae 8.

Si uxor mundani viri adulterium commiserit publicum, non potest vir eius venire ad impositionem manus. Si autem post chirotoniam, adul-

terum illa admittat, dimittere eam debet; nam si haec cum eo manserit, non potest ipse fungi ministerio.

Nicaeae.

Ille, qui a medicis, aut a domino suo, aut a barbaris eunichus factus fuerit, suscipiatur in clero: si autem sanus ipse se absciderit, etiam si fuerit in clero, cesset.

Directio.

Diaconus primum ordinetur ille, qui offertur, et deinde presbyter. Ille autem post circumgestionem mysteriorum, coram altari procumbit in genua sua, habens supra se orarium. Et post psalmum, et lectiones oret episcopus inclinationem; et extollat vocem autem - Et suscipe presbyterum. - Et cum dat pacem, praedicet archidiaconus praeconium - Gratia. - Deinde inclinatio, et alia: postea manus suas circum mysteria ter ferat, et super caput eius rursus ter, et ponat dexteram suam, et oret invocationem Spiritus sancti. Deinde ponat dexteram suam rursus super caput eius, ac dicat - Promotus est in ecclesia sancta. - Et respondeat archidiaconus - Talis presbyter ecclesiae tali. - Deinde signet eum in fronte pollice suo in nomine Trinitatis: et oret inclinationem, et allam susceptionis gratiae. Deinde circumferat orarium, et demittat in collum eius ceu torquem, similiter et casulam, ac phainam, et det ei pacem, atque illum communit.

SECTIO VI.

De creatione diaconorum.

Simonis cananaei 9.

Diaconus non benedicit, benedici-

tur autem ab episcopo, et presbytero: non baptizat, non offert; cum autem praesens est episcopus, aut presbyter, ipse populo non uti sacerdotem, sed uti ministrum sacerdotum se praebet.

Apostolorum 2.

Post ascensionem Domini nostri, oblato puro sacrificio, ordinavimus episcopos, et presbyteros, et diaconos septem, ex quibus unus est Stephanus martyr, qui adeo fervens spiritu fuit, ut se ipsum dederit maledictis Iudaeis obruendum lapidibus, et Christum vidit a dextris Dei, ac portas caeli apertas: et cum his nunquam visus est obtulisse sacrificium, aut cuiquam manus imposuisse, sed diaconatus ordinem custodivit.

Pauli.

Si autem in Philippo diacono, qui fidelem baptizavit, et in Anania fratre, qui me baptizavit, praesidium quaerant nonnulli, sciant, quod illi non sibi ipsis usurparunt honorem sacerdotii, sed cum a Deo fuerunt vocati tamquam Melchisedech, et Iacob.

Directio.

De illo, qui constituit altare lapideum, et libavit super illud libamen, ac super ipsum unguentum effudit, dicit.

Nicaeae 18.

Auditum est, quod in quibusdam locis diaconi audeant praebere oblationem presbyteris, et ante episcopos eam accipiant. Dicimus ergo, quod nefas sit illis hoc facere; sed post presbyteros accipiant, episcopo, aut presbytero eis dante: sed nec in medio presbyterorum sedeant diaconi.

Laodiceae 20.

Diaconus coram presbytero non sedeat, sed iubente presbytero sedeat.

Neocaesareae 10.

Diaconi septem debent esse, licet et valde magna sit civitas. Hoc autem ex libro actuum discas.

Directio.

Scilicet illi, qui ingrediuntur ad ministrandum altari simul.

Iacobi Edessae.

Non licet diaconis coram populo, sacerdotum instar, orare; sed cum ponunt suffitus, secreto et cum silentio orent.

Si tamen dicant - In saecula saeculorum amen - in fine orationis suae aut ipsi, aut saeculares, reprehensiles non sunt.

Presbytero absente, diaconus potest peragere ministerium, orare, et thus adolere, dummodo in oratione thuris vocem suam nemini auditam efficiat, praeterquam dicendo amen ultimum. Et si voluerit legere evangelium, recte faciet, nam praesente etiam presbytero, ac ex huius permissione illud legere potest.

Lisii.

Diaconus in proprio ministerio orarium superimponat suo humero: et, si voluerit, masphara amiciatur superne, et orario inferne, suumque adimpleat ministerium.

Ignatii patriarchae.

Diaconi, quorum sponsae in vivis esse desinunt, antequam cum iis copulam habuerint, aut osculum eisdem fixerint, uxores ducant, et diaconatu fungantur, ac presbyteri etiam fiant.

Cyriaci Amidae.

Consuetudo non est in nostris regionibus, ut diaconi in ecclesiis, et monasteriis legant evangelium: consuetudines autem novas invehere nolumus; scriptum est enim, ne trans-

grediari terminum, quem a saeculo posuerunt patres tui.

Cyriaci patriarchae.

Cura altaris ad archidiaconum spectet: eo autem absente, deuterus curam gerat: et dicat proclamationem catholicam, et lectionem apostoli in festis dominicis, et in sabbatis ieiunii, et cum praesens erit episcopus, ab eo haec fiant: aliter vero per vices fiant ab omnibus diaconis.

Eiusdem.

Cum ab archidiacono committitur alteri proclamatio, aut lectio, non potest ille, cui res commissa est, alterum deputare, sed si noluerit proclamare, aut legere, ad archidiaconum res revolvatur.

Eiusdem.

Cum fuerit contentio inter clericos, archidiaconus sententiam in delinquentem ferat: sed postquam peractum fuerit ministerium, ne sit confusio: quod si ferre non possit acerbiter contendendum, et litigantium, poterit in ipso ministerio foras expellere audacem ac temerarium.

Persarum.

Cum episcopus abest, archidiaconus dicat: resbytero, ut offerat.

Eorumdem.

Unicuique episcopo archidiaconus unus sit, qui eloquens, et sapiens existat, ac ministerio idoneus, et cui cura sit de peregrinis, et pauperibus. Is autem in omni opere ministerii iubeat, ac presbyteros in subselliis ipse sedere faciat, et diaconis praesit, ac subdiaconos ad portas constituat: librum lectoribus ipse det, et praecipiat, ut legant: hebdomadas presbyteris distribuat, eo quod lingua ac secretarius et alter ab episcopo ipse sit.

Directio.

Chirotonia diaconorum eadem est ac illa presbyterorum, excepto quod diaconus, non presbyter, proclamatur, et super unum genu dextrum procumbit: et orarium, ac thuribulum circumferuntur, atque traduntur ei. Archidiaconus vero non promovetur per impositionem manus, sed solum per systationem.

SECTIO VII.

De constitutione diaconissarum.

Cephæ.

Viduae tres constituentur: quarum duae perseverantes sint in oratione, et una in ministerio erga eos, qui infirmi sunt.

Andreae.

Praeclarus usus est constituere feminas diaconissas.

Clementis.

Vidua eligatur illa, quae a multo tempore sine viro permanserit: porro etiamsi illa compressa fuerit, si non consenserit, sed in oratione, et castitate perseveraverit, ordinetur constituta in gradibus altaris: et oret super caput eius episcopus sub silentio orationem convenientem. Cum autem instituta fuerit, incessanter oret: et si fuerit menstruata, in templo maneat, ac ad altare non accedat, non quia immunda, sed ob altaris honorem: postea vero cum ieiunaverit, et abluta fuerit, assidua sit in festo paschatis, lavetur, et ita oret. In diebus pentecostes non ieiunet.

Didascalia.

Porro quaedam domus existunt, ad quas diaconos mittere non debes apud feminas ibidem degentes, o episcope,

propter gentiles: proinde diaconissam mitte, quae ministerium exhibeat mulieribus fidelibus, quae ibi sunt, et abluit eas, dum conualescunt. Requiritur rursus diaconissa, ut perungat mulieres, quae baptizantur.

Laodiceae.

In ecclesia ordinari non oportet eas, quae dicuntur presbyterae, seu praesidentes.

44.

Mulieres ingredi ad altare non debent.

Basili magni.

Vidua, quae connumerata est inter illas, quae praesident in ecclesia, quando matrimonio copulatur, reiciatur; si autem viduam in ecclesia suscipimus ante sexagesimum aetatis eius annum, noster est reatus.

Chalcedonis.

Ante annum quadragesimum mulier diaconissa non fiat: illa vero, quae postquam ministravit, coniugium init, anathematizetur una cum eo, qui copulatur cum ea.

Severi.

Mos in oriente, seu ditone antiochena obtinet, ut abbatissae monialium diaconissae sint, ac subiectis monialibus sacramenta distribuunt, idque presbytero casto, aut diacono absentibus dnm taxat, minime vero iis praesentibus.

Eiusdem.

Chirotonia diaconissae, fiat secundum regionis consuetudinem: porro in oriente notum est, quod humero eius orarium imponitur instar diaconi.

Iohannis Telae.

Non permittitur mulieri diaconissae eucharistiam dare masculino, qui annum aetatis quintum excesserit.

Eiusdem.

Cum non adest presbyter, aut diaconus in coenobio sororum, diaconissa potest sanctuarium ingredi pro se, et sororibus.

Eiusdem.

Diaconissa cum thus ponit, non debet suam vocem extollere, et recitare orationem thuris: sed orationem paenitentiae solum dicat sub silentio.

Eiusdem.

Cum non habet viam mulierum, licet ei ingredi in sanctuarium, et dare sacramentum, ac ministrare calicem, si fuerit necessitas: similiter etiam iussu episcopi potest in calicem infundere vinum, et aquam.

Eiusdem.

Cum aegroti fuerit, sorori concedat solum, ut ingrediatur in sanctuarium, lampades praeparet, verrat, et accedat ad vasa altaris.

Eiusdem.

Diaconissae in sanctuarium ingredi non licet, neque in aedem martyrum virorum, neque in monasterium mulierum, praeterquam proprium, nisi negotium urgeat.

Eiusdem.

Non est reprehensibilis mulier diaconissa, quae legit scripturas sacras, evangelium, et cetera, in synaxi communi mulierum, et in festis.

Iacobi Edessa.

Non licet diaconissae partem sancti corporis in calicem sanctificationis mittere, aeque ac licet diacono, eo quod non est diaconissa altaris, sed mulierum aegrotantium.

Eiusdem.

Diaconissae potestas in altare nulla omnino est, potestas autem solum ingrediendi ad altare, ut ipsum verrat, et

lampades accendat: et in coenobio sororum, absente presbytero, aut diacono, accipiat mysteria ex paradiso, verum non ex altari, et det sororibus suis, ac pueris parvulis: et quando baptizantur mulieres adultae, ungat eas, et visitet mulieres aegrotas.

SECTIO VIII.

De subdiaconis, lectoribus, psaltis, et exorcistis.

Thomae apostoli.

Cum subdiaconum promoves, o episcopo, impone super eum manum, et ora orationem convenientem, in die dominica; et illum, universo populo audiente, admone, ut ministerium obeat cum puritate, ieiunio, et oratione, quo gradum magis praestantem promereatur.

Ego Matthaeus

Ille, qui etiam Levi, et aliquando publicanus, praecipio, ut cum lectorem promoves, o episcopo, imponas manum super eum cum oratione convenienti, et des illi die dominico, spectante universo populo, librum, ut legat: sit autem mitis, humilis, multaeque doctrinae.

Lebaei.

Exorcista non fiat per chirotoniam, sed sola iussione, et concessione episcopi.

Laodiceae.

Psaltae illi, qui ambonem conscendunt, soli canant ex libris, et non alii.

59.

Psalmi proprii cuiusque dicantur in ecclesia, et non libri haud canonici.

17.

Inter psalmos, orationes fiant.

23.

Subdiaconi non ingrediantur in diaconium, neque vasa sacra attrahant.

22.

Neque panem dent, neque calicem benedicant.

23.

Lectores, et psaltae oraria non ponant supra se, cum legunt, aut canunt.

26.

Illi, qui ab episcopo constituti non fuerunt exorcistae, ne exorcizent.

Antiochiae 14.

Subdiaconi, et lectores, et exorcistae etiam a periodontis promoventur. Persarum.

Qui doctrinae fuerit inscius, si totum Davidem non recitet ore suo, ne subdiaconus quidem fiat.

Adaei apostoli 8.

In fine omnium librorum evangelium legatur, tamquam coronis quaedam, et populus stans illud audiat.

18.

In ministerio ecclesiae omnibus, et singulis diebus recitate hymnos Davidis.

Iohannis Telae.

In omni dominica die legantur libri sancti veteris, et novi (testamenti)

Etsi unus tantum sacerdos fuerit, legat eos.

De incantatoribus.

Iacobi Edessae.

Non licet clerico, vel saeculari sumere sibi sermonem ex aliquo libro, ne ex illo quidem, qui vocatur soras apostolorum, eo quod eorum non sit; alias prohibeatur a mysteriis.

Eiusdem.

Illi, qui incantant, et dicunt, quod orant, et stringunt vincula, aut sor-

tes iaciunt, et libellos pro morbis scribunt, alieni sunt a christianitate: similiter et illi, qui ligant, aut solvunt virum a muliere, incantatores sunt: et presbyter, qui recitat verba ex Davide, ne descendat grando super campum, seductor est.

Eiusdem.

Non licet in congregationibus nobiles civitatum legere libros: sed id fiat a lectoribus, qui ministrant, et recte legunt: neque etiam canant, nisi psaltae, qui benedicunt.

Eiusdem.

Scriba, qui haereticis scribit disputationem, Iudaeus est bis.

Georgii.

Quicumque ntitur ligaturis, aut sortibus, aut incantationibus, sit anathema.

Cyriaci patriarchae.

Clericus, qui utitur ligaturis, aut sortibus, deponatur: et quicumque pergit ad divinatores, aut incantatores, aut sortilegos, aut scriptores libellorum pro febribus etc., separetur.

Eiusdem.

Subdiaconus minor viginti annis non fiat: et hoc ubi percurrerit omnes psalmos Davidis: gradus autem non servetur ei in altari usque ad diaconatum; et is, qui antiquior est, praecedat.

Eiusdem.

Subdiaconus non potest pacem dare altari, praeter unam illam vicem ordinationis suae; quia non est minister altaris, sed templi: neque potest sumere oblationem ex altari.

Directio.

Hoc significat, quod subdiaconus intra altare ordinetur, et non in porta, ut diaconissa.

Eiusdem.

Exorcistae aliquando diversi fuerunt a baptizantibus.

Cyriaci Amidae.

Potest subdiaconus in sanctuario versari, et sumere ex eo mysteria, quando non adest presbyter, aut diaconus. Novum (*testamentum*) legi non solet in bemate (*).

Eiusdem.

Opus subdiaconi in ecclesia hoc est, ut, cum habet proprium schema, custodiat portam ecclesiae tempore sacri ministerii, et lampadum curam gerat.

SECTIO IX.

De numero librorum sanctorum, et exteriorum, et canonibus scholarum, et gradibus (seu artibus) reprehensibilibus.

Apostolorum 81.

Sint autem omnibus vobis clericis, et saecularibus libri sancti isti, veteris quidem testamenti.

Quinque Moysis.

Unus Iesu Bar-Nun.

Unus Iudicum.

Unus Ruth.

Unus Iudith.

Quatuor regnorum; duo libri dierum, seu paralipomenon; duo Esdrae.

Unus Esther.

Unus Thubith.

Tres Machabaeorum.

(*) In margine inferiore fol. 45. a tergo legitur - Petrus apostolus dixit: non occides, non adulterabis, non fornicaberis, ne corrumpas pueros, ne fureris, ne divinationem exerceas, et incantationem. Iohannes dixit: non occipiat pervenire unius. Si quis existimatur dicere aliquid inconveniens, disat e contrario adversus eum.

Unus Iacob.

Unus David CL. psalmorum.

Quinque Salomonis; sexdecim prophetarum.

Exteri autem (*idest hagiographi*)

Unus Bar-Asirae (*Sirac*) ad institutionem puerorum.

Nostri autem novi testamenti.

Quatuor evangelia.

Quatuordecim epistolae Pauli.

Duae Petri.

Tres Iohannis.

Una Iacobi.

Una Iudae.

Octo libri mysticorum eiusdem Clementis.

Et actus nostrorum apostolorum.

Directio.

Quatuor regnorum, illum Samuelis, et librum regnorum intellige: et Salomonis quatuor solum novimus, proverbialia, Cohelct, et canticum canticorum, ac sapientiam magnam: et fortasse quintum illum, qui parabola Salomonis profundae inscribitur. Ille autem Susannae cum illo Danielis numeratur.

Athanasii magni.

Sapientia magna, et Bar-Asira, et et Esther, ac Iudith, et Thubana, et illa, quae vocatur diataxis apostolorum, et Pastor, non sunt canonice definiti, electi autem sunt a patribus ad hoc, ut legantur propter exhortationem, et institutionem timoris Dei. Libros autem, qui dicuntur apocryphi, idest occulti, haeretici scribunt ad simplices seducendum per eos.

Dionysii Alexandriae.

Revelatio, quae insignitur nomine

Iohannis apostoli, non est ipsius: vel auctorem Cerinthum habet, qui haud secus, quam in illa revelatione dicitur, aiebat fore usum cibi et potus in terra post resurrectionem. Aut est alterius cuiusdam Iohannis, eo quod duo sepulchra sint Ephesi, quae eius nomine appellantur.

Origenes.

Sententiae epistolae ad Hebraeos, apostoli Pauli sunt: ipsa vero elocutio est cuiusdam hominis, qui commemorabat, et scribebat illa, quae apostolus dicebat: et aliqui dicunt, hunc esse Clementem, alii vero Lucam. In omni porro ecclesia, in qua est haec, tanquam Pauli debet recipi. Recipiuntur autem in ecclesia et revelatio Pauli, cum revelationibus aliis, et doctrina apostolorum, et epistolae Barnabae, et Thobia, et Pastor, et Bar-Asira. Sed librum Pastoris, ac revelationem Iohannis multi non recipiunt.

Cyriaci patriarchae.

Liber ille, cui nomen est Hierothei, non est eius, sed videtur esse Stephani Bar-Sudaili haeretici.

Directio.

Et libri doctorum rursus, qui leguntur in ecclesia sancta hi sunt.

Dionysii Athenarum orationes tres, et decem epistolae.

Basilii orationes viginti novem.

Gregorii Nazianzeni tomi duo, idest XLVII. homiliae, et epistolae diversae XXXI.

Severi tres tomi, idest CXXIV. orationes epithroniae, nempe dictae in throno, et epistolae quaedam.

(1) Quidquid his in locis contra canonem divinarum librorum a catholica ecclesia receptum dicitur, prolixam refutationem a me non postulat, ne toties a viris doctissimis astem agam.

Mar Ephraemi, et mar Isaaci CXIV. orationes.

Mar Iacobi sarugensis CLXXXII., et homiliae, ac orationes per circulum anni CLV., quarum pleraeque sunt sancti Iohannis, et Cyrilli, et Theodoti, et Archidiei, et aliorum.

Historiae patrum, et doctorum, ac martyrum CXXV, et liber Palladii, qui paradisus inscribitur tribus tomis: et hexameron Basilii, orationes novem.

Item Iacobi Edesseni septem, et unus theologiae, ac epistolae eiusdem plures.

Commentaria mar Ephraemi, et mar Iohannis, et Moysis Barcephae, et Barsalibaci.

Directio.

Et ex doctrinis externorum, liber ille Antonii Tagritensis: et logie Aristotelis, Categoriae, Perihermeniae, et Analytici, Apodictici, Topici, octo orationes; et elenchus sophistarum: poetica, rethorica, orationes tres. Libri quatuor mathematicorum qui linguam exornant, et qui mentem exercent in quaestionibus de physica auscultatione; et ille metaphysicorum: ex quibus materia tantum accipienda est, uti nos quoque accepimus in libro nostro, quem *candelabrum sanctorum* inscripsimus, et illo parvo, quem titulo *radiorum* praenotavimus, ubi eos disputando confutavimus, qui Deum quidem noverunt, sed non tamquam Deum glorificaverunt. En enim, et ipse magnus ecclesiae architectus in multis locis videtur illis uti; puta illa quae de Cretensibus dicit: mendaces sunt, ex tractatu Maxentii Cretensis desumpsit, et to - genus Deisum - ex Aretha chaldaeo: et to - corrumpunt mentes bonas colloquia

mala - ex libro Euripidis: et to - edamus, et bibamus, cras enim moriemur - ex proverbii Lacedaemonum, cum reprehendit Corinthios, qui plerumque hoc proverbio infami utebantur; quin et Isaia quoque propheta eiusdem meminit.

Directio.

Omnis scriptura in spiritu clarata utilis est ad doctrinam, ad reprehensionem, et directionem, ut divus Paulus dicit. Liber itaque ecclesiasticus, qui recens producit, a patriarcha in occidente, a catholico in oriente, examinatur: et siquidem in spiritu compositus est, permittant, ut recipiant. Si enim libri Origenis, et expositiones Theodoretii ab initio examen ac considerationem subiissent, non ea fortasse zizania exorta fuissent, quae etiamnum ab ecclesiae campo purgari nequiverunt.

Directio.

Omnis episcopus in primis magistrum constituat, ubi non adest, et nomina describat puerorum, qui ad doctrinam hauriendam apti sunt, eorumque parentibus praecipiat, ut illos vel invitos ad scholam adducant. Quod si orbi fuerint, aut inopes, ab ecclesia victus eis subministretur. Si vero ecclesia inops fuerit, procurator ecclesiae singulis diebus dominicis collectam a fidelibus faciat pro eorum alimentis. Et stipendium magistri partim ab ecclesia, partim a parentibus puerorum solvatur.

Directio.

Tirones primum psalmos David legant, deinde novum (*testamentum*), deinde vetus, deinde doctores, deinde expositiones. Quod si ad sacerdotium non sint promovendi, post psal-

mos, selectas per anni circulum lectiones discant, tum vero ad artem procedant. Qui autem vocem habent ad cantum parum idoneam, ii praeter simplex feriale officium, nullum alium cantum addiscant.

Diataxis Apostolorum 6.

Idolorum fabricator, auriga certans, cursor stadii, vorator vitrorum (*fortase calicum, seu vini*), cursor in olympiade, cantator, citharoedus, lorarius, saltator, campo, magus, incantator, circulator, praestigiator, astrologus, interpret somniorum, divinator, insidiator, sortilegus, purgator, augur, haruspex, vates, interpres volatuum, incantator per aves, observator occurrusum, aut macularum membrorum, aut arietum, aut vocum, aut auditionum, aut tinnitus aurium, aut pulsationum; isti omnes cassent, aut repellantur.

SECTIO X.

De coetu monachorum.

Apostolorum.

Virgo utriusque sexus a nemine fit, neque per manus impositionem promovetur. Propriae enim voluntatis est hic coctus: virgo autem in oratione, et ieiunio, ac fletu perseverans, exitum expectet, neque in crapula, ebrietate, ac sermone otioso, sed in meditatione librorum sacrorum, et consolationibus divinis.

Pauli.

Alii circueiunt in melotis, et egeant, angustiat, et persecutionem passi, homines, quibus dignus non erat mundus: et facti sunt tamquam errantes in deserto, et in montibus, atque cavernis, ac scissuris terrae.

Nicaeae.

Qui semel renuntiaverunt saeculo, et postea retro conversi sunt, decem annis maneant in paenitentia: et si paenitentiam veram in lacrimis ostenderit, anno tertio suscipiantur: in morte autem, quovis tempore, suscipiantur ad communionem; et si convaluerint, tempus paenitentiae expleant.

Ancyrae.

Illi, qui virginitatem spondederunt, et sponsionem suam violant, decretum contra eos qui ducunt duas uxores, subeant: virgines autem, quae tamquam sorores habitaverint cum viris, prohibemus.

Basilii.

Illi, qui se ipsos in coetu monachorum connumerant sine confessione publica, si nupserint legaliter, ne reprehendantur.

Lisii.

Clericus, qui, relicto clero, schema monachatus sumpsit, et hoc rursum reliquit, atque ad statum primum redierit, si vita eius fuerit irreprehensibilis, a ministerio sacerdotii non prohibeatur.

Chalcedonis.

Monachi, et moniales, qui schema exiunt sub interdicto sint, episcopus autem habeat potestatem miserendi eorum.

Nemo monachus aedificet monasterium, et congreget fratres, nisi auctoritate episcopi.

Omnes monachi episcopo subiiciantur, neque migrent ex coenobiis suis, et rebus saeculi non communicent.

Monachos, qui diutius manent in civitatibus, Ecdicus ecclesiae magnae expellat.

Monasteria coenobitica monachis maneant, et non sint domus habitationis saecularibus.

Servus hominis non suscipiatur monachus sine iussu domini sui.

Monachus, qui ad militiam, aut praefecturam saecularem accedit, anathematizetur.

Monachi lampetiani si a monialibus, quae habitant una cum ipsis, separentur, suscipiantur.

Rabulae.

Monachi inclusi dumtaxat nutrant capillos, et ferro induantur.

Monachi visitatores, et omnes fratres extra monasteria, vestes nigras ex pilis non induant (1), ut non vilipendatur honor schematis.

Nemo suscipiat fratrem, qui migrat de monasterio in monasterium, nisi rogatu praefecti priori monasterio.

Monachus, qui presbyter non sit, aut diaconus, non audeat eucharistiam porrigere.

Monachi ne pagos, urbesque adeant, sed visitatores dumtaxat: iique in ecclesia, aut monasterio sedeant, et commorentur, neque per domos vagentur.

Monachi multum vinum non bibant, ne blasphement. Monachi possessionem ovium, aut equorum non possideant, sed solum asinos, et taurorum ad arandum.

Libros extraneos non habeant in monasteriis, neque quaestus ex emptione ac venditione.

Nemo ex fratribus quidquam sibi proprium possideat, sed omnia communia sint, et sub potestate praefecti monasterio.

Praefectus monasterio ne fratribus permittat, ut consanguineos adeant, ne colloquiis vanis relaxentur.

Ne infirmitatis causa monachi relinquant coenobia sua, et per civitates ac loca vagentur, sed sustineant angustias propter Dominum nostrum.

Nemo fratrum solitariam vitam ducat, nisi ille, cuius opera diu probata fuerit.

Praefectus monasterio constituatur ille, qui possit gubernare fraternitatem.

Presbyteri et diaconi monachi possunt ministrare iussu episcopi in locis, in quibus clerici non sunt.

Arcae, in quibus monachi sepeliuntur, in terra condantur.

Praefectus monasterio, cum decedit, fratres cum sepeliant cum silentio, et non congregentur saeculares ad eius funeris pompam.

Monachi, et moniales ne cohabitent cum saecularibus.

Saeculares ne sustentationem corporalem monachorum negligant.

Mulieres intra fores monasteriorum ne ingrediantur.

Moniales, quae in urbibus, pagisque sunt, si non habeant monasterium, aut coenobium (2) sororum, duae simul sedeant in una domo, et simul eant ad ecclesiam.

Monachi psalmos dicant, et moniales etiam cantica.

Monachi, et moniales horas precum impleant, psalmosque recitent diu noctuque.

Saecularis, qui filiam foederis (monialem) sibi desponsaverit, anathematizetur.

(1) In margine id est schema saecularium induant, aut vestes albas laneas absque cucullo.

(2) In margine arabice legitur - cellam.

Monachi, et moniales, qui schema exuunt, paenitentiam agant, alioquin anathematizentur una cum eorum adfinibus, si ipsis consentiant.

Mulier nupta, absque marito sui voluntate non suscipiat institutionem (*monasticam*), neque vir absque voluntate coniugis suae.

Monachi sine presbytero, et moniales sine diaconissa, ne pergant ad synates.

Hæreticus non sedeat in nostro monasterio, neque accedat ad res sanctificatas.

Monachi ne ascendant ad gradus altaris.

Monachi et moniales ab usu carnis abstineant, vino autem modico propter infirmitatem utantur.

Directio.

Monachi et moniales non habitent cum secularibus.

Iacobi Edessae.

Monachus non debet accipere responsum ex evangelio, aut ex Davide, aut ex sortibus, quæ dicuntur Apostolorum.

Non decet, ut stylitæ offerant oblationem super columnis suis.

Indecens est, ut inclusi offerant oblationem, nisi ob necessitatem. Neque rursus fas est, ut ponatur sanctum corpus apud stylitas supra columnam, si adest, qui eis communionem porrigat.

Monachi, qui schema exuerunt, et duxerunt uxores, ne monastio habitu deinceps utantur.

Monachus non occidat vivens (*animal*.)

Et monachi, qui coacti ducuntur ad proiciendum lapidem magneticum (*an potius cum machinis?*) non sunt reprehensibiles per canones.

Monachi ne pergant ad vigiliis, aut commemorationes martyrum, aut convivia, etsi causam praetendant, ut orent ibi.

Iohannis Telae.

Ut omnis suspicio mala auferatur a vobis, o monachi, mulieres in monasteria ne ingrediantur.

Iacobi Edessae.

Stylita, qui episcopo restiterit, et excommunicationes ad eius loca scripserit, anathematizetur: et omnis, qui eius excommunicationes suscepserit, anathematizetur.

Similiter et praefectus monasterio, ac monachi, qui conventus faciunt adversus episcopum, neque obediunt ei, damnentur; nec ante suscipiantur, quam a prava ipsorum sententia recesserint, canonemque admiserint.

Monachi, mulieres in monasteria vestra ne ingrediantur.

Iohannis patriarchae.

Monachus, qui schema exuit, et ducit uxorem, si paenitentiam egerit, permittatur ei, ut, relicta ea muliere, redeat ad schema.

Georgii.

Monachos, qui circumeunt portantes peras, et arcas sanctorum, definitivus per decisionem Dei, non esse suscipiendos.

Praefectis monasteriorum, et stylitis non licet scribere epistolas censurarum, aut iudiciorum, aut adhortationis ad civitates et pagos.

Monachi, qui pro obtinenda praefectura monasterii, dant munera, anathematizentur.

Praefectus monasterio non constituitur sine iussu episcopi.

Praefectus monasterio, qui a pro-

prio deficit episcopo, eiusque proclamationem tollit (*e divinis officiis*), anathema sit.

Nicaeae 84.

Monachi ne capillos nutriant, sed totum caput suum radant, neque super illud coronam ex capillis relinquant: et non ponant annulos in digitis suis, neque ex auro neque ex argento, sive ex alio materiae genere.

Hoc ex libro secundo synodi nicaenae: et numerus canonum eius LXXXIV. apud Graecos, atque Syros.

Cyriaci patriarchae.

Sine scriptis praefecti monasterio, et fratrum, episcopus manum non imponat ob chirotoniam monachis.

Non liceat per Deum mulieri moniali balneum ingredi, neque corpus suum aqua ablueri, neque vestimentis lineis, aut aliis indui, praeterquam vestimento ex lana; neque capillos nutrire, sed tondetur: neque ambulare per vicos, aut per domos discurrere, aut panem comedere extra proprium coenobium.

Non liceat per Deum viro ingredi in monasterium sororum, nisi presbytero, aut diacono, qui eis eucharistiam det.

Omnes moniales simul in uno coenobio congregentur, et sedeant, et eligatur ex eis una, quae aetate provecta sit, ut praesit, ac necessaria eis subministrat.

Dionysii patriarchae.

Monachus, qui ob necessitatem e monasterio suo egreditur, iussu episcopi, sedeat in civitate aut oppido.

Persarum.

In coenobia, in quibus patriarcha, aut catholicus sepulti sunt, potestatem non habeant episcopi, sed

patriarcha in occidente, et catholicus in oriente.

Praefectus monasterio, cum fratres probaverit, unumquemque ei monasterio praeficiat, cui aptus fuerit.

Magister domus ne gulosus fiat in cibo, aut potu; et fratres, qui magis laborant, magis honoret.

Ostiarius quietus et humilis sit, non vero severus; neque recipiat depositum cuiusquam.

Visitator monasterii ne sibi ipsi possideat amplius eo, quod a praefecto monasterio eidem separatur: et refrenet sensus suos inter saeculares.

Monachus, qui peccat, corripitur, et ad alteram usque vicem dimittatur ei, et tertia vice expellatur.

Monachus, qui officio nocturno minime interfuerit, ne sedeat cum fratribus ad mensam.

Fratres super storeis stratisque cubent: et praefectus monasterio, et infirmi in lectulis, quin tamen lumbos suos solvant, aut vestes exuant.

Monachus, qui sacerdotio fungitur in ecclesia civitatis, aut pagi, vestimenta alba induat super schema, ne contemnatur monachus in saeculo.

Presbyter, aut diaconus, qui vult indui, annum unum in cancellis antea ministret, et deinde induatur: et si frater (*id est non sacerdos*) est, in alio (*aliquo?*) ministerio a praefecto coenobii constituatur per annum, antequam indnatur.

Monachus, cum ab opere manuum cessaverit, divinis libris vacet.

Noctes dominicarum, si fieri potest, in officio fratres transigant a vespere. Cum fratres vescuntur, commentarius legatur, ut una cum corpore anima nutriatur.

Fratres iniussu praefecti coenobio ne exeant e monasterio : ante exactum autem triennium post vestitionem , neque si iusserit praefectus monasterio , licet eis exire.

Monachus directioni animae suae solum impendat curam : praefectus monasterio autem , et director , tum sui , tum fratrum curam gerant.

Donec monachus in ministerio communitatis erit , nihil pro se ipso poterit operari.

Monachus in cella sodalis sui monachi ne dormiat. Saeculares autem , qui monasterium adeunt , in aedibus communibus dormiant.

Monachus ex hereditate consanguinei sui saecularis non consequitur quidquam , nisi aliquid ipsi legatum sit.

Abbas ne saecularem cito tondeat , sed post annum probationis.

Praefectus monasterio , qui recte gubernat , ne mutetur.

Monachus , qui unum dumtaxat psalmum novit , eundem in omnibus precibus repetat.

Monachus qui carnem comedit , veluti moechus iudicetur.

Monachus qui in cella sua orare voluerit , in ferialibus diebus dumtaxat id ei permittatur , non in festis et dominicis.

Monachus , qui studiorum causa civitatem adit , in ecclesia habitat , nec a ieiunio aut oratione cesset : quod si pauper sit , artem decentem exercent.

Monachus monasterium sororum ne ingreditur omnino.

Michael patriarcha senior canones duodecim in coenobio mar Ananine sub poena interdicti et excommunicationis edidit , ut scilicet abbas , et monachi matthaeiani sub Maphriani potestate sint , ipsiusque iniussu faciant nihil , sive magni sive parvi momenti sit.

Directio.

Qui tonderi desiderat , stet ante portam altaris , et post psalmum - miserere mei - sub responsorio - propitiatio esto mihi - orat abbas orationem paenitentiae , deinde accipit forficem is , qui praesentatur , eumque offert abbati , dicens - ego volui offerri Deo etc. - Deinde illum tondet cruciformiter in nomine Patris , et Filii , et Spiritus sancti , et induit eum tunica , et spoliat vestimentis eius prioribus infernis , ac lumbos illius cingit , eique imponit cucullum , et pallio circumdat , et sandalo cingit pedem eius sinistrum , ac postea dexteram , et crucem in humeris deferendam ei tradit : quae omnia peragit , dicendo convenientes preces. Mox collocat illum a parte septentrionali portae altaris , eique una cum fratribus pacem dat , atque obsecrant.

Expliciunt haec.

In sequentibus tomis dabimus reliqua capitula Nomocanonis ,

T O M U S II.

INDEX CAPITUM ET SECTIONUM HUIUS TOMI.

Caput VIII. De desponsatione.

Section 1. De causis, quae antecedunt desponsationem legalem.

Section 2. De qualitate desponsationis, et de procuratione.

Section 3. De causis, quae impediunt desponsationem.

Section 4. De pherne, et doro, zebdis, et conviviiis.

Section 5. De separatione.

Section 6. De tempore custodiae libertatis, cuiam debeat homo facere stipendia.

Caput IX. De testamentis.

Section 1. Directio.

Section 2. De illo, cui praecipitur.

Section 3. De illa re, quae praecipitur.

Section 4. De procuracione.

Caput X. De hereditate.

Section 1. De gradibus hereditatis.

Section 2. Sex causae, quae privant hereditate.

Caput XI. De venditione, et emptione.

Section 1. De validitate venditionis, et eius invaliditate.

Section 2. De regressu rei venditae.

Section 3. De terminis, qui adhibentur in venditione, et emptione.

Section 4. De venditione, et emptione servorum, et qualitate iuramentorum, quae pronunciantur inter emptorem, et venditorem.

Section 5. De pactis, et usuris, et modis aliis damnabilibus.

Caput XII. De anticipatione pretii.

Section 1. De canone anticipationis, sive prioritatis dationis.

Section 2. De illo, cui fit anticipata datio, sive prioritas dationis.

Section 3. De retributione.

Section 4. De commodato.

CAPUT VIII.

De desponsatione.

In hoc sunt sectiones sex.

SECTION I.

De causis, quae antecedunt desponsationem legalem.

Directio.

Ne quisquam audiens apostolum dicentem, quod coniugium in omnibus honorabile sit; et canonem quintum diaconum apostolorum sanctorum, qui dicit: episcopus, aut presbyter,

aut diaconus uxorem suam non eiiciat causa continentiae, secus deponatur: et canonem primum synodi gangrenensis, qui dicit: si quis reprehenderit coniugium; et illam, quae dormit cum viro suo, cum sit fidelis et casta, immundam habeat; sit anathema: et canonem eiusdem quartum, qui est: si quis haesitaverit accipere oblationem a presbytero, qui coniugatus est, sit anathema: et alia plurima audiens; nemo, inquam, sibi persuadeat vel dicat, quod coniugium praestantius sit virginitate, vel monachali Dei

famulatu. Res enim aliter se habet. Sciat igitur coniugium ūs tantummodo convenientius utiliusque esse, qui desideris corporis, et passionibus mentis vincuntur, sicuti dixit divus Paulus: dico autem illis, qui non habent uxores, et viduis, quod expedit eis, si permanserint, sicuti ego; si autem non sustinent, coniungantur; expedit enim ducere uxorem magis, quam nri concupiscentia. Et canones illi propter quosdam haereticos, qui immundas reputabant quasdam ex creaturis Dei, editi fuerunt, et non ut ad coniugium incitarent.

Directio.

Cavendum est a pulchritudine, ne alliciaris scilicet a specie mulieris nequam: et si habeat divitias, ne concupiscas eam, dicit sapiens, et magis honorabile est sequi virginem: laetare siquidem cum muliere adolescentiae tuae, cerva dilectionis, et hinnula, vias eius discere omni tempore, et in amore eius pascere. Et illam, quae est ex genere matronarum (*id est ad parandum aptarum*) eligere oportet, eo quod generis propagatio sit praeceptum primum, et ad affinitate devinciendos illos, qui non sunt affines, ob causas, quas postea numerabimus, et ad quaerendam accurate illam, quae casta sit: mulieris enim bonae beatus est vir: numerus enim annorum vitae eius duplicatur. Et haec quidem quinque praecepta utilia.

Directio.

Quod visu videat sponsus sponsam suam ante desponsationem, valde expedit ob vitandum separationis periculum, si illa forte non fuerit secundum voluntatem suam. Visum autem faciei eius feminae duntaxat, etsi sine ipsis

(feminae) voluntate, permittunt canones: porro sine hac causa haud decet intueri alienam, etiamsi senex fuerit homo, aut eunuchus ille, qui intuetur, ne incidat in moechiam cogitationis: omnis quippe, qui videt mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est in corde suo. Et propterea praecipitur feminis, ut velentur, quemadmodum docet divinus apostolus: nam neque natura docet hoc, quod non cooperiatur femina. Et in capite tertio didascaliae apostolorum: deorsum quidem esto respiciens, et ambulans cooperata sis. Et a servo, etiamsi fuerit maior, domina non abscondat faciem, neque ancilla a domino suo: et viri iustis concedunt canones intueri alienam, propter testimonia, et iudicia. Similiter et sponsa visu videat sponsum suum ante desponsationem: et extra hanc causam etiam permissum est feminae intueri alienum; secus, viri quoque, uti mulieres, iussi fuissent velari: quod factum non est: licet iubeantur non ornari; ne scilicet orneris, ne videat te mulier aliena, et capiatur tui desiderio; praeceperunt apostoli sancti in libro didascaliae. Intuitus autem viri in virum, et feminae in feminam non damnatur, praeterquam si fuerit verendorum, propter quem maledictus fuit Canaan, eo quod vidit Cham pater eius nuditatem patris sui Noe; et benedictus fuit Iaphet, et Sem, quod ex parte aversa ambulaverint, et cooperuerint illum pallio, quod super humeros suos proiecerunt tenebant. Sed et nemo verenda sua intuetur, praeterquam ex necessitate illa, quae etiam medicis concedit intueri sine reatu, ubi sunt dolores.

Directio.

Illæ, quæ debent inquiri ante desponsationem hæc sunt : ne sit illa, quæ desponsatur, sponsa alterius : nec ille, qui desponsat, sponsus alterius, eo quod una solum uni congruit : relinquet quippe vir patrem suum, et matrem suam, et adhærebit mulieri suæ, et non mulieribus suis, verbum Spiritus præcipit.

Et ne sint dies, in quibus interduntur convivia (1), ieiunium scilicet quadragesimale, secundum canones synodi laodicensæ, et diebus pentecostes, in quibus magis continentia servanda est propter descensum Spiritus sancti. Et nonnulli quidem a vespere diluculi secundi ieiunii cessare faciunt benedictionem annulorum, et coronarum; alii autem a matutino feriae secundæ. At quod magis comprobatum est, post dimidium noctis benedicendum non est. Et si vidua sit, aut viduus, adimpleatur tempus illud, in quo secundum legum præcepta, desponsandi sunt.

Sponsa non sit ancilla, neque sponsus servus; isti enim solum iussu dominorum suorum debent desponsari.

Non sit inter eos consanguinitas generis, aut lactis, aut susceptionis.

Non sit relicta, quicumque enim tollit dimissam, moechatur.

Et non sit parvula, scilicet minor duodecim annorum.

Et non sit in ea macula corporalis.

Et non sit ex alienæ confessionis hominibus.

SECTIO II.

De qualitate desponsationis, et procuratione.

Directio.

Desponsatio autem fit, cum conveniunt in ecclesia procurator sponsæ, idest desponsator eius, sive pater sit, sive alius, et ipse sponsus, et sacerdos, ac diaconus, et duo fideles testes. Et curator quidem sit, qui accipit consensum sponsæ, et illum notum fecit sponso eius : et cum illis annulus ex domo sponsi, et crux. Et dum stant ante altare, dicat curatôr, despondi talem tibi tali in uxorem, secundum canonem apostolicum et legem christianam. Et respondeat sponsus : recepi coram Deo, et altari eius propitiatorio : et coram sacerdotibus, et testibus istis. Tunc perficiat sacerdos orationem, quæ super annulum, dicens : benedictus sit annulus iste, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Et accipiat eum, ac simul, excepto sponso, eant in domum sponsæ, et in digito eius illum ponat, ac suspendat crucem in collo eius, et benedicat ei cum oratione; tum exeant. In oriente autem, etiam super calicem orat sacerdos, et sponso sponsæque ieiunis potandum porrigit, et ita sibi invicem sponsus, ac sponsa : et non communicant usque ad complementum dierum fœderis, quod initur inter eos; et cum volunt convivium instruere, congregantur invitati sponsi, et ipse sponsus, et eunt ad portam sponsæ, eamque ducunt cum coetu mulierum, ac

(1) In margine - prohibitio benedictionis a die secundo ieiunii magni, et diebus pentecostes.

cunt ad ecclesiam : et dum stant coram altari sancto , perficiat sacerdos orationem , quae super coronas , et ponat in capite sponsi , et sponsae , et patrini , ac matrinae , et exeant cum canticis spiritus , adducantque sponsum in domum sponsi , et ita perficitur convivium , ac iustificatur coniugium legitimum.

Cyriaci et Iohannis patriarchae.

Ille , qui desponsat mulierem per benedictionem annuli , non potest eadem communicare ante convivium ; alias anathematizetur.

Directio.

Cum annuli benedictione desponsantur virgines fidelibus , quemadmodum etiam Rebecca Isaaco , et Thamar Iudae. Bigamis autem mulieribus , ac viris , nec annuli benedicuntur , neque coronae , sed solum oratio fiat super eos. Trigamorum autem non est canonica desponsatio : cum itaque urgentur , canon ieiunii , et elemosynae imponitur eis , et deinde oratione digni habentur.

Laodiceae.

Illis , qui libere et legitime coniugium secundum ineunt , cum frequentes fuerint in oratione , et ieiunio , detur oblatio.

Neocaesareae.

Qui coniugiis multis implicantur , modus conversationis eorum , et fides ipsorum minuit tempus censurae ipsius definitae.

Basilii magni.

Trigamiam coniugium non habemus , sed fornicationem foedam , quemadmodum etiam Dominus de quinto viro Samaritanae dixit , quod non est vir tuus.

Theologi homilia 47.

Coniugium primum est legitimum : illud , quod secunda vice celebratur , veniale : tertium transgressio est legis ; quod autem superexcedit , suum est mos.

Directio.

Desponsatio sine sacerdote , et duobus testibus iustis , et curatore sponsae , fieri non potest : et si diaconus adfuerit , melius est : et cum testimonio mulierum non fit , nisi forte adfuerit unus vir , et duae mulieres , et sacerdos. Et illi testes ne sint consanguinei sponso , aut sponsae , sed remoti : neve sint pueri parvi , neque alienae confessionis , nec servi , nec muti aut caeci , neque lascivi. Et sacerdos filiam suam benedicit , benedicit annulum , et coronam , et fit curator ; testis autem non fit. Et sacerdos , qui despondet virginem sine curatore , deponatur : et curator inquirat , utrum congruat ei sponsus eius , et absolvat convivium eius ; alias irritum faciat.

Directio.

Curatio patri convenit , deinde presbytero , deinde fratri , deinde filio fratris , deinde patruo , deinde filio eius , deinde seniori (avo) ex matre , deinde avunculo , deinde filio avunculi , deinde episcopo loci. Et filius non despondet matrem suam : et ancillae , si ea careat proximis genere , ille , qui ipsam libertate donavit , est desponsator , deinde eius filius , deinde filii eius filius , deinde pater eius secundum ordinem dictum. Et frater ex patre , et patruo , aequales sunt fratribus , et patruis iustis. Et pater potest despondere filiam suam

virginem, etiamsi illa nolit (1), nam apostolus divinus dixit: si quis autem existimat, se turpem videri super virgine sua, quod sit superadulta, quin eam dederit viro, et oportet illam dare, sicut vult, faciat. Coniugatam autem non potest pater egere, quamvis minor sit: et virgo, cuius tempus venit, cum petit virum, pater illam non potest impedire: et si neget, episcopus eam despondeat, etiamsi nolit pater: et sponso, quem ipsa voluerit, si honore aequalis sit ei, ipsi debetur sponsatio, et non illi, quem curator eligit, etiamsi aequalis sit gradu: quod si aequalis non fuerit gradu ille, quem ipsa eligit, ei quem aequali gradu eligit curator, sit.

Et fratres, patroi, et filii patruorum, non possunt despondere, nisi illam, quae perfecta est statura, et quidem consensu verbo oris sui expresso, si coniugata fuit: et silentio suo, cum interrogatur, si virgo est: nam silentium indicium est consensus: et ita emancipator respectu illius, quam liberam fecit. Et episcopus quidem despondet adultam, cum non erit pater, aut consanguinei, aut siquidem fuerint dissentientes, aut si praesentes non adfuerint.

Directio.

Servo non congruit euratio, si enim aui iuris non est, quomodo in alterum ius habebit? Sed ne puero quidem convenit, qui sit minor viginti-quinque annis, nec etiam energumeno, aut eunucho, uti nec illi, qui morbo difficili laborat, neque fornicatori, nec prodigo, nec infideli, nec mulieri: et propterea mater non po-

test despondere filiam suam, nec soror sororem suam: a similibus enim ad illos, qui distant ab eis, transit euratio: et cum duo, aut plures fuerint curatores, illi, quem ipsa voluerit, detur potestas: et si neminem ex eis elegerit, ille qui senior est, potestatem habeat: et si aequales gradu sint, idest filii patruorum, sortes mittant: et ille quidem, cui adindicatur curatio, non potest despondere virginem illi, qui ea minor est: et coniugata adulta (*vidua*) potest semet tradere ei, quem voluerit, etiam sine iussu euratoris, sive pater sit, sive alius, sicuti rectum esse decernit lex XLVII. imperatorum graecorum. Et energumenam, quae adolevit, potest eurator despondere illi, qui novit obsessionem eius, et tamen vult eam sibi habere. Et ancillam potest domina eius desponsare, etiamsi non velit illa: servum autem dominus nolentem despondere non potest: ancillam et servum volentes desponderi, dominus impedire potest: et ancillam mulieris, curator dominae despondet iussu dominae ipsius: et mulierem, cum libertate donatur ancilla, curator ancillae despondet, si extiterit: secus, curator dominae.

Directio.

Cum femina se ipsam tradit curatori, quo eam despondent, eligere hic debet virum conditione ei aequalem, aut praestantiorum: et si consentiant simul in illum qui vilis sit, possunt: quod si eurator consentiat, et ipsa minime, non debet perfici sponsatio: et si femina consentiat, minime vero curator, si virgo sit, non per-

(1) Iovin's haec et alia dicuntur.

ficitur; at si coniugata fuerit, perficitur.

Aequalitas autem conditionis quinque modis comprobatur: per corporis a macula, seu vicio, integritatem; per libertatem; per professionem; per iustitiam; et per artificium. Pulchritudo vero, et divitiae non sunt spectandae a piis. Et professio quidem, sicut si sacerdotes sacerdotibus despondeantur, et legisperiti legisperitis, et mercatores mercatoribus etc. Artes autem viles sunt histrionum, citharoedorum, et omnes illae, quae materias abominabiles contrectant: et iustitia omnes vincit praestantias.

SECTIO III.

De causis, quae impediunt desponsationem legitimam.

Quatuor sunt causae generales, quae impediunt coniugium legitimum: consanguinitas illius, quae despondetur: consanguinitas consanguineorum: servitus: infidelitas.

Et illa prima quadruplex est, nam vel generica est seu generis, aut lactis, aut susceptionis ex baptismo, aut ex coronis desponsationis.

Et generis quidem in XI. gradibus concluditur ac terminatur: in matre: in filia: in sorore: filia sororis: filia fratris: amita: filia amitae: sorore matris: filia materterae: filia patris: filia avunculi.

Et mater quidem tua illa est, quae peperit te, et omnes illae, ex quibus progenitores tui nati sunt, scilicet seniores omnes illae, quae sunt ex latere matris in generationem generationum.

Et filia tua est illa, quae ex te nata est, et omnes illi, qui a tuis ge-

nitibus nati sunt, videlicet filiorum, ac filiarum tuarum filii in generationem generationum.

Soror tua est illa, quae ex patre tuo, aut ex matre tua nata est: et filia sororis tuae est illa, quae ab hac, et ab omnibus illis, quos genuit, masculis, et feminis, generatur in generationem generationum.

Filia fratris tui est illa, quae ex fratre tuo, qui ex patre, aut ex matre, aut ex omnibus illis, quos genuerunt, masculis et feminis, generatur in generationem generationum.

Et amita tua est soror patris tui, quae ex patre, aut ex matre: et filia amitae tuae est illa, quae ab hac, et ab omnibus illis, quos genuit, masculis, et feminis nascitur usque ad complementum septem facierum (*graduum*).

Avuncula tua est soror matris tuae, quae ex patre, aut ex matre: et filia avunculae tuae est illa, quae ab hac, et ab omnibus illis, quos genuit, masculis, et feminis generatur usque ad complementum septem facierum.

Et filia patris tui est illa, quae ex fratre patris tui, aut ex matre, et ab omnibus his patris tuis masculis, et feminis generatur usque ad complementum septem facierum.

Filia avunculi tui est illa, quae ex patre, aut matre, et ab omnibus illis, quos genuit avunculus tuus, masculis, et feminis generatur usque ad complementum septem facierum.

Directio.

In numero quidem septem facierum aequalis est series per masculos, seriei per feminas, videlicet ita: ponamus enim illum, qui despondet, esse Iosephum filium Iacobi, filii Isaa-

ci, filii Abrahæ: et illam, quæ despondetur, esse Rebeccam filiam Batus, filii Melchæ, filiae Haran fratris Abrahæ. Itaque cum Rebecca ducitur uxor a Iosepho in octava facie, legitime ducitur. Ducit porro eam Isaac in sexta facie. Porro coniugium filiarum patruorum, et avunculorum etc. non solum in occidente, sed et in oriente magis prohibitum fuit, quemadmodum indicat canon XXIII. Timothei catholici Nestorianorum. Iosue Baraan autem ille, qui successit ei, penitus dissolvit determinationem hanc canone suo illo XXVI, in argumentum adducens Abrahamum, et Nachor fratrem eius, qui Saram et Melcham filias Haran fratris eorum, acceperunt: et filias Salphahad, ac filios patruorum earum: et non consideravit, quod antiqua transierint: alioquin quare duæ etiam uni non copulenter, quemadmodum Iacobo Lia et Rachel, et plurimæ aliae?

Directio.

Affinitas collactaneitatis est illa, quæ ex ipso lacte accidit, quando ab ipsomet marito obtinuit mulier, ut duas proles duobus annis lactet. Itaque illæ proles, et fratres earum, ac sorores earum, fratres ac sorores sunt invicem in generationem generationum; et illa, quæ lactat, mater est; et frater eius, avunculus; et maritus eius, pater; fratres eius, patrum; et ita filii eorum usque ad complementum septem facierum. Cessat autem affinitas impediens coniugium legitimum, cum ante complementum duorum annorum amputatur lactatio; et cum materie aliae, aqua, aut decoctum, et hæc alienum in maiori quantitate commiscetur cum lacte illius, quæ la-

ctat, toto tempore lactationis. Et testimonium seminarum duntaxat non recipitur in lactatione, sed duorum virorum, aut viri et duarum seminarum.

Affinitas baptismi etiam ita est: ille qui suscipit, pater est illius qui suscipitur; et uxor illius, mater eiusdem est. Et illa, quæ suscipit, item mater est illius quæ suscipitur; et maritus eius pater, et filii eorum fratres, et sorores in generationem generationum: et fratres, ac sorores eorum patrum, et avunculi, et amitæ, et avunculæ, ita et filii eorum usque ad complementum septem facierum.

Et in sponsione coronarum etiam sponsor frater est sponsi, et paronympha soror est sponsæ: et nati eorum, filii, et filiae fratrum, ac sororum usque ad complementum quinque facierum, si quidem viri fuerit sponsio: et usque ad trium, si seminarum, uti definiunt Dionysius patriarcha Telmaharensis, et religiosus Iacobus Edessæ. Quod autem uxorem accipiat vir ex illis, cum quibus affinitatem ex baptismo contraxit, dicit, neque esse concessum, neque prohibitum in canonibus antiquis: nunc quia scandalizat fideles, non oportet id facere.

Directio.

Et affinitas affinium in duo dividitur, in affinitatem sponsæ, quæ obit, aut derelicta fuit verbo legali; et in affinitatem affinium genericorum. Et illa prima ad typum affinitatis genericæ commensuratur, eo quod vir et mulier una sunt caro, ut dixit Deus. Itaque filia mulieris, filia est mariti eius, quamvis ex alio marito sit; et mater eius (*mulieris*) mater eius (*mariti*); et soror eius, soror eius; et ce-

tera talia, quae inquiruntur in generationem generationum; aut usque ad complementum septem facierum. Et haec confirmat S. Basilius dicens: illud enim, ne ingrediaris ad omnem proximum carni tuae ad revelanda verenda eorum, transcendens est, et commune: quis enim est magis proximus, et domesticus viro, quam uxor eius? Non enim duo sunt, sed una caro. Non ergo mater uxoris suae, neque filia uxoris suae, neque soror eius, similiter neque uxor, potest matrimonio coniungi cum propinquis viri sui.

Directio.

Et in affinitate affinium genericorum rursus, secundum canonem divinum, quo unitas est carnis, uxor patris, mater est: et uxor filii, rursus filia est: et uxor fratris, soror est, et uxor patrui, avita est: et uxor filii patrui, filia patrui est: et uxor avunculi, avuncula est: et uxor filii avunculi, filia avunculi est, et ita reliqua, ut dixit Deus: verenda uxoris patris tui ne reveles, verenda sunt enim patris tui etc. Et Paulus divinus dixit ad Corinthios: exerceatur inter vos fornicatio; at qualis fornicatio? qualis ne inter gentes quidem nominatur, adeo ut accipiat filius uxorem patris sui. Et S. Basilius dixit: ille, qui tollit uxorem fratris sui, nisi separaverit, et poenitentiam agant, non recipiantur: de filiis autem eorum, quomodocumque cura geratur, minime vero heredes sint ipsorum.

Directio.

Illegitimitatem desponsationis illorum, qui affines sunt, quinque causas rationales probare scimus: unam quidem, quia ab affinitate extingui-

tur ipsa concupiscentia causa foecunditatis: 2. autem, quod ad similitudinem animalem ducit hominem: 3. quod magis faveat corruptioni, nam si coniugio legitimo posset homo communicare propinque carni suae, etiam in communicationem fornicationis facile prolaberetur, eo quod sine impedimento conversatur cum ea: 4. quia perturbationum causa esset, nam impossibile foret, ut desponderet mulier filium soceri sui, si hunc amaret, mortem viri sui desideraret valde, ac cum delectatione, aut ipsa accusationes, dum ad sui propositi consummationem tendit, instrueret: 5. est, quia desponsatio affinium societatem cum remotis impediret, et cum alienis affinitatem, conciliationem iratorum, et familiae incrementum.

Directio.

Christiano non licet despondere sibi ancillam suam, quamvis ea christiana sit, nisi postquam eam manumiserit; sed neque servam alterius. Verum cum homo inops est, neque potest sibi despondere liberam; aut cum potest, non est praesto ei, ac timet, ne Sathan ipsum tentet propter desiderium corporis sui, ac prolatur in fornicationem; si, inquam, potest sustinere, magis praestat, quam filios suos in servitutem domini uxoris suae redigere. Filii enim ancillae, servi sunt, etiamsi liber sit eorum pater: et filii servorum, liberi sunt, si libera fuerit mater eorum; nam ex matre homines perfecti nascuntur; ex patre autem, non homines, sed gutta seminalis. Sed neque ancillam infidelis, aut ancillam, cuius dominus infidelis est, potest christianus sibi desponsare, ne filios non fidelitati pro-

creet, sed infideli qui potestatem habet in natos eius. Virum, cuius uxor captiva abducta est, obligant leges, ut eam quaerat per regiones, et redimat eam, si possit, ac eam liberet; et postea eidem communicet; et si aliam possideat, eam a se separet, et in natos eius potestatem habeat: et mulierem, cuius vir captivus ductus est, similiter cogunt leges, ut eum redimat, et liberet; et si alium possiderit, cum a se separet, et in filios suos potestatem habeat. At alii dicunt, quod mulier non cogatur redimere virum suum.

Et ancilla, quae viro coniungitur iussu domini sui, die quidem eius ministerio addicta est, et nocte viro suo traditur; et vir eius debet ei ex pensas pro dimidia parte; et si die, ac nocte ei tradatur, omnes expensas ei debet subministrare.

Et si servus, domini sui iussu; mulierem sibi desponsat, dominus eius sumptus uxori servi sui subministrare debet: et illa, quae sine iussu domini sui sequitur servum, etiam ipsa in servitutem ducitur, si fuerit libera, et sciverit illum esse servum; alias separentur.

Directio.

Infidelitatis autem sex novimus diversitates genericas: ethnicoos, magos, iudeos, saracenos, christianos de deitatis fide dubios, qui sunt Ariani, ac socii eorum; christianos dividentes unitatem naturalem et personalem, cum phantasiastis.

Et mulieres, quae sunt ex quinque generibus primis, cum baptizantur, suscipimus ad nuptias: at mulieres, quae ex genere sexto, non baptizamus, sed solum cum recte insti-

tuuntur, recipimus: similiter et viris infidelibus, qui sunt ex quinque illis generibus, si non baptizantur, et credunt; et illis, qui ex genere sexto, si non recte instituantur, canones non concessunt ut demus uxores. Et si uxores demus sexti generis hominibus, cum refugiant rectam institutionem, magis id damnable est, quam si ab eis accipiamus. Aegyptiis autem, et Chusaeis, et Nabathaeis, et Armenis, cum solis consuetudinibus separati sint a nobis, libere damus uxores, et accipimus ab eis.

Obiectio.

Paulus divinus permittit fidei habitare cum infideli, et infideli cum fidei, dicens: sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem.

Responsio.

In exordio evangelicae praedicationis, quando vir et mulier infideles pariter erant, et unus ex eis fidelis fiebat, apostoli eos ab invicem non separabant propter spem institutionis; neque fidei praecipiebat apostolus, ut denuo desponderet infidelem, aut viceversa: id autem constat ex eo, quod addidit, ac dixit: quid enim scis, mulier, utrum virum tuum vivificabis? aut tu vir scis, utrum uxorem tuam vivificabis? Quemadmodum ergo infideli non permittit despondere sibi mulierem infidelem, neque viceversa: ita nunc cum ambo sponsi fideles essent, in unum autem ex eis intraverit Sathan, ita ut abnegarit, separamus eos a communicatione, eo quod in exordio evangelicae praedicationis non simus, sicuti fuerunt apostoli.

Directio.

Alieni a confessione, qui credunt, et baptizantur, si coniugiis illegitimis impliciti sunt, scilicet quod duas uxores aut plures simul habeant, aut uxores fratrum suorum, aut quidpiam simile, separentur, et canonice coniungantur novis nuptiis: et siquidem plus quam unam habuisset quispiam, illam, quam velit, sumat, si canonica fuerit uxor eius. Alii dicunt, quod non; sed primam illam, quam possidebat, sumat, si legitima fuerit, et eas, quae post illam, dimittat. At sententia prima rata est, scilicet non illam, quam ipse voluerit, possideat.

sectio IV.

De pherne, et doro, zebdis, et schiadche, et conviviis.

Directio.

Pherne quidem est id, quod in domum viri sui deferit mulier per scripturam e domo dominorum suorum.

Dorum est id, quod offert vir mulieri suae, aut promittit ei per scripturam.

Zebdae sunt monilia, et supellex, quae sine scriptura dant parentes eius.

Schiadche similiter sunt monilia, et supellex, ac cibus, et potus, quae sine scriptura mittit vir per desponsantes. Et quia quidam populi consuetudinem non habent, ut scribant, admittunt leges similem fiduciam: et illud, quod offertur ab utraque parte, uti illa, quae scripta sunt, considerant et reputant, ac proinde etiam zebdae, et schiadche, cum dote et doro numerantur, excepto cibo,

et potu: et hoc confirmat lex imperatorum graecorum.

Directio.

Omne id, quod venditur et emitur, datur loco dotis donique, nempe supellex, monilia, servi, ancillae, greges, boves, equi, praedia, domus, uti decernit lex octogesima imperatorum graecorum.

Timotheus autem, et Iesus Bar-Nun, non permittunt, ut adsignet homo praedia, aut domos loco dotis, aut doni: at horum sententia rata non est. Alii in pherne concludunt et dorum; aut virum dant uxori suae in dorum, veluti si homo scribat filiae suae mercedem famulatus servi, non servum; et mercedem operis beluae, non beluam; et mercedem domus, ac fructus horti, et similia, aut mercedem operis personae suae. Ecce enim Iacob per quatuordecim annos, quibus servivit Labano pro Lia et Rachel, ab eo sponsas obtinuit sibi. Illud autem, quod promittit vir filiae suae in phernem, aut uxori suae in dorum, quod docturus sit eam artem, quae conveniat feminis, etiamsi id mercede dignum sit, attamen non admittunt leges, quia definiri non potest merces huiusmodi neque quantitate neque qualitate.

Directio.

In aestimatione quantitatis phernae, et dori, eius exiguitatem, magis laudant leges, quam excessum, tam relato ad illum qui accipit, quam ad illum qui dat: et propterea beatus Cyrillus patriarcha sub censura Dei definivit, ne divites plusquam mille et CL drachmas pecuniae; et mediae conditionis homines plusquam mille de natorum, neve accipiant; diminere a u-

tem possunt. Definivit quoque sciadchem in doro computari; zebdas in pherne, excepto cibo et potu.

Et orientales definierunt, ne divites plusquam CD. drachmas pecuniae, et unum donarium auri; et mediae conditionis homines plusquam CCC; et inopes plusquam C. dent, neve accipiant. Et quod pecunia argentea sit, non autem aurea, liber regum testatur; semel enim quolibet triennio veniebat navis ex Tharsis, et ferebat pecuniam, et aurum.

At alii dixerunt, quod minus numero perfecto, idest decem, non debeat esse pherne, aut dorum.

In occidente, idest ditione constantinopolitana, vir dorum offert iuxta phernem, quam affert mulier.

In oriente autem, et in ditione antiochena pherne duplo maior est doro, quemadmodum significat lex imperatorum. Timotheus vero, et Iesus Bar-Nun, viceversa sanxerunt, scilicet ut pherne sit iuxta dimidium dori.

Directio.

De doro autem, quod scribit vir uxori suae, et non tradit in manus eius, in morte solum unius ex eis, aut separatione legitima, canonēs adigunt virum ad complendum id, quod scripsit.

Et de doro, aut sciadche, et pherne, ac zebdis, quae traduntur in manus uxoris, sine iussu viri sui non potest mulier disponere, et dare cui voluerit: nisi forte cum testamentum condit; tunc enim etiam sine iussu viri sui, eoque etiam invito, ipsa quod vult facit.

Alii vero dicunt, quod in phernem, et zebdas potestatem habeat,

dum vivit, iussu patris sui: et in dorum, et sciadchem iussu viri sui; at haec sententia rata non est quoad virum; nam ipse phernem accepit, quemadmodum et ipsa ab illo dorum accepit. Et nonnisi exacto quinquennio post nuptias, si quidem pater puellae non compleverit phernem, quam ei constituit, neque chirographum debiti sui tradiderit, licet sponso exigere alimoniam ullam: et sine consensu non potest vir dominari phernae eius, aut doro, aut cuiuspiam rerum ipsius.

Directio.

Per modum procuracionis administrat vir ea, quae sunt uxoris suae, dorum scilicet, et phernem, et sciadchem; et ideo quando corrumpitur aliquid ex eis, quae in manu sua sunt, non debet persolvere, quamvis debeat ea caute custodire et administrare, exceptis drachmis, quas scripsit in doro, et non tradidit uxori suae, quia non debet eas administrare pro uxore sua.

Si vendiderit vir rem ex doro, et eam nomine uxoris suae scripserit, emolumenta domorum, tabernarum, hortorum, praediorum, et apum, mulieris sunt. Et nata ex ancillis, iumentis, et ceteris similibus, sunt viri ex dimidio, et ex alio dimidio uxoris eius, siquidem ipse aluit ea; et si mortua fuerint, non est debitor ei ob illa.

Suppellectilis, quae cum ipsa defertur, et cuius pretium scriptum est, si non subsistant segmenta, debet vir uxori pretium persolvere; et si scriptum non sit pretium eius, mercatores scient illud: quod si subsistant segmenta, vir non debet no-

vam pro vetere conficere, secundum legem LXXXVIII et LXXXIX. imperatorum.

Directio.

In plerisque locis mos non est offerendi mulieribus phernem, et dorum, sed solum vestes viles, et monilia: at non idcirco illegitima censenda est talis desponsatio, neque filii eius hereditate excludendi sunt. Sine schiache autem, etiamsi unicus fuerit annulus, qui benedicitur, non potest desponsari mulier fidelis: et omne id, quod benedicitur cum ipsa, uti monilia et vestes, quamvis non scribatur in scheda, ipsius est, uti pherne, et dorum.

Directio.

Cum timet mulier, ne vir disperdat phernem, et zebdas quas detulit secum, et dorum quod sibi oblatum fuit, et schiachas, quae super ipsam benedictae fuerunt; aut cum vult ea dare mercatoribus, eo quod vir eius non valeat in eis negotiari; potestatem habet accipiendi ea ab illo, et tradendi cui voluerit. Et si repugnet vir, potest seipsam subtrahere ab eius communicatione. Postquam autem haec ille tradidit ei, non potest ab eo se subtrahere, nisi fuerit parva, aut infirma, aut menstruata, aut gravida, aut cum vult accipere mysteria vivifica, aut nisi dies sint in quibus vita spiritualis exigitur, uti dixit apostolus "ne itaque fraudetis invicem, nisi quando ambo digni fueritis oratione, et ieiunio," et toto tempore quod praecedit benedictionem coronarum. Praeter has vero causas, si repugnaverit, violenter ducatur.

Directio.

Si vir scribens phernem filiae suae,

aut dorum uxori suae, centum denarios scribat manifeste, et centum occulte, si duo aut tres viri iusti testimonium de ea re non perhibeant, non exigantur ab eo, nisi illi centum dumtaxat, quos promisit manifeste.

Et cum dixerit puella curatori: desponde me illi, qui centum denarios offert, aut scribit mihi dorum, ipse autem eam despondeat cum quinquaginta, ipsa quidem desponsatio non solvitur, ac curator ex proprio debet ei persolvere quinquaginta. Et si cum ducentis eam desponderit, augmentum est desponsationis, et non curatoris. Et si dixerit: desponde me sub ea quantitate quam volueris, aut solum desponde me, dixerit, et non addiderit sub illa quantitate quam volueris; non poterit eam despondere sub minori doro, quam sit illud filiarum propriae conditionis: sunt autem conditionis suae, sorores, amitae, aut filiae patruorum illius: et non commensuratur eum filia sua, neque cum matre, neque cum sorore matris suae, quia sunt ex alieno semine: quemadmodum neque feminarum conditionem efficit aequalitas gradus: nam conditio earum ex pulchritudine, statura, et virginitate, ac castitate, mente, arte, divitiis, et civilitate, aut rusticitate, desumuntur.

Directio.

Et convivium epulum est, quod ob laetitiam nuptialem exhibetur affinibus, et amicis eorum, qui sponsi sunt. Et quidem Dominus noster, ac discipuli eius, cum vocati fuerunt ad convivium Canae, profecti sunt: et vocatos, qui se excusarunt a caena, quae ipsis parata fue-

rat, non solum verbo parabolae, sed et opere Dominus percussit: et propterea non est aequum, quod non eat is, qui vocatur, nisi fuerint in ipso convivio visiones obscenae, choreae, et saltationes meretriciae, mimi, et tibicines impudici. Itaque si speret, quod ii exeat, quando ipse ingreditur, eat; alias antequam ingradientur, exeat, potissimum si filius ecclesiae fuerit, secundum canonem synodi Laodiceae. Et si fuerit in parietibus triclinii aut in velis aliquid ex figuris idololatricis, aut historiarum ethnicis, et si in peristromatis, quae conculcantur, fuerint similia, non nocet eorum visio; aut si fuerint in crapulam effusi convivae, non oportet sedere inter eos: alii tamen dicunt, quod licet sedere cum eis, cum et Dominus ad publicanos ingressus sit, et apud eos recubuerit, ac manducarit. Aut enim erunt dies, in quibus vetantur convivia; uti ieiunium magnum, et dies pentecostes; aut cum fuerit symposium polygamorum, idest plus quam duarum. Synodus enim Neocaesareae canone quarto presbytero ne in symposio quidem digamorum permittit comedere. Canon synodi Laodiceae ostendit, quod possibile est hominem libere et legitime secundo coniugio copulari: et ubi in oratione, ac ieiunio brevi tempore perseveraverint, indulgentia et oblatio eis dantur. Alii vero dicunt, quod cum Dominus symposii vocat, non licet se excusare: minime vero cum is, qui quiescere facit. Et non reputant, quod Dominus iratus fuerit etiam contra eos, qui a servis vocati non venerunt.

Directio.

Ille, qui supra facultatem suam facit convivium, reus est una cum illis, qui ad hoc ipsum cogunt; minime autem reus est, si minus, quam possit, faciat. Et vocati non oportet eligant primos accubitus, sed ibi recumbant, ubi illos recumbere iubent, neque vinum multum, tamquam ad ebrietatem intemperantem bibant. Illi, qui convenient ad benedictionem coronarum, si praemitant munera in domum convivii ante diem laetitiae, convenientissime faciunt, semina scilicet, fructus sicos tantummodo, siceram, aut nuces, aut amygdalas, aut uvae passas, et non denarios, aut drachmas, aut obolos, licet divites sint: et illos, qui colliguntur ex terra, colligant, et non ab invicem rapiant, et id quod cecidit ex seminibus in sinum alicuius, aut cum non apprehendisset ipsum, cecidit, potest socius eius accipere ipsum: alias non. Volatile autem, quod in atrio homo possidet, cum volat, illius, qui venatur, est; et illud quod e laqueo evadit, est domini laquei, et non quidvis venatur, si in laqueum alterius ceciderit.

SECTIO V.

De separatione.

Ius coniunctionis ipse Deus principio confirmavit. Relinquit namque homo patrem suum, et matrem suam; et adhaerebit uxori suae. Et sapiens Salomon in proverbii suis ostendit, quod a Domino desponsatur mulier viro. Et Dominus noster praecepit: id, quod Deus coniunxit, homo non separet. Separatio ergo communica-

tionis comprobatae, ut est ista, non iocose fit, sed per causas has, aut naturales aut legales. Et naturales quidem, veluti est mors viri, aut mulieris: sive mors post desponsationem, idest benedictionem annuli, contigerit, sive post convivium, idest benedictionem coronarum.

Causae vero legales septem ratae noscuntur. Fornicatio mulieris propria: magia: affinitas impediens: monachatus: servitus: vitia corporis impediencia communicationem, vel foeda. Imperatores autem graeci, etiam si habitaverit mulier domi non suae absque iussu viri, aut iverit in theatrum ad spectaculum indecens, inactura etiam phernae eam afficiunt, ac separant solvuntque: et vir rursus, si testentur adversus eum duo, aut tres testes, et iurent, quod ipse percusserit uxorem sine lege, scilicet virga, aut calceo, aut flagello instar servi et ancillae, aut extulerit super eam ferrum, aut superintroduxerit meretricem, et adiunxerit ei amasiam: vel si magus fuerit, aut latro, aut adulter, potest mulier recipere ab eo phernem suam, dare libellum repudii, uti significant leges LXXXV et LXXXVI. illorum.

Directio.

Post desponsationem, et ante symposium, si sponsus moritur, dimidium eius, quod oblatum ei fuit, accipit (*fermina*), et dimidium aliud heredibus sponsi sui restituit, excepto potu et cibo; et hoc est, quod dictum est in lege LIV. imperatorum. Quod si vero fuerit puellae hortus, et cetera, dimidium eius, quod accepit, restituit genti sponsi sui, et nihil ex bonis eius hereditat: et siquidem eam viderit aut osculatus fuerit, id non

dignum existimamus definitione, eo quod canonicum non est, quod illam videat aut osculetur ante symposium. Si autem post symposium moriatur sponsus, omnia, quae accepit, sua erunt, et nihil omnino restituet; quin et hereditando hereditabit ex bonis viri sui, sive is communicaverit cum ipsa, sive non. Si autem post desponsationem ipsa mulier moriatur, omne, quod oblatum fuerit ei, sponsus eius resumit, excepto cibo et potu, et non hereditat de pherne sua quidpiam. Si autem post symposium moriatur mulier, omne, quod oblatum fuerat ei, ipsius erit, et vir eius hereditatem solum, quae ad ipsum pervenit, hereditat de pherne eius et de omni re.

Directio.

Tractatum de divisione schiadharrum, et dori, ut dimidium scilicet cedat sponsae, et dimidium genti sponsi, quaestiones quinque exsequantur.

Quaestio 1.

Cum vineam offert sponsus sponsae suae, et moritur ante symposium cum fructus nondum maturi fuerint, hi sponsae sunt, neque possunt consanguinei sponsi illam vexare circa vindemiam ante maturitatem. Arborum autem dimidium est eius, dimidium vero eorum. Et hic quidem difficulter solvitur controversia, quantum scilicet debeat illa amittere pro irrigatione, et quantum illi: non enim aequaliter amittit, et amittunt: eo quod fructus sunt ipsius propriae, et arbores solum communitatis. Et si non irrigaverint, fructus propter humiditatem arborum possunt prosperari, arbores autem laeduntur.

Quaestio 2.

Si autem ancillam gravidam offerat sponsus, cum ea pepererit, siquidem sponsus moriatur ante convivium, non licet sponsae accipere cum dimidio ancillae, dimidium partus: nam cum ancilla foetus, non autem natus oblatus est ei ab initio. Et hic etiam difficulter cognoscitur quantitas pretii foetus, ut accipiat sponsa dimidium.

Quaestio 3.

Si autem armillas, sive torques offerat sponsus, cum conerit illas sponsa, monilia, aut inaures conflat ex eis, si moritur sponsus ante convivium, consanguinei sponsi eius haud dimidium murenularum novarum accipiunt, nec si adauctae fuerint, nec si defecerint, sed dimidium pretii argenti, aut auri, et dimidium mercedis artificum primorum: et ita si vinum obtulerit ei, et acescat, pretium vini, et non acti, restituet.

Quaestio 4.

Si autem debitum (*creditum*) offerat ei, idque perit, ac postea vir moritur, difficile solvitur controversia; nam iustum non est, ut ab illa extorqueant dimidium eius, quod ipsi persolutum non est: neque etiam iustum est, ut ipsam dimittant, quia sub ipsa, et non sub sponso eius perit. Animalia autem, quae offeruntur ei, et moriuntur, non reddit, quin mortalia sunt, secundum vim legis LXXXVIII. imperatorum.

Quaestio 5.

Si autem vendidit, aut concessit aliquid, quod ipsi oblatum fuerat, illa venditio, et illa largitio firmæ sunt, dimidium tamen pretii venditionis, quod recepit, restituat. Et si res restituantur, dimidium carum,

et non pretium dimidii earum, restituat. Si autem locavit, aut legavit, usque ad complementum pacti expectent, et deinde accipiant dimidium legati, et non mercedis, aut emolumentum.

Directio.

Fornicatio uxoris, causa separationis est a muliere, et non fornicatio viri, ut testatur magnus Basilius, dicens: de mulieribus quidem multis invenimus firmam famam fornicationis, cuiusmodi scilicet illa est, quae cum viro derelicto habitat: haud enim scio, an possit nominari adultera, nec ne: ille enim, qui derelictam sumit, alisque dubio adulteratur secundum verbum dominicum. Et paulo post. Ille itaque, qui fornicatus est, non prohibetur a cohabitatione cum uxore propria, et haec recipiat eum, cum redit. Vir autem expellat eam, quae polluta est in domo eius, neque recipiat eam, cum redit. Et imperatores graeci lege LXIX. praeceperunt, quod feminis concedantur leges, ut accensent viros suos de re nequam ab iis perpetrata. Et iuris huius tres scimus esse causas. Una quidem diffamatio mulieris de fornicatione per uterum magis quam viri. Alia, quod filii adulteri non commiscuntur cum natis uxoris suae legitimae, neque hereditant cum eis. At filii mulieris fornicariae confunduntur cum filiis viri ipsius legitimi, et hereditant cum eis iniuste. 3. Quia nati fornicariorum putativi sunt, at filii fornicariorum certi sunt. Fornicatio proinde mulieris causa est separationis, at fornicatio viri non est separationis, sed increpationis, et prohibitionis ab oblatione.

Directio.

Quatuor sunt causae confirmantes fornicationem mulieris. Una quidem, si conceperit absente marito suo, aut praesente et non communicante ei. Secunda: si infametur de fornicatione manifeste cum uno aut pluribus. 3. Si lingua sua fateatur, se fornicatam esse. 4. si testentur adversus eam sex testes viri pii, non tamen feminae; nam in ore duarum animarum fit testimonium, si videant eam omnes simul cum alieno sub pallio visione foeda: testimonium autem feminarum recipitur, cum virgo fuerit ea, quae accusatur. Itaque cum sex viri pii testantur, illam fornicatam fuisse, et duodecim feminae piae testantur, illam esse virginem, testimonium feminarum destruit illud virorum; nam fieri potest, quod fornicaria commixtio non fuerit exercita, etiamsi in typo illo foedo aspexerint eam.

Alii dicunt, quod mulierum testimonium non destruat virorum, sed illam fornicatam fuisse, etiamsi virgo sit, quia venae, quae dilacerantur in coitu, rursus iunguntur. Et sententia prima vera est, et non omnis fornicatio causa est separationis, nam si nondum implevit aetatis XIV annum et prolapsa est, non separatur: et ita si obsessa fuerit, aut vi ducta, et vociferata est, aut cum muta esset, vi oppressa fuit; aut cum erravit, scilicet vidit in lecto virum alienum, illumque proprium maritum existimavit, et ad illum ingressa est; et cum misera somno gravi, passa est, uti Loth e duabus filiabus suis passus est.

Directio.

Cum ceperit maritum mulieris spiritus zelotypiae, et existimaverit il-

lam fornicatam fuisse, et testes perfecti sex non sint adversus eam, neque deprehensa fuerit, offertur vir mulierem ante altare, et accipiat sacerdos aquas in aliquo vasorum altaris, et in eas immittat paululum pulveris e fimbriis altaris, et oret super aquas orationem convenientem, ac dicat mulieri: si desipuisti, et dormiisti apud te vir praeter virum tuum, det te Dominus in maledictiones, et aquae istae probatae et sanctae inflent viscera tua, et ventrem tuum, et putrefaciant femora tua: quod si non desipuisti, neque polluta fuisti, expiata es ab aquis istis. Et cum ter dixerit amen, ac biberit, et post quadraginta dies non deprehendatur in elemento aquarum factor, aufertur ab ea opinio mala fornicationis; et virum eius, qui eam ignominia affecit et oppressit, damnant ac increpant canones.

Directio.

A nato uxoris suae, si vivit tri-duo, non potest vir alienari, quamvis comprobetur eius fornicatio, nisi ostendat, quod a tempore septem mensium ante generationem ei coniunctus non fuerit: nam infantes, qui minori tempore generantur, non vivunt penitus: et ita si viro albo nascatur filius niger, non potest ab eo alienari, nam figurae sensibus exhibitae causae sunt similitudinis, ut testantur virgatae Iacobi, quas decorticavit, et strinxit in cursu aquarum contra oves, quando veniebant ad bibendum, et incalcescebant super virgas, et generabant agnos varios, et versicolores, et omne nigrum cum albedine. Et apud sapientes externos sunt argumenta multa de simili re.

Directio.

Magia dissolvens coniugium non solum est illa mulieris, sed et illa viri. Magi autem sunt, qui faciunt divinationes, et illi qui canunt, et vociferantur, et ululant ex terra, et ex ventre, et ex latere, et illi qui corumpunt vultus, et viri qui vulnerant sinus suos, et mulieres, quae aperiant sinus suos, et incantant, et illi qui ligant viros a mulieribus suis, et illi qui divinant in vitris plenis aqua, et speculis, et manuum palmis, et in spatulis ovium, et in ossiculis fructuum, et in granis leguminum, et in placentis hordeorum: et ierunt quidem senes Moab, et Modin ad Balaam, et divinationes ipsorum in manibus suis: magia autem, quae super tumores, et vulnera, et incantatio reptilibus mali, et serpentium, et cetera, et auspicia ex vocibus volatilibus, ac serpentium, et observatio occursum, et divinatio quae ostendit negotia stupenda per constrictionem oculorum, et confectio sortium, quae appenduntur super pueros, et explanatio somniorum, ac explicatio volatuum (*aut aurarum*), et astrologia, quamvis impoliant per canones apostolicos, verumtamen non separant, uti illa alia. Imperatores autem magos damnant ad docerendum eum beluis mortiferis.

Directio.

Quid efficiat magia, historia Saul confirmat. Et dixit quidem mulier, quem educam tibi? Et dixit: Samuel: et eum eduxit eum, exclamavit, quod dii ascenderent e terra, et

en vir senex amictus pallio: et cognovit Saul, quod Samuel esset, et adoravit eum, ac dixit. Magnus quoque Basilius, cum audivit a Lise tribuno historiam mulieris illius, quae accusavit coram Iuliano tyranno de crimine, quod scilicet filius eius magiae morbo insaniret, non phantasma id reputavit.

Directio.

Cum unus ex ambobus coniugibus confessionem abnegat, et transit ad gentilitatem, aut iudaismum, aut saracenismum, aut arianismum, separando separamus eos ab invicem. Si autem ad diophysismum, aut phantasiastismum redit, non separamus, sed solum admonemus, et increpamus opportune, et importune. Separamus autem rursus et illos, qui intercedente inter ipsos duos cognatione impediende, communicant, et praesentantur sine scientia sacerdotis: et ita eum vir, aut mulier schema monachatus vult induere, si consenserit alter, ut induat, socius eius coniungatur legitime, si voluerit, sive vir fuerit, sive mulier (1).

Directio.

Servos, et ancillas, qui desponsantur, et coronantur sine auctoritate dominorum suorum, si domini ipsorum non consentiant, separando separamus eos ab invicem.

Filia liberorum, quae coniungitur servo, postquam ter flagellata fuerit, si non abstineat, etiam ipsa in servitatem redigitur, secundum legem LXXIV. imperatorum.

Si mulier serva deceperit virum in-

(1) Et hoc et alia plura in his capitulis a catholicis rectitudine aberrant. Nisi forte sermo de sponsalibus tantum est.

genuum, quasi ipsa haud serva sit, et ei schiadechas dederit, eamque desponsaverit, nati eius quidem liberi erant, at desponsatio non confirmatur, nisi ubi simul dominus eius, ac sponsus eius consenserint: neque potest sponsus ei communicare, nisi cum domini ipsius consensum impetraverit per syngphas, et testes, et non potest omnino illam dimittere, si postquam cognovit eam esse servam, illi communicaverit: de schiadechis autem, et doris, quae scripsit, potest ipse diminuer.

Directio.

Septem sunt defectus separantes: quatuor impediētes communicationem: duae in viris, semiviratus, et abscissio: et duae in feminis, adhaesio (*carnositas*) et tumor (*apostema*) et tres abominabiles hermaphroditismus, lepra, et obsessio.

Et semiviratus duo sunt modi, unus quidem, quod non possit vir communicare ex natura, aut ex accidente morbo: alius vero, quum uterque sexus eidem contingit. Itaque si postquam commixtus fuerit cum ea, contigerit passio semiviratus, a quibusdam legislatoribus non solvuntur, eo quod viri maior est naturalis necessitas, quam mulieris: aliqui vero solvunt, eo quod etiam ipsi mulieri sit lex naturae, et difficulter tolerat infirmitatis causa; et idcirco non solum viro, sed ambobus dixit apostolus, ut non tentet vos Sathan propter concupiscentiam corporum vestrorum. Nos autem septem annos iustos esse dicimus ad servandam invicem libertatem: tum si vir non sanetur, separentur. Si autem nullatenus potuit communicare ei, uno anno servet liberta-

tem: et si spes nulla sit sanitatis, separetur, si velit, et recipiat *schiadechas*, ac *dora*, quae oblata sunt et scripta ei, nisi praesciverit semiviratum suum: et si praesciverit, etiam *phernem* suam amittit, si separetur.

Abscissio, aut eunuchismus, idest ereptio testiculorum, aut abscissio virilitatis radicitus. Et in ambobus simul solvunt leges: et si haec praecesserint, neque ea novit sponsa, aut postea acciderint, recipit *schiadechas*, et *dorum*, quae oblata ei fuerant, et separantur, si velit. Quod si novit, et sub conditione despondit, etiam *phernem* suam perdit, si separetur.

Directio.

Carnositas est via mulierum, et apostema projectio quaedam est in superficie vulvae mulierum; et cum duobus his defectibus, si potuerit coire cum ea vir, non potest ullatenus eam a se separare, neque illi detrimentum inferre: et si prohibita fuerit ab eo via mulierum communicationis, uno anno servat ei libertatem, et si eam non pudeat, separat ipsam, et privat eam una cum *schiadechis*, et *doro*, etiam *pherne*, si non praescivit. Et si sub conditione accepit eam, duplicat ei *dorum*, si nolentem separet.

Directio.

Lepra scabies separans est, et antiqua, quae corporis maiorem partem tenet, illudque profunde immutat in albedinem multam, ita ut etiam capillus albus crescat in eo, et cum pugnatur acu, humorem lacteum, et non sanguinem emittat.

Scabies separans est illa, quae foedat vultum, et elevat pupillas, et cadere facit summitates membrorum,

et efficit expansionem, et pustulas asperas in corpore facit. Daemonis obsessio separandi causa est. Morbum comitalem agnoscunt legistatores, eo quod modi omnes melancholiae non incurabiles sunt. Et nonnulli quidem uno anno expectant curationem ipsorum, alii quatuor, et alii septem. Et imperatores graeci lege LXXXI, et LXXXII. definierunt, quod si post convivium acciderit mulieri diabolus, aut morbus alius, qui separet mulierem a viro, reddat ei *phernem*, et *dorum*, ac dimittat eam. Et si ab antiquo fuerit in ea, neque advertit, *phernem* tantummodo ei reddat, et non *dorum*, ac dimittat eam. Timotheus autem alexandrinus illum, cuius mulier daemone tenebatur et sustinebat, ac petebat suam mulierem, neque prohibuit, neque indulsit, nisi forte adulterium intervenisset: et idcirco responsam non dabat, nec dedit. Alios autem et factor oris, et axillarum, et purgatio non sanabilis separat (1).

SECTIO VI.

Quanto tempore conservanda sit libertas; et cuinam debeat homo stipendia seu alimenta.

Directio.

Mulier, cuius maritus obiit, decem mensibus custodiat suam libertatem. Et si quidem ante expletos decem menses insaniat, ut se tradat viro, privant eam leges honore suo, et iuribus suis, quae ipsi scripta sunt in testamento, et alibi, uti decernit lex LXX. imperatorum graecorum: si ve maritus eius eam cognoverit, si-

ve conceperit, si ve non. Et illa, cuius maritus perit, a die, quo venit fama mortis eius, computet dies custodiendae libertatis, et non a die, quo mortuus est.

Et cum in viam longinquam abiit, et venit fama eius, aut delitescit, si satis fuerint ei divitiae, quas reliquit, donec moriatur, aut quoad confirmetur mors eius, uxor eius est, si sustineat, et non concupiscentia vincatur: alias post septem annos nubat viro; et secundum alios post viginti annos. Quod si non reliquit ei divitias, quatuor annis maneat, et secundum alios septem. Sustentatio autem eius ex suis sit, si habeat; alias ex dominis suis, alias ex ecclesia.

Viri, cuius mortua est uxor, tempus custodiendae libertatis suae non invenimus; at congruum est, ut ante quinque menses minime nubat.

Directio.

Decem hisce mensibus, quia dies sunt luctus eius, non debet ornari purpurea rubrica, aut croco, aut optimis sericis, neque hyacintho, sed causa tumoris oculorum nocte stibio eos liniat, et die lavet; neque exeat e domo sua, ceu ad relaxationem animi, a balneo tamen non prohibeatur, neque ab ecclesia, verum diebus festis. Et consaguinei mariti ipsius non possunt educere eam e domo mariti eiusdem violenter, et si mercede conducta sit domus eius, ac locationis tempus exactum, ab ipsa hereditate communi conducant pro ea domum, ut habitet usque ad complementum decem mensium. Et si natos habeat, ac velit eos educare,

(1) In margine - purgatio dicitur esse polypus dormientis. -

quandiu non desponetur, potest habitare in domo mariti sui, attamen auctoritate iudicis, cum est curator anper hereditatem pupillorum, uti decernit lex quarta imperatorum: nam sine curatore non potest administrare hereditatem filiorum suorum.

Directio.

Tres sunt causae, quae iubent alimenta suppeditare, persona mariti, cognatio, dominatio. Et maritus quidem debet mulieri suae sustentationem, indumentum, domum, famulam; et panem quidem quotidie ex specie illa, quae consuevit est; minam (1) unam et dimidium minae ob unguentum (*oleum*) aut adipem, (*puta* butyrum); et qualibet hebdomada carnis minam unam cum dimidio. Et in diebus ieiunii loco carnis, det arida. Haec debet ei, etiamsi illa minus comedat: et non debet eam cogere, ut nutriatur cum ipso, si non velit; quod si verecundia non afficiatur, non debet ei pretium alimentum. Et indumentum debet ei pallium, et pepulum, et lampades, et maapharum (*amictum*), et in hieme rursus tunicam, et domum debet ei cum vasis figlinis, aut ligneis, aut lapideis, et si nobilis sit, ex aere. Et ancillam debet ei, maxime in ipsius aegritudine, licet non debeat ei medicamenta, et mercedem medici, si possideat divitias; neque ideo dicat, ego serviam ei, quia caput eius est: quod si in aegritudine eius dicat: ego serviam animae meae, non potest ipsa petere ab eo stipendia ancillae, et mercedem. Quod si habuerit ancillam, et

existimationem malam habuerit vir de ea, potest hanc expellere, et quam voluerit adducere: et ob hanc causam etiam patrem et matrem eius potest arcere ab ea. Et si plures ancillas habeat, uni tantum debet stipendia et habitationem.

Directio.

Uxori, quae conturbatur per suam nequam conditionem sine insipientia, non debet vir eius alimenta, quamvis non exeat e domo eius. Et illi, quae aegrotat est, et illi, quae dum esset parva, illegitime desponsata est, debentur alimenta: et quamvis vir eius aegrotus sit, aut parvus, debentur rursus. Et illi debentur, quae diebus dominicis dissidet propter mysteria: at reliquis diebus non potest abstinere, nisi ille abstineat, alias non debentur ei. Et illum, qui eget, compellant leges ut laboret, et suppeditet uxori suae alimenta: et si non possit, licet uxori eius se ipsam prohibere a communione eius, et quatuor annis conservare ei libertatem, dum ex proprio, aut ex cognatis suis, aut ab ecclesia sit alimonia eius. Et si non mutetur vita eius, cogunt cum leges ad exendum e saeculo per monachatum, et erit mulier ei, quem voluerit. Et virum non egenum, qui causa odii, aut avaritiae negligit uxorem suam, damnet episcopus, et in carcerem mittat hegumenus, donec obediat. Et servam, quae iussu domini sui desponsata est, si velit vivere cum marito suo in misera vita, non potest dominus eius illam impedire ab

(1) In margine. Minus una et dimidium eius, scilicet 360. drachmas, nam quolibet mina constat 240 drachmis cum octo stateribus. In margine. quilibet stater quatuor drachmis constat.

eius communione propter inopiam alimentorum: si tamen lucretur ex aliquo opere, stipendia sunt domini eius, et non propria, quamdiu non liberatur.

• Directio.

Filii cognationis, quibus debentur alimenta, nati sunt, et nati eorum, et genitores, et avi miseri, quotquot scilicet non possunt laborare propter pueritiam, aut senectutem, aut infirmitatem. Alii patrem non compellunt laborare, quamvis possit, eum necessarius sit honor eius; honora siquidem patrem tuum, et matrem tuam, dixit Deus. Et nobiles rursus non cogunt exercere artem, in qua labor est; et petitio eleemosynae culpabilis est in eo, qui potest laborare, et in propinquis eius, si possunt supplere indigentiam eius, quando laborare non potest. Et petitior ne contemnat, aut offendant eum, a quo quaeritur, neque replicet petitionem. Et quidquid supererit indigentiae suae quotidianae, licet vel unus obolus, debet ipsum natis suis, et genitoribus suis egenis: et haec alimenta pro custodia animae definiuntur. Cum pater occiditur, potest mater ex proprio sine iussu eius subvenire indigentiae natorum: et si mutuum acceperit, verum iussu episcopi, persolvat. Et si plures fuerint nati, illi, qui proximior est; et si postea hereditet, antea subveniatur indigentiae eius, scilicet natae ex filia; ante filiam filio filii, et genitoribus; pater ante matrem accipit, et cum filio, quia minister est, et habet ius ministerii, et aliqui coequant eos; et ita cum mater, et filius erunt, aut avus, et filius. Et patet, quod

coniux praecedat omnibus, quia debitum usque ad finem vitae manet.

Directio.

Mater natum lactare debet, quamdiu lac eius non defecerit, neque infirma sit, et non separata, nec desponsata; alias ex possessione matris, et non patris, detur merces nutrici. Et ius ipsum lactationis matri convenit, deinde matri matris, deinde matri patris, deinde sororibus, deinde amitis, deinde filiabus fratrum, deinde amitis per omnium seminarum progenies, quia illae magis sunt piaae; et ideo soror, quae ex matre, praecedat sorori, quae ex patre.

Et si non fuerit illa ex his mulieribus, tunc viri filii cognationis debent conducere nutricem, idest pater; dein frater; deinde filius fratris; dein avus; dein patruus; dein filius patris; dein filiae patruorum, et filiae materarum, amitarum; et filiae avunculorum, ac filiae avuncularum, non habent debitum lactationis in oriente, eo quod desponsentur, licet illegitime. Et mater, ac avus debent educare filium, donec possit per se solus comedere, bibere, indui, et emundari; et filiam usque ad tempus fluxus. Et cum intelligens sit natus, voluntati eius relinquatur electio, utrum apud matrem, an apud matrem sit: et illud firmum est, quod filius sit apud patrem, et filia apud matrem: et filius fidelis cum intelligens sit, separaretur ab infideli.

Directio.

Filiam virginem, cum crescit, possunt pater, ac avus sunt habitare iubere ubi ipsi voluerint. Et filia vidua, ubi voluerit, habitet, modo opinio ma-

la non oriatur de ipsa: sed omnes filii cognationis eius, illi, qui ius habent rationis, possunt illam collocare, ubi voluerint, et in eam inquirere. Et cum natus patrem elegerit, illum non potest cohibere a visu matris eius: et si matrem elegerit, debet pater iura educationis, et tradat cum artifice, ac doctore. Et cum via longinqua procedere vult pater, non potest mater prohibere natum, qui lac non sugit, ne eat cum eo. Verum si ad relaxationem animi, aut mercaturam, potest cohibere eum. Et illa, quae separatur a marito suo, non potest accipere natum suum, et migrare ad regionem aliam: nisi in ea regione desponsata fuerit. Filius fidelis debet alimenta patri suo, et matri suae, ac senioribus suis non fidelibus. Pater autem, et mater, et seniores fideles non debent filio non fidei. Et filio caeco, aut paralytico, aut filiae, quae adolevit, et desponsata non fuerit, duas partes alimentorum pater subministret, et unam mater suppleat. Et cum filius fuerit absens, et egerint parentes et seniores eius, possunt aliquid ex propriis eius vendere, exceptis domibus, et terris, et ob conservandam vitam pretio uti, neque postea persolvere: quin etiam mutuo accipere, iussu episcopi, et filius cum venerit, persolvat. Aliquis autem, pene quem est depositum filii, iussu episcopi det parentibus eius; alius persolvat.

Directio.

Dominus debet servis suis alimenta competentia, prout eis opus fuerit: et si ipse iusserit, ac possint laborare, laborent, et alantur, et vestiantur; et si non potuerint laborare,

compellat episcopus dominum, ut vendat: et si vendantur, increpet dominum, ut alat, et vestiat eos; et si inops sit, et non possit, ecclesia suppleat inopiae eorum, etiamsi infideles fuerint, quoad iudicatur dominus, et in promptu sit emptor: et non debet constituere servo suo pecuniam certam quotidie, sed debet servus pro virtute sua operari, et debet dominus eius supplere inopiam ipsius, neque cogat eum ad opus supra vires ipsius. Similiter stabulum animalibus debet dominus adquirere; quod si non faciat, compellatur ab episcopo, ut vendat: et non debet ea cruciare oneribus gravibus etc., neque occidere, nisi ea, quae comedi possunt, neque avarus esse super lacte, et nocere natis eorum. Illis autem, quae aliqua memoria pollent, non est damnable, si negetur stabulum; et in penuria aquae fas non est privare iumentum potu propter ablutioem.

CAPUT IX.

De testamentis.

Et in eo sunt sectiones quatuor.

sectio I.

Directio.

Condat homo testamentum, idest mandatum, et disponat de rebus suis ante mortem suam, quas quidem iure possidet. Nam etiam iusti veteres ante mortem suam ita mandabant; dedit siquidem Abraham omnia, quae habebat, Isaaco; filiis autem concubinae suae dedit dona, ac seiumxit eos ab Isaaco, dum ipse esset vivus. Et cum appropinquassent dies Israelis ut moreretur, vocavit Ioseph,

ac dixit ei sic et sic; et benedixit reliquis filiis suis. Et Ioseph item dixit fratribus suis: ego morior etc. Legatum autem tertiam facultatum partem non excedat, ita ut duae partes hereditati relinquuntur; non enim aequum est, ut relinquuntur domestici pauperes inopes, et alieni illi, quibus micam attribuit sapientia Dei, fiam, hoc est maiorem partem hereditatis, obtineant. Non epim rectum est accipere panem filiorum etc. Et divus Paulus item durè arguit eos, qui curam domesticorum suorum non habent: si quis enim suorum, et potissimum cum erunt filii ecclesiae, curam non habet, hic fidem negavit, et peior est infidelibus. Et quia lex V. et XI. imperatorum graecorum contrariae sunt nobis circa legatum, eo quod usque ad tres partes per testamentum distribui concedunt, et unam solum e quatuor partibus manere hereditati permittunt; illos non sequimur: et forte propter filios spurios hoc definierunt. Cum ergo vir scribit testamentum, et ostendit spurios esse aliquos e suis filiis, aut affinibus, potest illud, quod vult, relinquere, eis; si autem non confirmaverit in scripto, illos esse spurios, non potest privare heredes suos haud infames duabus partibus hereditatis suae: nisi forte illi fateantur se consentire testamento, et iuribus, quae scribit in testamento praestat autem, si adhuc vivens, et oculis suis videns, dividat eas partes.

Directio.

Ab energumeno autem, aut puero minore quatuordecim annis, aut puella minore duodecim annis, non fit validum testamentum secundum legem II. imperatorum; neque ratum

est, ut prodigus dissipet bona sua. Et manifestum est, quod neque servus potest facere testamentum, eo quod iuris sui non existens, ne in bona quidem sua potestatem habet, quia domini ipsius sunt, sienti etiam ipse est. Si scripserit testamentum, et postea libertate donatus fuerit, ac possidebat bona, cum obiit, valet testamentum, quod fecit, si non antea abrogavit ipsum.

SECTIO II.

*De illo, cui praecipitur
(id est herede.)*

Directio.

Heredi non est iussio (testamentum), nisi forte consentiat; si minus, quam ei contingat, praecipitur pro eo (legatur ei); aut consentiant heredes alii, si amplius, quam ei contingat, praecipitur pro eo (legatur ei). Et post consensum omnium non remanet ei hereditas alia cum, ipsis ulla tenus. Et cum pater duorum filiorum legat alicui alieno, consentientibus filiis suis, dimidium bonorum suorum, et unum ex filiis suis dimidium, et alium filium privat, ipsi filio privato dimidium sextae partis attribuit lex: eo quod sexta pars, quae est hereditas; quae est super tertiam partem, quae est septimum testamenti, quod in gratiam alieni conditum fuit, filii illius, qui privatus est, existit: et quia ambo fratres consenserunt testamento patris sui, ambo concedunt illi alieno dimidium suum, id est unusquisque dimidium sextae partis; et ita accipit ille alienus dimidium, id est tres partes; et filius, qui privatus est, dimidium unius partis e sex, et frater

eius quartam partem et sextam, scilicet duas partes et dimidium.

Et cum legat homo tertiam partem suorum bonorum alieno, et heredi, deinde removet heredem, ipse alienus sextam partem accipit. At alii dixerunt, quod tota tertia pars illi alieno fianeat.

Directio.

Et servo item heredis non est testamenti beneficium, quia ad dominum heredis res recideret. Si tamen libertate donatus sit ante mortem testantis, accipit, et possidet. Et servo alieno, qui heres non est, confirmatur testamentum, cum accipiat, et domini eius sit dominatio. Et si non accipiat, nihil possidet dominus eius, qui non potest illum cogere ad accipiendum. Et iumento etiam confirmatur testamentum, cum accipiat dominus. Et curatori datur quantitas, ut expendat pro alimento eius, et non domino. Et ecclesiae, atque diversorio, et ponti confirmatur, quod testamenti res: et curatori datur quantitas, ut expendat pro aedificio. Et illis, qui sunt sub hostium potestate, non est testamenti beneficium. Et cum occidit vir illum, qui ipsi aliquid legaverit, cessat legatum. Et si phatquam percussit, testatur illi, qui percussus est, confirmatur testamentum, ac possidet. Et concepto item confirmatur testamentum, verum cum formatum fuerit in ventre ante testamentum; nam, si condito testamento generatur post menses plusquam novem, dicimus, quod nondum formatum fuerit: et concepto, qui mortuus nascitur, non est testamentum, neque hereditant heredes eius legatum ipsius: nam testamentum fit in gratiam eius qui superest.

sectio III.

De re, quae legatur.

Directio.

Illam res, quae legatur, existere debet tempore testamenti; veluti foetus animalium gravidorum, et fructus in campis existens. Et illius, qui testatur debet esse res; nam si legat aliquis rem non suam, irritum est legatum eius; quamvis postea sua fiat res illa. Et acceptabilis rursus debet esse, nam si legat aliquis pretium canis, aut fornicariae mercedem ecclesiae, non confirmatur; nam contrarium est testamentum legi. Diversorio autem, ac ponti confirmatur. Et tertia pars bonorum, aut minus tertia debet esse, nam si supra tertiam legat, non confirmatur, nisi forte ex consensu heredum. Et dona, ac elemosynae, quas aliquis distribuit in letali infirmitate, aut in sanitate, cum aegrotat repente, et moritur ipsis diebus illis, in quibus distribuit, ex tertia parte bonorum eius computantur. Et infirmitatem mortalem, omnem aegritudinem non praeviam dicimus, quemadmodum est dolor cholici, et corrugationis, et alvi solutio, et retentio urinae cruciana, et reliqui dolores, quos testimonio duorum medicorum peritorum fidelium confirmatur improvisos esse; et eo in casu usque ad tertiam partem bonorum suorum leges hominem sinunt dare: et quae supersunt, heredibus conservantur.

Quod si viduat homo aedem suam centum, quae valeat biscentum, aut emat aedem alterius biscentum, quae valeat centum, centum superfluum computatur in tertia parte. Et cum

liberat duos servos, quorum unusquisque aequalis sit tertiae parti bonorum suorum, heredes mittant sortes, et ille, cuius sors educta fuerit, liberetur. Et cum legat homini alicui tertiam partem bonorum suorum, et duae aliae tertiae partes non adsunt, non accipit ille quoniam, donec adsint; et si pereant, tertiam tertiae partis solum, et non tertiam partem accipit.

Directio.

Cum dicet ille, qui legat: detur illi tali ovis una, non detur ei agnus, neque agnucula. Et cum dicet: vaccam aut asinam, non detur ei bos aut asinus. Et cum dicet: camelum, potest dari femina propter homonymiam. Et cum dicet: possessionem unam, asinus unus detur ei. Et si dicet: caput possessionis, ovis una, aut capra detur pro more loquendi eius regionis. Et cum dicet: detur et unus servus ex meo, si non habebat servum, quando legavit, ematur servus ex bonis eius, et detur; at si habebat, et mortuus fuerit ante mortem ipsius, non emitur ex bonis eius quidquam, neque datur. Et cum cum dicet: liberetur unus servus ex servis meis, et non demonstrat, quis sit: sortes mittant. Et cum dicet: si filium parit talis, detur ei hoc; et contingat illam parere gemellos, neutri eorum datur quidquam: et alii dixerunt, quod super ambos dividitur aequaliter, si ambo filii fuerint: et si filius, et filia sint, filio datur: et si filiae sint, nihil recipiunt.

Et cum dicet: detur virginis meis hoc, habitantibus in XL. aedibus circum aedem eius a quatuor lateribus, detur. Et si dicet: orbis simpliciter, non detur ei, qui habet patrem, ne-

que excedenti quatuordecim agnos, sed minori, et egeno. Et si dicet: viduae, non detur viduo: et si dicet viduis (*in genere masc.*) detur viduis utriusque sexus, quia nominatio masculina etiam super feminas cadit collective, propter maiorem indigentiam mulierum; non tamen detur divitibus. Et si dicet senibus, excedentibus quadragesimum annum, detur.

Directio.

Et cum dicet: detur pauperibus hoc, detur plusquam uni. Et si dicet: tali; et pauperibus hoc, tamquam uni ex pauperibus detur illi tali. Et cum dicet: tali denarium unum, et pauperibus decem, non accipit ille talis cum pauperibus quidquam aliud, licet pauper sit.

Et si dicet: tali, et Domino nostro hoc, dimidium illi tali, et dimidium pauperibus. Quodcumque quippe feceritis uni ex his parvulis, mihi ipsi fecistis, Dominus noster dixit.

Et cum dicet: detur filiis generis talis hoc, patri eius, et matri, et filiis, et fratribus, et sororibus, et patrui, et avunculis dividitur aequaliter. Et aliqui dixerunt: patri eius, et matri; at filiis non, detur quidquam, quia filii generis vocantur lingua consueta.

Et cum dicet: detur tali instar hereditatis filio meo. Si unum filium habeat, dimidium accipiat ille talis: et si duos filios, tertiam partem: et si tres, quartam; et ratum non est illud, quod dicitur, si duos filios habeat, dimidium accipit ille talis, quia dimidium est hereditas uniuscuiusque eorum. Quod si secus, cum unus filius sit ei, totam hereditatem deberet accipere ille talis, quod absurdum est.

Et cum dicit: uti hereditas unius ex heredibus meis detur tali, uti illud, quod minimum est, detur ei.

Directio.

Licet homini irritare testamentum, quod fecit, etiam sub testimonio, idque quamvis non scribat aliud: et si scribat, semper ultimum illud, quod praecessit, solvit. Et ipsa irritatio quadrupliciter comprobatur. Primum quidem, cum dicit coram testibus: irritavi aut solvi testamentum, quod feci. Aut dicat: omnia mea hereditibus meis: aut nulla res est alicui cum hereditibus meis.

2. Cum dicit: vendat, aut det homini rem, quam legavit, aut liberet servum. Si autem legaverit Petro hortum, et eundem postea Paulo, si non dixerit: irritavi legatum Petri, ambo accipiunt hortum aequaliter. Et si leget tertiam partem horti sui, deinde vendat totum hortum, et moriatur, si non antea dixerit: abrogavi legatum meum, illud tertium pretii accipient domini quibus est legatum.

3. Cum dicit: volo vendere illud, quod legavi, irritando irritavit testamentum; similiter si largiatur, aut dicat: volo largiri.

4. Si legaverit lanam, et deinde neat ipsam; aut pensum; et deinde text ipsam; aut grana tritici, et ea molat; aut aedem, et eam diruat; signa sunt irrationis testamenti. Si panniculum, quod legavit, amputet, et sicut: si lignum secet, et tabulas faciat, haec non irritant testamentum: si aedificet, aut plantet in desertis, quae legavit: variant auctoritatem sententiae. Et ita cum legat modium granorum tritici notorum, et deinde commisceat ea cum aliis me-

lioribus, aut peioribus; et ita cum lanam, quam legavit, in strato suo ponat: et ita cum deferat illud, quod legavit in regionem aliam, quae remota est ab illo, cui legavit.

sectio IV.

De procurratione.

Directio.

Procuratori quinque proprietates inesse debent. Prima, quod perfectus sit statura, et mente. Et propterea puer, et emergens curatores esse nequeunt. Secunda, ut liber sit, quoniam dominationis est administratio, et servitus contraria est dominatui; propterea sufficientiam exigit illa administratio, et servus in ministerio distractus est domini sui: at imperatores graeci lege XVI. permittunt homini constituere servum suum curatorem filiorum suorum parvulorum, et hoc quamvis illum libertate non donet, ac dicunt, curationem, eius signum esse libertatis ipsius.

Tertia frugi sit, nam si prodigus, licet pater fuerit, aut senior, non est in eo fiducia de custodia bonorum pupillorum. Itaque si frugi fuit, cum constitutus fuerat, et deinde prodigus evaserit, episcopus potest illum removere; et hominem frugi constituere in locum eius. Et cum poenitentiam egerit, non tamen redit ad ipsum curationis officium, nisi forte pater fuerit. Quarta fidelis sit: sed infidelis potest constitui curator infidelis. Quinta sit capax administrandi: propterea imperatores graeci lege XIV. dixerunt: et cum quinque filii erunt viro, tunc potest se excusare quominus sit curator pupillorum: et ita et-

iam cum caecus, aut paralyticus sit, cessat in eo tutelae debitum. Et mulieri est ius tutelae, praesertim si mater sit, et sit; qui iussit, pater, ut regat filios suos: et illud firmum est, ut tutor alius constituatur, et ipsa cum illo regant natos, quamdiu ad alias nuptias non transierit.

Directio.

Tutor non potest constituere tutorem alium universalem, neque dum vivit, neque dum moritur; licet ipsi praeceptum fuerit, ut cum moritur, ipse constituit, sed episcopus constituit. Potest autem solum constituere, cui persolvantur debita pupillorum loco sui. Neque etiam pater potest constituere tutorem filiis suis, quamdiu pater eius vivit; avo favore, et ipsius est tutela. Enim Israel etiam Ephrem, et Manasse filios filii sui Iosephi cum filiis suis ordinavit in numero tribuum. Si autem dieat alicui: tu es tutor, donec adolescat puer hic, et tunc ipse sit tutor, ratum est mandatum. Et ita cum duos tutores constituit, ac dicit: cum unus eorum moritur, ille alius solus administret. Et si non dicat sic, cum moritur unus ex eis, episcopus pro eo alium constituit. Potest autem tutor persolvere debita, et emere, ac vendere, verum modo utili: et dare pupillis alimenta demensa? et fides habetur ei in omnibus dispensationibus suis absque testibus, quia nisi fidelis habitus fuisset, haudquam constitutus fuisset. Non potest autem despondere, aut emere sibi ipsi quidquam ex his, quae sunt pupillorum: et potest se excusare, et episcopus constituit alium pro eo. Et lex IC. imperatorum non concedit tutori, ut

removeatur, postquam gessit res pupillorum.

CAPUT X.

De hereditate.

In eo sunt sectiones duae.

sectio I.

De gradibus hereditatis.

Directio.

Ut homo heredes bonorum suorum faciat propinquos suos, Deus per Moysen mandavit. Vir siquidem cum moritur, nec habet filium, dat hereditatem suam filiae suae: et si filiam non habuerit, fratri suo: et si non habeat fratres, patris suis, et si non habeat patrem, is, qui ex tribu ipsius propinquus illi est, hereditatem eius consequitur. Lex autem, quae per Christum nobis data est, viam sublimiorem nobis aperit, et ut demus illis, qui petunt tunicam, etiam pallium monuit; et ut proximos nostros secundum spiritum magis, quam proximos secundum carnem nobismet ad sociemus hortata est: quae est enim mater mea, et qui sunt fratres mei? et c. Sed postea doctores sancti, cum viderent avaritiam, oppressiones, et rapinas multiplicatas in mundo, leges posuerunt mundanas hereditatis, et aliarum rerum secundum mores et regiones.

Et causa hereditatis aut voluntaria est, aut naturalis, aut coacta respectu superiorum, aut coacta quoad genera.

Et prima est mariti, et coniugis. Et secunda illa, quae a generantibus erga genitos. Et tertia, quae a genitis erga generantes. Et quarta est,

quae a fratribus, et filiis patruorum erga paternos.

Et quoniam vir, et uxor eius ipsi sunt fundamentum naturae, ipsi primum invicem hereditant, et postea ab aliis: et feminis dimidium partis masculorum in hereditatem damus, quando cum ipsis fuerint, licet filiae cum filio, et sorori cum fratribus, et amita cum patruo, et matri cum patre, et aviae cum avo.

Præterea et mulier cum viro hereditat dimidium illius, quod vir ex uxore sua hereditat, eo quod mulier adiutrix creata est masculo, et costa est ex costis eius, et subdita est masculo, et ipsa privavit eum hereditate paradisi, et memoria tribuum per masculos, et non per feminas conservatur: et ipsa etiam sapientia Dei premium masculis, qui vovetur, viginti definivit, et premium feminae decem.

Directio.

Vir ab uxore sua, cum haec moritur, si filium, aut filios habeat, aut natos filiorum, quotquot descendunt ex eo, aut ex viro alio, uti quartam partem portionis unius ex filiis hereditat. Et quamvis filios item habeat eum filiabus, et si filiam habeat, aut filias absque filiis, uti dimidium unius ex filiabus hereditat. Et si prole careat, et habeat affines, sive affines paterni sint sive materni, dimidium omnium bonorum eius accipit maritus, et dimidium aliud affines distribuunt inter se. Et si neque affines habeat, duas tertias partes bonorum eius maritus accipit, et unam tertiam ecclesia.

Et mulier rursus ex marito suo, cum moritur, sic dimidium harum partium accipit; scilicet si filium, aut

filios habeat, aut natos filiorum quotquot descendunt ex ipsa, aut ex muliere alia; et licet sint cum eis filiae; uti octavam partem unius ex filiis accipit; et si filiam, aut filias habeat absque filiis, ut quartam partem unius ex filiabus accipit; et si prole careat, habeat vero affines, sive affines fuerint paterni sive materni, quartam omnium bonorum eius accipit, et tres alias quartas partes affines dividant inter se: et si neque affinem habeat, tertiam partem bonorum mariti sui accipit, et duas tertias partes ecclesia. Et quia vir, et mulier cum omnibus gradibus aliis hereditant, cum ipsis (*feminis*) iura sua commiscant.

Directio.

Sciendum est autem, quod aliqui leges orientales confundunt seriem feminarum cum serie masculorum in hereditate: et natos filiae, quae mortua est, cum natis hereditare faciunt; et ita natos sororis, et amitae, ac filiae patris cum fratribus, et sororibus, et patris, et amitis. Et avunculos etiam cum patris, et ita hereditatem a proximis ad remotiores transferunt. Nos autem natos filiorum, et fratrum, ac patruorum, qui mortui sunt, solum coequamus hereditate cum patris, et amitis eorum; et hoc haud temere, sed super fundamentum, quod Constantinus rex fidelis directione patrum 318 (*nicaenorum*) posuit, aedificantes: et gradus hereditatis ordinamus post gradum mariti, et coniugis. Dixit enim in lege LXXXVII., quod a feminis quidem rescatur ipsa hereditas a gradu primo, ut non hereditent cum masculis: et neque filii sororum, neque filii filiorum ipsarum, si defect

genus patris, quod est semen filiorum masculorum, tunc intrat in hereditatem genus patris ex feminis, tunc etiam vocatur ad hereditatem genus matris viri, et deciditur a lege, quod qui est proximus, et ipse hereditet.

In lege autem prima, et in XVIII., et in CXLII. confirmationem plurimam invenire potes eorum, quae coram te.

Gradus primus.

Filii, et filiae, et nati filiorum, quotquot descendunt, cum simul erunt, simul hereditant. Et si unus ex filiis moriatur, et habeat natos, ipsi hereditant partem eius, modo tali.

Vir mortuus est, et reliquit mulierem, et filium; mulieri unam ex novem, et filio octo.

Vir mortuus est, et reliquit filiam, et mulierem; mulieri una ex quinque, et filiae quatuor.

Mulier mortua est, et reliquit maritum, et filium; una ex quinque marito, et filio quatuor.

Mulier mortua est, et reliquit maritum, et filiam; una ex tribus marito, et filiae duae tertiae.

Vir mortuus est, et reliquit mulierem, et filium, ac filiam, et natos filii mortui, et natos filiae mortuae, et patrem, et matrem, et fratres, et sorores; mulieri una pars ex XXI., et filio octo, et filiae quatuor, et natis filii praemortui octo: et quamvis una sola filia fuerit ei, qui mortuus est, ipsa sola octo partes accipit; natis autem filiae mortuae, et patri, ac matri, et fratribus, ac sororibus nihil obtingit.

Et si mulier sit illa, quae mortua est, et reliquit virum, et filium, ac filiam, et natos filii mortui, et na-

tos filiae praemortuae etc.; marito una ex undecim partibus, et filio quatuor, et filiae duae, et natis filii praemortui quatuor: natis autem filiae praemortuae ac reliquis nihil.

Praeterea vir obiit, et reliquit mulierem, et natos filii praemortui, ac filiam; mulieri una ex XIII. partibus, et natis filii praemortui octo, et filiae quatuor.

Et si obeat mulier, et relinquit maritum, et natos filii praemortui, ac filiam; marito una ex septem partibus, et natis filii, qui mortuus est, quatuor, et filiae duae.

Gradus secundus.

Pater, et mater, hi quidem cum simul erunt, totam hereditatem adquirunt: pater duas tertias partes, et mater unam tertiam. Et si pater solus fuerit absque matre, ipse solus totam hereditatem acquirit, et non est natis eius, hoc est fratribus, et sororibus ipsius, qui mortuus est, cum eo quidquam. Et si mater sola absque patre sit, non totam hereditatem lucratur, uti firmat lex LXXXVII. imperatorum: sed si fratres, et sorores, aut nati fratrum, et nati filiorum fratrum, quotquot descendunt, fuerint; mater tamquam unus ex fratribus, scilicet tamquam duae feminae, hereditat: et si isti non sint, et senior est (masculus), aut senior (femina) scilicet pater patris, aut mater patris, ipsa mater dimidium hereditatis hereditat, et ambo illi, aut quisque ex eis fuerit, dimidium; et si isti non sint, et existat patruus, aut amita, aut nati patrui, aut nati filiorum patrui, quotquot descendunt, ipsa mater duas tertias partes totius hereditatis hereditat, et illi alii unam ter-

tiam dividunt inter se : et si ne isti quidem sint, ipsa mater sola totam hereditatem hereditat, et nihil est iis, qui post gradum patruorum, et natorum eorum cum ipsa sunt, scilicet patri patris, aut patruis, aut natis patruorum patris.

Vir obiit, et reliquit mulierem, et patrem, et matrem, et fratres, et sorores; mulieri quarta, idest una pars, et patri duae, ac matri una, et nihil fratribus, ac sororibus.

Vir obiit, et reliquit mulierem, et matrem, et fratrem, ac duas sorores; mulieri una ex quatuor, et matri una, et fratri una, et duabus sororibus una.

Mulier obiit, et reliquit maritum, et patrem, et matrem, et fratres; marito dimidium, hoc est partes tres e sex, et patri duae, et matri una, fratribus autem nihil.

Mulier obiit, et reliquit maritum, patrem, et fratres; marito dimidium, hoc est una ex duabus partibus, et patri una, et fratribus nihil.

Mulier obiit, et reliquit maritum, et matrem, et fratres; marito dimidium, hoc est duae ex quatuor, et matri una, et fratribus una.

Mulier obiit, et reliquit maritum, et matrem, et avum utriusque sexus; marito dimidium id est sex e duodecim; et matri dimidium eius, quod remansit, idest tres partes, et aviae duae, et avo una.

Vir obiit, et reliquit mulierem, et matrem, et seniore utriusque sexus; mulieri quarta, duae ex octo, et matri dimidium eius, quod remansit, idest tres e sex, et avo duae, et aviae una.

Vir mortuus est, et reliquit mulie-

rem, et matrem, et patruum, et duas amitas; mulieri quarta, duae ex octo; et matri duae tertiae eius, quod remansit, scilicet quatuor partes, et patruo una, et duabus amitis una.

Gradus tertius.

Fratres, et sorores, et nati fratrum, quotquot descendunt, cum simul sunt, simul hereditant: et si unus tantummodo frater sit, aut unica soror, licet ex matre sit, ipsa totam hereditatem hereditat post detractorem dimidii, quod hereditat maritus, si mortuae fuerit; aut detractorem quartae quum hereditat mulier, si mortuo fuerit: et si unus ex fratribus sit is, qui mortuus fuerit, et habeat natos, aut natos filiorum, et filios filiorum, ipsi hereditant eius partem. Et si una sit filia, ipsa hereditat partem patris sui cum suis patruis, et amitis: et nati sororis, quae obiit, in hoc gradu nihil hereditant. Et frater, ac soror, qui ex patre solum, sicut frater, et soror, qui ex patre, et matre hereditant. Et frater, qui ex matre solum, ut soror, quae ex patre, hereditat; et soror, quae ex matre solum, uti dimidium partis sororis, quae est ex patre, hereditat.

Vir obiit, et reliquit mulierem, et fratrem ac sororem, qui ex patre et matre, et fratrem ac sororem, qui ex patre solum, et fratrem ac sororem, qui ex matre, et natos fratris, qui obiit, ille scilicet, qui ex patre; et natos fratris, qui obiit, ille scilicet, qui ex matre; et natos sororis praemortuae ex patre; mulieri septem partes ex XXVIII, scilicet quarta totius possessionis, aut fratri, et sorori, qui ex patre, et matre, sex: et fratri, ac sorori, qui ex patre solum, sex: et fratri, ac sorori, qui ex patre so-

lum, sex: et fratri, ac sorori, qui ex matre solum, tres: et natis mortui fratris ex patre quatuor: et natis fratris, qui ex matre, duae: et natis sororis ex patre, quae obiit, nihil.

Vir obiit, et reliquit uxorem, et fratrem. Uxori una ex quatuor, et fratri tres quartae partes.

Vir obiit, et reliquit uxorem, et sororem: uxori una ex quatuor; et sorori tres quartae, licet illa ex matre sit.

Mulier obiit, et reliquit maritum, et fratrem: marito dimidium, et fratri dimidium; et si sororem solum relinquat, licet illa sit ex matre, dimidium marito, et dimidium sorori ex matre.

Declaratio.

Ubi mulier quartam partem totius hereditatis hereditare dicitur, definimus partes heredum omnium simul, deinde addimus super eorum definitionem tertiam partem eiusdem definitionis, et fit nobis fundamentum numeri divisionis: et ubi vir dimidium totius hereditatis hereditat, definimus partes heredum omnium simul. Deinde duplicamus definitionem, et fit nobis fundamentum numeri divisionis.

Gradus quartus.

Senior utriusque sexus, hoc est pater patris, et mater patris, si forte illis non supersint nati, aut genitores, aut fratres, et sorores, aut filii masculorum eorum, ipsi totam hereditatem hereditant, post detractionem dimidia partis quae mariti est, et quartae quae uxoris est, si extiterit, seniori (avo) duae tertiae, et seniori (avine) una. Et si senior solus exti-

terit, ipse totam hereditatem consequitur; et si senior sola fuerit, non totam hereditatem consequitur semper, sed cum patruis mortui, et amitis eius, et natis patruorum eius, uti unus ex masculis, hereditat, et cum avo et avia patris dimidium, et dimidium illis remanet: et cum patruis, et amitis, ac natis patruorum duas tertias ipsa senior hereditat, et unam tertiam illi. Et si quis ex his non existat, tunc senior sola totam hereditatem consequitur: et ostensiones (*argumenta*) gradus secundi sufficiunt ad ostendendum typum divisionum gradus huius; nam sequales sunt.

Gradus quintus.

Patruus, et amita, et nati patruorum, ac nati filiorum patruorum, quotquot descendunt, cum simul existunt, simul hereditant: et si unus ex patruis fuerit mortuus, nati eius accipiunt partem eius, et quamvis una sit filia, illa accipit partem patris sui perfecte cum patruis, et amitis suis, ac natis patruorum suorum; nati autem amitae non hereditant in hoc gradu: et patruus, ac amita, qui ex patre solum, uti patruus, et amita, qui ex patre, et matre, hereditant. Et patruus, qui ex matre, uti amita, quae ex patre: et amita, quae ex matre, iuxta dimidium partis amitae, quae ex patre, post detractionem quartae in favorem uxoris, si maritus huius fuerit ille, qui obiit: aut dimidii, si coniugata sit, quae obiit. Et exempla gradus tertii sufficiunt ad demonstrationes divisionum gradus huius.

Gradus sextus.

Senior utriusque sexus patris, id est pater patris patris, et mater patris

patris, isti tamquam senior utriusque sexus hereditant.

Gradus septimus.

Patruī, et amitae patris, et nati patruorum eius, et nati filiorum patruorum patris, quotquot descendunt, et isti tamquam patruī, et amitae hereditant, et hic deficit gentis proprium, et intrat genus improprium, ex natis filiarum, et natis filiarum filii, qui aequales sunt in gradu octavo, et simul hereditant: incipit et nonus, nati sororum, et nati filiarum fratrum, qui aequaliter hereditant: et decimus, nati amitarum, et nati filiarum patruorum, qui aequales sunt, et hic consummatur genus feminarum, quae ex patre; et intrat genus maternum in gradu undecimo, senior utriusque sexus, qui ex matre, hoc est pater matris, et mater matris. Et duodecimus, avunculae, et nati avunculorum illius, qui obiit, hoc est fratres, et sorores, et nati fratrum matris eius. Decimustertius, senior utriusque sexus matris, idest pater patris eius, et mater matris ipsius matris. Et decimusquartus, patruī, et amitae, et nati patruorum matris. Hic desinit genealogia, quae meretur hereditatem; et illi, qui sunt post gradum hunc, scilicet pater matris matris, et mater matris matris, haud merentur hereditatem, quia hereditas ecclesiae debetur: verum si servus, qui libertate donatus sit, fuerit ille, qui mortuus est, tunc liberator eius, aut heredes ipsius hereditant eum.

Directio.

Scito, quod in quolibet ex his gradibus, etiamsi una persona masculina aut feminina sit, ipsa sola totam

hereditatem consequitur, et impediendo arcet illos, qui post eam sunt, ex hereditate, exceptis viro, et uxore, quibus numquam tota hereditas debetur, sed quisque ex gradibus gradus ipsorum accidentaliter particeps fit: mater quoque non totam hereditatem consequitur, sed post tres gradus fratrum, et seniorum, et patruorum, ut intellexisti. Itaque quemadmodum filius, cum solus existit, totam hereditatem patris sui, et matris suae consequitur; similiter et filia unica totam hereditatem patris sui, et matris suae consequitur. Sic et soror, licet ex matre solum sit, et ita amita, et ita filia patruī, et filia filii patruī, et reliqua.

SECTIO II.

Sex causae quae privant hereditate.

Causa prima.

Mutatio confessionis; nam christianus non hereditat ex non christiano, neque viceversa, quamvis pater sit, aut filius: orthodoxus autem, et hereticus alter hereditat ex altero, nam aequales sunt in nomine christiano: et iudaei pariter, ac samaritani, et scribae, et pharisaei, et sadducaeī alter hereditat ex altero: et ex illo, qui credidit, et genuit natos fideles, deinde apostasiam fecit, abnegavit, non hereditant nati eius fideles, neque affines eius non fideles: sed ecclesia hereditat ex eo.

Causa secunda.

Servitus. Quia servus non hereditat ex affinibus suis cum moriuntur, quia neque affines eius hereditant ab eo, eum moritur, sed dominus eius. Et aliqui dicunt, quod dominus eius

accipit ius ipsius servi sui ex hereditate, quae ad eum pervenit, et dominium in eam habet. At id firmum non est. Itaque neque servus, cuius dimidium est libertate donatum, hereditat ex affinibus suis quidquam; et cum ipse moritur, dimidium bonorum eius hereditant propinqui ipsius, ac dimidium dominus eius.

Causa tertia.

Homicidium. Quia occisus non hereditat quidpiam ex illo, quem ipse occidit, et hoc quamvis absque voluntate sua, seu ille, qui fodit puteum, et in puteum cecidit pater eius, ac mortuus est, non hereditat ex patre suo; et ille rursus, qui concitat latronem, aut energumenum, aut puerum parvum, aut animal mortiferum immittit adversus filium generis sui, licet per se ipsum non occiderit, non hereditat. Hergumenus (*praetor*) autem, cum occidit patrem suum, aut fratrem suum, aut filium per sententiam iuridicam mortis, non idcirco non hereditat, quia reapse lex est, quae hos occidit, non praetor. Et ille, qui vi ducitur, ut occidat, non hereditat, quia particeps est peccati, quamvis compellatur.

Causa quarta.

Inscitia temporis mortis, veluti si moriatur vir, aut uxor eius, aut filius, et mater eius in destructione, incendio, aut mersione, aut in via simul, sive unus post alium, et non sciatur, quis prior obierit. Itaque hi non hereditant alter ex altero; sed bona uniuscuiusque proprie, absque hereditate quae pervenit ad ipsum et socio suo, hereditant heredes illius.

Causa quinta.

Fornicatio. Nam filius fornicationis non hereditat ex patre suo, neque pater eius hereditat ex eo. Matris autem heres est filius fornicationis, et ipsa est heres eius: et ita ille, qui accusat uxorem propriam de fornicatione, cessat hereditas inter ipsum, et natum eius, quamvis ex ipso sit; et fratres, qui ex fornicatione, licet gemelli sint, tamquam fratres ex matre, alter alterius hereditatem consequitur.

Causa sexta.

Dubitatio, cuius etiam quatuor sunt causae:

Causa prima.

Inscitia vitae illius, qui evanuit aut captivus ductus est, et fama eiusdem latet: et ab hoc nemo quidquam hereditat, donec confirmetur mors eius per testes, aut cum decurrerit a die mortis eius, et non a die, quae evanuit, tempus adeo diuturnum quale nullus homo eiusdem aetatis vivit: tunc propinqui eius, qui reperiuntur vivi tempore nuntii mortis eius, hereditant eum, et non illi, qui vivebant, cum evanuit; hereditas autem, quae pervenit ad illum, qui evanuit, custodiat: et si innascescat accipiat eam; secus heredibus illius, qui obiit, et non heredibus suis dividatur, eo quod ignoratur, quisnam mortuus sit prius.

Causa secunda.

Inscitia affinitatis liquidae, scilicet cum ignoratur, utrum filius sit, an filius fratris, vel filius patris. In omnes ergo aequaliter dividitur hereditas.

Causa tertia.

Dubitatio, quae sequitur factum; nam infans, qui formatus est in ute-

fidelis ponitur apud infidelem, et conducitur pro servitio eius.

Directio.

Venditor oportet habeat haec specialia: puritatem: utilitatem: possessionem: servitutem: certitudinem.

Conditio prima.

Puritas. Itaque sanguis, et immolatum, et suffocatum invendibilia sunt. Et quidem dicunt, quod sanguis ob tincturam, et immolatum ac suffocatum ad alenda animalia venatoria venduntur, sicuti etiam stercurus pro campis, et pelles cadaverum pro calcis.

Conditio secunda.

Utilitas. Quia illud, quod utile non est propter exiguitatem spum, uti granum unum tritici, aut propter vilitatem suam, uti reptile terrae, non venditur. Felis autem, et hirudo, et vespa venduntur, quia utiles sunt. Et canis quamvis utilis sit ad venationem, propter mandatum (*fortasse mahometicum*) non venditur: et organa cantus, quod in canonibus auditus (†) eorum non venduntur, excepto organo illo multarum fistularum, cum quo etiam in ecclesia canitur.

Conditio tertia.

Possessio. Quia ille, qui, quod proprium non est, vendit, non acquirit pretium, neque emptor venditum lucratur: et si quis diripuit bona, ac negotiatus est illa, potest dominus bonorum irritare omne datum, et acceptum, quod fecit ra-

ptor, et recipere bona sua, ubicumque extiterint: et cum emit Plato aliquid, et dicit se Socratis procuratorem, cum procurator non sit, compelliturne Plato ad accipiendum, an non? Aliqui dixerunt, quod ita est, quia in uno e duobus verbis, quae dixit, solum mentitus est, scilicet in eo, quod Socratis procurator esset, et non in eo, quod emit. Et alii dixerunt, quod non, et id ratum est: quia non pro se ipso emit. Et ille, qui vendit aliquid e bonis suis, non potest irritare venditionem, etsi iuret, quando vendidi, nescivi, an meum esset. Sed si ante dixit, quod alterius illud esset, et se constitutum procuratorem, ut id venderet, si res haud alterius sit, sed sua, cessat venditio.

Conditio quarta.

Subiectio. Quia pisces in mari, et aves in aëre, et bos errans, et asinus perditus, ac servus fugitivus, non venduntur. Pisces autem in lacubus, et aves quae non liberantur, licet volent in atrio, venduntur. Columbae autem turricolae, cum non sunt in turri, non venduntur, quamvis soleant illuc venire, eo quod fieri possit, quod non veniant. Et ita apes mellifluae, cum sunt in suis alvearibus venduntur. Et ei, qui rapit (*potius a quo rapitur*) si dicat emptor, vende id mihi, et ego libera bo idem a raptore, valet venditio. Et si quis oppigneravit aliquid e suis bonis, non potest pignus vendere, nisi postquam ipsum redemerit, et per-

(†) Fortasse deest aliquid, quod scilicet auditus illorum musicorum instrumentorum non sit omnino conformis canonibus, eo quod per eam aetatem musicorum instrumentorum usus nondum obtinuerit.

solverit debitum, cui pignus obnoxium est. Et cum delinquit servus alicuius in aliquem, non potest dominus eius illum vendere, donec luat delictum suum. Et non valet venditio dimidii ensis, aut alicuius alterius rei, cuius cessat usus per eius amputationem, nisi venditionibus paribus utantur domini.

Conditio quinta.

Certitudo. Quia quod venditur, certum debet esse emptori, et venditori in substantia, quantitate, et qualitate. In substantia quidem, quia tum non licet homini vendere servum e servis suis, aut vestem ex vestibus suis, aut ovem ex ovibus suis, nisi ante ostenderit, qualis sit. Et si vendat unum ex duobus, aut tribus, et concedat emptori, ut eligat, quod voluerit, rata est venditio. Et si vendat iugerum certum in medio praediorum suorum, et viam simpliciter, neque designet viam; potest emptor viam sibi efficere in qualibet plaga sibi placita: verum si una ex plagis ipsius emptoris erit, per eam ingreditur, et egreditur. Simpliciter et si vicus fuerit in una ex plagis: et si dixerit venditor: vendidi iugerum hoc absque via: aliqui dicunt, non valere venditionem, eo quod utilitas non sit in praedio, ad quod dominus eius ingredi non potest: et alii dicunt valere venditionem, eo quod possit emptor adquirere viam per emptionem, aut mercedem. Et si dixerit: vendidi iugerum hoc, et non faciat mentionem viae; aliqui dicunt, quod non valet venditio: et alii dicunt, illam valere, et posse emptorem efficere sibi viam, in qua plaga voluerit: et

alii dicunt, quod verus est emptor, et compellatur emptor ad curandam sibi viam per emptionem, aut conductionem.

Et in quantitate. Nam si dicat venditor: vendidi *tali* eo (pretio), quo *talis* vendidit bovem suum, et nesciat emptor, quanti vendidit, non valet venditio, quamvis dicat vendidi: et cum dicit vendidi hunc cumulum decem denariis; valet venditio, quia pretium certum est; licet nota non sit quantitas cumuli. Et cum dicit: vendidi hunc cumulum totum, qualibet mensura, nummo uno; valet venditio, quia mensura, et nummus certi sunt; licet totus cumulus, et omnes nummi noti non sint. Et cum dicit: vendidi hunc cumulum viginti denariis: et addidit tibi mensuram aliam, non valet venditio, quia illa mensura, si donum est, cur commixta est cum venditione? et si vendita est, cur appellata est *additio*? Et cum vendit cumulum, qui super terra, non valet venditio, quia fieri potest, ut fo ve se aut saxa ingentia in illa terra sint et area.

Et in qualitate. Qualitas non consideratur in odore, et gustu, sed solum in visu, quia hic est communior. Omne enim odorabile, et gustabile, visibile est, et non viceversa: et propterea caecus, cum emit, procuratorem constituat, qui videat. Et an ratum sit, ut quis emat rem, quam non vidit; aliqui dixerunt, ita est, quia electio est emptori, et non venditori. Et aliqui dixerunt, quod id verum non est, quia fieri potest, ut opinari faciat, quod vitiosum vendat, et sit sine vitio.

Et si ostendat venditor partem rei venalis, valet venditio : et si ostendat ex simili, quod non venditur, non valet. Et si sacci (*latebrae*) fuerint naturales, in quibus recte custoditur res, non irritant venditionem, uti grana in malo punico, et nuces, ac amygdalae in corticibus duris, non dicam superioribus, sed in fabis teneris. Itaque lae in mamillis ovium et vaccarum, et caro ante excoriationem, valide non venduntur : et ita moschus, qui in putamine : et ita panniculus, qui in sinu, aut fasciculo (*ligamine argenti*).

Et ancillae, cum venditur, facies, manus, et pedes videantur ; et aliqui addiderunt capillos ; et pars aliqua ex lateribus eius videatur, ne forte fuerit picta : et non sufficit visio antecedens emptionem, eo quod mutentur res. Et si praevideat homo duos panniculos, si surripiatur unus ex eis, deinde paulo post eviat illum, qui mansit, si omnino aequales fuerint, valet venditio.

Directio.

Cum erit aedes communis duobus, et vendat unus ex eis totam, scilicet propriam et non propriam, manifestum est, quod pars non propria vendita non sit : et de parte propria, aliqui dicunt, quod vendita est ; alii dicunt, quod hoc ratum non sit, quia totum, et non partem illius vendidit venditor, et emit emptor. Et cum emit vir duas oves pretio unico, et moritur una ex eis apud venditorem, antequam tradatur emptori, aliqui dicunt, quod emptor accipiat ovem, quae mansit, cum ove quae mortua est : alii dicunt, quod si nolit emptor, ne ovem quidem, quae mansit, accipiat :

et primum verum est. Et cum dicat venditor : vendidi linteum meum nummo, et locavi servum meum nummo ut metat, valet venditio, et locatio : at si dicat : vendidi sudarium meum, et locavi servum meum duobus nummis, non valet venditio, eo quod nesciat, quanti vendiderit, et quanti locaverit. Et cum dicat venditor : vendidi aedem meam ambobus vobis centum denariis, et unus ex eis solum dicat, emi ; alii dicunt, quod ille solus accipiat totam aedem centum : et alii dicunt, quod dimidium eius quinquaginta accipit ; et illud ratum est, quod nihil accipiat, quia illi soli nihil vendidit venditor. Et cum dicat venditor homini : vendidi tibi duos modios farinae nummo, et dicat emptor - emi unum modium dimidio nummi, non valet venditio. De invaliditate autem, quae accidit ob usuras et fraudes alias, postea agemus.

SECTIO II.

De regressu rei venditae.

Quamdiu non discedunt emptor, et venditor ab invicem, potest quisque eorum rem venditam, aut pretium restituere socio suo, et acquirere proprium. At si quis eorum dixerit, non manet amplius mihi regressus, aut electio, non amplius potest restituere. Et similiter si quis eorum discedat a socio, non potest restituere, nisi si determinaverit spatium electionis : et si una egrediantur, et procelant in via, aut navi, usque ad tres dies possunt restituere : postea autem, quamvis etiam non separentur, non possunt.

Et cum in iudicium contententes

veniunt, et dicit unus ex eis, quod separati non fuimus, et volo restituere, creditur ei, quamvis non iuret, quia simultaneous regressus eorum testatur eos haud separatos invicem fuisse. Et si moriatur unus eorum, antequam separentur, aut emergumenus fiat, aut in deliquium cadat, heres aut curator potest restituere, ita tamen si eodem instanti, quo audit nuncium, reclamet. Et spatium pacti electionis usque ad tres dies debet definiri. Et aliqui dicunt, quantum ambo consenserint, etsi excedat: at id ratum non est. Et si dicant usque ad festum, et nesciat unus eorum, quandonam sit festum, pactum firmum non est. Et si alteri relinquat unus ex eis electionem, licet ei: quod si non eligit ille, restituat ipse.

Et spatium pacti electionis a tempore venditionis numeratur, et non a tempore separationis: et cum unus ex duobus removet regressum ex parte sua, et alius ipsum definit, ille qui definivit, potest restituere (*revocare*) sine illo qui removit.

Directio.

Electio si venditori solum definiatur, scilicet dicat: vendidi, sed quiescat negotium usque ad tres dies, quia si non placet mihi, restituam pretium; non traditur res venalis emptori. Et cum impletur pactum, et placet venditori vendere, si rei vitium emerit tempore intermedio, non compellat emptorem, ut rem accipiat, quamvis cum toto vitio vendiderit. At si emptori solum definiatur, scilicet dicat: emi, sed quiescat negotium usque ad tres dies, quia si non placet mihi reddam, traditur res vendita emptori: et cum perficitur pactum,

si vitium emerit apud eum, non potest rem restituere, quamvis sine vitio emerit. Et servus, qui emitur (*venditur*) cum pacto electionis, si illum libertate donet venditor aut emptor ante complementum pacti electionis, liberatur servus, quamvis nolit ille alius, neque ulli eorum manet electio. Et vir, qui emit ancillam cum pacto electionis, et violat ipsam, non potest amplius illam restituere, quamvis cum pacto electionis emerit eam. Et si venditor rursus violat ipsam, potest emptor illam non accipere, sed pretium, quod dedit recipiat, quamvis non cum pacto electionis eam emerit: et si foetus formatus sit, liber est natus secundum utrumque modum.

Directio.

Cum vendit homo servum, et dicit: est pistor, aut scriba: si non ita sit, potest emptor illum reddere: et si gnarus sit, sed simplex, non restituat, quamvis dictum ei fuerit, quod peritus esset, quia mos est venditionis laudare.

Et eunuchatus, etsi accrescat pretium, vitium est; item vitiatio illius, quae virgo venditur; stillicidium urinae, et excitatio fornicationis, villa sunt, in ancillis tamen, et non in servis; fuga, et furtum in servis, et ancillis. Omnia haec vitia, cum ante venditionem sunt, restitutioni locum dant. Et pondus tributum vitium est in campo, et operariorum in aedibus molestia adversus somnum. Aut cum dicit venditor, quod non sit vitium in re vendibili, et innotescit vitium antiquum, quamvis non cognoverit venditor vitium, potest emptor reddere: at statim ac innotescit vitium, oportet

tet, ut restituat venditori. Et si non adsit duorum testimonium requirat; et si non aderunt, apud episcopum cat; si autem contigerit, ut postquam novit vitium, aut insederit super animal, dum it ad venditorem, aut testes, aut episcopum, ministerium ipsi deferatur a servo, non potest reddere. Sed etiam si clientellas (1) habet super animal, exuat ipsum; capistrum autem non removeat ab eo, neque tunicam a servo.

Directio.

Cum emit vir bovem sine vitio, et moritur bos, etiamsi fiat palam, quod vitiosus erat, non est revocatio, quia non est id, quod reddit, sed iuxta vitium illud tantummodo emptor a venditore damnum requirat. Et cum emit asinum, et bovem, et moritur bos, et innotescit vitium antiquum in asino, reddat asinum cum suo vitio, et accipiat pretium bovis mortui a socio suo; et non accipiat asinum vitiosum cum damno vitii eius, si nolit.

Et cum emit absque vitio, et postea vendit alteri absque vitio, ac innotescit vitium antiquum, si restituat emptor secundus emptori primo, potest emptor secundus etiam ipse restituere venditori primo: et quamvis per modum donationis redierit ad emptorem primum, potest illum restituere venditori primo, et accipere pretium eius: et quamvis etiam emptor secundus contentus sit vitio, et non imputet iacturam emptori primo, potest emptor secundus imputare iacturam venditori primo iuxta vitium.

Directio.

Cum solea calceavit emptor equum, quem emit, deinde innotescit vitium antiquum, et restituit illum, non damnificet venditorem in pretio solearum, sed spoliatur equum, ac accipiat soleas suas, nisi spoliatio equo inferat novum vitium; et si inferat, damnum ipse patiat, et non spoliatur.

Et cum tingit vestem, quam emit, deinde innotescit vitium antiquum, si pretium vestis per tincturam non crevit, non potest emptor accipere a venditore cum pretio mercedem tincturae. Raptor autem vestium, cum tingit, etiamsi augeatur pretium in tinctura, non damnificat dominum de mercede tincturae: et in peponibus, et malis punicis partem exiguum perforet emptor; et si viderit vitium, reddat, et nullum damnum patiat ob perforationem, quam fecit: et si magis corrumpat, reddat, at damnum patiat iuxta ampliorem corruptionem, quam fecit: et ova dispersa, etiamsi frangat, damnum non patiat iuxta vitium fractionis, quia fractum tunc invendibile est. Et ancilla virgo, quae corrumpitur a suo emptore, quamvis detegatur in ca vitium antiquum, non redit secundum legem nostram; apud alios autem redit cum detrimento corruptionis.

Directio.

Si antequam tradatur emptori res vendita, hic recuset, propter vitium, emolumenta, quae consequuntur venditam rem, venditoris sunt, et non emptoris: et si postquam tradita fuerit res vendita emptori, recuset

(1) In margine - idem, stratum, seu integrumentum.

hic propter vitium, aliqui dixerunt, emolumenta, mercedem possessionum, quae aratae fuerunt iugo bouum, esse venditoris, cum recusatio radicis solvat venditionem etiam antequam fiat. Emolumenta autem conductori possessionum, quae aratae fuerunt iugo bouum, et lac ovium, et fructus vineae, et reditus agrorum intellige. Et traditio vineae, et campi, per ingressum emptoris perficitur: et cum detegitur vitium, et dicit emptor, vitium esse antiquum, venditor autem neget, sed vitium novum esse dicat; venditor iuramentum edat, quod non fuerit vitium in ea, cum vendidit, et tradidit emptori. Emptor autem non cogatur iurare, eo quod ab initio ambo digni baliti sunt, qui non iurent: et si postquam iuravit venditor, quod non erat vitium antiquum in re vendita, acquiescat, et recipiat rem venditam, non potest damnificare emptorem propter vitium novum, eo quod iuramentum eius de damno ipsius venditori firmum est solum, quod propter vitium antiquum liberavit ipsum; sed emptor iuret, quod vitium novum non contigerit penes se: et si respondeat quis, ac dicat: quomodo fieri potest, ut vera sint ambo iuramenta contraria simul? dicimus, quod quisque de eo, quod scit, iuret.

Directio.

Quandiu traditum non acceperit emptor a venditore, si pereat venditum, venditori perit, et non emptori: et emptor pretium, quod appendit, resumit: non potest emptor cogere venditorem, ut constituat ei compensationem pro illa re,

quae periit: et haec quidem, quando ex caelesti damno, aut ex manibus alieni contingat corruptio. Si autem emptor corrumpat venditum, antequam ipsum transferat e domo venditoris, emptor damnum patitur: et si vitium tantummodo emergat ante traditionem, si velit, emptor accipit cum vitio eius absque detrimento: et si nolit, non accipit nisi pretium eius. Simili fere modo

Si comburatur fornix murorum domus ante traditionem, si velit emptor, accipiat ipsam domum absque fornice muri: et si malit, accipiat pretium eius: et non potest cogere venditorem, ut hic constituat fornitem muri, sed si venditor voluntate sua incendit ipsum, compellet eum.

Et ita servus, cuius oculus vitio laborat, si velit emptor, accipiat eum caecum eodem prorsus pretio; et si malit, pretium eius accipiat; neque potest emptor vendere, aut pignere, aut dare quidpiam, quod vendidit, antequam ipsum sibi tradatur; nisi tamen fuerit ager: et servum potest liberare: debitum autem potest homo emere.

Directio.

Cum emit aliquis quidpiam nummis, et non potest persolvere, nisi denarios, aut viceversa, vera est venditio, et non irritatur, si monilia, aut vestes, aut legumen, aut quadrantes non potest persolvere propter venditionem.

Et aliqui dicunt, non esse pretium, nisi nummos, et denarios: at illud certum est, quod quidquid consequitur litteram *bet* (1), pretium est;

(1) Phrasis significat, quod omnes emptiones et venditiones sunt permutationes, in quibus

scilicet bos cum asino. Et hic bos est res venalis, et asinus est pretium.

Et traditio quidem agri, et domus, et ceterorum immobilium per alienationem in nomine venditoris (1), quae concessa sit, in dominationem emptoris transit. Et in mobilibus, nomine mercis, e domo venditoris ad domum emptoris per emptorem perficitur traditio, cum ipsam transfert in locum habitationis suae. Et aliqui dicunt, quod sufficiat hoc, ut e domo venditoris transferat ipsam: et id ratum est. Et aliqui dicunt, quod licet e communi ad commune e domo venditoris transferat ipsam, tradita sit ei; et si corrumpatur per caelestem damnificationem, aut per alienos, ipse emptor damnificatur: at id firmum non est: nisi contigerit, ut antea requisierit emptor a venditore locum, in quo poneret illam: tunc per modum depositi est res venalis apud venditorem, et emptor damnum patitur in corruptione: haec omnia, cum sine mensura, aut pondere emit aliquis; alias si demensum fuerit, aut ponderatum, quamvis non transferat ipsum e domo venditoris, quamvis non requirat traditionem, traditum accepit emptor, et damnum patitur in corruptione: et venditor debet metiri atque ponderare, et non emptor, eo quod si emptor metiatur, aut ponderet, ipse sibi i, si dabit, et a se ipso accipiet: et hoc firmum non est, nisi forte per modum procurationis. Et si venditor transferat rem venditam in domum emptoris, et ponat ipsam coram eo,

aut in sinu eius, aut in latere eius, et taceat emptor, neque dicat: nolo recipere: traditam accepit, quamvis non dicat: tradita mihi est, aut recepi.

Directio.

Primum venditor tradat mercem, deinde emptor tradat pretium. At aliqui dixerunt, quod non: sed primum emptor tradat pretium, deinde venditor tradat mercem. Et quidam dixerunt, quod non: sed simul ambo tradant, et accipiant traditum. Certum autem est, quod, si ex eis primus voluntate sua tradet, compellitur alius tradere, neque cunctari. Et sententia secunda verior est prima, eo quod cum ius emptoris, quod est merces, ostenditur a venditore, debet emptor ostendere ius venditoris, quod est pretium, et det pretium, et deinde accipiat ius suum. Et cum emit homo servum, et tradit pretium, compellitur venditor tradere servum: verum si sit fugitivus, et emptor resumat pretium, cessat venditio, et non potest accipere servum, cum reperitur, et dare pretium: certe si relinquit pretium apud venditorem, potest accipere eum, si reperitur, alias pretium eius sumit: et eum recipit venditor pretium, et dicit emptori: recipe mercem, et non recipit; si corrumpitur, venditor damnum patitur, et non emptor, eo quod nihil receperit. At illud firmum est, quod venditor adeat episcopum, et accuset emptorem, qui non recepit rem propriam, et iudex compellat eum, ut recipiat; alias deponat (*commendet*)

id, quod permutatur, dicitur mercis, id vero cum quo permutatur, habet locum pretii; porro particula cum -yryce per litteram *bet* praepositam ditioni solet designari. (1) Scilicet statim atque nomine venditoris inscripta res huic adscribitur.

ipsam, quamvis apud venditorem, et tunc emptor detrimentum patitur, non autem venditor, si res corrumpitur. Et cum emit emptor, et non habet pretium, quod solvat, cessat venditio, et venditor rem propriam recipit; et si habeat, compellitur persolvere, neque irritatur venditio: et si dicat: habeo foris apud aliquos; cum opportunum fuerit mihi, solvam; non tradatur in manus eius merces, sed deponatur apud aliquos, quoad solvat pretium: et si post unum diem non habebit, rem venditor recipiat.

SECTIO III.

De formulis, quæ adhibentur in venditione, et emptione.

Directio.

Cum dicet emptor socio suo: participem te feci mecum: aut: feci te socium meum: aut: tecum emi: et dicat socius eius: acceptavi; aliqui dicunt, quod quantum voluerit emptor, dat illi socio ex emptæ merce, eo quod non designaverit ei quantitatem. Alii dicunt, quod non; sed dimidium debere dare socio suo: et id probatum est; nam communicatio simpliciter æqualis magis confirmatur, et ideo cum ipsa venditio fuerit damnosa, non potest ille socius minus quam dimidium accipere.

Directio.

Cum dicet venditor: vendidi ipso (pretio) id quod emi, et lucrum sunt duo nummi: si nesciat emptor, quanti emerit, venditio non subsistit, quamvis dicat, emi: itaque debet em-

ptor explicare, et dicere: vendidi, quanti emi, et sunt viginti nummi, et lucrum duo. Et cum dicet venditor: vendidi, quanti inveni: coniungitur cum pretio, etiam merces ministrorum, et directorum, et merces domus in qua custodiuntur proveniunt. Stabulum autem animalium non coniungitur cum pretio. Pariter si ipse, per se ipsum metitus est, aut domus sue custodita fuit venalis res, non computatur ipsi ob id retributio. Et cum emit homo decem, et vendit undecim, et rursus emit secundo, quanti stetit ipsi, manifestum est quod decem, et non undecim, ipsi steterit. Et ita si emit decem, et vendit novem, et emit secundo decem, et vendit secundo quanti stetit ei, manifestum est, quod decem, et non novem, stetit ipsi, quia venditio secunda, et non prima, præcedit emptionem secundam.

Directio.

Cum vendit, quanti emit minus dahjzadah (1), quod interpretatur decem cum undecim, id quod emerat cum centum et decem, mos est, ut centum computeat huic, scilicet ex quolibet nummo decimam nummi detrahant: et illud, quod probatum est, ut centum minus nummo computeat, scilicet ex omnibus decem nummis, unus nummus detrahatur. Et quando emerit cum decem, et contigit vitium, et postea vendit, quanti ipsi steterat, et celatur vitium, et ipse non commemorat, potest ipse emptor irritare venditionem, et non potest diminueri iuxta vitium: de-

(1) In marginibus hac voce ut plurimum sicut arabes, et christiani apud nos in Melitene, et inter Græcos.

bet ergo venditor commemorare, et ostendere vitium, quod nuper apparuit, et si cum *prothesmia* emit, et si ab illo qui vicinior sibi est emit, et modis aliis quibus pretio ampliori potest homo emere, iustum non est, quod opprimatur emptor secundus: et si nuntiatur venditor, et maiori pretio dicat se emisse, potest emptor non confirmare venditionem, et diminuisse excessum: et cum dicit: vendidi quanti mihi stetit, quod est decem, et deinde dicat, erravi, dicens decem, quia recordatus sum, aut inveni in libro memoriarum mearum, quod undecim emi, si iurat, aut adducit testes, si velit, emptor accipit cum undecim, et si nolit, non accipit: et si non iurat, aut adducit testes, non attenditur verbum eius, et cum decem accipit emptor absque additione.

Directio.

Et cum dicit venditor emptori: vendidi tibi hoc praedium, et non memoret arbores, ac aedificia, quae in eo sunt, valet venditio praedii, et non arborum ac aedificiorum, licet dixerit vendidi hoc praedium cum omnibus iuribus suis, quia intra praedii non sunt arbores, et aedificia, sed via eius, et aqua irrigationis eius. Et si semen fuerit in terra, et ipsum non memoret venditor, aliqui dicunt, veram esse venditionem, et compellit emptor venditorem, ut auferat semen suum, eo quod etiam domus, cum plena est rebus, venditur, et compellit emptor venditorem, ut extrahat res suas. Sed dicimus, quod simile non est exemplum; quia res statim extrahuntur, et semen non

quovis tempore sed per messem colligitur. Et olus viride horti instar seminis campi consideratur: et si nescit emptor semen, cum emit praedium, si velit, recusat, et si malit, expectat usque ad messem, et postea traditum accipit campum absque semine, et non potest exigere pretium maius praedii a venditore propter semen.

Directio.

Res absconditae, licet petrae sint, verum sectae, exceptis illis, quae sunt in fundamentis, cum non memorentur a venditore, non continentur in venditione, et potest venditor educere eas, et non licet emptori recedere a venditione, si antea de iis scivit: et si non scivit, et laeditur praedium in eradicatione earum, potest venditor auferre nocumentum, scilicet implere foveam, et complanare terram: similiter non potest recusare emptor. Verum si radices plantarum laedat extirpatio, potest recusare: et si petrae illae, cum eradicantur, laedunt, et non cum remanent, ac dicat venditor: non eradico: in aeternum non poterit eas eradicare, et non potest emptor recusare, si non emit eas petras, nec fit ei dominatio in eas: et si lapides naturales sint absconditi, et nesciat eos emptor, siquidem propter aedificium emit, non potest recusare: si autem propter plantationem, recusat: et si ad hoc ut seminaret, si rursus seminatum fuit, non potest recusare.

Directio.

Vinea, vites et arbores omnescludit: et salices, et vimina, super quae vites extenduntur, quamvis non memorentur, continentur in venditione. Domus autem, quae in vinea, debet

exprimi, et nominatim aedificia eius: arbores autem eius, quamvis non exprimantur, venduntur. Semen autem, quod in terram iactum est, et illud, quod germinavit, et factum est herba, aut spica, si non exprimatur, non continetur in venditione. Et folia oleris horti non continentur, et potest venditor amputare ea, at non potest eradicare: et folia, quae producunt ipsae radices postea, emptoris et non venditoris sunt.

Directio.

Cum aede, quae venditur, intelliguntur omnia immobilia, veluti aedificia, et pontes, et columnae, et portae, contignationes, et tabulae infixae in parietibus, et chordae. Mobilia autem, puta scalas, strata, et pontem, ac tabulas non fixas, potest venditor abducere: puteus autem, qui reperitur in aede, licet non exprimatur, in venditione continetur; et venditor illas solas aquas, quae reperiuntur tempore venditionis, potest educere ex puteo, si velit, et non illas, quae postea fluent. Et similiter venditor praedii, in quo existit fodina metalli, pix, aut naphtha, picem, et naphtham, quae existebant tempore venditionis, solum potest accipere, et non illas, quae fluent postea.

Et balneum parvum domesticorum, licet sit intra aedem, non continetur in venditione aedis, si non exprimatur; nam balneum non est aedes: et arbores, quae sunt in aede, si vocari merentur vinea, aut hortus, non continentur in venditione aedis. Et cum lapide molari, petra superior non continetur, eo quod fixa non sit: sed si lapidem molarem nominet venditor,

tum etiam superior continetur, licet non exprimatur.

Et clavis aedis, licet mobilis sit, continetur in venditione aedis: et lagenas artis fullonicae et coriariae, licet fixas, potest emptor eradicare: sed si ob tincturam, aut artem coriariam emit aedem, non potest eradicare.

Directio.

Servum, qui venditur, non sequuntur bona ipsius, quia servo non est possessio in lege. Et de vestimento ipsius variant auctores: sed illud firmum est, quod operimentum venditorum solum sequitur ipsum: et equum capistrum solum: et asinum, ac mulum, qui portat, etiam clitella.

Directio.

Cum arbore etiam rami eius amputati, et folia, et propagines, venduntur, licet non exprimantur: sed si folia arboris mori non exprimantur, potest venditor dicere emptori: arborem vendidi tibi, et non folia.

Et cum emit homo arborem, et non emit solum, in quo plantata est, non potest venditor compellere eum, ut eradicet arborem, quam emit, ex solo ipsius, aut ut emat etiam praedium, vel id conducat. Et fructus quamdiu in flore sunt, et flores quamdiu non aperiuntur calyces eorum, arbores sequuntur in venditione, licet non exprimantur; nam et foetus cum ancilla gravida venditur, quamvis non exprimatur, eo quod pars sit corporis eius: et fructus, quorum flores ceciderunt, et flores, quorum calyces aperti sunt, venditoris sunt, et non emptoris, si non exprimantur; et non potest emptor arboris compellere venditorem, ut carpat eos ante perfectio-

nem eorum : et potest quilibet eorum irrigare , quantum non noceat socio : et si irrigatio noceat fructibus , ac prosit arboribus , aut viceversa , nisi concordia fiat inter dominum arboris , et dominum fructuum , cessat venditio : et cum irrigatio non nocet fructibus , neque eadem irrigatio nocet arbori , non potest venditor prohibere emptorem , ne irriget arborem suam , eo quod non possit causas praetendere , ac dicere , fructus mei damnificantur ; et si prohibeat , compellatur ad colligendum ; et si laeduntur fructus , et non est utilitas , ut maneant in arbore , potest emptor cogere venditorem ad eos decerpandos.

Directio.

Emptor fructuum in arboribus potest reliqueré eos in arboribus usque ad tempus collectionis : etsi initum non fuerit pactum ; et quidam dicunt , si est consuetudo in regione illa , ut uvas labruscas colligant , et vendant , posse a venditore compelli emptorem ante tempus vindemiae : at id ratum non est , quia consuetudo communis praevalet consuetudini particulari ; et tempus vindemiae est illud , in quo suavis fit comestio fructuum , et tempus messis est illud , in quo mutantur semina ex viriditate in pallorem ; et omni tempore , quod praecedat vindemiam , et messem , venditor debet irrigare arbores , et semina , et non emptor fructuum et seminum ; et postquam prodeunt fructus e calycibus suis , oportet vendantur : excipio mala punica , et fabas , et nuces , ac orizum , quae cum corticibus superioribus venduntur , cum in eis recte conserventur :

et hordea in spicis venduntur , eo quod manifesta sint ; non autem triticum , eo quod coopertum sit : item aurum in fodina sua non venditur.

Directio.

Quoniam ut plurimum fructus ultimi consequuntur primos , uti in malis citrinis dilucide adparet ubique , et in uvis Antiochiaë ; itaque si fructus ultimi , qui venditi non sunt , praestant fructibus primis , qui venditi sunt , cessat venditio primorum , et venditoris erit dominatio , et emptor pretium suum resumat : et si minores sunt novissimi primis , vera est venditio , et emptor primos accipit , ac venditor novissimos : horum quidem , cum traditis accipit emptor arbores , fit additio ; si autem ante traditionem fiat , siquidem conveniant , ille , qui recusat , potest abrogare venditionem . Et si rursus antequam accipiat traditos emptor fructus in arbore , accidat detrimentum fructibus , debet venditor restituere de pretio secundum vitium , quod contigit . Et si totaliter corrumpuntur , omne pretium reddat . Sicuti etiam venditor lapidis pretiosi , qui cadit in mare , antequam illum traditum sibi accipiat emptor ; et patet quod venditor , non autem emptor , damnum patitur . Et aliqui dicunt , quod possit emptor compellere venditorem , ut tradat sibi , prout sunt : et si postquam traditis accepit emptor , contigit laesio caelestis , venditor nihil perdit secundum legem : sed mos est , ut detrimentum patiatur , licet non reus . Et aliqui dicunt , quod reus sit , puta cum negligit irrigare , unde et laeduntur fructus , et patet , quod laesio caelestis ex ipso non sit ,

et laesio negligentiae ex ipso est : et illud firmum, quod placuit sibi, damnum pati, quamvis non reus sit. Et in lacione, quae a furibus, emptor, et non venditor, detrimentum sustinet.

SECTIO IV.

De venditione, et emptione servorum, et qualitate iuramentorum, quae emittuntur inter emptorem et venditorem.

Directio.

Servo non licet vendere, aut emere absque auctoritate domini sui : et cum praeceperit dominus servo suo, ut negotietur, non potest servus servo eius praecipere, ut negotium exerceat, nisi concesserit ei dominus eius, ut praecipiat. Et statim atque removel eum dominus ipsius, etiam ille removetur.

Sed neque potest servus emere a domino suo quidquam, neque vendere domino suo ullam rem, neque potest locare se ipsum, licet possit locare servos, ac possessiones ipsius, neque potest emere locatione sui ipsius quidquam, neque negotiari ullam rem, quam ei non designavit dominus eius : sed si concedit ei, ut negotietur omnia, tunc omnia emit, et vendit, praeter patrem, et matrem domini sui : et eum servi erunt, quia tunc liberi fiunt isti, et cessat mercatura : et cum videt dominus servum suum vendere, et emere, ac silet, taciturnitas eius signum non est consensus : contra accidit in virgine, quae despondetur.

Directio.

Servus, qui iussu domini sui mer-

caturam exercet, cum emit quidpiam, et non habet prae manibus suis mercem, qua persolvat pretium, a domino exigitur, ut solvat : et cum dat dominus servo suo centum denarios, ut negotietur, et emit per illos vestes, deinde denarii pereunt, antequam accipiat vestes, irrita est venditio, et dominus iacturam facit. Et si postquam acceperit, et antequam solverit, pereant denarii, non potest venditor vestium compellere dominum servi, ut appendat centum denarios alios pro pretio vestis, sed vestem suam sibi resunit : et cum multiplicanter debita super servum, cui dominus eius negotiari concessit, potest servus ex lucro persolvere, et si non sufficiant, ex cornu (*sorte principali*) solvat : et si non sufficiat, aliqui dicunt, quod non ipse, sed dominus eius solvat. Alii autem dicunt, quod non, sed dominus eius tradat ei summam aliam, quam negotietur, et solvat. Nonnulli dicunt, quod non, sed servus serviat humeris suis, et solvat : et id probatum est. Itaque si vendat eum dominus eius, antequam persolvat, potest emptor illum restituere, si non antea scivit, illum esse debitorem ; at si scivit, illum restituere non potest, neque impedire a solutione debitorum.

Servus, qui sine mandato domini sui emit aliquid damnosum, potest dominus eius irritare emptionem : si illud recipiat a servo suo, debet solvere pretium : et si quis aliquid emit a servo, aut eidem aliquid vendit, debet requiri a servo confirmatio concessionis domini eius per chirographum et testes, et non creditur verbo eius duptaxat.

Directio.

Cum accidit contentio inter venditorem, et emptorem de pretio, aut specie mercis, aut de qualitate eius bona, vel mala, aut de *prothesmia* (†), aut pacto electionis, aut de iussione, aut oppignoratione, scilicet cum dicit venditor: emisti centum: et dicat emptor, non: sed emi quinquaginta; aliqui dicunt, quod emptori deferatur iuramentum, eo quod ipsi tradita fuerit merces: et de excessu, quem non animadvertit, accusatur a venditore. Ipse itaque debet comprobare inconsiderantiam propriam: at illud verum est, quod ambo deferendum sit iuramentum, ita ut nemo ipsorum laedatur ob iuramentum alterius. Et primo incipimus a venditore, qui iuret, quod non vendidit quinquaginta, sed centum vendidit: et postea iuret emptor, quod non emit centum, sed quinquaginta: tunc cessat venditio, et merces revertitur ad venditorem, ac pretium ad emptorem: nam modus hic similis est modo illi, quo dicit venditor: vendidi centum, et respondet emptor: emi quinquaginta. Et aliqui dicunt, quod contradictoria non coniunguntur in uno iuramento, sed quisque eorum duo iuramenta iuret separatim, scilicet iuret primum venditor, quod non vendidit quinquaginta: postea iuret emptor, quod non emit centum: deinde rursus iuret venditor, quod vendidit centum, postea denuo iuret emptor, quod emit quinquaginta. At multiplicatio iuramentorum abominabilis est

apud nos, propter evangelicum preceptum, ne iuretis.

Directio.

Si antequam contentio solvatur, pereat merces, pretium, quod valebat in die venditionis, solvit emptor venditori: alii tamen dicunt, quod non: sed pretium, quod valebat in die, quo periit: at id firmum non est; nam servus in instanti, quo moritur, ad nihil bonus est. Et si vitium emergit in merce, pro ratione vitii damnificatur: et servus, qui fugit instar eius est qui moritur: quare pretium eius solvit emptor, nec potest differre, venditori dicendo: sustine, forte invenietur; sed solum si velit: neque poterit amplius restituere ipsum venditori, si postea inveniat.

SECTIO V.

De pactis, et usuris, et modis aliis damnabilibus.

Directio.

Ne accipias faenora, et usuras, et time Dominum, ac vivet frater tuus tecum: pecuniam tuam ne dederis cum pactis, et usuris. Ut superabundet iustitia nostra supra illam scribarum et phariseorum, iussi sumus. Neque alieno conceditur nobis dare ad usuram, teste canone XLIII. apostolorum. Et canon XVII. synodi nicaenae ait: ne dederis escam tuam cum usura, uti Deus praecepit per os Moysis; in deuteronomio etiam repetit prohibitionem: non faeneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, et usu-

(†) Vox graeca, quae designatur emptio, habet fidem de pretio solvendo certis die. Hanc vocem ipse versio retinuit litteris tamen inclinat.

ram frugum (1), et usuram cuiuslibet rei, quae crescit, alieno faenerare, et fratri tuo ne faenereris. Nos autem canone quinto synodi Laodiceae, quamvis sacerdotes nominatim prohibeamus faenori dare, sed et nusquam permitimus saecularibus, ut dent ad usuram. Nam David etiam divinus laudat illum, qui dignus est habitare in tabernaculo Domini, eo quod pecuniam suam ad usuram non dederit. Et Ezechiel propheta rursus laudans dicit: qui cum faenore non dat, et usuram non accipit. Quae cum ita sint, legem illam CLL imperatorum graecorum, tamquam non legem reputamus, illam, inquam, quae modio in anno quartam partem modii, et centum denariis in mense uno denarium unum usura *hecatoste* (2) iustam esse usuram definit: et non dumtaxat, quae ampliora sunt his, ex sorte attondemus, sed et quamlibet quantitatem faenorum et usurarum ex sorte detrahimus, et diminuimus in iudicio.

Directio.

Ex lectione pentateuchi scire est, quod faenus in appendibilibus fiat, et usura in ponderabilibus et mensurabilibus simul, quia species cum specie sua cum additione per *prothesmiam* venditur. Itaque qui nummum argenti, argento excedente nummum, licet conflatum sit, usque ad mensuram, aut spatium aliud vendit, cum tonsione dat: et ille, qui modium tritici, tritico excedente modium, usque ad tempus aliquid vendit, cum usura dat. Et ita illi, qui dant aurum, hordea, et fructus dactyli, ac

sal, et fruges, et medicamina: crocus autem, licet ad tincturam requiratur, verum quia etiam mensuratur, ad usuram pertinet: et aliqui dicunt, quod monilia non pertinent ad usuram, eo quod pecunia non sint signata. Et pecuniam tuam non dederis ad tonsionem, praecipit lex. At sententia haec probata non est, quia licet signata non sint, attamen appenduntur: et unguentum seminis lini (*oleum*) item dicunt, quod non pertineat ad usuram, quia lucernae, et non escae congruit: et escam tuam ne dederis cum usura, praecipit lex: at sententia haec comprobata non est, quia etiam unguentum simpliciter cum ceteris ad usuram pertinentibus commemoratur: non enim faeneraberis fratri tuo usuram frugum, et vini, et unguenti.

Directio.

Ille, qui vult liberari a reatu attonсионum, et usurarum in dando, et recipiendo, statera, aut mensura aequali det, et recipiat sine excessu. Et illa, quae non mensurantur, neque appenduntur, siquidem cum exsiccantur, perfectionem ampliorem adquirunt, veluti nuces, et mala punica, non debent vendi recentia cum sicis aequaliter: et illa, quae ampliorem perfectionem non consequuntur, cum siccantur, veluti pepones, mala cydonia, et ova, in pondere aequali debent emi, quaevis species cum specie sua; cum *prothesmia* aequaliter vendantur: et lac cum lacte, et pinguedo cum pinguedine, et unguentum cum unguento; triticum autem cum

(1) Textus sit *transauntia*, quo vocabulo intelligitur - triticum, frumentum, fruges, et similia, usque consumptibilia et transcurantia. (2) In margine - id est unum ex centum, et est modus usurae.

tritico, aut caseum cum caseo, non vendantur, quia aequalitas (*pretii dignitas*) eorum latet sensum. Et caro volatilium cum carne ovium, et caro ovium cum carne boum, caro cum corde et hepate, et pisces marini cum piscibus fluvialibus; in his omnibus, quod vendantur cum excessu in *prothesmia*, non est reatus usurae: et aurum, ac argentum dolose vendere cum arboribus (1) valde fructiferis in *prothesmia* (2) usura est. Triticum autem cum hordeo, et viceversa, et unguentum cum sesamo, et lac cum pinguedine, non pariunt usuras: etsi enim in sesamo unguentum sit, et in lacte butyrum, diversa tamen sunt specie.

Directio.

Sunt autem et modi alii dolosi, qui et iniqui sunt (*sive* qui oblectant) similitudine attensionum, et usurarum, sed non solvunt veritatem emptionis (*venditionis*) veluti subsequentes quinque modi.

Modus primus.

Ille, qui pretio excedente emit, dum decipitur ab illo, qui accrescit; cum non est emptor; si aequantur venditor, et accrescens ille deceptor, potest emptor restituere mercem, socius non: et addens ille (*sive plus offerens*), qui non est emptor, sive aequetur cum venditore, sive non aequetur, damnatur a Deo.

Modus secundus.

Antequam separetur emptor a venditore, cum addit emptor alius, firma est ei emptio. Sed peccat, quia laesit emptorem primum. Et ita cum ostendit venditor alius similem mer-

cem, et meliorem ipsa cum eodem pretio, aut minori, firma est venditio, sed peccat, quia laesit mercem primam, verum si antea sciverunt emptor et venditor ultimi emptionem, et venditionem primam: et manifestum est, quod modus primus magis iniquus est, quam modus hic secundus.

Modus tertius.

Et cum dicit civis villico: pretium annonae relinque apud me usque ad venditionem, et ego vendam ipsa pro te pretio ampliori; licet peccando peccet civis ille, qui laedit communitatem, non est firma venditio (*emptio*) eius, quae postea fit: et ideo damnabiles sunt et illi, qui celant, licet firma sit emptio (*venditio*) eorum, uti dixit sapiens Salomon: qui prohibet fruges in necessitate, ipsas relinquet adversariis suis, et benedictio erit super caput illius qui vendit. Quod si definiat hegumenus pretium vile annonae tempore ubertatis, confirmat famem, et ad turbam excedentem sollicitat plebem. Hegumeni autem prudentes mensuram statuunt in fame.

Modus quartus.

Cum exeunt cives, et occurrunt villicis, qui veniunt ad vendendum, ut decipiant eos, atque pretio minori emant ab eis, si villici maiora pretia invenerint, ubi intrant in forum, si velint, dissolvant venditionem, quae foris facta est; et si maiora non invenerint, non possunt dissolvere: et manifestum est, quod cives, si minus reperiant pretium in foro, non possunt dissolvere.

(1) Vocabulum significat etiam abietem, pharetram; fortasse etiam aurum argentumque defaecatum. (2) In marg. idest promissione fixa taxata.

Modus quintus.

Quin inater ancilla fuerit, et secum natus eius, non licet eos separare ab invicem : et quanvis firma sit emptio separationis, attamen peccando peccat ille, qui separat ; et hoc quidem cum proles est minor septem annis. Aliqui etiam patrem, et prolem sub hac reatus specie concludunt : et alii etiam seniore tamquam matrem reputant : venditio autem armorum, et instrumentorum belli inimicis communibus facta, præterquam quod damnabilis est, firma non est : contra hos modos, qui mox numerandi sunt.

Directio.

Scire oportet, venditionem tunc esse inagis firmam, cum omni pacto caret, quia ille, qui dicit : vendidi cum pacto sic, et sic, vim verbi illius, qui dixit, vendidi, et non vendidi, continet, quod abominandum est : sed quoniam aliquando causa vocat ad usum conditionis, modos eius acceptos, et non acceptos oportet investigemus, qui sunt sex.

Modus primus.

Cum dicit venditor : vendidi tibi hunc servum pacto, ut illum non nutrias, nisi sic, et sic ; et non vestias, nisi sic et sic ; neque illum operari facias, nisi infra virtutem eius ; omnia verba huiusmodi inania sunt, et futilia, et non prosunt venditioni, quia hæc non perficitur.

Modus secundus.

Pactum electionis ultra tres dies non debet fieri : requiritur autem ob eam causam, ut non decipiatur, et opprimatur ille, qui simplex est, cum vendit, aut emit.

Modus tertius.

Pactum expectationis pro solutione

pretii, usque ad tempus certum fieri debet, et non indefinite ; verum cum consensu ambarum partium.

Modus quartus.

Pactum confirmationis pretii cum pignore, aut fideiussore, aut chirographo testimonii requiritur, ut non sit contentio causa differendæ solutionis. Non est ratum pactum oppignorationis mercis apud venditorem, donec solvat emptor pretium : nam quomodo non accipit emptor mercem, venditor detrimentum patitur : et cum corrumpitur pignus, ille, penes quem est pignus, non damnificatur : colligitur, quod venditor detrimentum patitur, et non patitur, cum corrumpitur merces apud ipsum, quod absurdum est. Et cum confirmatur pactum pignoris, aut fideiussoris, aut chirographi testimonii, scilicet ut consentiat venditor recipere nnum ex his, et tradat mercem emptori, et non parat emptor pignus, aut fideiussorem, aut non scribit adversus seipsum chirographum, cassat venditio, et non compellitur, ut paret ; sic et cum emptor parat, et recipit mercem, cessat venditio, et non compellitur venditor recipere : et cum corrumpitur item pignus, antequam illud recipiat venditor, potest venditor irritare emptionem, si velit : et si postquam recepit, corrumpitur pignus apud ipsum, non potest irritare emptionem ; et item si vitium patefiat in pignore, quod non viderit venditor, cum ipsum accepit, potest irritare.

Modus quintus.

Cum dicit venditor emptori : vendidi tibi servum cum pacto, ut ipsum libertate dones, et hereditas eius mea sit, et non tua : et dicit emptor :

emi: aliqui dicunt, validam esse emptionem, et pactum nullum: ac posse emptorem libertate servum non donare, quamvis promiserit, se illum liberaturum. Nos autem dicimus: quod hic non unum est pactum, sed duo: et unum ex eis, idest primum firmum esse, et debere emptorem liberare servum, sicut promisit: et illud aliud, hoc est secundum, validum non esse, et posse liberatorem privare venditorum hereditate liberati, licet promiserit, se non privaturum.

Modus sextus.

Cum dicit venditor: vendidi tibi hunc servum cum pacto, quod scriba sit: aut hunc bovem cum conditione, quod aret par iugerorum; si non confirmetur pactum, non verificatur emptio.

Et cum dicit: vendidi tibi hanc vaccam cum pacto, quod gravida sit: verificatur emptio, etsi non verificetur pactum.

Et cum dicit venditor: vendidi: et non exprimat pretium, non est valida venditio, et damnificatur emptor, si corrumpitur merces apud ipsum.

Et si dicat venditor: vendidi tibi sine pretio: vera non est emptio: neque cum pacto, quod partum eius accipiam ego, cum parietur, vera est emptio; et iniqua est separatio.

Et cum dicit emptor: emi a te hoc semen cum denario sub pacto, ut metas illud mihi; non est vera emptio, neque pactum, quia per eum denarium ille non scit pretium seminis, aut mercedem messis.

CAPUT XII.

De anticipata datione pretii.

In eo sunt sectiones quatuor.

SECTIO I.

De canone anticipationis, sive prior tatis dationis.

Directio.

Si antea detur pretium, emptio est *prothesmia*: nam quemadmodum confirmatum est emptori, ut traditam accipiat mercem, et petat a venditore, ut expectet, donec paret pretium, simili modo et venditori confirmatum est, ut accipiat traditum pretium, et petat ab emptore, ut expectet, donec paret mercem. Porro pretii anticipandi, septem sunt canones.

Canon primus.

Tempus *prothesmiae* definitum debet esse, scilicet donec sic et sic, mense tali, aut usque ad complementum anni, aut alterius rei, veluti publicae messis, vindemiae, et triturae, et pentecostes. Sed si dicat: dominica pentecostes, tempus est indefinitum: contra si kalendis, et paschate, et ascensione. Et cum dicit aliquis: usque ad ver; in medio martii mensis confirmatur solutio. Et ita cum dicit: usque ad aestatem; in medio iunii iustum est solutionis tempus: et initium autumnus est in medio septembri: et initium hiemis est in medio decembris. Et cum antea dat aliquis pretium, et non exprimit *prothesmiam*, neque fuit venditor, neque subsistit emptio, et potest, qui voluerit ex ambobus, illam irritare.

Canon secundus.

Merces existat oportet tempore com-

plementi *prothesmiae*, et si non fuerit reperta, cessat emptio: quia ille, qui accipit pretium super granis tritici, et tempore solutionis inventum non fuerit triticum in loco, in quo emptor promisit, se soluturum, non cogitur venditor ex alio loco adducere, et solvere: sed si cum existeret, extraxit ipsum, nec solvit, tunc cogitur, ut etiam ex loco remoto adducat, et solvat: et cum non fuerit, non potest venditor dicere illi, qui anticipate dedit: expecta annum alium, ut retribuam tibi triticum tuum; sed pretium, quod anticipate accepit, reddat: neque ille, qui anticipate dedit, potest compellere eum, qui anticipate accepit, ut anno alio persolvat, si nolit.

Canon tertius.

Species mercis necessario exprimi debet in anticipatione dationis: non dico omnes modos eius, sed modos illos, qui noti sunt communitati, et quorum mutatione mutatur pretium. Et confirmatum est dare pro optimo, et non est confirmatum dare pro excedente optimo, quia non est optimum, quo aliud melius existat. Neque ratum est rem aliquem dare tamquam malam; nisi cum species fuerit nominata, uti in fideis nondum maturis, quia vitia inficientia non sunt definita, et homo verax non inducit animum ut contradicat, et dicat: magis malum peto.

Canon quartus.

Quantitas mercis, in pondere aut mensura sit oportet, nisi fuerit ex iis quae vivunt. Pondus rursus et mensura nota esse debent duas ob causas; primo quidem, quod in pelvi non nota, ipsa quantitas haud certa est. Se-

cundo, quia si pelvis illa pereat, impossibile est invenire aliam, quae eam aequet; sed forte e contrario absque certitudine. Et cum mensura nota est communitati, non est firmum pactum, ut eadem ipsa, et non alia aequali mensuretur, quia contentio inutilis, est, voluntas haec. Et in numerabilibus, quemadmodum sunt pepones, mala punica, ova, et mandragorae, non sufficit sola numeratio, quia varia sunt magnitudine, et parvitate, sed necessum est appendantur. Noces autem, et amygdalae, ubi sublatis fuerint cortices earum superiores, appendantur.

Canon quintus.

Ut locus, in quo fit solutio, certus sit: et si non exprimatur, in eodem loco, in quo accepit pretium ille, qui anticipate accepit, debet homo solvere mercem: scilicet venditor damnum patiatur mercis amphorarum, quae transferunt triticum, aut extra in domum emptoris, si domus emptoris accepit pretium: et si in domo sui ipsius accepit, non ipse, sed emptor damnum patitur mercedis ferentium.

Canon sextus.

Anticipata datio cum traditione pretii fieri debet, et non cum debito: nam si dicat civis, villico: debeo tibi nummum: et dicat villicus: debeo tibi modium tritici: quemadmodum datio non existit, neque acceptio debet esse.

Canon septimus.

Pretium certum (*notum*) sit in anticipata datione: ut si contingat causa irritans, possit ille, qui antea accepit, illud restituere; aut simile illi, quod antea dedit.

SECTIO II.

*De illa re, cuius fit anticipata datio,
sive prioritas dationis.*

Directio.

Septem sunt genera, in quibus fieri potest anticipata datio.

Genus primum.

Illorum, quae vivunt. Aliqui tamen illa non adiudicant anticipatae dationi, eo quod ponderabilia non sint, neque mensurabilia. Nos autem propter morem communem non reprobamus, sed tres gradus eorum agnoscimus.

Gradus primus servorum. Itaque qui primus dat, oportet ut in pacto memoret speciem, et colorem, et staturam, et masculinum vel femininum sexum, ac dicat: servum sinensem, aut hunnum, aut clusacum, filium septem, aut decem annorum: et alii in ancillis modos alios figurativos iudicant commemorari debere; et virginitatem, si propter desponsationem legitimam datur tunc aequum est ei, ut exprimat qualitates pertinentes ad pulchritudinem: et ut etiam sit illi haec, ratum est fieri pactum, si ad hoc ut lactet ipsi prolem, emit.

Gradus secundus: do tibi pretium hoc pro masculo secundo, aut vitulo tertio, aut pro birco cornu carente, aut versicolore, aut distincto albo et rubro colore: aut pro mulo recti gressus: aut pro equo recti cursus: aut pro agno sine macula; qui surdus mutusve non sit, non caecus, non fractus, non scabiosus, non luxatus, non leprosus, et non ulcerosus,

et non brevis, cauda magna (1), et cetera.

Gradus tertius volatilium: colores: ac species eorum exprimi debent in pacto, cum magnitudine, et parvitate: dentes (idest anni) autem eorum non cognoscantur.

Genus secuudum.

Partium iumentis, et praestantiac: ille qui ob carnis praestantiam dat, speciem, et modum debet exprimere in pacto, scilicet quod det bovem, aut ovem, aut capram, masculum, aut feminam, lactantem, aut lactare iam prohibitum, utrum sit castratum, aut non castratum, utrum sit reclusum, aut qui pascitur, ex femore, an ex latere: pro eo, quod coctum est, aut assum, iustum non est, ut antea detur. Et ille, qui pro pellibus exoriandis, et concinnaudis pretium anticipat, numerum solarum oportet exprimat in pacto, et eae debent appendi; et ille, qui pro lacte, et pinguedine, ac butyro pretium similiter anticipat, pondus, et modum exprimere debet in pacto: et in lacte acido, aciditas (*fermentum*) exprimitur, et in tonsionibus lanae mollities, et durities, et color, et longitudo, et brevitates exprimantur.

Genus tertium.

Vestium et elementorum earum, et in vestibus longitudo, et latitudo, et color exprimantur, et quae ex lana texta, aut lino, aut serico: et locus item, si est diversitas in pretio, iuxta regiones, in quibus texuntur: et bombycis, quia pro eo quod in nuce

(1) Cebreses sunt caudae magnae et rotundae pecudum in oriente, quarum nonnullae quinquaginta librarum pondus excedunt: ex quibus caudis pingue liquatum conficitur, cuius est usus loculandi suilla.

lateat, non est ratum, ut antea datur pretium: et in lana, quae extrahitur, lenitas, et asperitas, et color, ac pondus exprimantur, carminata fuerit an non; et in serico subtilitas, et crassitudo, ac locus.

Genus quartum.

Fructus: et pro tencris, ac pro siccis rata est anticipata datio, et ita pro aromatibus, et compositionibus. Et in melle exprimatur, montanum sit an silvestre, et montanum quidem praestat: et vernum an autumnale, et autumnale quidem praestat: et novum, an vetus; in melle quidem, ac vino antiqua meliora: et in fructibus recentibus ac siccis, novi meliores. In tritico autem, et reliquis leguminibus aequalia sunt nova, et vetera: sed si signum corrosionis teneat innotuit, tunc vetustas vitium est.

Genus quintum.

Lignorum, et eorum, quae ad combustionem requiruntur, species, et pondus exprimantur, cum crassitudine, et subtilitate: at humiditas non exprimitur, eo quod vitium sit, quod restitutionem inducit, licet eorum, quae ad dolationem requiruntur, seu pontium, columnarum, trabium, longitudo, latitudo, et rotunditas, et species exprimantur: et pro lignis caelatis ratum non est in antecessum dare, quia exitus caelaturae non cognoscitur. In talulis autem sectis ratum est ut longitudo, et latitudo, ac profunditas in pactum deducantur, et in lignis hastarum ante caelaturam.

Genus sextum.

Metallica: et in ferro pondus, et

* Ita cod. masculinus, ac femininus sexus * in pactum deducuntur, et in aere cum

pondere, et colore etiam locus: puta aes corinthium: et in lapide adamantino, longitudo, et latitudo, ac profundum, atque pondus, in pactum deducuntur: et pro lapidibus pretiosis, qui difficulter inveniuntur, veluti byacinthus, carbunculus, topatius, lychnites, sapphyrus, lyncurium, aelates orientalis, oculus tauri, non est ratum, ut antea pretium detur: et pro iis, qui haud difficulter inveniuntur, veluti sunt crystallus, iaspis et margaritae parvae, ratum est dare: et in omnibus pondus, et species, et perforatio in pactum deducantur.

Genus septimum.

Confusa, idest quae naturaliter confusa sunt, ut lac, in quo confusum est coagulum pro formatione casei: et favius, in quo confusa est cera cum melle: aut artificialiter, uti caseus, in quo confusum est coagulum in lacte, et sicuti confusae sunt aquae et sal cum farina: pro his ratum est, ut aliquis anticipet pretium: pro reliquis artefactis confusis, veluti sunt antidota, et pulmenta varia, calcei, sagittae, non est ratum ut antecederet detur, eo quod elementa eorum lateant, et species non sint propriae, quae notae sint communitati, uti panis, et placenta: pro vino autem praestanti non est iustum, ut antea detur, quia difficulter aut nullatenus probatur, cum mutetur in aquam, et acetum, licet aqua sit, sed acrimonia probat. Et de palliis item mixtis, quae colorata sunt, hoc est filo bombycino et serico textis, discors sententia est.

SECTIO III.

De solutione.

Directio.

Tres sunt circumstantiae quas examinamus circa solutionem pro rebus, de quibus in antecessum datur pretium.

Primo modus.

Nam si quis, ex eo quod non participat in modo (specie) meditatatur reddere id, quod in antecessum sumpsit, non compellitur ille, qui antea dedit, recipere: scilicet ille, qui pro hordco accepit, non cogitur solvere triticum. Et si eo deterius solvat, si velit, accipit; si secus, non cogitur: et si eo melius solvit, cogitur accipere, eo quod non recipiatur tunc causa excusationis eius: aliqui vero dicunt, quod ille, qui pro uvis siccis nigris, aut pro tritico quod est irrigandum, aut pro servo indo antea dedit, non cogitur, ut solutionis loco accipiat uvas passas albas, aut uvas siccas, aut triticum ordinarium, aut servum hunnum, licet haec etiam sint bona. Et ille, qui pro parte crassa piscium pretium dedit, non compellitur, ut pro solutione accipiat etiam caput, et caudam in pondere. Et si pro piscibus simpliciter pretium dedit, compellitur, ut ponderet etiam caput, et caudam.

Secundo tempus.

Eo quod ante complementum *prothesmiae* non potest ille, qui pretium dedit, cogere illum, qui iam accepit, ut solvat. Et cum ille, qui pretium accepit, vult solvere ante complementum *prothesmiae*, si pignus positum sit, et egeat ipsum redimere, aut fideiussorem constituit,

et compellit eum, ut liberet ipsum a fideiussione, tunc cogitur illo, qui pretium dedit, ut solutionem accipiat: verum si etiam ipsi fuerit causa, quae prohibeat, quin solutionem acceptet, scilicet si tempus sit captivitatis; etiamsi animal fuerit, neque velit iacturam facere, et ipsum nutrire, eo quod nondum eo egeat, tunc potest recusare, neque solutionem accipere ante complementum *prothesmiae*. Nonnulli vero dicunt: excusationem praetendat ille, qui pretium accepit, ac dicat: si solutionem non accipias nunc de re tua, non amplius potero tibi solvere: tunc cogitur solutionem acceptare: verum si non fuerit tempus captivitatis, patet, quod post complementum *prothesmiae* cogitur ille, qui pretium dedit, solutionem recipere, si cogat ille, qui pretium accepit, ut solvat; et si causam ostendat; non recipitur excusatio eius, sed compellitur, ut aut solutionem accipiat, aut creditum suum amittat.

Tertio locus.

Idest locus, in quo debeat solvere ille, qui pretium accepit, necessario exprimendus est in pacto: et si non exprimatur, ubi accipit pretium, ibi debet solvere, si fuerit ex iis, quae difficulter, et cum detrimento transferantur, veluti triticum etc. Alias ubicumque offenderint ambo litigantes alter alterum, fiat solutio, si adsit ipsa res.

SECTIO IV.

De commodato.

Directio.

Ne contineas manum tuam a fra-

tre tuo paupere, sed aperi ei manum tuam: foeneraberis ei illud, quod deest ipsi, dixit Deus. Et divus David rursus, eum de iusto illo, quem Dominus manu sua tenet, loquitur, dixit: tota die miseretur, et commodat, et semen eius benedicetur. Ex his notum est, commodatum esse voluntarium, et non coactum, uti alii modi legitimi: et ideo in pactum non deducitur necessario in foenore *prothesmia*: et quia in pactum non deducitur, quando vult, et ubi vult ille, qui commodat, potest repetere proprium ab illo, qui foenus accepit, eo quod in commodato praeter mercedem mundanam (*fortasse* statutam vel promissam) nec ulla utilitas saecularis sit commodanti; iuxta illud, quod dat, resumit, et non amplius, quia excessus in foenore illegitimus, et augmentum foedum est.

Directio.

Cum dieit homo commodans socio suo: commodavi tibi hunc numerum pecuniae: si ipsum accipiat, reus est; et si non dicat, foenus et commodatio ab illo, qui habet potestatem dominii, confirmatur; quia ille, qui iunior est, aut servus, aut daemo-

niacus non potest commodare proprium: et non omne, quod venditur, aut pro quo anticipate datur pretium, sub commodo cedit: nam servum, aut ancillam, aut iumentum non dat mutuo homo; sed, si velit, vendit eum *prothesmia*, et pretium manet in usura; aut dat, ut opcrentur gratis, et deinde accipit proprium, et augmentum non deducitur in pactum in mutuo, alias foenus esset; et ille, qui commodat fractum, et solutionem accipit integri, augmentum est: et ille, qui commodat tempore captivitatis, et retribuitur tempore tranquillitatis, et licet aequale pro aequali, augmento simile est, et non est res rata: fideiussor autem, et pignus, et chirographum testimonii in pactum deducuntur in commodatione: in pactum etiam deducitur exiguitas, verum ab hominibus iustis, veluti illud: ut commodemus integrum cum pacto, ut solvatur nobis fractum; aut commodemus centum, ut solvantur nobis nonagintanovem, Et cum mutuum accipit homo ab homine denarium, et redit ac emit ipso denario ab illo, qui mutuum ei dedit rem aliquam, haudquaquam vera est emptio.

T O M U S III.

INDEX CAPITUM ET SECTIONUM HUIUS TOMI.

Caput XIII. De pignore.

Section 1. De elementis pignoris, et modo traditionis.

Section 2. De impotentia debitoris; et iure creditoris super pignus post acceptationem.

Section 3. De dissensu illius qui pignorat, et illius apud quem pignatur.

Caput XIV. De difficultate solvendi et impedimento usus rerum.

Section 1. De difficultate debitoris, qui non debet pretium mercis, eo quod corrupta sit.

Section 2. De difficultate debitoris pretii mercis, quae est debita.

Section 3. De causa difficultatis.

Caput XV. De reconciliatione.

Section 1. De reconciliatione vera, et non vera.

Section 2. De dissidiis, quae ad aedes pertinent.

Section 3. De contentiōibus communibus.

Caput XVI. De translatione iuris.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. Directio.

Caput XVII. De fideiussione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De fideiussione vera.

Caput XVIII. De societate.

Section 1. De tribus elementis eius.

Section 2. De societate vera.

Section 3. De dissensionibus socialibus.

Caput XIX. De tutela.

Section 1. De elementis eius.

Section 1. De tutela vera.

Section 3. De contentiōibus procuratoris.

Caput XX. De confessione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De terminis indefinitis.

Section 3. De non consensu verborum confessionis.

Caput XXI. De deposito.

Section 1. De elementis, et canonibus eius.

Section 2. De causis octo, quae obligant susceptorem ad solutionem.

Section 3. De restitutione depositi.

Caput XXII. De datione usus.

Section 1. De elementis, et canonibus eius.

Section 2. De canonibus usufructus.

Section 3. Quomodo dividantur in duas partes.

Caput XXIII. De donatione.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De possibilitate restitutionis.

Caput XXIV. De legato.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De ratione vocabulorum, quae in legatis adhibentur.

Section 3. De canonibus legatum respicientibus.

Section 4. De elemosynis.

Caput XXV. De censu.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De qualitate acceptionis analogiae, et canonibus eius.

Section 3. Quo pacto cesset analogia.

Caput XXVI. De mercatura.

Section 1. De elementis eius.

Section 2. De confirmatione mercaturae.

Section 3. De cessatione mercaturae, et litibus contingentibus.

CAPUT. XIII.

*De pignore.**In eo sunt sectiones tres.*

SECTIO I.

De elementis pignoris et modo traditionis.

Directio.

Quatuor sunt elementa oppignorationis; pignus; et illud, pro quo oppigneratur; et termini, quibus confirmatur oppignorationi; et persona illius, qui pignerat. Et elementi primi quatuor sunt canones.

CANON 1.

Pignus ex iis, quae in effectu et non ex iis, quae in virtute, debet esse; et ideo debitum non pigneratur; et ratum non est, ut pignoret homo domum propriam in aede indivisa, quae ipsi est cum alio; eo quod, si divisio occurrat, potest in sortem alterius exire ipsa illa domus, et frustrari pignus: sed sortem suam divisam oppignoret.

CANON 2.

Pignus ex iis, quae emuntur, cum complemento *prothesmiae* debet esse, et hic ipse canon septem modis contingit.

Modus 1.

Donum in pignus non datur, eo quod non ematur: arbores autem, et aedificia, quae in terra donata existunt, etsi haud dona sunt, patet quod pignorentur, cum etiam vendantur.

Modus 2.

Quum emit homo rem cum pacto

electionis, potest illam pignorare, si ipsius sit electio: verumtamen cogitur confirmare suam emptionem, et non poterit amplius illam revocare.

Modus 3.

Cum mater, et proles eius servi sunt, non est ratum apud nos, quod unus eorum speciatim pigneretur, qui speciatim non vendatur: sed apud alios pigneratur, et ambo simul vendantur cum solutione debiti: et si superest aliquid, creditoris sit.

Modus 4.

Pignus cum iure proprietatis si fuerit ex iis, quae corrumpuntur, cum pacto, ut vendatur, cum incipit corrumpi, licet ante complementum *prothesmiae* oporteat pignerari, et licet non sit pactum, tamen ut vendatur, ne forte corrumpatur, convenit; et pretium pignoris maneat apud debitorem usque ad complementum *prothesmiae*: et si pactum fuerit, quod non vendatur, cum incipit corrumpi, ratum non est, ut pignoretur.

Modus 5.

Servus delinquens non pigneretur, donec persolvat suum delictum: et si postquam pigneratus fuerit, delinquat, et ducatur ad necem, pignus aliud pro eo debet constituere debitori creditori.

Modus 6.

Servus, cuius dimidium est liberum, potest pignerari, quia potest vendi dimidium eius.

Modus 7.

Fructus in arboribus postquam prodierint, pignerantur: verum cum debito sine *prothesmiae*: et cum pacto, ut vendantur, cum maturescunt, et pretium eorum pignus maneat usque ad complementum *prothesmiae*: et

merces collectionis, ac deportationis ex pretio eorum sit.

CANON 3.

Pignus ex iis, quae possunt subesse potestati creditoris, debet esse: et ideo servus fidelis non debet pignerari apud creditorem infidelem; neque quicquam ex libris sanctis apud illum, qui negat veritatem illorum: neque puella serva apud viram, qui in coniugio non sit, nisi forte iustus fuerit.

CANON 4.

Pignus ex facultatibus pignerantis debet esse: itaque ratum non est apud nos, ut pigneret homo rem non propriam, etiamsi iussu domini illius: alias quid faciet dominus eius quando praecipit lex, ut vendatur pro solutione debiti, et ipse nolit? Et aliqui dicunt, quod si concedit dominus eius ut vendatur, rata est pignratio: et si venalis sit, dominus rei iterum fit creditor, loco prioris creditoris.

• Elementum secundum.

Illud, pro quo pignatur pignus, debitum sit oportet; cum in raptibus non ponantur pignora, quamvis constituantur fideiussores: et illud debitum liquidum debet esse: idcirco decretum est, ut dicat homo socio suo: emi a te hunc equum centum, et pigneravi apud te hunc panniculum, et non ratum est, ut restituat panniculum: et ratum non est pacisci in debito, pro quo non est pro eo pignus, ut addatur pignus super pignus pro eodem debito pro confirmatione

solutionis. Et ratum rursus est apud nos addere debitum super debitum sub eodem ipso pignore, cum fuerit aequale in pretio ambobus debitis: et ideo cum delinquit aervus pignus iustum habemus, ut detrimentum patiatu'r creditor pro eius delicto, et maneat servus penes ipsum pignus pro debito, et pro damno delicti eius.

Elementum tertium.

Termini, quibus confirmatur pignratio, hi sunt, qui stipulantur aut a mutuante, aut a mutuario, et in quinque modos dividuntur.

Modus 1.

Omne pactum, quod congruit (affine est) pignrationi, ratum est; ut illud, quod stipulet debitor, ut vendatur pignus in fine *prothesmiae*, et solutam accipiat creditor rem propriam: quod si recuset, solutam non accipiat: et omne pactum, quod contrarium est pignrationi, non est firmitum; veluti illud, quod stipulet creditor, quod non recipiet pignus, neque ipsum custodiet, aut curam eius geret. Et omne pactum, quod neque affine, neque contrarium est, inane habetur: et quamvis non irritet pignrationem, veluti illud, si paciscatur creditor mercedis, aut de foetibus, aut de fructibus pigneris, debitori fore; quamvis enim non paciscatur de emolumentis, ea debitoris non autem creditoris sunt. Et omne id, quod accipit creditor ex sorte debiti sui, computatur, et diminuitur, ut non accidat irregularitas augmenti.

Modus 2.

Cum dicat creditor: accepi arbores in pignus cum pacto, quod fructus etiam earum sint pignus, ratum est

pactum, nam confirmat ipsam pignorationem.

Modus 3.

Ille, qui debet centum denarios absque pignore, cum petit alios centum denarios ab ipsomet creditore, dicat ei: addam tibi si ponas apud me pignus pro biscentum, scilicet pro centum primis, et pro centum ultimis, et consentiat debitor, ac ponat, ratum non est pactum. Et pignus pro centum primis, si consentiat debitor, et constituat, non est ratum pactum. Et pignus pro centum ultimis solum ratum est, ita ut cum solvit eos, possit accipere pignus suum; licet nondum solverit centum priores.

Modus 4.

Cum dicet homo: pigneravi loculum eum eo, quod est in ipso: si non ostendat illud, quod est in ipso, solum marsupium est pignus, sine eo, quod est in ipso.

Modus 5.

Cum dicet aliquis: pigneravi ancillam gravidam, aut arborem, quae non protulit fructus, aut arborem morum; etiam foetus, etiam fructus, etiam folia, quum generantur, pignus crunt. Et si pigneret pecus, aut ovem, aut arborem, quae protulit fructus; lac, et lana, et fructus, non sunt pignus: num autem fundamenta, et folia, et radices sequantur muros et arbores, quae pignerantur, an secus, dissident nonnulli.

Elementum quartum.

Si ille, qui pignerat, puer fuerit, aut servus, aut energumenus, nullatenus ratum habetur eius pignus. Neque etiam curator orphanorum, aut mercis potest pignere, prout placet, sed

propter utilitatem manifestam, veluti cum emitur res centum, quae valet biscentum, tunc pigneret rem, verum quae valet centum dumtaxat, et emat. Potest etiam pignere, cum deficiunt orphanis alimentis, agrum, atque aedem; et si non pignerentur, vendere, ut accipiat curator pignus, potest, cum non valet exigere debita. Et cum utilitas manifesta erit, puta, ut vendat rem, quae valet centum, centum sibi oblatis et decem cum credito, tunc potest accipere pignus pro illis decem.

Directio.

Translatio pignoris in immobilibus, cum alienatur, debitum creat, si recipiat creditor, ac dicat: pigneravi, et respondet ille: recepi; non autem confirmatur cum ponitur ante ipsum, aut ad latus eius in silentio. Et si depositum sit penes creditorem, non fit pignus, nisi postquam dicit debitor: pigneravi depositum meum, quod est penes te: et respondeat: accepi. Et si antequam recipiat creditor pignus hoc vendat, aut locet debitor, cessat pignratio eius. Et si ancillam, quam pigneravit, despondat antequam illam recipiat creditor, non cessat pignratio eius, et apud virum suum manebit: et si moriatur debitor, antequam creditor accipiat pignus, cessat pignratio, et possuat heredes eius ipsum non tradere: et si energumenus fiet, non possunt non tradere. Et si creditor moriatur, aut energumenus fiat, antequam recipiat, possunt heredes eius recipere, neque potest debitor, qui pigneravit, eos prohibere: et cum pignerat debitor mustum, quod veterascit, et fiat acetum, non potest rursus accipere ipsum: et si vinum

pigneret, et fervercat, ac fiat acetum, non potest creditor ipsum restituere: et ita si servus fuerit, et deliquerit, aut fugerit.

sectio II.

De impotentia debitoris, et iure creditoris super pignus post acceptationem.

Directio.

Pignus pro cautione solutionis debiti proprii creditoris illius, apud quem constitutum est, exigitur. Et propterea cum multi sunt creditores, creditor ille, apud quem positum est pignus, ipse primum solutionem accipit plenam ex pretio pignoris, cum venditur ob paupertatem debitoris: et si supersit aliquid, tunc in reliquos dividitur, secus nihil accipiunt, et hoc ipsum thema in quatuor alia themata propagatur.

Thema primum.

Impotentia illius, qui pignerat. Cum pignerat debitor, ac recipit creditor, non potest debitor vendere pignus, aut ipsum donare, aut locare, aut despondere, si servus sit sive ancilla, nisi postquam solverit debitum, et eduxerit pignus e potestate creditoris: et cum libertate donat debitor servum, aut ancillam, quam pigneravit, si dives fuerit, rata est liberatio, et cogeturolvere debitum, quod est adversus ipsum: et si egenus sit, non est rata liberatio, nisi vendatur servus, aut ancilla cum solutione.

Et cum pignerat aliquis aedem, aut servum artificem, aut pecus, aut ovem, potest habitare in aede sua, quamvis eam pigneraverit, et recipere mercedem operis servi sui: et hic

eum, quem pigneravit, copulare cum capellis suis; et suam ovem, quamvis eam pigneraverit, arieti subponere: et plantare plantationes in terra sua, quam pigneravit, ac in ea aedificia aedificare: quae omnia facit, si non diminuat ex pretio pignoris: at si imminuat, ea peragere non potest: et si augetur, augmentum pretii in omnes creditores dividatur. Accipere autem servum suum, quem pigneravit, et in aliam regionem transferre non potest debitor: sicut neque maritus ancillae potest accipere uxorem suam, et transferre, quo vult: dominus autem eius potest eam accipere, et transferre, etiamsi nolit maritus eius.

Thema secundum.

Dominatus (ius) creditoris super pignus post acceptationem. Si sit in manibus suis, et ipsum vendat, quando non potestolvere debitor, ita ut non patiaturlacturam pro expensis pignoris: et ita ut non patiaturl detrimentum, quando corrumpitur, neque proficiat ex utilitatibus eius. Et hi quidem quinque modi debentur creditori.

Modus primus.

Ut sit pignus in manibus creditoris. Et ideo debitor tenetur curare, et expendere expensas pro pignore, siquidem ex illis fuerit, quae expensis egeant, ut confirmetur custodia in manibus creditoris: et si dissipator, aut dissolutus fuerit creditor, potest debitor accipere pignus ab ipso, et ipse cum creditore deponant illud apud hominem iustum, donec solvatur debitum: et ille iustus non potest tunc tradere pignus uni eorum speciatim; se cius detrimentum pati-

tur : et debitor cum fuerit indigus operae sui servi, aut asini, aut bovis, quem pigneravit, fideiussorem constituat, quod denuo ipsum tradet creditori, et sic accipiat.

Modus secundus.

Creditori potestas non est vendendi pignus, prout libuerit, sed cum licentia debitoris, aut iussu episcopi, quando ille solvere non potest : et debitor similiter absque permissu creditoris non potest ipsum vendere pignus.

Modus tertius.

Conservandi pignoris non creditor, sed debitor curam gerere debet, et ut de proprio etiam damnum patiatur expensarum, quibus conservatur, ita ut venam ipse aperiat, et scarificationes ipse inmittat; amputare tamen apostema periculosum non potest: debet autem ipse debitor et mercedem stabuli, et latebram iumenti, quod pigneravit, et irrigationem arboris, cuius fructus pigneravit : et si negligens fuerit, compellatur ab episcopo, ut impleat omnia convenientia : et si repugnet, pars ex pignore vendatur pro expensis ceterarum partium : et si ipsum per se non subsistat, vendatur velociter, et ematur pro eo pignus aliud, quod conservetur sine expensis.

Modus quartus.

Pignus penes creditorem est in modum depositi : et ideo si ipse non corrumpat illud, nihil perdit, quando corrumpitur, sed debitor perdit.

Modus quintus.

Debitor, et non creditor, dominatur utilitatibus pignoris, quia ipse est dominus eius, et ideo detentum est ei et non creditori.

Thema tertium.

Emolumentum pignoris apud nos est, qui ipsum tenemus : uti merces operis servi, et iumenti : et proles, et lac, ac lana, et fructus non subiacent pignerationi, sed debitor in illa ius habet, etiamsi servi, et iumenta, ac arbores pignerationi obnoxia sint. Sic etiam ancilla gravis cum pigneratur, non venditur, antequam pariat, nisi foetus eius pigneratus fuerit nominatim cum ipsa : et servus pignori datus, si percutitur, et oculus eius expellitur, ac solvitur eius pretium, illud pretium cum ipso pignore manet, quia pro parte eius est, quae diminuta fuit.

Thema quartum.

Cessatio pignoris. Cessatur autem a pigneratione, cum cessat debitum. Desinit rursus, et cum nocumentum ex caelo accidit ei, et corrumpitur; tunc non debet debitor constituere pignus aliud pro eo. Desinit denique rursus, et cum servus fuerit, qui pigneratus est, et delinquit delicto, quod dignum sit morte. Desinit denique, cum solvitur debitum. Et hae quatuor sunt causae : ac prima, et secunda manifestae sunt : itaque de tertia, et quarta agemus.

Causa tertia.

Cum occiditur a praetore non debet debitor constituere pro eo aliud pignus : quod si pretio liberet ipsum dominus ipsius, debitor, veluti sit ipsum pignus, sub manu creditoris manet. Et si in dominum suum debitorem delinquat servus pignori datus, quia occidit servum eius, aut filium eius, potest dominus eius ipsum occidere auctoritate praetoris, quamvis ipsum pigneraverit, et non debet constituere pro

ipso aliud pignus: et si non occidit eum, non potest vendere eum ob delictum ipsius, nisi prius liberaverit eum a pigneratione, et eripuerit eum e manu creditoris. Et si dominum suum qui pigneravit ipsum, occiderit, potest filius domini sui illum occidere iussu præsidis; et si non occiderit, ac pretium constituerit super ipsum, non potest illum servare, ut educat e manu creditoris, donec solvat debitum patris sui.

Causa quarta.

Cum solvitur debitum. Et huius sunt duo modi.

Modus primus.

Cum non ex ipso pignore solutio fit: itaque quavis una drachma ex centum drachmis debiti maneat, ipsum pignus totaliter non eripitur a pigneratione, donec et ipsa drachma solvatur: et non potest debitor, dum unum dimidium debiti solvit, accipere unum dimidium pignoris. Cum duo servi pignerantur pro centum denariis, et moritur unus eorum, ille alius pro centum manet pignus, et non pro quinquaginta. Et ita si unum ex duobus servis, quos pigneravit, tradidit, ipse pro centum erit pignus. Certe, si quisquam dimidium servi pigneret semel pro quinquaginta, et aliud dimidium eiusdem secunda vice pro quinquaginta, eum solvit quinquaginta, dimidium servi manet pignus pro quinquaginta, et non totus. Si vero venditus fuit pro debito creditoris quinquaginta, ex pretio medii eius tantum retribuitur ei, et pretium diffidii alterius reliquis creditoribus, si fuerint sine pignore, dividatur. Et ita cum ipse servum pecuniae duos creditores pignerat, cum uni

ex eis solvit, haud totus servus manet pignus apud illum alium, qui solutionem non accepit, sed dimidium eius. Ita si servus duorum sit, et alter eorum pigneret ipsum iussu amborum pro duobus millibus uniuscuiusque creditoris, sententiâ nostrâ potest cessare dimidium pignus illius e duobus creditoribus, qui id vult, a pignuratione.

Modus secundus.

Cum ex ipso pignore solvitur debitum. Itaque quotiescumque ratum est debitum, aut *prothesmia* solutionis, si antea pacta sit, potest vendere creditor pignus, sed non prout libet, verum compellat debitorem, si promptus sit ad solutionem, aut vendat pignus, aut permittat constitui curatorem, qui vendat; ita ut annuat debitor, et permittat, dicatque creditori: vende pignus, et accipe pro solutione a me pretium eius, et repete tuum. Et si dicat: vende, et pretium eius, quantum ad te attinet, accipe; venditio quidem valet, at solutio non est rata, quia debetur pretium pignoris primum domino pignoris, et deinde tamquam ab ipso solutionem accipit creditor eius. Et cum citat debitor apud episcopum, non potest cogere creditorem, ut adducat pignus, et deinde solvat: sed primum solvat; et cum solverit, rursus non potest similiter cogere creditorem, ut adducat ipsum, sed solum, ut annuat ipsi, ut accipiat, quia per modum depositi pignus est penes creditorem.

SECTIO III.

*De dissensu illius, qui pignerat,
et illius, apud quem
pigneratur.*

Directio.

Dissensus quatuor signis fit : pignore : acceptatione : delicto : declinatione.

Signum primum.

Pignus : et in eo sunt modi tres.

Modus primus.

Cum dissensus in quantitate pignoris est. Si affirmatio est debitoris, ipse adiuratur : eo quod in omni dissensu negatio est fundamentum. Itaque cum terra fuerit pignus, et in ea fuerint arbores, et dicat debitor, quod arbores non sunt pignus : et dicat creditor, quod pignus sunt ; si non habeat testes, debitorem adiuramus : et si dicat debitor, quod non reperiebantur arbores, quando pigneravi terram, et sensus testetur, quod incredibilis sit eius sermo, scilicet cum antiquae fuerint arbores, tunc illum non adiuramus, sed in creditorem conferimus iuramentum, ut iuret, quod pignus fuerint. Et aliqui dicunt, quod non, sed debitorem adiuramus, quod non fuerint pignus solum, et non quod non fuerint, cum a sensu convincatur falsitatis. Sed apud nos firma non est haec sententia.

Modus secundus.

Cum creditor aliquis dicit de servo duorum dominorum, quod ambo simul illum pignerarunt apud ipsum, et unus eorum non consensit ; ille, qui consensit, potest testificari de eo, qui non consensit, et illum mendacem evincere, quia recipitur testimonium socii adversus socium suum. Et

cum duo creditores dicunt de servo debitoris alicuius, quod is apud ambos simul eum pigneraverit, et debitor uni ex eis ; ille, qui non consentit ei, mendacem eum convincat, tamquam ille, qui propter utilitatem animae suae testatur, scilicet ne dominetur ille alter servo.

Modus tertius.

Cum unusquisque duorum creditorum dicit, quod apud ipsum pigneravit debitor totum servum, et non adfuerint testes ; illi, cui consentit debitor, traditur servus, et debet confiteri, quod non pigneraverit apud alterum. Et si fateatur, quod etiam apud illum alterum pigneravit totum servum ; cui primo pigneravit, traditur servus, et debet constituere illi alteri pignus, quod coaequet servum. Et si dicat, quod nescio, cuinam ex ambobus vestrum primo pigneravi, ille, in cuius manu est servus, retinet servum. Et si in neutrius manu fuerit servus, sortem mittant super servum, et super pignus aliud coaequale. Et si dixerit : uni vestrum pigneravi, sed nescio cuinam vestrum, eo quod oblitus fuerim ; adiuretur, quod oblitus fuerit, et deinde adiuretur uterque creditor, quod apud ipsum pigneravit : et cum ambo iurabunt, tunc declinat pignus ab ambobus, et ad dominum suum revertitur ; quia iuramentum unuscuiusque ex eis solvit illud alterius. Et ita si nenter iuret, non possunt tenere pignus.

Signum secundum.

Acceptio. Cum fuerit pignus in manibus debitoris, et dixerit, quod non tradidi ipsum creditoribus, sermo eius recipitur. Et si fuerit in manu cre-

ditoris, ac dicat debitor, quod ego ipsum non tradidi tibi, sed tu rapuisti ipsum; vel si dicat, ego deposui ipsum apud te, et locavi ipsum; aut requisivisti, et dedi tibi ad opus, non pigneravi apud te, tunc debitor iuret, quod non pigneravit.

Signum tertium.

Delictum. Cum delictum sit in servum, qui pigneratus fuit, et fateatur delinquens, et confirmet debitor, ac non confirmet creditor, pretium delicti debitori, et non creditori erit. Et si creditor affirmet, ac debitor neget; pretium delicti creditori est: et si debitor solvat debitum ex parte, liberatur pignus, et pretium illud neque debitoris, neque creditoris fit, sed ecclesiae.

Et cum servus, qui pigneratus fuit, delinquit, et fatetur creditor; si vendatur servus pro solutione reatus, non potest ille, in quem deliquit servus, accipere solutionem pretii delicti e pretio servi, quia pretium tunc creditoris est, nec is quidquam deliquit: at illud, quod ratum est, primum solvat debitor pretium delicti servi, et deinde pignus ipsum, aut vendat.

Signum quartum.

Declinatio pignoris a pignoratione. Et dissensus: in quo sunt tres modi.

Modus primus.

Cum mutuum accipit homo ab homine mille, et ponit pignus: et cum mutuum accipit rursus mille, et non ponit pignus; et post tempus solvit mille, et vult accipere pignus, et dicat creditor, quod hoc mille, quod solvisti, est illud mille, quod sine pignore est; debitorem adiuramus, quia ipse novit animo suo, quale mille solverit: et si iuret, ac dicat: ne-

scio, quale mille solvi; dimidium mille, quod solvit, et debito pignoris reputatur, et dimidium debito, quod sine pignore est.

Modus secundus.

Cum annuit debitor homini iusto, ut emat pignus, quod posuit apud ereditorem, eique solvat: et dicat ille iustus: emi, et solvi: et dicat ereditor, solutionem non accepi; creditorem adiuramus; et cum iurat, ab illo iusto accipit solutionem debiti sui, et non a debitore, quia pignus fuit ius eius, et illi iusto tradidit ipsum.

Modus tertius.

Cum adparuerit macula in pignore, et dicat debitor creditori: apud te id accidit; et dicat creditor, minime, sed maculosum ipsum dedisti mihi; debitorem adiuramus, quia pignus ipsius est, et penes ipsum primum fuit, et ipse magis novit, eo quod penes ipsum fuerit.

CAPUT XIV.

De difficultate solvendi, et impedimento usus rerum.

In eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De difficultate debitoris, qui non debet pretium mercis, eo quod corrupta sit.

Directio.

Difficultas solvendi, potestati episcopi (subest) quod attinet ad venditionem rerum debitoris, et solutionem debiti eius instantanei; cum minora sunt debito suo bona eius. Et debitum instantaneum illud dicimus, in quo non sit *prothesmia*; sed quodcumque voluerit creditor, etiam statim

potest requirere proprium a debitore. Et cum debita fuerint sub beneficio prothesmiae, non habet potestatem episcopus super res debitoris decoetoris ante impletionem prothesmiae, neque impediendi ipsum ab usu rerum suarum, etiamsi potestatem habeat super res debitoris, qui moritur ante impletionem prothesmiae; et prohibeat heredes, ne quidquam accipiant ante solutionem debiti: at si paria sint debita bonis, aut paululum minora iis, potestatem episcopus in ea habet, et cum impletur prothesmia, impedit debitorem, ne iis utatur: et si valde minora sint debita bonis, nullatenus potestatem in haec habet episcopus, sed compellit ipsum, ut ipsemet vendat, et solvat debitum impositum. Et cum plures fuerint creditores, et unus ex eis petat ab episcopo, si minus sit debitum ipsius bonis debitoris, non potest episcopus impedire debitorem ab usu rerum suarum: at si maius sit, vel aequale, impedit eum. Et cum vendit episcopus bona decoetoris, debet constituere praekonem, qui clamet, et dicat: quicumque habet debitum adversus talem, adsit. Et ipsum creditum creditorum, aut pretium rei venalis, aut subsistit, et conservatur, aut non ita. Et de eo, quod non est pretium merces, aut merces est, quae corrupta fuit, tres sunt canones.

CANON I.

Prohibitio usus incipientis bonorum, quae extant tempore interdictionis, has quidem tres definitiones habet.

Definitio prima.

Bona, quae extant diximus; nam

bonis, quae noviter acquiruntur alicui ex mercede laboris sui, aut ex dono, aut ex munere, aut ex iussione, aut ex pretio delicti, quod in ipsum est commissum, hiis uti potest, scilicet vendere, liberare, et conferre, et pignerare, locare etc. Et ille, cui interdictus est usus, cum conficitur debitum aliud, recipitur verbum eius, et cum reliquis debitis solvit: recipitur rursus verbum eius, si confiteatur, se rapiendo rapuisse aliquid ex bonis, quae extant apud ipsum tempore interdictionis; aut depositam esse penes ipsum, et domini illius accipiant illud absque iuramento alienius partis.

Definitio secunda.

Tempore interdictionis diximus; quia videlicet si post interdictionem emit aliquid, non impeditur illo uti, siquidem haud exstebant, quum usum impriditus fuit. Et venditor si non scivit, decoctorem fuisse emptorem, cum emit, potest suam recipere mercedem; quod si scivit, non recuperat, sed cogit emptorem, ut solvat pretium, verum non ex bonis antiquis, quorum usus ei fuerat impeditus; ita et omnia debita nova non solvuntur ex bonis antiquis, praeter contingutia inhibitioni, uti merces metitorum et portitorum bonorum mensurabilium.

Definitio tertia.

Usum incipientem diximus; nam si decoctor eum emit aliquid, antequam impediatur ab usu, apparent in re defectus damnosus, potest illam restituere, eo quod causa huius usus antiqua est, et non incipiens; et si damnosus non sit defectus, si ita malit, potest non restituere,

quia tunc cessat ius creditorum. Et ita cum emit cum pacto electionis, et deinde impeditur ab usu, emptio- nem ipsius utilem non potest revo- care. Et debitor decoctor, cum vult incedere in via, si instantaneum est debitum, impedit eum creditor, donec solvat: at si *prothesmiae* subditum, non potest impedire eum ante complementum *prothesmiae*; neque etiam potest petere, ut sibi constitutur fideiussor, et deinde abeat debitor, verum chirographum testimonii potest requirere ut scribat ipsi, ac testes advocet. Aliqui vero dicunt, quod si operarius est debitor decoctor, et ad bellum velit ire, possit ereditor illum impedire, donec constituat fideiussorem, qui solvat, si forte occidatur. At id ratum non est. Et iudicium debiti *prothesmiae* subditi, ante complementum *prothesmiae* non instituitur; neque iudicium debiti instantanei, cum fatetur creditor, debitorem esse decoctorem; neque iudicium creditoris, quem servus ipsius reum facit.

CANON 2.

Venditio bonorum decoctoris. Cum certum est debitum, et illud superat bona debitoris, tunc episcopus potest vendere bona debitoris, et solvere debitum illius, si impediatur a solutione. Vendat autem episcopus non pretio minori, sed pretio aequali, aut maiori, et in praesentia decoctoris debitoris domini bonorum, ut removeatur suspicio mala: et cum animalia fuerint opes, cito ea vendat, ut non crescat damnum expensarum pro illis.

Et cum vendiderit episcopus, congreget totum pretium apud se, et una vice divulat illud omnibus creditoribus iuxta credita eorum; et si nolint expectare, donec colligatur totum pretium, quidquid aderit dividet eis: et non potest episcopus ereditores cogere, ut confirmet nullum alium praeter ipsos ereditorem esse: neque sufficit argumentum illud, quod si esset, accessisset, ac repetisset proprium. Et si appareat creditor aliquis, qui habeat creditum antiquius tempore, ex quo decoctor usu impeditus fuit, et sint creditores reliqui, qui antea acceperint, quod ipsis contigit de bonis decoctoris, unusquisque eorum reddat creditori illi partem aliquam, ut et ipsi utilitas sit iuxta ereditum suum, quemadmodum etiam illis. Et cum dominatur episcopus in bona decoctoris, et impedit eum ab usu, non debet illum impedire ab alimentis ipsius, sed det ei propriam sustentationem, et sustentationem uxoris, ac filiorum ipsius, et reliquorum domesticorum eius toto tempore impeditionis eius. Et cum vendit bona eius, alimenta unius tantum diei relinquat ipsi, et domesticis eius, et vestimenta illa, quibus tunc est indutus: reliquum vero possessionis eius sive domus sint, sive terrae, sive servi, vendantur; et illud, quod superest debito, scribatur, ut cum operabitur, et Deus illi aliquid providebit, solvat: non tamen cogitur operari, ac solvere, nisi voluntate sui ipsius: et cum operatur, et superest ei aliquid supra suam sustentationem, cogitur solvere.

CANON 3.

Solutio debiti, quod est contra decoctorem, cum vendit episcopus propria eius, si forte superest aliquid aliud e debitis, tradet ipsum praesidi, ut carceri mancipetur, donec exhibeat testes, quod nihil habeat, qui sic testentur: novimus intima eius, et novimus quod nihil habeat. Testari faciant similiter creditorem, ut adiuret iterum debitorem, quia fieri potest, ut habeat aliquid occultum, quod non resciverunt testes. Et si creditor nolit ipsum adiurare, episcopus cogat eum iurare. Et aliqui dicunt, quod quadraginta dies maneat debitor in carcere, deinde requiratur, ut constituat testes, quod nihil habeat, et educatur e carcere, et expectetur, donec iudicetur, et solvat: et si non iuraverit, neque testes exhibuerit, episcopus mittat duos viros iustos, qui scrutentur possessionem eius, et datum, ac acceptum eius: et eum nihil ipsum habere constiterit, emittitur e carcere, et diutius non detinebitur. Et pater, ac mater cum fatentur debitum, quod est contra natum suum, qui ab eis separatus non est, compelluntur ad solvendum.

SECTIO II.

De impotentia debitoris pretii mercis, quae debita est.

Directio.

Cum decoquit emptor, et servata fuerit mercies, potest venditor eandem mercem iterum possidere, verumtamen non prout libet, sed cum non potest emptor solvere debitum

instantaneum, quod est manifesta causa decoctionis eius; tunc licitum est venditori absque impedimento iterum possidere mercem, quae fuerit servata, quemadmodum antea fuerat: et horum quidem definitiones septem.

Definitio prima.

Cum non potest solvere, diximus; nam si potest solvere decoctor per possessiones, quae denuo acquiruntur ei; aut id, quod possidet, sit aequale pretio, quod debet; tunc non potest creditor, idest venditor, iterum possidere mercem, sed pretium eius accipiet, et creditores alii, si fuerint, possunt impedire eum, ne accipiat pretium; et non possunt impedire eum, ne accipiat mercem: et si coneedunt ei, ut accipiat pretium, et non vult accipere gratiam eorum, aut timet, ne forte creditor alius innotescat, qui non sit permissurus, potest non accipere pretium, et propriam rem iterum possidere, scilicet illam rem, quam vendiderat.

Definitio secunda.

Debitum instantaneum diximus; quia si debitum *prothesmiae* subditum sit, cum decoquit emptor non potest venditor ante *prothesmiae* complementum iterum possidere mercem. Et illud probatum est, ut e manibus emptoris decoctoris tollatur mercies, et deponatur penes alium usque ad complementum *prothesmiae*, et cum solverit pretium, illamumat. Tunc venditor iterum accipiat mercem, et nihil est cum ipso reliquis creditoribus: similiter si in manibus emptoris (venditoris) decoctor inveniat mercem tempore complementi *prothesmiae*.

Definitio tertia.

Et permutationem manifestam diximus, eo quod pretium rei venalis, et merces lucrorum debita sunt, quorum manifestae sunt commutationes; contra ac *doron*, quamdiu vivit maritus, et pecunia conciliationis. Itaque cum decoquit ille, qui conduxit domum, aut possessiones, et non potest solvere mercedem, poterit ille, qui locavit, denuo possidere aedem suam, aut possessionem suam. Certe si in via non secuta fuerit ille, qui conduxit possessionem, non potest is, qui locavit, onus suum proicere, sed perducatur ipsum cum mercede, quae aequa est. Ita tamen si non sit timor, quod ante reliquos creditores solvatur ipsius merces, cum iudicatur ille, qui conduxit. Et cum locat homo domum, et decoquit, ac postea evertitur domus, poterit ille, qui conduxit, recipere mercedem, quam dedit ex pretio domus dirutae, neque impediant eum reliqui creditores. Et cum vendit homo ancillam cum servo, et moritur ancilla apud emptorem decoctorem, qui administratione prohibitus est, deinde appareat defectus antiquus in servo, ac restituat servum, emptor ancillae potest recipere pretium illius ab eius venditore ex pretio servi; et quod reliquum fuerit, cum reliquis creditoribus recipere.

Definitio quarta.

Id causa decoctionis eius diximus; nam si nondum decoctor sit, emptor prohibetur a solutione, nec potest venditor rursus possidere rem venalem, sed accedat ad episcopum, aut ad praesidem, et illi cogent emptorem, ut solvat pretium, quod debet.

Definitio quinta.

Et posse absque impedimento venditorem rursus possidere rem venalem, diximus: quandocumque enim, et ubicumque reperit rem suam venalem, et impediatur emptor a solutione pretii ob impotentiam, potest ille rursus possidere rem propriam: et ratum non est illud, quod si moretur, et rem non accipiat, amplius eam non accipiat, videlicet instar emptoris, qui postquam apparuit defectus vetus, si tardet, et non redeat, potest rursus reddere.

Definitio sexta.

Et cum res fuerit servata, diximus; nam illam, quae corrupta est, aut exiit e manibus emptoris qui decoxit, non potest venditor rursus possidere, sed pretium eius debitum fit, ut reliqua debita. Et si exiit, et rursus ad emptorem reversa est, certo loco pignoris potest venditor recipere ab eo.

Canon primus.

Definitio septima.

Et sicut erat, diximus: nam si res immutata fuerit, non prout libuerit potest venditor illam rursus accipere. Et ipsa immutatio, aut in defectum vergit, aut in augmentum: et ipsum augmentum aut modi est, id est vitium; aut substantiae, id est diminutio. Rursus aut ex ipsa est substantia venalis, aut forinsecus sequitur: et haec aut substantialis est, aut accidentalis; aut substantialis in modo, et accidentalis in modo. Et hi quidem sex canones sunt.

Diminutio modalis. Est autem haec. Si nocumento caelesti fiat, si voluerit venditor, rursus poterit accipere illam cum suo defectu, et confirmare pretium eius debitum emptori decoctori

instar reliquorum debitorum; quia res venalis, cum adparet in ipsa defectus, antequam illam traditam summat emptor, si voluerit, accipit eam cum suo defectu: et si voluerit, accipit pretium, quod appendit. Et si e manu emptoris, aut ex manu alieni contigerit defectus, potest venditor ob illud quod boni superest, rem venalem cum suo defectu accipere; et reliquum, quod manet ex pretio debitum, sit adversus emptorem decoctorem.

Canon secundus.

Diminutio substantiae. Scilicet si pars venalis corrumpatur, velut si moriatur unus e duobus servis, qui simul empti fuerunt. Itaque cum decoquit emptor, servum, qui manet, accipiat venditor cum pretio eius; et pretium illius, qui mortuus est, debitum sit emptoris decoctoris. Et aliqui dicant, si accipit, cum toto pretio accipiat ipsum; alias relinquat, et accipiat pretium. At id ratum non est.

Canon tertius.

Additio substantiae: si spissa fuerit, ut pinguedo ovium, et incrementum arborum, cum decoquit emptor, cum augmento denuo accipit venditor rem venalem: et si separata fuerit, uti foetus animalium, et fructus arborum, animalia et arbores solum accipiat venditor absque augmento, quia emptoris sunt. Verum si animalia non conceperant, et fructus non fuerant procreati, quando empti fuerunt, et semen nondum seminatum crevit; et mustum quod fit vinum, et ova quae fiunt pulli, additiones spissae substantiae accensentur.

Canon quartus.

Additio substantialis, quae forinsecus sequitur, veluti illa, cum emit homo terram, et arbores in ea seruit, et aedificia struit, et antequam solvat pretium eius, decoquit; illa terra cum arboribus venditur alteri, et accipit creditor pretium eius, quod constituerat, et reliquum decoctor possidet propter arborum plantationes, quas fecit. In additionibus autem confusis, veluti illa, qua emit homo *hemina* olei olivae, et commisceat ipsum cum *hemina* olei olivae de proprio, ac fiat decoctor: si aequalia sint ambo unguenta, venditor accipit mixtam ex utroque *hemina* suam: et si non fuerint aequalia, vendantur ambo *heminae*, et accipiat prius venditor totum pretium suae *heminae*, quod pactus fuerat, et reliquum decoctoris erit. Et aliqui dicunt, quod non, sed ipsum unguentum iuxta pretium dividitur ambobus, scilicet si ille unius ex eis unam drachmam valet, et ille alterius duas, dominus unius drachmae duas tertias partes *heminae* accipit; et dominus duarum drachmarum *hemina* et tertiam partem *heminae*. Si autem unguentum sesamorum cum illo olivae miscetur, non potest venditor rursus accipere proprium, quod instar sit eius, quod perit; sed pretium eius sit adversus decoctorem, uti reliqua debita.

Canon quintus.

Additio accidentalis, veluti si quis molat triticum, et dealbet vestimenta, ac doceat servum artem, deinde decoquat, vendantur ista, et pretia eorum dividantur unicuique iuxta id, quod proprium ipsius est: molarius autem ac fullo, et doctor non pos-

sunt detinere farinam, et vestimentum, et servum pignus pro mercede sua, eo quod substantialis non sit operatio eorum.

Canon sextus.

Additio substantialis in modo, et accidentalis in modo; veluti si quis dato ad tingendum panniculo, decoctor fiat. Itaque si non adaugeatur pretium panniculi per tincturam, uti ost, accipiat ipsum venditor; sin vero augeatur, particeps est decoctor augmenti; videlicet si valeat commissura sine tinctura decem, et tincta quindecim, ac merces tinctoris unum; venditor accipit decem, tinctor unum, et quatuor quae supersunt pro solutione debiti eius, qui decoxit dantur; et manifestum est, quod tinctor potest retinere frustum panni pignus, donec suam drachmam recipiat; quamquam molarius id ipsum non possit, uti diximus.

SECTIO III.

De causa prohibitionis.

Directio.

Quinque sunt causae, ob quas prohibentur domini administrare bona sua. Pueritia, daemonis obsessio, servitus, difficultas solvendi, dissipatio, quae est dispersio bonorum absque sollicitudine emolumenti animalis aut corporalis. Ille itaque, qui dissipat bona sua per escas lucundas, quae non conveniunt ipsius gradui, prodigus est: ille vero, qui elemosynas dat, aut aedificat ecclesiam, sive pontem, aut diversorium, prodigus haud est. Iam si prodigalitas, daemonisve obsessio in pueritia accidant, pater ipsius pueri tunc, aut presbyter, eius curator

fiat: et si postquam ingreditur annos suos id accadat, episcopus constituit tutorem convenientem, patrem, aut alium: et signa ingressus annorum, idest perfectionis aetatis, quatuor sunt.

Primum.

Statura. Puer ante annos 14 est sub manu tutoris, et puella ante annum 12. Et post hoc tempus transeunt e subiectione tutelae, et possunt administrare bona sua, et testamentum facere, quamvis usque ad annum 25. sint subditi curatori puer atque puella luxta legem secundam imperatorum. Et alii 15. annum definiunt ad perfectionem staturae pueri et puellae. Et alii annum 18. Et alii puellae annum 17. definiunt.

Secundum.

Pollutio nocturna in pueris: et sermo ipsius pueri recipitur, cum dicit: somniavi.

Signum tertium.

Fluxus menstruus in puellis.

Quantum.

Incrementum pili pubis in pueris, et manifestatio cicatricum, et pili axillarum, argumenta sunt confirmatae aetatis. Seiunctio autem extremitatis narium, et augmentum mamillarum, ac crassities vocis non sunt signa confirmativa. Et perfectio staturae semiviri ex annis solum dignoscitur.

Directio.

In omnibus iis, quae non cadunt sub tutoris auctoritatem, potest administrationem exercere prohibitus. Recipitur ergo confessio eius, quod filius sit huius, aut non filius illius, et quod deliquerit delictum. At rata non est emptio, et venditio eius, neque donum eius, neque te-

stamentum eius ratum est : neque cogitur ad solvendum , quamvis , se debitorem esse fateatur : at ratum est ei recipere donum , et testamentum . Neque ratum est , ut ullatenus tutor constituatur , nisi tutor ipsius eidem concedat administrare aliquid minimum e bonis suis : veluti si tenet eum , an idoneus sit ad administrandum , nec ne , rata est administratio eius . Et cum fatebitur , quod perdidit bona alicuius , compellitur tutor ad solvendum .

CAPUT XV.

De conciliatione.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De conciliatione vera , et non vera.

Directio.

Conciliatio dissidium duorum litigantium in datione , et acceptione , et delicto , sequitur ; et veluti emptio , ac venditio quaedam est ; scilicet ab eo quod pluris est , ad id quod modicum est : et veluti donum , eum gratis reconciliatur homo fratri suo . Etenim Dominus quoque in evangeliiis suis adorandis mandavit , ut reconciliantur . Esto consentiens adversario tuo cito , dum es eum illo in via , ne forte adversarius tuus tradat te iudici , et iudex tradat te exactori , et cadas in domum vincitorum , et non ex eas exinde , donec des ultimum quadrantem .

Directio.

Et ipsa conciliatio tripliciter fit , eum consentit debitor verbis ereditoris , et eum tacet , et eum negat . In conciliatione quidem , quae cum consen-

su debitoris fit , veluti aliquid ex iure suo solutum accipit creditor , et reliquum dimittit gratis . Conciliatio autem , quae eum silentio debitoris , et negatione fit , ea ereditori ex eo , quod non totaliter privetur lucro , utilis est ; et debitori , ut non iuret , et non litiget , prodest : vera ergo est conciliatio , qua ille , qui habet centum puros , accipit quinquaginta impuros . Et ita ille , qui habiturus erat centum in die suo , accipit centum intra mensem . Non est autem vera conciliatio illius , cui dantur decem tantummodo drachmae : neque vera rursus conciliatio eius , cui dantur centum intra mensem , et accipit quinquaginta in die suo : neque illius , qui habet centum impuros , et accipit quinquaginta puros . Et cum dicit adversarius : mea est aedes , et negat accusatus , non cessat eius negatio , quamvis petat ab adversario , ut concilietur eum ipso , et accipiat centum . Et si dixerit : vende mihi aedem , non poterit rursus negare , quod non sit adversarii aedes .

SECTIO II.

De dissidiis quae ad aedes pertinent.

Directio.

Lis de aedibus accidit tripliciter : circa viam , circa parietem , circa laqueare .

Viae sunt semitae communes , in quibus portae aedis aperiuntur , quamvis antea non extiterint . Ad efferendum quidem finem extra murum , non fit decens via , non quia permissum non sit , verum ne lacrimas

transcuntes per viam; neque item transire faciamus serenem lanceas equitum. Non autem licet aedificare sedde aut plantare arbores in lateribus viae: aliqui tamen aequum esse aiunt cum conditione, quod non faciant angustias in via: aliqui vero nullatenus. Et aditus, qui impeditus est ex uno latere suo, non imitatur vias, quia in via potest homo aperire portam, quae non erat, et in aditu prohibito minime, cum laesionem dominorum portarum antiquarum addiderit apertio portae in aditu prohibito. Qui infra omnes portas habet portam suam, in totum aditum habet ius, et potest impedire illos, qui supra ipsum sunt, ne remouent portas, neque struant aedificium, quod laedat in angustias. At illi, qui supra ipsum sunt, non possunt impedire eum, et ita quisque usque in portam suam solum potestatem habet, et non infra suam portam: et dominus portae veteris in aditu prohibito, si non prohibeat eum, non potest aperire portam aliam novam, eo quod ex ingressu, et statione hominum, et equorum, ac asinorum supra duas portas, maxime laeduntur vicini: at aperire fenestram novam in fissura prohibita, propter lucem, non prohibetur homo; at si non propter lucem, sed propter intuitum, prohibetur.

Paries autem contentionis ille, qui inter duo loca duorum dominorum existit, dicitur a nobis. Ergo si unus ex ipsis ipse proprius sit, non potest ille alter eo uti, nisi cum consensu domini ipsius. Et ipse dominus, si velit, concedit illi alteri ut pontem ponat super eius parietem: et si nolit, non concedit. Et aliqui

dicunt, quod si non laedatur, debeat concedere: at id ratum non est; et si forte concedat, si ruat paries, potest iterum non concedere: etiam vero et antequam ruat, si velit, potest deicere pontem e pariete suo, quotiescumque voluerit, eo quod illi, qui permittit socio suo, ut insideat, aut onus imponat super asinum ipsius, similis est: verum restituat iacturam, quae accidit domino pontis, qui eius iussu aedificaverit, et iacturam fecit. Si autem amborum sit communis paries, tunc tribus modis fit de eo contentio: utilitate, divisione, et aedificio.

Utilitate quidem, quia non potest unus ex duobus dominis frui eo, nisi post consensionem cum altero domino; ad suffulciendum autem super ipsum, potestatem habet unus ex eis, etiamsi non conveniat cum socio suo.

Divisio rursus cum consensione fieri potest in longitudine, et latitudine simul; et post divisionem non potest unus ex eis uti parte parietis tali usu, qui laedat socium suum; et non est rata divisio totalis, aut dimidia, ac latitudinis; quia fieri potest, ut dimidium inferius sorte obtingat illi, qui pontem vult superponere parieti, et tunc errat a scopo suo. Neque rursus in tota latitudine et dimidio longitudinis rata est divisio, quia fieri potest, ut non usufruatur toto aut dimidio, in quo fit divisio. Et quemadmodum paries, sic et *ignis*; dividitur. In fundamentis vero similiter non est causa quae prohibeat divisionem.

In aedificio autem, cum ruit paries communis, non potest unus e duobus dominis eius compellere socium suum

ad aedificandam partem suam, quia fieri potest, ut laedatur ob aedificationem, eum sit egenus. Et si dicat ei socius ipsius: ego aedifico partem tuam etiam ex proprio meo, et fiet pars tua, ubi aedificata fuerit, tibi propria, non potest tunc illum prohibere, eo quod non habeat causam impediendam. Et si similiter rursus non acquiescat, potest socius eius adducere eum apud episcopum, qui cogat eum, ut dividat, et accipiat partem suam dirutam, et socius eius aedificet partem suam. Et non potest dominus habitaculi superioris cogere dominum inferioris ad aedificandum lacunar domus suae, ut ipse instruat superiorem partem ipsius; sed si velit dominus superioris, de proprio aedificet inferiorem, et superiorem, et non potest impedire dominum inferioris ab habitatione inferiori. Et aliqui dicunt: impedit eum, donec solvat detrimentum, quod ad ipsum pervenit: at id ratum non est; quia potest ipse dominus inferior impedire dominum superiorem ab aedificio; et cum illum non impedit, cur detrimentum patitur? Et si dominus inferior non fuerit praesens, et aedificet dominus superior iussu episcopi, potest aedificare, et cum venerit dominus inferior, solvat; et si non iussu episcopi aedificat, non potest a domino inferiore quidquam exigere, cum venit. Et ille, qui habet ius ad decursum aquarum in locum socii sui aquaeductu aut irrigatione, cum corrumpitur locus ille, non debet illum instaurare, sed dominus eius ipsum instauret, licet ex descensu aquarum non propriarium corrumpatur.

Et laqueare contentionis illud dicitur, quod medium est inter habitaculum superius, et inferius, quae duorum dominorum fuerint. Est itaque domino superiori ius sessionis possidens, et domino inferiori ius ad hoc ut obumbretur sub illo. Et ius quidem domini superioris confirmatur, cum emit dominus inferior ius aedificii, quod est supra tectum suum, ut possit esse alterius, qui aedificet, et dominetur. Et aliqui dicunt, quod valida non sit emptio haec, eo quod non sit venalis res: at id ratum non est, nam venalis haec quamvis non sit substantia, attamen utilitas substantiae venalis est, veluti sessio super tectum, et aedificium parietum aliorum supra parietes primos. Itaque potest aliquis emere aut semitam aquae in solum suum, aut positionem pontis super parietem suum; et cum emit, debet pactum apponere, ubi ponantur parietes superiores, et num lapides an lateres sint, propter cautelam a laesione; cum ille qui supra terram emit ius aedificii, non egeat haec in pactum deducere, nam non est laesio ob diversitatem specierum aedificii; et dominus inferior destruit proprium; et destruitur etiam superius causa ipsius: nec cessat dominatio domini superioris, nisi eum aedificat dominus inferior proprium, rursusque aedificat dominus superior proprium.

SECTIO III.

De contentionibus ob rem communem.

Cum aedes aliqua in potestate aliquius hominis fuerit, et accedant duo

alii homines, et unusquisque dicat singillatim; mea est aedes; si uni eorum solum consentiat ille, in cuius potestate est, potest ille, cui adiudicatur, nihil dare ei, qui mendax habetur, ex fructu, quem percipit ex aede. Et si ambo simul dicant, nostrum duorum est, licet uni tantum eorum consentiat ille, in cuius possessu est aedes, non potest ille, cui adiudicatur, removere illum, qui reicitur ab eo, quod accepit; eo quod servus quoque duorum dominorum cum venditur, si unus e dominis eius accipit dimidium pretii, non potest dicere socio suo: ego accepi proprium, tu accipe tuum; quia omnis pars pretii amborum est, quemadmodum etiam omnis pars servi amborum facta est.

Directio.

Cum fuerit aedes in potestate duorum hominum, et accesserit homo alter, et dixerit: mea est, eique consentiat unus ex illis duobus, hic solus privetur parte sua, et non ille alius, qui non consenserit. Similiter etiam si in pecunia voluerit acquiescere, et non privetur, potest ille, qui non consensit, appendere pecuniam illam, et possidere partem illam *per analogiam*, si quidem ambo simul eam non emerunt, aut heredarunt aedem ab antiquo, eo quod tunc ille, qui non consentit, iamdiu non credidit illi, qui dixit: mea est aedes. Et propter hoc rata non est acquiescentia ipsius cum illo, et rata est acquiescentia illius qui consentit. Et ita remanet aedes in potestate amborum, uti fuerat.

Directio.

Parietem, qui est inter duas domos

duorum dominorum, cum contendunt super ipso ambo, quamdiu non fuerit ab uno eorum demonstratio, amborum esse dicimus: et si finis ad finem parietis proprii unius eorum adiungitur convenienter, scilicet si intrant commissurae laterum ad invicem, tunc domini parietis specialis dicimus esse etiam illud medium: at non ita, si uni eorum pontes fuerint super ipso, aut facies fenestrarum, aut facies commissurarum laterum in parte eius fuerint, nam tunc aedes duorum dominorum, quorum uni suus in eo stillicidia aquae. Et cum unus insederit asino, et alius teneat capistrum eius, illius, qui insidet, asinum esse novimus, donec fiat demonstratio, quod eius sit, qui tenet capistrum. At non ita paries medius, sed amborum esse simul dicimus, donec ostendat unus ex eis, quod suus sit proprie.

Directio.

Dominus caenaculi, et dominus domus inferioris cum contendunt super laqueari, amborum esse dicimus, cum unus et eis pavimentum sit, et alterius laqueare. Num autem potest dominus inferior suspendere aliquid in laqueari, an secus? Aliqui dicunt, quod ita; nam quemadmodum dominus superior potest sedere super ipsum, dominus inferior potest appendere in eo. At aliqui dicunt, quod non, eo quod sessio necessaria sit domino superiori, et suspensio haud necessaria sit domino inferiori: sed illud comprobatum est, quod nemo potest foramen, aut detrimentum in laqueari facere: laqueare autem tunc fit etiam domino caenaculi, ob mutandum in eo pontem post ornameta-

tum caenaculi; et si rovera non potest, quia est domini domus inferioris proprie.

Directio.

Cum fuerint domus superiores diversoria alienius, et domus eius inferiores alterius, et contendant super aede diversorii, si cataracta extra aedem fuerit, nihil est domino superiori in aede: at si fuerit intra portam exteriorem, usque ad terminum cataractae, solum possidet partem dominus superior. Et cum pro cataracta contendunt, si non sit domino inferiori sub ea domus, superioris erit proprie. Et si sit, ambo- rum est, scilicet uni eorum cataracta (1), et alii laqueare.

CAPUT XVI.

De translatione iuris.

In eo sunt sectiones duae.

sectio I.

De elementis eius.

Directio.

Quinque sunt elementa, quibus translatio iuris, sive datio potestatis fit: vox, et dans, et accipiens, et id de quo fit datio potestatis, et debitum. Et translationem iuris hic dicimus illud, quod debitor det ius creditori, ut solutionem crediti sui accipiat ex qualicumque re debita debitori, scilicet quod debitor secundus sit pro debitor primo adversarius creditoris, et consequenter dicat debitor primus creditori: potestatem tibi feci in talem, ut ab eo solutionem tui cre-

diti accipias. Et ubi dicit ereditor: acceptavi: perfectum est negotium translationis iuris; et quidem quamvis non consentiat debitor secundus; nam cum eius indubium est debitum, sive velit, sive nolit, is cogitur solvere: et postquam consenserit debitor secundus solvere, quamvis non confirmetur debitum, quod est contra ipsum, cogitur solvere. Et postquam consenserit ereditor solutioni accipienda, quamvis fiat impotens aut dissensiat debitor secundus, non potest illum omittere, ut redeat ad exigendum debitum a debitore primo. Ita vero potest, si debitor secundus impeditus fuerit, et ignoravit ereditor, et pactum extiterit cum debitore primo, quod idoneus esset debitor secundus, tunc potest ereditor se excusare, eum innotescit, quod ille impotens fuerit, et exigere proprium a debitore primo.

Directio.

Emptor cum dat iuris translationem venditori, ut accipiat solutionem pretii ab aliquo homine, siquidem restituat emptor rem venalem venditori, et nondum solutionem acceperit pretii venditor ab homine illo, cessat iuris translatio, neque rursus poterit solutionem accipere. Et si postquam solutionem habuerit pretii venditor ab illo homine, voluerit emptor restituere rem venalem venditori, non potest; et venditor cum dederit iuris translationem alicui homini, ut solutionem pretii rei venalis recipiat ab emptore, non poterit amplius irritare venditionem.

(1) In margine: id est cilius, per quem ascenditur de tecto in tectum; aut portae caenaculorum, quae de superiore parte clauduntur.

SECTIO II.

Directio.

Cum vendit homo servum, et dat iuris translationem alteri, ut solutionem pretii accipiat ab emptore, et consentiat; deinde dicat servus: ego liber sum, et non servus; et crediderint ei emptor ac venditor, absque illo, qui accepit iuris translationem, emptio et venditio cessant: iuris vero translatio non cessat, sed qui ius transtulit potest exigere proprium ab emptore: quod si autem etiam ipse qui ius transtulit credat, quod servus haudquamquam sit, non potest exigere pretium ab emptore.

Directio.

Cum dicet creditor debitori: tutorem (*curatorem*) me constituisti, ut solum accipiam pecuniam a tali, et dissentiat debitor, ac dicat, quod non, sed tale ius ad te transtuli, si nondum creditor quidpiam solum accepit ab illo tali, potest compellere debitorem ad sibi solvendum. Et si postquam solutionem recepit, fuerit dissensio haec, non potest debitor ex illius manibus quidquam accipere, cum ex genere suo proprio solutionem accepit. Et si postquam accepit, corrupta aut furto sublata fuerit pecunia, ipse creditor detrimentum patitur, licet dicat: tutor sum, et non iuris translator, eo quod in manibus eius corrupta fuerit, cum ex genere proprio solum accepit proprium. Et cum dicet creditor debitori: ius in me transtulisti, ut solutionem mei crediti recipiam a tali; et dissentiat debitor, atque dicat, quod non; sed tutorem constitui te, ut

solutionem proprii mei accipiam a tali; si nondum quidquam solum accepit, non potest amplius quidpiam solum accipere, eo quod tutelam (*procuratorem*) negaverit, et iuris translationem non confirmaverit. Et si solutionem accepit, et corrupta res est in manibus eius, perdit ipse creditor, et non debitor, quia tutelam negavit, et iuris translationem confessus est.

Directio.

Ius translatum proprie illud est, quod a debitore creditori datur. Imperatores autem graeci, etiam cum non est debitum, sic loquuntur, quemadmodum indicat lex eorum LXXVII, et aliae: et quod ratus non sit usus huiusmodi, notum est ex eo, quod tunc non maneat discrimen tutelam inter, et ius translatum. Quod si separata non essent, quomodo in operationibus separatis utuntur eis proprie, et alieubi ius translatum, non tutelam diennit; et alibi tutelam, non ius translatum dicunt?

CAPUT XVII.

De fideiussione.

Et in eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Sex sunt elementa fideiussionis: is a quo exigitur: exigens; fideiussor; debitum (*credendum*); persona.

Elementum primum.

Cum accedit aliquis, ut fideiubeat pro eo a quo exigitur, quamvis nolit debitor, potest pro illo fideiubere aliquis; eo quod etiam possit solvere debitum, quod est contra ipsum, licet is

nolet: fideiubet enim aliquis et pro illo, qui iamdudum mortuus est, et pro illo, qui decoctor est. Cum autem fideiubet aliquis pro aliquo, non poterit deinde se excusare, dicens: non noveram illum, eo quod verbum eius non recipitur.

Elementum secundum.

Exigens. Et hunc necesse est sciat fideiussor, et deinde fideiubeat: necesse est etiam, ut suscipiat exigens fideiussores suos, alias non iure agit.

Elementum tertium.

Fideiussor. Et hic perfectus statuta, et liber debet esse: nam servus cum fideiubet, quamdiu libertate non donetur, non exigitur ab eo, nisi ei concessum fuerit a domino suo administrare per dationem, acceptionem, et mercaturam.

Elementum quartum.

Debitum centum debet esse ante fideiussionem: nam si dicat aliquis socio suo: fideiubeo tibi pecuniam, quam feneraturus es tali, vera non est fideiussio: et in emptione, ac venditione vera est fideiussio, antequam confirmetur; veluti si dicat homo venditori: vende triticum socio meo, et ego fideiubeo, pretium me soluturum tibi, si ille non solverit. Et ipsa substantia, et quantitas, quae fideiubetur, necessario nota esse debet fideiussori, ut deinde fideiubeat.

Elementum quintum.

Persona etiam fideiussioni subiacet, ut illam praesentem sistat fideiussor, quotiescunque exigit actor: quo liberet a fideiussione, ratum est ei; et non est ratum actori recusare, ac dicere: non peto eum nunc a te; alias liber fit exinde fideiussione. Cer-

te cum confugit reus ad aliquem fortorem actore, et ille hunc inhibeat per tyrannidem, ne recipiat solutionem crediti sui, tunc potest se excusare, ac dicere: non peto illum nunc a te; et non liberatur fideiussor tunc a fideiussione. Et ille, qui fideiubet personam aliquam exhibiturum se in Athur, non debet illam exhibere in Ninive. Et si praesentaverit illam in Ninive, liber fit a fideiussione: et si exhibuerit in via, aut loco deserto, non liberatur. Et cum moritur reus, liberatur fideiussor, qui fideiusserat pro persona illius, et non debetolvere debitum, quod est contra illum, quia non pro debito fideiusserat.

Directio.

Cum moritur actor, heredes ipsius pro eo exigunt a fideiussore illud quod fideiussit: et cum tres personae fideiubent pro persona aliqua, quicumque ex ipsis exhibuerit reum, liberatur cum illis duobus aliis, qui fideiusserunt, quamvis praesentes non fuerint.

Firmum est actori, ut etiam a fideiussore exigat aliquem, qui fideiubeat pro eo ad firmitatis augmentum.

Ratum rursus est, ut tres personae fideiubeant pro reo aliquo, et quisque pro socio suo. Et cum fideiubet aliquis pro merce, et haec corrumpatur, antequam tradatur emptori, cessat emptio cum fideiussione.

Non debet fideiussor exhibere pretium, quod recipit venditor ab emptore, eo quod non pro pretio, sed pro merce fideiusserit, et haec corrupta est, instar illius, qui mortuus est: sed emptor solutionem proprii accipiat a venditore.

Elementum sextum.

Vox, cum dicit fideiussor: fideiussi, aut debitor sum praesentandi creditum, aut solvendi debitum, nisi solverit debitor: aut suscepi in me, ut praesentem, aut solvam: rata est fideiussio in unaquaque harum vocum. Et si dicat: ego praesentabo, aut solvam ipsum, non est firma fideiussio, nisi forte addat, et dicat illis, qui audiunt: testis sitis adversum me, quod ego praesentabo, aut solvam.

Et fideiussio usque ad tempus, et diem notum in debitis, et non in personis, rata est. Et cum praesentat fideiussor quantitatem debiti ante complementum temporis, potest creditor recusare: scilicet si chirographum testimonii eius, aut testes, quibus confirmatur ius ipsius, non adfuerint; et ita non liberatur fideiussor a fideiussione usque ad complementum temporis: et non est ratum, ut fideiubeat fideiussor per manum, aut pedem rei: sed ratum est, ut fideiubeat per cor, ac dorsum, ac iecur eius; nam si unus ex his alii tradit, etiam totam personam tradit, et non ita est de manu et pede.

SECTIO II.

De fideiussione vera.

Directio.

Actor, licet accipiat fideiussionem fideiussoris, nihilominus non prohibetur exigere a reo suum creditum: nam non mutavit reum cum re, sed reum reo adiunxit, scilicet fideiussorem debitori. Itaque quando * potest reus, non potest actor exigere a fideiussore quidpiam: et actor, cum

removet fideiussorem, non removetur reus. Quod si removeat reum, iam et fideiussorem removit: et cum debitum *prothesmiae* subiectum fuerit, et moriatur debitor ante finem *prothesmiae*, non potest actor suam rem petere a fideiussore, sed post *prothesmiam*.

Directio.

Fideiussor potest cogere actorem, ut recipiat solutionem crediti sui, cum indicatur reus. Et potest rursus fideiussor compellere illum, pro quo fideiubet, ut paret id, quod debet. Et cum in carcere ponitur fideiussor, potest dicere actori: in carcere pone mecum debitorem. Et si debitor non fuerit dissipator, non potest fideiussor compellere eum, ut tradat sibi rem debitam, antequam perdat ipse fideiussor: at si dissipator fuerit, poterit.

Et fideiussor, si sine concessione debitoris, pro eo fideiusserit, cum solverit ipse fideiussor pro debitore, non poterit ab eo exigere quidquam: at si ex concessione ipsius fideiubeat pro eo, debet debitor solvere fideiussori quidquid hic perdit pro eo. Verum postquam angustiat, perdit ipse fideiussor, et non ipse de proprio sine violentia. Et cum convenit fideiussor cum actore super nonaginta loco centum, non potest solutionem ipse fideiussor exigere a debitore, nisi tantum nonaginta.

Directio.

Servus cum fideiubet pro domino suo, etiam postquam libertate donatus est, solvit debitum, quod est contra dominum, cum concessione domini sui: aliqui dicunt, quod non redeat ad sumendum a domino suo quidquam, quod solvat pro eo, quia cum fideiubebat omnia domini eius erant, et

* Cod. quando non.

non ipsius propria. Et aliqui dicunt, quod redit ad accipiendum, eo quod cum solvit, illa sua erant propria, et non domini sui, nam servus tunc non erat. Et dominus cum fideiubet pro suo servo ex ipsius licentia, et solvit pro eo; postquam libertate donavit eum, redit ad accipiendum a servo suo id, quod solvit pro eo. Et si antequam libertate eum donet, solvit pro eo, non potest redire ad accipiendum a servo suo quidquam, postquam libertate eum donaverit.

Directio.

Cum homo duobus simul viris vendit aliquid centum, quisque eorum fideiussor est socii sui: et quamvis in pactum non deducatur fideiussio, potest venditor solutionem centum recipere ex utrolibet ipsorum. Et si dicat ei unus ex eis: accipe quinquaginta mea, et accipiat, non poterit rursus quidpiam aliud ab eo exigere; sed quinquaginta alia ab illo alio exigit. Et si actor aliquis apprehendat alium, ac dicat: fideiussor es illius, ille autem neget, et dicat: non sum fideiussor: etiamsi constituat actor testes, quod ille fideiussor sit, et ipsum perdere faciat, non potest hic ipse redire ad exigendum ab illo, qui perdidit pro ipso, quia negando negavit, ac dixit, se non esse fideiussorem eius; ut sicut ille, qui fuit eius fideiussor, solutionem recipiat.

Et cum dicet actor fideiussori: pro centum fideiussisti, et constituet duos testes, quorum unus de centum testatur, et alius de quinquaginta, non recipitur testimonium eorum. Ita tamen si dixerit ille, qui de quinquaginta testatur, quod pro centum fi-

deiussit, sed solvit quinquaginta: tunc enim rata est fideiussio pro centum, et non est rata solutio quinquaginta.

CAPUT XVIII.

De societate.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De tribus elementis eius.

Elementum primum.

Illi dicantur socii, apud quorum societatem in pactum deducitur quidquid in pactum deducitur in tutela, quia unusquisque eorum veluti tutor est socii sui in administratione bonorum eius. Et non decet fidelem hominem societatem inire cum infideli, neque iustum cum oppressore, praesertim vero cum eo, qui non cavet ab usura.

Elementum secundum.

Dictio societatis, quae huiusmodi est ut dicant ambo simul: socii facti sumus cum pacto, ut unusquisque nostrum administret bona socii sui.

Elementum tertium.

Bona societatis: et huius elementi sunt quinque canones.

Canon primus.

Bona societatis debent esse nummi, et denarii, et si materiae aliae fuerint, pretium earum computetur, et non ipsae. Et utilitas uniuscuiusque e sociis secundum sortem, quam posuit, debet esse; si dimidium, dimidium; si tertiam partem, tertia pars etc.

Canon secundus.

Bona amborum sociorum confusa debent esse, et permixta, et unius speciei: si aurum fuerit unius illorum

signatum, etiam alterius sit aurum signatum. Et si non confundant bona sua invicem, quamvis determinent, ut quidquid lucratur unus ex eis, cum altero dividat, vera non est societas. Neque rursus vera est societas, quae in labore versatur, scilicet si duo operarii societatem ineant, ut merces messis uniuscuiusque eorum amborum sit.

Neque rursus ratum est, ut societatem ineat vir honorabilis cum viro vili, ut vendat proventum vilis pretio magno, et sit ei socius in lucro: quod si hoc fiat, merces laboris sui dumtaxat spectat ad honorabilem. Et si verbo solum, quod labore vacuum sit, vendit, nihil adiudicatur ei, sed tota utilitas vili domino in proventum sit.

Et cum habuerit aliquis mulum, et utriculum alius, ac societatem ineat cum eis tertius, qui extrahat per eos aquas, omnes aquae eius sunt, qui extrahit eas: et domino muli ac domino utriculi merces muli utriculique debetur.

Ita cum homo aliquis dat semen, et alius dat tauros et instrumenta iugi bonum, et alius ducit, ac seminat, totum semen domini seminis est, et merces solum debetur aliis duobus. Societas ergo in semente, sine societate in semine, vera non est, licet deducatur in pactum.

Canon tertius.

Confusio bonorum societatis cum ipsa societatis confirmatione debet esse: nam si confusa bona non fuerint, cum societatem interint, potest ille, qui ex eis recusat, solvere societatem, et non dare socio suo de utilitate, quae propria sit bonorum suorum.

Canon quartus.

Bona societatis aequalia debent esse: si duo fuerint socii, unusquisque dimidium; et si tres, quisque tertiam partem: sed ut plurimum homines etiam in inaequalibus societatem inire solent. Lucrum itaque etiam secundum bona dividi debet.

Canon quintus.

Nota debet esse quantitas bonorum uniuscuiusque e sociis alteri: alias non est rata societas.

SECTIO II.

De societate vera.

Et hic tres sunt canones.

Canon primus.

Unicuique sociorum licet administrare bona societatis, et quidquid emit, communis est: et illud quoque, quod emit cum *prothesmia* nomine societatis, e bonis societatis potest solvere pretium eius: debet autem unusquisque e sociis utilitati consulere.

Canon secundus.

Utilitas secundum quantitatem sortis debet esse unicuique e sociis, et sic etiam damnum: et si uni eorum abundantior utilitas pacto stipuletur, pactum non est ratum; et hoc quavis magis laboret; quia socius est sodalis sui, et non mercenarius eius, ut accipiat amplius pro labore suo.

Canon tertius.

Societas morte cuiusvis e sodalibus, aut obsessionis a daemone ipsius, aut eiusdem recusatione, solvitur. Cum ergo aliquis dicet socio suo: solvi te e societate mea, solutus est qui audit, non tamen est solutus qui dicit. Et cum dicet: solvi societatem, quae est

mihî tecum ; solutus est auditor , et dicens , quia in primo socium suum solvit , et socius eius ipsum non solvit : et in secundo socium suum , et se quoque ipsum solvit.

SECTIO III.

De dissensionibus socialibus.

Directio.

Cum accusat socius socium suum , quasi dolose egerit , non recipitur eius accusatio. Sed accusatus debet secernere , et demonstrare suam administrationem , et cum secrevit iuret , quod dolose non egerit. Et si accusaverit eum , quod bona , quae in manibus eius , e bonis societatis sunt , accusatus iuret , quod illa non sint e bonis societatis. Ceterum si dixerit accusatus , quod haec bona fuerunt e bonis societatis , sed mihi divisa fuerunt , tunc accusator iuret , quod divisa non fuerint. Et si unus ex eis enit aliquid , et accuset eum socius ipsius , quod e bonis societatis emerit , et ipse dicat , quod non , sed e bonis propriis meis emi ; sermo eius recipitur absque adiuratione , quia ipse magis novit se ipsum ; et quia fidelis est , non adiuratur. Pariter etiam et quoties fraudulenter non egit , non sarcit iacturam socio suo cuiusquam rei pro ea , quae corrumpitur apud ipsum : et cum dixerit , quod corruptum sit penes se aliquid e rebus societatis ob causam occultam , sermo eius recipitur , eo quod non possit socius eius confirmare contrarium eius , quod dicit. Et si manifestus casus est , veluti incendii , aut captivitatis , compellitur id compro-

bare ; et postea iuret , quod in ipsa illa causa corruptum sit.

Directio.

Cum fuerit servus duorum dominorum , si vendat eum unus ex eis cum licentia socii sui , deinde confiteatur licentiam dans , et emptor , quod solutum acceperit venditor totum pretium , et non consentiat venditor , tunc tollitur iurgium e medio permittentis , et emptoris , eo quod confessus fuerit emptor , sortem suam e pretio socio suo solvisse , et manet iurgium inter permittentem et venditorem , et inter venditorem ac emptorem. Cum ergo litigant venditor et emptor , venditor iuret , quod solutionem non acceperit , et tunc sortem suam solum solutam accipiat e pretio , et non sortem permittentis , quia permittens confessus est , quod iamdiu solvit emptor totum pretium ; cur enim solutionem ab eo accipiat secunda vice ? Neque rursus ipse permittens cum venditore , qui iurat , accipit quidquam , quia confessio eius testatur , quod sine iustitia accipit venditor , scilicet non esse verum eius iuramentum , ut secundo solutionem accipiat.

Et cum venditor ac permittens litigant , venditor similiter iuret , quod nondum ei persolutum sit , et deinde eidem sors eius solvitur , et permittens nihil omnino solutum accipit , neque a venditore neque ab emptore. Et si venditor non iuret , et permittens iuret , quod venditor solutionem acceperit , tunc solutionem accipit permittens sortis suae a venditore ; et non cessat actio venditoris adversus emptorem , quamvis iuret socius eius , quod solutionem acceperit.

Directio.

Eandem ob causam, cum fatentur venditor et emptor, quod permittens solutionem acceperit totius pretii, et dicit permittens: solutionem habui; tunc emptor non evadit actionem venditoris, quamvis confessus fuerit ipse emptor, quod solverit ipse emptor iamdiu pretium permittenti: nam ius solutionis venditoris est, et non permittentis. Et cum accipit venditor sortem suam e pretio, iuret permittens, quod solutionem non acceperit, et solutionem etiam ipse suae sortis habeat ab emptore: et non recipitur testimonium venditoris contra mandantem, scilicet quod solutionem iamdiu acceperit totius pretii ab emptore, quia is nimirum pro se ipso testatur, ne scilicet in ulla re debitor sit mandanti.

CAPUT XIX.

*De tutela (procuracione).
Et in eo sunt sectiones tres.*

SECTIO I.

De elementis eius.

Quatuor sunt elementa tutelae: illa res, in qua fit tutela: ille, qui constituit tutorem (*procuratorem*): ipse tutor: dictiones tutelae.

Elementum primum.

Et haec sunt tres canones.

Canon primus.

Illā res in qua fit tutela (*procuratio*) capax debet esse commutationis, quemadmodum emptio, venditio, locatio, et anticipata datio pretii, et pignus, et satisfactio, et translatio iuris, et vectigal, et fideiussio, et societas, et tutela, et depositum, et ne-

gotiatio, et irrigatio, et foenus, et donum, et largitio, et elemosyna, et benedictio annuli in desponsatione. In his omnibus potest homo constituere tutorem (*procuratorem, vicarium*) personam aliam, quae ea adimpleat pro ipso. In illis autem, quae non suscipiunt commutationem, non est rata tutela; quemadmodum in benedictione coronarum, in conviviis, in oratione, et ieiunio, neque etiam in rebus criminosis, ut est direptio, homicidium, et moechia, et raptus. Non potest ergo aliquis constituere tutorem (*vicarium*) alium, qui ieiunet pro ipso, neque qui diripiat pro ipso.

Directio.

In confessione propterea tutela (*procuratio*) non est rata: et quamvis constitutur tutor in iudiciis, et confiteatur, quod debitor sit pecuniae, aut deliquerit, scilicet furatus sit, aut occiderit ille, qui constituit eum; non damnatur constitutor per confessionem tutoris sui: apud aliquos tamen damnatur. Ita et in iis, quae venalia non sunt, non est rata tutela. Ille ergo, qui constituit tutorem socio suo, ut colligat pro ipso ligna ex silva, aut venationem venetur, aut hauriat aquas; ligna quoque, et venatio, atque aqua illius sunt, qui ea colligit, venatus est, hausit; et non illius, qui cum constituit. Ita et in executione sententiae capitalis rata non est tutela, nisi cum fuerit praesens constitutor: scilicet ille, qui quaesivit ultionem fratris sui, qui occisus est, cum constituit tutorem (*vicarium*) alium, qui occidat occisorem fratris sui iussu praesidis, non potest ille tutor (*vicarius*) occidere occisorem, nisi adsit, et videat exquirens vindictam: fortasse

enim cum videbunt oculi eius, parceret, et tristitia affectus dabit veniam, implevis mandatum evangelicum, quod ait: dimitte, et dimittetur vobis.

Canon secundus.

Illā res, in qua fit tutela, subiecta debet esse constituti, eo quod ratum non sit homini constituere tutorem pro venditione servi, quem aliquando empturus est; aut pro solutione debiti pecuniae, antequam mutatus sit.

Canon tertius.

Illā res, in qua fit tutela, definita esse debet; et definitionis quatuor modos commemoramus.

Modus prius.

Cum aliquis constituit tutorem, et dicit: constitui te tutorem super omnia mea sive pauca, sive multa, rata non est tutela. Et si dicat: constitui te tutorem pro liberatione servorum meorum, et solutione debiti, et reatu meorum, rata est.

Modus secundus.

Cum dicit: constitui te tutorem, ut emas mihi servum christianum, rata est tutela: et si servum dumtaxat dicat, rata non est, quia fieri potest, ut servum christianum, qui non emitur (*sive venditur*) rursus emat tutor; aut patrem, sive fratrem illius, qui constituit ipsum, emat, et iactura contingat constituti in eo, quod perdere non vult.

Modus tertius.

Si suscipitur tutela cum confessione, nota debet esse quantitas, pro qua constituitur tutor. Reus ergo primum scire debet, quantum requiratur ab adversario suo, et postea constituat tutorem, qui si confiteatur pro ipso, debitor erit, qui solvat: et ita

creditor pro quantitate nota debet constituere tutorem, qui dimittat. Quamvis autem quantitas nota fuerit ei qui dicit: vende servum meum illare, qua vendidit talis equum suum; si nesciat tutor quantitatem, rata non est tutela, etiamsi sciat constituens.

Modus quartus.

Cum dicit: constitui te tutorem in omnibus controversiis meis, quae habeo cum omnibus adversariis meis, rata est tutela apud nos: at alii dicunt, quod debeat designare adversarios nominatim.

Elementum secundum.

Constituens non debet esse alienae auctoritati subditus: non licet ergo puero et puellae, qui statura perfecti non sunt, neque energumeno, constituere tutorem super res proprias; neque mulier potest constituere tutorem pro desponsatione sua, nisi ut curator eius illam despondeat. Neque servus potest constituere tutorem, nisi iussu domini sui.

Elementum tertium.

Ipse tutor masculus perfectus debet esse. Propterea mulier non constituitur tutrix, neque puer, neque energumenus, neque dissipator, neque decoctor.

Elementum quartum.

Cum dicit constituens: constitui te tutorem, aut concessi, ut facias sic, et sic; si non respondeat ille: constitutus sum, aut consensi, aut recepi ut sim tutor tuus, aut ut agam sic et sic ex parte tua, non est rata tutela. Et si cum audierit, taceat, nec quidquam respondeat, si quidem aliquam actionum earum, in quibus est tutela, gesserit, iam exinde factus est tutor, et debetur ei merces tutelae,

si ei fuerit determinata; et si non respondet, neque operetur, non est tutor. Et quandoque recuset tutor, potest cessare. Et cum diei constituens: constitui te tutorem ab hodierna die, sed ne opereris quidquam usque ad mensem, rata est tutela, et non debet operari; et si quidem antea operetur, potest constituens irritare operationem eius. Et si dicat constituens: tutor meus es, sed tamen te removeo, non confirmatur tutela.

SECTIO II.

De tutela (procuracione) vera.

Directio.

Tutela quatuor canonibus nititur: consensu tutoris: fidelitate eius: iure vindicationis eius: administratione eius quamdiu non abrogatur.

Canon primus.

Ille, qui consentit ut sit tutor (*ciculator*, *vicarius*), aut tutelae simplici et non determinatae consentit, aut tutelae determinatae. Et primi modi sex sunt typi.

Typus primus.

Ille, qui constituitur tutor simpliciter pro venditione, ob suum periculum trepidationemve fere non vendit, vel rem non vendit quae extra pretium, vel pretio minori, quam sit pretium aequale in pondere, neque pretio aequali in pondere, siquidem possit vendere ampliori pretio. Et si quid ex his agat, potest ille, qui constituit ipsum, irritare actionem eius, et hoc quamvis non praecedenter determinaverit, ne operetur quidquam simile; haec enim determinatione non

egent. Et siquidem ille, qui constituitur tutor simpliciter, tempore aestatis ut vendat nivem, non potest eam vendere in hieme; neque ille, qui vendere iubetur carbonem, potest aestate illum vendere.

Typus secundus.

Tutor simplex non potest vendere sibi ipsi, ita ut sit idem ipse emptor, et venditor; neque propinquis suis illis, quorum non recipitur testimonium pro ipso. Aliqui dicunt quod si non sine utilitate, aut sine damno vendat suis consanguineis, in potestate eius sit: et manifestum est, quod leges iubent, patrem proprie, ac specialiter vendere per se ipsum res suas. Et si constituit aliquis servum alienum tutorem, ut emat se ipsum a domino suo; siquidem nomine illius, qui constituit eum, confirmet venditori, quod illius, qui constituit eum, fiat servus: si autem nomine suo proprio agat, liberatur, et pretium solum debet illi, qui constituit eum. Et si ipse servus constituat alium tutorem, qui emat ipsum a domino ipsius; si nomine servi confirmet ille emptionem, liberatur servus, et sui ipsius fit. Quod si tutor agat nomine ipsius proprio, non liberatur ille, sed curatoris sui fit servus.

Typus tertius.

Ille, qui constituitur curator simpliciter ad vendendum, si definiatur ei tempus (1), non potest vendere ultra id: at si vero non definiatur, potest vendere usque ad tempus, quod ipsi placuerit, verum eum utilitate. Aliqui dicunt, quod ultra annum vendere nequeat.

(1) In margine legitur *venditio*.

Typus quartus.

Ille, qui constituitur curator simpliciter ad vendendum, non potest tradere rem venalem emptori, nisi postquam tradidit pretium constitutori eius. Ita et ille, qui constituitur curator ad emendum, potest tradere pretium venditori, et recipere rem venalem, et sic deinde illam tradere constitutori suo.

Et ille, qui constituitur curator ad faciendum iudicium cum adversario constitutoris sui, non potest soluta accipere iura: et ille, qui constitutus est ad recipienda iura, potest facere iudicium, eo quod sine iudicio non fiat solutio: et curator emptor, cum non confirmatur venditio, potest repetere pretium a venditore, et non potest relinquere pretium, aut quidpiam pretii illi venditori.

Typus quintus.

Curator simplex cum emit equum vitiosum, quia sit bonum pretium eius, si nesciebat curator emptor vitium, cogitur constitutor eius ad accipiendum equum: et si scivit et emit, potest constitutor eius illum non accipere, quia non concessit, ut vitiosum emeret. Et si non valuit vitiosus pretium suum, et novit curator vitium eius, cum emit eum, non cogitur constitutor eius ad accipiendum eum. Et si non scivit, similiter cogitur constitutor ad recipiendum eum. Quodcumque enim cum detrimento emit aut vendit curator scientia sua, potest constitutor actionem illius irritare; quia in utilitatem, non in detrimentum constituitur. Et curator, cum ipsi innotescit vitium rei venalis, si nondum tradidit eam constitutori suo, potest reddere venditori:

et si tradidit eam, absque concessione constitutoris non potest restituere eam, eo quod fieri possit, quod constitutor contentus sit vitio.

Typus sextus.

Curator, qui constituitur simpliciter super administratione speciali, non potest constituere alium curatorem ad eandem administrationem.

Et si super administrationibus multis constituitur simpliciter, si non possit perficere omnes, potest constituere curatorem super aliquas earum. Quidam tamen dicunt, quod non possit, sed id, quod potest administrare, administret; et id, quod non potest, relinquat. At rata non est haec sententia, eo quod ille, qui constituitur cum super omnia, omnia ipse exigit ab eo. Sed fidelem solum potest constituere. Et cum permittitur curatori a principali suo, ut constituat etiam ipse curatorem pro se ipso; constituit ita ut (*non*) removeat eum, scilicet curator primus curatorem secundum: nisi forte principalis permittat, ut removeat eum, quemadmodum permisit, ut constituat eum.

Directio.

Et haec ex modis typi primi. Typi autem modi secundi, idest tutelae definitae, hi sunt.

Typus primus.

Cum dicit principalis curatori: vende rem hanc, aut res meas tali, aut in loco tali, aut nummis, aut denariis, aut *prothesmia* nominata, non potest vendere, nisi eo modo, qui definitus est ei. Cum ergo dicet: vende Abrahamo, non potest vendere Isaaco. Et cum dicet: vende centum, neque vendas (*emas*) pluris, non potest emere (*vendere*) centum et uno.

Et si dicat: eme (*vende*) centum dumtaxat, non potest minus quam centum, et potest vendere pluris, quia bonum praestantius facit, et non repugnat principali suo, qui cum non impedivit, ne venderet pluris. Et ita cum dicit principalis procuratori: eme mihi aedem talem biscentum, si emat centum, firma est emptio, quia negotium utile gessit: at si vult ei ne venderet minus, quam biscentum, non potest vendere centum. Et si dicat: vende (*eme*) centum assibus, et vendat centum denariis, etsi negotium utile gesserit, venditio non est firma, quia non ex mandato fecit. Et si dicat: eme centum cum experimento (*vende cum mora, seu habita fide de pretio*), et emat (*vendat*) centum praesente pecunia; aliqui dicunt, veram esse venditionem, quia negotium utile gessit; alii vero dicunt, veram non esse, quia contradixit.

Typus secundus.

Cum dat denarium, et dicit: hoc eme mihi unam ovem; si emat duas oves, quae unius denarii valoris sint, eodem denario, non est vera emptio, neque si unius denarii cum dimidio sint valoris. Si autem duas oves, quarum unaquaeque sola denarium valeat, emat, vera est emptio, quia perfecit mandatum, et superaddidit negotium utile. Et si dicat: vende ovem hanc meam uno denario, ipse autem vendat eam denario, et ove alia, quae denarium valeat, non est vera venditio, quia gratis accipit ipsum denarium tunc: at si ovis illius dimidium vendat denario, et dimidium aliud ove, quae denarium valeat, vera est venditio, quia negotium utile gessit.

Typus tertius.

Si constituatur procurator, ut emat (*vendat*) equum aut mulum mille, ipse autem emat (*vendat*) dimidium eius quatuorcentum, vera est emptio (*venditio*), et principalis non debet recipere dimidium muli; si autem rursus emat (*vendat*) procurator dimidium eius alium quatuorcentum aliis, ita ut summa sit octingentorum, non potest tunc principalis accipere mulum, quia emptio uniuscuiusque partis eius non est rata: ergo neque emptio totius rata est. Et cum dicit: eme mihi decem oves a tali, non potest emere ab eo, et ab alio: et si illum non nominet, sed dicat: eme mihi oves ab aliquo, aut ab alio, potest quinque ab uno, et quinque ab alio.

Typus quartus.

Cum dicit principalis procuratori: eme mihi res, quarum emptio rata non est in lege, dissolvitur procuratio, et non confirmatur.

Typus quintus.

Procurator in iudiciis non potest contra principalem suum confiteri debitum, neque delictum, neque recipitur testimonium eius favore principalis sui: neque postquam absolvitur a procuratore, recipitur testimonium eius, quia naturaliter inclinatur ad confirmandum verbum suum, quod locutus est, cum procurator esset.

Typus sextus.

Cum constituit aliquis duos procuratores, ut faciant iudicium pro ipso cum suo adversario, non potest unusquisque eorum seorsum ab altero iudicium facere: quemadmodum neque unusquisque eorum seorsum, pro-

terquam ex testamento, curare potest administrationem. Aliqui tamen dicunt, quod harum procuratorum diversa sit ratio.

Typus septimus.

Cum dicit: solum accipe illud, quod est mihi apud *talem*; cum moritur ille *talis*, non potest procurator solutionem eius rei accipere ab heredibus illius. Et sic si dicat: vende triticum, quod pigneravi apud *talem*, si amisit triticum ille *talis*, potest procurator accipere triticum simile illi tritico, et non potest vendere illud, quia triticum primum, et non hoc ultimum, vendere eidem concessit.

Typus octavus.

Cum dat principalis mille nummos procuratori, et dicit: eme mihi his equum; ipse autem cum conditione experimenti emat; si principalis voluerit, non accipit equum. Et si dicat: eum conditione experimenti eme, et postea solve hos mille, qui apud te sunt, pro pretio eius; ipse autem statim solvat pretium eius, et non emat cum experimenti conditione, vera est emptio, et addidit in bonum procurator; nam si apud ipsum mansissent mille, et periissent, principalis iacturam fecisset, et alios mille coactus fuisset praeprare, etolvere pro pretio equi, quia procurator iacturam non patitur, et dum festinans solvit, liberavit principalem ab accidenti damno.

Typus nonus.

Si dicat: vende equum meum *tali* mille, et vendat eum bismille, non est rata venditio, quia fieri potest, quod cogitaret lucrari sibi gratiam apud illum emptorem. Et si dicat: vende equum meum mille, et vendat

dimidium eius mille, rata est venditio: at si minus, quam mille vendat dimidium eius, non est rata, quia fieri potest, ut dimidium aliud non habeat in promptu alium emptorem ad conficiendum mille. Et si dicat: vende duas oves meas denario, et unam vendat denario; aliqui dicunt, quod iam tum cessat procuratio eius a venditione illius ovis alterius; et aliqui dicunt, quod non. Et si dicat: eme mihi equum mille, et emat mille et amplius, cogitur principalis ad accipiendum eum. Et aliqui dicunt, quod recipiat illum mille, et procurator de suo amittat centum. Et eum contra id quod praecipitur, procurator vendit, cessat venditio, potestque principalis non vendere, neque tradere emptori quidquam rei venalis: et ita si contra ac praecipitur, emit et solvit illico e bonis principalis, cessat emptio; et si cum debito emit, et non confirmat emptionem nomine principalis, ipse procurator cogitur ad recipiendum rem emptam, et non principalis: et si nomine principalis emit, neque ipse cogitur ad recipiendum, neque principalis.

Canon secundus.

Credulitas de fidelitate procuratoris. Ergo si pecuniae dilabuntur, et pereunt in manibus eius, quamdiu non ostendatur, quod fraudulenter egit, non exigit pro eis principalis quicquam, neque procurator detrimentum patitur, quia fidelis est: et si cum exigantur pecuniae ab eo, cuius fidei commissae sunt, is contradicat, tunc non fidelis minister habetur, et fideiussor reputatur illius rei, quod eius fidei concredita fuit; scilicet solvit, quod perit in mani-

bus eius, et quamvis non contradicat, non tamen se excuset, dicens quod non potuerit, aut quod in balneo fuerit, aut convivio: tunc omnis rei, quae exigitur ex venditione, quaeque exigitur ab eo, et non dederit, habetur fideiussor. Rursus si lucretur sibi, aut possideat utilitatem pecuniariam, quae fidei eius commissae sunt, sit fideiussor. Si vero fraudulenter non egerit, neque contradixerit, et vendat aliquid, ac illius pretium accipiat, quod postea perdat, non habetur fideiussor, neque detrimentum patitur apud suum principalem. Et cum permittitur ipsi procuratori, ut vendat decem, potest vendere novem, et non potest vendere octo, et si vendiderit octo, potest principalis irritare venditionem, si maneat, et rursus accipere rem venalem de manibus emptoris, si maneat: et si perierit in manibus emptoris, cogitur emptor ad solvendum decem, et hic damnum duorum repetat a procuratore. At aliqui dicunt, quod non: sed principalis octo solum exigit ab emptore, et duorum ipse damnum petat a procuratore; et non emptor, et primum ratum est. Et eum vendit aliquid procurator, et relinquit pretium emptori tanquam donum de proprio, ex proprio debet solvere pretium principali suo.

Canon tertius.

Convenientia exactionis (*ius vindicationis*) procuratoris; et in eo sunt typi tres.

Typus primus.

Cum vendidit curator aliquid, et traditum accepit pretium, principalis absque causa exquirat ab emptore, ut solvat: et si non acceperit, sic procuratorem interpellat, ut

solvat pretium, et procurator interpellat principalem. Et aliqui dicunt, quod curator non interpellatur ab emptore, quia mediator tantum est, et non venditor: at id probatum non est.

Typus secundus.

Cum vendidit procurator aliquid, accepit pretium, idque perit in manibus eius, eum innotecit dominus venalis illius rei, et eripuerit ipsam e manibus emptoris, apud nos quidem principalis debet solvere pretium emptori: at apud aliquos procurator debet solvere, quia ipse perdidit; sed hoc ratum non est, quia principalis deliquit, qui rem non suam dedit vendendam: et procurator, quamdiu in dolo non sit, non patitur detrimentum.

Typus tertius.

Cum emit procurator bovem, fureto sublatum a fure, et moritur bos apud procuratorem, eum innotecit dominus bovis, a fure illo, qui vendidit, exquirat suum, et non a procuratore, apud quem mortuus est, neque a principali: et si bos vivus sit, bovem suum accipit a procuratore, et procurator exigit pretium a fure.

Canon quartus.

Tribus de causis absolvitur procurator a procuracione.

Causa prima.

Si principalis abroget suum procuratorem, amplius non poterit procurator administrare quidpiam; et si administraverit, administratio eius non erit rata: et quidem si praesenti tempore audivit famam solutionis suae, cessat eius administratio, et non antequam audierit. Aliqui vero dicunt, quod abrogatur etiam, ante-

quam audiat, atque cessent administrationes eius. Certe principalis debet testes adducere super se ipso, quod abrogaverit procuratorem suum: nam sine testibus non recipitur verbum eius de irritatione administrationum procuratoris sui.

Causa secunda.

Ipse procurator quando semet abdicat, absolvitur a sua procuracione, et amplius ratae non erunt administrationes eius: et si renunciaret procuracioni, et dicat: non sum, neque fui procurator talis; si oblitus, aut ob aliquam causam velit occultare suam procuracionem, non absolvitur: at si sciens, neget, absolvitur.

Causa tertia.

Procurator cum energumenus fit, quamvis minime energumennatus, uti est stoliditas, absolvitur a sua procuracione. Homo cum constituit procuratorem servum suum super negotia sua, si postea liberaverit eum, non cessat procuratio, nisi cum abrogaverit eum.

SECTIO III.

De contentione procuratoris.

Directio.

Tribus modis contendunt procurator, et principalis eius: de procuracione, et modis eius: de administratione: de solutione pretii.

Modus primus.

Cum dicit procurator: constitui me procuratorem tuum, et dissentiat principalis, dicens: te non constitui; aut dicat procurator: constitui me, ut venderem totam vineam, et contradicat principalis, dicens: minime, sed dimidium eius.

Aut dicat procurator: constitui me, ut emerem habita fide de pretio, ac dicat principalis; minime, sed cum parato pretio. Et si dicat: constitui me, ut emerem viginti, et ille neget, dicens: minime, sed decem; in his omnibus verbum principalis recipitur, qui negat.

Directio.

Cum vendit procurator habita fide de pretio, et dissentit principalis, dicens: parato pretio dixi, ut vendas: si extat res venalis resumit ipsam principalis. Si autem dicat emptor, quod non tanquam a procuratore emi, adiuretur, quod nesciret, illum esse procuratorem. Tunc principalis accipiat pretium rei venalis a procuratore, et dum completur *prothesmia*, accipiat procurator id quod perdidit cum damno principalis ab emptore. Et si pretium dilatum maius fuerit quam paratum, excessus non est procuratoris, neque principalis, neque emptoris: et cuiusnam sit, dubitant multi.

Directio.

Cum emit procurator vineam biscentum, si dissentiat principalis, ac dicat: centum dixi tibi, ut emas; si pretio praesenti emit, aut cum dilatione, et scivit venditor, quod procurator esset, potest principalis cessare ab emptione, et restituere venditori vineam: si autem cum dilatione emit, et nescivit venditor quod procurator esset, cum iurabit principalis, quod non concessit procuratori, ut emat biscentum, tunc damnum patitur procurator, et solvit pretium principali, et manet vinea procuratori, neque potest principalis, neque curator illam restituere venditori. Aliqui vero dicunt, quod

procurator non cogatur possidere vineam, quia illam non tamquam sibi ipsi emit. En enim cum dicit aliquis socio suo: emisti a me aedem meam, et neget ille, ac dicat: non emi ipsam; non potest dominus eius ipsam possidere, quia confessus est, quod exiit ab ipso, et non est ipsius. Et si ita, quomodo faciemus? dicimus, quod debet ille, qui iurat, quod non emit, reverti, ac dicere: si emi, cum solvo ipsam emptionem; et ita potest dominus aedis dominari aedi. Et si non dicat, aliqui asserunt, quod dominus aedis vendat ipsam, et possideat pretium eius, ipsam autem non possideat. Alii vero dicunt: quod non: sed possideat eam, eo quod negatio emptoris negotium disturbat: ergo venditor potest ipsam pecuniam suam possidere.

Modus secundus.

Cum dicit procurator: vendidi, aut emi, aut liberavi, aut perierunt pecuniae tuae, quae mecum: et neget principalis, ac dicat: non vendidisti, neque liberasti, neque perierunt pecuniae meae, quae tecum; procuratori iuramentum deferimus, eo quod ipse magis sciat actiones sui ipsius. Et ita si dixerit procurator: non mansit tibi mecum quidquam, sed pervenire ad te feci tuum, ipse adiuretur. At si moriatur procurator, non possunt iurare heredes eius, quod non mansit apud ipsum quidquam; sed principalis adiuretur, quod solum non accepit proprium. Et si dixerit procurator principali: apparitori tuo tradidi tuum, non recipitur verbum eius: et principalis cum interpellat procuratorem, ut restituat id, quod est apud ipsum, potest non restituere,

donec adsint testes, et tum coram eis restituat, ita ut si contingat contentio, neque iuret, neque adiuret. Et cum dicit principalis procuratori: solve debitum, quod est contra me, coram testibus debet solvere. Si autem solvit, et testes non adhibeat, ac neget creditor, et iuret, quod non receperit solutionem, tunc procurator damnum patitur, si cum non adesset principalis, solvit: quod si coram principali solvit, principalis damnum patitur. Et debitor cum fatetur procurationem alicuius constituti, a quo solutionem accipiat, potest non solvere, donec adsint testes, et coram eis solvat: contra ac ille, apud quem sunt facultates alicuius mortui, si fateatur, quod talis vir sit heres illius mortui, et non sit heres alius praeter eum, tunc non potest non tradere heredi illi facultates, quamvis testes non adsint.

Modus tertius.

Cum exigit principalis pretium ab emptore, et dicit procurator: ego solum accepi ab eo, sed perit pretium de manibus meis, si concesserat ei, ut acciperet solutionem pretii, quando concessit ei, ut venderet, cessat exquisitio eiusdem ab emptore: quod si non concesserat ei, ut acciperet solutionem pretii, principalis ab emptore exigit pretium, et emptor resumat a procuratore id, quod traditum ei fuit, et perdidit. Et cum dicit principalis procuratori: pretium solum accepisti ab emptore, et ille neget, ac dicat: solum non accepi; si tum principalis adducat testes, dicat autem procurator, quod solutionem accepi, sed perit pretium de manibus meis, aut tibi detuli; non recipitur

verbum eius, et iuramentum ei non defertur, quia innotuit fraus eius, sed cogitur ad solvendum pretium principali; et quamvis adducat testes, quod perit, aut detulit, non confirmatur ipsius testimonium, eo quod funditus verbum eius deletum fuit per negationem eiusdem: at si constitnat testes, postquam negavit se detulisse pretium principali, ratum habetur testimonium, neque amplius detrimentum ullum patitur.

CAPUT XX.

De confessione (adfirmatione).

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De clementis eius.

Directio.

Quatuor sunt elementa confessionis (*adfirmationis*): confessor: is, cui fit confessio: id quod confitemur: dictio.

Elementum primum.

Enimvero quicquid fatetur adversus se ille, qui minor non est, neque energumenus, neque dissipator, neque servus, neque decoctor, neque infirmus, recipitur confessio eius adversus propriam personam, cum possibile fuerit ei operatio illius rei.

Et puer, cum confitetur aliquid, si dicat: vir factus sum, neque sciatur anni eius, incremento pili pubis probatur. Dissipatoris autem, de pecuniis solum non recipitur confessio eius: in delictis autem, in quibus ipse delinquit, et in remissione delictorum, quae in ipsum committuntur, recipitur. Et mulieris stultae, cum confitetur, se uxorem esse talis,

quamdiu non innolescat vir eiusdem alius, cum testibus recipitur verbum eius.

Servus cum fatetur, se occidisse, aut furtum commisisse, occiditur, aut amputatur manus eius; neque potest dominus eius repugnare, dicens: ego quid deliqui, ut perdam pretium servi mei? Et cum fatetur servus, quod perdidit pecunias alicuius, si non confirmatur verbum eius per testes, quos constituet dominus ille pecuniarum, non debet dominus eius solvere quidquam: et si confirmetur verbum eius, debet dominus solvere debitum, quod est contra ipsum: et si concessum ei rursus fuerit, et fateatur se debitorem; cum fit absque confirmatione et testibus, potest non solvere dominus eius. Et de confessione decoctoris supra egimus.

Infirmus cum fatetur intra alieni, quae habebat penes se, recipitur verbum eius: et de iuribus heredum eius non recipitur; scilicet eum filium habuerit, et fateatur, quod omnia, quae habet, fratris sui sunt, aut uxoris suae, non recipitur verbum eius. Et ita cum habuerit fratrem, et fateatur pecunias, quae apud ipsum sunt, uxoris suae esse, et non suas.

Directio.

Cum fatetur infirmus: bona mea uxori meae dedi donum, et ea tradidi illi, antequam aegrotarem, cum sanus essem: aut fratri meo, aut filio patri mei; aliqui recipiunt verbum eius, aliqui vero non: at ratum est, ut si adsint testes, recipiatur. Et cum fatetur infirmus: hac pecuniae, quae mecum sunt, talis alieni sunt: deinde fateatur: debitor sum alteri; creditor ille nihil accipit, quia

cum confessus est infirmus debitori ipsius creditum, absque pecuniis fuit. Et si primum fateatur: debitor sum tali: deinde fateatur: pecuniae, quae sunt mecum, sunt talis alieni, atque moriatur; tum creditor ille nihil accipit, quia debitor eius sine pecuniis mortuus est.

Et cum fatetur infirmus debitum, quod absorbeat totam ipsius possessionem, ac moriatur; deinde fateatur heres eius, quod etiam tali aliquid aliud debebat creditor, quod heres confessus est, nihil accipit. Similiter et debitum, quod innovatur post mortem eius, scilicet si effoderit puteum se vivo, et post mortem ipsius ceciderit in eum bos alicuius, ac perierit, dominus bovis nihil accipit, quando nihil superest creditoribus primis.

Elementum secundum.

Is cui fatetur confessor. Et huic duae sunt definitiones.

Definitio prima.

Ut aequa dictio sit, nam si dicat: debitor sum huic asino, vera non est confessio eius; at si dicat: propter hunc asinum debitor sum mille, vera est confessio eius, et dominus asini solutionem accipit mille. At si dicat: huic servo debitor sum mille, vera est confessio eius, et dominus servi solutionem accipit mille: et si dicat: debitor sum mille infanti, qui est in ventre mulieris talis, si non dixerit, causa legati, aut hereditatis, vera non est confessio eius, eo quod promissionem vacuum tunc denotet confessio eius: et ipse infans, si mortuus nascatur, si causa legati, quod eidem legatum est, adiudicentur ei mille per confessionem, heredes ipsius infantis

acquirunt mille. Et si causa hereditatis, neque heredes infantis, neque heredes illius, qui confessus est, sed reliqui heredes illius, qui hereditatem reliquit, acquirunt mille. Et si vivus nascitur, et fuerit plusquam natus, scilicet gemelli, aequaliter acquirunt, quavis unus ex eis masculus fuerit, et alia femina. Et infans, qui post annum a confessione nascitur, nihil accipit, quia nondum configuratus fuerat.

Definitio secunda.

Ut mendacem non reddat ille, pro quo confessio fit, confitentem. Itaque cum fatetur aliquis: debitor sum tibi centum, et dicat ille talis: mentiris, et nihil mihi debes, nihil ei datur. Et si redeat, ac dicat: verax es, ego erravi, eum dixi, quod non deberes mihi, recipitur verbum eius, et datur ei aliquid. Si autem confessor redeat et dicat: debitor non sum, erravi, dicens; debitor sum, non recipitur verbum eius.

Elementum tertium.

Id, de quo fit confessio, et hoc ipsum proprium debet esse confessoris, et in manu eius, et sub speciali dominatione ipsius. Et cum dicet aliquis: haec aedes mea est, et nunc talis viri est: non est vera confessio eius, quia eodem tempore pro se, et pro alio illam emittit. Et cum dicet: aedes mea, aut pecuniae meae talis viri sunt, non est vera confessio eius, sed debet dicere: aedes haec, aut pecuniae istae, quae meae sunt, nunc confessus sum, quod mea non sint, sed talis viri. Et cum de re non sua confessionem edit aliquis, haud confessio reputatur verbum eius, sed testimonium. Cum ergo dicet: servus

talis liber est, et non servus; si non recipitur testimonium eius, potest rursus emere eum, quia tamquam is, qui e servitute vult liberare eum, liberum emit: et quomodo rursus subiciet eum servituti? Et si dicat: talis vir rapiendo rapuit servum, qui est penes ipsum, et non est ipsius proprius, sed alterius, non potest emere eum, eo quod non adsit hic scopus liberandis servi illius e servitute.

Elementum quartum.

Dictio: cum fatetur aliquis: talis vir habet adversus me creditum, vel penes me centum, debet solvere. Quod si creditor dicat: creditor sum tui centum, ipse autem dicat: appende ea; aut accipe illa; aut, fieri potest, aut, non; aut, forsitan; aut, fortasse; aut, opinor; non debet solvere: nam fieri potest, quod iracundia percitus, aut per ironiam, aut irridens dixerit haec. At si dicat: utique; aut, verax es; aut, creditor es; aut, fateor; debet solvere. Et cum dicat creditor: non sum creditor tui mille; ipse autem dicat, amen; aliqui dicunt, quod confessus sit se debitorem; alii vero, quod non; sed quod verbum creditoris confirmaverit, quasi dicens: utique veritatem dicis, quod mei creditoris non sis.

SECTIO II.

De terminis indefinitis.

Directio.

Multi sunt termini indefiniti sensus, qui in confessione usurpantur, sed novem tantum necesse est commemorare in loco hoc.

I.

Cum fatetur aliquis: est tali viro

creditum aliquid adversus me; interrogetur ab episcopo, quid sit hoc aliquid. Itaque si dicat nummum unum, aut denarium unum, aut placentam unam panis, recipitur verbum eius: si autem dicat: unum granum tritici, aut hordei, aut quidpiam simile, non recipitur verbum eius: sed exactor interrogetur, quanti sit creditor adversus illum; et si dicet, usque ad mille nummos; si neget ille, qui confessus est, quod deberet aliquid, non iam ipse iurat, quia innotuit dolus eius, eo quod confessus sit, quod ei aliquid deberet, et postea abscondit illud, et declaravit, quod licet aliquid esset, tamen nullius momenti videretur: superest igitur, ut exactor iuret, et solutionem accipiat.

II.

Cum fatetur: rapui a tali aliquid, et ubi interrogatur, quid? dicat animam eius, aut mentem eius, aut cor eius, haud ratum habetur verbum eius: et si dicat: habet aliquid penes me, uti ille, qui fatetur, habet aliquod creditum adversum me talis, existimatur.

III.

Cum fatetur: debeo facultates tali, quamvis in pecunia, aut auro, aut in animalium possessione, aut in vestimentis, aut in melle, aut unguento, aut vino illas declaret consistere, recipitur verbum eius; nam facultates non illa solum, quae iugulantur, vocantur: super fundos autem et hortos, et domos non cadit nomen facultatum. Nomen vero proventuum super omnia cadit. Et si dicat: facultates ingentes debeo tali, vel eiusdem sunt apud me; aliqui dicunt, quod in summa minore biscentum nummorum non recipitur verbum eius, si declaret eas.

IV.

Si dicat : debeo tali magis , quam ille debet tali , aut magis quam sit in manibus talis , recipitur verbum eius , et illi interrogabuntur.

V.

Et cum dicet : debeo tali nummos circiter ; si eos declaret esse duos , recipitur verbum eius . At si dicat : circiter duos nummos ; non recipitur verbum eius , nisi declaret eos esse ampliore numero.

VI.

Cum dicet : sunt ei penes me mille , et nummi , unius nummi debitor habetur ; et de mille interrogetur , quid sint . Et ita si dicat : quinque , et decem nummi ; decem nummi rati habentur , et de quinque interrogetur . Contra vero si dicat , quindecim nummi , non interrogatur tunc de quinque , quid sint : et de viginti , et quinque divisae sunt opiniones an quinque et decem similis sit locutio , ac decem et quinque ; et iuxta disquisitionem veram opinio prima vera est ; at iuxta morem sermonis , secunda.

VII.

Cum dicet : debeo illi nummum : ipse nummus minus quam sex quadrantes non reputatur , videlicet decem nummi septem sicli , et iuxta morem conversationis localis declaratur utrum probati sint an viles . Certe nummi per quadrantes , aut scemune (*quadrantis genus*) , aut obolos non explicantur , videlicet , si quis confiteatur : illi debitor sum decem nummorum : interrogatus dicat : debitor illi sum quadrantium , et quadrantes fabricavi nummos . Et cum dicet : illi debeo centum nummos in numero : centum nummos in statera debet sol-

vere , et non centum , qui non ponderant centum : et si quinquaginta numero , qui ponderent centum , solvat , nisi velit creditor , non recipit . Et si dicat : debeo ei ab uno usque ad decem , decem solvit , et non octo , quemadmodum aliqui iniique iudicant , scilicet ambos fines non concludentes.

VIII.

Termini supellectilium . Et hic sunt quatuor typi.

Typus primus.

Cum dicet : est ei apud me oleum in cornu , aut farina in olla , aut butyrum in lagena , aut ensis in vagina , aut mel in amphora , aut vinum in torculari , aut asinus in stabulo , aut servus in cuius capite est linteelum , aut equus super cuius dorsum est ephippium ; cornu , aut olla , aut lagena , aut vagina , aut amphora , aut torcular , aut stabulum , aut linteelum , aut ephippium non debet tradere , quia materias solum , se debere confessus est . Et cum dicet : est ei apud me cornu , in quo est oleum , aut vagina , in qua est ensis , cornu , et vaginam solum debet : et ita alia.

Et cum dicet : est ei apud me annulus , et elaboret , incidatque , ut sigillum ex eo educat , non liberatur ; sed etiam sigillum eius expetitur : et cum dicet : est ei penes me asina , quae fert pullum in ventre , etiam pullus domini est asinae . Contra si dicat : est ei apud me sigillum in annulo , aut pullus in ventre asinae : heic enim sigillum absque annulo , et pullus absque asina.

Typus secundus.

Cum dicet : sunt ei apud me mille nummi in hac pera , peram non debet : et si non fuerint in ea num-

mi, debet solvere mille nummos : et si fuerint in ea minus, quam mille, non debet supplere eos, sed id, quod est in ea, solvere debet : at si dicat : mille, quae in hac pera ; debet supplere, si minus sint.

Typus tertius.

Cum dicat : sunt tali in hoc servo meo mille nummi, interrogetur ab episcopo, qualiter ; et si dicat : illum appendisse in pretio eius mille ; iterum interrogetur : tu quantum appendisti ? et si dicat : mille, tunc ipse servus inter ambos erit, et dimidium pretii eius sive mille, sive plus, sive minus, debetur unicuique eorum. Et si dicat : deliquit in ipsum delictum servus meus, quantum mille valent ; mille debet solvere, aut servo privetur.

Typus quartus.

Cum dicat : sunt ei in his facultatibus, quae mecum sunt, aut in hereditate patris mei mille nummi, mille debet solvere illi, cuius in favorem confessus est. Et si dicat : sunt ei in facultatibus meis, aut ex hereditate patris mei mille, non debet solvere quidpiam, eo quod fieri possit, quod promittat ei donum, et potest non dare.

IX.

Cum dicat : est ei penes me nummus, unum solum nummum debet : et si nummum et nummum et nummum dicat ; aut nummum, et duos nummos, tres nummos debet.

Et si dicat : nummum, deinde nummum ; duos nummos debet.

Et si dicat : nummum infra nummum, aut supra nummum, aut infra eum nummum, aut supra eum nummum, unum solum nummum de-

bet : et si nummum eum nummo, aut cum ipso nummum, duos nummos debet.

Et si dicat : nummum sane, nummum debet.

Et si dicat : duos sane nummos, duos tantum debet.

Et si dicat : nummum sane denarium, nummum, et denarium debet.

Et cum confitetur die parasceves : sunt apud me tali mille nummi ; et confiteatur rursus die sabbati : sunt apud me tali mille nummi ; mille tantum debet solvere.

Verum si scernat ambas causas amborum millium, tunc duo millia debet.

Et ita quamvis duo testes testificentur adversus eum, quod die sabbati confessus est mille pro tali : et duo testes alii testificentur adversus eum, quod die dominica rursus mille ipsi illi tali confessus est debere, mille solum debet, quamvis die dominica syriace confessus sit mille, et die alia lingua alia, puta armenice aut persice.

SECTIO III.

De non consensu verborum confessionis.

Directio.

Verba, quae non consentiunt, illa quae destruant invicem, vocamus : et ipsa destructio aut totalis est, aut partialis. Et totalis quidem septem sunt modi.

Modus primus.

Cum fatetur : sunt contra me mille tali ex mercede fornicationis, nihil omnino debet ; eo quod sicut fornicatio illegitima est, merces quoque

eius magis est irregularis. Et si dicat : sunt tali mille, si vult Deus ; similiter nihil debet, eo quod similis sit illi, qui dicit : fortasse tali sunt contra me. Et si dicat : sunt tali contra me mille nummi, cum erit principium mensis ; aut cum erit initium mensis, sunt ei contra me mille ; si ostendat, quod spatium intermedium *prothesmia* sit, debet ; alias non. Et ita si dicat : sunt tali contra me mille ; si velit, non debet, eo quod promissioni simile est verbum eius.

Modus secundus.

Cum dicat : sunt tali contra me mille, sed non iure : aut sunt ei contra me mille, verum solvi ei : et deinde si possit ostendere, quod absque iure fuerint, aut quod iamdiu solverit ; tunc resumit ea mille, quae dederit.

Modus tertius.

Cum dicat : sunt tali supra me mille cum *prothesmia* ; aut sunt ei mille ex pretio aedis ; si tradet mihi aedem, tradam ei mille, recipitur verbum eius.

Modus quartus.

Si dicat : sunt tali contra me mille, et cum praeparat mille, ut det illi tali, dicat, quod depositum fuit apud me ; potest ille talis dicere, quod mille, quae dixisti mihi esse contra te, diversa sint a mille his depositi. Et si dicat : sunt contra me tali mille, et cum praeparat ipsa, dicat, quod depositum fuerit contra se, recipitur verbum eius, et non potest ille talis dicere : mille, quae confusus es mihi esse contra te, alia sunt a mille istis depositi.

Modus quintus.

Si dicat dominus aedis alicui : haec aedes tibi est, ut habites in ea : po-

test dominus aedis educere illum ex aede, quandocunque voluerit. Et ita si dicat : tibi data est, potest illum educere, cum vult : et donum, quod non tradidit, simile facere confessioni suae.

Modus sextus.

Cum dicat : pigneravi et tradidi, aut dedi et tradidi, deinde dicat quod solo sermone dixi quod tradiderim, cum actu non tradidissem, adversarius eius, si litiget, iuret, quod etiam actu tradiderit, et deinde ipsius fiet illa res, et rata habebitur. Et ita, quamvis testes adducat pro se, quod tradiderit, potest ille dicere : actu non tradidi, et adiuretur colligator eius. Et manifestum est, quod ille, qui non novit syriacum sermonem, et fateatur syriace, quod tradidi, potest dicere : nescivi, quid dixi, et actu non tradidi.

Modus septimus.

Dum dicat : hic annulus Abrahami est : deinde dicat : non, sed Isaaci est ; si tradat illum Abrahamo, non est Isaaco cum ipso verbum : sed si Isaac, confirmaverit, annulum suum esse, eum accipiet de manibus Abrahami. Et ita si dicat : rapui annulum ab Abrahamo, sed Isaaci est ; aut dicat : Isaaci est, sed rapui eum ab Abrahamo, nihil debet Isaaco, sed Isaac ad Abrahamo illum sumat.

Directio.

Destructionis autem partialis sunt hi modi tres.

Modus primus.

Cum dicat : sunt ei decem minus, novem : unum tantum debetur. Et cum dicat : sunt ei contra me decem, minus decem, non recipitur verbum eius, eo quod irrationale sit, sed decem debet solvere.

Modus secundus.

Cum dicit : sunt ei contra me mille nummi, minus uno minuto, uti illius, cuius pretium imminutum est uno minuto, recipitur verbum eius. At pretium minuti diminuti e mille nummis debet ponere. Et si mille aut amplius ponat pretium eius, etiam mille, quae imminuta non sint, debet solvere.

Modus tertius.

Cum dicit : haec aedes talis viri est, praeter unam domum e domibus eius; aut hic annulus talis viri est, praeter sigillum eius; aut hi boves decem talis viri sunt, praeter unum, recipitur verbum eius : et debet ostendere illum unum, qui non est illius talis : et si antequam ostendat eum, moriantur novem, et unus maneat, potest dicere : de hoc dixi, quod ipsius non erat, et recipitur verbum eius.

CAPUT XXI.

De deposito.

In eo sunt sectiones tres.

sectio I.

De elementis, et canonibus eius.

Directio.

Quatuor sunt elementa depositi : ponens ; receptor ; ipsum depositum ; dictio. Et illud quidem, quod ponitur, dicitur depositum : suscipiens debet invigilare custodiæ, ponens autem ac susceptor, uti principalis et procurator debent esse ; nam susceptor procurator est, qui constituitur ad custodiam depositi. Itaque ille, qui accipit depositum a puerulo, si pereat apud ipsum, solvit : nonnulli vero dicunt, quod si timet, ne perdat ip-

sum puer, et accipiat ipsum ab eo, et casu perierit, non solvit, eo quod instar illius sit, qui liberat ovem a lupo : et manifestum est, quod si perierit apud ipsum aliquid, non solvit. Et cum apud puerum parvum ponet aliquis depositum, et illud perdat puer ille, secundum aliquos, solvit puer ille, at secundum aliquos, non ; et secundum ratum est. Et cum apud servum perfectum statura ponet aliquis depositum, et is perdat ipsum, non potest ponens vendere servum, et solutionem proprii accipere, neque damnum inferre domino eius ; sed pretium depositi debitum manet infixum servo, ut si liberetur, solvat.

Dictio autem est illa, qua dicit ponens : custodi has facultates, aut deposui eas apud te, aut posui, aut tradidi : et cum sumit depositum susceptor, iam exinde acceperit ipsum, et si surgat, et relinquat ipsum, non accipit illud : et si ponens primum surgat, et relinquat ipsum ante susceptorem, non confirmatur depositum.

Directio.

Et canones depositi sunt hi. Cum forte ponens, aut susceptor energumenus fit, aut moritur, non amplius confirmatur depositum, sed cessat ; et potest susceptor, vel etiam debet, ipsum conservare : si tamen absque negligentia eius perit, non solvit : et quotiescumque petit ipsum ponens, debet concedere, ut illud sumat.

sectio II.

De causis octo, quae obligant susceptorem ad solutionem.

Causa prima.

Ille, qui accipit depositum, non

potest ipse illud commendare apud alium absque causa necessaria; et si commendaverit, et perierit apud illum, debet ipse susceptor prius solvere ponenti pretium depositi. Si autem causa necessaria vocat, videlicet si in promptu ei sit iter, et velit domino suo reddere depositum, et si non possit, episcopo commendet, et si nequeat, alicui viro fideli, cum quidem unum ex his facit, non debet solvere, si pereat: et si neque apud aliquem fidelem possit ipsum deponere, apud hominem non fidelem deponat ipsum, aut relinquant, quomodo est; et non solvit, si pereat, propter necessitatem. Nonnulli vero dicunt, quod non possit ipsum commendare homini non fideli, neque ipsum relinquere, sed iter suum deserat, et sedeat ad eiusdem custodiam; aut in se suscipiat, quod si pereat, solvet, et deinde ipso relicto adgrediatur iter suum. Et manifestum est, quod si possit ipsum restituere domino ipsius, et omitat, et apud episcopum deponat illud, si pereat, solvit: et ita si possit episcopo commendare ipsum, et homini fideli ipsum commendet, si pereat, solvit.

Causa secunda.

Susceptor depositi cum vult iter adgredi, non potest sumere depositum secum in via: et si sumat secum, ac perit, debet solvere. At si causa necessaria vocet, ut sumat ipsum secum, videlicet incendium loci, in quo est, aut captivitas, potest ipsum sumere secum, cum fugit, et si pereat, non solvit. Et cum adest rursus hora obitus ipsius susceptoris, debet illud commendare episcopo, aut cuidam fideli, aut man-

det heredi suo, et quidem cum testibus. Quod si unum ex his non faciat, et moriatur de repente, neque dicat quidquam, si non inveniatur depositum illud inter facultates eius, ex facultatibus eius solutionem accipit ponens, postquam iuramentum ediderit. Et similiter si non fideli mandet, ut accipiat depositum, si pereat, facultates mortui solvunt. Et si fideli mandet, et non inveniatur depositum inter facultates mortui, non solvunt possessiones mortui, quamvis fieri possit, quod perierit depositum ante mortem eius. Et si mandet, quod est apud me minutum unum talis viri, et non designet ipsum minutum, et inveniatur apud minuta, verbum ponentis recipitur, quale sit minutum eius, dum iuret. Et cum non mandat quidquam ille qui moritur, et post mortem eius invenitur inter facultates eius locus signatus, in quo scriptum sit: depositum est talis viri: non debet, prout liberit, accipere loculum ille, cuius nomen superscriptum est, eo quod fieri possit, quod ob aliquam causam scripserit ille, qui obiit, nomen alieni super facultates suas, aut postquam possedit eum, et suus factus est locus modo aliquo emptionis, et venditionis, neglexerit, neque deleverit nomen illius, cuius proprius ab antiquo fuit.

Causa tertia.

Et cum transfert susceptor depositum ab oppido suo in aliud oppidum, si perit, solvit: et si ab oppido alieno in proprium transferat illud, et in via perit, similiter solvit. Et si in oppido proprio perit, et oppidum proprium fuerit magis munitum, quam oppidum, in quo depositum fuit,

non solvit, quia bonum addidit: et si non fuerit magis munitum, quam illud, et instar illius fuerit, solvit. Et si e domo aliqua, quae in aede sua, in domum aliam similem, aut superiorem in eadem aede sua transferat ipsum, et pereat, solvit. Et si in domum inferiorem, aut illa minus munitam transferat ipsum, solvit. Potissimum si admonuit eum ponens: in hac domo custodi illud, et ipse mutavit, si perit, solvit. Et dum e domo in aliam domum aequalem priori dum ea munitur transferat ipsum, si cadit domus secunda, et perit depositum, susceptor debet solve-
re. At si ob aliam causam perit, non solvit. Et ita cum admonet ponens, dicens: custodi depositum in hac domo, et ne inducas in ipsam aliquem: si introduxerit, et pereat causa illius qui ingressus est, solvit; et si non causa illius, non solvit. Et ita ille, qui conducit animal, ut insideat, cum ligat ipsum in stabulo, et moritur, non solvit: at si stabulum cadat super ipsum, et moriatur, solvit. Et cum monet ponens, dicens: custodi ipsum in hac domo, et ne transferas in aliam: si causa accidat necessaria, et transferat ipsum, ac pereat, solvit. Nonnulli vero dicunt, quod ob causam necessariam, puta captivitat-
is, debeat susceptor transferre ipsum, et hoc quamvis iussus fuerit, ne ipsum transferat; et si pereat, solvat, an non, dissident sententiae: et si e loco ad loculum alium transferat ipsum susceptor, et ambo loculi ponentis sint, si perit, non solvit. At non potest solve-
re signa et sigilla ponentis, si fuerit signatum, et sigillatum depositum. Et si susceptoris fuerint

loculi, uti de domibus eius, iudicium circa illos fit. Et causa necessaria, si manifesta sit cuilibet, recipitur verbum susceptoris: secus vero verbum ponentis recipitur, cum dicit, non fuisse necessitatem.

Causa quarta.

Negligentia. Cum ergo suscipit aliquis depositum animal, et negligit, nec illud pascit, neque potat, si pereat, solvit. Et si datum ei non fuerit, ubi ipsum reponat, aut pretium eius, episcopo significet, ut mutuum accipiat a domino animalis, et det, ut pascat ipsum. Et si non possit, ipse susceptor de proprio pascat ipsum, et compensetur a domino eius, cum opportunum fuerit. Et si neque sic fieri possit, neque episcopus adsit, potest vendere partem ipsius animalis, et nutrire ipsum, ne moriatur. Et susceptor si de illis est, qui non erubescat servire animalibus, non potest mandare ministro suo ut ipsum nutriet, aut potet; et si mandaverit, ac perierit, solvit. Et si clades, ac captivitas fuerit, et educat ipsum, ut potet, ac pereat, solvit. Oportet enim, ut ubi est ipsum illud, potet. Et stragula lanæ, quae solent corrodi a tineæ et carie, si neglexerit susceptor, et non extendat ea, fit fideiussor: et si cessat nocumentum tineae, cum induit ipsa, potest inducere illa.

Causa quinta.

Cum induerit supellectilem absque necessitate, et insederit super animal, solvit: et si acceperit nummos commendatos sibi, ceu ad subveniendum suae indigentiae per eos, licet non subveniat, cum pereant, solvit. Quamvis autem solvat tantummodo sigilla loculi, si pereat id, quod est in eo,

solvit. Et cum eduxerit rursus animal, ut insideat super ipsum, quamvis non insederit, si illud pereat, solvit. Et cum perdit partem depositi, pretium illius partis solum, quam perdidit, solvit, et non pretium totius, siquidem separabiles sint partes: si autem continuæ fuerint, veluti si quis amputet fragmentum e stragulo, aut aurem ex animali, si per errorem fecit, pretium rei, quam amputavit, solum solvit: at si scienter fecit, pretium totius straguli et totius animalis solvit.

Causa sexta.

Custodia sarcinarum ponentis. Itaque cum tradet arcam, et dicet: ne dormias super eam; si dormierit, et perierit ex ea quidquam, solvit; eo quod dormitione sua pellexit latronem ad furandum per aperitionem, si declinet; aut per aditum, qui est in medio eius, si non declinet. Et ita si cum tradidit nummos, dixit: liga eos in manica tua; ipse autem apprehendit eos manu sua, deinde direptionem passus est, non solvit quia custodia manus est fortior causa adversus direptionem. At si obdormit, aut oblitus est, et depositum periit, solvit, quia ligatio in manica est magis cautata. Et si dum ligavit eos in manica sua, forinsecus fecit ligamen, solvit, quia id desiderabile est raptori: et si intrinsecus fecit ligamen, et soluta est coniunctio eius, ac periit, solvit, quia abscondit ipsum e conspectu oculorum suorum, cum intrinsecus alligavit illud.

Cum anulum tradit aliquis, et ipsum ponit susceptor in digito suo minimo, si perit, solvit, quia eo usus est quantum iuxta eius naturam fieri poterat. Et si in digito alio ponat ipsum,

non solvit, quia eum ad eustodiam, minime vero eum ad ornamentum illo usus est. At si angustus fuerit ad reliquos digitos, tunc fieri potest, ut tanquam ad custodiam, et non tanquam ad ornatum posuerit ipsum in digito suo minimo.

Causa septima.

Est amissio. Et huius tres sunt typi.

Typus primus.

Si proicit depositum susceptor in locum non cautum, solvit, cum perit. Et ita si dat signa latroni, ut furatur ipsum. Et similiter si notum fecerit oppressori alicui, ut opprimat dominum depositi, quo accipiat, et det. Contra ille, qui non accepit depositum, si indicaverit oppressori, ut opprimat aliquem, non solvit, sed solum a Deo (cuius gratiae laus) damnatur.

Typus secundus.

Cum tradet mulier marito suo torquem, ut tradat eum ad conflandum, ipse autem tradens obliviscatur, cuiusnam tradiderit, si non adhibuit testes, cum tradidit eum ad conflandum, solvit: et si testes adhibuit, non solvit: et hoc quamvis testes quoque obliiti fuerint, cuiusnam tradiderit.

Typus tertius.

Cum necessitate adigitur aliquis ab oppressore, ut tradat ei depositum, quod est apud se, si possit non tradere abscondendo ipsum, et non abscondit sed tradit, solvit: et si non possit, non solvit. Et si dum abscondit, adiuret eum oppressor, quod apud ipsum nihil omnino sit: aliqui dicunt, quod iuret, et non tradat: et ius expiationis iuramenti sui falsi supra dominum depositi sit: at id ratum non est.

Causa octava.

Cum negat susceptor, et dicit: nihil est apud me: si dominus depositi ille sit, qui interrogat eum, et testes adducat, quod deposuit, solvit susceptor; etiamsi perierit depositum ob eam causam ob quam non solvisset, etiamsi non negasset. Et si non sit dominus ille, qui interrogat, et negavit, non solvit. Si perit, non petit ponens, sed interrogat solum, dicens: o pater mi, est mihi depositum apud te, an non? ipse autem nihil respondet, sed taceat; aliqui dicunt, quod non; et hoc probatum est, eo quod fieri possit, quod oblitus fuerit, et recogitaret, dum silebat. Et cum negat susceptor, si ponens non habeat testes, iuret susceptor, ut eximatur. Si autem adfuerint testes, et dicat: fuerat apud me, sed restitui ipsum tibi: si non habeat testes, quod restituerit, ponens iuret, quod non restituerit, et solutum accipiat proprium. Et si dixerit susceptor ponenti: nihil habes apud me, neque unquam tradidisti mihi; si confirmat ponens, quod tradiderit, dicat susceptor: tradidisti, sed perit, non recipitur verbum eius, ne si iuraverit quidem, sed solvit. At si solum dicat: non est tibi apud me, et non addat, quod commendasti, si dicat, illud perit, adiuretur.

SECTIO III.

De restitutione depositi.

Directio.

Cum fuerit custoditum depositum, ac petit illud ponens, debet susceptor ipsum restituere: et si non fuerit causa necessaria, quae impediatur cum, et

non restituatur, solvit, cum perit. At cum nocte petat ipsum, et non possit surgere, ac dare, non solvit, si pereat. Si autem in balneo fuerit, aut mensae accumbat, et non festinet surgere ac restituere, solvit, cum perit. Et ita si procuratorem constituit ponens, et dicat: huic trade, debet tradere: et si non tradiderit, et pereat, solvit. Et si cum petierit ipsum, dicat, quod perit, admittitur sermo eius, cum iurat, si ex causa occulta dicat, quod perit: at si ex causa manifesta, puta incendio, aut captivitate, ne adiuretur, sed confirmet incendium, aut captivitatem, quia potest ipse, cum permittit ponens depositi, hoc deponere apud alium, cum vult proficisci, et deponere. Deinde dicat susceptor secundus, quod perit. Si autem scienter et nominatim dixerit ponens primus susceptor, quod apud talem deposuerit, debet ponens credere verbo eius, et iuramento eiusdem: et si indefinite dixerit: quod deposuit apud quemdam, et non nominavit hominem, non debet credere verbo eius, et iuramento eius: sed susceptor primus debet credere ei, et restituere ponenti domino depositi, id est solvere ei.

Directio.

Cum fuerit depositum apud aliquem, et accedant duo homines, et dicant singuli: ego deposui ipsum apud te, et meum est: ipse vero dicat: nescio, quisnam ex vobis duobus sit: si confiteantur, quod nesciat, non manet eis cum ipso verbum; sed ipsum depositum apud eum maneat, donec comprobent illi iudicium suum invicem. Et si non confiteantur, quod nesciat, iuret ambobus unum iuramen-

tum, quod nesciat, et liberabitur : et si non iuret, quisque illorum duorum, iuret quod proprium sit : et tunc susceptor debet damnum pati iuxta pretium depositi. Et sit unicuique illorum duorum, dimidium depositi, et dimidium pretii.

CAPUT XXII.

De datione usus.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis, et canonibus eius.

Directio.

Usumfructum dicimus illum, cum quis dat socio suo rem aliquam, ut ea utatur, et lucretur, et deinde illam ei restituat. Elementa autem eius quatuor sunt. Dans : accipiens : ipsa res : dictio.

Elementum primum.

Dans debet habere dominium super usu rei, quam dat, et non debet esse prohibitus ab administratione ob minorem aetatem, aut quia energumenus, aut ob servitutem, aut quia deceptor.

Elementum secundum.

Accipiens : qui dignus debet esse administratione honorum, quae ipsi creduntur : et cum accipit, non potest ipse quoque alteri dare, eo quod illi, qui ad convivium invitatur, similis sit, qui non potest alium invitare.

Elementum tertium.

Res, quae datur ad usum ex iis, quae utiles sunt custodienti, debet esse, uti animal, super quod insidetur, aut tunica, quam induit aliquis : et propter hoc pulmenta varia, aut

placentas dari ad usumfructum, ratum non est. Et ipse ususfructus legitimus esse debet, et propter hoc ratum non est, ut quis det filiam suam, aut ancillam suam ad usumfructum communicationis cum pacto, ut resumat eam.

Elementum quartum.

Dictio est cum si dicat dans : dedi, ut usufruaris ; aut : accipe, utere, frui. Et si dicat : do tibi asinum meum, ut usufruaris, sicuti dabis mihi tu equum tuum, quo usufruar, non est ratum ususfructus : neque fideiubet aliquis ex eis socio suo quidpiam, si pereat apud ipsum res, quam accepit. Et cum dicet aliquis alteri : lava mihi hoc linteam, tamquam ille, qui petit sibi ipsi usum loturae : et cum lavat, si ex iis fuerit, qui exercent cum mercede, debetur ei merces.

SECTIO II.

De canonibus ususfructus.

Directio.

Canones autem eius tres sunt : fideiussio : datio potestatis ad usum : convenientia redditus.

Canon primus.

Omnis quidem, qui petit rem aliquam, ut lucretur per usum eius, et deinde restituat eam, si perit res illa apud eum, fideiubendo fideiubet pro ea, et pretium eius solvit domino eius. Pretium autem, quod est in die, qua perit, debet solvere, minime vero pretium eius in die, qua accepit eam. Et ille, qui rem conduxit, potest eam dare ad usumfructum : et si apud illum, qui accepit eam, pereat ; aliqui dicunt, quod acceptor non solvat quidquam, quia neque ille, qui eam de-

dit ipsi, solvit domino eius, eo quod conduxit: et ille, qui accipit donum usus a raptu (*raptore*) si perdit, solvit. Et ille, qui ipse sponte insidere facit hominem super animal suum, si pereat, non solvit ille, qui insedit, quia haudquam petiit ipse, ut insideret: petitio siquidem debet praecedere dationem usus, et deinde confirmatur fideiussio; et dominus animalis, cum insederit post eum alius, ac moritur animal, si antea petierit ille, qui insedit post ipsum, dimidium pretium eius solvit; secus minime: et ille, qui ponit depositi more indumentum apud aliquem, et dicit ei: si volueris, indue ipsum: si dum induit, pereat, solvit.

Canon secundus.

Usus notus debet esse, et determinatus, ad quem scilicet datur potestas; nam ille, qui dat terram suam ad usum, et dicit: semina in ea triticum, potest accipiens seminare triticum, et potest seminare aliud a tritico, verum aliquid, quod minus, quam triticum noceat terrae, non autem potest seminare, quod amplius, quam triticum, noceat. Si autem usum non nominaverit, sed dixerit: utere ea; potest accipiens, prout voluerit, seminare, aut plantare, aut aedificare.

Canon tertius.

Ille, qui dat rem ad usumfructum, quoties voluerit, poterit resumere illam. Qui dat terram in sepulturam, non potest perfodere sepulchrum: et ille, qui dat parietem suum, ut ponat vicinus eius pontem suum super illum, quamdiu non ruit tectum vicini sui, non potest tollere pontem: et ille, qui dat terram suam ad usum

aedificii, aut plantationis, potest recipere terram suam, sed non potest destruere, aut eradicare aedificium, aut plantationem, quae sua licentia steterunt, sed unum ex tribus seligat sibi; aut relinquat aedificium, et plantationem, et accipiat mercedem terrae suae: aut solvat pretium eorum, et ea sibi acquirat: aut destruat, et eradicet, et solvat damnum eius, qui aedificavit, et plantavit. Et ipsa electio domini terrae voluntati relinquitur. Ille, qui dat terram suam ad usum aedificii, aut plantationis, etiam viam ingressus dando dat, et hoc quamvis non nominet: et eum paciscitur dans, quod uno tantum anno do tibi terram meam, ut ea utaris, ut volueris, plantas, aut aedifices, et post annum destruas et eradices, ita ut mihi damnum non inferas, ratum est pactum. Et ille, qui dat terram suam ad usum seminationis, potest dicere: dedi, et nunc non amplius do; verum non potest eradicare semen ante tempus messis, sed relinquat illud cum mercede. Et accipiens cum destruit aedificium suum, aut eradicat plantam suam, debet complanare terram, eamque tradere, uti accepit. Et aliqui dicunt, quod non debet. Et si innatio deferat ossiculum fructuum ex terra aliena, idque in solo condatur, atque germinet, fiatque arbor, potest dominus soli eradicare arborem, quin damnificet dominum ossiculi. Et ita ille, in cuius terra plantat alius plantam, aut aedificat aedificium absque eius iussu, potest eradicare, et destruere, quin damnificet: et eum iussu vicini sui educit aliquis domicilia occulta extra parietem in aërem, non possunt alii destruere illa; alioquin

damnum patiuntur pretii eorum favore domini ipsorum.

SECTIO III.

*Quomodo decidatur controversia inter duas partes *.*

Directio.

Tres sunt typi decisionis controversiae in usufructu.

Typus primus.

Siquando dicat ille, qui insidet super animal domino eius, quod per modum usufructus sedere me fecisti; dominus autem eius dicat: minime, sed locando locavi tibi; dominum animalis adiuramus, quod non ad usufructum tradidit ei ipsum, eo quod animal ut plurimum ad usufructum datur, quo super ipsum insideatur: et non ita terra seminatur.

Typus secundus.

Cum dicet dominus animalis: rapuisti ipsum a me: ipse autem dicat: mercede conduxi ipsum a te; eum, qui sedet, adiuramus, quod non rapuerit, eo quod destructio opinionis de raptu, magis decet, quam confirmatio eius.

Typus tertius.

Cum dicet ille, qui sedet: locasti mihi, veluti qui non fideiubeat, si perit; si pergat eo uti ad commoditatem suam, et non possit dominus eius sumere ipsum ab eo, quale est; et dicat dominus eius, quod non; sed ad usufructum sedere te feci: dominum eius adiuramus, eique tradimus animal ipsius.

CAPUT XXIII.

De donatione.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Tria sunt elementa donationis: dictio: donatio: traditio.

Elementum primum.

Cum dat donator, debet dicere: dedi: et respondeat accipiens: accepi: et tunc confirmatur donatio. Verum in muneribus quamvis non dicat accipiens, accepi; confirmatur donatio, cum actu recipit: debet autem in schemate susceptionis gratiae recipere ille, qui recipit, quamvis ore non proferat. Et cum dicet aliquis: donavi tibi hanc aedem, ut inhabites in ea, quamdiu vixeris; et post mortem tuam sit heredibus tuis, firma est donatio. Et si dicat: donavi tibi, ut inhabites in ea, quamdiu vixeris, et non commemoret nomen mortis eius pro illius heredibus, aliqui dicunt, firmam non esse. Et si dicat: dedi, ut inhabites in ea, quamdiu vixeris, et post mortem tuam redeat ad me, et heredes meos; aliqui dicunt, quod firma sit, et aliqui dicunt, quod non. Et si dicat: donavi, ut inhabites in ea, quamdiu vixerit talis, rata non est. Et si dicat: donavi tibi aedem hanc, ut sit tibi, et heredibus tuis, si ego ante te moriar; et si tu ante me moriaris, redeat ad me denuo, ratum est pactum.

(*) Sic corrige in indice p. 217. col. 2. cap. 22. sect. 3.

Elementum secundum.

Quidquid potest esse venale, potest dono dari, et propterea pignus non datur; neque debitum, quod est contra aliquem, datur.

Elementum tertium.

Donatio post acceptionem confirmatur. Siquis non accepit, licet ei datum fuerit, non confirmatur ei dominium supra illud, quod ei datum fuit. Et ille quidem, cui datur aliquid, non potest absque licentia datoris ipsum accipere; et si acceperit, non fit proprium eius. Et si dans moriatur, antequam accipiat ille, cui datur, cessat donatio, et non prodest acceptatio eius post mortem datoris.

sectio II.

De possibilitate restitutionis.

Directio.

Donatio est actus, qui iustificat actorem suum. Date siquidem, et dabitur vobis, inquit in suis adorandis evangelis Dominus noster: et magis decet, ut egenis demus, et illis, qui non possunt retribuere.

Et cum filiis suis dat aliquis, dona aequaliter debet iis dare, quamvis filii et filiae simul sint. Dator donationis, dum actu dat, ipsamque actu recipit accipiens, amplius non poterit eam sumere, nisi filius fuerit is, qui accipit; et pater, aut mater, aut avia, ille, qui dat. Ergo pater cum donat aliquid nato suo, potest denuo resumere illud ab eo. Si autem alieno dederit homo aliquid, quod ille actu recipiat, non poterit amplius resumere ipsum ab eo. Et alii contra dicunt, at ratum non est. Et cum aliquis donat nato suo rem ali-

quam, si natus idem illam vendat, aut perdat, non poterit amplius ab eo resumere pretium illius; et si desit ex ea aliquid, sicuti ipsa est, summat rem, neque exigat pretium eius, quod diminutum est. Et si creverit, incrementum eius sit, cui datum est, et ipsum illud, quod dedit, solum accipit.

CAPUT XXIV.

De legato.

In eo sunt sectiones quatuor.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Legatum heic donationem emolumentorum rerum sine ipsis rebus per modum eleemosynae (*iuris*) dicimus. Et per hoc discretum est a donatione: et in legato rursus licet res non dentur, attamen neque accipiuntur ulla tenus denuo: in legato item per modum eleemosynae (*iuris*) dantur utilitates rei, et non per modum liberalitatis, et susceptionis gratiae, et per haec discernitur legatum ab usufructu. Legati vero sunt quatuor elementa: legatum: ille, cui datur: dictiones: pactum.

Elementum primum.

Quod legatur subiectum dispensationi, et certum, et utile permanens in sui ipsius conservatione debet esse: itaque terrae, et mobilia, ac animalia, et individuum, ac diduam; omnia haec legari possunt, quia subiecta sunt dispensationi. Aliqui animalia legari non concedunt, eo quod non semper utilia sint: et fructus arborum, et tonsiones ovium, atque haec

legantur, eo quod utilia sint; et ita indumenta, ut vestiantur, et species aliae ornamentorum, quo ornentur utriusque sexus pupilli in diebus festis. Unam ex duabus suis aedibus indiscriminatim non potest homo legare.

Elementum secundum.

Legatarius aut universalis est, uti habitatores alieuius oppidi, aut ex peregrinis, iustis tamen et a scelere alienis; nam legatum utile latronibus, et furibus, non est ratum. Et si persona specialis fuerit, haec ipsa quoque digna beneficio debet esse: et sibi ipsi nemo potest legare: sed si pauperibus legaverit, et ipse pauper effectus fuerit, tunc fas est illi, ut iuvetur tamquam unus e pauperibus. Et si paciscatur, ut ipse quamdiu in vivis fuerit, administret legatum, ratum non est.

Elementum tertium.

Ille, qui legat, debet dicere: legavi aedem meam, aut vineam meam, aut rem aliam ecclesiae, aut ponti, aut pauperibus, aut filio meo, aut fratribus meis. Et patet, quod acceptatio non deducitur in pactum in legato, eo quod etiam illis, qui non sentiunt, leget aliquis. Aut dicat: adiudicavi emolumenta vineae meae talis, adiudicavi filio meo per modum legati perpetui, non vendibilis, neque donabilis.

Elementum quartum.

Pacti quatuor sunt definitiones: perpetuitas: praesentia: consecutio: distinctio.

Definitio prima.

Ille, qui legat filiis suis, debet ostendere, quis futurus sit post filios suos, ut perpetuum sit legatum: debet ergo testes inducere, quod le-

gavi natis meis, et natis natorum meorum: et cum natus, vel natus nati non remanebit mihi ullatenus, pauperibus, aut magistris, aut sacerdotibus, aut monasterio, aut ecclesiae tali sit legatum. Et si nihil horum dicat, episcopus pro tempore potest illud administrare modo utili communitati fidelium. Si autem dixerit: legavi ad annum, aut decem, aut centum, non est ratum legatum.

Definitio secunda.

Cum dicet: legavi filiis, qui adhuc nascituri sunt mihi, ratum non est legatum: neque si dixerit: legavi, sed post mensem, aut annum.

Definitio tertia.

Cum dicet: legavi, sed ut irritum legatum, quando mihi libuerit, non est ratum legatum. Et si dixerit: legavi cum pacto, ut mutem iura mea illis, quibus lego, ratum non est. Et si dicat: legavi, sed cum pacto, ut legatum frustra sit, non est ratum.

Definitio quarta.

Ille, qui legat, debet discernere speciem legati, neque indefinite legare: cum ergo legat duabus personis, post mortem eorum pauperibus sit. Nonnulli vero dicunt, quod illi alteri erit, donec moriatur, et post mortem etiam huius, tunc sit pauperibus: et id probatum est.

SECTIO II.

De ratione vocabulorum, quae in legatis adhibentur.

Modus primus.

Cum dicet: legavi natis meis, et natis natorum meorum, aequaliter omnibus distribuuntur emolumenta. Si addat, et dicat: generationi post

generationem, tunc nati natorum nihil accipiant, quamdiu nati subsistunt.

Modus secundus.

Cum dicet: legavi natis meis, et post eos pauperibus, liquet, quod nati natorum nihil accipiant post mortem patrum suorum, sed pauperibus erit legatum. Et si dicat: natis natorum meorum, etiam natis filiarum, cum natis meis filii filiorum coequantur. Et si dicat: natis natorum, qui ex me provenient, non accipiant nati filiarum cum natis filiorum.

Modus tertius.

Cum dicet: filiis meis, aut filiabus meis: filii rebelles, et filiae rebelles nihil accipient, si alienaverit eos in vita sua.

Modus quartus.

Si dicat: legavi tribui meae: aliqui dicunt, quod si syrus sit, omnibus syris legaverit: et ita si armenus sit, aut ex gente qualibet. Alii vero dicunt, quod syris gentilibus suis, aut sui pagi hominibus tantum legavit: et illud ratum est, quod tribus viri cognatio eius est, idest familia ipsius consanguineorum.

Modus quintus.

Cum dicet: legavi filiis Aaron, utique etiam filii filiaeque participant de legato, eo quod fratres quoque, et sorores nomine fratrum vocantur simul.

SECTIO III.

De canonibus legatum respicientibus.

Canon primus.

Ille, qui legat vineam suam, aut aedem suam, non remanet ei amplius erga legatum dominium: sed le-

gatus ipse administret, et lucretur emolumenta eius: et si ecclesiae, aut ponti, aut monasterio, aut diversorio, aut xenodochio leget, procurator eorum administret; et ubi non fuerit procurator, quemadmodum si pauperibus leget communiter, ipsemet administret.

Canon secundus.

Legatarius reddituum, fructuum, lactis, et lanae, potestatem habet vendendi, et lucrandi ex pretio. Super natos animalium, quae legantur, potestatem non habet vendendi, sed nati quoque eorum, uti et ipsa legata sunt invendibiles.

Canon tertius.

Quod ad dispensationem legati attingit, siquidem legans nominet aliquem specialem, ut ipse dispense, potestas est ei, et recipitur verbum eius, et hoc quamvis mercedem determinatam constituat illi dispensatori. Et si non nominaverit, legatarius dispense, si privatus fuerit; et si publicus sit, v. gr. monasterium, ecclesia etc., episcopus constituit procuratorem, qui dispense.

Canon quartus.

Legatarius si expensis indigeat, ex emolumentis capiat sibi expensas; et si cessent emolumenta, puta si servus legatus senuerit, aut asinus legatus fuerit, debet nutrire illos: si autem aedificia sint legata, et diruta fuerint, non compellitur legatarius ad illa aedificanda; sed ille, qui vult emolumentum capere, aedificet.

Canon quintus.

Cum perit aliquid e facultatibus legati, ille, qui perdit, solvat pretium: et eodem pretio ematur simili-

le illi, quod periit, et redintegretur legatum. Et si ex se ipso periit, neque maneat ex eo pars utilis, uti servus, qui moritur, cessat legatum: et si manet, v. gr. arbor, quae aruit, lignum eius vendatur, et eo ematur arbor alia, ac legetur. Et si bonum non fuerit aliquid, v. gr. servus qui moritur, et si aedes sit legata quae proxime sit ruitura, et cuius emolumentum cesset, vendatur, et pro ea ematur aedes alia quae sit loco legati. Aliqui vero dicunt, quod nullatenus vendatur, quamvis cesset emolumentum eius, quia legatum est. Et cum ecclesiae alicui scribuntur legata, et ea diruatur, aut diripiatur ab alicuigenis, aliqui dicunt, quod debeant conservari facultates legatorum eius in perpetuum, eo quod sperabilis sit illius restitutio fidelibus, uti Hierusalem, quam scilicet hodie alienigenae detinent. Nonnulli vero dicunt, quod conservari non debeant, sed in usum reliquarum ecclesiarum fidelium expendi, quia omnes ecclesiae Dei sunt.

Canon sextus.

Cum locat procurator cauponam legatam, etsi incrementum mercedis offeratur, postquam locavit, non potest irritare locationem primam: et illud firmum est, quod cum locaverit ad unum annum, non irritet: et si ad annos consequentes, et adsit incrementum, debet irritare.

Canon septimus.

Siquando illius, qui legat aut assignat, periit instrumentum, omnibus legatariis eius aequaliter dividimus singillatim: non tamen mulieri aequae ac viro, neque parvulo ut adulto.

SECTIO IV.

De eleemosynis.

Directio.

Quia interdum fideles legant praedia, aut hortos, aut vineas, aut domos, aut cauponas, aut lapides molarios, et dicunt: emolumenta eorum egenis distribuantur in modum eleemosynae; haec necesse est, ut et typos pauperum exquiramus, qui sunt sex.

Typus primus

Miser est ille, qui nihil omnino possidet, neque potest arare (*opus exercere*) propter infirmitatem, aut quia non est assuetus: si enim mercari solum potest, sors detur ei aliqua, cuius emolumento possit vivere, et ipsa sors constituatur ei in debitum. Si tamen patrem habeat possessorem, nihil detur ei, sed pater eius sustentet ipsum: et ita mulier, quae habeat virum possessorem.

Typus secundus.

Egeni et pauperes illi sunt, qui possident minus, quam ad sustentationem ipsorum opus est, aut quorum merces laboris minor est expensis eorum necessariis. Ex his ei quidem, qui potest laborare ob subveniendum indigentiae suae, et id negligit sine causa impediens, nihil detur.

Typus tertius.

Clerici, et omnes illi qui ecclesiae inserviunt, cancellarius, et ostiarius; isti, licet egeni sint, tamen ex redditu ecclesiae debent sustentari, et non ex facultatibus eleemosynae adiectis.

Typus quartus.

Servi, et ancillae cum voluerint

se ipsos in libertatem vindicare, detur eis pretium animarum ipsorum, ut liberentur. Et illud ratum est: si in manibus alienigenarum fuerint, detur pretium eorum, minime vero si fuerint in manibus fidelium. Et cum datur alicui servo pretium ipsius, cum dominus eius liberat eum, si custodiat per se ipsum pretium eius, accipiat, et in manibus domini servi debet dari pretium, sed iussu servi.

Typus quintus.

Debitor itaque, cum debitum inhaeret ei, et non est *prothesimiae* beneficio praeditum, et quidem ex causa iusta contractum, scilicet non ex causa gulae, aut lasciviae, ac fuerit indigus debitor, aut fideiusserit pro alio, et uterque fuerit indigus, tunc solvatur debitum ex bonis eleemosynarum.

Typus sextus.

Peregrino, cui nihil fuerit in peregrinatione, licet habeat in patria sua, detur sustentatio tempore suae peregrinationis.

Directio.

Eleemosynae autem, quas homo manu sua dat, misericordia motus, magis prosunt, quam illae, quae post mortem eius dantur, quamvis ipse antea iusserit. Et ex his illae, quae secretae sunt, magis commendantur apud Deum, quam illae, quae manifestae sunt, uti et ipse Dominus dixit: tu autem cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua, quod facit dextera tua; et pater tuus, qui videt in abscondito, ipse retribuet tibi in manifesto. Dona tamen, quae fideles patribus et clericis decernunt, non sunt ex genere eleemosynarum, sed ex genere iurium. Et ille, qui

eleemosynam dat, debet primum succurrere indigentiae proximorum suorum, et deinde alienorum, ut dixit apostolus beatus: si quis autem suorum curam non habet etc.

In diebus autem sollempnibus, et sancti ieiunii debent magis fieri eleemosynae: et ille, qui egenus non est, et implicatus saecularibus negotiis, et uxorem habet, ac natos, ex eo, quod superest sustentationi domesticorum suorum, debet eleemosynam dare: nam praeceptum dominicum: vende possessionem tuam, et da pauperibus, non omni homini, sed solum perfectis datum est: si volueris equidem perfectus esse etc.

CAPUT XXV.

De censu (vel potius analogia.)

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Analogia est convenientia emptoris erga socium si voluerit emere. Et analogiae quidem tria sunt elementa: venale: et accipiens: et ille a quo accipitur.

Elementum primum.

Non omne venale analogiae naturam sequitur, sed immobilia solum, eo quod animalia, et indumenta analogiae non sint materia. Porro manifestum est, quod parietes, et arbores sint immobiles; fructus vero, qui in arboribus, sint mobiles. Sed neque omnia immobilia analogiae materia sunt, sed ea solum, quae patiuntur divisionem. Quia vero si balneum, lapis molarinus, et puteus dividantur in duo,

amplius non manent balneum, aut lapis molarius, aut puteus, ea indivisibilia sunt; et propterea non pertinent ad analogiam, quum agitur de iis vendendis, eo quod emptor exterius non cogit in eis socium, ut dividat ea; et causa convenientiae emptionis erga socium aliud non est, nisi haec, ut non compellatur ad dividendum.

Et in domo parva, eum decima pars eius fuerit alicui, non potest dominus decimae compellere dominum novem reliquarum partium, ut dividat: nam non remanet ei emolumentum in decima sua, cum dividitur: et propterea ipsa est eius, qui vult vendere decimam suam, et non est materia analogiae, eo quod indivisibilis sit eius pars. Dominus autem novem partium potest compellere dominum decimae, ut dividat: et propterea eum vendit novem partes suas, potest dominus decimae eas recipere cum analogia, et non permittere alieno, ut emat. Et domus superior, cum duorum dominorum fuerit, et unus eorum vendat partem suam; si pavimento domus superioris, hoc est lacunar domus inferioris ipsorum sit, potest socius eius partem suam accipere eum analogia: secus vero minime, quia non est eis locus immobilis. Et aliqui dixerunt, quod licet ipsorum sit lacunar, non est alicui eorum analogia, eo quod lacunar non sit mobile.

Elementum secundum.

Acceptio autem analogiam extra sortem solum iustificat: illi vero, cui non est sors in aede, licet vicinus sit, non est analogia. Aliqui porro analogiam adiudicant etiam vicino, cuius paries adhucet parieti aedis venalis,

licet sortem non possident in ipsa aede, quae venditur. Ille, cui sors est in via, si non sit eidem sors in aede, analogia non est. Si autem ipsa via venditur, et est caeca, seu cui non sit exitus ex latere alio, si non recipiat divisionem, idest non manserit utilis ad gressum post divisionem, non habet analogiam; at si secus, habet.

Elementum tertium.

Ab illo, qui vendit, accipitur venale cum analogia; nam si cui datur donum gratis sors ex aede, non potest dominus sortis alterius accipere eum analogia partem illam, quae illi data est. Et aliqui dicunt, quod accipit eam, et pretium solvit illi, cui data est: at ratum id non est.

Et cum silet analogicus, dum vendit socius eius partem ipsius ex aede, et non petit analogiam, siquidem de novo restituat ille emptor partem, quam emit, venditori ob aliquam causam, non potest analogicus illam accipere, quia ad dominum eius priorem redit. Et cum vendit socius eius partem suam cum pacto electionis, non potest analogicus quidpiam accipere, donec confirmetur venditio, et deinde accipit. Servus, cui concessum est negotiari, potest accipere analogiam: et si deserit, potest dominus eius non derelinquere: et si dominus eius dimiserit, non potest ipse non dimittere. Ius analogiae cum infanti fuerit, potest pater eius illud accipere, si in acceptione sit utilitas; et si non accipit, potest infans, cum adolescit, accipere.

Cum fuerit aedes, quae biscentum valeat, duobus fratribus, et aegrotet unus ex eis, ac velit vendere partem suam alicui amico suo quinquaginta,

si dixerit frater ipsius : mihi convenit cum analogia, dimidium sortis fratris sui solum potest accipere quinquaginta, idest quartam partem totius aedis. Et tunc frater eius aegrotus, si velit, dono det quartam aliam partem illi amico suo. Et ille, qui primum emit dimidium aedis, potest impedire illum, qui postea vult emere dimidium aliud, et ipse accipiat eam cum analogia, et tota ipsius fiat.

SECTIO II.

De qualitate acceptionis analogicae et canonibus eius.

Directio.

Analogicus quidem, cum appendit pretium instar emptoris extranei, et tradit venditor ei rem venalem, tunc confirmatur dominium : et si consensus solum fuerit inter venditorem, et analogicum sine traditione pretii, et rei venalis, non firmatur dominium analogico ulla tenus.

Et solutionis pretii novem sunt typi.

Typus primus.

Analogicus vero pretio, quo emit emptor, debet recipere rem venalem. Et si servus fuerit, aut equus id, quod datur, pretium pro valore servi, aut equi appendat.

Typus secundus.

Cum emit emptor extraneus partem ex aede mille usque ad annum, scilicet ad experimentum, si velit analogicus solvere mille statim, ei traditur aedes, alias relinquat eam usque ad annum. Et cum solvit mille, accipiat eam, et non licet ei compellere venditorem, et dicere : quemadmodum emptori extraneo tradebas aedem

ad experimentum, etiam mihi trade : quia fieri potest, quod non credat ei de solutione pretii, quemadmodum extraneo.

Typus tertius.

Cum emit aliquis partem aedis, et gladium mille, potest analogicus aedem pretio suo accipere, et gladium relinquere cum reliquo pretio, scilicet non debet etiam gladium cum parte aedis accipere mille.

Et cum emit aliquis partem aedis, deinde ruat aedes, quando id innotescit, analogicus, si velit, prout est diruta, cum toto pretio suo, uti etiam emptor extraneus, accipiat eam, alias relinquat. Et non potest detrudere e pretio eius, quia ruit illa, et ita venditori damnum inferre.

Typus quartus.

Cum vendit aliquis partem aedis alicui mille, deinde dimittit ei centum ; siquidem ante confirmationem emptionis dimittit ei centum, potest analogicus partem illam aedis accipere nongentis. Verum si post confirmationem emptionis venditor remisit emptori extraneo centum, non potest analogicus illam accipere, nisi mille, quia non cogitur venditor, ut ei etiam beneficium impertiatur, quamvis erga extraneum id faciat propter aliquam causam.

Typus quintus.

Cum emit emptor extraneus partem vineae pleno pugillo nummis, quorum nota non sit quantitas ; aliqui dicunt, quod cesset tum analogia ; quid enim analogicus accipit, cum pretium notum non sit, ut simile appendat ? Et illud ratum, quod si nondum commixti sunt illi nummi non noti cum reliquis nummis venditoris,

exquiratur eorum quantitas, ut illos appendat analogicus: at si commixti sunt, potest adiurare tam emptorem, quam venditorem, quod ignorent quantitatem eorum: et si iurant, cessat analogia, et dominatur emptor extraneus.

Typus sextus.

Analogicus in manus emptoris extranei tradere debet pretium, emptor autem extraneus in manus venditoris: aliqui vero dicunt, quod non: sed quod analogicus in manus venditoris debeat tradere pretium, et venditor restituere emptori extraneo id, quod accepit ab eo: et si pretium, quod tradit analogicus non proprium, sed aliorum fuerit, et accipiat e manibus venditoris, non cessat analogia eius, sed cogitur tempore suo ad parandum pretium e proprio; et si non paraverit, tum cessat eius analogia. Et cum accipit analogicus partem aedis cum analogia, et aedificat in ea aedificium, ubi innotuerit dominus alius partis aedis, quam emit, et accipiat eam de manibus eius, potest dominus ille diruere aedificia analogici: et analogicus potest ab eo repetere solutionem damni, quod passus est. At illud aequum, quod dominus, qui innotuit, solvat analogico pretium aedificii ipsius, et accipiat partem aedis cum aedificio, quod innovatum est in ea.

Typus septimus.

Cum emit emptor extraneus partem aedis, et vineam, et aedificat, ac plantat, deinde compareat analogicus, non poterit destruere aedificia, et eradicare plantas emptoris extranei, sed accipiet ea ab ipso pretio convenienti; aut destruat, et eradicet, et solvat damnum emptori extraneo; aut relin-

quat ea emptori extraneo, et accipiat ab eo mercedem praedii. Et si semen est seminatum, relinquat illud absque mercede, quia notum est tempus perfectionis seminis, contra ac fit in aedificio, et planta.

Typus octavius.

Cum contendunt invicem emptor extraneus, et analogicus, et dicit emptor extraneus: mille emi: et dissentiat analogicus, dicens: non, sed quingentis emisti; verbum emptoris extranei admittitur, quia ipse hoc bene novit. Si autem emptor extraneus contendat, dicens analogico: alienus es, nec habes dominium in partem ullam huius aedis, debet analogicus comprobare, quod habeat dominationem; alias non probatur competere ei analogiam. Si autem neget emptor emptionem, et dicat: non emi, sed dono data est mihi pars huius aedis; ita ut deturbetur analogicus; itaque si potest analogicus comprobare emptionem, accipit partem aedis, et dat pretium emptori extraneo, qui si non recipiat, compellatur recipere: et si non potest probare, et fateatur venditor, quod vendidit, neque dono dedit, admittitur verbum eius, et ita dat analogicus pretium emptori, quamvis neget. Et si non fateatur venditor, quod vendiderit, neque possit analogicus probare venditionem, cessat analogia ipsius.

Typus nonus.

Cum aedes quaedam fuerit trium dominorum, dimidium unius, tertia pars alterius, et sexta pars terti, et vendat dominus dimidii medietatem suam, non aequaliter accipiunt medietatem ambo illi socii alii, sed dominus tertiae partis accipiet duplum

eius, quod dominus sextae accipit vi analogiae: et cum unus ex eis non vult analogicus esse, potest ille alius totam medietatem, quae venditur, accipere vi analogiae: et ita si unus e sociis fuerit absens, ille, qui praesens est, accipit totam partem rei venalis: et cum veniet socius absens, potest accipere ius suum vi analogiae ex parte, quam accepit socius eius.

SECTIO III.

Quo pacto cesset analogia.

Directio.

Statim atque audierit venditionem analogicus, debet petere analogicus, ac dicere: mihi debetur venale, et mea est analogia. Et aliqui dicunt, quod usque ad triduum possit negligere, dum considerat, an petat, nec ne; post triduum autem, si neglexerit, et non petierit, amplius ei non adiudicatur analogia. Aliqui autem dicunt, quod quovis tempore petere possit, quandiu non petierit. Et cum concedit analogicus venditori, ac dicit: vende: cessat ipsius analogia. Porro an possit emptor extraneus compellere analogicum, ut petat, aut recusat, an vero non possit; divisae sunt opiniones, et sententia prima rata est, scilicet quod statim atque audit venditionem analogicus, non debeat negligere petitionem. Et huic proposito septem sunt typi.

Typus primus.

Statim atque audit analogicus, quod pars ex aede, aut vinea, aut re altera, in qua habet partem, vendita est, debet ire ad emptorem, aut mittere suum procuratorem, et dicere: mea est analogia, et mihi debetur pars,

quam emisti. Et si non sit proximus emptor, videlicet sit in alia regione, debet analogicus testes advocare, qui testentur, ipsum petere analogiam, et deinde eam, aut mittat ad emptorem, eique significet: et si aegrotus fuerit, aut in carcere detentus ipse analogicus, neque possit ire, aut mittere, non reputatur negligens, sed cum liber fit, petit, et adiudicatur ei analogia.

Typus secundus.

Si autem fuerit in balneo, aut in mensa, aut in alia actione consueta, licet haud necessaria, si negligit, donec expediatur, non cessat ab eo analogia. Ita si ipse sponte sua occupetur negotiis inutilibus, negligatque, et non petat statim ac audit, non amplius potest petere.

Typus tertius.

Cum negligit analogicus, et non petit, quando audit: deinde postea petat, ac dicat: non credidi illud, quod fama allatum fuerat ab initio, et propterea omisi petere; si digni fuerint acceptione illi, qui narraverunt ei, liceet unus vir iustus narraverit ei, et neglexit, non recipitur verbum eius. Et si pueri sint, aut servi, aut prodigi, recipitur verbum eius. Et si mentiat ille, qui narrat, videlicet dicat, quod duobus millibus vendita fuit pars praedii, et mille fuerit vendita: aut dicat, quod solutione numerata vendita fuit, et fuerit vendita cum pretii dilatione; ut dicat quod homini amico tuo vendita fuit, et vendita fuerit inimico suo: aut dicat quod medietas eius quinquaginta vendita fuit, et tota fuerit vendita centum; et ob haec omittat, neque petat, potest postea petere, eum contrarium eius, quod ipsi dictum fuit,

confirmatur. Ita si dicatur ei quod mille vendita est, et duobus millibus vendita fuerit, non potest postea, cum confirmatur, petere, si ab initio non petiit: non enim potest dicere quia mille constitit, nolui accipere eam, et nunc, eum duobus millibus constat, placet mihi. Et si dicet analogicus: haud equidem sciebam, quod ob negligentiam meam cessaret ius meum, et ideo neglexi, recipitur verbum eius, verumtamen cum iurat.

Typus quartus.

Cum incidit analogicus in emptorem, et dicit: benedictum id, quod emisti: non amplius potest emptionem sibi ipsi appetere, quia consentit emptioni illius. Et si dixerit: quanti emisti? non cessat ius eius: et si ave ei dixerit, et dicat: veni petere analogiam, non cessat ius eius. Et si dixerit: merito emisti, et ego peto: aliqui dicunt, quod cesset ius eius, alii vero dicunt, quod non.

Typus quintus.

Cum seminat emptor partem praedii, quod emit, antequam sciat analogicus, licet festinanter non solvat ei pretium, analogici non cessat ius. Illic autem debet festinanter petere eam, dicens: mihi debetur.

Typus sextus.

Analogico, ubi vendiderit partem suam, cessat ius analogiae.

Typus septimus.

Analogicus non potest recipere quidquam, et irritare analogiam sibi competentem: et si per promissionem irritet, id, quod irritavit, confirmatur, et illud, quod promisit, potest non dare ullatenus. Et cum dicet emptor: irritasti, et dissentiat analogicus, quod non irritavi; si emptor non habeat te-

stes, analogicus iuret, quod non irritaverit, et accipiat. Et testimonium venditoris non recipitur adversus quemquam eorum.

CAPUT XXVI.

De mercatura.

In eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis eius.

"Directio."

* Quod mercatura opis sit legitimum, et non laude indignum, cum iuste exercetur ab illis, qui saecularibus rebus implicati sunt, ipse dominus indicavit, cum illum, qui super quinque talenta, quae acceperat, lucratus est alia quinque, servum bonum, et fidelem nominavit, dignamque fecit, qui in gaudium domini sui intraret. Elementa porro eius sex sunt: sors: opus mercatoris: emolumentum: directio: dominus sortis: mercator.

Elementum primum.

Sorti quatuor sunt canones.

Primus.

Ut pecunia nummi aut denarii sint, et non res aliae, ut facile discernatur sors ab emolumento: nam ille, qui modium tritici ponit sortem, qui valet unum denarium, cum negotiatur mercator novem denariis, dein contingat fames; et non invenitur modius tritici, nisi decem denariis, tunc sors cum emolumento domino sortis crit, et labor mercatoris inutilis est, eo quod iustus non sit.

Secundus.

Ut sit nota quantitas pecuniae sortis; aliter quomodo separabitur emolumentum a sorte?

Tertius.

Ut quasi digito ostendatur illa quantitas nota: itaque cum homini fuerint bismille in duobus loculis apud mercatorem deposita, et annuat, ut ille negotietur mille, debet nominatim designare quale sit millenarium, in cuius quartam partem potestas universalis datur mercatori supra pecuniam sortis. Nam si paciscatur dominus sortis, ut non emat aut vendat mercator, nisi per dimidiam illam summam, non est rata negotiatio. Et si dederit aliquis pecuniam sortis mercatori cum pacto, ut etiam filius eius, aut servus eius associetur cum eo, et emat, ac vendat cum ipso, rata est negotiatio eius.

Elementum secundum.

Opus mercatoris ratio est emolumentum, quod recipit a pecunia domini sortis. Et huic tres sunt canones.

Primus.

Ut ipsum opus mercatura sit, et non artificium: itaque ille, qui sumit mutuum pecuniam ab aliquo, et emit panniculum, ut consuat ipsura, ac vendat, mercedem auctoris tantum debet habere, et non emolumentum pecunie. Et creditor cum dicet debitori: accipe traditam pecuniam, quae mihi debetur a te, et negotiare in ipsa, rata non est negotiatio, eo quod verum non sit, quod ipse de proprio illius traditam acceperit: quemadmodum neque ratum est, si dicat aliquis socio suo: eme mihi equum tuis nummis.

Secundus.

Ut non exerceat negotiationem in rebus diversis: itaque cum dicat dominus sortis mercatori: ne negotieris, nisi in serico nigro, aut agnis albis, aut versicoloribus, aut eqnis

rubris; aut non emas, neque vendas nisi alicui nominatim, non est regulare pactum. Regulare tamen est si de genere paciscatur, scilicet in serico solum negotiare, aut in ovibus, aut ab oppidanis solum eme, et ipsis vende, non autem civibus.

Tertius.

Datio sortis simplex debet esse, et non ad aliquod tempus, nisi aliquando dominus sortis, et mercator consenserint. Quod si definitio temporis fiat, emptioni solum debet fieri, et non venditioni: scilicet dicat dominus sortis mercatori: usque ad annum eme, et vende, et post annum ne amplius emas: tamen non dicat: ne vendas: quia si post annum reperitur apud mercatorem res quaedam, quae empta sit, ex necessitate debet illam vendere, et non debet dominus sortis illum impedire.

Elementum tertium.

Emolumentum compensatio est, quae datur mercatori propter opus eius, id est laborem ipsius, et ipsi quatuor sunt canones.

Primus.

Mercator consors debet esse emolumentum, eo quod si profiteatur, se negotiaturum, et totum emolumentum domini sortis fuerit, non est ratum pactum. Aliqui vero dicunt, quod mercatori, qui hoc promittit, merces laboris eius solum debeatur, et reliqua utilitas tota domino sortis debeat esse. Et dominus sortis si dixerit mercatori: accipe a me hanc pecuniam, et negotiare in ipsa, et tota utilitas tua sit, firmum est pactum, verum per modum faenoris, et non per modum mercaturae. Et si dicat dominus sortis mercatori: diuidium utilitatis meam sit; et non addat: et

alterum dimidium tuum sit, non debetur mercatori, nisi merces laboris eius solum, et non dimidium lucri. Et si dicat: dimidium utilitatis tuum sit, licet non addat: et alterum dimidium meum sit; dimidium lucri accipit.

Secundus.

Ut non deducat in pactum in negotiatione alienam sortem: nisi forte minister sit unus ex eis.

Tertius.

Ut non addicatur definita quantitas utilitatis uni eorum, eo quod fieri possit, ut tota utilitas non aequiparet quantitatem illam: idest non dicat dominus sortis mercatori: negotiare in hac pecunia, et decem nummi ex utilitate tibi sint, et reliqui mihi: aut decem milii, et reliqui tibi sint.

Quartus.

Ut nota sit quantitas sortis a domino sortis data, itemque quantitas utilitatis, quam mercator percipiet. Nam si dicat dominus sortis mercatori: negotiare in hac pecunia, et accipe tibi ex emolumento illud, quod determinavit talis tali, et ignoraverint ambo, vel unus ex eis, quantum determinaverit talis tali, non est ratum pactum. Et ita si dicat: tibi sit sexta pars nonae partis decimae partis utilitatis, et mercator nesciat computum, non est ratum pactum. Et si non definierit, sed dixerit: negotiare, et tibi erit pars ex emolumento: aliqui dicunt, dimidiam partem ei deberi, alii autem negant, et aiunt id posse dare dominum sortis mercatori ex utilitate, quod voluerit.

Elementum quartum.

Dictio. Debet dominus sortis dicere mercatori: dedi tibi hanc pecu-

niam, ut in illa negotieris, et tibi erit ex lucro dimidia, aut tertia, aut quarta pars, aut quidpiam aliud: et dicat mercator: acceptavi: tunc confirmatur mercatura.

Elementum quintum,
et sextum.

Dominus sortis, et mercator. Quid enim in pactum deducitur inter constituentem et constitutum, inter ipsos revera contrahitur. Atque duo domini sortis possunt dare pecuniam mercatori alieni, et pacisci ei symbolum ex utilitate, et reliquum utilitatis inter se dividere iuxta sortes suas. Et ita unus dominus sortis potest dare duobus mercatoribus, et pacisci ipsis symbolum ex utilitate, et eam aequaliter dividere inter ipsos.

SECTIO II.

De confirmatione mercaturae.

Canon primus.

Mercator est procurator domini sortis in administratione pecuniae illius. Itaque pro utilitate debet contendere, neque vendat pretio exiguo, neque pretio excedente: neque emit, aut vendat eum periculo, sed fiat, quod ei mandatum est a domino sortis: et eum vendit eum periculo, confirmet venditionem per testes: et si non confirmaverit, et pereat pretium, debet solvere domino sortis, quia omisit, quod eius officii erat: neque potest vendere rem domino sortis, neque emere ab ipso, quia neque servus vendit quidquam domino suo, neque emit ab eo: et non potest vendere ultra sortis quantitatem; et si vendat, ipse debet solvere, non autem dominus sortis.

Canon secundus.

Non potest mercator vendere patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filium domini sortis absque huius iussu: et si vendit, ipse damnum patitur, et non potest eos emere denuo.

Canon tertius.

Mercator non potest dare pecuniam alteri mercatori, nisi iussu domini sortis; itaque siquidem ei concessum non fuerit, et det, ex propria parte debet abscindere partem mercatori secundo, et non ex communi.

Canon quartus.

Mercator non potest cum pecuniis mercaturae procedere in via, nisi iussu domini sortis: et si absque eius iussu procedat, quidquid furto auferitur ab eo, solvit: et si iussu domini sortis procedat, expensae delationis pecuniarum ex ipsis pecuniis desumantur, nam et merces mensuratoris, et ponderatoris ex ipsis debet esse: si autem ipse mercator detulerit, aut mensuraverit, aut ponderaverit, non potest ipse mercedem sibi ipsi accipere: operationes etiam omnes faciles, uti est involutio paniculi ipse mercator debet peragere; et si mercede conducat aliquem, qui eas faciat, ipse mercedis damnum subeat: merces autem domus, in qua habitat mercator cum pecuniis mercaturae, ipsum gravat, merces eo cautionae gravat ipsas pecunias. Et expensae viae secundum aliquos ad ipsum pertinent, eo quod loci ratio ipsum spectat: secundum alios autem pecunias gravant, eo quod propter illas procedat in via, et id ratum est. Et si etiam habeat pecunias proprias, expensae dividuntur pro rata: ut cum in via offendit dominus sortis merca-

tozem, et accipit ab eo, quod suum est, propter expensam redditus eius, scilicet donec ipse mercator perveniat in domum suam; divisae sunt sententiae, utrum ex pecuniis fiant, an non: et manifestum est, quod cum redit mercator, debeat restituere sacculum in quo fuit panis, et lagenam in qua fuit aqua, et reliqua instrumenta viae in domum sortis.

Canon quintus.

Mercator non potest uti frui parte sua, quae ex emolumento, nisi post divisionem, idest cum accipit dominus sortem propriam ex utilitate, accipit etiam mercator, quod suum est.

Canon sextus.

Omnes additiones substantiales, et accidentales, quae consequuntur sortem, veluti foetus animalium, et fructus arborum, et merces animalium, quae ad vocationem commodantur, computo computantur: damna quoque, quae consequuntur, puta ex valore pretii pecuniarum, et vitia, quae accidunt ipsis, et infirmitas animalium, ac mors eorum ex emolumento debent suppleri. Damna vero, quae ex furibus, et praedonibus contingunt, si post administrationem mercatoris accidunt, debet mercator ex utilitate supplere illa; si autem ante usum eius accidunt, scilicet ut recipiat duo millia a domino sortis, et antequam vendat, aut emat per ea, furto tollantur mille; aliqui dicunt, quod debeat supplere, et aliqui negant. Et cum accipit mercator a domino sortem mille nummorum, et his emat equum, et antequam solvat pretium, furto auferantur mille illi nummi, si solutione parata emit, cessat emptio; et redit equus ad vendi-

torem; at si solutione certo tempore facienda emit, aliqui dicunt, debere dominum sortis pendere alios mille nummos in pretium equi: et dum ponderat, divisi sunt auctores; et an mille illi alii tunc sint sors, an duo millia sortem constituent, similiter dubitarunt: et illud ratum, quod sors mille constet; et haec quidem, si no-cumento ecclesiastici contingat damnum: si autem dominus sortis perdat aliquid, debet damnum pati pro sua portione lucri: et si mercator perdat, debet solvere domino sortis partem ipsius ex lucro una cum sorte.

SECTIO III.

De cessatione mercaturae, et litibus contingentibus.

Et in ea sunt typi quatuor.

Typus primus.

Recusatione uniuscuiusque domini sortis, et mercatoris, dissolvitur mercatura. Itaque si pecunia fuerit sors tempore recusationis, et nullum prorsus fuerit emolumentum, uti est accipit eam dominus sortis, et mercator nihil accipit: si autem adfuerit emolumentum, dividitur inter ambos iuxta pactum, quod antea initum fuit: si vero res fuerint, potest dominus sortis compellere mercatorem, ut vendat eas, et constituat propriam sortis: et si noluerit dominus sortis, eas vendi, non potest mercator vendere; sed si invenerit emptorem, qui pretio multo emat, dicat domino sortis: accipe illas pro illa quantitate, qua emit talis, alias illi vendo; et non potest ullus ex eis accipere ullum emolumentum, nisi cum rationem ineunt sortis, et ipsam redintegrent, et dein-

de dividant emolumentum, et denuo confirmant mercaturam.

Typus secundus.

Cum solvitur mercatura recusatione alicuius ex eis, et praesumpserit dominus sortis partem ex pecunia sortis ante dissolutionem mercaturae, tribus modis se habet ratio eius tunc.

Modus primus.

Ut non sit neque utilitas, neque damnum, cum accipit dominus sortem: itaque id, quod remanet ex mercatura, ipsum est sors.

Modus secundus.

Ut extiterit utilitas, cum accipit dominus sortis partem ex pecunia sortis. Itaque mercatori quoque pars debet esse ex utilitate illius partis. Et si contingat damnum postmodum, non privatur hac parte, quae prior adiudicata fuit ei, hoc modo: ponamus sortem centum, et utilitatem viginti: deinde accipiat dominus sortem viginti, postea contingit damnum viginti, et sors remansit octoginta. Itaque non potest dominus sortis accipere octoginta, et dicere, quod centum posui sortem, et centum accipio ego: eo quod cum accipit viginti, idest sextam partem sortis et utilitatis, sexta pars viginti, quae constituit tria, et tertiam partem, utilitas erit: et ideo dimidium eius, quod facit unum et duas tertias partes ex uno, ius erit mercatoris; et potest ea sibi vindicare, et domino septuaginta et octo, et unam tertiam partem det, et ita dominus sortis unum et duas tertias partes amittit ex sorte, quam posuit, et mercator unum, et duas tertias partes lucratur.

Modus tertius.

Quod extiterit damnum, cum accipit dominus sortis partem ex pecu-

nia sortis. Itaque cum damno ipsius debet illam accipere, et non debet mercator reficere ei ex utilitate, quae postea accidit, damnum partis, quam prius acceperat ante utilitatem: talis fere pacto: ponamus sortem centum, et damnum viginti; deinde accipiat dominus sortis viginti, et sors ad sexaginta redacta sit: deinde contingat utilitas viginti, et crescit pecunia ad octoginta, et sunt centum simul cum viginti, quas iam acceperat dominus sortis. Itaque non potest dominus sortis accipere octoginta, et dicere, quod utilitas viginti commensuratur damno viginti, et quod centum posuerit in sortem, et centum accipiat; eo quod, cum accepit viginti, non existeret utilitas viginti; sed damnum viginti erat, et debet in reliquam centenarii partem, id est in octoginta dividi ipsum damnum viginti, et manifestum, quod quinque sequuntur omnem numerum viginti damni; ergo cum accepit viginti, debebat accipere quindecim, et propterea quinque illa, quae supersunt, debent aequaliter dividi inter ambos: et ita dominus sortis duo et dimidium amittit ex sorte, quam posuit, et mercator duo et dimidium lucratur.

Typus tertius.

Mercatura solvitur morte, et engumenatu. Itaque si dominus sortis moriatur, potest heres eius cogere mercatorem ad vendendam rem, et constituendam sortem, ac emolumentum, si adfuerit emolumentum, et quisque partem suam accipiat: et si velit heres relinquere sortem apud mercatorem, denuo confirmare debet nomine suo mercaturam eum eo. Et ita si mercator moriatur, et velit do-

minus sortis constituere heredem eius pro eodem, denuo debet confirmare mercaturam.

Typus quartus.

Litium, quae accidunt inter dominum sortis, et mercatorem, septem species ponimus.

Species prima.

Cum dicet mercator: periit, et laesa est pecunia sortis; recipitur verbum eius absque iuramento, quando non apparent fraus eius, eo quod fidelis sit. Nisi enim fidelis habitus fuisset, nihil ei traditum esset. Et ita si dicat: restitui tibi tuum, recipitur verbum eius absque iuramento, eo quod fidelis sit.

Species secunda.

Cum litigant de quantitate lucri, de quo pactus est dominus sortis cum mercatore, verbum mercatoris recipitur, verumtamen cum iurat. Aliqui autem dicunt, quod ambo iurent, scilicet dominus sortis iuret, quod tertiam partem pactus est, et mercator iuret, quod dimidium pactus est: et postquam iuraverint simul, tota utilitas, quae reperitur, domino sortis adiudicatur, et mercatori mercedem laboris sui solum det.

Species tertia.

Cum litigant de quantitate sortis, sive sit lucrum, sive non sit, similiter verbum mercatoris recipitur. Et aliqui dicunt, quod si sit lucrum, ambo adiurentur.

Species quarta.

Cum res aliqua fuerit in facultatibus et dixerit mercator, quod non ex pecunia mercaturae illam emi, sed ex pecunia mea, et dissentiat dominus sortis, et dicat, quod non, sed ex pecunia mercaturae emisti eam rem,

verbum mercatoris recipitur, eo quod ipse optime cognoscat se ipsum.

Species quinta.

Cum dicet dominus sortis, quod in antecessum vetui tibi, ac dixi: ne emas hunc equum; et dicat mercator: mihi non interdixisti; verbum mercatoris recipitur.

Species sexta.

Cum dissident de lucro, verbum mercatoris recipitur, si dixerit, quod non fuerit lucrum; si autem postquam confessus est, redeat ac neget, dicens: erravi, dixi, quod fuerit lucrum: aut: timui, ne acciperet sortem a me, et dixi, quod sit lucrum, cum non sit; non recipitur verbum eius, quo negat lucrum. Et si dicat: veritatem dixi, quod fuerit utilitas, sed

postquam dixi, damnum passus sum, recipitur verbum eius.

Species septima.

Duo domini sortis singuli dederunt centum cuidam mercatori, ut emeret unicuique ipsorum equum: at is cum emit, si nescivit, qualem equum quali domino sortis emerit, et consentiant ei ambo, quod ignoraverit; tunc ambo equi vendantur, et pretium eorum aequaliter dividatur in ambos dominos sortis. Aliqui vero dicunt, quod si non expleat pretium eorum duo millia, mercator iacturam facit de proprio, et expleat unicuique mille, quia neglexit, et erravit: et si supersit pretium eorum, tota utilitas in ambos dominos sortis dividatur, et mercatori non sit pars cum illis.

TOMUS IV.

INDEX CAPITUM ET SECTIONUM HUIUS TOMI.

- Caput XXVII. De irrigatione.
 Sectio 1. De elementis eius.
 Sectio 2. De confirmatione irrigationis.
 Caput XXVIII. De cultu terrarum desertarum.
 Sectio 1. De confirmatione potestatis in terras desertas.
 Sectio 2. De utilitatibus communibus habitatorum.
 Sectio 3. De utilitatibus provenientibus ex terris desertis.
 Caput XXIX. De mercenaria conductione.
 Sectio 1. De elementis eius.
 Sectio 2. De confirmatione conductionis.
 Sectio 3. Quae debeat solvere ille qui conduxit: quae mercede sint conducibilia, et quae non.
 Sectio 4. De accidentibus, quae irritant conductionem.
 Sectio 5. De promissione mercedis inventoribus perditis.
 Caput XXX. De inventione.
 Sectio 1. De elementis eius.
 Sectio 2. De quatuor inventionis canonibus.
 Caput XXXI. De infantium, et puerorum inventione.
 Sectio 1. De elementis, et canonibus eius.
 Sectio 2. De canonibus fidei, et libertatis, et affinitatis inventi.
 Caput XXXII. De manumissione servorum.
 Sectio 1. De manumissione simplici.
 Sectio 2. De liberatione conditionata.
 Sectio 3. De traditione liberationis per exercitium servi.
 Caput XXXIII. De raptu.
 Sectio 1. De elementis solutionis.
 Sectio 2. De defectu, qui accidit rei raptae.
 Sectio 3. De augmento, quod fit in re rapta.
 Caput XXXIV. De gravibus facinoribus, quae poenam capitalem merentur.
 Sectio 1. De homicidio.
 Sectio 2. De laceratione membrorum.
 Sectio 3. De apostatis.
 Sectio 4. De iis, qui fornicantur.
 Sectio 5. De iis, qui furantur.
 Sectio 6. De latronibus, et sicariis.
 Sectio 7. De retributione vastatorum.
 Caput XXXV. De immolatione, venatione, et discretionem ciborum.
 Sectio 1. De elementis immolationis.
 Sectio 2. De confirmatione dominii in venationem.
 Sectio 3. De differentia escarum.
 Caput XXXVI. De iuramento.
 Sectio 1. Qualiter fiat iuramentum, et in quo expietur peccatum eius.
 Sectio 2. Quomodo, et in quibus iuramentum sit mendax.
 Caput XXXVII. De votis.
 Sectio 1. De elementis eius.
 Sectio 2. Canones voti.
 Sectio 3. De decimis.
 Caput XXXVIII. De iudiciis saecularibus.
 Sectio 1. De actionibus convenientibus episcopo in iudiciis saecularibus.

Sectio 2. Qualiter proferatur sententia in absentem.

Sectio 3. De divisionibus.

Caput XXXIX. De testimoniis.

Sectio 1. De merito testimoniorum ad acceptance[m].

Sectio 2. De numero, et sexu masculino testium.

Sectio 3. De certitudine cognitionis testium.

Sectio 4. De testibus, et iuramento.

Sectio 5. De testimonio testimonii.

Sectio 6. De retractione testimonii.

Caput XL. De accusatione generatim.

Sectio 1. De firmitate accusationis.

Sectio 2. De responsione accusati.

Sectio 3. De iuramento.

Sectio 4. De recusatione iuramenti.

Sectio 5. De demonstratione.

CAPUT XXVII.

De irrigatione.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Quatuor sunt elementa irrigationis: id, in quo fit irrigatio: ius irrigatoris: opus irrigatoris: dictio.

Elementum primum.

Huic tres sunt canones.

Canon primus.

Ut arbores fructiferae sint illae, quae irrigantur: et manifestum est, quod palmites vitium cum arboribus numerantur: pepones autem, et citri, et mandragorae, quia arbores non sunt, haud irrigantur: sed ille, qui servit, et irrigat ea, mercedem suam solum debitam exigit, et non partem ex fructibus. Terrae vero, quae seminantur, licet irrigentur, cultus earum non dicitur irrigatio, sed seminatio. Et oportet, ut totum semen, aut pars eius sit a domino terrae. Est autem et modus alius seminationis illegitimae, scilicet si totum semen insumatur in terram,

quae propria non fuerit. Si autem arbores in terra, quae seminatur, fuerint, tunc rata est irrigatio in arboribus, aut in terra quoque simul: si redditus arborum superet redditum terrae, aut redditus terrae superet, in arboribus irrigatio confirmatur, et in terra seminatio.

Canon secundus.

Antequam producantur fructus oportet, ut demonstretur facta irrigatio, et non postquam editi sunt, eo quod non per laborem irrigantis tunc existentia eorum creditur, ita ut adiudicetur ei pars ex illis. Et aliqui dicunt, quod etiam postquam editi sunt, confirmatur, quia, licet ipsius labore editi non sint, ipsius tamen labore aluntur, et promoventur.

Canon tertius.

Irigator debet prius videre arbores, et deinde statuitur irrigatio eius.

Elementum secundum.

Et huic quoque tres sunt canones.

Canon primus.

Circa terram, in qua adhuc plantandum est, non inducitur in pactum irrigatio: idest si dicat dominus terrae irrigatori: sere arbores in hac terra, et irriga, ac ale eas, et si vigeant, dimidium fructuum earum tuum

erit, non est ratum pactum, eo quod plantatio non pertinet ad operationem irrigationis: si autem recenter fuerit plantatio in ipsa terra, de spatio irrigationis usque ad tempus, in quo possunt inveniri fructus, et non ante ipsum, debet fieri pactum, ne inutilis sit labor irrigatoris.

Canon secundus.

Cum ossicula fuerint demissa in terram, et plantae aliae extiterint in ea, ac dicat dominus terrae irrigatori: ale, irriga, et dimidium plantationum, quae germinant, tibi crit, rata est irrigatio: et hoc quamvis irrigator non viderit plantas, quae existunt, aut sciverit ossicula demissa. At si dicat: dimidium plantarum, et quarta pars ossiculorum, tibi erit, non est rata, nisi viderit plantas, et noverit ossicula irrigator.

Canon tertius.

Cum vinea fuerit duorum sociorum, quorum unus partem suam dederit ad irrigationem socio suo, tunc confirmatur irrigatio, quando ille, qui fit irrigator solus, suscipiat in se, ut totam culturam perficiat, et portionem ampliolem parte sua substantiali definitam habeat: si autem nihil omnino ei constituitur, aut omnes fructus ei constituantur, non est rata irrigatio, sed mercedem laboris sui solum recipiat a socio suo.

Elementum tertium.

Operi autem irrigatoris quatuor sunt canones.

Canon primus.

Non deducatur in pactum contra irrigatorem opus ullum, quod alienum sit ab irrigatione.

Canon secundus.

Potestatem absolutam habere debet

irrigator in vineam, et in arbores, ita ut et nocte, et die colat. Et si dixerit dominus vineae: sine me non potes ingredi in vineam, aut sine filio domus meae, ratum non est pactum. Porro manifestum est, quod irrigator nequeat prohibere dominum, ne intret.

Canon tertius.

Spatium irrigationis certum debet esse, et in pactum deductum tempore confirmationis eius ad annum, aut duos, aut quinque, aut ad aliquid aliud spatium: enim vero et usque ad maturitatem fructuum spatium pacto determinatur: et cum irrigatae plantae novae aliquid fructuum edunt, et expletur tempus irrigationis ante maturitatem eorum, particeps est irrigator omnium fructuum, qui editi sunt tempore irrigationis ipsius, cum ad maturitatem venerint; et hoc, licet post temporis rati complementum.

Canon quartus.

Irrigator solus debet peragere totum opus irrigationis: et si pacto se obliget dominus vineae ad iuvandum eum, non valet pactum. At si pacto conveniat dare servum suum, ut operetur cum ipso irrigatore, valet pactum, et debet stipulari de expensis servi, fiantne a domino ipsius, an vero ab irrigatore: et si de expensis non stipuletur, dominus ipsius debet sustentare servum suum: et si stipulet irrigator, ut conducat operarium, et a domino vineae sit merces eius, non valet pactum.

Elementum quartum.

Cum dicet dominus vineae irrigatori: tradidi tibi hanc vineam, et has arbores meas ad irrigandum, ut sit tibi fructus, aut quarta pars, aut quid-

piam aliud; et dicit irrigator: acceptavi, tunc rata est irrigatio. Et similiter: cole hanc vineam meam ut sit tibi fructuum dimidium, et dicat: acceptavi, confirmatur. Et quidem necessario debet acceptare irrigator, alias non confirmatur. Et si dicat: locavi tibi opus ut dimidium consequaris, non est rata dictio: at si fuerint fructus, qui eruperint, fieri potest, ut statuatur ei nomine locationis aliquid ex pretio fructuum; antequam vero erumpant, minime.

SECTIO II.

*De confirmatione irrigationis;
cui sunt canones tres.*

Canon primus.

Omne opus per quod iuvantur fructus, et quolibet anno geminatur, veluti est irrigatio, et aratio terrae, et amputatio arborum, et purgatio palae noxiae, et emundatio putei aquarum, et irrigationis apparatus, irrigator debet de proprio perficere. Et non debet dominus arborum illum adiuvare in ulla re: opera autem, quae non quovis anno duplicantur, sed quorum semel aliquoties peractorum ad annos manet utilitas, puta aedificium murorum, boves, et asinos qui hauriunt aquas, et constructionem organorum, quibus hauriuntur aquae, et foveam aquaeductuum recentium, et constructionem fistularum novarum, haec irrigator perficere laud debet, sed dominus arborum. De mercede autem custodis, et sepe fissurarum, quae sunt in parietibus, dissident auctores; aliqui dicant, irrigatorem debere perficere more loci usitato; aliqui autem dicunt, quod mer-

ces custodi debeat ab ambobus, et seps fissurarum a domino arborum.

Canon secundus.

Cum aegrotat irrigator, et non potest mercede conducere hominem, qui operetur pro eo, neque tamen recusat irrigationem, debet dominus arborum significare episcopo, ut ipse mercede conducat aliquem cum debito (*credito*) qui operetur. Et cum adierint fructus, solvat debitum. Et si dominus arborum operetur, aut mercede conducat aliquem, ut operetur absque iussu episcopi, aut irrigatoris, ex proprio, et non ex parte irrigatoris, solvat mercedem alieno, qui operatus est; et irrigator integram accipiat partem suam. Et si fugerit irrigator ante perfectionem operis, nihil ei debetur ex fructibus, cum redit, sed solum merces operis sui, quod operatus fuerat.

Caution tertius.

Cum accusaverit dominus arborum irrigatorem de furto, quamdiu non confirmat suam accusationem, verbum irrigatoris recipitur, cum dicit: non sum furatus; siquidem non fuerint domino arborum testes, quod ille furatus sit, ita ut dolose agere videatur. At si habeat testes, potest constituere cum illo aliquem, qui ipsum custodiat, ne furetur, et merces custodis ex parte sit irrigatoris. Et si cum non habeat testes, voluerit constituere custodem, ex propria sua portione mercede conducat custodem.

Canon quartus.

Cum moritur dominus arborum, non abrogatur irrigatio irrigatori; sed heredes illius tenentur ad id, quod statuit ille mortuus. Et cum irrigator

moritur, et relinquit hereditatem, debet heres perficere irrigationem, et accipit partem irrigatoris: quod si non relinquit hereditatem, si voluerit heres eius perficiat irrigationem, et si noluerit, non perficiat, neque vi adiagur.

Canon quintus.

Cum aliquis occupat vineam hominis, eamque dat irrigatori colendam pro dimidio fructuum, utique si possit dominus vineae suam vineam liberare, licet ei dimittere irrigatorem, illumque eticere, quotiescunque voluerit, et mercedem laboris ipsius tantummodo ei d.d. Et si quid e fructibus praesumpsit irrigator in computum suae partis, aut perdidit, potest dominus vineae illum damni reum agere, et ab eo restitutionem sibi petere: de eo autem, quod raptu accepit ex fructibus, aut perdidit, ipse raptor postulatione compellitur, et solvit, et non irrigator pro eo.

Canon sextus.

Cum litigant dominus arborum et irrigator de quantitate, quae constituta fuit de fructibus irrigatori, ambo adiunguntur: dissolvitur autem irrigationis contractus, et merces laboris sui solum adiudicatur irrigatori, et omnes fructus domino vineae, uti ostendimus in modo secundo mercaturae alienorum.

CAPUT XXVIII.

De cultu terrarum desertarum.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De confirmatione potestatis in terras desertas.

Directio.

Terram desertam illam, cui non

est dominus specialis, dicimus: itaque illius fit, qui eam colit. Sed autem qualitatum desiderium terram desertam efficit; quarum si vel una adsit, terra haud deserta est.

Qualitas prima.

Aedificium. Itaque terra, in qua aedificium aliquod existit, aut signum aedificii diruti, haudquaquam deserta est; sed debet servari hereditibus domini sui, si compareant; alias ecclesiae sit, et non cuilibet, qui illam colit. Quenadmodum etiam facultates illius, qui perit, in ecclesia servantur, donec compareat ipse, aut heres eius; alias ecclesiae fiunt.

Qualitas secunda.

Platea, quae est circa quodlibet oppidum, aut civitatem, idest locus, in quo currunt greges equorum; et ludunt pueri, et procumbunt cameli, et congregantur oves, cum exeunt ad pascua, et redeunt, haudquaquam deserta est, neque ullus homo potest illam colere. Omni quoque aedi, quam ambit terra deserta, ius plateae debet inesse, in quam terra eius, et nix, et humor aqueductus eiusdem proiciuntur, et defluunt. Aedes autem, quae est in medio areae illius determinatae, debet habere plateam, si habeat spatium circa se; alias locus, qui ante ostium eius, est eius platea: et omnis dominus aedis potest circuire, et spatium ire per plateam suam, et quamvis laedatur per oblectationem eius vicinus ipsius, non potest eum impedire: nisi cum locus habitationis fuerit aedes eius, et faciat ex ea officinam concinnatoribus corii, aut balneum, aut tabernam fullonis, vel fusoris; tunc enim potest vicinus impedire eum: et si domum pistorum illam faciat, aliqui dicunt quod possit

vicinus inhibere eum, quia a fumo non consueto laeditur: et aliqui dicunt, quod non possit, eo quod vicinus, qui vicinum inhibet, ne aedem suam faciat balneum, aut officinam fullonis, aut fusoris, aut coriarii, non inhibet eum, quia laedatur ab illo, sed quia fundamenta et parietes aedis suae detrimentum patiuntur ex humore, et percussione malleorum: et patet quod ars pistoria (*coquinaria*) fundamenta, et parietes aedis vicinae non laedit, sed ipsum vicinum per fumum. Et si quis fodit puteum aquae in terra deserta, non potest alius in eius platea alium puteum fodere; sed debet recedere ab eiusdem platea, et deinde fodiet, ita ut non imminuantur aquae putei prioris ob puteum alium, qui foditur. Si autem terra deserta non fuerit, non ita se res habet, sed potest quilibet in aede sua fodere sibi puteum: quamquam reapse subtrahat puteus, qui innovatur ob obtinendam aquam, aquas puteis veteribus vicini sui.

Qualitas tertia.

Plateam, quae est circum ecclesias, et in qua perficiuntur genuflexiones in sollemnitatibus, in festis scilicet hosannarum, et resurrectionis, nemo potest excolere, aut in ea aedificium construere.

Qualitas quarta.

Bases, quae antea collocatae fuerint in terra deserta, illius, qui eas possit, faciunt esse ipsam terram; verum cum eodem tempore curat illam colere, aut aedificare. Et si prius ponat aliquis cumulum lapidum in terra deserta, veluti signum, quo recurrente anno illam colat, aut aedificet, non confirmatur ei dominium in

eam; sed aut colat statim, aut quilibet colet. Et an valeat vendere ius suum supra terram desertam, in qua antecedenter posuit signum, dissident auctores.

Qualitas quinta.

Cum rex dat operario alicui aut cultori terram desertam suam, illa erit eius, sive colat, sive non colat, et non poterit alius eam colere, nisi forte iussu ipsius.

Qualitas sexta.

Terra deserta, quae a regibus antiquis custodita fuit ad herbae germinationem, prata scilicet, et reliqua, quae sunt pascua gregis equorum, et ovium, et boum, ea absque cultu, et habitationis expertia debent conservari.

Directio.

Omnis ergo terra, in qua una ex his sex qualitatibus reperitur, haudquaquam deserta est, eo quod deserta illa sit, in qua nulla ex his invenitur. Possidetur autem deserta sic: siquidem nempe propter caulam exquiratur, cum aliquis sepe circumdat eam, et constituit ostium, possidet eam. Et si propter habitationem exquiratur, cum aliquis iacit fundamenta, et aedificat; et propter partem ex illa, possidet totam. Et si propter hortum exquiratur, cum aliquis adducit aquas, et construit aqueductus, et sepit eam, ac ponit ostium, possidet eam. Quod si terra sit stillans, siquidem coerceat tantummodo aliquis aquas ab ea, possidet eam. Et si propter rationem exquiratur, cum arat illam aliquis, et complanat, ac colligit terram circa eam, possidet ipsam. Et aliqui dicunt, quod iussu politici (*praetoris aut principis*) tantummodo

do confirmatur dominium in terram desertam.

SECTIO II.

De utilitatibus communibus habitatorum.

Directio.

Usus communes (*publici*) incolarum in viis, ecclesiis, et xenodochiis esse dicuntur, quia in nullam harum rerum confirmatur dominium particulare. Itaque in viis, sive in campis, sive in plateis omnes homines, et iumenta possunt incedere, et homo potest sedere ad latus viae, verum ita ut non laedat in angustiis transeuntes per viam. Et ille, qui sedet in loco aliquo, qui sit in latere viae, siquidem sedeat sine scopo aliquo, postquam surrexit ab eo, non remanet ei dominium super ipsum: at si ad hoc, ut vendat aliquid, sedet in eo, ipsius specialiter sit; et si declinet ab eo nocte aut die, item una vel duabus diebus, cum revertetur, poterit remove illum, quem invenerit in eo sedentem, et dicere: meus est locus iste. At si diebus multis secedat ab eo, dum iter agit, aut aegrotat, quando redit, non licet ei remove illum, quem in eo invenit. Et ita cum mutat locum, ut in loco alio sedeat, tollitur dominium loci sui prioris.

Directio.

In ecclesia autem non quis praecedit, stat, aut sedet, aut tenet locum aliquem, proprius ipsius efficitur locus ille: sed quoties non adfuerit, qui praecedat ipsum in gradu presbyteratus, aut diaconatus, aut doctoratus, aut actatis, ipsius est:

et cum aderit ille, debet, qui minor est, recedere, et ei, qui praestantior est, offerre. Et in xenodochio ille, qui prior sedet in loco aliquo, non removetur ab illo. At si multum mansit in eo, et venerint alii novi, et non inveniant locum quietis, potest oeconomus remove primum, et collocare novum. Et in cellis scholarum, cum discipulus aliquis prior sedet in una earum, non educitur ex ea, donec compleat suam eruditionem: et novi, qui venerint, si reperiant cellas vacuas, habitent; alias minime.

SECTIO III.

De utilitatibus provenientius ex terris desertis.

Directio.

Utilitates, quae proveniunt ex terris desertis, aut substantiae metallicaee sunt, aut aquae. Et substantiae metallicaee aut manifestae sunt, aut occultae: manifestae, veluti sal, quod ex aqua coagulatur, aut ex monte secatur, aut v. gr. naphtha adhuc impurus; et saxa, ex quibus lapides molarii, et lignae construuntur. Porro in similia nullatenus confirmatur dominium speciale alicui, sed quilibet potest suae indigentiae consulere; non potest autem supra suam indigentiam accipere, quo scilicet aliis vendat. Et cum ad latus salinae effodit aliquis puteum, in quo congregentur aquae, ut fiant sal, ipsum sal est domini putei: eo quod similis sit illi, qui ex salina sal acciperit, et in peram suam posuerit. Et in occulta, veluti aurum, et argentum, confirmatur dominium illi, qui effodit ipsam terram, et detegit

ipsam substantiam, quae in ea latebat : et quia labore maximo eget simile opus, reges consueverunt conducere operarios ad effossionem, et sic ipsorum efficitur proprietas.

Directio.

Aquae aut communes sunt, aut speciales, aut mediae. Et communes quidem sunt illae, quae nullius opere producuntur, uti Euphrates et Tigris, et cetera flumina, quae sunt in mundo : nam ad huiusmodi aquas quicumque accedit, et seducit sibi a flumine aquaeductum, et adducit in terram suam, ipsius specialiter sunt aquae canalis. Quod si litigent domini terrarum de aquis canalis, primum dominus terrae superioris necessitati suae prospiciat, et deinde quod superfluerit eius necessitati, erit domino terrae inferioris : et si e superiore nihil residuum erit, inferiori nullum penitus ius convenit : et ius quidem praediorum quod attinet ad aquarum deductionem usque ad extremum solae norunt leges.

Aquae vero speciales illae sunt, quae in cacabo, et vasis reliquis repositae sunt ; et manifestum est, quod illae sint dominorum vasorum, qui non debent eas dare gratis : et quamvis in necessitate sit ille, qui petit, attamen si accipere volet, emptio quidem ac venditio aquarum huiusmodi pretio fiant.

Directio.

Aquas medias, aquas putei, et illos canales, qui sub terra latent, dicimus, quique fluxu suo similes sunt aquis fluminum ; sed quia opere, et labore facti sunt, ideo aquis vasorum assimilantur. Itaque ille, qui foveam aliquam facit, et educit aquas, ut iumentum suum potet, post suae

indigentiae expletionem, non potest inhibere alios ab iis, quominus potent ; contra ac ille, qui implet aqua lagenam suam ; is enim post expletionem suae indigentiae potest impedire, ne alii bibant. Et ille, qui effodit puteum, ut suis proprius privatusque sit, potest constitucere super eum seras, et non concedere aliis, ut utantur : itidem ille, qui construit canales, et attrahit aquas ad terram suam. Et cum multi adsociantur, et construunt canales, atque fluunt aquae simul, inter omnes dividantur per tabulas ligneas, aut lapideas, quae pertusae sint foraminibus aequalibus iuxta morem.

CAPUT XXIX.

De mercenaria conductione.

In eo sunt sectiones quinque.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Mercenariam conductionem, actionem esse legitimam, a Domino nostro didicimus : homo enim paterfamilias exiit mane, ut conducere operarios in vineam suam, pacto autem convenit eum operariis ex denario diurno etc. Elementa porro eius tria sunt : dictio : merces : utilitas.

Elementum primum.

Dictio. Cum dixit ille, qui locat : locavi tibi hanc aedem : et respondet ille, qui conduxit : acceptavi, aut conduxi ; confirmatur mercenaria conductio. Et si ille, qui locat dicat : tuam feci aedem hanc meam per unum mensem aut annum ; non est rata conductio, nisi certe mutet dicens :

tuum feci usum aedis huius meae. Et ita si dicat ille, qui locat: vendidi tibi hanc aedem mense uno, aut plus, vel minus: non est rata conductio, neque iusta conditio, nisi mutet, et dicat: vendidi tibi usum huius aedis per unum mensem.

Elementum secundum.

Merces; et huic tres canones.

Canon primus.

Merces certa esse debet: itaque ille, qui aedis suae mercedem constituit eiusdem ornatum, rata res non est, quia ornamento non est certa quantitas mercedis.

Canon secundus.

Pars continua rei non venalis non venditur, et propterea non est ratum, quod furem tritici constituat aliquis mercedem molendini molarior; neque pellem cadaveris mortui homini qui fert et educit ipsum extra habitationem, neque rursus ovis illi qui detrahit eam; sed postquam separatae fuerint partes istae, possunt dari mercedis nomine iuxta pretium earum. Pars autem servi infantis, qui lac sugit, potest dari merces mulieri lactanti, et ita domina erit partis eiusdem servi. Sic et pars fructuum determinatur merces illi, qui carpit.

Elementum tertium.

Utilitas; et huic canones quinque sunt.

Canon primus.

Utilitas, cuius gratia determinatur merces, firma debet esse. Et propterea ratum non est, ut locet aliquis pomum, ut odoretur; neque suppellectilem ei, qui vult ornare officinam suam; neque arborem ei, qui vult expandere super ipsam panniculum suum qui dealbatus fuerit, ut deinde colligatur;

aut illi, qui vult sedere sub umbra eius. Et de cane, an ratum sit, ut conducatur ad custodiam, vel venationem, dissident auctores. Et illud, quod datur mediatori, qui verbo plano absque labore placitam reddit venditionem rerum mercatoris, per modum arbitrii, non autem mercedis, datur.

Canon secundus.

Utilitas usus, et non substantia, debet esse: et ideo arbores non locantur, ut accipiat, qui conduxit, fructus earum; neque oves, aut vaccae propter lac; neque admissarii, aut hirci, aut masculi specierum aliarum ob gravidandas feminas: mulier autem, ut lactet infantem, conducitur, eo quod lac mulierum non venditur instar reliquarum substantiarum lactearum; aquis enim, quae ex terra fluunt, simile est lac nutricis, quae mercede conducitur, ut enutriet, et lactet.

Canon tertius.

Utilitas, quae tradi possibilis sit, debet esse. Et huic quatuor sunt typi.

Typus primus.

Mutus non conducitur ad docendum, neque caecus ad dirigendum: sed neque idiota conducitur, ut doceat librum, quamvis promittat, quod addiscent, et deinde docebit.

Typus secundus.

Terra, quae non habet ius aquae ad irrigationem, non conducitur, ut seminetur, conducitur tamen ut inhabitetur. Aqua pluvialis in pactum non deducitur, eo quod voluntaria non sit illius irrigatio. Attamen terra, quae adiacens littori fluminis magni non caret aqua, quia ex profundo bibit, nihilominus conducitur. Nonnulli vero dicunt, quod mercede non conducatur, quia semper aut cooperta sit aquis,

aut expectet cooperiri. Et ita divisae sunt sententiae circa aedem plenam rebus, an possit mercede conduci, antequam evacuetur, an non: similiter circa terram, quae seminatur, num conduci queat ante tempus arationis, scilicet in hieme an non.

Typus tertius.

Aedes mercede non conducitur in annum venturum, quia si antea datur merces, absque fructu erit tempore suo. Sed et promissio est inanis, neque rata, ut conducat homo aedem duobus mensibus duobus mercedibus diversis; sed duobus mensibus conducat una quantitate continua mercedis.

Et si quis dicat: mercede conduxi hunc asinum, ut velar eo, per dimidium iter, non est ratum pactum. At si dicat: ut sedeam super ipsum usque ad locum talem, ratum est. At ratum est, ut homo mercede conducat dimidium asini, et dimidium sarcinae suae imponat ei deferendum; sicuti etiam dimidium aedis mercede conduit homo, et in dimidio eius alio habitat.

Typus quartus.

Impossibilitas traditionis legalis impossibilitatem traditionis naturalis imitatur. Itaque ratum non est, ut mercede conducatur homo, ut extirpet dentem molarem non laesum, neque ut amputet manum non male adfectam, neque ut infideles doceat libros divinos, neque ut doceat magiam, et proterviam, ac obliquitatem, vel fraudem, aut furtivam effractionem. Et ita mulier coniugata mercede non con-

ducitur ad opus aliquod, et exercitium absque voluntate mariti sui: et potest mercede conduci a marito suo, ut lac det nato suo: at illud aequum est, quod si ab ipsa sit natus, non iustificetur ei merces; at si ab alia, quae obierit, antequam illa desponsaretur, iustificatur.

Canon quartus.

Utilitas illi, qui mercede conduit, debet esse in integritate sua. Itaque si quis mercede conduit asinum; ut super cum sedeat, ei qui locat, non est ratum *sedere super eum*. Neque ratum est fidei, cum sanus est, et absque necessitate, mercede conducere alium, ut ore pro ipso: at ratum est, ut mercede conducatur presbyter, aut diaconus, ut ministret in ecclesia, et fungatur pro fidelibus in iis, quae decent. Ratum rursus est, ut mercede conducatur magister, qui doceat doctrinas sanctas, et cantica spiritualia: et quidem vel una lectio, aut una strophæ meretur mercedem*.

Canon quartus.

Utilitas nota esse debet, et distincta. Et ipsa distinctio tribus modis contingit.

Modus primus.

Conductio operarum. Itaque ille, qui conduit sarcinatorem, debet nominare panniculum, quem consui optat: aut dicat: conduxi te, ut suas una die: et ratum non est, si dicat: conduxi te, ut suas panniculum hunc die una. Similiter doctori, qui conducitur ad docendum, debet discrete nominari liber, aut numerus psalmorum, aut

* In margine: "quaeritur num liceat litteras docere filios Agarenorum, qui possent non docendi nocere. Iacobus quidem edessemus ait licere necessitate cogente. Ego vero adfirmo, id prius non obesse vel fidei vel doctori, etiam Agareni impotentes ad iniuriam sint. Immo vero ex huiusmodi scholis multa bona multis provenire solent."

canonum, aut hymnorum: vel certe definiatur ei tempus doctrinas docendi absque pacto librorum, vel codicum, aut numero psalmodiarum: et non debet doctor pacisci quod discipulum bene eruditum reddet, eo quod secundum intellectum suum eruditur discipulus magis, quam secundum laborem magistri. Et cum paciscitur de decem psalmis, aut decem hymnis, debet appellare illos nominatim, eo quod aequales non sint. Et ille, qui conducit nutricem, debet nominare lactentem, et tempus: et si propter casus aegritudinis lac non sugat infans toto tempore, non propterea debet minui merces nutricia.

Modus secundus.

Conductio terrarum. Et huic modo sunt quatuor typi.

Typus primus.

Quod propter habitationem aliquis mercede conducat terram. Itaque si aedes sit, aut officina, aut balneum, cum omnibus utensilibus suis debet intelligi, fere tali pacto: in balneo, quod conducitur, camera eius debet intelligi; et puteus, si quidem aqua eius hauriatur cum situla eius, et caminus eius, et sterquilinum eius; et canalis sordium eius ablutarum, et materia foci eius, si is ab illo, qui conducit, fiat. Et tempus conductionis pariter certum esse debet, minus anni, aut amplius: et apud nos quidem ultra quadraginta annos non debet conduci aedes, neque officina, neque balneum. Et cum terra conducitur ultra unum annum, non est necesse, ut merces cuiuslibet anni proprie determinetur, eo quod neque in conductione ad unum annum merces cuiuslibet mensis specialiter de-

finiatur. Et cum dicit: locavi anno uno, annus primus explicatur ille ipse annus. Et cum dicit: locavi denario in quolibet mense, et non definitur quot mensibus, non est rata conductio.

Typus secundus.

Si dicat: locavi tibi praedium meum, ut eo utaris, quemadmodum volueris, potest ille, qui conduxit, in eo seminare, aut serere plantas, aut aedificare. Et si dixerit: locavi, et nihil aliud addiderit, non valet conductio. At aliqui dicunt, quod quamvis dicat: in eo semines, debeat nominare seuen; quia terra, in qua seminatur milium, magis laeditur, quam illa, in qua seminatur frumentum.

Typus tertius.

Et si dixerit: locavi praedium, ut in eo semines, et si volueris, seras in eo plantas, typo secundo similis est resolutio eius. Et si dixerit: locavi tibi, ut in ea semines, et plantes, et non ostenderit, quantum seminet, et quantum plantet, dimidium seminet, et dimidium plantet.

Typus quartus.

Et si dicat: locavi tibi hoc praedium, ut struas in eo aedificium, debet ostendere modulum longitudinis et latitudinis terrae occupandae. Altitudinem autem aedificii in pactu deducere non debet; sed ille, qui conduxit, potest attollere quantum voluerit.

Modus tertius.

Conductio animalium. Haec quidem ad quatuor usus conducuntur.

Usus primus.

Sessio. Itaque ille, qui conducit instrumentum, ut sedeat super ipsum, debet id inspicere; uti etiam ille, qui locat, debet videre illum qui sessurus est,

et cognoscere sarcinarum, quas secum iumento impositurus est, pondus et qualitatem. Praeterea quantitatem quoque drachmarum debet scire ille, qui locat. Et utrum lente, an velociter velit incedere, et quibusnam in locis mansurus sit, et hospitaturus. Si autem non statim velit incedere ille, qui conducit, sed post aliquod tempus, confirmatur conductio; et licet non videat iumentum, debet tamen convenire de specie illius, equusne sit, an mulus, an asinus, an camelus. Modus vero incessus scdantis in pactum non deducitur, scilicet ille, qui vocatur cursus, vel subcursus, aut saltus, aut chorea.

Usus secundus.

Sarcina. Et ipsa quantitas oneris nota debet esse ex statera, sive praesens fuerit, sive absens: et siquidem illam appendat manu sua ille, qui locat, vel etiam faciat coniecturam quantitatis eius, sufficit. Et locator potest appendere conductum mercatorem, librā v. gr. pondo circiter appendens. Si non paciscatur de specie animalis, potest ille, qui locat, appendere onera sua, et mercatorem, si velit, super camelos; et si malit, super asinos. Sed si sarcina fuerit vitrorum, ubi mercator voluerit, ibi collocari eam iubebit.

Usus tertius.

Haustrus. Et ille, qui locat iumentum suum, ut hauriat ex aquaeductu aquas ad irrigationem terrae, quae seminatur, aut ad balneum, debet scire etiam profunditatem aquaeductus.

Usus quartus.

Aratio. Qui conducit bovem, aut asinum, debet hos videre. Et ille, qui locat terram, noverit utrum campe-

stris sit, an vero montana, an a multo tempore deserta, nec ne. Et pactum arationis aut in dies fit, aut in iugurum: utrumque autem non fit simul, quemadmodum ostendimus in opere sarcinatoris.

SECTIO II.

De confirmatione conductionis.

Directio.

Conductio vero statuitur terminis consuetis, qui simpliciter proferantur secundum distinctionem utilitatum, quae triplici modo, ut diximus, fit.

Modus primus.

Actionis. Et in eo sunt canones duo.

Canon primus.

Ille, qui conducit terram, ut seminet, etiam ius irrigandi ipsam ei debetur, et hoc quamvis voce expressa non paciscatur: et ille, qui conducit sarcinatorem, ut suat, cum panno etiam licium debet tradere sarcinatori absque acu. Et nutrix, quae conducitur, ut lactet infantem, aut cum gestet, illum etiam consopire, ac alere debet. Et cum ad hoc, ut illum alat, conducitur, si lac habeat, etiam illum lactare debet, alias non. Et amanuensis, qui conducitur ad scribendum, chartam debet habere ab illo, qui conducit: sed atramentum, et calamus de proprio habeat amanuensis. Et tinctor, qui conducitur, ut tingat, de proprio habere debet pharmacæ tinctionis; et id, quod ei datur pretii nomine, merces est.

Canon secundus.

Cum conducitur paedagogus, ut doceat puerum, quidquid hic obliviscitur, quando apud ipsum est in schola, debet iterum docere eum. Si autem

iam egressus puer, obliviscitur, non debet paedagogus illum docere, nisi cum alia mercede.

Modus secundus.

Aedium et praediorum duo sunt canones.

Canon primus.

Cum paries nutat, aut pons abruptitur, ille, qui locavit, debet reficere, et non debet ille, qui conduxit, expensa gravari. At si pariete alio, aut ponte novo egent domus, quae conducta est, et non constituit ille, qui locavit, non potest ille, qui conduxit, compellere eum ad constituendum, sed, si velit, habitet in ea domo, uti est; vel si malit, exeat. Et ita cum violenter diripitur domus, et possit ille, qui conduxit, eam liberare, si velit, liberet; et si nolit, minime. Et cum ille, qui conduxit, amittit clavem domus, quoties dolose id non acciderit, non debetolvere, sed ille, qui locavit, compellitur ad faciendam aliam pro ea. Et cum locat aliquis domum non habentem portam, neque aquaeductum, non debet facere ei portam, et aquaeductum, si praescierit ille, qui conduxit, quod domus iis careret.

Canon secundus.

Domum quidem a quisquilis, et eamini a fuligine, et atrium a stercore ille, qui conduxit, debet purgare. Nivem autem e tecto ille, qui locavit, debet detrudere: et si non mundaverit, et ruat domus propter nivem, quae manet, et liquefit super tectum ipsius, si velit ille, qui conduxit, potest egredi ab ea, quin teneatur ad persolvendam mercedem. Et cisternam (vel cellam *subterraneam*), et lavacrum ille, qui conduxit, debet mun-

dare. Aliqui tamen dicunt, quod non, sed quod debeat ille, qui locat. Et liquet, quod exacto tempore conductionis, cum exit ille, qui conduxit, quin mundaverit cisternam, et lavacrum, non exigitur ab eo, ut purget, exigitur tamen, ut purget atrium fimo, licet mox sit egressurus. Et an possit impedire locator, ne conductor deportet in domum ipsius aliquid, cuius causa multiplicantur mures, et laeduntur fundamenta, ac parietes, dissident auctores aliquot.

Directio.

Et terris etiam tres sunt canones.

Canon primus.

Ille, qui conduxit terram, ut in ea seminet, etiam ius aquae ad illius irrigationem debetur ei. Quidquid vero pactum fuerit, attamen non nisi iuxta morem irrigetur, et non quantum ille, qui conduxit, vult.

Canon secundus.

Cum completur *prothesmia* conductionis terrae, et adhuc seges non est collecta, si propter negligentiam conductoris mansit, potest ille, qui locavit ipsam metere, et eiicere extra terram suam, et non compensare damnum illius, qui conduxit, ac seminavit: et si relinquat, et non metat, potest solutionem petere mercedis spatii illius, quod excedit tempus conductionis, ab illo qui conduxit: et si ob frigiditatem nimiam aeris manet, aut ob diuturnitatem pluviae, non potest ille, qui locavit, segetem metere, sed relinquat illam cum mercede. Et si eo quod nondum pluit, et viridis est, non fuit collecta, ac *prothesmia* conductionis expleta est; si seges ex iis seminibus fuerit, quae ad escam iumentorum, et equorum se-

runtur, potest ille ipsam metere, et non debet eam relinquere cum mercede. Ille vero, qui conducit terram, ut eam aedificet, aut in ea arbores plantet, cum perficitur *prothesmia* conductionis, unum e tribus debet eligere sibi ille, qui locavit; aut destruat aedificium, et eradicet plantas, et solvat damnum eius, qui plantavit, et aedificavit; aut relinquat aedificium, et plantas, et solutam accipiat mercedem suam; aut emat aedificium, et plantas ab illo, qui conduxit, et eius erunt; voluntatique ipsius relictum est quodlibet ex his tribus. Et si ut destruat, et extirpat, eligat ille, qui locavit; mercedem operarii, qui destruit, et extirpat, dominus aedificii et plantarum, idest ille, qui conduxit, debet solvere; et ille, qui locavit, damnum aedificii, et plantationis debet solvere illi, qui conduxit. En cuim siquis habens panem, prohibet ab eo hominem fame laborantem, etiam violenter eripitur ei panis, verum soluto pretio.

Canon tertius.

Ille, qui conduxit terram, ut in ea seminet milium, potest pro eo triticum seminare: et non potest ille, qui locavit, eradicare semen tritici propter causam, quam diximus. At ille, qui conduxit, ut seminet triticum, non potest in ea seminare milium; et si seminet, potest ipsum eradicare ille, qui locavit, et proicere ipsum gratis, scilicet quin solvat damnum seminanti.

Modus tertius.

Iumentorum. Et habet canones septem.

Canon primus.

Ille, qui locat asinum ad sessio-

nem, debet praeparare clitellam, cingulum, capistrum; et ille, qui locat camelum, debet parare funem ex canabe: ligna autem quae construuntur ad sessionem, tentorium quod obumbrat, et funem, ille qui conducit, idest qui sedet, debet parare: et qui locat equum, non debet parare ephippium: sacci autem, in quibus conducuntur res, iuxta pactum initum parentur.

Canon secundus.

Ille, qui locat iumentum suum ad sessionem, debet ministrare tentoria, strata, et viatica illi, qui sedet: et non potest ille, qui sedet, quamdiu viatica sunt exigua, pro eis, nisi id, quod sufficit ei in via, cum pane addere.

Canon tertius.

Iter quidem lentum veloxve secundum consuetudinem, et secundum pactum sit; et ita descensus illius, qui sedet, ex iumentis, in locis arduis, quando ascendendum est. At aliqui dicunt, quod si nolit descendere e iumentis ille, qui conduxit ut velatur, non compellitur ad descendendum, quia id ad moderationem attinet, quam exhibere velit, et non ad coactionem legalem. Et cum litigant de loco pernoctationis ille, qui conduxit, ac ille, qui locavit, si aestas est, in campo aut oppido oportet commorari, siquidem pax fuerit: at si hiems est, in oppido, sive pax fuerit, sive bellum.

Canon quartus.

Ille, qui locat, debet adiuvare illum, qui conducit, cum sedet, et cum descendit, potissimum si infirmus fuerit, aut senex, aut mulier: debet etiam ferre sarcinas eius si opus fuerit:

potest autem ille, qui locavit, obligare conductorem, ut recte sedeat super iumentum, et in eius dorso medio.

Canon quintus.

Siquis locavit iumentum suum, ut portet quinquaginta libras tritici, sacci quidem non pertinent ad computum quinquaginta: at si quinquaginta tantummodo dixit, etiam sacci computantur. Et ille, qui pactum iniit, ut iumentum suum portet triticum, non potest recusare quominus portetur hordeum, et viceversa. Et ferrum, et stannum, et aes affinia sunt metalla. At ille, qui ferrum deportat, non debet deferre linum, neque viceversa.

Canon sextus.

Cum moritur iumentum conductum, cessat conductio, et non licet ei qui conduxit, obligare illum, qui locavit, ut aliud substituat pro eo; neque si substituat, potest obligare conductorem, ut illud recipiat: et id quidem, cum nominatim appellatur iumentum, quod conducitur. At si simpliciter locavit aliquis iumentum suum, potest aliud substituere ei, et debet conductor id recipere. Et cum appellat nominatim unum e iumentis suis ille, qui locat, non potest illud mutare in aliud, si nolit ille qui conduxit.

Canon septimus.

Ille, qui conduxit iumentum, cui insideat, potest alium hominem pro se, aequalem tamen sibi, imponere: mercenarius (*mercede conductus*) autem, et iumentum, et domus, quae conductae fuerit, non commutantur pretio. Pannus autem qui consuitur, et puer qui instituitur, et via, num commutentur in alia similia, an non, dissident auctores. Et ille, qui con-

duxit indumentum, ut eo vestiatur, non potest cum eo noctu dormire.

SECTIO III.

Quaenam debeat solvere ille, qui conduxit. Quaenam sint mercede conducibilia, et quae secus.

Directio.

Ille, qui conduxit, securus est toto tempore usus sui. Itaque cum corrumpitur domus conducta ad habitationem, aut corrumpitur aspellex conducta ad vestitionem, aut moritur iumentum conductum ad sessionem, quoties non agit dolose ille, qui conduxit, non debet solvere pro eis. Et ideo si iniuria percutiat iumentum conductum, solvit pretium eius, si moriatur. Et aliqui dicunt, quod cum manet iumentum apud illum, qui conduxit, ultra pactum conductionis, et non restituat ipsum domino suo, si moriatur, etiam alisque percussione, debeat solvere pretium eius. Et id ratum est. Et ita ille, qui conduxerit iumentum ad insidendum ei in via, et ligaverit illud in stabulo, si hoc corruat super ipsum, et moriatur, solvit, eo quod si processisset in via, et eam bestiam non ligasset, haudquaquam mortua fuisset. At si ex alia causa moriatur in stabulo, non debet solvere. Mercenarius, qui conducitur ad subiugandum iumentum, aut consendum vestimentum, aut coquendum panem, si quidem negligentia eius, aut ignorantia eius corrumpitur ex eis quicquam in manibus ipsius, debet solvere pretium dominis eorum. Si autem non negligentia ipsius, sed ob aliud nocumentum corrumpatur aliquid, non debet solvere. Aliqui vero dicunt, quod

si in domo domini iumentum, indumentum, vel panis, et eorum oculis eius, corrumpatur, non debeat mercenarius solvere, dummodo non causa sui ipsius res corrupta fuerit: et excusationem afferunt dicentes: quod non debeat mercenarius solvere, quia neque cum perit ovis nocumento caelesti in campo, et quando proximus non erat ei, debet solvere. Similiter et mercator in via cum corrumpitur res tradita, non debet solvere. Verum propter mercenarios malos, ne ipsis fiat occasio rem subtrahendi, definivimus, ut solvat; fortasse enim res dominorum manet in manibus mercenariorum: atque ita hi cavebunt ne damnum solutionis patiantur: quemadmodum etiam propter iudices malos, et hypocritas dicimus, quod non possit episcopus sententiam proferre sine testibus, quamvis sciat veritatem rei, neque testibus egeat. Scopum autem sectionis huius consequuntur typi quatuor.

Typus primus.

Illi, qui dealbat vestem alicuius, aut radit caput eius, aut detergit ipsum, absque eo quod pacto conveniret de mercede, non debetur merces, eo quod ob silentium suum perdidit mercedem suam. Nonnulli vero dicunt, quod licet voce non conveniat de mercede in huiusmodi operibus, attamen causa quotidiani hominum usus hisce in rebus, mentali veluti pacto merces stipulatur; et ideo debet ille, qui ministerio fruitur est, solvere mercedem ministerii ei qui sibi ministravit.

Typus secundus.

Fullo, si domi domini pannum coram oculis eius dealbet, et res corrumpatur, debetur ei merces operis

sui, neque debet solvere pretium panni, qui corruptus est. At si neque domi domini pannus, neque eorum oculis eiusdem corruptus est, debet solvere, cum ille, qui propter utilitatem suam ipsum petiit a domino eius, scilicet, ut lucraretur mercedem operis sui. Itaque debet solvere pretium eius, quemadmodum capite XXII. de datione usus ostendimus. Merces autem non debetur ei, eo quod non conciliaverit emolumentum domino panni: cur enim recipiat aliquid ob id, quod non tradidit? At aliqui dicunt, quod reapse ratum est, nempe ut nihil solvat, neque solutionem accipiat, si dolose non egerit, neque negligens fuerit.

Typus tertius.

Ille, qui conduxit iumentum, ut deportet decem sata tritici, et imponat ei undecim, ac moriatur illud iumentum, debet solvere pretium eius domino ipsius. Similiter etsi domino ipsius det undecim sata, et dicat, illa esse decem, et dominus ipsius ferenda illi imponat, ac moriatur, debet ille, qui decepit solvere, siquidem ex onere sarcinae mortuum fuerit; at si ex alia causa moriatur, non debet solvere, sed mercedem tantummodo augmenti illius, quod ferendum imposuit per deceptionem. Nonnulli vero dicunt, quod unam partem solum ex undecim partibus pretii iumentum debeat solvere ille, qui decepit, si prae onere sarcinae moritur: at hoc ratum non est. Et similiter cum duo homines sedeant super ipsum, si sedeat alius cum eis sine ipsorum voluntate, et moriatur asinus, unusquisque eorum tertiam partem pretii amittat. Et

aliqui dicunt, quod unusquisque iuxta onus suum amittat: at id ratum non est, nam homines non ponderantur. Aliqui vero dicunt, quod non: sed ille tertius dimidium pretii eius amittat; et ambo illi, qui conduxerunt, dimidium, quia ius habebant, ut ambo simul sederent.

Typus quartus.

Cum aliquis tradit sarcinatori pannum, ut ex eo faciat tunicam; ipse autem pallium conficiat, et litigent mutuo; videlicet dicat dominus indumenti dixi tibi, ut tunicam de panno faceres; et dicat sarcinator, quod non, sed pallium dixisti ut consuerem tibi; illud firmum est, ut verbum domini indumenti recipiatur, cum iurat, eo quod ipse magis norit, quid ipse dixerit. At alii dicunt, quod non, sed verbum sarcinatoris recipi, eo quod iamdiu dominus indumenti concediderit ei curam indumenti sui; et cum iurat dominus indumenti, manifestum est, quod non debetur merces suturarum sarcinatori, sed debetur ei pretium, eo quod magis valeat tunica, quam pallium: non tamen pretium, quod valet pannus integer prae scisso.

SECTIO IV.

De accidentibus, quae irritant conductionem.

. Directio.

Tribus casibus cessat conductio.

Modus primus.

Exiguitas utilitatis ex re, quae conducitur, ob vitium, quod ei accidit, sive domus sit, sive iumentum, sive operarius, sive res alia. Et huic modo sunt tres typi.

Typus primus.

Ille, qui conducit iumentum, ut super illud sealeat in via, si deinde aegrotet, nec possit incedere, debet solvere mercedem iumentum, eo quod non ex parte iumentum defecerit utilitas, proveniens ex illius sessione. Et ita ille, qui conducit balneum, neque possit succedere ipsum: et ita ille, qui conducit officinam coqui, deinde recuset, aut non possit coquinariam exercere, rerum harum mercedem debet.

Typus secundus.

Cum tremit paries domus, potest conductor dissolvere conductionem, et ex ea egredi, ita tamen nisi propter dominus eius domus, ut illam congrua reparatione restauraret. Si autem nolit erire, et maneat, etiamsi tremit paries, totam mercedem debet pendere, et non potest quidquam diminueri propter tremitem.

Typus tertius.

Ille, qui conduxit terram, ut in ea seminet, si postquam seminavit eam, corrumpatur semen prae glacie, aut grandine, aut tempestate, totam mercedem debet solvere, eo quod semen haud terrae causa corruptum fuerit: at si terra prius corrupta fuerit, quam seminetur, nihil debet.

Modus secundus.

Cessatio totius utilitatis. Per mortem scilicet iumentum, quod conducitur, aut operarii, qui conducitur, cessat conductio. Verum merces eius, quatenus operatum est iumentum, aut operatus est operarius, iuxta quantitatem temporis famulatus debetur domino iumentum, et heredi operarii. Et modus hic habet sex typos.

Typus primus.

Cum corrui aedes, quae conducta fuerat, cessat conductio: et cum deficiunt aquae irrigationis terrae, quae conducitur, ut seminetur, si voluerit ille, qui conducit, in ea seminare cum tota mercede, et non potest quidquam diminuere ob defectum aquarum: et si nolit, eam deserat. Et modi isti ambo distincti sunt, eo quod aedes, quae corrui, haud manet aedes; et terra, cuius aquae defecerunt, non ideo non manet terra.

Typus secundus.

Cum moritur infans, cuius nutrix conducta fuerat ad eum lactandum; aut puer, ad cuius institutionem magister conductus fuerat; aut corrumpitur pannus, qui conductus fuerat, ut vestis aliqua ex ipso fieret; illud firmum est, quod nemo ex eis possit obligare socium suum, si nolit, sed cesset conductio.

Typus tertius.

Cum diripitur aedes conducta, cessat conductio, et non debet conductor decertare cum illo, qui diripuit, eamque liberare, sed dominus eius debet illam liberare.

Typus quartus.

Cum fugit camelarius una cum camelis, quos locavit mercatori, cessat conductio, si camelos illos diserte conduxit mercator: at si non ita, sed simpliciter suscepit in se camelarius officium appendendi ei sic, et sic pondera, potest episcopus mutuas accipere drachmas pro camelis, qui fugerunt, et dare mercatori, ut conducat sibi camelos, et appendat sarcinas suas. Et cum redierit camelarius, solvet. Et si camelarius solus fugiat, et relinquat camelos suos, de-

bet mercator indicare episcopo, et ab eo facultatem obtinere ad faciendas expensas pro camelis; et solutionem accipiet a camelario, quando aderit: et si in via fugiat, licet absque iussu episcopi expendat, solutionem percipiet.

Typus quintus.

Ille, qui conduxit iumentum, et custodit ipsum penes se, debitor est mercedis, quamvis illud non exerceat. Et ille, qui locavit, si ipsum custodit, et non tradit illi, qui conduxit, cessat conductio; praesertim si non definivit tempus tradendi, et non tradendi; nam si tempus definitum non fuit, si petit ipsam mercator, et non tradit locator, cessat conductio.

Typus sextus.

Iam diximus, quia per corruptionem eius, quod conductum est, cesset conductio: addimus iam, ac dicimus, quod quamvis ab eo, qui conduxit, corrumpatur, cessat conductio: verum debet ille, qui conduxit, solvere pretium rei, quam conduxit, licet mercedem eius solvere non debeat: nam mulier quoque, si amputet naturam viri sui, cessat ipsius coniugium ob illam amputationem; attamen debet ob amputatum membrum poena multari.

Modus tertius.

Ut a lege irritetur emolumentum persolutio; veluti cum homo conducitur ut extirpet dentem male affectum; si quiescat dolor, et non egeat ille, qui patitur, illius evulsione, cessat conductio. Et hic modus habet tres typos.

Typus primus.

Tutor pupilli, cum locat aedem,

aut praedium pupilli ad aliquod tempus, si augeatur pupillus, et perveniat ad aetatem puberem ante complementum temporis, quod conventum fuit, cessat conductio. Toto tempore, quod subsequitur pubertatem suam, potest uti domo sua, aut praedio suo: toto tempore autem, quod antecedit pubertatem suam, manet conductio.

Typus secundus.

Ille, qui locavit servum suum, si libertate donet eum ante complementum temporis conductionis, ipsa liberatio rata est, conductio tamen non cessat; verum potest liberatus ille resumere mercedem temporis libertatis suae sibi ipsi a domino suo.

Typus tertius.

Siquis locavit aedem suam, et deinde vendat eam alteri ante exactum tempus conductionis, aliqui dicunt, quod venditio non valeat, at nos illam approbamus: et debet emptor expectare usque ad consummatum tempus conductionis, et tunc traditam accipiat. At si contingat, ut cesset conductio aliam ob causam, tunc dubitant aliqui, cuinam sit danda merces temporis reliqui usque ad complementum pacti, emptori ne an venditori: et illud ratum est, quod emptoris sit, quia conductio impediatur cum quominus acciperet rem emptam suam, et en sublata est.

SECTIO V.

De promissione mercedis inventoribus rei perditae.

Directio.

Et hic modus habet quatuor elementa.

Elementum primum.

Dictio: veluti si dicat aliquis: qui inveniet, et restituet mihi asinum meum, aut bovem meum, aut servum meum, qui perit, aut faciet opus tale, verum legitimumque debitorem me constituo ei denarii, aut drachmae, aut alterius rei. Quicumque ergo audit, et perficit, ius habet ad denarium, aut drachmam. Et si non promittat dominus rei perditae quidquam, non debet dare quidquam illi, qui invenit, et restituit ei rem suam perditam. Similiter si promissor frigeat, siquidem inventor non audierit promissionem eius, nihil debetur ei. Et ita si quis peregrinus adfirmet lingua eius, qui perdidit, quod promiserit denarium illi, qui invenerit servum ipsius, qui revera tamen nihil promiserit, nihil debet neque ipse, neque ille peregrinus ei, qui invenit. Sed si dixerit ille peregrinus: qui invenerit servum talis, recipiet denarium, debet ipse solvere, quia dixit.

Elementum secundum.

Ille, qui promittit, perfecta aetate debet esse, neque interdictus administratione honorum suorum; et ille, qui invenit, congruens inventioni tantummodo debet esse.

Elementum tertium.

Ipsam inveniendi opus debet quis nosse quantum sit: nam qui v. gr. dicit: siquis invenerit asinum meum, dabo ei denarium, ignorat quantum futurus sit inveniendi labor.

Elementum quartum.

Ipsa merces nota esse debet quo ex genere facultatum sit; et hoc habet typos tres.

Typus primus.

Cum dicit ille, qui Edessae versatur:

qui reddet servum meum ex Sarug, dabo illi denarium; et reddat illum aliquis e medio vine, medium denarii debetur ei. Si tamen e regione valde longinqua a Sarug reddiderit eum, non debetur ei aliquid amplius.

Typus secundus.

Cum dicit: qui restituet equum meum, dabo ei denarium; si duo homines illum reddant, unusquisque eorum dimidium denarii accipit. Et si homini particulari dicat, scilicet: tu, Petre, si reddes mihi equum meum, tibi dabo denarium; deinde Paulus cum Petro communicet in inventione; si dicat Paulus, ego adiuvando invi Petrum, totum denarium accipit Petrus, et Paulus nihil accipit. Et si dicat Paulus: ut acciperem partem cum Petro, circuivi cum eo; Petrus quidem dimidium denarii accipit, et Paulus rursus nihil: ita dimidium denarii ille, qui perdidit, lucratur.

Typus tertius.

Cum dicet alicui: si restituas equum meum, do tibi denarium; et cum dicet alteri similiter: si reddis tu, do tibi denarium; si ambo reddant equum, dimidium denarii debet cuilibet eorum, et non denarium. Et si uni eorum denarium promittet, et alii donum simpliciter; si ambo reddant equum, ille, cui promissit denarium, dimidium debet accipere, et ille alius mercedem laboris sui. Et huius quidem operationis quatuor sunt canones.

Canon primus.

Ille, qui promittit, potest solvere, et irritare suam promissionem; verum antequam incipiat inventor diligentiam adhibere. Si autem postquam coepit, et antequam perficiat, vult ir-

ritare, mercedem laboris eius debet ei dare; et postquam absolverit, idest invenerit, totum id, quod promissit.

Canon secundus.

Ille, qui promittit, potest addere, et diminueret, et verbum eius ultimum recipitur. At mercenarius si non audierit promissionem diminutam, quae postremo facta est, et primam promissionem amplam solum audierit, ac propterea invenerit, nihil omnino ei detrahatur.

Canon tertius.

Mercenario nihil omnino debetur, nisi postquam absolverit opus suum. Itaque si invenerit equum, cumque adduxerit ad portam domini eius, deinde fugiat, aut moriatur antequam tradatur domino suo, nihil debetur ei.

Canon quartus.

Cum dicat mercenarius: decem promissisti: et dicet dominus: non, sed quinque; aut cum dicet dominus non propter hunc equum, sed propter alium promissi tibi decem; et dicet mercenarius: minime, sed propter hunc: aut dicet dominus: tu non adduxisti eum, sed ipse sponte venit; in omnibus istis, si non adsint testes pro mercenario, verbum domini recipiendum est, si iuraverit.

CAPUT XXX.

De inventione.

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

Tria sunt elementa eius: inventio inventor: et res inventa.

b b

Elementum primum.

Inventio est acceptio quaelam e bonis perditis, ut eam custodiat inventor anno uno, et post annum confirmatur dominium eius super eam, sed debitor est domino eius, quotiescumque innotuerit. Et aliqui dicunt, quod omnis, qui invenit aliquid, necessario debet illud accipere, et custodire. Et alii dicunt: quod si sciat, illam rem omnino perituram, si illam non accipiat, debeat illam accipere; secus vero nequaquam. Et cum accipit, debet significare aliis hominibus, idest testes advocare sibi ipsi, quod invenerit talem rem, et debet aliquod e signis eius indicare, et non omnia, ne eum audierit homo non fidelis, dicat suam esse, et det signa, cum res propria ipsius non sit.

Elementum secundum.

Inventor ex illis, qui excesserint pueritiam, debet esse, licet infidelis sit. Itaque si puer aliquis invenerit, potest episcopus accipere rem ab ipso, et custodire eam, si innotescat illius dominus; secus ecclesiae sit. Et aliqui dicunt, non posse episcopum accipere rem, eo quod, si perierit, debeat illamolvere, et episcopus non debetolvere; itaque quod sit in manibus eius, magis utile est domino ipsius. Et servus cum invenit aliquid, si perdat illud, potest dominus illius rei vendere servum, et suum recuperare ex pretio illius; et si non sufficit pretium servi, non potest in alia re damnum inferre domino servi. Et dominus servi potest obligare episcopum, ut accipiat de manibus servi eius id, quod invenit, ut custodiat illud penes se, et ita damnum non patietur per venditionem servi sui.

Puer autem parvus cum invenerit aliquid, debet curator eius illud ab eo accipere, et custodire usque ad adultam aetatem eius, et deinde res ipsius erit, si non comparuerit dominus. Et ita daemoniacus, et ipse puer, si perdit aliquid, quod invenerat, debetolvere, si non animadverterit eurator; verum si animadverterit, et non apud se acceperit, ipse curator de suo debetolvere, et non puer. Et si nocumento caelesti perit, non debetolvere nec puer, neque curator.

Elementum tertium.

Cum res ab incola regionis inventa, ex illarum numero fuerit, quae possunt perire, spectandum est utrum in loco periculi, an extra inventa sit; v. gr. ovis, aut pullus asinae, aut natus cameli, debet accipi per modum inventionis, et anno custodiri, donec fortasse veniat dominus eius, et ipsum accipiat; secus illius, qui invenit ipsum, erit. Hinc patet animal relictum in loco, ubi non sit rapax lupus etc. non debere accipi, sed relinqui, ut dominus eius inveniat ipsum.

sectio II.

De quatuor inventionis canonibus.

Canon primus.

Inventor si animo custodiendi domino ipsius simpliciter acceperit rem inventam, si haec corrumpatur, non debetolvere quidquam eius domino; tunc enim instar depositi extitit apud ipsum: et si animo statim dominium in eam sibi acquirendi acceperit illam, debetolvere, si corrumpatur; et si animo, post annum, si non compareat dominus eius, dominium in eam sibi vindicandi, acceperit eam, si

ante annum corrumpatur, non debet solvere; at post annum solvit: et si indistincte accepit eam absque aliquo proposito, episcopus observet speciem eius, et cognoscat, utrum speciem servi habeat, et quantum sederit super asinum, aut onus deferendum imposuerit. Fideiussor est, si res corrumpatur.

Canon secundus.

Inventor debet notum facere, quod rem talem invenerit, et eum re, quam invenit, locum, in quo invenit, an habitatus fuerit; et si forinsecus invenit, cum reddit ad habitatum, notum faciat: et aliquem e rei modis, non tamen omnes dicat: et mercedem eius, qui notum facit, hoc est praeconis, et expensas rei inventae, si v. gr. pullus fuerit, inventor non debet amittere; sed pars eius, si possibile est, vendatur ob illum enutriendum. Et aliqui dicunt, quod non vendatur pars illius, eo quod si moretur dominus eius, inventor illum comedet, quoniam illius, qui invenit ipsum, proprius fit. Nam etiam eibus, eius qui invenit, fit. Potest itaque ipsum ostentare, et notum facere, et si comparuerit dominus eius, solvat pretium eius. Et ita si pecus fuerit perditum, et inveniat, nec aliter possit conservari, aliat ipsum inventor: et ita omnia, quae custodiri possunt. Nonnulli vero dicunt, quod potius iussu episcopi, si adfuerit, vendat id inventor, ac pretium eius custodiat, eo quod haudquaquam custodiri possit.

Canon tertius.

Post annum, si non comparuerit dominus, confirmatur dominium inventoris in rem inventam, nisi con-

silio doloso ipsum acceperit, idest ut absconderet ipsum.

Canon quartus.

Cum innotescit dominus, inventor debet rem inventam illi restituere, quando adhibitis testibus piis confirmaverit illam suam esse. Quod si testes non habeat, det autem signa multa et vera, tum potest accipere. Et aliqui dicunt, non esse fidendum signis, eo quod fieri possit, quod ab alio, qui eam vidit, discat, et intelligat ea. Itaque cum accesserit aliquis, et dederit signa, et acceperit rem inventam, quae sua non sit; deinde comparent dominus eius verus, si non adfuerit, qui illam accepit inique, potest ab inventore damnum repetere, et suam rem ab eo sibi restitui iubere; et hic vicissim, sibi reparari iubeat, quod pertulit damnum ab illo iniquo, nisi antea notum fecerit, ac confessus fuerit, suam esse eam, cum tradidit ei: et si confessus fuerit, non potest accipere ab eo quidpiam, sed detrimentum patitur absque spe compensationis. Et si adfuerit, ab ipso iniquo dominus ipsius eripiat. Et si corrumpitur res inventa post annum, pretium eius, quod valebat in fine anni, debet inventor solvere domino eius, si comparuerit, non secus ac si servata res fuisset. At si vitium novum in re fuerit, postquam ipsius dominum habuit, scilicet post annum, ipsam cum vitio eius debet tradere domino ipsius. Et liquet, quod si ante annum, scilicet antequam dominum eius habeat, fit in ea vitium, uti est eum vitio suo tradit eam domino ipsius, et inventor non potest petere a domino eius ius inventionis rei perditae.

CAPUT XXXI.

*De infantium, et puerorum
inventione.*

In eo sunt sectiones duae.

SECTIO I.

De clementis, et canonibus eius.

Directio.

Tria sunt huius inventionis elementa: ipsa inventio: res inventa: et inventor.

Elementum primum.

Inventio huiusmodi est susceptio infantis perdit, et alimento carentis. Quod autem sit actio pia, constat ex eo, quod a perditione praeservat talem. Porro testimonio confirmanda est huiusmodi susceptio. Itaque ille, qui suscepit, quin testes inducat, fieri haud potest, ut recipiatur ab eo infans, nisi recte educet eum.

Elementum secundum.

Ipsae infans carcat sustentatione opus est: secus si habeat patrem, aut matrem, aut consanguineum, non potest alienus suscipere eum: et ita ille, qui perfecta aetate est non recipitur; ille, autem qui aetate (*quidem, sed non intelligentia perfecta est recipitur*). Aliqui tamen dicunt, quod non recipitur; et id ratum est.

Elementum tertium.

Accipiens liber et perfecta aetate debet esse. Itaque servus non potest accipere, nisi forte iussu domini sui: et infidelis natos infidelium tantummodo potest accipere; et in qua re innotescat fides, postea ostendemus. Fidelis autem potest ipse etiam natos non fidelium derelictorum accipere. Similiter etiam prodigus non potest

accipere, et si accipit, recipitur ex eo. Et ille, cuius manifesta non est pietas, neque prodigalitas, potest accipere, sed non potest transferre acceptum de regione in regionem, sed ab episcopo arectur, donec ostendat pietatem suam. Et inops potest accipere, nam Deus est, qui alit. Et cum duo contendunt inter se, quis eorum accipiat, diviti adiudicatur acceptio. Et si pares fuerint, qui est civis, accipit; cum talibus enim magis convenienter consulitur vitae infantis. Et mulier non praepositur viro, quamvis in educatione nati mater praefatur patri. Et si in omnibus pares fuerint, sortes mittant. Et si puer ipse ad unum ex tollentibus declinet, et velit apud ipsum esse, non recipitur declinatio eius. At si declinet ad unum e genitoribus suis, patrem, aut matrem, recipitur declinatio eius, eo quod genitores suos cum experimento eligit; at tollentes ipsum, absque experimento.

Directio.

Canones inventionis duo sunt: educatio, et expensa. Itaque ille, qui accipit infantem in civitate, non potest illum deferre, et educare in pago. E converso autem potest ex civitate in aequalem civitatem, aut ex uno pago in pagum aequalem transferre eum: si in deserto invenit eum, potest transferre quod volet ipse inventor. Expensa autem e bonis infantis debet esse; si quidem habeat bona: et si bona sua sint illa, quae addicuntur in testamentis infantibus proietis, aut legati nomine aut donationis; aut inveniantur posita cum ipso ab illo, qui proiecit eum; si aut equus, aut animal aliud fac-

rit ligatum apud ipsum, aut prope ipsum, aut fuerit in aede, cuius non sit dominus certus; ipsius quidem sit; et si subitus infantem fuerit abscondita pecunia, non ipsius censetur; sed si charta reperiatur apud ipsum, in qua scriptum sit, quod ipsius sit, inventor eiusdem, iussu episcopi debet e bonis eius expendere pro eo. Et si non sit pecunia infanti, non debet inventor eius ex proprio expendere pro eo, sed ex ecclesia, nam ipse educationem tantammodo ei debet.

sectio II.

De canonibus fidei, et libertatis, et affinitatis inventi.

Canon primus.

Fides infantis, qui invenitur, ex quatuor dignoscitur. Primo ex eo, quod si intelligat, signa det fidelium propria, et conversationis eorum. Secundo ille cum adoleverit, voluntati eius relinquitur ex quibus esse velit. Tertio ut confessioni illius, qui eum proiecit, coniungatur confessio ipsius, quod illum, qui generavit eum, imitetur. Certe si pater eius cum ipso sit, aut mater eius, confessioni eorum debet coniungi confessio ipsius. Quarto locus, in quo invenitur. Itaque, qui in porta ecclesiae reperitur, aut in domo christianorum invenitur, christianus est, et e converso. Ceterum etiamsi in porta ecclesiae invenitur, si infidelis homo possit confirmare, quod ipsius natus sit, potest eum sumere, et instar eius non fidelis erit.

Canon secundus.

Inventus cum delinquit in homi-

nem, antequam promoveatur ad puberem aetatem, ecclesia solvit multam delicti eius. Et si in ipsum delinquatur, ipsius, et non ecclesiae, erit multa.

Canon tertius.

Cum accesserit vir, et dixerit: hic infans, qui inventus est, natus meus est; admittitur verbum eius, licet fuerit servus, eo quod non sit, qui possit illum mendacem convincere. Et si mulier sit, quae dicat: natus meus est: non recipitur verbum eius, nisi consenserit ei maritus eius: at si vidua sit, recipitur verbum eius. Et eum duo litigant, et quisque eorum dicit: natus meus est: non praefertur fidelis infideli, sed omnes aequales sunt in hoc iudicio: et ille, qui confirmat verbum suum, accipit eum: et si ambo una confirmant, ei ex ipsis, quem episcopus elegerit, traditur infans, donec adolescat, et voluntati ipsius relinquitur electio; fervendo enim fervet sanguis ex amore naturali consanguineorum, et veritatem circa haec tandem aliquando detegimus. Postquam vero incaluerit erga unum ex eis, si deinde poscat illum alterum, non recipitur verbum eius, eo quod fervor primus naturalis sit, secundus autem accidentalis.

Canon quartus.

Quod ad libertatem attinet, quamdiu de servitute aliquis illum non accuset, liber est. Et cum moritur, si quid possidet, ecclesia heres fit; nam et multam delicti eius ecclesia solvit. Et si quis illum servum suum esse accuset, si in manu eius non sit, non recipitur verbum eius, nisi confirmaverit, quod ancilla ipsius generet

eum, et proiceat eum, ac ipse accipit illum. Et aliqui dicunt, quod omnis, qui invenit infantem, et accipit eum, ac dicit, ipsum servum suum esse, confirmatur dominatio eius super illum: nam etiam ille, qui invenit suppellectilem, ac dicit, mea est, confirmatur dominium eius super illam: at id non est ratum; nam servus, secus ac supellex, non potest apologiam facere pro se ipso: et inventus cum adolescet, et dicit de se, quod servus sit illius, qui accusat ipsum de servitute, recipitur verbum eius, etiamsi antea dixerit, se servum non esse. Et cum dicit: servus sum Petri, Petrus autem negat, et dicat: non est servus meus: si redeat, et dicat: non; sed Pauli sum servus, non recipitur verbum eius secundum apud nos; apud alios vero confirmatur Paulo servitus eius.

Directio.

Filia inventa, si postquam desponsa est dicit, se ancillam esse talis; non separatur propter hoc a marito suo, et confirmatur servitus eius illi tali. Nati autem, quos ante hanc confessionem suam genuit, liberi sunt; at illi, quos postea generat, servi. Similiter filius inventus, si postquam nupsit, confitetur servitutem, apud nos non separatur: at alii separant, quamvis filiam non separent. Et inventus eum emit, et vendit, deinde confiteatur, se alius esse servum, non irritantur emptiones ac venditiones eius priores, irritantur vero posteriores.

CAPUT. XXXII.

De manumissione servorum.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De manumissione simplicis.

Directio.

Manumissionem simplicem dicimus illam, quae non definitur pacto in morte illius, qui manumittit, aut in emptione servi de se ipso. Manumittens debet esse perfecta aetate, et mente, et non impeditus a bonorum suorum administratione. Ille autem, qui manumittitur, homo servus, qui non sit oppigneratus, sit oportet. Et eum dicit dominus servo suo: oh domine mi; aut ancillae suae: oh domina mea; aut: oh soror mea; aut: oh sponsa mea; non confirmatur manumissio per hosce terminos. At si dicat servo: oh liber; et ancillae: oh libera; libertate donantur: et reus fit, si iterum in servitute detineat eos; nisi forte tamen nomen eorum non fuerit *liber*, aut *libera*. Et si dicit aliquis servo alieno: liberavi te, nullatenus confirmatur ei dominatio in eum: et si una die liberetur, manumittitur servus ille. Et manumissionis quidem quinque sunt qualitates.

Qualitas prima.

Communicatio partis cum parte, scilicet cum manumittit aliquis dimidium servi, totus servus manumittitur. Et si proprium non fuerit illud dimidium alterum, debet solve-
re pretium illius alterius dimidii domino ipsius, verum per quatuor ca-
nones.

Canon primus.

Cum laud miser fuerit, videlicet si potestatem habeat in pretium dimidii illius alterius: nam indumenta, quae super ipsum et domesticos eius, solum relinquuntur ei: aedes enim quodque eius venditur pro solutione pretii dimidii alterius: at si debito prematur pro quantitate pretii dimidii, non adigitur vi ad manumittendum totum servum.

Canon secundus.

Cum dicet: manumisi dimidium servi mei; aut: manumisi servum talem; tunc debet solvere pretium dimidii alterius, ut consummetur manumissio. At si dicat: manumisi dimidium socii mei, delirat, et cessat manumissio.

Canon tertius.

Ut voluntate sua manumittat dimidium suum, cum aliquis emit (*vendit*) dimidium patris sui, aut matris suae, sive velit, sive nolit, manumittitur ab eo dimidium, quod vendit; et non debet vendere, aut manumittere etiam dimidium aliud, si nolit.

Canon quartus.

Ut non sit oppigneratum ipsum illud dimidium aliud; secus non debet ipsum manumittere.

Qualitas secunda.

Manumissio consanguineorum. Itaque omnis, qui emit partem a consanguineis suis illis, quibus debet alimenta cum bonis evectantur, liberatione liberatur, quatenus ad ipsum adinet, ipsa illa pars, siquidem ipse fuerit non ineptus bonis administrandis. Et propter hoc curator pueri non potest vendere quidpiam e bonis pupillorum patris aut matris eius.

Qualitas tertia.

Ille, qui aegrotat, non potest liberare servum, cuius pretium superet tertiam partem bonorum suorum. Itaque cum unum solum servum habeat, et nihil amplius, si manumittat eum in aegritudine sua, tertia tantum pars liberatur; et in duas tertias partes eius heredes ipsius dominantur. In lege autem XXI imperatorum iuxta numerum servorum permittitur manumissio eorum; videlicet si unus est servus, aut duo, aut tres, licet liberare omnes. A quinque autem ad decem, dimidium tantummodo: et a decem ad triginta, tertiam partem; et a triginta ad centum, quartam partem. Et ille, qui moritur, si debitum habuerit, quando obiit, illud solvatur, et deinde confirmetur liberatio servi. Et si non sufficiant opes eius, etiam servus, qui liberatus est, vendatur, et debitum solvatur.

Qualitas quarta.

Sortes. Et sortes requiruntur, cum liberat aliquis servos, quorum pretium superat tertiam partem bonorum ipsius. Itaque non omnes liberantur. Et propterea agnoscitur debet ille, qui liberatur. Si quis ergo liberat tres, aut sex, aut novem servos, quorum pretium aequale sit, tripliciter hi dividantur, et mittantur sortes, ita ut scribatur in una schedula liberatio, et in qualibet aliarum duarum servitus, et ponantur in cera, et dentur cerae puero, qui nondum iudicio polleat, ut det unicuique unam, et ille, qui sortitur libertatem, ipse liberatur. Si autem non sit aequale pretium eorum, computetur pretium omnium simul, quamvis partes

non sint summae pretiorum: videlicet si quinque fuerint, et unus ex eis valeat centum, et duo alii centum, et duo alii centum, ille quidem unus in comparatione duorum in sorte est. Si autem duo servi, aut quatuor aequales pretio sint, neque triplicentur, ex uno quoque eorum tertia pars liberatur.

Qualitas quinta.

Affinitas. Affinitatem hic dicimus illam, quae post liberationem confirmatur inter liberatum et liberantem, aut inter hunc et heredes liberantis. Itaque quicumque liberat servum, baud omnino alienus ab eo fit, sed hic affinis eius est. Ergo liberans debet despondere, et corrigere, seu correctionem iubere, et admonere illum, quem liberavit: et cum obit ille, qui liberatus est, liberator eius heres fit illius, nisi habeat heredem naturalem; et si hic non extet, heredes liberantis hereditatem eius consequuntur.

SECTIO II.

De liberatione conditionata.

Directio.

Liberationem pacto conventam dicimus, si quando dicit homo servo suo: cum morior, liber es. Et si duorum dominorum fuerit servus, et ambo dixerint ei: cum morimur, liber es; non liberatur morte unius eorum, sed dimidium eius liberatur solum. Et cum dicit homo servo suo: cum morior, liber es, verum si ingrediari aedem meam, aut facies sic; et moriatur ille homo, non possunt heredes eius vendere servum illum, quamvis non fuerit ingressus dictam aedem, et neodum

fecerit dictam actionem: nisi solum, cum recusaverit, et dixerit: non faciam; aut: non ingrediari.

Directio.

Ipsa promissio liberationis huiusmodi post mortem secuturæ, imitatur testamentum: itaque ille, qui dicit servo suo: cum morior, liber es; potest illum vendere, aut illum dono dare, et cessat liberatio, quae post mortem secutura est. Similiter licet dicat solum: cassavi promissionem meam illam, et non addat, dicens: liber es post mortem meam, cessat liberatio. Similiter si neget dominus, dicens: non dixi, quod post mortem meam liber es, cessat liberatio, nisi adfuerint testes. Et ita si delinquit servus, venditur mulcta, et cessat liberatio eius. At si dominus eius eripiat eum, non cessat liberatio, nisi dominus eius illam casset manifeste. Et ancilla, cui dictum est a domino suo, cum morior, libera es; si parit post promissionem suae liberationis, ipsa quidem libera est absque nato suo: nam et ancilla quoque, quae in testamento addicitur alicui, si parit, non etiam cum ipsa natus eiusdem in servitutem traditur.

SECTIO III.

De consensu in liberationem per famulatum servi.

Directio.

Hoc actionis genus contrarium est reliquis actionibus legitimis, eo quod illud, quod non est servi, tamquam id, quod servi est, reputatur, videlicet: quemadmodum servus domini sui est servus, etiam opus eius domini ipsius est legitime. Et cum per

opus suum emit se ipsum, tamquam is, qui parte aliqua bonorum suorum aliquid emit, dominus sui ipsius appareret. Verum duas ob causas tamquam legitima reputata est: primo quidem, quia domino ut plurimum non placet servum gratis manumittere: secundo quia tunc magis sollicitus fit ad opus et lucrum ipse servus. Et ipse hic fidelis aliquis debet esse; et sic demum confirmatur emptio personae ipsius, et liberatur. Elementa autem actionis huius sunt quatuor.

Elementum primum.

Dictio: cum dicit dominus servo suo: consensi, ut liberem te, cum dederis mihi mille drachmas duobus temporibus, aut plus, aut minus; et cum solveris tu, liber eris; confirmatur libertas eius, cum solverit. Confirmatur autem, quamvis dicat dominus servo suo: vendidi tibi personam tuam, aut animam tuam talibus nummis, quos solves mihi post tempus tale.

Elementum secundum.

Pretium. Quod ipsum debet esse notum in quantitate, et per modum debiti tempore certo solvendi, quod nempe duobus temporibus, aut pluribus solvatur. Et ratum est, si paciscatur servus cum domino suo, ut serviat ei annum, aut plus, aut minus, et addat ministerio suo denarium unum, aut plus, aut minus.

Elementum tertium.

Dominus. Et hic perfecta aetate, qui idoneus sit ad administrandum, debet esse; et propter hoc ille, qui minore aetate, aut energumenus fuerit, non potest consentire liberationi servi sui, Et ita oppugnat servus manet.

Elementum quartum.

Servus quidem perfecta aetate, et

mente, ac fidelis debet esse. Et ipse consensus liberationis in ipsum totum, et non partem eius debet esse. Canones vero eius quinque sunt.

Canon primus.

Cum non totum debitum solvit servus, non liberatur pars eius, sed servus manet; quamvis unus solus nummus supersit ex eius debito, donec illum solvat.

Canon secundus.

Cum propter antea solvit servus ante complementum *prothesmiae*, non potest dominus non accipere; nam etiam omnis creditor compellitur ad solutionem proprii recipiendam quovis tempore: et si pignus receptum est, et quidem persona servi ipsa sit pignus eius; et hic vult pignus (*nempe se ipsum*) liberare; si transierit tempus, et non solverit impediendi alicuius causa, aut si in viam discesserit absque auctoritate domini sui; aut si habeat, et non solvat; potest dominus eius irritare consensum liberationis. Et si servus energumenus sit, et habeat aliquid, episcopus accipiat, et solvat, ut liberetur; alias cessat eius liberatio.

Canon tertius.

Dominus non potest vendere servum, cuius liberationi consensit, quamvis ille etiam, qui emit, consentiat liberationi eius post solutionem quantitatis ab ipso debitae, quae scilicet quantitas quota sit, a domino in testamento dicatur. Ipse quoque servus non potest liberare servum, neque legare, neque donare homini quantitatem, quam debet domino suo, neque votum vovere; et si voverit, non solvat, nisi auctoritate domini sui.

Canon quartus.

Natus ancillae, cuius libertati consensus fuit, dum mater libertate donatur, cum ipsa liberatur, siquidem post consensus pepererit eum.

Canon quintus.

Si deliquerit ille, cuius libertati consensus fuit, in dominum suum, aut in alienam, debet solvere multam, cum venditur ob suum delictum.

CAPUT XXXIII.

De raptu.

Et in eo sunt sectiones tres.

SECTIO I.

De elementis solutionis.

Directio.

Raptum iniquitatem magnam esse, Deus per Moysen significavit. Ne, inquit, concupiscas uxorem socii tui, et servum eius, et ancillam eius, et bovem eius, et asinum eius, et quidquid est illius. Omnis ergo, qui rapit, debet solvere. Et solutionis tria sunt elementa: causa solutionis: res rapta: et materia solutionis.

Elementum primum.

Omnis, qui perdit rem non suam, aut alium adigit ad perdendum, aut accipit rem alienam, solvendo solvit: et ille, qui effodit puteum, seu ut in ipsum cadere faciat, solvendo solvit pretium eorum, quae in ipso pereunt. Si tamen alius proiciat in ipsum iumentum, sive servus, sive filius liberi sit, ille, qui proicit, solvit, non ille, qui effodit: et ille, qui suscepit in se aliquid custodiendum, si absque voluntate eius pereat, quodcumque fuerit, non debet solvere. Itaque ille, qui custodit oves alicuius in atrio suo, si lupus

insidiatur, et perdat ex eis, non debet solvere: et ita ille, qui gestat infantem alicuius, si lupus rapiat illum ab eo, non solvit: at si in loco non tuto inter medios lupos adducat ipsum, debet solvere: et ille, qui resolvit compedes servi, aut iumenti, aut destruit beth-gazam (*arcam nummariam*) ita ut diripiantur facultates, solvit. Et aliqui dicunt: quod si energumenus fuerit servus, et ferox iumentum, debeat solvere, alias non: at id ratum non est. Et ille, qui aperit portam caveae, et inde volatile avolet, non debet solvere; at id ratum non est. Et si quis tenet utriculum butyri, et dum solvit os eius, spirat ventus vehemens, et proicit ipsum, ac perit butyrum, non solvit, nam: absque voluntate eius flavit ventus: at si solvat ipsum, ponat humi, et liquefiat, ac pereat, solvit: et si cum apertum est os utriculi, alius homo pessumdet ipsum, ille, et non ipse solvit; nam et ille, qui deicit hominem in foveam, ipse solvit, et non ille, qui effodit foveam.

Directio.

Raptum immobilium, praedii inquam, et aedis etc. per ingressum in ea raptorum, et expulsiorem domini eorum ex eis, fieri contingit. Et manifestum est, quod si debilis ingreditur in praedium illius, qui fortior ipso est, non sit raptus; si certe dominus eius non sit absens. Et si forte a raptore alius rapiat, potest dominus suum repetere ex quolibet amborum. Et si raptor oppigneravit aliquid, quod rapuit, penes alium, aut illud locavit, aut commendavit, ipse solvit, eum perit, et non ille. Et si escam rapiat aliquis, eamque deferat alte-

ri, si novit ille, qui comedit, solvit; alius non.

Elementum secundum.

Cum servus rapitur, ac perit, ille, qui rapuit eum, debet solvere pretium eius domino eiusdem. Et si partem ex servo amputet raptor, debet solvere pretium illius partis cum damno, quod contingit in pretio totius. Et si nocumento caelesti corrumpatur pars eius, *damnum* dumtaxat, quod contingit in pretio totius debet sarcire: in reliquis autem animalibus, cum corrumpit raptor partem eorum, *damnum* pretii eorum solum debet solvere. Et aliqui dicunt, quod raptor, cum expellit oculum equi, aut bovis, quartam partem pretii eius debeat solvere cum ipso; at ratum non est. Instrumenta autem musica, et huius illegitimos, citharam, vel latus eius si quis pessundet, non debet rependere. Ceterum non debet in domos cantorum irrepere fidelis, instrumenta frangere, neque debet comburere ea, eo quod modi eorum, et non ipsa, sunt legitimi.

Et ille, qui rapit servum, aut asinum alicuius, etiam mercedem operis eorum debet restituere cum ipsis, quamvis non exercuerit eos, eo quod domino ipsorum cesset opus eorum. Liberum si rapit homo, si illum laborare fecerit, solvat mercedem laboris eius; alias secus.

Elementum tertium.

Materia solutionis instar illius, quod raptum est, et periit, debet esse, si ex similibus fuerit; alias pretium, quod valebat. Et similitum quatuor sunt canones.

Canon primus.

Homo debet solvere pretium eius

rei, quam pessumdedit, si similis ei non reperiatur.

Canon secundus.

Cum solvet pretium rei eius, deinde contingat, ut inveniatur similis ei, potest perditor restituere pretium, quod dedit, et dare rem similem ei, quam perdidit: eo quod ille quoque, qui fugat servum, et solvit pretium eius, si illum invenerit, potest ipsum tradere domino eius, et recuperare pretium, quod dedit.

Canon tertius.

Ille, qui rapuit denarium in urbe Melitina, si obvium habeat dominum denarii in urbe Sebaste, et denarius tempore quo fuit Melitinac valebat undecim, et Sebaste duodecim, non potest dominus denarii pro solutione denarii exigere a raptore, nisi undecim drachmas. Et cum ierint ad urbem Melitinam, potest reddere drachmas, et accipere denarium.

Canon quartus.

Ille, qui frangit calicem argenteum pondo decem, et pretii viginti, non decem drachmas argenti fracti solvit, et decem drachmas signatas, sed debet conflare ex argento calicem, licet ad conflationem magis requiratur.

Directio:

Non similibus item quatuor sunt canones.

Primus.

Cum fugit servus raptus, pretium eius solvit raptor domino, et tunc non ipsius fit servus, sed si reperitur, debet dominus eius accipere eum, et restituere pretium raptori. Et si raptor voluntate sua illum fugavit, etiam mercedem labris servi debet solvere, secus vero minime.

Secundus.

Cum dicet raptor: periit res, quam rapui: et dicet dominus: non periit: si vult expectare, an forte compareat, non potest exigere pretium eius. Et si accipit pretium eius, debet credere raptori, qui dixit: periit. Et manifestum est, quod si compareat, potest restituere pretium, et accipere ipsam. Et de pretio eum dicit raptor, quod valet decem, et dicit dominus, quod valet undecim; si dominus non habuerit testes, verbum raptoris admittitur, eum iurat.

Tertius.

Cum dicet dominus, quod vitiosus non erat bos ipsius, qui raptus fuit, et dicet raptor, quod vitiosus erat, verbum raptoris admittitur, eo quod rei non existentia plane probet adsercionem raptoris. Sic cum dicet: servus meus, quem rapuisti, et fugasti, artifex erat: si non habeat testes, verbum raptoris admittitur, quod artifex non esset.

Quartus.

Cum dicet raptor, hoc indumentum est, quo indutus erat servus meus; ratum habetur verbum eius, nisi dominus habuerit testes.

sectio II.

De defectu qui accidit rei raptae.

In eo sunt canones quatuor.

Primus.

Cum aliquis rapit rem, quae valebat decem, et ponderetur pretium eius, ac inveniat valere unum; si servata est, et restituat eam raptor domino ipsius, non debet supplere defectum pretii eius. At si postquam valuit unum, corrupta fuerit, decem debet solvere

raptor, et non unum; si non fuerit alia similis ei; et si fuerit, potest raptor emere aliam similem ei, quae corrupta fuit, uno, et tradere domino. Et ille, qui rapit vestem, quae valet decem, deinde valet quinque, deinde illam induit, et valet quatuor, eo quod induit eam, unum tantum defecit causa ipsius, addat utique illud ultra vestem, et restituat domino ipsius. Et ille, qui scindit indumentum, quod rapit, segmenta eius cum defectu pretii restituat domino eius. Et ille, qui rapit triticum, et ventilat illud, si deinde vellet dominus, valorem eius accipit cum muleta defectus pretii eius. Et si velit triticum simile, accipit: pretium vero eius non potest exigere. At si raptor molat triticum, farinam debet restituere domino eius, quod illud corruperit. Et ille, qui rapit servum, si perit ipse servus, aut deperditur, quidquid accidit detrimento pretio ipsius, debet restituere raptor domino eius. Et si membrum ex servo, quem rapuit, corruerat raptor, non pretium membri ille debet solvere, sed detrimentum pretii totius suppleat: videlicet si centum valebat, et cum amputata fuit manus eius valuit quadraginta, servum eum sexaginta reddat. Et si ob nocumentum caeleste putrefiat manus servi rapti, aut cadat, non debet raptor damnum in aliqua re pati. Et servus raptus cum occiditur, si dominus eius occidat eum, non potest exigere pretium eius ab illo, qui eum rapuerat.

Secundus.

Servus raptus, eum occidit aliquem, et detineatur a praeside, ac occidatur, potest dominus eius repetere so-

lutionem pretii eius ab illo, qui rapuerat eum. Et si *servus* perdat rem alterius, raptor debet solvere multam, et dominus servi absque danno accipit servum suum. Et si postquam perdidit servus rem alterius, moriatur, debet raptor solvere pretium eius totum domino ipsius, et solvere etiam multam rei, quam perdidit ipse, qui raptus est ab eo, domino ipsius rei.

Tertius.

Cum aliquis rapit pulverem ex loco socii sui, et corrumpitur ille pulvis, similem pulverem debet raptor restituere, et replere locum, ex quibus illum accepit, eumque complanare, si vellet dominus loci illius: secus non potest absque auctoritate eius restituere denuo pulverem in locum, ex quo accepit. Et aliqui dicunt, si angustietur raptor a pulvere, quem rapuit, et non habeat locum, in quem proiciat eum, potest proicere eum in stationem, ex qua accepit, et coequare loca illa, quamvis nolit dominus stationis. Et cum effudit homo puteum in terra non sua, potest eum denuo replere: sed si suscipiat in se dominus terrae, quod si in puteum ceciderit homo, aut iumentum, ipse restituet, et non putei raptor, tunc non potest raptor replere ipsum.

Quartus.

Raptor si castraverit servum, pretium eius universum solvere debet. Et si nocumento caelesti perscant testiculi servi, uti est, accipiat eum dominus eius, et raptor nihil perdit, eo quod sit adauctum et non diminutum pretium. Et servus pinguis cum macrescit apud raptorem, si non diminuatur pretium, nihil perdit raptor: contra

ac accidit ei, qui rapit oleum, et coquit ipsum, donec dimidium eius maneat, quamvis non diminuatur pretium eius, sed etiam accrescat; secundum dimidium quod imminutum est, debet raptor addere super ipsum, quia oleum est simile, et pinguedo servi non est similis. Et si mustum coquat raptor, et imminuatur quantitas eius, crescat autem pretium eius, non debet raptor superaddere ei secundum illud, quod diminutum est, eo quod dilutio non habet pretium imminutionis in musto, quod coquitur: et in oleo non est dilutio, sed unguentum. Et servus artifex, eum rapitur, et obliviscitur artis suae, debet raptor solvere multam artis, cuius oblitus est. Et si postquam oblitus fuit, rursus addiscent apud ipsam raptorem, non solvit multam raptor. Et aliqui dicunt, quod solvat, eo quod doctrina nova donum est novum. Et ille, qui rapit argentum, quod valet unum drachmam, et conflatur annulum, qui valet decem drachmas, annulum, prout est, debet restituere domino, et non argentum. At si dominus velit, potest cogere eum, ut liquefaciat ipsum, et redigat ipsum in argentum, uti accepit, et suppleat diminutionem, si contigerit, in quantitate argenti, aut in eius pretio. Et ille, qui rapit mustum, cum fit vinum, debet dominus eius vinum illud accipere; et si acetum fit, acetum accipit, verum cum multa. Et ille, qui vinum rapuit, quod acetum deinde fiat, pretium vini solvit. Et ille, qui ova rapit, aut educat pullos, aut pellem bestiae rapit, et concinnat eam; aut triticeum rapit, et seminat illud; pullos, pellem, et semen accipit dominus ovorum, pellis, et tritici.

SECTIO III.

De augmento, quod fit in re rapta.

In eo sunt canones sex.

Canon primus.

Siquis rapit triticum et molit, aut argentum et conflat, aut indumentum et lavat aut consuit, aut lutum et efficit lateres; augmenta hæc potest dominus accipere; et nihil damni infert raptori, qui damnum passus est, et moluit, conflavit, concinnavit, abstersit, consuit, et lateres effecit.

Canon secundus.

Ille, qui rapit pannum, qui valeat decem, et tingit ipsum tinctione, quæ valeat decem, si iam viginti valeat, tunc vendatur, et accipit dominus decem, pretium panni sui; et raptor decem, pretium tinctionis suæ. Et si valeat triginta, quisque eorum accipit quidecim: et patet, tinctionem non esse uti suturam; nam tinctio per materiam fit, sutura autem absque materia. Et si post tinctionem valeat solum quindecim pannus, dominus decem suæ accipit, et raptor quinque solum accipit, et quinque perdit, quia sua causa contigit damnum: et si decem solum vendatur, uti est; accipit pannum dominus eiusdem: et si octo solum vendatur, duas drachmas raptor duntaxat debet supplere domino panni. Similiter quamvis ventus rapiat pannum alicuius, eumque proiciat in lagenam tinctoris, uti qui rapit, et tingit, indicatur: et cum dominus panni vult vendere suum pannum, non potest tinctor non vendere suam tinctionem: et cum tinctor vult vendere

suam tinctionem, potest dominus panni non vendere suum pannum; nam violentia est, quod quis tingat pannum non suum.

Canon tertius.

Siquis iniuria sibi vindicat prædium, et ædificat in eo ædificia, aut serit in eo plantas, aut seminat in eo semen, potest dominus prædii cogere raptorem, ut destruat ædificia sua, et eradicet plantas suas, ac semen, et reparet etiam damnum, quod accidit prædio a destructione, et eradicatione.

Canon quartus.

Ille, qui rapit unguentum, et commiscet ipsum cum unguento suo, iuxta unguentum, quod rapuit, debet solvere. Et ita ille, qui rapit oleum olivæ, et commiscet cum oleo sesamorum; aut aquas rosaceas, et commiscet cum aqua; et ille, qui rapit farinam, eamque commiscet cum farina sua. Ille autem, qui rapit triticum album, et miscet cum rubro; aut sesamum, et miscet cum semine lini; debet separare, et tradere id, quod rapuit, et non aliud simile, quamvis ea separatione defatigetur, quia iniquus fuit.

Canon quintus.

Ille, qui rapit partem ex terra, et confundit cum terra sua, ac ædificat ædificium, potest dominus partis illius eogere eum ad evertendum ædificium, quod ædificavit in illa eadem parte. Et ita ille, qui rapit tabulam, eamque figit in navi, potest dominus tabulæ illius recipere tabulam suam, nisi tamen fuerit in navi anima vivens, quæ perclatur per naufragium; aut bona, quæ non sint raptoris, et corrumpantur; secus ve-

ro pretium tabulae potest accipere tempore calamitatis; et expectet, donec perveniat ad portum navis, et tunc, si velit, restituat pretium, et recipiat tabulam suam. Et si raptoris fuerint illa bona, aliqui dicunt, quod possit recipere tabulam suam, quamvis corrumpantur bona raptoris, quia oppressor est: at illud ratum est, ut non accipiat, sed expectet, donec veniat ad portum. Et cum cedit denarius in puteum alicuius, potest dominus denarii extrahere totam aquam illam, ut inveniat denarium suum, et debet reficere damna domino putei, si contigerint. Et cum corrumpit aliquis unum de duobus calcibus, qui valeant decem drachmas, et ille unus, qui mansit, tres drachmas solum: aliqui dicunt, quod septem drachmas solvit raptor, ut reficiatur pretium comparis alterius, et alii dicunt, quod tres drachmas solvat raptor pretium comparis, quem rapuit, respective ad illum qui mansit: et alii dicunt, quod quinque drachmas solvit, eo quod si alius etiam illam, qui mansit, corrumpat, manifestum sit, quod quisque amborum corruptorum dimidium pretii duorum calcium solvit.

Canon sextus.

Siquis rapit ancillam alicuius, et eam sibi, vel alteri despondet, potest dominus eius separare ipsam, et irritare desponsationem illegitimam. Verumtamen expedit, ut pretium eius solutum accipiat, et non separet, maxime si voluntate sua desponsata fuerit. Et cum noluerit *separare*, accipiat pretium eius. Quod si pepererit prolem, et ignoraverit is, qui eam despondit ac violavit, quod ancilla esset, li-

ber est natus eius; et si seiverit, servus est etiam domini ancillae. Et si morte moriatur hic natus, postquam natus fuit vivus, pretium eius debet solvere raptor, qui genuit ipsum, domino eius.

CAPUT XXXIV.

De gravibus facinoribus, quae poenam capitalem merentur.

In eo sunt sectiones septem.

SECTIO I.

De homicidio.

Directio.

Lex spiritualis, quae per Christum dominum nostrum data fuit nobis, praecipit nobis, ut dimittamus nobis invicem delicta, et non resistamus malo; et percutienti nos in maxilla nostra dextera, porrigamus aliam; et auferenti tunicam, demus etiam pallium. Sed quia conversatio haec mundana, nisi capitali poena ad correptionem afficiantur delinquentes, haudquam recte rogitur; praeepto prisco, quod a Deo per Moysen datum fuit, indigenus ad scopum hunc consequendum, iuxta illud; si ausus fuerit vir contra socium suum, et occiderit eum dolo, ex altari meo detrahe illum, ut occidatur etc.

Directio.

Homicidium quinque rationibus perpetratur: voluntate: modo, qui similis est voluntati: errore: modo, qui imitatur errorem: mediatione alterius causae. Itaque ille, qui occidit voluntarie cum quovis armorum genere, aut cum ligno, aut cum lapide, aut cum igne, occidendo oc-

cidatur a potestatibus sæculi huius, et in futuro sæculo cruciatum sempiternum hereditat a iudice totius iustitiæ Deo, cuius gratiæ laus. Si autem adversarii eius, hoc est domini eius, qui occisus est, præceptum christianum sequentes propitii fiant erga eum, aut reconcilientur cum eo per pecuniam, quam accipiunt ab eo, et dimittant ei delictum eius, non occiditur: siquidem paenitentiam agat: post viginti annos deinde recipiatur in templum: et quinque quidem cum paenitentibus magnis oret: et quatuor cum fidelibus oret: oblationem autem non accipiat, nisi postquam prædicti anni exacti fuerint. Ita definivit S. Basilus magnus in illis, quæ ad Amphilochem Iconii scripsit, qui fuit avunculus eius.

Directio.

Et modum, qui imitatur voluntatem dicimus illum, quando non cum aliquo ex instrumentis armatis occidit aliquis, neque baculo, neque petra magna, sed cum aliquo instrumento, quod ut plurimum non occidit: et ipse hic non debet occidi, sed damnus pati mille denariorum auri, aut decem milium drachmarum pecuniæ in favorem heredum occisi, siquidem possideat: alias consanguinei ipsius debent opem ferre cum eo: et si inopes fuerint, tota communitas fidelium subsidium ei tribuat: et per secundum dimidium spatii, quod diximus, scilicet per decem annos exhibeat paenitentiam, et deinde dignus habeatur mysteriorum duobus annis in fletu: tribus inter amlientes genuflectat: et uno consistat, cum fidelibus pariter communicans. Et scito, quod multa mulieris, cum occiditur, dimidium est mulctæ viri, idest 500.

denarii: et viri infidelis, uti mulieris fidelis: et mulieris infidelis, uti dimidium mulieris fidelis: et in multa pares sunt pueri, et viri, et puellæ, ac adolescentes. Et multa servorum, ac ancillarum, quantitas est pretii eorum.

Directio.

Error duplici modo contingit: cogitatione, puta si proiciat quis sagittam ex longinquo in hominem, quem existimabat feram venaticam: aut opere, puta, si quis proiciat lapidem contra canem, aut contra arborem, ut fructum excutiat, percutiat autem hominem, eumque occidat. Et ille, qui cum errore occidit, uti dimidium damni illius, de quo supra, debet pati, et uti dimidium canonis eius perficere paenitentiam.

Directio.

Et modum, qui imitatur errorem, dicimus illum, cum dormiens scilicet, et convertens latus supra infantem, aut supra ægrotum, hunc enecat. Et ille, qui ita enecat, uti dimidium eius, de quo supra, debet damnum pati, et canonem paenitentiae perficere.

Directio.

Etiam cum intervenit alterius causæ dicimus, quod occidat aliquis, v. gr. ille, qui fodit puteum, in quem decidat homo, et moriatur: et hic totum damnum, et dimidium canonis paenitentialis debet explere. Et aliqui dicunt, quod ille, qui occidit modo, qui imitatur voluntatem, aut cum errore: aut modo, qui imitatur errorem, aut interveniente alia causa, si non possit perficere canonem paenitentialem, personam fidelem, servituti obnoxiam, liberet, et

eruat, et deinde recipietur ad communio-
nem.

Directio.

De illis autem, qui in bello interficiunt, S. Basilus dicit, quod patres nostri illos homicidas non reputarunt, quia pro recta religione vindictam sumunt: sed quomodocumque sit, manus eorum purae non sunt, et tempore triennii solum debent atceri, ut mudentur. Illi autem, qui veneno, aut magia occidunt, homicidae sunt voluntarii, et culpabiles. Et ita illi, qui propinant venenum mulieribus, uti abortum edant; et ita mulieres, quae propinant pharmaca viris suis, ut eos ad amorem sui provocent, et tenebras faciant in mentibus eorum. Et liber quamvis servum occidat, occidatur: et fidelis quamvis infidelem occidat, occidatur. Et vir quamvis feminam occidat, occidatur; et adultus quamvis infantulum occidat, occidatur: et incolumis oculis quamvis caecum aut claudum occidat, occidatur. At vir si occiderit filium suum, aut servum suum, ne occidatur. Et homicida, gladio debet occidi, quamvis non gladio, sed alio instrumento occiderit. Aliqui dicunt, quod si igne, aut dilaceratione membrorum, aut fame, aut saxo, aut mersione occiderit, eodem modo occidatur: ast gladio debet occidi. Et ille, qui ferit virum, aut percutit eum alio modo, ita ut cadat in stratum, si in ipso strato suo moritur, is, qui percussit eum, occidatur. Et si postquam convaluit, mortuus est, non occidatur: et liquet, quod mercedem medico ille, qui percutit, debet dare.

Directio.

Cum reconciliatur dominus occisi

cum occidere super pecunia, quam det ei, et ratum habetur debitum pecuniae, cessat sententia mortis, sive multa fuerit pecunia, sive exigua.

Et cum unus (*si plures fuerint*) e dominis occisi convenit cum occisore super parte sua, etiam illi alii debent convenire cum eo super propria pecunia, et non poterunt occidere eum.

Et cum multi unum occiderint, omnes occiduntur propter illum unum. Et cum unus multos occidit, ipse solus propter omnes occiditur. Verum, cum adsunt domini omnium occisorum, non possunt dicere contra unum ex occisis quod hic occidatur, et nos multam reliquorum occisorum e bonis eius accipiemus. Si antequam occidatur homicida, moriatur, non possunt domini occisorum accipere pretium interfectorum suorum e bonis eius. Et servus cum fatetur, quod voluntate sua occidit, occidatur. Et si quis percutit sagitta aliquem, per quem illa transiens, alium quoque percutiat, et ambo moriantur, ille, qui percussit, occiditur pro illo primo, et multa debetur dominis interfecti secundi.

Directio.

Cum pater voluntate sua occidit filium suum, non occiditur, sed damnum patitur. Et puerulus, ac energumenus quamvis voluntarie occidant, attamen tamquam si ex errore fuerit, imputatur eis, et damnum multae sustinent. Et ille, qui fodit puteum in via, aut ponit petram offendiculi, in quibus aliquis moriatur, damnum multae patitur: et si iumentum moritur in ea, pretium eius solvit. Et si podium aedificat in via, aut aquaeductum magnum, quae cadant super alid d

quem, damno mulctae subicitur. Et ille, qui in terra sua puteum fodit, in quem cadat aliquis, et moriatur, nihil damni patitur. Et ille, qui insidet animali, solvit omnino, quidquid caleat pede suo posteriore vel anteriore, aut mordet ore suo, aut corrumpit ipsum animal, quod sub eo est. Et non solvit quidquam, si cauda sua corrumpat: et ita si mingat in via, ac prolatur in ea aliquis, et moriatur, non solvit quidquam, qui sedet super ipsum. Et ille, qui animal suum coram se ducit, et ipse post illud ambulat, debet damnum ferre totius rei, quam corrumpit sive anterioribus sive posterioribus pedibus suis. Ille, qui ducit animal proprium cum capistro eius, solum debet solvere, pro eo, quod corrumpit anterioribus pedibus suis.

Directio.

Servus cum per errorem aliquid corrumpit, debet dominus eius aut tradere eum domino illius rei, aut solvere pro servo suo mulctam. Et paries alicuius cum nitatur ad latus viae, et dicitur domino eius, ut diruat eum, nec eum diruit, quidquid ille paries corrumpit casu suo, debet solvere. Et cum duo equites invicem offendunt in cursu egnorum, et ambo moriuntur, cessat poena capitalis, et damnum ab utroque.

Et cum occidit aliquis, pretium eius debet solvere: et ille, qui percussit ventrem gravidae, et illa foetum mortuum per abortum edit, quinquaginta denarios auri solvit: et si foetum vivum edit, deinde moritur, mulctam perfectam, scilicet mille denarios auri solvit: et si postquam foetum mortuum edidit, ipsa quoque

moriatur, 550 solvit. Et si moritur, deinde edit infantem mortuum, 500 solum solvit. Et haec quidem, si masculus fuerit infans, secus dimidiam quantitatem. Et pretium infantis ancillae si masculus fuerit; dimidium decimae partis pretii eius, si vivus est, et decima pars integra, si femina sit.

Directio.

Cum invenitur occisus aliquis in aliqua vicinia, et nescitur, quis occiderit eum, adiurantur quinquaginta viri ex illa vicinia per Deum, et per verba eius viva, et dicent, quod non occidimus eum, neque scimus, quis occiderit eum. Et hoc dicto, tunc omnes vicini illi damnum mulctae perfectae ferant pro dominis occisi: et si quinquaginta non fuerint illi vicini, duplicantur eis iuramenta, donec perficiatur numerus quinquaginta. Illi autem, qui iurant, ne sint pueri, aut energumeni, neque mulieres, neque servi. Et si mortuus aliquis inveniat in loco cruento, et non sit in cadavere signum caedis, cessat adiuratio cum mulcta; et similiter quamvis sanguis decurrat ex naribus eius, aut ex ore, aut sit in annulo eius, siquidem non fuerit in eo percussio. Et cum invenitur occisus super asinum, quem ducit aliquis; qui ducit, solvit, et non oppidani vicini loco, in quo inventus est. Et si in aede alicuius invenitur, ille homo adiuratur quinquaginta iuramentis, et damnum patitur sine vicinis. Et si in navi inveniat occisus, illi, qui in ea sunt, adiurantur, et damnum ferunt. Et si in ecclesia, vicini eius adiurantur, et damnum ferunt. Et si in via regia, aut in campo, cui vicinum non sit

oppidum, invenitur, cessat adiuratio, et damnificatio. Et si inter duo oppida invenitur, oppidum vicinum adiuratur, et damnificatur. Et si dominus occisi unum tantum e vicinis accuset, non cessat adiuratio omnium vicinorum. Et si alium exterum, qui vicinus non sit, accuset, cessat adiuratio, et cessat damnificatio omnium vicinorum. Et cum unus e vicinis talis occidit eum, iuret, quod ego non occidi, et non novi alium occisorem eius praeter talem. Et si duo vicini testimonium edant adversus alium, qui non sit ex vicinis, non recipitur testimonium eorum. Et cum duo testes fideles testantur, aliquem occidisse, occiditur ille. Et si unus vir, et duae mulieres testentur, non occiditur, sed damnum fert mulctae.

SECTIO II.

De laceratione membrorum.

Directio.

Vir quidem si fecerit vitium socio suo, sicuti fecit, patiat: fractionem pro fractione, dentem pro dente, oculum pro oculo etc. dixit Deus. Itaque ille, qui amputavit manum alicuius ab eius arteria voluntarie, amputatur manus eius ab eiusdem arteria. Et ita si pedem amputet, et si narrem, aut aurem amputet, et ita si oculum eruat: quod si non eradicetur oculus, sed lux eius solum obtenebrescat, et cesset, debet incendi speculum igne, et poni linum humidum super faciem eius, qui percussit, ne comburatur, et detineri speculum incensum contra oculos eius. Et ille, qui proicit dentem, proi-

citur dens eius, verum dens praestantior non proicitur pro dente praestantiore; neque dens viri pro dente pueruli, quod recenter germinat. Et si quis, frangit os socii sui percussione aliqua, non frangitur os eius: et manus viri amputatur pro manu feminae, quam amputavit. Et manus liberi pro manu servi: et manus fidelis pro manu infidelis: et ita de reliquis membris. Aliqui tamen non coequant, nisi solum virum, et mulierem, et servum, atque liberum. Et mancus cum amputat manum alicuius, si voluerit ille, cuius manus amputata est, amputare manum lacvam illius, amputet; et si maluerit, damnum ab eo repetat. Et ita ille, qui laceratus est, si voluerit, laceret; et si maluerit, damnificet. Et cum unus vir amputat dexteram duorum virorum, ambo amputent dexteram eius, et damnum alterius dexterae inferant ei pro mulcta, et summam inter se dividant.

Directio.

Si autem sine sua voluntate amputet aliquis membrum alterius, mulctam illius membri, quod amputat, debet solvere, et non amputatur membrum eius. Et mulcta linguae, quae amputatur, perfecta est, scilicet mille denariorum: et ita mulcta perfecta pro virilibus, quae amputantur. Et ille, qui percuit super caput socii sui, et pessumdat mentem eius, mulctam perfectam solvit. Et sic ille, qui abradit barbam alicuius, quae amplius non crescat: ita et dominus barbae, et amborum oculorum mulctam perfectam exigunt: in duobus autem manibus, et in duobus pedibus, et in duobus labiis, et in duobus testiculis, et in

duabus manillis feminae, et in quolibet horum membrorum geminorum dimidium mulctae est: et in qualibet e palpebris oculorum, quarta pars mulctae: et in quolibet digito manuum, et pedum decima pars mulctae. Et digiti omnes aequales sunt, et in quolibet dente, dimidium decimae partis mulctae, scilicet quinquaginta denarii. Et dens, ac molares aequales sunt. Et omnis, qui percutit membrum aliquod, ita ut cesset usus eius, mulctam perfectam debet solvere, quamvis non putrefiat ipsum membrum: et cum percutitur oculus pueri parvi, aut sexus eius, aut lingua eius, et non confirmatur corruptio, paciscantur de damno.

SECTIO III.

De apostatis.

Directio.

Apostoli sancti canone suo octavo praeceperunt, clericum cum ob timorem humanum apostata fit, deponi; et siquidem ipsum paeniteat, illum recipi tanquam saecularem. Et synodus sancta Nicaeae canone XI. praecepit illos, qui absque necessitate eogente, et sine rapina bonorum suorum abnegarunt, si veraciter paenitentiam agant, et convertantur, post annos duodecim recipi ad communionem mysteriorum. Synodus autem naeocaesareaensis dimidium huius spatii definit iis, qui sine necessitate, atque hilariter negarunt, siquidem convertantur. Illi autem, qui non sponte, sed cum lacrymis apostatarunt, tribus annis arceantur; et iis, qui ante baptismum abnegarunt, canon non imponitur. Et omnes patres tra-

didierunt, quod presbyteri, et diaconi, qui abnegant, quamvis eoacti, si convertantur, instar saecularium recipiantur, et gradum sanctum nullatenus promercentur. Sanctus vero Basilii in suis litteris ad avunculum suum Amphilochem superioribus verbis utitur; praecipit enim, illum, qui abnegat Christum, toto tempore vitae suae debere flere; et eo tempore, quo egreditur e vita, dignum fieri sanctis rebus ob fiduciam de benignitate divina.

Directio.

Et hi quidem canones ecclesiastici. Leges autem imperiales occidendo occidunt absque commiseratione fidelem, qui abnegaverit, si paenitentiam non agat: et si paenitentiam agat, recipitur paenitentia eius: et si postquam respuit, iterum abneget, non amplius debet recipi paenitentia eius, eo quod schemate mendaci paenitentiam agat: et cum non respiscit, non debet statim occidi, sed in carcere detineatur tribus diebus, et detur ei alimentum pro animae suae conservatione, si forte respiscat. Et si voluerit investigare veritatem confessionis nostrae, disputent eum ipso doctores, et confirmant orthodoxiam per demonstrationes naturales, et non scripturales, eo quod rececerit libros sanctos, et admoneant eum, atque persuadent eidem similiter per demonstrationes naturales. Et ita si non persuadetur post tres dies, die quarta occidatur. Natus autem illius, qui abnegavit, fidelis habeatur, et bona patris ipsius apostatae custodiantur donec perficiatur eius aetas, et mens; et si credit tunc, non hereditat bona, sed ab ecclesia dispen-

setur sustentatio eius. Et si non credit, occiditur: et siquidem habeat consanguineos infideles, qui nunquam crediderunt, ipsi hereditant bona eius, secus vero ecclesia hereditat.

Directio.

Puer parvus, aut ebrius, aut energumenus cum abnegant, non iudicantur, sed cum perficitur mens eorum, probetur fides illorum: et si illa vera non existat, damnentur. Et abnegatio aut verbis fit, cum contraria loquuntur divinitati, aut incarnationi verbi Dei. Et manifestum est, quod arianismus, et naturarum personarumque divisio (*) non sit absoluta apostasia, veluti si adoremus numen aliud extra Deum, cuius gratiae laus. Magi autem apostatae sunt verbis, et operibus, et ideo non vivunt. Magum siquidem ne vivere sinas, dixit Dominus. Et cum duo testantur de aliquo, quod abnegaverit, non sufficit ad falsitatis eos redarguendos, si ipse dicat: non abnegavi: sed debet recitare fidem. Et si dixerit: veraces sunt, verum quia servus fui, aut quia violenter ductus fui, et nunc credo, recipitur verbum eius.

SECTIO IV.

De iis, qui fornicantur.

Directio.

Siquis e filiis Israel, et ex illis, qui convertuntur ad me, mittet semen suum in alienam, occidatur vir ille, et populus terrae lapidibus obruat eum. Haec dixit Deus Moysi, ut loqueretur filiis Israel. Patres autem sancti legis novae et spiritualis indulgentes suscipiunt illos, qui

(*) Monophysita loquitur.

resipiscunt. Nam ipse quoque Deus, cuius gratiae laus, dixit per os prophetarum: nolo mortem peccatoris etc. In illum, qui moechatur cum muliere coniugata, quindecim annos sanxerunt, in quibus ipse non communicet mysteriis: et cum dignam poenitentiam praestiterit, recipiatur. In fornicarios autem septenos annos tantummodo sanxerunt. Haec invenimus in scriptis magni Basilii ad avunculum suum Amphilochem Iconii. Leges autem imperiales mandata prisca sequentes, fornicatorem, qui perfecta mente et aetate, et liber, ac maritus mulieris fuerit, lapidando lapidant: non coniugatos autem flagellando tantum flagellant centum virgis adhibitis. At puerum, et energumenum neque lapidant, neque flagellant.

Directio.

Servus, qui fornicatur cum filia ingenuorum, lapidatur, et viceversa. Et parvus, qui fornicatur cum adulta, haec lapidatur pro eo. Et ita mente praedita, cum sui copiam facit energumeno: et viduus si moechatur cum virgine, lapidatur; et ipsa flagellatur, et viceversa. Et illi, qui flagellantur, etiam ei debent e regione, in qua moechati sunt, sive viri fuerint, sive mulieres, et ipsum exilium debet esse itineris duorum aut plurium dierum, ac diuturnitas eius annus unus perfectus. Servus autem in exilium non agitur, ne damificetur dominus eius. At aliqui dicunt, quod eiiciatur dimidio anno. Et infideles, quamvis legi alienae subditi sint, iudicamus, quamdiu sub potestate nostra sunt. Et concumbentes cum masculis, aut animalibus, aliqui oc-

cidendo occidunt agentem et patientem, gladio; alii vero lapidibus obruunt. Vir quidem, si dormierit cum masculo conculcitu muliebri, occidantur ambo: et vir concumbens cum iumento occidatur, et ipsum iumentum lapidetur: et si mulier accesserit ad iumentum, ut ab eo insideatur, occidi mulierem, et iumentum quoque, Deus praecepit. Et si quis dixerit, eum iumentum quoque occidetur? dicimus, quod ne causa recordationis operis illius abominabilis sit induenti ipsum: et quod non comedatur caro eius; manifestum est: et cum occiditur, ex bonis illius qui infamiam patravit recipiat dominus iumentum pretium illius.

Directio.

Fornicatio confirmatur aut per testes, aut per confessionem moechi. Et testes quidem sex debent esse, ut diximus: et debet episcopus unumquemque eorum seorsum interrogare, quae fuerit fornicatio, et qualis, et ubinam fornicatus sit hic, et cum quo. Et cum ostenderint, et consenserint invicem verba eorum, tunc profert sententiam, postquam interrogavit, num iusti sint, et non passione ducti, et perfecto intellectu atque aetate. Et si reus confiteatur, quod fornicatus sit, quatuor vicibus in diebus quatuor debet episcopus interrogare eum, quae fuerit fornicatio, et qualis, et cum quo fornicatus sit, et ubi, et quando. Et postquam patefecerit omnia, tunc profert in eum sententiam. Et ille, qui cum errore fornicatur, videlicet invenerit mulierem in lecto suo, et existimaverit, quod uxor ipsius esset, haud sane ipse reus est, rea tamen mulier.

Directio.

Vir maritus mulieris cum confirmat, seductum se fuisse violenter ad fornicandum, verberatur, et non lapidatur. Et si mulier confirmat, quod violenter ducta fuerit, et vociferata sit, non verberatur, neque lapidatur: et necesse est, ut cum beneplacito praesidis ac testium lapidetur moechus: et primum testes incipiant proicere lapides, deinde praeses, deinde plebs. Et petrae lapidationis mediae debent esse, quia per parvas protrahitur cruciatus, et ex praegrandibus una occidit, et non potest dici lapidatio. Et moechus cum infirmus fuerit, si quidem lapidandus est, lapidetur in sua aegritudine; sed si verberandus fuerit, relinquatur, donec convalescat. Et ille, qui infirmus est, et non sustinet flagellari centum virgis, debent centum virgae subtiles invicem colligari, et sic una verberatione verberatur, sed dolorifera. Et moechus fidelis, qui lapidatur, non sine oratione sacerdotum debet sepeliri.

SECTIO V.

De illis, qui furantur.

Directio.

Furti tria sunt elementa: res furto sublata: ipsum furtum: et fur.

Elementum primum.

Rei furtivae sunt canonēs sex.

Canon primus.

Id, quod furto surripitur, si minus fuerit denario uno auri, aut decem drachmis argenti, poenam furi capitalem non conleiat: at si denarium furetur, existimans quadrantem nummi esse, poena imponitur capitalis. Et si tunicam furetur, quae

non valeat denarium, et fuerit in sinu eius denarius aureus, non est capitale erimen eius: et ille, qui bis, aut ter furatur, qualibet vice minus denario, non est reus capitalis poenae. At si in arca foramen faciat, et extrahat saepius minus denario, capitalis poenae reus est. Et cum duo simul furantur aliquid, quod valde minus est duobus denariis, poenae capitalis rei non sunt: at si aliquid, quod valeat duos denarios, furentur, capitali poena puniuntur.

Canon secundus.

Id, quod furto tollitur, non debet esse ex bonis furis. Itaque ille, qui furatus sit aliquid e bonis suis, quamvis illud pigneraverit, aut locaverit, poena capitali non punitur. Similiter et cum dicet fur: haec res mea est, quamvis non possit confirmare, non est poenae capitali obnoxius. At illud ratum est, illum flagellari oportere, ne ausam furibus praebeamus.

Canon tertius.

Id, quod furto aufertur, si fuerit ex organis illegitimis, uti sunt instrumenta cantus, aut ex alia re abominabili, non imponitur furi poena capitalis.

Canon quartus.

Si id, quod furto surripitur, partim fuerit ipsius furis, huic ad capitalem poenam non imputatur. Et idcirco si quis furatur ex bonis, quae communia sunt ipsi, cum socio suo, non amputatur manus eius, quamvis inter mille denarios, quos furatus est, unus denarius sit eiusdem, quia nullus denarius est in illis mille, in quo non habeat partem. Et aliqui dicunt, quod et ratum est, nempe quod quamvis duos denarios communes sibi cum alio furetur

homo, manus eius amputetur, quia denarium unum non suum furatus est. Et fidelis, cum e domo sanctuarii furatur, non amputatur manus, quia habet in ipsa partem, uti reliqui fideles, sed servetur iudicium eius illi, qui sanctuarium suum communivit, Deo, cuius gratiae laus.

Canon quintus.

Siquis furatur ex bonis crediti, quod habet in aliquem, qui morosus sit debitor, non punitur ut fur dominus crediti: at si ille non fuerit morosus, amputatur manus eius. Et filius cum furatur ex bonis patris sui, capitalis poenae reus non est: sicut neque mulier enim furatur ex bonis mariti sui. At vir cum furatur e bonis uxoris suae, capitali poenae subiicitur: et si quis furatur herbam, aut venationem, aut ligna ex silva, aut fructus ex arbore, aut aliquid, quod semel furto sublatum fuit, et propter quod manus amputata iam fuerit, non amputatur manus eius.

Canon sextus.

Siquis furatur aliquid, quod non sit in loco custodiae, non amputatur manus eius: et manifestum est, quod stabulum sit locus custodiae iumentis, et non indumenti; et platea aedis sit locus custodiae stratorum atque vasorum, et non pecuniae: et campus, et via, et ecclesia non sint locus custodiae illius penitus rei: nisi fuerit eius, cuius vicina est custodia, aut fuerit dormiens, aut fuerit vaenus (*inanis, errans*) ut pistor (*coquus*) aut mercator in multitudine emptorum: tunc enim amputatur manus furis huiusmodi. Et si quis ex aede, cuius aperta fuerit porta, furatur, non amputatur eius manus. Et res quae do-

mi sunt, veluti cortinae cilicinae, et iumentum apud pastorem in campo, haec inquam sub custodia esse censentur. Et si quis e sepulchro sindonem, qua involvitur mortuus, furatur, flagellatur, et non amputatur manus eius. Et si locus custodiae proprius furis fuerit, aut is pigneraverit illum, aut locaverit, amputatur manus eius: at si rapiatur ab eo, minime.

Elementum secundum.

Actionis furti tres sunt canones.

Canon primus.

Apertio portae clausae. Ille itaque, qui nocte prima perforat, et nocte secunda ingrediens furatur, si vidit dominus domus aditum, ac non occlusit ipsum, non amputatur manus illius. Et cum duo perforant, et unus ex eis intrat ad furtum extrahendum, manus illius, qui intrat et extrahit, amputatur, et non alterius.

Canon secundus.

Qualitas acceptionis. Itaque si quis intrat in locum custodiae, et manducat escam, quae valeat unum denarium, et egreditur, non amputatur manus eius. Et si devorat margaritam quae valeat denarium, et egreditur, amputatur: et si perfodiat latus arcae, et cadant pecuniae extra aerarium, quamvis nihil ex his accipiat, amputatur. Et si quis furatur aliquid, et illud deferendum imponit asino, qui ibidem existit, et egreditur, non amputatur manus eius. Et si quis furatur ovem quae valeat octo drachmas, et cum educit ipsam, currit cum eo etiam agnus valens duas drachmas, amputatur manus eius, etsi agnus non ierit volente fure. Et si quis accipit servum parvum e conspectu portae domini il-

lius, aut vocat, et removet eum, et deinde abigit ipsum, si servus ex illis sit, qui intelligunt, non amputatur manus accipientis eum; secus amputatur.

Canon tertius.

Locus, in quem transfert fur furtum. Itaque ille, qui ex communi loco in communem alium intra ipsam domum transfert pecunias, et fugit, amputatur: et si in aedem extrinsecam educit, ac fugit, si illa non habeat portam exteriorem, amputatur; secus, minime. Et vicinus si furatur ex officina vicini sui, aut si quis invitatus ad convivium, furatur domino convivii, non amputatur manus eius, quia non removeant ab eo pecunias, quemadmodum ab alienis.

Elementum tertium.

Fur hic perfecta aetate, et mente debet esse. Et ideo non est sententia super puerulo, neque super energumeno: est autem super libero, et servo, et viro, ac femina, et fidei, et infidei.

Directio.

Furtum uno ex his tribus confirmatur: iuramento: confessione: ac testimonio.

Confirmatio prima.

Cum dicit fur: furatus non sum, adiuretur; et si iurat, non iudicatur: et si non iurat, reddit adiuratio super illum, a quo furto sublatum sit aliquid: qui si iuret, solvit fur, iuxta id, quod dicit adversarius ipsius sibi furto sublatum esse: amputatur etiam manus eius.

Confirmatio secunda.

Liber, si postquam accusatur de furto, confiteatur, se furatum fuisse, solvit, et amputatur manus eius. Et

si postquam confessus est, abneget, et dicat: furatus non sum, et mentitus sum in confessione mea, non confirmatur ei ius mulctae manus suae super adversario suo. Et servus cum confitetur, se furatum esse dimidium denarii, non recipitur verbum eius, si non consentiat dominus eius. Et si confiteatur, se furatum fuisse denarium, amputatur manus eius, quamvis non consentiat dominus eius: et si dicat servus: furatus sum, et dedi domino meo; non recipitur verbum eius, quia contumelia afficit dominum suum.

Confirmatio tertia.

Testimonium. Furtum non confirmatur, nisi cum testimonio duorum vivorum iustorum. Et si unus vir, et duae feminae testentur, debet solvere, et non amputetur: quamvis si unus vir, et duae feminae testentur, aliquem voluntarie homicidium commisisse, is non solvat mulctam, neque occidatur. Et cum testantur duo de aliquo, quod furatus sit bona alicuius absentis, non amputatur manus eius, donec ille praesens adsit.

Directio.

Ille, qui furatus est, debet restituere id, quod furatus est, si existat, et amputatur manus eius. Et si non existat, pretium eius restituat, ac amputetur manus eius. At aliqui dicunt: si non existat id, quod furto sublatum est, pretium eius restituat fur, et non amputetur manus eius.

Amputatio manus a nervis, quae sunt inter exteriorem brachii medii partem ad cubitum, fieri debet, et non ab humero, uti dicunt aliqui. Et prima quidem vice, in qua fur de-

prehenditur in furto, manus eius dextera amputetur; et secunda, pes eius sinister, et non dexter, ut non cesset gressus eius: et tertia, manus eius sinistra: et quarta, pes eius dexter: et quinta, dicitur, occidatur: at illud firmum, ut caecus fiat, et sexta occidatur. Et post amputationem, debet locus eius lavari oleo, quod igne ferveat, ut non corrumpantur membra reliqua. At aliqui dicunt, quod si nolit, res haec ei non fiat; sed id ratum non est, quia fieri potest, quod ex affectu in patrem recuset: manifestum est autem, quod pretium olei ipse debeat solvere. Praeterea et proiciatur oportet manus eius in collum eius triduo, veluti ad eius confusionem, et increpationem ceterorum furum. Et si cuius manus dextera nocumento caelesti putrefacta fuit, et ideo amputata, cum furatur prima vice, pes eius sinister amputetur. Et si ille, qui amputat, erret, et manum sinistram amputet; aliqui dicunt, quod debeat solvere is, qui amputavit, pretium eius furi, et rursus amputetur pes eius sinister: at id aequum non est, sed sufficit ei malum, quod contigit. Et si non per errorem, sed cum scientia amputavit sinistram, sinistra eius, qui amputavit, amputatur, et dextera furis; et ita ambae manus furis amputantur.

SECTIO VI.

De latronibus, et sicariis.

Directio.

Latrones, et sicarios potentes viribus dicimus illos, qui in locis ab auxilio remotis rapiunt, captivant, et

ee

occidunt. Nam si debiles homines fuerint, et postquam rapuerunt, fuga sibi consulunt, flagella solum merentur, non vero sententiam mortis. Potentes autem viribus dicimus non solum maseulos, aut armatos, sed et quotquot possunt captivare, et occidere: aliqui tamen dicunt, quod si vel una mulier sit in medio latronum, flagellantur, et non traduntur morti. Et in locis remotis ab auxilio dicimus: illi enim, qui in vicinia locorum habitatorum rapiunt, fugitivi, potius quam latrones sunt, sed eum non sit timendus, et durus praeses, circa oppida, aut civitates rapiunt, et latrocinantur; quemadmodum etiam illi, qui intra civitatem noctu cum lampadibus, et sub splendore stellarum intrant in alicuius aedem, coopertas habentes facies, ne cognoscantur, tamquam fures, et non tamquam latrones iudicantur.

Directio.

Latro si adolescens fuerit, amputetur manus eius: et si senex fuerit, occidatur: et si non habeat robur adolescentis, neque mentem senis, flagelletur, et eiciatur. At illud ratum, quod si vel unum denarium abducat, amputetur manus eius dextera, et pes eius sinister simul, quia praedo magis infestus est, quam fur: et quamvis plures participant in ipsa acceptione, omnes una recipiunt hanc poenam capitalem. Et si occiderit solum, occidatur; et si plures unum occiderint, omnes occiduntur. Et si neque rapiant, neque occidant, sed solum terrorem, commotionemque iniciant, flagellantur, et eiciantur, minime vero occiduntur. Et si rapiant, et occidant simul, appendantur super ligna, confixis

manibus, et pedibus suis, et relinquantur, ut cruciati ampliori torti deficiant, et dispereant, ac triduo solum super patibulis maneant, deinde deponantur, et sepeliantur cum oratione, si baptizati fuerint.

Directio.

Latrones, si respiciant antequam comprehendantur, suscipiantur, neque occidantur, vel crucifigantur, neque amputetur ullum ex membris eorum, sed restituant id, quod rapuerunt. At si postquam comprehensi fuerint, paenitentiam ostendant, non suscipiantur. Et latro, cum occiderit, et detentus fuerit, si non obsecrent heredes occisi praesidem, ut eum occidat, quin etiam dicant, nos illum occidi nolumus, possunt recipere solutionem multae occisorum suorum e bonis latronis, et hoc quamvis praeses occidat ipsum latronem.

Directio.

Sunt et alia plurima delicta praeter ea, quae numerata sunt, quibus homo in Deum, aut socium suum peccat, puta si utatur ebrietate, et crapula, aut eloquio mendaci, aut opprimat, et defraudet, aut accipiat usuram, et foenora, aut contumelia afficiat etc. Delinquentes huiusmodi episcopus debet corrigere admonitione, aut increpatione: quod si non proficiat, praeses castiget flagellis. Pater etiam et ipse potest corripere natum suum, et dominus servum suum, et vir uxorem suam: et praeses solum simpliciter potest flagellare. Flagellationes vero dicimus percussiones, quae adversus corpora nuda delinquentium virgis lacerantibus, decem scilicet virgis sunt: quae enim has excedunt, mortales sunt. Pater autem filium suum pro-

pter correptionem, et eruditionem pravae indolis debet percutere solum, et non flagellare: dominus autem servum suum similiter percutiat, et non flagellet: aliqui dicunt, posse flagellare: et vir uxorem suam, si causa sui conturbetur, et fugiat e domo ipsius. Et praeses antea comminatur delinquenti, et si non proficit comminatio, tum flagellet: et virga media debet esse inter baculum, et fustem: et ille, qui percutit, ne elevet manum suam super caput suum, neque parum attollat, sed mediocriter, ut dolore afficiat, et non enecet. Et verberationes in toto corpore fiant, praeter caput, faciem, collum, et lumbos: et non ligentur manus eius, qui verberatur, ut, si velit, manibus suis excipiat verberationes: et vir stans verberetur, ac mulier sedens verberetur, et veletur poplo, ut non nudetur.

SECTIO VII.

*De retributione vastatorum
(iniquorum iudicum).*

Directio.

In capite illo, quod fuit de raptoribus, quaedam diximus de hoc proposito, sed haec reliquum est, ut loquamur de tribus aliis canonibus.

Canon primus.

Princeps cum iudicat aliquid modo non legitimo, debet damnum reparare, seu ille, qui sic laciit ipsum etiam populum: itaque cum flagellat delinquentem, qui morte dignus non sit, et tamen hic moriatur prae flagellis, solvit mulctam eius dominis eius. Similiter si non recte iudicaverit, scilicet ex testimonio duorum non iu-

storum, aut duorum servorum, aut duorum puerulorum flagellaverit aliquem, et tandem innotuerit, quod ille non deliquerit, ipse debet reconciliari cum illo, qui flagellis caditur. Et aliqui dicunt, quod testes compensent: et manifestum est, quod flagellator non compenset, quoniam iussus id facit.

Canon secundus.

Cornupeta. Et hic cornupetam dicimus non solum iumentum, sed et omne damnificum, sive bos fuerit, sive asinus, sive homo fidelis, sive non fidelis, puer, minor, aut euerumenus. Itaque cum offendit aliquis cornupetam damnificum, debet pugnare cum illo, eumque a se repellere: et non solum a sua persona potest homo repellere cornupetam, sed et a suis bonis: et quamvis unus sit denarius, potest repellere a pecuniis, quae suae non sunt; si non possit repellere cornupetam, debet eiicere, alias non. Et aliqui dicunt, quod non debet. Expulsio autem non quovis modo fieri debet, sed gradatim: nam si clamore expellitur, non percutiat: et si percussione expellitur, non laceret: et si vulnere expellitur, non occidat. Itaque si fugientem cornupetam insectetur, et occidat, damnum mulctae patitur, si homo non fuerit; secus occidatur, quia occidit, si homo cornupeta fuerit. Et hic sunt quatuor typi.

Typus primus.

Si possit homo fugere e conspectu cornupetae, non licet ei illum percutere: et si virga propellitur, non debet gladio illum percutere: et si petra expellitur, non debet sagitta illum adpetere.

Typus secundus.

Cum mordet cornupeta manum hominis, potest discerpere manum eius: et si decidant dentes cornupetae, non solvit; et si non possit illos excutere, licet ei percutere cultro ventrem illius, et comprimere genitalia eiusdem.

Typus tertius.

Cum prospicit aliquis per scissuram portae, aut per fenestram alterius, et videat verenda eius, aut domesticorum eius, potest dominus domus verberare oculum eius sputo, quin illi significet, ut caveat; si tamen ille excaecetur, solvit. Qui aecedit in occulto, et percutit oculum illius, qui prospicit, acu, aut sagitta, si oculum eius eruat, detineatur.

Typus quartus.

Cum aliquis aures dat sermonibus alterius loquentis domi suae e fenestra, non potest illum ab initio percutere dominus domus, sed clamorem edat contra eum; et si non recedit, percutiat aurem eius, aut caput eius; et non solvit, si ille laedatur.

Canon tertius.

Iumentum, quod corrumpit aliquid, dum non est cum eo dominus ipsius, si die emittitur in satum, non solvit dominus eius; at si nocte emittitur, solvit; quia satum debet per diem custodiri ab eius domino, et iumentum noctu a suo domino. Et si dicatur, quod etiam per diem custoditur iumentum a pastoribus, et noctu etiam dimittitur, ut pascat; dicimus quod mos est pastoribus, quod omitant custodiam per diem, et per noctem. Si in hortum, cuius aperta sit porta, ingrediatur iumentum, non debet dominus eius solvere, nam do-

minus horti deliquit, non claudendo portam horti sui. At si cum eo sit dominus iumentum, siquid corrumpat, solvit dominus ipsius, quidquid corruerit pedibus suis anterioribus vel posterioribus, aut ore suo. Verum, si quid corrumpit iumentum per lutum, aut arenam, quae ob gressum eius cadunt super aliquid, non solvit dominus eius, si iuxta morem propellat ipsum: at si ipsum currere faciat immoderate, solvit. Et ita ille, qui dimittit camelos suos in vico absque ligamine: et ille, qui sedet super equum non domitum in medio populi. Et haec sunt typi quatuor.

Typus primus.

Cum scinditur tunica alicuius a lignis, quae portat asinus, quia illum haud declinare fecit, si tamen vocem edidit et clamorem erga illum dominus asini, et ipse non recessit, non solvit dominus asini; at si non vociferatus sit, solvit.

Typus secundus.

Cum intrat iumentum in satum, et cum ipsum expellit dominus sati, ingrediatur, et corrumpat satum alterius, non solvit ille, qui eiecit iumentum. At si medium fuerit satum eius inter sata ex omni parte circumstantia, debet ipsum non eiecere, sed tolerare, quamvis corrumpat satum suum, nam poterit repetere a domino illius. Et si expellat tunc, et corrumpat satum alterius, qui eiecit iumentum, solvit; et quandoque dominus sati praesto est, et potest eiecere iumentum, et non eiecit iumentum, dominus non debet solvere.

Typus tertius.

Feles alicuius cum ingressa occidit volucre alterius, aut subvertit ollam eius,

non solvit *dominus felis*, quia mos non est, ut ligetur *feles*.

Typus quartus.

Feles improba, quae consuevit nocere volucris, et disperdere cibos, ac foedare coctionem, debet occidi, etiamsi quæta sit, quia nihil differt a lupo, qui domesticus fieri non potest: et similiter canis noxius. Et aliqui dicunt, quod occidi non debeat, eo quod nocumentum ab ipsa illatum accidentale sit, et non naturale, ut est illud lupi.

CAPUT XXXV.

De immolatione, (macello) venatione, et discretione ciborum.

Et in eo sunt sectiones tres.

sectio I.

De elementis immolationis.

Directio.

Quatuor sunt elementa immolationis: id quod immolatur: instrumentum: ipsa actio immolationis.

Elementum primum.

Lanius, christianus, intellectu præditus, et sacularis debet esse. Et christianus quidem, eo quod comedere ex immolatis hæreticorum, potissimum ethnicorum idololatram et magorum, prohibuerunt patres sancti: et ab immolatis Iudeorum magis, quam Agarenorum, removent conscientiae fideliū: et apostolus divinus Paulus temporibus, in quibus pauci erant fideles, præcipit: quidquid venditur in macello, comedite absque disquisitione. Et intellectus præditus dicitur esse debere, quia puer parvus, et vir energumenus confuse, et non iuxta convenientiam nem-

pe cum debita sanguinis evacuatione sciunt mactare. Saecularem præterea diximus esse debere, eo quod presbytero et diacono non liceat immolare, aut mactare.

Elementum secundum.

Id quod immolatur. Scias vero, quod animalium quædam sunt manducabilia, quædam vero haud manducabilia, quemadmodum paulo post ostendimus. Et manducabilium quidem, aut comestibile est mortuum ex ipsis, puta pisces, locustæ, aut non comestibile est: et liquet quod animalis, qui non comeditur, et illius, qui, cum moritur, comeditur, frustranea sit mactatio. Sane animalia marina omnia comestibilia sunt: reptantia vero et ranæ, comestibilia non sunt omnino; cancer autem, et carpus, sicut ei tantum non comeduntur. Et de canis aquatici variant sententiae. Porro illa, quæ mactantur, si venalia non sint, necessario debent immolari per amputationem gutturis, et gulæ: at si venatilia sunt, ubicumque, in quocumque membro, cum percipiuntur, et moriuntur, comeduntur: certe si cum comprehenduntur, nondum mortua sint, debent mactari: et si derelinquantur, ut moriantur, quamvis ob id necessario adhibeatur cultus, non debent comedi. Et ita cum in puteum cadit bos, ac timeat eius dominus, ne moriatur, quamvis in latere eius percussat ipsum cultro, aut alia re, si egrediatur ex eo sanguis, comedi potest. Et similiter dum bos, aut pecus effugit, et difficulter detinetur, opus vero habet dominus eius illum mactare, debet expectare, donec comprehendat ipsum: quod si non potuerit, potest illud

percutere sagitta, ceu in venatione, et ipsum manducare.

Elementum tertium.

Ea quae pertinent ad venationem, et immolationem triplicis sunt generis: animalia venatica: instrumenta armata: materiae illae, quae vi sua occidunt; item illae, quae suffocant.

Genus primum.

Venatu captum, quod canis indicat, manducabile est, si morsu eius moritur. Et indicium canis tribus dignoscitur: uno quidem, si nutu domini sui currit: secundo; si a praedae indagatione removeatur: tertio si non comedat ex venatione ob timorem a domino suo: et quidem debent replicari saepius haec indicia, et tum demum confirmatur, quod canis praedam indicaverit. Quod si aliquando non increpetur, dum dominus eius illum ad indagandum immittit, maxime cum est in aestu cursus; aut si aliquando comedit, maxime cum fuerit valde famelicus; non idcirco manducabilis non est venatio eius: pars tamen a cane morsa abici debet.

Genus secundum.

Instrumenta armata sunt gladius, sagitta, hasta, et omnis res, quae constat ex ferro: manducabile autem est quicquid per ipsa percutitur. Praeterea id, quod arundine, et ligno capitur, et occiditur, manducabile est, praeter id quod dentibus aut unguibus mactatur, aut occiditur; non est enim hoc manducabile.

Genus tertium.

Volucre, quod lapide percutitur, ac occiditur, et moritur, non manducatur. Et ita omnis venatio, quae fune, aut filo suffocatur, aut suffocatur subitus canem, et quin egrediatur

ex ea sanguis, manducabilis non est: animal autem gradiens, si percutitur, et egreditur ex eo sanguis, quavis cadat, et suffocetur, comeditur.

Elementum quartum.

Actio mactationis. Tota pars pectoris suprema confinis collo, et gula debet amputari in mactatione, ita ut ambo simul nexus coxarum amputentur: sed etiam ex collo occipitii potest mactari iumentum. Et instrumentum ipsum ex ferro, aut re alia, praeterquam ex osse, debet esse; nam et belua venatica, cuius ossa sagitta percutiuntur, manducabilis non est. Et iumentum quod suffocari, aut mori incipit, debet mactari; et si postquam mactatur, movetur secundum consuetudinem, comeditur; alias minime: et ille, qui mactat, acuere cultum suum debet, et nomen Dei vivi invocare, dum mactat, et in orientem convertat faciem beluae, quae mactatur.

SECTIO II.

De confirmatione domini in venationem.

Directio.

Omnis, qui propriam sibi vult venationem, aut in loco angusto, et quo egredi non possit, claudit ipsam, ibique commorari facit eam, aut tondet alam ipsius, et propriam sibi facit venationem illam. Itaque si quis coarctat venationem in locum angustum, et ipsa aufugit ab eo, ac alius capit eandem, eius qui capit est, et non eius, qui conclusit, quavis locus angustus sit eiusmet qui occlusit eam in ipso. Et venatio, quae cadit in la-

quem alicuius, ipsius est, qui tendit laqueum. Et illa, quae cadit, et mergitur in campum, quem irrigavit dominus eius non propter venationem, sed propter semen, aut ingreditur in aliquam aedem, aut nidificat in ea, non domini est campi, aut aedis illius, sed eius, qui expit ipsam. Et si quis venatur venationem, quae sua non sit, quamvis auferit e manu domini, aut ex laqueo eius, et quamvis dominus voluntarie dimiserit eam, domini est, et non illius, qui capit eam. Ecce enim ille, qui liberat asinum suum a suo servitio, ipsius est, et non cuiusque, qui capit eum. Et si columbae turricolae alicuius forte permiscerentur cum columbis turricolis alterius, et non possit ille suas cognoscere, nemo ex eis potest vendere quidquam ex ipsis alieno homini, sed prius mutuo conveniant, quod unius eorum omnes sint, et statim ille vendat eum, si velit. Et cum columbae propriae alicuius hominis permiscerentur cum columbis alicuius loci, non propterea prohiberi debent a venatione incolae regionis illius.

Directio.

Cum duo venatores simul percutiunt venationem aliquam, et unus quidem ictu, qui non occidit statim, alter autem ictu, qui statim occidit; aut si ictus, qui statim non occidit, praecedat ictum, qui occidit statim; venatio domini ictus, qui statim non occidit, est, quia licet eam non occiderit, poterat eam occidere, quia illam debilitavit suo ictu. Et si ictus statim occidens praecessit, venatoris, qui occidit, est venatio. Et si amborum simul sint duo ictus, tam illi, qui statim occidit, quam alteri, qui sta-

tim non occidit, communis est venatio illa.

sectio III.

De differentia (discretionem) escarum.

Directio.

Non omne, quod intrat in os, coinquinat ipsum, in evangelis suis adorandis dixit Dominus noster. Et divus Paulus Timotheo scribit: omne quidem, quod creavit Deus, bonum est, et nihil est abominabile, si cum laudatione Dei suscipiatur; sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem. Et Tito scripsit: omnia enim munda sunt mundis: illis vero, qui immundi sunt, et infideles, nihil mundum est, sed immunda est mens, et conscientia eorum. Et ad Romanos: illi autem, qui infirmus est in fide, date manum, et non sitis fluctuantes in vestris cogitationibus. Est enim, qui credit? omnia manducet: et qui infirmus est, olus manducet: ille autem, qui manducat, non spernat illum, qui non manducat; et ille, qui non manducat, non iudicat eum, qui manducat. Et magnus Basilus ad Amphilochem Leonii avunculum suum de illo, qui vovit, se non manducaturum carnem suillam, res inquit ridicula visa est mihi; doce eos ergo, ut alieni sint a votis, et promissionibus irregularibus; neque enim est quidquam ex Dei creaturis immundum, et reprobandum, dummodo cura Dei laudatione sumatur. Itaque dicimus, quod ab eam cuiusvis rei, quae comedi potest, non debet prohiberi is, qui asceta non est, exceptis septem tamen rerum generibus.

Genus primum.

Illa, quae prohibentur manducari in novo testamento, tria sunt: immolatum, idest idolothyta; sanguis; et suffocatum, hoc est mortuum sine mactatione, manducari non possunt, praeter locustas, et pisces, qui comeduntur, quamvis mortui, et non mactati: et praeter foetus, qui reperiuntur in ventre vaccarum, et ovium mactatarum, qui comeduntur, quamvis suffocati. Et artem scarnificationis reprobant aliqui, eo quod in sanguinem, qui comestibilis non est, potestatem habeant qui eam artem exercent: et manifestum est, quod ad hoc opus apostoli elegerunt ludam, qui vocabatur Barsabas, et Silam viros primarios in fratribus, et scripserunt epistolas per manus eorum, ac miserunt eos cum Paulo, et Barnaba Antiochiam, et in Syriam, ac Ciliciam, et praeceperunt, ne imponeretur onus excedens, extra ea, quae necessaria sunt, fidelibus, sed se abstinerent dumtaxat ab immolato, et a sanguine, et a suffocato, et a fornicatione.

Genus secundum.

Ex animalibus, quidem animalia rapacia, idest quaecumque habent dentes caninos; et ex volatilibus incurvatum rostrum habentia, quorum per se natura cicurari non solet. Et ideo lupo, et ursus, et leo, et tigris non sunt comestibiles, quamvis forte mansueti fiant: et ita asinus dentibus caninis praeditus, elephas, et canis, comestibiles non sunt, licet mansue fieri possint. Et sic asinus, mulus, equus, camelus, et omnis fera seu silvestris, seu domestica, non sunt comestibiles: neque reapse comeditur v. gr. onager. Et de vulpe, dama, hyena

dubitarunt aliqui. Et hystrix, et cattus non sunt comestibiles, quia canis similis sunt. Et ex volatilibus aquila, vultur, gryphus, accipiter, omnino comestibiles non sunt.

Genus tertium.

Necua omnia ex volatilibus, et ex animalibus illa sunt, quorum interfectores haudquaquam damnantur; et comestibilia non sunt, v. gr. scorpium, mures, serpentes, corvus, et alia huiusmodi.

Genus quartum.

Illa, quorum occisores rei sunt, comestibilia non sunt, uti psittacus, et hirundo, vespa, formica: et coturnicem aliqui dicunt comestibilem esse; uti gruem; at aliqui negant. Et piscium varia genera, et turtures, et passerces omnes comestibiles sunt: quamvis inquam hi coloribus varient, comestibiles sunt. Et ita volatilia aquatica omnia, et pisces omnes.

Genus quintum.

Repens omne abominabile nec comestibile est, uti scarabei, et lucertae, et ranae, et testudines; at de cancro dubitarunt aliqui. Et ita reptile alatum, uti muscae, et locustae, comestibile est; at de hystrice dubitarunt aliqui.

Genus sextum.

Omne mundum, in quo admiscetur aliquid ex non comestibilibus, haud comestibile est, nisi sanctificetur per orationem. Itaque vinum, aut oleum, aut pinguedo, in quibus suffocatur mus, haud comestibilia sunt, nisi sanctificentur. Et adeps si non sit effusus, et durus, debet proici: quidquid eius tactum fuit a mure. Et aqua putei hauriatur, et proiciatur.

tur, et deinde orent sacerdotes super adipem reliquum. Ille etiam, qui vendit ex eo vino, aut oleo, aut adipe huiusmodi, debet indicare id, quod contigit, emptoribus, ut si patiatur stomachus eorum, utantur: alias secus, et non decipiat, et reus fiat, quamvis oraverit super ipsa sacerdos.

Genus septimum.

Volatilia quae vescuntur stercore, et purgatione hominum, et cadaveribus; ea, inquam, siquidem non apparet foeditas in carne eorum, uti est gallina, comestibilia sunt, secus minime. Reliqua huiusmodi, scilicet etiam porcus, abstinere debent a cibis abominabilibus, et cibari legumine, et deinde mactari.

Directio:

Tempore necessitatis omnia comestibilia fiunt. Et hic tria schemata debent perpendi: necessitas: species comestibilis: et quantitas eius.

Schema primum.

Necessitatem dicimus tempus illud, in quo existimat homo, quod si non manducet, moriturus sit. Et ita quoties aegrotus fuerit, et existimaverit, quod si non comedat ex re aliqua non comestibili, subito morietur, non debet homo huiusmodi expectare, donec discrete appareant signa mortis.

Schema secundum.

Species comestibilis. Omne enim, quod non comestibile est, sive suffocatum fuerit, sive immolatum, sive sanguis, sive animal ex iis, quae numeravimus, tempore necessitatis debet comedi, excepto homine. Itaque nequaquam licet illi, qui est in necessitate, quamvis appareant in ipso omnia signa mortis luculenter, occidere hominem, quamvis hic infidelis sit, neque servum suum,

neque natum suum. Nonnulli vero dicunt quod dignos morte, homicidas scilicet, et moechos, et sodomitas, possit occidere, quamvis id non indiget praesidi. Alii denique dicunt, quod partem e servo suo, scilicet frustum ex femore eius, possit dominus amputare in necessitate, si sciat, quod ille non sit moriturus ex huiusmodi amputatione. At id ratum non est. Et cum invenerit homo cibum alterius, qui non sit in simili necessitate, potest illum comedere, verum ex auctoritate domini eius; et si non det gratis, emat ex eo; et si non vendat, rapiat. Et cum invenit ille, qui est in necessitate, cibum comestibilem, qui venditur, et invenit etiam suffocatum, aut sanguinem gratis, qui scilicet gratis datur, debet emere, et comedere de cibo mundo, et non comedere cibum incomedibilem gratis.

Schema tertium.

Quantitas comestibilis. Aliqui dicunt, quod ad vitae tantummodo conservationem comedat aliquis ex incomedibili in necessitate. At alii dicunt, quod postquam excesserit fines prohibitionis, et iam pollutus sit homo, ad satietatem comedat. Et illud firmum est, quod si spem habeat, mundum sibi comparandi cibum, ob vitae conservationem solum comedat: et si speru non habeat talis comparationis, ad satietatem suam comedat; atque etiam vinticum sumat, si in via fuerit.

CAPUT XXXVI.

*De iuramento.**In eo sunt sectiones duae.*

SECTIO I.

*Qualiter fiat iuramentum,
et in quo expicitur
peccatum eius.*

Directio.

Audistis, quia dictum est antiquis : ne iuramentum mendax proferas, exhibebis autem Domino iuramentum tuum; ego vero dico vobis, ne iuretis omnino, Dominus noster dixit in evangelis suis adorandis. Sed filii saeculi huius consentiunt iuramento faciendo aut ob necessitatem iudiciorum saecularium, uti dixit apostolus : omnis contentio, quae contingit inter homines, iuramento solvitur; aut per consuetudinem sermonis, aut per iram, aut per desiderium, et aliis modis, quos enumeraturi sumus; et de modo illo iudicii postremo agemus. Nunc dicimus, quod iuramentum actiones possibiles, quae fuerunt, et fiunt, et non necessitatem, aut impossibilia respicit; et ipsum quidem hoc in nomine Dei, cuius honori adoratio, fit, aut per aliquod e nominibus eius naturalibus, non temere, ut dicitur in sermone simplici quotidiano, per Deum, aut non per Deum ago, aut age tu, sine animo confirmandi quidquam. Et quod per nullam creaturam debeat quis iurare, vel adiurare, constat ex duobus : 1. ex illo quod dixit Dominus noster : non per caelum, quia sedes est Dei etc. 2. ex illo quod dicunt patres, quod cum baptizat sacerdos, non usurpet nomen

ullius creaturac in adiuratione contra satanam; quia irridetur a diabolis ille, qui adiurat cos per quidquam extra Deum, et cum idololatris numeratur.

Directio.

Et vis iuramenti quinque modis confirmatur.

Modus primus.

Siquis iurat per nomen, quod non dicitur, nisi de Deo, cuius gratiae gloria, v. gr. per Deum, aut creatorem, aut adonai, aut elohim, aut aeternum, validum est iuramentum eius.

Modus secundus.

Siquis per nomina, quae etiam aliis conveniunt, iurat, scilicet per factorem, aut conditorem, non est validum, nisi adiungat to-omnium. Et similiter dum per illum, qui non habet finem; nam etiam angeli, et animae, et corpora post resurrectionem sine fine crunt. At si ad Deum respiciat mente et animo suo, sive id vocabulum adiungat, sive non adiungat, validum est iuramentum.

Modus tertius.

Cum per virtutem Dei, aut per sapientiam eius, aut per verbum eius, aut per spiritum eius iurat, ceti is, qui per ipsum iurat, validum est.

Modus quartus.

Cum per illum, qui est, aut per invisibilem, aut per incomprehensibilem, non est validum, nisi adiungat, natura sua; nam etiam omne creatum, est; et omne occultum, non cernitur; et omne, quod non ascendit in mentem, incomprehensibile est.

Modus quintus.

Siquis dicit : Deus testis est, aut testem advoco Deum, me persolu-

turum esse Deo ieiunium mense uno, aut eleemosynam talem, aut eulogias tales; debet perficere actiones illas. At si dicat, si rursus ieiunabo, aut rursus orabo, aut rursus castus ero, non debet perficere ea, sed canonem propitiationis (*expiationis*) impleat.

Directio.

Quicumque iurat, debet confiteri sacerdoti, et implere canonem expiationis. Et aliqui dicunt, quod si mentiatur, debeat; secus, minime: at id ratum non est, eo quod Dominus noster praecepit nobis: ne omnino iuretis. Itaque omnis, qui iurat, quamvis cum veritate, debet liberare hominem fidelem subditum servituti, si possit; secus, vestiatur decem pauperes; et si non possit, cibet decem famelicos; et si nequeat, eo quod inops sit valde, ieiunet tribus diebus continuis: non dico, ut dormiat incaenatus, sed caenet vespere pane sicco, et aqua cum sale: et ita expiabitur peccatum eius. Et vestimenta pauperum decem non debent esse omni ex parte perfecta, sed licet decem tunicis, aut decem palliis decem nudos induat, sufficit. De illis autem, qui inrant, et mentiuntur, si sine voluntate sua ducuntur vi ad mentiendum, post sex annos cum fuerint in paenitentia, et lacrimis, praecepit magnus Basilus, eos recipi ad communionem: et si voluntate sua mentiuntur sine violentia, post undecim annos.

Directio.

Si autem moriatur qui iuravit cum veritate, heredes eius debent e bonis ipsius propitiationem pro eo curare. Et si iuravit, et mentitus est, non possunt expiationem pro eo of-

ferre; sed Deo, cuius miserationibus laus, relinquitur negotium ipsius. Si servus fuerit ille, qui iurat cum veritate, praeter ieiunium, nihil aliud debet perficere.

SECTIO II.

Quomodo, et in quibus iuramentum sit mendax seu falsum.

Directio.

Falsitatis iuramenti septem sunt modi.

Modus primus.

Dictio de introitu. Siquis iurat, se domum non ingressurum, si ascendat in tectum eius de foris, non mentitur, licet e tecto descendat in domum. Et ille, qui iurat, se non esse egressurum domo, si ascendit in tectum, mentitur. Et siquis iurat, se non ingressurum domum, si ingrediatur in ecclesiam, aut molendinum, aut balneum, non mentitur. Et si intret intra cortinam eorum qui tabernacula incolunt, mentitur: si autem in civitate id agat, aut rure, minime. Et si iurat: non intrabo in hanc domum, debet statim egredi, et non debet educere secum suos domesticos.

Modus secundus.

Dictio de cibo, et potu. Ille, qui iurat: non bibam aquas lagenae huius, non mentitur, nisi cum totam aquam, quae in ipsa est, bibit. Et ita si iurat: bibam aquas lagenae huius, debet totas, quae in ea sunt, libere. Et patet, quod qui iurat, se bibiturum aquas huius fluminis, mentitur; uti ille, qui iurat, se ascensurum in caelum, et debet expiationem facere. Et ille, qui dicit: non manducabo hunc panem subcineri-

cium, et hunc panem subeinericium; non mentitur, si num ex eis manducaverit; at mentitur, si ambos manducaverit. Et ille, qui iurat, se ova manducaturum, non mentitur, si diversa a gallinaceis ova *manducet*. Et qui iurat, se non manducaturum carnem, ne adipem quidem comedat: nam ille, qui iurat, se non manducaturum pinguedinem, si spumam comedat, mentitur, et vice versa non mentitur. Et si quis iurat, se non manducaturum, non mentitur, si liberit.

Modus tertius.

Siquis iurat, se non empturum quidpiam, non mentitur, si alium constituat procuratorem, ut emat ipsi aliquid.

Modus quartus.

Siquis iurat: non ingrediar domum talis, mentitur, si ingreditur in quamcumque domum, quae fuerit illius talis. Et si iurat: non intrabo in domum, in qua habitat talis, non mentitur, si intrat in domum, quae illius talis fuerit, at non habitat ibi. Et cum iurat: non intrabo in domum talis, non loquar eum servo talis, non mentitur, si postquam venduntur domus, et servus, intrat, aut loquitur. At si dicat: in hanc domum, aut cum hoc servo, mentitur.

Modus quintus.

Cum iurat: nunquam loquar tecum, discede a me statim, mentitur in eo, quod dixit: discede. At si scribat ad eum, aut innuat, non mentitur.

Modus sextus.

Cum iurat: cras comedam hunc panem, si pereat panis ante crastinum diem voluntate sua, mentitur; secus

vero minime. Et cum iurat: cras solvam tibi creditum tuum, si moriatur creditor ante crastinum diem, non mentitur, si heredibus illius solvit. Et cum iurat: initio mensis talis solvam tibi, mentitur, si antea solvat.

Modus septimus.

Cum iurat: non video peccatum, quod committitur, sed si videro, indicabo episcopo, non debet statim, ac videt, indicare. At si moritur episcopus, antequam significet, mentitur. Et cum iurat: non recedam ab adversario meo, donec ab ipso creditum meum accipiam; si reconcilietur cum eo, et dimittat ei, aut recipiat compensationem aliam, mentitur. Et si adversarius eius declinet ab eo absque eius voluntate, non mentitur. Et cum iurat: verberabo talem centum virgis: non mentitur, si fasce centum virgarum verberaverit cum una verberatione.

Directio.

Quodcumque opus iuraverit homo, se non facturum, non mentitur, si illud facit, simili fere modo: si is, qui iurat, se in aedem non intraturum, siquidem vi feratur, et introducatur, non mentitur: at si ipse consentiat, se deferri, atque introduci, mentitur. Et si oblitus fuerit, se iurasse, et fecerit, aliqui dicunt, ipsum mentiri; alii vero negant: et cum iurat aliquis, se non locuturum cum Abrahamo, et loquatur cum turba, in qua est Abraham, si sciat, quod in ipsa est, mentitur; secus vero minime.

CAPUT XXXVII.

*De votis.**Et in eo sunt sectiones tres.*

SECTIO I.

De elementis eius.

Directio.

De voto plurima invenimus in libris divinis. Et sane manifestum est, quod siquis promittat Deo aliquid, debent persolvere : adimple siquidem Altissimo vota tua, divus David praecepit. Et sapiens : antequam voveas, praepara votum tuum. Elementa porro eius tria sunt : ille qui vovet : dictio eius : et id quod vovetur.

Elementum primum.

Ille qui vovet, fidelis et perfecta statura debet esse. Et quod ab infideli non suscipiatur votum, notum est ex eo, quod dixit Isaias. Attamen cum infidelis vovet, debet implere votum suum, si fidelis fieri promeretur.

Elementum secundum.

Dictio. Cum dicit : si sanaverit me Deus ab hac infirmitate mea, aut sanaverit talem, erit meum debitum erga ipsum sic et sic. Aut : si liberaverit me a damno tali; debet implere, si Deus adimpleverit erga ipsum.

Elementum tertium.

Materia voti ieiunium debet esse, aut oratio, aut profectio ad Hierusalem, aut elemosyna, aut certamen pro religione recta.

SECTIO II.

Canones voti.

Directio.

Quinque sunt canones.

Canon primus.

Ieiunium. Siquis dicit : si bene fecerit mihi, aut tali Dominus, ieiunabo; quamvis una die ieiunet, implevit votum suum. Et si dicat : ieiunabo die secunda; aliqui dicunt, quod si semel ieiunet die secunda, implevit; et alii dicunt, quod toto tempore vitae suae die secunda debeat ieiunare; et id ratum est; alias, quae est differentia inter feriam secundam, et feriam tertiam? Et siquis vovet ieiunare diebus triginta, et quadraginta, dies ieiunii dierum canonicorum non numerantur in eius voto : at si voveat : ieiunabo hunc annum, etiam ieiunium dominicum, et reliqua ieiunia comprehenduntur in eius voto. Et si voveat diem illum, in quo venerit talis ex itinere suo; si nocte veniat, liberatur a voto suo. Et siquis vovet ieiunare toto tempore vitae suae, diebus sabbati, et dominicis, pentecostes, et festorum dominicorum, non debet ieiunare.

Canon secundus.

Ille, qui vovet, pedestrem se iturum ad adorandum in Hierusalem, debet pedester ire : attamen si aegrotus vehatur, impletur votum eius : si vero, eum sanus est, et potest ambulare, si insideat, non impletur votum eius; nisi secundo eat, et ubi vectus fuit, ambulet; et ubi ambulavit, vehatur : et liquet, quod si in regressu suo sedeat, vanum non efficitur votum eius.

Canon tertius.

Si voveat, se in ecclesia Deiparae, quae est in Anthrothurio oraturum, etsi in ecclesia alia, quae in nomine Deiparae aedificata sit oraverit, impletur votum eius. At si voveat : in

ecclesia S. Iohannis evangelistae orabo, non impletur votum eius, nisi in huiusmodi ecclesiam se conferat; quia Deiparae quidem reliquiae neque in Anthrothurio, neque in ulla ecclesia sunt; de sanctorum vero reliquiis non ita se res habet.

Canon quartus.

Cum vovet agnum, aut vitulum, aut rem aliam comestibilem Domino, debet illam mactare, et adducere ad sacerdotes, et diaconos, ac pauperes: et si equum, aut asinum, aut aliud voveat, vendat, et pretium eius distribuatur clericis, et pauperibus.

SECTIO III.

De decimis.

Decimatione decimate omnem seminis vestri redditum, quem producit terra vestra quolibet anno: decimas proventus tui, et vini tui, et olei tui, et primogenita bouum tuorum, et ovium tuarum; et discas timere in conspectu domini Dei tui cunctis diebus, Deus in lege veteri filiis Israel praecepit. Filiis autem ecclesiae sanctae in nova praecepit: nisi abundaverit iustitia vestra plusquam illorum. Nos igitur multo magis urget debitum decimarum, et segregationis oblationum Domino, quam illos.

Directio.

Omnis liber fidelis perfectus statim, et mente, qui possidet alimentum omnino sufficiens, cuius quantitas demonstratur undequaque absoluta, debet decimare alimentum suum: et ille, qui servus est, aut debitor, cui non superfluit post solutionem debiti sui alimentum plenum, non debet decimas dare: ex aedibus au-

tem, in quibus habitat dominus earum, et ex vestibus, quas induit, et ex vasibus domus suae, et ex iumento servitii sui, et unctionis suae, et ex servis ministerii sui non debet decimam dare homo. At ille, qui vendit omnia, quae habet, et dat pauperibus, is quidem perfectus est, ut dixit Dominus noster, si reliquis etiam fulgeat virtutibus, et altior est gradu eorum, qui decimas dant. Porro decimae ex septem generibus alimentorum separantur.

Genus primum.

Ex semine, et fructibus, et ex omni re, quam producit terra, sive multum fuerit sive exiguum, et sive e caelo, sive a flumine irrigetur, una pars ex decem debet separari, exceptis lignis, et arundinibus et oleribus, ac fructibus siccis, qui remanent, et non decimantur humidi. Ex humidis enim primitiae solum debent separari episcopis, et clericis. Et ex semine, et ex fructibus, qui per haustum aquarum fluvialium, aut ex puteo irrigantur, dimidium decimationis separatur: et ex melle, oleo, et vino et hombyce similiter dimidium decimae.

Genus secundum.

Mercatura. Si mercaturae pretium attingit biscentum drachmas pecuniae, quinque ex eius pretio drachmae separari debent ut fiat oblatio Domino. Et si aurum, aut argentum sit, cum ipsis vestibus indumenti computatur.

Genus tertium.

Aurum sive signatum sit, sive non signatum, si minus quam viginti stateros fuerint, non separatur ex eo oblatio. Et si viginti fuerint in anni termino, dimidium sicii separetur

ex summa. Et omne, quod excedit, eadem ratione agatur.

Genus quartum.

Si argentum, minus fuerit biscentum, ex eo non separatur oblatio: et si biscentum fuerit, quinque separantur ex eo: et quidquid superadditur, eadem ratione agetur, scilicet ex summa quadraginta drachmarum, una drachma in fine anni separetur.

Genus quintum.

Si grex equorum vectioni deditus fuerit, masculi, et feminae, aut feminae solum, in singulos equos unum denarium debet solvere dominus eius. Et si voluerit, videat pretium eius, et ex summa biscentum drachmarum, quinque solvat. Ex mulis autem, asinis, et pullis equorum, quibus vehi nondum licet, non fit oblatio, neque ex grege equorum, qui non pascuntur toto anno aut plus dimidio anno; scilicet ex his, qui aluntur in praesepebus, non fit oblatio.

Genus sextum.

Ex bobus, et vaccis, eum triginta fuerint numero, et pascuntur toto anno, aut plus dimidio anno, unius vituli, aut unius vitulae debet fieri oblatio in fine anni: et ex quadraginta, bos, aut vacca perfecta debet offerri: et ex omni numero, qui excedit quadraginta, quarta pars decimae partis pretii bovis perfecti, aut vaccae perfectae. Et ex sexaginta, duo vituli, aut duae vitulae: et bubuli uti boves recensentur.

Genus septimum.

Ex ovibus, quae minus sint quadraginta, non fit oblatio: et ex quadraginta usque ad centum viginti, quae pascuntur, in fine anni una ovicula offertur; et ex centumviginti usque

ad biscentum, duae oviculae: et ex biscentum ad tercentum nonaginta, tres oviculae: et ex quatuorcentum, quatuor, et ex iis, quae plurae sunt, quam dictae: ex summa centum agnorum, unus agnus: et oves, et caprae perinde habentur in canone oblationis.

Directio.

Ex omni iumento, quod servit, bove scilicet etc., et ex omni, quod alitur, et ex parvis, et imperfectis, pullis, et vitulis, ac agnis non fit oblatio. Et illi, qui offert, non conceditur pretium oblationis ipsius dare; et ille, qui accipit, neque ex bonis neque ex malis, sed ex mediis accipit, et cum perficitur numerus oblationis, si pereat ex eo aliquid, antequam offerat, non debet offerre, nisi postquam numerus completus fuerit. Et ille, qui parat oblationem debet diversis modis illam exhibere; primo episcopis separet ex ea partem, deinde sacerdotibus, postea ministris sanctuarii, postremo pauperibus orbis, viduis, et reliquis egenis, quos supra numeravimus: patri suo autem, aut matri suae, aut avi suis utriusque sexus, aut nativis suis, aut natis natorum suorum, non debet vir dare ex oblatione sua, eo quod e proprio debeat dare propinquis suis, et non ex parte Domini: in aedificium autem ecclesiae potest dare, et ita pro sepultura defuncti; quamvis alii id iustum esse non dicant. Infidelibus autem non debet dare ex parte oblationis; non enim iustum est accipere e pane filiorum etc.

CAPUT XXXVIII.

*De iudiciis saecularibus.**In eo sunt sectiones tres.*

SECTIO I.

*De actionibus convenientibus episcopo
in iudiciis saecularibus.*

Directio.

Divus Paulus in tabulis sanctorum ecclesiae Dei, quas ad Corinthios scripsit: si mundus, inquit, in vobis iudicatur, indigni estis iudicare iudicia tenuium? sed et illos, qui contemptibiles sunt in ecclesia, collocate vobis in iudiciis. Et quemadmodum ipse sermo eius indicat, ad confusionem eorum, qui coram exteris, et non fidelibus iudicabantur, haec dixit, non autem vocatorum, et sanctorum sodalium suorum, scilicet episcoporum, quos iudicare saecularia iudicia docet per illa: nescitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis saecularia? Et apostoli sancti in capite XI. didascaliae doctrinam ampliam tradiderunt circa personam episcoporum, qualiter cauti esse debeant in iudiciis. Sic nempe, estote iudicantes, sicuti et vos iudicamini, cum in ipso iudicio participem, et synthronum, atque assessorem, et inspectorem iudicii habeatis Christum: dicimus itaque, quod omnis, qui suscipit in se administrationem iudiciorum, decem convenientias debeat perficere.

Convenientia prima.

Cum *iudex* noviter constituitur, debet ostendere communitati librum *systaticum*; (*epistolam commendationis*, vel *diploma*) qui datus est ei a patriarcha, si episcopus fuerit, aut ab epi-

scopo, si syncellus ipsius est, ut sciant omnes homines legitimitatem constitutionis (*dignitatis*) ipsius.

Convenientia secunda.

Postquam ù sciverint, debet inquire de illis, qui oppressi fuerunt a suo praedecessore, et perscrutari cum ipsis causas, ob quas cohibiti sint, et proferre super eos iudicium iustum, et dimittere eos, postquam comparuerint adversarii eorum. Et si fuerit aliquis in eis, qui non habeat adversariam, et dicat; nescio, quare cohibitus sim, debet proferre praecones, qui eius nomine inclament: et si ita non innotuerit adversarius eius, aliqui dicunt, quod fideiussorem constituent, et deinde dimittatur.

Convenientia tertia.

Postea constituat sibi nomicum (*notarium, legis peritum*) virum sacerdotem, aut diaconum, aut saecularem iustum, et viros significantes iustitiam, et iniustitiam testium, et minus quam duo non debent esse significantes. Et eligat sibi interpretem, si non calleat linguam illius regionis.

Convenientia quarta.

Postea eligat sibi locum congruum habendo iudicio in sua cella, aut in oratorio; intra templum autem non debet iudicare. Ante portam vero domus iudicii non debet velum expandi: immo neque porta erigatur, sed sit homo aliquis, a quo illi, qui sine causa ingrediuntur, accendantur.

Convenientia quinta.

Non debet iudex tempore caloris aut calumitatis, aut morbi difficilis iudicare, ne causa angustiae, conditionis propriae, et amari palati, dum vult rem expedire, non iuste decadat.

Convenientia sexta.

Ne iudicet, antequam congregentur ii, qui periti sunt iudiciorum, licet fuerit illis peritior, et cum consilio rectorum decadat in iudicio: si enim festinanter absque consilio, et disquisitione proferatis sententiam, a Deo cruciabitur, ut apostoli sancti pronunciarunt in didascaliam.

Convenientia septima.

Non debet vendere, aut emere per se ipsum, quod creditum est sibi, iudex; sed per procuratorem non notum emat, aut vendat, ut non erubescant cum emptores, aut venditores, et pretio excedente emanant ab eo, atque minime vendant, et ita malitiose munus suffuretur.

Convenientia octava.

Si quis contemnat coram ipso in tribunali, dum litigat, aut inhonoret testes tamquam mendaces, illum corripiat semel et iterum verbo adhortativo, et si non acquiescat, prohibeat eum; et cum innotuerit coram ipso testimonium mendax, prohibeat, et increpet dure illum, qui testatus est, et praeceptis praeconibus, ut proclamant, ne quis amplius in testimonium inducat talem.

Convenientia nona.

Sine testibus non debet umquam preferre sententiam, et hoc quamvis norit negotium illud: idque duas ob causas; primo quidem, ne cadat super eum opinio mala acceptionis personarum: itaque quando testibus adhibitis profert sententiam, pro auctoritate potest iustificare iustum, quamvis natus ipse, aut amicus fuerit, et damnare reum, quamvis inimicus eius existimet. Secundo, ut non praebeamus ansam iudicibus nequam, et hypocritis,

atque proprio commodo studentibus, qui prout libuerit iudicem absque consideratione, et dicant: nos periti sumus in hoc negotio. En enim Deus, cuius gratiae laus, non quia ignoraret, negotium sodomitarum pessimum dixit: clamor Sodomae, et Gomorrae venit ad me, et peccata eorum praevaluerunt: descendam, videbo, an uti clamor, qui venit ad me, fecerint, et consummarint, nec ne, et sciam. Propter iudices haec dixit, ut discant, quominus absque recta disquisitione neque iustificent, neque damnent. Et hoc confirmans sanctus mar Iacobus sarugiensis dicebat: en hinc accipite exemplum iudices, ut adcurate quaeratis veritatem, et ea communiamini: dixit: descendam, videbo iniquitatem filiae Gomorrae, num talis sit, nec ne, et sciam, cum sciret: descendam, videbo; quasi aliquis dicat: videte vos, ne, cum iudicatis, festinetis ad condemnandum.

Convenientia decima.

Cum iam a diebus aliquot protulerit sententiam, et deinde existimet, quod iudicium non fuerit iustum, non debet abrogare iudicium illud ob solam opinionem suam, nisi comprobetur, esse contrarium illi, quod exaratum est in codice legali, aut canonico apostolico, aut alicui ex definitionibus Patrum sanctorum, aut traditioni consuetudinis ipsius nationis fidelis.

Directio.

Iam antea adfirmavimus, quod non debeat episcopus, et quilibet iudex propriae cognitioni innixus sententiam ferre. Fieri tamen poterit quod scientia eius negotiorum iudicialium maior sit, quam ipsius imperitia agen-

darum rerum. Idque constabit modis quatuor.

Primo.

Cum peritus fuerit in negotio illo, quod iudicatur, et convenciant testes, atque testentur fallaciter contra id, quod ipse scit firmiter, non debet recipere testimonia haec falsa, sed denuo disquirat.

Secundo.

Cum sciverit, iustos esse testes, non opus est postulare significatores, qui notam faciant iustitiam eorum.

Tertio.

Cum fatetur unus ex adversariis, quod contra se sit ius, et debitor sit, et audiat episcopus confessionem eius, deinde ille neget, et dicat: confessus non sum, neque debitor sum, si secreto confessus est coram episcopo, non potest episcopus proferre in eum sententiam reatus, sed petat ab adversario eius testes. Quod si alius cum eo episcopus audierit confessionem eius, potest episcopus damnare eum.

Quarto.

Cum peritus fuerit episcopus in negotio iudicandarum rerum, aliqui dicunt, quod licet unus testis adsit, potest ferre sententiam: attamen ratum est, quod non; quia neque sic evadit opinionem malam.

Directio.

Cum viderit episcopus scripturam suam confirmantem chirographum aliquius, haud debet proferre sententiam confirmatoriam, si non meminerit rei, quae gesta fuit coram se, quia similitudo scripturae cum scriptura, ita ut non discernatur una ab alia, haud impossibilis est: itaque debet episcopus conficere sibi librum me-

moriae causa, et in eo adnotare iudicia omnia, quae confirmat: et dum incidit in chirographum quodpiam, et in eo videt scripturam suam, si non fuerit servata in ipsius memoria illa narratio, videat librum memorialem suum; et si repererit ipsam, proferat sententiam; secus, non: at debet magis caute conservare librum, ne occurrat in ipso fraus ob similitudinem scripturae. Ita et quivis testis librum memorialem conficere sibi debet; alias si non meminerit rei ibi narratae, non debet testimonium edere, quamvis videat scripturam suam. Ille autem sunt canones tres.

Canon primus.

Cum duo testes testantur, quod in conspectu ipsorum confirmaverit iudicium episcopus, et scripserit confirmationem, cuius ipse oblitus fuerit, aut non habeat librum memorialem; nisi ab illis, qui scribunt librum memorialem, et servant, confirmetur ea narratio; vel si ipse quidem consuetudinem habuerit scribendi, neque tamen historiam illam cum reliquis factis in libro memoriali suo reperiat, non confirmatur dicta historia.

Canon secundus.

Cum unus e duobus adversariis dicet episcopo: iamdiu absolutum fuit iudicium meum coram te, et me securum reddidisti; episcopus autem dicit, quod non; non debet episcopus iurare, quod illum non securum non reddiderit, sed ille adversarius iuret, quod ita secum gesserit. Et illud ratum, quod potest adversarius ille apud patriarcham vocare episcopum, ut iudicet, et adiuret episcopum, si negaverit.

Canon tertius.

Cum solvitur iudicium alicuius eorum episcopo, et exigit ille homo, ut episcopus scribat ei confirmationem cum testibus, non potest episcopus recusare, sed debet scribere ei, et confirmare cum testibus: verumtamen debet etiam scribere in libro memoriali suo historiam, et testes, et proprietates personales hominis illius, si extorus sit, alias nomen eius, nec non * patris eius, et epocham temporis, et debet sigillare librum memorialem sigillo suo, et caute custodire ipsum propter fraudes.

Directio.

Aequaliter propensus sit episcopus in ambos adversarios cum iudicantur. Et heic sunt canones quatuor.

Canon primus.

Ne praecipiat uni eorum intrare, antequam intret socius eius, sed simul intrent, neque excipiat salutationem unius eorum ante salutationem sodalis eius; sed quamvis unus eorum primus salutem dicat, expectet episcopus, donec alter etiam dicat, et deinde respondeat to " benedictus est adventus vester ", neque unum ex eis sedere iubeat, et alium stare, sed ambos aut sedere, aut stare mandet: neque in unum eorum magis defigat intuitum, sed in ambos simul respiciat; aut non defigat intuitum neque assurgat uni eorum, alteri vero minime, sed aut ambobus assurgat, aut neutri. At si unus ex eis fidelibus sacerdos sit, alius saeculi filius, sacerdos magis honoretur in sessione ob honorem sacerdotii. Et ita si unus ex eis fidelis est, alter vero minime, aliquantulum magis honoretur adversarius fidelis ob fidem suam.

Et cum intrant, interroget; quis vestrum est actor, et cum dicet unus eorum: ego habeo adversus hunc hoc et hoc; interroget colligentem: tu vero quid dicis? si fateatur, iubeat, ut satisfaciat; at si neget, dicat actori habes documentum eius rei, quam exigit? si respondeat: habeo paratum, et postea exhibeat, acceptatur probatio eius. At si respondeat: non habeo neque paratum, neque imparatum, et postea exhibeat: aliqui dicunt, quod non recipiatur; at id ratum non est; fieri enim potest quod illius oblitus fuerit.

* Cod. lat.
et non.

Canon secundus.

Et cum plures actores fuerint, ille, qui antecessit, incipiat; et si simul intrent, sortes mittant. At si fuerit in eis aliquis, qui secus viam est, et aliqua re turbatus, debet sine mora episcopus incohare iudicium suum: et similiter si mulier sit, quae petat iudicium; secus contemnetur honor eius, si diu maneat in tribunali.

Canon tertius.

Non licet episcopo, vel cuilibet iudici recipere donum ab uno ex colligentibus, neque ab ambobus simul: munus enim excaecat oculos sapientium, Deus dixit. At si aliquis homo consuetudinem habeat offerendi oblationem, et munera episcopo, et non habeat iudicium cum aliquo, potest ab hoc recipere donum; ita etiam si consuetus non sit, dum iudicium non habet, potest ab eo recipere.

Canon quartus.

Ad anniversaria funera, quae faciunt fideles, vocatus episcopus, potest ire, quamvis habeat iudicia. Ad convivia autem, quae sunt haud quie-

tis causa defunctorum, non potest ire, si iudicium agat eius qui ea facit.

Directio.

De comprobatione iustitiae testium canones sunt septem.

Canon primus.

Iustitia testium praeceptum est divinum. Itaque cum testes testificantur, quamvis consentiat adversarius testimonio eorum, debet episcopus quaerere significantes, a quibus confirmetur iustitia testium, si illos non cognoscat. Et aliqui dicunt, quod si adversarius consentiat, episcopus non debeat quaerere significantes: at id ratum non est. Porro illud firmum est, quod si adversarius fateatur, illos iustos esse, episcopus tunc non debeat exigere significantes.

Canon secundus.

Qualitas significationis iustitiae testium fit, si scribat episcopus ad significantem secreto nomina testium, et amborum colligantium, et quantitatem honorum; quia fieri potest, quod sciat significans inimicitiam, quae inter testes intercedit, et illum, qui iudicatur. Et potest etiam fieri, quod ex parte tantum exigua, et non ex magna sciat, quod iuste testentur. Et quamvis interrogatus significaverit secreto per scripturam, postea tamen episcopus debet manifeste oretenus interrogare eum, ut tollatur omnis controversia.

Canon tertius.

Significantes iustitiam testium, uti testes quoque, debent esse iusti, et debent nosse, quanam sit iustitia, et quae non sit iustitia in testificatione. Debent praeterea intima testium scire, et non speciem eorum exteriorum intueri. Et debet significans te-

stificari, quod iustus sit hic testis, et acceptabilis sit eius testificatio: quia multi iusti sunt simplices, et non cognoscunt iudicia, et non discernunt inter veritatem, et falsitatem, ob simplicitatem suam; et propterea non admittitur testificatio ipsorum, etsi pii, ac iusti fuerint. Et significatio unius significantis sufficit, quamvis testificatio unius testis iusti non sufficiat.

Canon quartus.

Significans non debet reprobare testem aliquem, nisi viderit, aut firmiter sciverit fraudem eius. Porro ut fraus firmiter potest non cognosci, iustitia etiam firmiter potest non cognosci: quia natura rapitur homo ad abscondendas suas maculas. Itaque significans non debet elevare iustitiam testis, nisi cum intima eius noverit per societatem longam cum ipso, aut per acceptionem, et dationem, quae inter ipsum cesserunt et illum, aut per iter viae longae: et propterea debet episcopus interrogare significantem: nostine tu intima talis testis, an tantummodo fraudem eius non perspexisti, aut nosti? Et si dicat: novi, confirmatur iustitia testis; et si dicat, quod non: non vidi in eo fraudem, non confirmatur.

Canon quintus.

Significans non debet ostendere causam iustitiae testis, eo quod haud definiri queant causae iustitiae: debet autem ostendere causam iniustitiae eius, si prodigus, aut ebrius, aut ad iurandum proclivis, aut moechus, aut usurarius, aut raptor, aut latro, aut nugator, aut quid simile: et quamvis accusatio talis sit, qua viri iusti inquinari non debent, tamen propter necessita-

tem iustitiae iudicium debent illa patefieri.

Canon sextus.

Scriptura sola significantis non sufficit, sed oretenus quoque episcopus illum interrogare de testibus debet; verum occulte; nam fieri potest, ut reverentur testem, et non possit illum publicare.

Canon septimus.

Cum significantes testantur de iustitia testium, et dubitat episcopus, aut existimat, quod per errorem testentur non iuste, licet ipsi iusti sint, debet separare eos ab invicem, et cum singulis privatim disquirere, qualiter quisque viderit, et ubi, et quando; nam si forte variant eorum verba, patefiet quae sit iustitia testium. Ita enim se gessit ille vir desideriorum propheta Daniel cum duobus archisynagogis, quorum testimonio credidit universus populus, tamquam summorum sacerdotum, cum iudicarunt castam Susannam, eamque morti addixerunt.

Cum duo significantes testantur iustitiam testis, et duo alii confirmant fraudem eius, cessat fides iustitiae eius. At si duo confirmant iustitiam eius, et unus confirmat fraudem eius, non recipitur verbum prohibentis (*repellentis a testimonio dicendo*). Et significans non dicat de aliquo teste, quod fraudulentus sit, sed quod viderit, aut audiverit de eo, aut quod duo testes iusti testati sint apud eum, quod fraudulentus sit testis ille. At ob famam tantum vagam non potest alicui detrudere.

SECTIO II.

Qualiter proferatur sententia in absentem:

Directio.

Quod in praesentia amborum litigantium proferatur sententia, omnes legumlatores adseruerunt esse iustum: sed propter necessitatem aliquando causa exigit, ut proferatur sententia in absentem. Et huius propositi sex sunt clementia.

Elementum primum.

Cum aliquis venerit ad episcopum, et dixerit: creditor sum adversus talem decem denariorum, et habeo testes contra eum, et en deseruit iudicium, et migravit, habet tamen hic bona, et peto recipere solutionem rei meae, quia egeo; debet episcopus inquirere, num in loco propinquo sit ille homo, mittatque ad episcopum, illius loci, ut eum compellat solvere rem, quam debet. Et si locus remotus sit, potest episcopus, eum audit testificationes testium, accipere e bonis debitoris absentis, et solvere, et scribere chirographum solutionis.

Elementum secundum.

Absque testibus, et disquisitione firma, non debet solvere episcopus quidpiam e bonis illius, qui abest.

Elementum tertium.

Cum confirmantur testimonia debiti illius, qui distat, debet episcopus adiurare illum creditorem, quod solutionem rei suae non acceperit a debitore illo, et ne partem quidem ex ea, sed et quod concordiam non inierit cum illo, nec dimiserit ei debitum, neque acceperit ab eo compensationem pro credito suo: et tum demum

solvat ei aliquid. Et ita puer, aut cnergumenus crit debitor, quamvis prae-sens, aut mortuus fuerit.

Elementum quartum.

Cum confirmatur iudicium coram episcopo aliquo, et id vult significare episcopo regionis alterius, non sufficiunt scripta, quae scribit ad illum, sed duos testes paret, et coram ipsis confirmet iudicium: et hortetur eos, ut eant ad testandum apud episcopum illum alium; et deinde episcopus ille compellat debitorem, qui in regione ipsius est, ad solvendum: ad haec etiam scribat cum testibus chirographum de eo, quod comprobatum fuerit apud se, et designet in eo nomina amborum litigantium, et parentum, ac avorum ipsorum, et signa effigiei eorum, et regionis eorum, et quantitatem debiti, ac tempus eius, et dicat: confirmatum est penes me per testes iustos, et adiuravi quoque creditorem, ac petiit a me, ut scribam ad te, quo repetas rem eius ab ipsius debitore. Et si homo aliquis existat in regione illa, et consenserit nomen eius, et nomen patris eius, et avi eius, et figura eius, et locus eius iis, quae designata sunt in chirographo, ac dicat: ego nulli quidpiam prorsus deleo; si possit ostendere, quod erat in illo loco aliquis alius, qui hisce proprietatibus denotabatur, quamvis mortuus iam fuerit, evadit ille iudicium solutionis; secus autem minime: et si fateatur, ego sum, et nemo habet adversus me aliquid, non recipitur verbum eius, quoniam testes iusti testati sunt de eo, quod debitor sit. Et si fateatur: debitor fui, sed sol-

vi, non recipitur verbum eius; et nisi constituat testes, solvit.

Elementum quintum.

Ius actoris super reum absentem.

Si fuerit debitum aut ager, aut res alia definita, facile potest solvere episcopus ex bonis absentis: et ita si vestimentum, aut res alia, quae facile reperitur, aut cuius pretium definitur, item solvit: at si servus, aut ancilla, aut equus, aut sigillum annuli fuerit, si reperitur in manu debitoris quidpiam tale in regione, in qua est, compellitur ad solvendum: et si non reperiatur in manibus eius, debet pretium eius solvere.

Elementum sextum.

Si reus non compareat coram episcopo, si in eodem loco sit, non debet episcopus audire testimonium testium, nisi eum comparuerit: et si audierit, non debet sententiam ferre adversus eum, nisi quando comparuerit; quia fieri potest, quod respondeat pro se ipso, quod solverit. Et si non fuerit in loco illo, debet audire testimonium adversus eum, et iudicium proferre, atque condemnare eum.

Directio.

Definitio distantiae loci, in quo existat adversarius ille, adversus quem absentem fert iudicium episcopus, illa est, qua a diluculo incipiat aliquis procedere e domo sua, et non possit eodem die, quamvis vespere profundo, reverti rursus domum suam: et cum in huiusmodi regione fuerit colligans, si existat in ipsa regione episcopus, debet episcopus ille, apud quem sit iudicium, scribere ad eum, quo cogat debitorem ad solvendum. Et si non sit episcopus ibi, potest

episcopus illum ad se vocare, postquam confirmatum est iudicium. Et si possit redire nuncius eodem die, debet comparere collitigans, qui ita distat, cum vocabitur ab episcopo, aut solvat id, quod debet. Et cum existant bona debitoris absentis, potest episcopus ex iis solvere creditori, quia debitum confirmatur per testes: et postea si comparuerit debitor, et ostenderit, iamdiu se solvisse debitum suum, et constituerit testes solutionis, potest accipere proprium a creditore, qui secundo solutionem accepit. Et illud firmum, quod debeat episcopus accipere fideiussorem a creditore, eum accipit solutionem rei suae ex bonis debitoris absentis, ut eum comparuerit ille qui aberat, fideiussor eius restituat, siquidem debitor ostenderit, se solvisse.

SECTIO III.

De divisionibus.

Directio.

Divisionum tria sunt elementa: dividens: qualitas divisionis: sententia erronea divisionis.

Elementum primum.

Non debet episcopus relinquere regionem sine hominibus dividendibus, sed constituat eos, et decernat illis stipendia ab ecclesia: et similiter significanti iustitiam testium. Testibus autem non debet dare quidpiam, ne suspicio mala subintret: sed neque numero determinato definiuntur testes, et dividentes: unus solus non sufficit, cum testimonio similis sit divisio, et iustitiam exigit: et si inops fuerit ecclesia, domini partium se-

cundum partes suas dent divisorii mercedem.

Elementum secundum.

Materiae, quae appenduntur, aut mensurantur, pondere, aut mensura, dividuntur facillime: et ita terra plana mensura dividitur: et quantitas partium secundum partem magis exiguum definitur, hoc modo; videlicet eum terra fuerit trium hominum, quorum uni dimidium, alteri tertia pars, et alii sexta pars, in sex partes dividimus eam; tres domino dimidii, et duas domino tertiae partis, et unam illi alteri. Et scribant divisores nomen uniuscuiusque eorum in charta, et ponant chartam ternam in tribus globulis cereis, vel luteis, et advocent hominem exterum, ut accipiat unam ex eis; et si nomen domini dimidia pars sit educatur, det ei partem primam, et secundam, et tertiam, et post eum alii: et si nomen domini tertiae partis extrahatur, det ei partem quartam, et quintam, et manet sexta domino sextae partis: et hoc modo dividat, si alius extrahatur primus: et divisores ex qua voluerint parte, faciant compositionem partium. Et si pars unius ex eis confirmabitur (*fortasse remanebit*) cessat divisio, et denuo dividant inter eos illud, quod superest, quia omnes debent prodire, et non unus ex eis specialiter. Et cum unus e dominis partium dixerit: errant dividentes in divisione; si constituat testes, cessat divisio prima, et denuo incipiant dividere: at si non constituat testes, non recipitur verbum eius, sed potest adiurare dividentes, quod non erraverint.

Elementum tertium.

Violenta oppressio (*sententia erro-*

nea) in divisione; et ipsa divisio, aut aequalitatis, aut directionis, aut restitutionis est.

Modus primus.

Divisio aequalitatis. Cum pannus, aut terra, aut materia ponderabilis, sive mensurabilis fuerit illa, quae dividitur inter dominos diversos; si unus ex eis recuset, et nolit dividere, vi cogitur ab episcopo, ut dividat, quando socii eius volunt dividere; ita tamen si partes, quae dividuntur, non amittant primam suam utilitatem post divisionem. Et ideo cum balneum parvum, aut lapis molaris fuerit communis duobus dominis, licet unus ex eis velit dividere, et alius non; non compellimus hunc, ut dividat, quia balneum, balneum haud manet post divisionem, neque mola manet mola. Et ita cum homini alicui una ex decem partibus fuerit in aede, et ipsa decima, cum dividitur, apta non fuerit habitationi, non audimus dominum decimae volentem dividere, si dominus novem partium nolit: et propterea non est domino novem analogia in ea; quia etsi una pars vendatur, abest timor divisionis, quae causa esset emolumenti cessandi.

Modus secundus.

Divisio directionis, veluti si moriatur homo, et relinquat tres servos aequalis pretii tribus filiis; aliqui dicunt, quod non possit unus e filiis recusare divisionem, scilicet quominus accipiat unum ex servis, qui prodeat ei sortito, eo quod non est diversitas in pretio, neque ei fit iniuria. Et illud ratum, quod possit recusare, eo quod possint esse diversi in arte, et uni ex filiis unus ex eis specialiter magis congruat. Similiter si quatuor

servos, quorum unus pretium est centum, et pretium alterius centum, et pretium aliorum duorum centum, relinquat tribus filiis: similiter etiam si molam, balneum, et equum aequalis pretii tribus filiis relinquat, opprimitur ille (*iniuria fit illi*), qui non vult dividere. Et si terra aliqua fuerit communis duobus dominis, et cum dividitur in duas partes, illa una pars causa proximitatis aquarum biscentum valeat, et illa alia centum, non in duas debet dividi partes, sed in tres, quarum tertia pars contra duas tertias partes, uti dimidium contra dimidium, ponatur, et compellatur dividere ille, qui non vult dividere; et illam partem, quae in sorte prodest ei, accipiat, sive tertiam partem, sive duas tertias partes, eo quod pretium earum aequale sit. Et diversitas hoc loco non est, uti diversitas illa servorum aequalis pretii, et diversae artis: hic siquidem minus laedit, et ideo hoc consequitur coactio, et non consequitur illie.

Modus tertius.

Divisio restitutionis (*vel proportionis*) veluti si moriatur homo, et relinquat duos boves, quorum unus pretium sit sexaginta, et pretium alterius centum. Itaque si accipiat unus eorum meliorem, et restituat socio suo viginti, coequantur. Nemo autem ex eis cogitur si nolit dividere, sed manent ambo boves communes. Et si dicat unus eorum: accipiat unus nostrum bovem deteriorem cum quinta parte bovis melioris; ut ille deterior sit uni eorum specialiter, et ille melior solus maneat ambobus, scilicet uni eorum quatuor partes, et alteri una pars, ne tum quidem cogi-

tur ille, qui non vult dividere; et quia ne hac quidem actio liberat eos a societate, mancant ambo boves communes.

Directio.

Atque hac sunt regulæ cuiusvis divisionis, quam quisvis cum proximo suo cogi potest a lege ut faciat: ac licet non dicat, consentio, et accepto, confirmatur nihilominus divisio: et in omni divisione, in qua non cogitur unus e sociis necesse est, ut dicat: consentio, et accepto hanc partem, quæ prodiit mihi sortito, et tum rata habetur divisio. Et si aqueductus, aut balneum, aut lapis molaris, aut domus quæ habet fornecem, id est orbicularis, vel cetera quæ non sunt divisibilia, communia fuerint duobus, aut pluribus, debet utilitas dividi inter eos, aut certis diebus unusquisque eorum totum possideat, videlicet ille, qui dimidiam habet, tribus diebus possideat molam, et ille, qui tertiam partem, duobus diebus; et ille, qui sextam partem, uno die. Et si veniant duo aut tres ad episcopum, et possint, ut dividat inter eos bona, quæ sunt ipsis communia, debet ille dividere, quamvis nesciat certo, quod eae pecunie sint ipsorum; verumtamen debet scribere in *apodixi*, quam dat eis: divisi inter eos in verbo eorum.

CAPUT XXXIX.

De testimoniis.

In eo sunt sectiones sex.

sectio I.

Quinam digni sint ut eorum testimonia recipiantur.

Directio.

Sex sunt causæ, ob quas testes di-

gni fiunt, ut admittantur eorum testimonia.

Causa prima.

Perfectio mentis, et staturæ: nam testimonium energumeni, aut pueri reprobat, neque unquam admittitur in iudiciis.

Causa secunda.

Fides: et patet, quod testimonium infidelium nullatenus recipiatur adversus fidelem. An vero adversus infidelem recipiatur testimonium infidelis, variant nonnullorum sententiæ. At illud ratum, quod si ex una confessione fuerint, recipiatur, videlicet Iudæi adversus Iudæum, et Moslemiani adversus Moslemanum: verum cum testis aliquis deponit, testem illum esse oportet eiusdem (*cum reo*) confessionis.

Causa tertia.

Libertas: et plerique legumlatores reprobant testimonium servi, quamvis fidelis aliquis sit, eo quod sub violentia servitutis iugatus sit.

Causa quarta.

Iustitia: et iustum hic non dicimus illum, qui liber sit ab omni specie iniquitatis; alias nunquam rata haberi posset testificatio in mundo, eo quod nemo sit mundus a sorde peccati, nisi solus dominus noster Iesus Christus: sed illum dicimus, qui in peccata ingentia non sit lapsus, neque in parvis diu manserit, et aliquoties cum ab habentis iustitiæ custoditur (*inno relaxatur*) per fragilitatem naturæ humanæ, non sine cordis dolore sit. Et quia peccata multa sunt, de octo solum speciebus ex illis, quæ ut plurimum maculant operatores ipsarum, verba faciemus.

Species prima.

Ludus aleae non figuratae, praeter iacturam, magis vitiosos, et magis improbatos, qui se exercent in eo, facit: similiter lusus, qui per columbas fit, et reliqua volatilia.

Species secunda.

Illorum, qui plerumque ebrii fiunt in accubitus, et conviviis lascivis, non suscipiuntur testimonia.

Species tertia.

Illorum, qui devorant usuram, non suscipitur testimonium: similiter non recipitur testimonium eius, qui cum ingreditur balneum, linteo non coeperit verenda sua.

Species quarta.

Arx modulorum et cantuum musicorum et tympani, et tiliarum et auditu eorum, repellit a dignitate testimonii, praeterquam organi illius ex fistulis, quo canitur in ecclesia inter Iudaeos.

Species quinta.

Poesis foedans dominum suum; nam plerumque absurda loquuntur poetae, dum laudant, aut vituperant, et mendacio non solent carere. Scias autem; quod omnis poeta versibus loquitur, at non omnis, qui ligata oratione utitur, est poeta: nam plerique doctorum theorias divinas carminibus declararunt: ex graecis magnus Gregorius; ex syris mar Ephraemus, et mar Iacobus, et alii.

Species sexta.

Ornatus vestium vitium est in viris piis, quia ornatus mulieribus convenit; et ex mulieribus in iis, quae puellae sunt, atque in aestu adolescentiae, aliquo modo castus est.

Species septima.

Polygamia. Itaque testimonium trigami non suscipitur, at bigami suscipitur.

Species octava.

Abiectio ministeriorum sacerdotalium. Itaque testimonium illius, qui spoliatus fuit presbyteratu, aut monachatu, non recipitur. Et de illo, qui spoliatur diaconatu, variant sententiae.

Causa quinta.

Prudentia. Itaque ille, qui manducat in via, aut mingit, aut se purgat coram plebe, licet non peccet, attamen honor eius vilipenditur, et non prudens, aut honoratus, sed vilis, et infamis vocatur, et testimonium talis hominis non recipitur; nam fieri potest, ut non paveat ignominiam illam, quae accidit ei, si mentitur, quemadmodum non pavet illa alia, quae ipsum similiter ignominia afficiunt. Et ita sacerdos cum vestimenta induit agricolae, nam hoc indicat intemperantiam eius, auturbationem mentis eius. Similiter vir dives, cum ipse per se portat vasa sua, et reliquas res suas, causa avaritiae suae non habens servum aut alumnum: at si ob humilitatem haec facit, non vocatur imprudens. Denique reiciuntur illi, qui in accubitus cantant, aut ludunt, et rident, et cum scurris ac saltatoribus occupantur.

Et de artibus vilibus, v. gr. coriarii, stercorarii, fullonis, balneatoris, variant sententiae. Et illud ratum, quod si ipsi per se elegerint eas, imprudentes sunt, quia reliquerunt artes honorabiles, et vilibus delectati sunt: at si parentes eorum exercuerunt eas, non ideo imprudentes

sunt. Et textrinam aliqui infamem iudicant, et alii ab arte aatoria non distinguunt eam; et id quidem ratum est.

Causa sexta.

Cautio ab opinione mala. Et opinionis malae sex sunt causae.

Causa prima.

Utilitatis cupiditas, et damni fuga. Itaque illius, qui testatur de patre suo, aut de filio, quod fecerit opus morte dignum, non admittitur testimonium, nam fieri potest, quod ut hereditatem eius possideat, si ille occidatur, testetur. Et ita si duo viri testentur, non esse iustos testes, qui testantur de consanguineo nostro, quod occiderit, non recipitur testimonium eorum; nam potest fieri, quod idcirco dedecorent hos testes, ne ipsi detrimentum patiantur. Et cum testantur duo homines aliis duobus, quod legaverit ipsis talis, cum moreretur, hoc et illud, et vicissim illi duo alii, testantur illis duobus, qui testimonium pro ipsis reddiderunt, quod ipsis etiam legaverit idem talis, cum moreretur, hoc et illud, non recipitur testimonium primorum, neque novissimorum. Et mercatores si simul fuerint in via, ac testetur unus alii, quod latrocinio rapta fuerit merces eius, admittitur testimonium eius, quoties non dicat: etiam merces mea praedae fuit.

Causa secunda.

Consanguinitas, ob quam alimenta debentur, impedit susceptionem testimonii. Itaque non recipitur testimonium patris pro filio suo, neque pro filio filii sui, quotquot descendunt: neque testimonium filii pro patre suo, aut avo suo, quotquot ascendunt: porro est manifestum, quod ille, qui his testimonium reddit, veluti in fa-

vorem sui ipsius testis existit. Et de mutuo testimonio viri et uxoris variant sententiae. Et patet, quod testimonium mariti de homine aliquo, quod moechatus sit uxorem eius, non recipitur: similiter quamvis cum aliis tribus testibus iustus testetur de uxore sua, quod moechata sit, non recipitur testimonium eius. Et aliqui dicunt, quod recipiatur testimonium filii pro patre suo, et testimonium patris pro filio non recipiatur propter exundantiam miserationis viscerum paternorum: et idcirco neque super extero recipitur testimonium eius, si ille exterus fuerit sodalis filii sui: ceteroquin patet, quod testimonium patris super filio suo, et filii super patre suo recipitur. Et illud ratum, quod testimonium filii super patre suo de delictis morte dignis non recipiatur.

Causa tertia.

Inimicitia repellit testimonium. Et propter hoc non admittitur testimonium inimici contra inimicum suum. Et cum ambo fuerint collitigantes, postquam solvitur iudicium ipsorum, recipitur testimonium, quod invicem sibi reddunt, si iusti sint. Nam si impediatur testimonium huiusmodi, fieri potest, ut omnis, qui cognoscit aliquem scientem famam sui debiti, aut delicti, statim intenet iudicium cum illo quem scit collitigatorem suum fore, ut repellat eius testimonium contra se, et ita dominalitur iniquitas in iudicio. Testimonium amici pro amico, et fratris pro fratre, et consanguinei pro consanguineo recipitur: Illud autem firmum est, quod testimonium deprecatoris pro illo, cui officium deprecationis exhibet, non su-

scipitur. Et odio impediri testimonium, manifestum est; sive hoc odium hereditarium sit ex parentibus, sive ipse per se ipsum mereatur homo hanc mercedem pessimam; et hoc ipsum apparet ex eo quod quisque eorum laetatur de iis, quae contristant socium suum; et contristatur de iis, quae illum laetificant, atque expectat et desiderat malum eius: existit autem odium, et ex religiosarum sectarum diversitate: et manifestum est, quod illorum, qui infideles apud nos vocantur, quosque etiam baptizamus, cum convertuntur, quamvis nomen Christi invocetur super eos, Arianos, inquam, et sodalium eorum, cum ethnicorum, repellatur testimonium; quamvis revera nemo iam existat ex ipsi's tempore nostro. Illorum autem, qui quidem non fideles vocantur a nobis, sed quos tamen non denuo baptizamus, si simplices, et tantum non credentes sint ob haeresim; horum, inquam, recipimus testimonium, si iusti sint.

Causa quarta.

Simplicitas naturalis, et imprudentia: quia multoties homines simplices, et fideles iusti, quamvis non voluntarie, mentiuntur imperitiae suae causa, et quia cito credunt, sine examine testantur; et propterea non nisi in negotiis maxime exploratis debet recipi eorum testimonium, et post inquisitionem multam.

Causa quinta.

Ille qui etiam intemperantiam exercet, scilicet sub schemate mendaci, si edat testimonium aliquod, non non recipiatur id ab episcopo. Quod si postea paenitentiam egerit, et evaserit iustus, et pius in suis moribus,

tam occulte, quam manifeste, et idem testimonium primum edat, rursus id non recipiatur: at si de rebus, quae postea acciderunt, testimonium edat, recipitur testimonium eius. Infidelis autem, et puer, et servus, si post fidem, et perfectam staturam, et libertatem, testimonium primum, quod receptum non fuerat, confirmet, recipitur. Huiusmodi enim hominum multum non interest repellere a se ignominiam primam, quae ex mendacio accidit: viceversa occultus intemperans, qui continens factus est: hic enim naturaliter fertur ad hoc, ut ostendat, quod etiam antea castus, et iustus fuerit, et non intemperans, ut putabatur. Intemperantis vero publici, et osoris, et domui pro servo suo, post instaurationem continentiae, et dilectionis, et libertatis, cum renovatur (*ab eis testimonium*), aliqui id recipiunt, et alii non.

Causa sexta.

Illorum, qui motu suo contentioso accedunt ad testimonium edendum, quamvis non requisiti a colligantibus, non recipitur testimonium, eo quod suspicione mala laborant: verumtamen non in omnibus iudiciis reprobatum testimonium, veluti de rapto emeliorum, aut legatorum ecclesiasticorum, aut cauponarum, aut pontium, et cum agitur de oppressis capitali sententia, ac non delinquentibus qui existimantur deliquisse, haudquaquam repellitur testimonium testis, licet ipse per se accedat, ac testetur. Manifestum autem est, quod illorum, qui se abscondunt, et secedunt in angulis, ut testentur de eo, quod viderint, aut audierint a colligante, non repellitur testimonium, si iusti

sint: cum saepe exigat causa testimonium huiusmodi, quando non confitetur colligens coram testibus, sed secreto exigit ab actore, ut liberet ipsam.

Directio.

Omnes causae, quae reprobant testimonium, cum remouentur, amplius non reprobant: et remotio pueritiae, euerueneratus, ac servitutis, et similium manifesta est; sed ablegatae intemperantiae vel odii difficulter comprehenditur sinceritas, eo quod non sufficiat verbum intemperantis, cum dicit: paenitentiam egi: aut inimici dicentis: non sum nunc inimicus, nisi demonstraverint fructus dignos paenitentiae, et depositionis odii spatium aliquod: et aliqui spatium hoc definiendo definierunt, esse annum; alii vero sex menses: at id firmum non est, nam actibus potius et motibus voluntariis exploratur veracitas, quamvis spatio temporis exiguo. Et episcopus si per errorem protulerit sententiam fretus testibus non probabilibus, postquam innotuerit eos pueros fuisse, aut servos, aut euerueneratos, aut infideles, aut gulosos, revocare sententiam illam, quam tulit, debet.

SECTIO II.

De numero, et sexu masculino testium.

Directio.

Testimonium unius personae numquam recipitur: nam Deus, cuius gratiae laus, in utroque testamento confirmavit, quod in ore duorum aut trium testium stet omne verbum. Et numeri testium quatuor sunt typi.

Typus primus.

Bona omnia, et proventus cum suis iuribus et causis, per duos testes viros, aut unum virum et duas feminas adiudicantur. Atque hoc typo comprehenditur societas, et conductio, et corruptio honorum, ac fideiussio, et occisio per errorem, et analogia, ac emptio, et venditio. Et cum unus vir, et duae feminae testabuntur de aliquo, quod furatus sit, damnatur is quidem ad solutionem, non tamen damnatur ad amputationem manus suae.

Typus secundus.

Actiones non sunt bona (*facultates, possessiones*) uti delicta, in quorum auctores sententia mortis cadit. Actiones autem sunt, veluti liberatio servorum, testamentum, tutela, donatio delictorum, interpretatio coram episcopo in iudiciis, consanguinitas, perfectio staturae, ac mors adversarii. De his omnibus (*actionibus*) sub testimonio duorum virorum iustorum fit iudicium. Et aliqui dicunt, quod in necessitate etiam fiat iudicium testimonio unius viri iusti, et duarum feminarum iustarum. Et ita desponsatio sine tutore et duobus testibus iustis non habetur rata, si virgo sit; secus sub duobus testibus iustis tantummodo.

Typus tertius.

Actiones illae, quae plerumque non sunt perspectae viris, ut conceptio, et partus mulieris, et virginitas eius, et morbi feminarum; haec inquam, teste uno viro, et duabus feminis, aut quatuor feminis aliaque viro comprobantur. Et aliqui dicunt, quod partus ipsius mulieris etiam solo testimonio abortus comprobatur, quam-

diu manet communicatio; aut per manifestationem signorum conceptionis, cum sequitur separatio naturalis aut legalis.

Typus quartus.

Fornicatio sex testibus iustis confirmatur, eo quod de duabus personis agatur. At aliqui dicunt, quod quatuor solum testibus, et multa scribunt, ac dicunt, quod testes debeant esse oculares. At illud firmum, quod non statim debeat proferri iudicium, et credi testibus fornicationis, quia plures sunt affectus, et plurimi sunt qui affectibus indulgent. Et sufficit historia Susannae castae, et testimonium futile illorum, qui prae ceteris a tota ecclesia antiqua sponsa (*socrus, nuru*) insana, iusti reputabantur: quos quidem testes propria concupiscentia infrenis praecipites dedit, et iustitia divina, secleris impatiens, manifestavit. Quamquam manifestum est, quod *divina iustitia* non omni tempore excitatur, sicuti tunc excitata fuit.

SECTIO III.

De certitudine cognitionis testimonii.

Directio.

Quidam sapientem interrogavit, qua quaeso de re testimonium dicam? Qui sapiens respondit: viden exortum solem? Sane, respondit ille. In re ergo aequae evidenti, ait sapiens, testimonium tuum profer; aliàs sile. Ad hanc igitur regulam certitudinem testimoniorum exigamus. Ceteroquin humanae actiones, aliae visu, aliae tantum auditu, aliae denique tam auditu quam visu cognoscuntur.

Modus primus.

Actiones omnes cum actoribus suis visu comprehendi debent.

Modus secundus.

Decoctio et fortunae varietas signis arcanorum intimorum hominis, et indicia saepe passionum, uti et fames dignoscitur. Et recipitur testimonium testis, cum dicit: sic: audivi diu; quamvis nesciat firmiter inopiam eius. Et ita proprietates terrarum, et domorum, et legatorum, et status matrimonialis, et emancipatio, et consanguinitas e latere patris, haec omnia cum divulgantur inter homines, recipitur testimonium eius, qui de illis testatur, cum dicit: sic: audivi diu a multis. In venditione, et emptione vero, nisi homo viderit aliquem, qui utatur fruatur terra aliqua, dum seminat, aut habitat, aut destruit, aut aedificat, aut vendit, aut locat, et nisi a multis audierit dicentibus quod vendita (*empta*) sit, neque viderit, aut audierit, quod alius ei contradixcrit, non debet testari, quod illa terra *empta* (*vendita*) fuerit. Et ille, qui testatur, quod talis mortuus sit, et non sit heres alius praeter hunc, qui stat, si novit illum ipsum mortuum, et genus eius proximum, et remotum, tunc debet testimonium hoc reddere, aliàs minime. Et cum accedit aliquis qui vult heres esse honorum mortui, debet episcopus dicere: habes testes, quod huic mortuo non sit heres alius praeter te? et si dicat: non habeo: tunc praecipiat praerogoni, ut proclamet, quod hereditas talis mortui adjudicanda sit; quicumque novit heredem eius, accedat, ac denuntiet. Et si nemo comparue-

rit, tunc tradat totam hereditatem illi absque fideiussore: at aliqui dicunt quod sponsores accipere debeat ab eo. At id ratum non est. Et si maritus fuerit, aut mulier, ius ipsius solum det ei.

Modus tertius.

Praedicabilia omnia. Nam sermo auditu comprehenditur, eiusque prolator visu: et ideo non debet caecus testari de eo, quod audit, nam similes saepe sunt voces; et error subintrat. Et hic sunt typi septem.

Typus primus.

Si apprehendat aliquis caecum, et confiteatur aliquid accedens ad aurem eiusdem caeci, et ita ducat eum ad episcopum, et testetur ipse caecus, quod confessus est hic, et audiui ab eo hoc et illud, non recipitur testimonium eius, quia periculosa est haec porta, et non debet aperiri.

Typus secundus.

Declaratio caeci non recipitur, neque verbum illius, qui dicit: audiui a tali, cum esset intra cortinam talis. Interpretatio caeci recipitur, quia auditor visu videt illum, qui loquitur, quamvis non intelligat sermonem eius.

Typus quartus.

Desponsatio testimonio duorum non confirmatur.

Typus quintus.

Cum testem sibi adsciscit aliquis, deinde moritur, et non sit testis ille cognoscens genus mortui, debet apud eum comparere testis, et revelare faciem eius eumque videre, utrum ipse sit, an non. At si sepultus fuerit, non debet educi e sepulchro, nisi fuerit negotium magnum, et is recenter

fuerit tumultatus, nec adhuc corrupta sit figura ipsius. At si sciverit testis nomen eius, et nomen patris illius, sufficit, quamvis nesciat nomen avi eius.

Typus sextus.

Testis non debet testimonium de muliere reddere, si facies eius cooperta sit; sed videat vultum eius, et deinde testetur de illa. Et ingruente tempore testimonii, rursus intueatur vultum eius, et si illam cognoverit, testetur de ea, secus minime: et si perplexus fuerit, episcopus in hoc negotio debet praecipere, ut compareat ipsa haec inter mulieres coaequales statura, et veniat testis, qui si cognoverit eam, recipiatur testimonium eius, secus vero minime.

Typus septimus.

Cum femina, quae testatur de se ipsa aliquid, ignotae familiae fuerit, non sufficit quod dicat: talis sum, et filia talis: sed insuper etiam similitudines figurae eius debent scribi in chirographo testimonii.

Directio.

Omnis testis iustus debet comparere, ac testari, quando vocatur ab episcopo, si tamen distet spatio eiusmodi quod possit reverti domum suam eodem die; at si ampliore, non debet. Et aliqui dicunt, quod si visu viderit rem, et ad testandum advocatus non fuerit, non debeat comparere: at id firmum non est. Et testis non debetur merces, nam emolumentum eius, spirituale est, nempe ipsa eius iusta testificatio. At si remota sit via, merces vecturae ei debetur. Et si cum accipit mercedem non insederit, sed ambulaverit, id potestati eius relictum est. Et cum

duos testes, dicit a'quis, habeo, quorum unus testatur, minime vero alter, non potest ille homo dicere: iuro cum hoc, qui testatur mihi, scilicet ut iuramentum meum supplicat testimonium illius, qui non testatur. Et omnis vir iustus, ubi requiritur, ut testetur, quamvis possit non accedere, et testari, non est tamen ei decens, si non testetur.

SECTIO IV.

*De testibus et iuramento.**Directio.*

Omne iudicium testimonio unius viri, et duarum mulierum absolvitur; item uno testimonio, et iuramento absolvitur; idest si actor, unum solum testem habuerit, et reus neget, iuret cum testimonio testis sui, ut repetat rem suam; et cum primum ipsa iustitia testis illius comprobata fuerit, deinde iurare actor iubeatur. Excipe morbos feminarum, isti enim non confirmantur uno teste, et iuramento, quum duabus feminis testimonium ferentibus non valeat iuramentum.

Directio.

Cum duo filii statuunt unum testem de credito, quod habet pater ipsorum mortuus erga aliquem, si omnes iurant, absolvuntur; et si unus ex eis iuret, et ille alius dicat: ego non iuro: partem suam solum accipit ille, qui iurat: et si moritur ille, qui dicit: ego non iuro, non potest heres eius iurare, et accipere. Et si qui non recusavit iuramentum, obiit ante iurandum, potest heres eius iurare, et accipere. Et cum iurat unus e fratribus de credito patris sui

defuncti, et accipit partem suam, ne frater eius non sit praesens, et iuret, et accipiat partem suam, non accipitur de manibus debitoris pars illius, qui abest, sed cum eo manet, donec compareat adversarius eius. Et ita bona pueri, et energumini in manibus debitorum illorum maneant, donec adolescat ille, et intellectum recipiat iste. At si creditor unum habeat testem praesentem, potest impedire debitorem ab administratione bonorum illorum tantummodo uno aut duobus diebus, ut compareat alter testis: et si compareat, dimittit eum; et pars, quam accipit ob editum iuramentum unus frater, nullatenus pertinet ad alterum fratrem.

SECTIO V.

*De testimonio testimonii.**Directio.*

Testimonium testimonii dicimus illud, cum testamur de aliqua re, testem alium adhibentes, quod scilicet testatur mihi talis, et talis sic et sic. Et hic sunt typi quinque.

Typus primus.

Testimonium testimonii in omnibus administrationibus secularibus acceptione, datione, et reliquis admittitur: in delictis autem, quibus offendunt homines mutuo, non admittitur.

Typus secundus.

Non debet testis secundus testari de teste primo, nisi cum ei dicit testis primus: testimonium edere de hoc de tali; et ego testem te mihi, volo, quod ego tester sic. Aut si vident eum apud episcopum, eum dicit: testor, quod talis habeat erga talem hoc,

et hoc; tunc testimonium edat de testimonio illius, licet ille in testem se non advocet. At si audiat testem referentem negotium aliquod, quod fiat sine animo testimonii edendi, non debet secundus testimonium edere pro illo. Et cum testatur testis secundus, debet diserte dicere: testem me accivit talis, qui testatur sic et sic: aut vidi eum testari apud episcopum sic et sic.

Typus tertius.

Siqua accidentia corripiant testes primos, vel si hi moriantur, aut longe discedant, aut aegrotent, aut caeci, aut enervati fiant, non laeditur testimonium testium secundorum. At si dissoluti fiant, vel apostatae, aut inimicitia contingat eis cum colligante, antequam recipiatur testimonium testium secundorum; amplius non recipitur testimonium eorum, qui verbum dissoluti, apostatae, aut inimici, meditantur confirmare.

Typus quartus.

Cuique testi e primis duo testes secundi testimonium reddere debent: et hi secundi eum de uno ex primis testantur, non debent ipsi etiam de aliis ex primis testari, nam etiam unus e testibus primis non potest testari de testimonio testis alterius primi; scilicet, ut idem sit primus et secundus, non est iustum.

Typus quintus.

Causa testimonii testis secundi alia non est, nisi timor mortis, aut absentiae, aut aegritudinis testium primorum, ut non possint comparere, et reddere testimonium suum. At si possint, non exiguntur testes secundi, neque admittuntur: et testes se-

cundi non debent confirmare iustitiam testium primorum, aut rectitudinem testimonii eorum, eo quod nesciant: et si confirmant, quia sciant, admittitur confirmatio eorum; contra ac contingit in eo, qui iurat cum testimonio unius testis, quia debet iurare, rem ita esse, et verum esse testimonium huius testis de re, quam testatur: hic enim est dominus operis, et scit, an verum sit, nec ne. Et non ita est testificatio secundi.

SECTIO VI.

De retractatione testimonii.

Directio.

Retractionem testimonii dicimus illam, cum postquam testati fuerint testes, redeunt ac dicunt: non ita se habet res, quemadmodum testati sumus. Et huic scopo sunt tres modi.

Modus primus.

Delictorum. Itaque si antequam solvatur iudicium, retractent, cessat iudicium, et non condemnatur ille, quem deliquisse testati fuerunt, sed imputatur testibus his, si de fornicatione testati fuerint, et veniant iterum, et se ipsos mendacii arguant, tamquam infames indicentur.

Et si cognoverit episcopus poena capitis esse reos, non amplius recipitur testimonium eorum: et si perspexerit, quod rei non sint, sed propter compassionem retractarunt suum testimonium, non destruitur iustitia eorum; et recipiuntur testimonia eorum, quae postea edent. Et si postquam pronunciatum est iudicium, et ante poenam capitalem delinquentis retractent proprium testimonium, aliqui dicunt,

quod poena capitalis cessat, alii vero dicunt, quod non; eo quod ille, in quem iamdiu poena mortis est decreta, instar illius sit, qui obiit. Et si post poenam capitalem revocent testimonium, si nempe dicant: scienter mentiti sumus, ut occideretur; absque dubio, occidentur, quia effuderunt sanguinem innocentem. Et si dicant, quod per errorem, et absque scientia testati sumus, non occiduntur, sed mulctae damnum subeunt illius, qui occisus est, pro dominis eius, et infames crunt. Et si dicant, cum scientia, et non per errorem mentiti sumus, sed non existimavimus, quod occideretur sub testimonio nostro; isti quamvis non occidantur, attamen duplicatur in eos mulcta, una scilicet dominis occisi, et altera ecclesiae.

Modus secundus.

Cum testantur duo testes: talem servum libertate donavit dominus eius, ipse ille servus liberatur; et si redeant ac dicant: non ita se habet res, uti testati sumus, non subditur de novo ille, qui liberatus est, servituti; sed ipsi testes illi debent appendere pretium eius domino ipsius.

Modus tertius.

Si testentur duo, Iacobum esse debitorem centum denariorum Abrahamo, et Abrahamus centum acceperit solutos sibi, deinde dicant testes: non ita se res habet, neque cum cognitione, sed per errorem testati sumus; non potest Iacobus resumere quidpiam ab Abrahamo. Et an possit solutionem accipere a testibus, dissident aliqui, quemadmodum dissident, quando dicat Iacobus: haec tunica Abrahami est, eamque tradat

Abrahamo; deinde dicat: non; sed Isaci est, non recipitur ab Abrahamo tunica: et an damnum patiatur Iacobus pro Isaco in alia tunica simili illi, an non, dissident.

CAPUT XL.

De accusatione generatim.

In eo sunt sectiones quinque.

SECTIO I.

De firmitate accusationis.

Directio.

Accusationis quinque sunt elementa: ipsa accusatio: remotio: recusatio iuramenti: ipsum iuramentum: et demonstratio. Et de singulis elementis peculiari sectione compendiose pertractabimus.

Ac primo firmitatem accusationis confirmamus dicentes, tamquam prohoemii loco, quod quilibet homo, qui habuerit ius aliquod in alium hominem, ipsum illud ius aut extat in potestate illius, aut facit contra caput eius, aut est debitum (*creditum*). Itaque ius, siquidem existat in potestate socii, potest accipere ipsum ab eo vi, si contradicat, verum cum non moveatur his dura inter eos. Et si poena capitalis ei debeatur a socio, non potest ipse solutionem accipere ab eo, sed iudici indicet, ut sibi ab eo solvatur. Et si debitum fuerit ius eius, et fateatur adversarius, se debitorem esse, sed tergiversetur, neque solvat, similiter indicare debet episcopo, ut illum compellat ad solvendum: et si non obediat episcopo, arrogans factus, aut se abscondens, aut fugam capiens, si reperiatur ipse creditor quidpiam de genere sui ere-

diti in facultatibus eius, qui non obedi-
dit, ut solvat, potest illud accipere,
id episcopo indicando: et si reperiat
aliquid, quod non sit ex genere cre-
diti sui, scilicet si drachmas debeat
ei ille, et inveniatur triticum ad eum
pertinens, pariter episcopo significet,
ut vendat, ac solvat ipsi rem suam.
Hoc quidem cum fuerit creditori de-
monstratio, idest testes ad confirma-
tionem sui crediti: quod si non ha-
beat testes, non potest accipere quid-
piam.

Directio.

Scito quod in omni iudicio de-
beant necessario esse duae personae:
accusator, qui debet confirmare suam
accusationem per demonstrationem,
hoc est testes: et accusatus qui debet
confirmare suam defensionem per iu-
ramentum; nam ponuntur testes pro
positione, et non pro negatione: et
quod non sit fidelibus facile iuramen-
tum, ipsum evangelicum praeceptum
confirmat: itaque quoties possunt con-
cordare accusatus, et accusator eius,
a iuramento abstinendum est. Et hic
sunt canones sex.

Canon primus.

Cum statuit Socrates testes, quod
aedes, quam habet Plato, sua sit,
non potest Plato illum etiam ad iu-
randum cogere, quod ea sua sit, ni-
si iudicium aliud introducat in me-
dium, et dicat: veraces sunt testes,
quod tua fuerit; sed illam emi mihi,
et tunc potest adiurare Plato Socra-
tem, quod aedem sibi non emerit,
et deinde tradat ei aedem. Et si de-
deoret Plato testes, ac dicat, quod
non testentur iuste, debet confirma-
re iniustitiam eorum. Et aliqui di-
cunt, quod possit adiurare Socratem,

quod nesciat, non esse iustos testes
ipsius. At id ratum non est. Et cum
definit iudicium, quod iuret Plato;
si dixerit Plato: qui me adiuravit
una vice, testes statuat: alias iuret
Socrates, quod illum non adiuraverit:
et patet, quod falsa accusatio contra
episcopum, ac testes ab adrogantibus
hominibus procedens, non sit attenden-
da, neque debet episcopus, aut testis
iurare, se vere iudicare, et testari. Et
cum confirmatur debitum accusati,
ac dicit: expecta me, quia habeo de-
monstrationem, quam tertia die pro-
feram, dimittant eum. Et aliqui unam
tantummodo diem concedunt: et ille,
qui iurat de aliqua re, primum iuret,
et postea accipiat.

Canon secundus.

Accusatio simplex in debito solum
admittitur, videlicet cum dicit cre-
ditor: debet mihi hic talis, et non
opus est ut denotet quare, aut quan-
do, aut ubinam mutuum dederit ei.
In emptione autem, et venditione de-
bet nominatim denotare ille, qui di-
cit: vendidit mihi hic aedem suam,
videlicet cum sanus esset, et perfectus
mente, ac statura, et voluntate sua,
sine coactione, aut violentia vendidit
mihi, et recepit pretium. Et simili-
ter ille, qui accusat aliquem de de-
lictis, debet distincto exprimere quo-
modo, ubi, et quando delictum ad-
miserit in ipsum. Et ita etiam testes,
cum in similibus iudiciis testantur,
debent particulatim rem denotare.

Canon tertius.

Cum servus fuerit in manibus ali-
cuius, et dixerit servus ille: liber
ego sum, et non servus: admittitur
verbum eius, cum iurat, se servum
non esse: et non recipitur verbum il-

lius, in cuius manu est, quamvis iurot, illum servum suum esse. At si dicat servus ille: servus quidem fui eius, sed liberavit me: si non habeat testes, recipitur verbum domini eius, cum iurat, se illum haudquam libertate donasse. Et cum parvus fuerit servus, non recipitur verbum eius, si dicat: servus non sum: sed in manibus domini maneat, donec crescat, et deinde iuret, ut recipiatur iuramentum eius.

Canon quartus.

Siquis dicit: debet mihi hic hoc et illud solvere intra mensem, non attenditur verbum eius, neque vocatur debitor eius in iudicium, nisi cum perfitur *prothesmia*.

Canon quintus.

Cum aliquis dederit suppellectilem quamdam, quae valeat quinque, mediatori, ut vendat ipsam decem; et neget mediator, ac dicat: nihil mihi dedit: et nesciat dominus suppellectilis, utrum illam vendiderit mediator, an perdidit; qui eum accusat, dicat: dedi huic suppellectilem; si vendidit eam, debet mihi decem; et si servata adhuc est penes ipsum, debet illam mihi restituere; et si perdidit eam, debet mihi quinque. Itaque si iurat mediator, quod numquam acceperit suppellectilem, evadit duas hasce accusationes: et si fatetur, se accepisse, debet exprimere in suo iuramento, utrum illam vendiderit, an servata sit, an perdidit.

SECTIO II.

De responsione accusati.

Directio.

Responsio illius, qui accusatur, aut

negatio est, aut silentium, aut confessio: et in confessione sex sunt typi.

Typus primus.

Cum respondet: possum liberari ab hac accusatione, responsio eius non est confessio, quia fieri potest, quod negando dicat, possum liberari. Et ita si dicat: habet apud me talis plus quam bona tua; quia fieri potest, quod irridendo irrideat illum talem. Et ita si dicat: insti sunt testes isti, qui testantur; non debet solvere quidpiam, de quo testantur, quamvis confessus fuerit iustitiam eorum, eo quod impossibile haud est, quod erret iustus.

Typus secundus.

Cum aliquis accusat quempiam, et dicit: debitor es mihi decem, et respondet ille: non debeo decem; debet addere, ac iurare dicendo: non debeo decem, neque partem ex decem; eo quod si debeat novem, et iuret non debeo decem, verum sit iuramentum eius.

Typus tertius.

Cum aliquis alium accusat: debes mihi hoc et hoc, et ille iam solverit ei, debet accusatus negare, ac dicere: nihil tibi debeo, et liberabitur: nam si dicat: debebam tibi rem, quam dicis, sed solvi iamdiu, confessus est, se debitorem esse. Itaque compellitur a lege ad statuendos testes, quod solverit: et si non sint ei, non ipse iurat, quod solverit, sed creditor iurat, quod solutionem non acceperit, et solutionem accipit. Et cum fuerit aedes in manibus Socratis, et Plato testes adducat, quod illa sua sit, debet Socrates aedem tradere Platoni. At si dicat Socrates: est oppignerata penes me, aut conduxi eam, debet ad-

ducere testes; et si illos non habeat, Plato iuret, quod non oppigneraverit, nec locaverit.

Typus quartus.

Cum dicit Plato Socrati: aedes, in qua habitas, mea est: et respondet Socrates: nec mea, neque tua est; necessario aut dicat: est talis absentis: aut: nescio cuius sit: aut: scio, sed nolo illum manifestare: et hic quatuor sunt modi.

Modus primus.

Si compareat ille talis, et dicat: verax est Socrates, mea est aedes; iuret, et accipiat aedem, si Platoni desint testes. At si cum comparet ille talis, dicat: mentitur Socrates: haud mea est aedes; quisnam illam accipiet? Profecto ratum est, quod Plato illam accipiet, verum si iuret, quod iamdiu Socrates cum illo alio remoti sint ab ea. Et si postea redeat ille talis, et dicat: mea est aedes, et per errorem dixi, quod mea non esset, non recipitur verbum eius. Et ita omnis, qui negat aliquid, et redit ut adfirmet.

Modus secundus

Cum dicit Socrates: talis absentis est: debet iurare Socrates, si Plato non habeat testes: at si Plato habeat testes, traditur ei aedes, verum si iuret iterum, quamvis testimonium ei reddiderint testes, eo quod fieri possit, quod sua esset, et illam vendiderit illi tali absentis, et testes id non cognoverint. Et si Socrates habeat testes, qui testentur, illam esse illius talis absentis, non recipitur verbum testium illorum, eo quod non sit praesens ille, cui testimonium reddunt. Sed si dicat Socrates: oppignerata est apud me haec aedes, aut commenda-

ta, aut concessum est mihi ab illo tali, ut habitem in ea; tunc auditur verbum testium illorum, qui illi, qui praesens non est, testimonium reddunt.

Modus tertius, et quartus.

Iuret Socrates, quod non Platonis sit aedes, et ea maneat ipsi, uti est; et siquidem non iuret Plato, quod sua sit, eam accipiat. At si dicat Socrates: neque mea est, neque tua, o Plato, sed talis pueri, aut energumeni, cessat iudicium, et ei maneat aedes, donec adolescat puer, aut mentem recuperet energumenus ille: et non potest iudicare Plato cum tutoribus illorum mente carentium, eo quod tutor non adiuretur.

Typus quintus.

Cum vendiderit Abrahamus aedem Isaaco, si statuat Iacobus testes, quod sua sit aedes, quam vendidit Abrahamus, accipiat aedem: et potest Isaac repetere pretium, quod dedit Abrahamo, si non fateatur, Abrahami fuisse aedem vere, et ab eo se emisse. Et si fatetur, non accipit quidquam ab Abrahamo, eo quod similis illi sit, qui confitetur, quod opprimendo oppressit ipsum Iacobum, et rapuit ab ipso aedem. Et cumnam damnificetur Abrahamus, a quo nihil omnino directum fuit?

Typus sextus.

Cum accusatur servus, quod opus commiserit supplicio dignum, ipse debet apologiam pro se conficere: et cum accusatur, quod commiserit delictum dignum multa, dominus eius respondeat; et non recipitur confessio servi, cum confitetur, se deliquisse; haud enim damnificatur dominus eius per ipsius confessionem.

SECTIO III.

De iuramento.

Directio.

Iuramenti quatuor sunt elementa : ipsum iuramentum : res, cuius causa fit iuramentum: iurans : canon iuramenti.

Elementum primum.

Iuramenta fortia in necessitate solum fieri debent, et in vitiis mulierum, eo quod mulieres, quae rudes sunt natura, confirmatione indigent: et in bonis magnis, et non in exiguis: et magna ea, quae valent viginti denarios auri, dicimus. Et in tutela orphanorum, et viduarum iustum esse censuerunt aliqui, ut fortia fiant iuramenta, quamvis super una drachma. Et cum accusat dominus servum suum, qui liberavit eum, si recuset dominus eius iuramentum, tunc admonetur ut graviter iuret, quod non liberaverit eum. Et tribus modis communiuntur iuramenta: per locum sanctum, idest per ecclesiam; et per tempus, idest per dies notos ieiunii dominici, aut festorum celebrium; et per additionem commemorationis nominum divinorum essentialium, puta Deus, qui fuit, est, et in aeternum erit: et *Adonai*, et *Ahiah*, *Ascharahiah*: et ille, cuius nutu stant omnes creaturae caelestium, et terrestrium, et alia similia. Et illud congruum est, ut per evangelium adiurentur Fideles, et per pentateuchum Iudaei, et per librum proprium Mahometani. Et antequam praecipiat episcopus, accusatus iurare non debet; et si iam iuraverat, non computatur ei, sed secundo iuret, et debet exprimi: re verbo, ac negare,

dum iurat, omne id de quo accusatur.

Elementum secundum.

Et rei, pro qua iurat iurans, canones sunt tres.

Canon primus.

Cum sibi rem adiudicat, affirmative simul et negative debet iurare: et cum alteri adiudicat, affirmative solum debet iurare, videlicet quod vendidit, aut pigneravit, aut legavit, aut dedit, aut perdidit, aut deliquit, aut locutus est; et non negative, videlicet non iuret, quod non vendidit talis, aut non pigneravit etc., sed "nescio, an vendidit, aut pigneravit,, aut quidpiam aliud. Propter servum suum si iuret dominus "nescio, an deliquerit,, non liberat e iudicio. Et an possit iurare, quod non deliquerit, disputant nonnulli: et ita de asino suo, quod non corruerit. Et illud ratum, quod non possit iurare, si tempore, quod proximum non fuerit, accusatur servus eius quod deliquerit, aut asinus eius quod damnicaverit.

Canon secundus.

Cum res aliqua fuerit, cuius actio apud nos Christianos delictum sit, et apud Iudaeos delictum non sit, non recipitur iuramentum Iudaei, dum iurat, quod non deliquit, sed quod non fecit.

Canon tertius.

Cum dicit Paulus: debet mihi Petrus hoc et hoc, et nolo eum adiurare, sed det mihi sponsorem, qui non fugiat, donec adducam contra eum testes; non recipitur verbum eius: at si adducat contra eum testes, quod sit debitor, et non comprobetur debitum apud episcopum, quia dubi-

tat de iustitia eorum testium, tunc recipitur verbum Pauli, dum exigit sponsorem a Petro, qui non fugiat, donec comprobetur iustitia testium; sponsorem tamen pro sua persona, et non pro pecunia, eo quod nondum confirmata sit pecunia.

Elementum tertium.

Ille, qui iurat, perfectus mente, et statura, cum accusatur, debet esse fidelis: infidelis vir, aut femina, episcopus, aut iudex, aut testis, non debent iurare, cum accusantur absque iustificatione iudicii et testimonii. Et conditor (*executor*) testamenti non potest iurare, quod alienus sit ille mortuus a debito, eo quod etiamsi confiteatur, quod debitor sit mortuus, reproberetur confessio eius. Similiter etiam tutor non potest adiurare debitorem illius, qui constituit ipsum tutorem, quod non sciat eum tutorem esse, eo quod licet debitor sit, debitor est, quia tutor est: sed potest negare creditor, ac dicere: dimisi eum a tutela; et tutor potest adducere debitorem coram episcopo, et confirmare, quod tutor sit creditoris; et deinde exigat suum debitum.

Elementum quartum.

Canon iuramenti. Cum iurat adversarius, quod debitor non sit, statim liberatur a iudicio, non tamen plenissime evaditnam si postquam iuraverit, possit creditor adducere testes, et confirmare creditum, cogitur debitor ad solvendum, quamvis iuret, se debitorem non esse. Et aliqui dicunt, quod post iuramentum amplius non recipiantur testes: et illud ratum, quod si dicat creditor: non habeo demonstrationem neque paratam, neque non paratam, non recipiantur testes

eius postea. Et cum dicet ille, cui imperat episcopus, ut iuret: semel adiuravit me adversarius meus; si non iuret, quod me non adiuravit: et si adiuretur adversarius, et ille iterum iuret, quod me semel adiuravit, quod illum non adiuravi; et si non iuret, quod non adiuravit me, non recipitur verbum eius, quia sine fine fit verborum vitiosus circulus.

SECTIO IV.

De recusatione iuramenti.

Directio.

Accusatus cum iurare recusat, non statim debitum confirmatur adversus eum: sed cum iurat accusator, se habere contra illum hoc et hoc creditum, tunc compellitur solvere: et iuxta recusationem debitoris, hoc est accusati, conversio fit iuramenti super creditorem, hoc est accusatorem. Itaque debet episcopus significare debitori: si non iuras, quod debitor non sis, cogeris ad solvendum, si iuraverit hic adversarius tuus. Et si ita etiam in sua recusatione perscveret, tunc praeceptum episcopus accusatori "iura, et solutionem accipe". Et aliqui dicunt, quod statim ac recusat accusatus, dicitque: non iuro: confirmatur adversus eum reatus, quamvis non iuret accusator: at id ratum non est: fieri enim potest, quod accusatus quamvis sciat, se debitorem non esse, non inducatur ad iurandum propter praeceptum dominicum "ne iuretis omnino". Et si postquam recusat accusatus, et iubet episcopus, ut accusator iuret, et promittit iurare, redeat accusatus, et dicat: iuro: non recipitur verbum eius. Et accusator cum iura-

mentum ad ipsum devolvitur, quamvis recuset, potest ipse præstare post recusationem suam; nam instar est illius, qui rem, cuius reus non erat, recusabat. At non ita accusatus. Et patet, quod cum accusator non fuerit ex iis, qui adiurantur, videlicet puer, aut energumenus, aut tutor, aut ipse episcopus, aut pauper communiter in iudicio elemosynæ (*iuris*) non devolvitur ad eos iuramentum; sed iuret accusatus, aut solvat.

SECTIO V.

De demonstratione.

Directio.

Demonstrationem testimonium testium dicitur in legibus: et qualitatem testimonii supra declaravimus, et hic illam (*qualitatem declaramus*) cum duæ demonstrationes ambobus adversariis simul fuerint. Itaque quoties fieri potest, ut concilientur, conciliandæ sunt: et si ambæ omnino contrariæ fuerint, inclinandum est ad eam, quæ magis accedit ad iustitiam: et si æqualis ponderis fuerint, cessandum est a iudicio, donec concilientur ambo adversarii inter se. Alii dicunt, quod ambo priventur iure, et quod res ecclesie cedat. Alii dicunt, quod sortem mittant inter se, et res illius sit, cuius sors extrahitur: alii vero dicunt, quod inter ambos dividatur: nos autem decisionem primam, reiectis his tribus, sequimur. Et probabilitatis in demonstratione, tres novimus esse causas, robur testimonii, aut possessio quæ testimonium consequatur (*sive illi adhaerent*) aut additio partis in testimonio.

Causa prima.

Roboris testimonii tres sunt typi.

Typus primus.

Si fuerint uni duo testes, et adversario tres. Itaque verbum eius, cuius plures sunt testes, recipitur. Et si ambobus duo testes fuerint, si duo testes unius, sint testes magis fide digni, quam reliqui, illorum recipitur verbum.

Typus secundus.

Testimonium duorum virorum magis recipitur, quam testimonium unius viri, et duarum feminarum.

Typus tertius.

Cum duo testes fuerint uni ex adversariis, et alteri unus testis fuerit, et hic dicat: iuro insuper; non recipimus verbum eius, quamquam controversia ab eo non sit orta.

Causa secunda.

Possessio. Itaque aut in manibus amborum est simul ipsa res, aut in manibus unius ex eis, aut in manibus alterius tertii. Et hi tres typi.

Typus primus.

Cum in manibus amborum extiterit res, si unus eorum non habeat testes, adiuretur uterque, et si iuraverint, aut recusaverint simul, ambobus relinquatur res, uti erat. Vel illi, quem voluerit episcopus, et iusserit primum iurare: vel mittant sortes, et quisque eorum iuret, illam rem non esse socii sui: et si iurat unus ex eis, et alius recusat, iuret secundo ille, qui iuravit quod socii sui non sit res, sed sua sit, et eam accipiat. Et si ille, qui recusat iuramentum, adducat testes, non recipiuntur testes eius, postquam transtulit iuramentum suum in socium suum, si socius eius secundo iuraverit: alias recipiuntur, et to-

ta res ipsius erit. Et frustra est iuramentum illius, qui iurat, quod sua non sit: nam si adsint testes, iuramentum, quod negat, non prodest.

Typus secundus.

Cum in manibus unius eorum fuerit res, tunc magis recipiuntur testes eius, quam testes adversarii eius. Et possessionis rei sunt sex modi ad confirmandam demonstrationem eius.

Modus primus.

Cum non fuerit adversarius, qui contendat cum ipso, sed voluerit adducere testes, et confirmare, rem suam esse per adfirmationem episcopi, et hoc per chirographum, non debet episcopus audire testimonia, neque firmare ei chirographum; nam testimonia propter colligantes exiguntur: itaque fingat animo, et constituat ipsi callide adversarium, ut scribatur ipsi chirographum.

Modus secundus.

Cum possessor habuerit adversarium, cui non sint testes, ipse vero habeat testes, scribitur ei chirographum, et confirmat episcopus testimonia, si testes sint iusti.

Modus tertius.

Cum adversarius exterius habeat item testes; et intimus, hoc est possessor testes; non debet praesentare intimus testes suos, nisi postquam confirmata fuerit iustitia testium exteri.

Modus quartus.

Cum confirmatur iustitia testium exteri, et confirmatur etiam iustitia testium intimi, iuret intimus, suam esse rem, quae in manibus eius, et deinde adindicabitur ei. Aliqui dicunt, quod non debeat iurare, sed possessio eius, hoc est interioritas

Abulpharagius

eius, sufficiat, ut in favorem ipsius propensio sit.

Modus quintus.

Cum intimus non habuerit paratum argumentum, et accipitur ab eo res eum existentia demonstrationis ex parte exteri; si postea existat illi, qui intimus fuit, demonstratio, divisae sunt sententiae, an tunc debeat iudicari tamquam intimus, an vero tamquam exterus.

Modus sextus.

Cum exhibet exterius demonstrationem, quod sua sit res simpliciter: et exhibet item intimus, quod sua sit, eamque emerit ab illo extero, demonstratio intimi persuasibilior est. Et si statim non adsit demonstratio intimo, sed dicat solum: emi ab eo; dicitur ei: trade itaque rem huic extero, cuius propriam esse confessus es, donec confirmetur, quod ipsam ab eo emeris.

Typus tertius.

Si in manibus tertii, qui sit extra eos, fuerit res, et constituat quisque eorum testes, *qui pro eo dicant* mea est, neutri eorum adiudicatur. Et si unius eorum nominatim confiteatur ille tertius, in cuius manibus est, propriam esse, adiudicatur ei. At si unus eorum habeat testes, alter vero non, et fateatur ille tertius, eam illius esse, qui non habet testes, non recipitur eius confessio. Et si unus eorum constituat testes, quod tota res, quae in manibus illius tertii est, sua sit, et ille alter adducat testes, quod dimidium eius rei, ipsius sit; et tertius, in cuius manibus est, non habuerit testes, quisque illorum duorum di-

k k

medium eius accipit, et tertius excluditur, quamvis sit intimus.

Causa tertia.

Additio partis in testimonio. Et huic sunt duo fines.

Finis primus.

Chronographia: cum ambo adversarii constituent demonstrationem, quod uno tempore possederunt rem, neutri eorum confirmatur. Et si unus eorum constituat demonstrationem, quod ante duos annos sua esset, et alter, quod ante unum annum, argumentum antiquioris recipitur, donec confirmet alter, qualiter illam possederit, et quomodo sua fuerit, si non sit in manu eius; et si in manu eius sit, sufficit ei argumentum simplex, quod sua sit, et ea non privatur. Et hic sunt demonstrationes tres.

Demonstratio prima.

Cum testantur testes, quod haec res huius erat heri, non prodest testimonium eorum. Et si testantur, quod hic, in cuius manibus res est, confessus sit heri, quod sua non esset, sed illius, recipitur, et prodest. Et ita cum testantur testes, quod huius fuit res heri, et nunc etiam ipsius est, et non noverint penitus, quod exierit ab eo, recipitur testimonium eorum. At si non dubitanter dicant, quod nescimus, an exierit ab eo, an non, cessat testimonium eorum.

Demonstratio secunda.

Cum animal fuerit res, si ante confirmationem testimonii pariat, quamvis una hora, ipsius, in cuius manu est, partus ipsius erit. Et si post confirmationem testimonii pariat, illius, cuius proprium esse testantur,

et non illius, in cuius manibus est, proprium erit animal, et partus eius.

Demonstratio tertia.

Cum dicit aliquis: debet mihi hic mille drachmas, et habeo testes: et cum veniunt testes, dicant: duo milia debentur huic ab illo, non confirmatur ei ne unum quidem mille. Similiter et omne testimonium, quod non consentit verbo accusatoris.

Finis secundus.

Contentiones: et in eo sunt modi quinque.

Modus primus.

Cum dicit dominus aedis alicui: locavi tibi nunc e cubiculis aedis decem (*denariis*), et adducit testes; dicit autem ille, qui conduxit, quod non; sed totam aedem conduxi a te decem, et pariter constituit testes; cessat iudicium eorum, veluti non habentium testes, et adiurentur. Et si iurent ambo, pariter cessat iudicium eorum, tamquam si non iurassent, et nihil erit eis, nisi ut convenient super re. Et aliqui dicunt, quod sortes mittant, cuius adiudicetur.

Modus secundus.

Cum fuerit aedes in manibus alicuius, et duo alii adducant testes, quisque specialiter, quod illam emptione emerit ab illo, et dederit ei pretium integrum; et hi mittant sortes; ille, cuius nomen extrahitur, accipiat eam, et ille alius vicissim accipiat ab eo, qui dederat eam. Et alii dicunt, quod quilibet eorum dimidium aedis accipere debet, et dimidium pretii; at id aequum non est, eo quod fieri possit, quod quisque eorum non nisi in tota aede consentiat. Et patet, quod consensus venditoris uni eorum non

prodest, videlicet cum dicit: hunc volo illam accipere, et non alium.

Modus tertius.

Cum profert servus testes, quod dominus suus ipsum liberaverit: et alius producit testes, quod eum emerit a domino eius; si adest inter eos chronographia, ille prior recipitur, eo quod alios removeat. Et si non est chronographia, emptio confirmatur, eo quod fieri possit, ut testes iusti ob mercedem ampliorem, quae sit ipsis a Deo, propendeant ad confirmandam liberationem servi, quamvis haec non fuerit firma.

Modus quartus.

Cum litigant vir et uxor eius super vasis domus, quae in manibus amborum sunt simul, non confirmantur uni eorum specialiter sine testibus. At instrumenta armorum viro magis adjudicantur, et instrumenta pensi mulieri. Et aliqui dicunt, quod non; eo quod fieri possit, ut mulier a patre suo hereditet arma, et vir ex proprio emerit fuissem.

Modus quintus.

Cum litigant duae personae de nato, et dicat quisque eorum: meus est, idest ego genui eum; haec sunt tria elementa: prosecutor: relator: et ipsa prosecutio.

Elementum primum.

Ille, qui vult adiudicare sibi natum aliquem, liber vir, qui possit generare, debet esse: liberum diximus, eo quod cum servus dicit: ego genui eum: et alius liber dicat: ego genui eum; demonstratio liberi recipitur, eo quod ipse magis possit res suas agere. Et in hoc proposito pares sunt fidelis, ac non fidelis.

Et mulier cum dicit: ego peperii eum: si coniugata fuerit, neque consentiat ei maritus eius, non recipitur verbum eius. Et si non coniugata fuerit, testem debet adhibere, eo quod partus mulieris potest probari per testes, contra ac proles viri. Et quod possit generare, diximus; nam cum unus ex eis maritus fuerit mulieris, et alter alienus, verbum mariti recipitur, cum dicit: ego genui prolem: et non verbum alieni, quamvis possibile id sit.

Elementum secundum.

Significatoris relatio per tentamen confirmatur, videlicet: ponatur puer parvus inter mulieres, et non sit mater eius inter eas: dicitur illi: considera, quanam ex his sit mater tua. Et eum consideret, ac dicat: non est in his mater mea: deinde praesententur mulieres aliae, in quibus sit mater eius: et si consideret, et designet unam ex eis, veluti digito, et dicat: haec est mater mea, et comprobatum id fuerit: tunc confirmatur significatio eius in omnibus illis, quae significat postea, et recipitur testimonium eius solius.

Elementum tertium.

Ipsa prosecutio (*adhaesio*) cum possibilis fuerit: tunc videlicet ostenditur puer significanti (*recognoscenti*). Nam si duo viri, qui possint eum generare, dicant quisque eorum: ego genui eum; patet, quod duorum patrum simul esse nequeat proles. At aliqui coequant. Et hic sunt tres typi.

Typus primus.

Verbum significantis non recipitur, nisi super natum parvum, aut magnum, qui mutus sit, et non loquatur: et natum adultum, cum eum sibi

adiudicat aliquis, ac ille consentit, non recipitur verbum significantis, quod non sit natus eius. Et si recuset natus, similiter non recipitur verbum significantis qui dicat, esse natum eius.

Typus secundus.

Natus, quem sibi adiudicat vir aliquis, aut mulier aliqua, a qua fuerit alienus maritus eius, ne mulieri quidem datur, sed si alius accedat, ut eum sibi adiudicet, huic accedat.

Typus tertius.

Cum duae mulieres litigant de prole, et dicit unaquaeque earum: mea est: illi, cui adsit demonstratio, detur. Et si ambabus adsit, aut neutri earum adsit, significanti relinquatur negotium, et si diligatur ab ea, illi cui consentit maritus proprius, detur: et si ambabus consentiant mariti earum, sive non consentiant, aut non coniugatae fuerint, uti illae duae metrices, quae venerunt ad expetendum iudicium Salomonis initio regni eius; nutrie alteri detur, quae illam prolem

educet, et ambae illae impendant pro mercede eius, et pro alimentis illius, donec adolescat, et eui voluerit adhaereat. Et manifestum est, quod ipse rex novitius eum iussit: amputate gladio enim puerum, qui vivus est, in duas partes, et date dimidium eius uni, et dimidium eius alteri, ad detegendam alienam, cuius viscera non commovebantur, meditatatus id fuit. At non ita debet dirimi iudicium simile.

Et hic absolvimus librum directionum, et a Domino petimus, ut tam nobis, quam omnibus fratribus nostris fidelibus, antistitibus ecclesiae sanctae, det cor intelligens ad iudicandum populum eius, et definienda iudicia eius, et intelligendas leges eius. Amen.

Explicet

Liber directionum, et Deo gloria, qui virtutem dedit, et auxilium, et super nos misericordia eius in saecula saeculorum. Amen.

ECCLESIAE ARMENIACAE

CANONES SELECTI.

CANONES SANCTI GREGORII ARMENIORUM
APOSTOLI (1).

Capitula XXX.

1. Sacerdos, qui peccatis turpibus se inquinaverit, per decem annos contritione cordis, ac lacrimis paenitentiam agat, et stipem pauperibus conferat, inde ad ecclesiam ascendat, et communicet.

2. Sacerdos, qui uxorem duxerit, per septem annos extra ecclesiam, per duos intra ipsam sit paenitens, nec per duos annos communicet: postea vero ad communionem admittatur.

3. Sacerdos, qui pecuniam suam in usurario focnore collocaverit, ab ecclesia expellatur.

4. Qui gentiliam domos frequentaverint, ibique indiscriminatim cibum et potum sumpserit, per tres annos extra ecclesiam paenitentiam agant, postea vero communio-
ne digni pntentur.

5. Si viduus virginem dederit sibi uxorem, per duos annos extra, et per annum in communione ecclesiae paenitentiam agat.

6. Si quis dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, secunda relicta ad primam revertatur, ac per septem annos extra ecclesiam paenitentiam agat, insuperque per annum in communione ecclesiae.

7. Nemo in alieno praedio quicquam manducet: quod si hac in re deliquerit, tantum tribuat pauperibus, quantum manducaverit, et in posterum abstinere.

8. Si quis elandestinum matrimonium contraxerit, id quidem irritum esto.

9. Si quis concubinam veluti uxorem sibi duxerit, matrimonium id invalidum esto, et mulier nabat cui ipsa voluerit.

10. Qui bestiam turpiter cognoverit, per tres annos extra, et per annum intra ecclesiam paenitentiam agat.

11. Molles per tres annos extra, et per annum intra ecclesiam paenitentiam agant.

12. Venefici per quinque annos extra, et per annum intra ecclesiam, abunde quidem elemosynam largientes, paenitentiam agant.

13. Qui castitatem suam Deo promissam violaverit, per septem annos paenitentiam agat.

14. Parochi, aut sacerdotes, vel parentes puerorum, qui ob suam socordiam siverint mori pueros sine lavacro baptismatis, per septem annos extra, et per annum in communione ecclesiae paenitentiam agant.

15. Qui sepulchra cupiditatis causa reseraverit, per tres annos extra ecclesiam, et per annum in communione, paenitentiam agat.

16. Qui cadavera furatus fuerit, per quindecim annos extra, et per annum intra ecclesiam paenitentiam agat.

17. Qui planctum (mercenarium) faciunt super mortuos, et crines suos lace- rant, vel frontes tundunt, sub anathemate sint vivi mortuique.

18. Non licet missae celebrare in illo loco, ubi reliquiae martyrum desunt.

19. Si homo christianus aspexerit (cum delectatione morosa) concubitus animalium, maxime humanum, anathema sit.

20. Canones vetant quomins anachoretae baptizent, populo sacram eucharisti-

(1) Natus est S. Gregorius, cognomento *illuminator*, circa annum Christi CCLVII. Hi vero eius canones, qui ecclesiasticam disciplinam populique mores spectant, habentur ab Armeniis veluti quoddam additamentum canonum viginti sicensi concilii. Verumtamen de gregorianorum canonum authenticis apud criticos Armenios disputatur.

etiam misceant, matrimonii adstant: haec enim praepositorum officia sunt.

21. Si quis mortui testamentum irritum fecerit, atque contempserit, anathema sit.

22. Si quis sacerdos sigillum confessionis frugerit, privetur officio, atque gradu ministrorum, et peccata non confitentium ei attribuantur.

23. Licet viro uxorem suam adulterii causa dimittere, sed is per annum a toro separetur (1).

24. Vir qui praetexta religionis uxorem dimiserit, anathema sit.

25. Si quis sacerdos, diaconus, vel clericus ebriatus fuerit, non eundem missam celebrare, vel alio munere suo fungi, antequam lacrimis, elemosynisque paenitentiam egerit: ebrii enim veluti adulteri habentur.

26. Si quis presbyter, vel laicus (propter res aeneas) munera acceperint, maledictio Simonis magi veniat super eos, participes fiant muneris Iudae proditoris, et lepra Gezi adhaereat inimicis eorum.

27. Qui faciunt praestigia, per annum extra ecclesiam, et per alium intra, lacrimis et elemosynis paenitentiam agent.

28. Oportet christianos sanctificare diem dominicam, orare in ea, et quiescere: quod si iuxta Iudeorum mores fecerint, anathematizentur a Christo.

29. Presbyter, qui sine causa aliquem anathematizat, anathematizetur a Christo.

30. Virgo, quae se Deo dedicavit, vel monachus, non debeant matrimonio coniungi. Si autem hoc fecisse inventi fuerint, excommunicentur, et offerantur episcopis locorum, ut iis, qui in tam ho-

menam fragilitatem inciderint, opportuna remedia adhibeant.

CANONES MACARII HIEROSOLYMITANI (2).

Capitula IX.

1. Q. Licetne diaconis baptizare; et quid agendum, si quis baptizaverit?

R. Notum sit christophylae fraternitati vestrae, quod ius baptizandi tantum est episcopis, et sacerdotibus; diaconis autem minime id facere licet: sunt enim ministri (tantummodo), proptereaque ipsis id prohibitum est. Si autem mos obtinuerit in aliqua provincia ut diaconi baptizent, et eorum aliquis ignorans ecclesiae dispositionem, et provinciae illius secutus consuetudinem id fecerit, impunitus esto: si vero haud per ignorantiam transgressus fuerit, poenas criminalis subeat.

2. Q. Ubi, quando, et quomodo baptizandum?

R. Si templum habuerimus ad gloriam Dei erectum, et ad populum convocandum aptum, ibi baptisterium, et baptismi fons ponatur necesse est, et in ipso baptizentur ii qui ad veram Dei fidem veniunt. Si autem fontem sacrum non habuerimus, neque templum proximum, citra scelus baptizetur ubique. Quare si opus baptismi fuerit in aliquo loco, ibi templum non sit, neque fons sacer, tunc ob necessitatis causam baptismus etiam sine sacro fonte administrandus erit, ne dum baptismus petenti negatur, salus ministri negantis pessumdetur. Nam Spiritus sanctus rationem fontis non habet, sed iuxta petentis

(1) Immo vero ob vinculi perpetuitatem ab aliis nuptiis perpetuo absteineat. Est autem contraria doctrina (quam catholica ecclesia improbat) matorum graecorum et orientalium; sed eam tribuere sanctissimo Armeniorum illuminatori prorsus nolum, praesertim quia is fidem suam a Romanis hausit, ut eodestime historia tradit. Videsis quas de hac re, et de concilio tridentino canone analogo scribit Card. Pallavicinus lib. XXII. cap. 4. cum adnot. Iam vero etiam hi caesones Armeniorum nonnullis vitiiis erroribusque laborant, tamen eos divulgari quis sapienter iurisque sacri studiosus nolit? Profecto si huiusmodi metus nos opprimeret, canones quoque vulgo (non vere) apostolici propter haerentes aliquot errores suppressendi erant.

(2) Macarius Hierosolymorum episcopus canones hos saeculo quarto scripsisse ab Armeniis creditur, postulante Vartano ipsorum episcopo S. Grigorii illuminatoris filio. Ergo quaestiones Vartani videntur, responsa autem Macarii.

animum dat gratiam. Cupientes igitur, semper digni fiant gratia Spiritus sancti: et non solum in festis principalibus baptizandum, sed aliis quoque diebus, iuxta morem apostolorum, qui non dominicis festis tantum baptizabant, sed quacumque die, prout necessitas postulabat, et ex aquae regenerantis lavacro filios ecclesiae procurabant. Tribus immersionibus in aquam asseri fontis, triduanam domini sepulturam repraesentamus, quod et divus apostolus palam indicat dicens: conscripti ei in baptismo similes simus morti eius, ut per novitatem etiam resurrectionis, participes ei fiamus in vita aeterna: et hac recta professione per manuum impositionem Spiritus sanctus datur ad nostram salutem, illuminans eos, qui ad adoptionem filiorum vocati sunt. Fide quoque nungimur oleo sanctitatis (chrismatis) per unaquaque membra secundum ecclesiae dispositiones. Nunquam igitur recedamus a praeis constitutionibus, et legibus, ita ut omnia edificamus iuxta doctrinas caelestes, quemadmodum edocti sumus ab angelorum choro, a patribus nempe spiritualibus, a discipulis videlicet sanctorum apostolorum.

3. Q. Quomodo ordines in ecclesia sancta servandi sunt?

R. Praepositi exercent ministerium sibi proprium iuxta ordinem rei, ad cuius optimam providentiam vocati sunt: non inde intumescent superbia, sese sapientes esse existimantes, ne ob suam stultitiam in malum aliquid incendant; quoniam enim uno eodemque modo gratiam singuli acceperint ad fideles dirigendos, non omnium tamen aequalis est honor: cuius rei immensus Deus exemplum nobis praebeat, quando se exinanivit, licet gloriam aese maiestatis divinae non amisisset. Nam ipse vivificans Christus apostolis cunctis post resurrectionem apparens alios principes constituit in ordine, ex quorum exordio nunquam interrupta successio ad nos usque firmiter pervenit: unde et Paulus vetat invicem antecellere, dicens: unus-

quisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

4. Quibus suppositis, ea igitur simul cum clero meo, episcopis, sacerdotibus, et diaconis ego Nacarius archiepiscopus huius sanctae civitatis Hierusalem tradid vobis hos canones et constitutiones, edoctus ab apostolorum historiis, quae per patrum traditionem ad nos usque firmiter pervenerunt, et dico, quod impositio manuum, quae in baptismo fit, ab episcopis et presbyteris tantum fieri debet, ut supra diximus; quod sanctam ebrisma ab archiepiscopo benedicendum sit; in aliquo vero necessitatis articulo, archiepiscopo permittente, duo vel tres episcopi simul convocati, diaconis inservientibus, benedicant: oleum vero mortuorum, infirmorum, et cathecumenorum presbyteri, et episcopi seorsum benedicant. Haec omnia sancti patres statuerunt, et nemo audeat ea immutare, ne vinculo anathematis eorum devinctus a Dei consortio abscindatur.

5. Q. Quomodo ad sanctum altare accedendum est, et ad sacramentum vitae?

R. Nemo haesitans, nemo incredulus, nemo indignis operibus inquinatus, ad hunc immortalitatis calicem accedere audeat, ne Dei voluntatem ad iram provocet super universam terram; et ipse audiat quod dictum est "quare tu enarras instituta mea? tu vero odisti disciplinam meam," sed bonis cum operibus, veraque fide accedat, et illuminabitur, et per se ipsum aliorum salutem operetur.

6. Q. Quomodo sacramentum (missae) conficiendum est, et recta confessione profitendum salutare sacramentum corporis, et sanguinis Domini?

R. Oportet id conficere cum timore, et diligentia, rectaque confessione profiteri seorsum a schismaticis sacramenti tentatoribus; ne, cum prope Arianos simus, nomen Dei et veritas blasphemetur.

7. Q. Quomodo sanctae oblationes benedicendae sunt?

R. Proponatur in altari panis recens, et calix vini meri sine ulla admixtione,

iuxta apostolicam traditionem (1): quis non redimimur rebus corruptibilibus, sed incorruptibili sanguine, et corpore magni ac immaculati agni; quas oblationes diaconi tantum ponunt super altare, presbyteri autem sacramentum conficiant.

8. Q. Quenam esse debet forma altaris sacramenti, et quinam ordo cleri, et populi?

R. Altare propitiationis, ubi Spiritus sanctus descendere dignatur, velamento operiatur. Fons vero in eiusdem templi edificio retro altare ad dexteram honorifico situs sit: unusquisque clericorum suo munere fungatur: populus extra velamen, catechameni autem extra portas magna cum veneratione locum teneant, ne ob confusionem ordo perturbetur, sed unusquisque in suo loco ordinatim se continet.

9. Hoc praeceptum fidei, et hunc ordinem ecclesiae tradid vobis iuxta vestram petitionem, ac dissentientes anathematizamus, ne iniuria afficiamus gratiam, quam in manuum impositione ab alterutro accipimus; neque unumquemque ius habere existimamus, quasi aequales in iurisdictione, ecclesiastici ordinis permutandi; quapropter elatos homines, qui contraria cogitant, oburgamus: sicuti fuit Durcus episcopus Bisanæ et Vagravandini, qui aliquantulum cum Arianiis communicavit, sed postea eum persequitur. Et profecto magna perturbatione est contrarium cogitare: nam cum episcopus vi ecclesiasticæ hierarchiæ sit subordinatus archiepiscopo, nunquam decet illum se aequalem huic existimare, uti de Durco audivimus, donec per voca-

tionem ad honorem sedis deceat. Patres enim nunquam docuerunt huiusmodi discrepantias introducere in ecclesiam. Talem hominem igitur oportet benigne ad obedientiam inducere: si autem persistat, vitandus est quasi corruptor. Salutate vos cuncta ecclesia nostra. Valet in Domino firma fide.

CANONES NERSETIS CATHOLICI (2), ET NERSCIALURI EPISCOPUM MANICORENSES.

1. Quod oportet ad ecclesiam oblationes deferre, non autem ad presbyterorum domos.

2. Quod non oportet munera presbyteros accipere pro s. missa.

3. Non dare officia ecclesiæ more usurario.

4. Non vendere eandem aut mercedis nomine dare.

5. Bigamis non licere ecclesiæ fructibus uti.

6. Diebus sabbati ac dominicis missam celebrare. Vinum profanum calici consecrato non admiscere (3).

7. Mulieribus baptizare non permittere.

8. Presbyteros iuxta ordinationis antiquitatem primam cathedram habere.

9. In ecclesia non recitare horas, sacerdote absente.

10. Clericum non induere sibi vestimenta laicorum.

11. Fructus ecclesiæ dividere iuxta uniuscuiusque ordinis dignitatem.

12. Superfluum, et oblationes ad archipresbyterum pertinere.

13. Domi baptismum non administrare,

(1) Canonem vel fictum vel interpolatum indicio ab Armeniis huius erroris tenebris. Etenim apostolica traditio contrarium docet. Videsis canonum trullanum 52, cum eiusdem Graecis ac latinis interpretibus; insuperque ea quæ dicuntur in secunda disputatione Theorini graeci cum Nerseta armenio a mæ edita T. VI; denique Le-Brun explicat. Miss. T. I. p. 306. Interpolatum, inquam, vel fictum hunc Marcii hierosol. canonem idcirco praesertim indicio, quia trullani patres traditam a S. Iacobo Hierosolymorum primo antistite aquam cum vino admixtionem adfirmant.

(2) Titulus *catholici*, seu *generalis*, significat patriarcham supremum apud Armenios. Porro uterque tum Nerses tum Nerscalabhus viserunt saeculo ecclesiæ sexto; huius coacta in urbe Tevino synodo, sequentes canones communis consensu ediderunt.

(3) Quod faciebant impariti aliquot sacerdotes, dum deficiente multitudini sumentium consecrato viuo, profanum superaddebant.

malitiae sacerdoti baptizanti non adstare.

14. Diaconos non baptizare.

15. Non accipere munus a paenitentibus.

16. Non patiscere verba confessionis.

17. Mortuos in ecclesia non sepelire.

18. Presbyteros usuram non accipere.

19. Particulas agapae non auferre.

20. Non ire ad missam, et ad eucharistiam sumendam, qui ieiunus non est.

21. Pueros matrimonio non coniungere.

22. Pecudes offerendas non deligere pro libito.

23. Ollas carniam non conservare.

24. Pecudes oblatas, vivas non recipere.

25. Ieiunium praecedens (1) non solvere.

26. Mane pervigilii nativitatis et paschatis eucharistiam non administrare. (2).

27. Laico mandatum non dare presbyterorum ordini.

28. Presbyterus non emere argento ancillis.

29. Non admittere in monasterium mulierem administram.

30. Clericos in monasteriis hospitari.

31. Clericos non oportere equos alere, vel negotiari.

32. Sectaris hospitium non praebere. Singulis mensibus per unam hebdomadam ieiunare.

SEQUENTES QUOQUE CANONES

EDITI SUNT SUB NRESSE CATHOLICO,
ET NERSISIAHNO MANIGORRENE EPISCOPO.

1. Caveant presbyteri ne populum oblationum causa conturbent vel fructuum sanctae ecclesiae: nam male aliqui ausi sunt temere ac scelesti: panem altaris in propriam domum deferre, et vetare populo, quominus cum ad ecclesiam, ubi benedicens erat, deferrent.

2. Quinotrem in templo sancto tumultus ac vulnera fuisse, quae nos ipsi vidimus: contra vero oportebat sacramentum mis-

sae cum timore ac tremore conficere, non autem per inglavem atque avaritiam sanctum sacramentum depretiare. Presbyteri privarunt etiam clericos oblationibus, quae inter eos dividebantur, ut ab eis munera pro sancta missa acciperent.

3. Alii ad usuram pecuniam suam derant.

4. Alii autem proximos suos quasi servos vendiderunt; alii demum nefanda impietate suis viribus freti mercedes tribuerunt mulieribus suis. Hac de causa et populus sine benedictione panem missae sumpsit, noluitque hunc in domos suas deferri a presbyteris, ministris, ac missae oblatoribus; sed sibi comparavit bigamos, indoctos, et dies suos festos celebrare sibi bene visi sunt imperfecta benedictione: quapropter indignis ius operibus peccaverunt, eo quod per insanam avaritiam privantes ministros altaris Dei pane oblationis, privati et ipsi fuerent Dei benedictione. Quae cum ita sint, iuberens, atque statuimus, ut sacerdotes ac laici in posterum abstineant ab huiusmodi infanda ac mortifera consuetudine.

5. Bigami autem, sive lectores ipsi sint sive ministri, inter laicos locum habeant, si forte deliquerint; et ex ecclesiae sanctae fructibus ac beneficiis nullam partem recipiant: non enim licet eos, qui paenitentiam agunt, praeesse, ac simul cum presbyteris fructus, vel oblationes sibi vindicare. Sic etiam indocti non audeant sibi sumere fructus sanctae ecclesiae; nam et ob matrimonium irregulares facti sunt: ideo inter laicos locum habeant, et patrias terras et aquas teneant, censum dent regi, liberosque suos ad scholam mittant, ut ibi erudiantur.

6. Sacerdotes non audeant diebus sabbati ac dominicalis missam omittere, uti vidimus plurimis in locis: recte tamen missam celebrent, ordine suo canentes psalmos, prophetas, epistolam, ac evangelium. Insuper et calicem sanctae eucharistiae non audeant denegare pretextu paupertatis,

(1) Nempe quod Armenii tribus ante quadragesimam hebdomadis observant.

(2) Quia nimirum Armenii utraque hac die nuntii sub vespere rem sacram faciunt.

uti multis in locis id fieri experti fuimus, ab illis qui nullam rationem salutis animarum habebant. Desinant posthac talia facere, et solliciti sint, ac ingiter, et necessario conficiant sanctorum sacramentum cum omni vigilantia, ne tamquam rei a Deo puniantur, ac poenam luant.

7. Et ex sancto calice cum timore dent populo; et ea, quae oblata non sunt, non admisceant, ne eodemmentur: neque andeant pigrescere in domibus suis dictis dominiis, ac festis, et missam non celebrare, ac ceteris manneribus suis non fungi; qui autem ita se gessisse comperti fuerint, corrigantur, et totius illius diei fructibus priventur, qui fructus inter diligentes collegas eorum distribuuntur, sive sacerdotes, sive clerici ipsi sint. Et quidquid opus sit sancto altari, de pecunia sanctae ecclesiae suppeditetur eis, biblia sacra nempe continentia prophetas, apostolos, ac evangelia, et cetera supellex, quae ad altare pertinet. Et velamen ecclesiae nemo audeat in posterum mittere ad domos sponzorum vel sponsarum ob conopeum instruendum; quod si aliquem id facisse deprehensum fuerit, si sacerdos, ordine deponatur, si clericus excommunicetur.

8. Non sine molestia ad aures nostras pervenit, quod presbyteri quibusdam in locis baptismum per se non conficiant, sed tantum benedicant, et mulierculis parvulos tradant, inbeantque in domibus suis baptizare; ideoque invisibili supplicio puniti fuerint. Nunc vero si quis huiusmodi criminis reus inveniat, omnino privetur ordine sacerdotali una cum tota domo sua.

9. Presbyteri inter se de prima sede non discerpunt; quem enim gratia Dei prius in sacerdotem sibi elegit, ille et primam habere in ecclesia cathedram debet.

10. Clerici, presbytero absente, non audeant in ecclesia officium divinum celebrare.

11. Neque vestimenta laicorum sibi induentes in ordine ministrorum sedere; sed inter laicos aenmbant: nam oportet

in habitu ecclesiastico sui ordinis incedere iuxta sacerdotalem morem.

12. Presbyteri caveant exeat laicos ut se in res ecclesiae interponant, vel fructus et proventus sanctae ecclesiae clericis distribuunt, nam inde rixae oriuntur et multa mala: sed ipsi laici fructus, et proventus unanimiter, libenter, ac ingiter tribuant sanctae ecclesiae, quos etiam sacerdotes ab ecclesia accipiant, et distribuunt unicuique iuxta ordinem, uti mos est. Primariis presbyteris duas partes cum dimidia, unam cum dimidia diaconis, unam cum quadrante clericis, et unam partem viduis, siquidem modestae sint: hi singuli sine ulla controversia propriam portionem accipiant: si autem aliquis eorum discordiam, vel rixas commoverit, de ordine suo deponatur; et collegae eius non audeant cum ipso communicare, neque laici eundem ut sacerdotem, si sit sacerdos, habeant.

13. Oblationes, vota, et supellex sanctae ecclesiae domi archipresbyteri custodiantur, uti antea constitutum fuit; et ipse archipresbyter non audeat ecclesiam deserere, et domesticis rebus vacare: sed assidue in ecclesia habitet, et officia divina, ac preces diurnas, et nocturnas non omittat. Ceteri vero collegae aetivio tempore vicissim adstant sine ulla negligentia: si vero aliquis ob ignaviam, vel negotiis saecularibus vacans, officia sua deserat, hic ex fructibus ecclesiae nullam partem habeat. Presbyteri unanimiter pascant populum; et illos, qui obedientiam sibi non praestant, ab ecclesia sancta separent.

14. Sacramentum baptismi nemo audeat utcumque conferre, caeremoniis omisis, uti audivimus, sed id conficiant omni veneratione, ac diligentia, cum turibulis, luminibus, ac velamentis expansis (tabernaculis expansis), uti docet sacrum lavacrum, quod sit statutum in ecclesia, vel in baptisterio: et hoc lavacrum aut lapideum, aut alia quacumque materia constructum, habeat sufficientem latitudinem, et altitudinem, ita ut aqua infantis baptizandi statumate contegat. Laicorum do-

mi non audeat presbyter hoc sacramentum conferre, excepto mortis periculo.

15. Mulieres non audeant sacerdoti baptizanti operam prestare, uti audivimus eas diaconorum munere fungi; ipsae igitur in aoiis stationibus maneat, diaconi autem sacerdoti inserviant.

16. Valde quidem caveant diaconi, ne forte andacter baptismum administrent ad perditionem.

17. Sacerdotes non audeant sacramentum poenitentiae nundinari; sed omni sollicitudine ac doctrina admoneant poenitentes tamquam proximos, ut aeternae vitae consulant; neve ab eis mercedem accipiant publici stipendii instar; gratis enim accipimus, et gratis damus.

18. Si quis sacerdos peccata constitutum patefecerit, excommunicatus deponatur, et omnino deleatur ex ordine sacerdotali.

19. Non audeant mortuos in ecclesia sepelire: ein autem aliquis id fecisse inventus fuerit, in ea ecclesia nemo audeat missam celebrare, donec locus expiatus sit.

20. Presbyteri nunquam audeant pecunias suas ad usuram dare: nam audiverunt ex scriptura usurarios odio haberi: ebrietatem fugiant, memores eorum quae de ebriosis dicta sunt.

21. Presbyteri non auferant partes agapae, sed statim coram iis, qui agapas faciunt, pauperibus tradant, iuxta s. canonem.

22. Qui ad sacram mensam vocati sunt laici non audeant prius domi gulose cibum somere praetextu dyvenae, vel procuratoris. Sin autem aliquis mandocaverit, ad sacram mensam non audeat accedere; et presbyteri, et laici talem hominem eurent ad mensam minime admittere; haec enim improbitas est, et malae conscientiae animae: si vero aliquis vi accesserit, sacerdotes discedant, et panem benedicere numquam audeant.

23. Presbyteri non audeant infantum nuptiis benedicere, neque adultorum, nisi prius uterque inter se videant, et assensum praebant; nam ex huiusmodi nu-

ptiis mortifera mala orta sunt: ideo et laici huiusmodi nuptias non audeant contrahere; nam ipsis detrimento sunt.

24. Non oportet virgines cum viduis matrimonio coniungere, neque viduos cum virginibus, nam dissimiles sunt inter se.

25. Nemo audeat pecudes offerendas eligere pro soo libito.

26. Presbyteri non audeant ire ad domos ob benedicendam ollam; hoc enim turpis lucri speciem praee fert; nam sancta missa iam benedixit armento et pecudibus.

27. Presbyteri non audeant pecudes oblatas domi vivas conservare; haec enim avaritia est; contra vero impietas est domum oblatione carentem relinquere. Laici igitur non audeant pecudes vivas ei praebere, sed per se in domibus suis iugulent, ut benedictione sanctae oblationis digni sint et propter impensas, et propter laborem.

28. Nemo audeat frangere ieiunium in sancta quadragesima vel in praecedentibus eius hebdomadis, iuxta sanctos canones: si quis autem aut sacerdos aut laicus praetextu dyvenarum, vel procuratorum non ieiunavit, non audeat ad ecclesiam intrare, donec poenitentiam egerit, pauperibus elemosynam largiens.

29. Die vero magni sabbati horis antemeridianis nemo eucharistiam somat sive operarius ipse sit, sive puer, sive etiam grandaevus: si autem aliquis ob corporis debilitatem eam sumpserit, non audeat iusculum, neque vinum degustare usque ad illam horam, qua sancta missa conficitur.

30. Laici caveant contra mandatum presbyterorum aliud praecceptum indicere: nam ipsi sunt praepositi vestri, vos autem fratres eorum sub eorumdem directione positi; ergo non decet resistere illis: potestatem enim habent ligandi atque solvendi.

31. Presbyteri caveant ab ebrietate, commensationibus vacare, ancillas possidere, aut in meretricum lustris torpia committere, quae leges vetant. Monachi, qui in

suburbanis habitant, orationibus ac ieiuniis sese maniant, strenue hospitalitatem colant, et quidquid Deus ipsis suppeditaverit, eo contenti sint quasi Christi milites.

32. Caveant omnino, quod fieri adivinus, mulieres in monasterium admittere ad ministerium aliquod obeundum, nempe pistrinum excrucendum, vacas mulgeudas, lac in situlo agitandum: nam si mulier ibi etiam quo aditus erat praestructos, tamen virum subvertit, quid fiet si cum ipsis viris habitaverit?

33. Et qui in crems habitant sacriati (monachi) ante solis occasum ad proprium monasterium revertantur, et post solis ortum (ad negotia obeunda) eant, ne forte in errorem aliquem incidunt.

34. Monachi, et alumni monasteriorum non audent hospitari nisi apud monasteria; ubi autem monasteria non sunt, domum archipresbyteri incolant; nam eis non licet apud alios diversari.

35. Alii quidem equos possident, mercaturam faciunt, usuram exercent, et loco status monastici cupiditati serviunt acquirendarum possessionum. Hi demum dominantur peccatis, quae commiserunt; secus poenitentia eriminis subeant.

36. Caveant omnino sectariis hospitium praebere, nam hoc vetant canones apostolici.

37. Quidquid tandem mandati tradidimus vobis, id ut perficiatis satagite cum timore Dei, magnam relatori remunerationem. Praecipitur autem vobis singulis mensibus per unam hebdomadam precibus vacare, ut a Deo valetudinem corporis postuletis.

CANONES ISAAE ARMENIORUM CATHOLICI (1).

Capitula LIII.

1. De chorepiscopis ordinandis qui sint litterarum studiosi.

2. De sancto altari iugiter adornando.

3. De recitando semper divino officio.

4. De chorepiscopis inspectoribus.

5. De chorepiscopis quod ii post synodi solutionem ad visitationem ire debeant.

6. De presbyteris, et clericis.

7. De ebriosis, et rixantibus.

8. De non ordinandis sportis, et higanis.

9. De chorepiscopo; quod is cum timore praecipere debeat.

10. De scholis in monasteriis.

11. De chorepiscopis, qui turpibus lueris inserviant.

12. De presbyteris, monachis, et plebe laicali.

13. De vitandis vituperationibus.

14. De archipresbytero; quod is assidue in ecclesia manere debeat.

15. De baptismo conficiendo cum omni veneratione.

16. De diacono, qui baptizat.

17. Quod suppellectilem, oblationes etc. domi archipresbyteri conservari debeant.

18. Quod archipresbytero maiora quam ceteris emolumenta conferenda sint.

19. De oleo catechumenorum.

20. De ecclesiae suppellectile, quae occasione nuptiarum commodatur.

21. De presbyteris paedagogis.

22. De indoctis, et bigamis.

23. De presbyteris, qui mortuos in ecclesiis sepeliunt.

24. De presbyteris, qui a. eucharistiam ad laicorum domos deferant.

25. De docendo populo.

26. De non benedicendis nuptiis puerorum.

27. De presbyterorum sodacia.

28. De presbyterorum concordia.

29. De laicis ad agapas vocatis.

30. De iis, qui ignoranter peccant.

31. De fructibus, et oblationibus.

32. De vitanda in epulis funebribus ebrietate.

33. De presbyteris; quod ii admonere debeant impios.

34. De imnachis.

(1) Isaacus parthus, cognomento magnus, Armeniorum patriarcha, saeculo quarto cognoscitur.

35. De ecclesia, et monasterio.
36. De concordia ecclesiae et monasterii.
37. De monasteriis; quibus ea de causa condita sint.
38. De confundendis sacerdotibus.
39. De oblationibus tribuendis edictum.
40. De agapae distributione.
41. De oblationibus, quae monasteriis fiant.
42. De presbyteris, qui uxorem habent.
43. De constitutione canonum.
44. De episcopis; quomodo ii tueri debeant res ecclesiae.
45. De presbyteris; quomodo ii debeant honorem deferre altari, quo Deus continetur.
46. De episcopis.
47. De episcopis et doctoribus.
48. De episcopis, et principibus.
49. De episcopis; quomodo ii bona ecclesiae tueri debeant.
50. De principibus, et de populo, qui domos donant ecclesiae.
51. Quod Dei sint auctoritates bonae.
52. De apostolici honoris collata dignitate.
53. De iis, qui dona, vel oblationes dant.

STATI ARCHIEPISCOPI (1)
DE CHOREPISCOPIIS, ET QUOMODO DEBEANT
INVARIABLES SERVARE ORDINES
IN ECCLESIA.

Capitula LV.

1. Superius dictum est a nobis, quod sanctis, piis, ac virtute praestantibus viris tradere honorem ordinis huius ministerii oporteat; quorum mens munda sit a cupiditate pecuniae, et manus a foenoribus; qui eruditi sint, et Deum timentes; istis, inquam, qui idonei sint ad alios quoque erudiendos, tradere oportet ecclesias, ut eas assidua cura illustres reddant, moribus Deo placentibus praeditas, timentes

Deum, piis, ac obediens omnibus bonis exhortationibus.

2. Et templa orationis, in quibus erectum est sanctum et Deum continens altare, supra quod vivificans, ac omne nefas eluens sacramentum corporis, et sanguinis Servatoris nostri, ac Domini perficitur, pro facultatibus decenter ornata teneant, continua ablutione, et oblatione tharis; et circummunita sint parietibus, ibidemque et locum baptisterii diligant per singulos pagos, uti mos est; ac ibi baptismi lavacrum faciant, quod regenerans nos ex Spiritu sancto, iterum efficit filios lucis; quamobrem magno honore ac veneratione illud prosequi debemus.

3. Ordo autem officii divini sine ulla intermissione die nocturne celebretur, iuxta exemplum metropolitanorum archiepiscoporum; nam non omnibus licet, neque ius est ordines divini officii, vel caerimonias permutandi, vel novitates introducendi, sed perpetuo in ipsis permanere debent.

4. Chorepiscopos igitur inspectores oportet hanc normam per omnes ecclesias docere, et illos, qui neglexerint, vel ordini non obtemperaverint, coram omnibus arguere, et increpare, ut ceteri timore percellantur.

5. Etiam oportet ac decet, chorepiscopos singulis annis, cum synodus solvitur, iuxta canonicas constitutiones, circumire ecclesias sibi creditas, et examinare mores, ac ministeria, et officia divina, et videre quomodo negotium fidei, morumque se habeat; oportet etiam rationem respondere a presbyteris, et diaconis circa tempora praedicationis et orationis; a baptizantibus autem quomodo se in baptizando gerant; ab oblatoribus tremendi sacrificii, an cunctas caerimonias adhibeant, ut omnis diligenter, sponte, reverenter, ac firmiter teneant. Et si quis horum traditionum observationem neglexisse inventus fuerit, acriter puniatur, quicumque ipse sit, et ordine suo privetur, donec episcopus ipsius reconcilietur cum eo.

(1) Idem est patriarcha qui supra.

6. In his vero ministeriis non solum presbyteri ac diaconi, sed clerici quoque perseverare debent, quorum si quis piger, vel negligens inventus fuerit, eandem poenam subeat. Indoctos vero, et leicos omnino extrudere debemus, neque eos ad participationem admittere fructuum, vel oblationum, quas populus tribuit domo Dei, usque dum vel ipsi, vel eorum filii erudiantur, et dignos se reddant.

7. Pari modo oportet ebriosos, et rixantes segregare, donec ad poenitentiam, et rectitudinem deveniant, iuxta mentem praepositi.

8. Sponsi autem, et bigami usque ad tertiam generationem, iuxta canones, amoveantur ab ordine, et a fructibus ecclesiae, ut pius, sanctus, et immaculatus sit ordo ministrorum Dei, idemque sit ornatus vera fide, et bonis operibus, atque desiderabilis, et pretiosus apud omnes, cuiusmodi esse oportet ministros Dei. Nam si levitarum gens tale mandatum accepit ministerii tantummodo gratia, quanto magis nostrum novae legis ministerium erit diligentia dignum, iuxta Pauli testimonium?

9. Haec omnia tandem chorepiscopus inspector cum timore ac tremore praecipit, et illos, qui idonei sunt, et integerrimis imbuti moribus, officio et honore dignos reddat; inutiles vero poenis afficiat, praesertim litterarum osiores: qui enim renuit discere, iuxta illud, quod scriptum est, in malum incidit.

10. Quamobrem necesse est continuo scholas ornatas constituere in monasteriis, et in aliis locis decentibus, ubi clerici illuminati luminis mandatorum Dei, ceteros homines illuminant. Si enim clerus, qui caput est ecclesiae, praeleuat bonis exemplis, atque obsecrantissimas, ac integerrimas, ita erit et populus. Nam si quis ex populo in via virtutis aliquid negligens inventus fuerit, facilius erit ad rectam acmitam illum inducere. De hac etiam re non minorem esse convenit sollicitudinem chorepiscopi, ideoque debet visitare, et vigilare super mores populi, et pro opportunitate ei ieiunia, ac orationes

indicare, laetitia populum afficere, per doctrinam sacram scripturarum peccatores luerari, eosque docere exercitium, et observationem inamsecutae fidei, et admonere ut caveant, et devitent schismata, et opera incestuosa. Nam animus episcopi, cum hoc ministerium ipsis (chorepiscopis) tradebat, hic erat, ut, iis adiuvantibus, magnifice quidem cunctis ecclesiae rebus provideret, iuxta exemplum magni prophetae Moysis, qui constituit praefectos, ut examinarent, et iudicarent populum, quicquid autem maioris momenti fuisset, ad se referrent. Si vero ipse praecaveat, et iuxta propheticum oraculum annuntiaverit populo terrae, quod ecce gladius venit; hic autem converti ad Deum neglexerit; ipse quidem in iniquitate sua morietur, sacerdos autem animam suam liberabit.

11. Contra si turpibus lucris inserviet, et avarae proventibus tantum studeat, omni laudique auri et argenti cupiditate distractus, canonicae leges negligat et obliviscatur, quas adamussum, ac inviolabiliter exercere oportebat; et omnino deserat curam ac conservationem doctrinarum, tunc superveniens gladius disperdet cuiusmodi homines, qui tamquam rei audient sententiam Domini iudicantis "sanguinem autem eorum de manu eius requiram." Quamobrem admonet apostolos ut vigilemus, et sobrii simus. "Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere populum Dei, quem acquisivit sanguine suo." Inde remunerationem operis subiungit, dicens, "ut cum apparuerit princeps pastorum, percipiant immarcescibilem gloriae coronam." Declinamus igitur nos omnes, et fugiamus malum, ac innocentiam colamus, vitamque nostram iuxta Dei voluntatem docamus, quo nobismetipsis, et aliis multis esse possumus saluti, atque firma auctori fiducia dicere: ecce ego, et pueri mei, quos dedit mihi Deus. Per gratiam, et humanitatem Domini nostri, ac Salvatoris Iesu Christi.

12. Ordo presbyterorum erga laicos, ac

eorundem laicorum obedientia, et rectus ordo erga presbyteros.

SERMO PRIMUS.

Dilectissimis fratribus presbyteris, et monachis notum sit, quod multis in locis laici coram nobis quasi sunt, dicentes: sacerdotes negligenter ecclesiae ministeria obire, ordinem divini officii, orationis, curam populi, et cetera necessaria, praesertim doctrinarum studia, negligere. Item dicunt laici, ipsos sacerdotes esse ignorantem, ac filios suos ad scholam non mittere, qui propter ignorantiam digni sacerdotio non fiunt; quod nobis iniuriae, et dolori est, atque his propter illos careamus; scientia atque et consolatione sacrarum litterarum omnino expertes sumus.

De hoc, quod ab ipsis audivimus, nos ipsi certiores facti sumus, ac maximum maerorem animo nostro contraximus: nam multis in locis neminem invenimus sacerdotio dignum, et ob eorum ignorantiam populum vidimus inscitiae tenebris involutum: nos autem ea re perturbati ipsos ad presbyteratum admittere non posuimus: repulimus igitur illos, et sortem eorum viris optimis, ac doctis tradidimus. Nam si vos, iuxta nostrum quotidianum ad vos mandatum, quod per litteras ac verba coram universo ecclesiae ordine tradidimus vobis, obtemperavissetis, ut oportebat, et si tales populi adversus vos querelae ad nos usque non pervenisissent, et vos ipsos tot defectibus obnoxios non vidissemus, et nunc tot molestiis, ac poenitentia non afficeremur, atque provocatis et oblationes ecclesiae, quas a populo accipiebatis, vobis concessissemus. Nam idem ipse gradus vester ad scientiam intendit, ut optime rebus ecclesiae consulatis, et populum omni spirituali timore, ut recte, ac obedienter agat, admonestis.

13. Tollite igitur aliquando a vobis huiusmodi vituperationes; filios vestros ad scholam mittite, ut ibi erudiantur. Scitote quidem, quod nisi caecitas oculorum dehonestatio est corporis, ita pariter in-

scientia animi, maximo presbyterorum, est abominatio apud Deum. Audite prophetam. Vosmetipsos vere exemplum praebete populo, omni cum gravitate ac diligentia orationibus et ieiuniis vacate, numquam vero ab his desinite.

14. Activo tempore archipresbyter in ecclesia perseveret, ceteri vero sedales per hebdomadas mutuo adsistant, ut officia dici et noctis non omitantur; nam in his situm est munus animarum curae, et honor.

15. Sacramentum baptismi omni cum veneratione administrandum est. Mulieres non audeant consistere apud presbyterum baptizantem, nisi aliquae ausse sunt, sed in suis sedibus maneant orationibus vacantes.

16. Diaconi vero non audeant umquam baptizare: quod si hoc fecerint, de ordine suo deponantur, et poenam criminis luant; nam diaconus non est sacerdos, sed sacerdotis minister.

17. Totius populi oblationes domum archipresbyteri deferantur; nemo autem ex presbyteris, vel eorum sodalibus, oblationes domos suas deferre audeat: si quis vero hoc fecisse inventus fuerit, sive sacerdotes ipsi sint, sive seniores, puniantur: sciant etiam nos fore remuneratores eorum, si mandatis obtemperaverint.

18. Archipresbyter propter diuturnam suam in ecclesia moram ac ministerium, si castellum amplum fuerit, duas domos ultra, quam habent collegae eius, habeat.

19. Singulis annis ex omnibus locis nostrae iradiationis presbyteri post sanctum pascha omnino ad nos deferant oleum catechumenorum, ut a nobis accipiant oleum benedictum. Nequaquam autem quis domi suae per se benedicat, uti aliqui ignoranter consueverunt; ius enim olei benedicendi non est presbyteris, sed est id episcoporum manus.

20. Audivimus insuper presbyteros ecclesiae suppellectilem, praesertim velum, nuptiis ad thalamum sponсорum tegendum, et calicem ad vinum sumendum, laicis commodare. Ob huiusmodi execrandum,

ac nefandum faciens talem presbyterum oportet a gradu suo penitus extrudere, ut nihil huiusmodi quisquam posthac audeat facere. Si igitur aliquis hoc fecisse inventus fuerit, de sacerdotio sine ulla quacumque reus deponatur.

21. Presbyteri non audeant laicorum domi paedagogiam exercere, vel aliis administrationibus vacare; his enim rebus molestia, et iniuria affecerunt coheredes nostros: si vero aliquis hoc facere ausus fuerit, de gradu suo deponatur, et ius in populum non habeat, neque ad beneficia ecclesiae: collegae autem eius non audeant cum illo communicare, et laici talem hominem presbyterum existimare.

22. Presbyteri indocti non audeant populo praeesse: bigami vero cum laicis sint omnino segregati ab ecclesiasticis hominibus, et ab ecclesiae fructibus, quia corporis amatores fuerunt.

23. Detestabilis mos inter sacerdotes, et eorum uxores viguit, ut sepeliri se in ecclesiis eurent. In posterum nemo audeat id facere; sed in coemeterio laicorum extra ecclesiam, sint etiam sepulchra sacerdotum, ut loco sancto omnis veneratio habebatur.

24. Presbyteri extra ecclesiam non debeant eucharistiam ad laicorum domos deferre, ibique illis sacrum penem impertiri, excepto infirmitatis casu.

25. Docete populum vitare omne malum, ingluviem nempe, ebrietatem, dissidia; iniurias pauperibus, et proximis suis non facere; non rixari, non percutere, non male velle: abominari adulteros, fures, fornicarios, latrones: omnino cum istis non communicare, neque eos hospitio exipere, ne ipsi quoque similes eorum perditionis filii evadant. Docent liberos suos timorem, et mandata Dei, ut tali doctrina inbuti optimam spem animarum suarum operentur, impetrantes a Deo omnem corporalem quoque valetudinem.

26. Praecipite populo, pueris feminas non desponsare, neque adultis, priusquam invicem inter se videant, et consentiant. Vos autem, presbyteri, infantium nuptiis

numquam benedicite, donec ad aptam aetatem pertingant: adultorum vero, qui se invicem non viderint, et coeuserint, nuptiis non audeatis benedicere, priusquam eos examinatis interrogantes ipsos; ne forte vi parentum invitati in id consenserint: talibus ergo imptiis non audeatis adistere: nam ex huiusmodi perversitate tot mala in mundo exorta sunt, quae spiritum atque corpus pessum dederunt.

27. Si vero presbyterum contra mandatum nostrum talibus nuptiis benedixisse cognoverimus; sciatis quod presbyter iste poenam maleficii sui referet; nec ipsi quidem parentes poenam effugient.

28. Presbyteri unanimitur celebrent officia divina, et missam agapae. Nemo presbyterorum audeat sine evangelii lectione missam offerre. Si quis ante missam cibum sumpsisse inventus fuerit, non audeat ad panem missae accedere, et a collegis suis segregetur.

29. Ita pariter et principes, qui ad agapas sunt vocati, oportet divino officio, et missae communicare. Autem missam non audeant in domibus suis cibum, vel potum sumere; si autem aliquis prius domi cibum, vel potum sumpsisse inventus fuerit, non audeat ire ad panem missae, ne sibi damnationem operetur, ac ignominia sanctum festum afficiat; haec enim luxuria est. Si quis ausit id facere, archipresbyteri eiciant eum foras, nam odio habet ecclesia hanc impietatem.

30. Laici consueverunt ignoranter peccare dividentes inter se cum presbyteris pellem et adipem oblationis, quas res praetextu monasteriorum (invandorum) domos suas deferunt. Posthuc nemo audeat id facere: si autem aliquis distribuere vellet, presbyter oblationem non offerat, ne communicet peccatis eorum; nam pars illa non est apta illis, qui oblationem faciunt.

31. Laici omni cura et sollicitudine, iuxta maiorum constitutiones tribuant ecclesiae fructus, et oblationes cunctas voti, paschatis, agapae, et aliarum solemnitarum; non denegent huiusmodi oblationes, quae propter salutem animarum

et corporum sunt, ne hac utilitate privent animas viventium. Si vero aliquis ob animi perversitatem a parochia suo alienatus extra ecclesiam suam apud monasteria, vel eremos fructus et oblationes suas deposuerit, ipse quidem et acceptores earum priventur benedictione collegarum una cum familia sua, quoad eos poeniteat, et multam ab ecclesia patiantur; namque eo crimine facti sunt praevaricatores, et Deo adversarii.

32. In funeribus vetantur convivia, et vini potio: nemo super mortuos planetum (mercenarium) faciat: nam cuncti huiusmodi actus diabolici sunt. Sin autem aliquis inventus fuerit, qui obedientiam non praestiterit, poenitentiam ad ianuam sanctae ecclesiae subeat.

33. Presbyteri nanquidem dent operam delinquentes ab ecclesia expellendo: in his vero agendis sibi invicem superbia ac perversitas non contradicant, neque contemnant, sed pax sit inter vos semper, dilectissimi cooperatores.

34. Admoneo et vos omnes, pii monachi, quoniam mundi consortio renuntiastis, ac Domino divinisque rebus vacatis, admoneo vos, inquam, ut nomen vestrum professioni conveniat: pietatem officiosam colite, angelicos mores vigilanter sectamini, hospitalitati charitativae fraternae indulgete.

EIVSDEM ORATIONIS

QUOMODO CONSTITUTUS SIT ORDO CLERICI.

SERMO SECUNDUS.

35. Quoniam quidem multi ignorantia abrepti aliud quidem ecclesiam, aliud autem monasterium existimarunt, et insipientibus verbis conati sunt rixas, ac schismata in unitatem fidei inducere: nos equidem, ne Christi fideles ultro decipiantur, imaginem verae ecclesiae exponendam iudeamus ex divinis scripturis: hi enim obliiti sunt effatum (Pauli) dicentis "unus

De minus, una fides, unum baptisma, quae dum aliquis dividit, fidem dividere videtur. Euiusmodi divinum effatum dum ecclesia nobis indicat, non intelligit illam coactam ex lapidibus, et lignis, sed coetum hominum fide aedificatum supra firmam petram. Vera ergo illa fides, est ecclesia, quae colligit nos, et aedificat in unam unitatem scientiae filii Dei. Idem ipse enim vivificans (Christus) nos docet cum ait Petro: tu es petra, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalent adversus te. Quid igitur intelligendum nobis est dum petram audivimus vocari Petrum (1)? Nam qualis aliquam petram? Absit. Sed hominem rationalem, apostolici chori principem. Ipse vero, quia in eo aeterna fide Christum filium Dei confensus est, beatitudinem acquisivit, ac petra vocatus est. Ergo qui super eum aedificati sunt, non quidem petrae insensiles sunt, sed homines eiusdem fidei participes. Scripturae etiam crebro pro rei necessitate Dominum nostrum Servatorem hoc nomine appellant. Ecce autem beatus Paulus denotat nobis nomen ecclesiae, cum dicit: et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, et cetera quae sequuntur. Videmus hanc concordiam, ac maiestatem ecclesiae, nempe sanctae et immaculae fidei? Cuins apostoli, prophetae, et doctores sunt nauceri, qui quidem habent ducem Deum verbum incarnatum; et hanc vere constitemur dicentes ecclesiam matrem Christifidelium. Ecclesia enim, navis inat, cunctos homines sine suo continere, atque a stridentibus multiformiter periculis tutos protinus reddere potest, dummodo immaculatam conservent fidem illam, in qua aedificati sunt. Rationalis ac intelligibilis ecclesia nititur fundamentis apostolorum et prophetarum. Hanc ecclesiam beatus Paulus monet Timotheum consulere, vocans eam columnam, et fir-

(1) Notemus armeniacae ecclesiae sententiam, et evangelicè dicti magis germanum interpretationem; secus ac graeci nonnulli auctores opinati sunt, nempe petram intelligendam esse ecclesiam.

mamentum veritatis; in ea enim, inquit, manifestatur pietatis sacramentum; et revera quidem nunquam possunt inanitates et irrationabiles creaturæ manifestare pietatis sacramentum, ac tantum ecclesia rationalis. Hæc de causa et regis psalmista vociferatur: "Isus eius in ecclesia sanctorum." Idem etiam propheta Samuel, qui fidelis vocatus est, docuit quando præcepit Sauli: "cum abieris a me, obvium habebis gregem prophetarum prophetantium. Insuper," "et congregatus est populus, quasi vir unus de Dan usque Bersabee." Et cunctus (ecclesia) prophetarum vaticinantium, et Samuel sedens inter eos. Et benedixit Salomon universæ ecclesiae. Pervenit autem sermo ad aures ecclesiae. Et ecclesie quidem confirmabantur fide. Et audisti hæc præcepta de medio ignis in die ecclesiae. Et audisti verba illius de medio ignis, quando concio populi congregata est. Et fecit Moyses prophetarum dux, ut Domini impetraverat dicens, et congregabis omnem coetum Israel ad ostium tabernaculi Dei. Intelligisne, quod non tabernaculum, in quo erat arca testamenti, neque alterum tabernaculum, quod sancta sanctorum dicitur, ecclesiae nomine appellat, sed potius fidelem populum? Quamohrem et apostolus Paulus præstantissime ac mirifice, inauditisque verbis utitur, ubi docet ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt non in terris, sed in caelis, quorum nomina scripta sunt in libro vite. Vides nunc verum ecclesie fundamentum? Hoc sensu et Christus apostolos ad gaudium hortatur dicens: "gandete, quod nomina vestra scripta sunt in libro vite eternæ." Ipse quidem Christus coepit ædificare in terra (ecclesiam) quæ transitura est, ac finem ædificio utiliter in altitudine caelorum posuit: hoc autem est sacramentum ecclesiae. Hanc edocti sumus vocare catholicam, apostolicam ecclesiam, nam in universo orbe terrarum degentes Christi fideles apostolica ecclesia vocantur vi illius dominici effati ad apostolos: "ecce ego mitto in mundum universum do-

"ete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: docentes eos omnia quaecumque mandavi vobis."

36. Quamquam igitur nonnulla, quæ in divinis scripturis copiose quidem inveniuntur, exempla ad sanctam ecclesiam demonsttrandam breviter hic reulerimus, satis tamen arbitramur, manifeste apparere indissolubilem unitatem, quæ aliqui insaniam asæ, ac inconsiderate scindere voluerunt, rixasque in ea excitare. Nam a vero Christi grege, quæ ecclesia Dei est, ipsi tantummodo separati ac divisi sunt, qui ad schismata ruunt, et peccati ministri sunt: peccata enim separant, et alienant a Deo. Cum vero hoc diximus, summam ecclesie unitatem palam fecimus, et ostendimus quid sit ecclesia: verumtamen nunquam docere voluimus ædificium (materialis templi) esse contemnendum. Immo potius honoranda sunt loca illa, quæ synagoge dicuntur; nam in eis congregantur presbyteri, clerici, et ministri Dei ad orationes, et preces fundendas, ideoque vocantur etiam oratoria, atque sanctuaria? in eis erectum quoque est dominicale altare, super quod panem et vinum offerimus, quæ exhibent vivificans corpus, cum sanguine Christi, quod continuo inconsummabiliter distribuitur nobis in remissionem peccatorum: in iisdem insuper erectus est baptismi fons, quo illuminati regeneratione Spiritus sancti signamur in spem vite eternæ; et quotidie illuc convocati audimus psalmodias, et oracula præceptorum Dei: quia autem semper ibi congregamur, nobisque est illic refugium, et quia hæc omnia supra relata in ea peragimus, mos fuit nominare ecclesiam improprie, non vero, proprie dictam. Ita etiam multa templa sunt sub nomine alicuius (sancti), cuius ex nomine templum illud appellamus utique. sed non intelligimus ipsam hominem esse templum. Sub cuiuscumque nomine igitur erecta sint ipsa, idem est honor singulorum, nam idem sacramentum in eis conficitur; et altare, et missa (sacrificium) ubique dominicalia vocan-

tur, diebus tantum cuiusque festis distinguuntur inter se: nam singulis in locis mos est ordiem festorum celebrandi.

37. Sed ut unde orta est, eodem revertatur oratio nostra, operis pretium putamus etiam dicere, quomodo, vel quibus de causis monasteria erecta fuerint. Monasteria haec aedificare non tantum nostra Armeniorum gens adgressa est, verum etiam Graeci, Romani, Syri, et omnes ceterae nationes christianae, quem usum beatissimus summus Christi martyr S. Gregorius in Armeniam, largiente ei Spiritu sancto dispensationis utilitatem, introduxit. Nam monasteria magne utilitati sunt, et columna firmitatis ac veritatis clericorum. Etenim pascunt eos, et efficiunt ut sedulo incumbant ad exercitia spiritualia, et in eis refugiant; quapropter omnes sacerdotes, et laici sine ulla mora, honore, ac veneratione prosequantur oportet doctores (ita vocantur, qui in monasteriis degunt) et ceteros ministros monasterii, utpote qui voluntarie hospitium praebent eo intrinsecus, ideoque valde opportune hospitium vocatum est, ("nam apud Armenos vox *vank* denotat domum, habitationem, diversorium, hospitium, et frequenter ac proprie monasterium,") ut hilariter pateat cuiusque necesse fuerit. Et non tantum haec utilitati sunt alienigenis, veram etiam castello, in quo erecta sunt. Monachorum enim officium est blande ac leniter loquendo infirmos admonere, lugescentes consolari; nam sacerdotes, qui matrimoniali vinculo devincti sunt, saepe agriculturae vacant, et solliciti sunt, quomodo placeant uxoribus suis, iuxta apostolicam veram sententiam. At ii, qui in monasteriis habitant, candida virginitate effulgent, sobrie vivunt, quotidie cum vicio, quod natura vehementer incendit, confligunt; et omni diligentia officium divinum et cetera ministeria exsequuntur, petentes a Deo diu nocturne summa vigilia concordiam ac pacem toti mundo, prosperitatem ac valetudinem castello illi, in quo ipsi degunt; quapropter a potestate prin-

cipum immunes vectigalium limites, ac praedia acquisiverunt: summum denique honorem clero sanctae ecclesiae conciliant.

38. Erubescant igitur qui insipientia ac impudentia sua ausi sunt aliam quidem esse dicere ecclesiam, aliud autem monasterium; nam clare apparet indivisibilis unio membrorum ecclesiae Christifidelium, quia alter alterius membra sumas in aedificio fidei per charitatem Dei. Idem sentiendum est etiam de synagogis, et sacellis, quae antiquitus ecclesiae vocare mos fuit, quae quamvis multa sunt numero per castralla, et per civitates, tamen multa non sunt in multis distributa; nam nunc idemque in singulis perficitur sacramentum: respectu autem sacramenti, non dicitur aliud eorum magnum, vel aliud parvum, sed respectu ordinis potestatis, seu iurisdictionis. Has igitur sententias oportet omni cura tueri, et in eis perpetuo permanere. Nemo enim has constitutiones humani ingenii verba existimet, quas nos ex divinis scripturis acceptis huc dilacide attulimus. Itaque qui resistunt, non hominis sed Dei ordinationi resistunt: ipsi autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

39. Interea oportet constitutionem modo notam facere, ac definire quomodo, vel quae dona (a fidelibus oblata) distribuenda sint monasteriis, quae item sacerdotibus uxorem habentibus.

Vota (seu oblata), quae fiunt (a fidelibus) per ieiunia in festo S. Iohannis Baptistae martyris, quod primo indicit apostolus et Christi martyr et pater regenerationis totius Armeniae S. Gregorius; et reliqua item vota, quae a fidelibus donantur in hebdomadis abstinentiae a carnibus, et in ieiuniis; haec, inquam, monasteriis tribuantur, ut qui in eis habitant voto Deo oblatis homines, per beneficium voti sibi alimenta adquirant.

Oblationes, quae fiunt in festo omnium martyrum, et oblatio *madagh* (1) quae fit in feria transfigurationis Domini; nec non

(1) Mos Armeniorum fuit in paschatis aliisque diebus festis, nec non in funeribus, iuxta ri-

et fructus omnium frugum populus pagania tribuant sacerdotibus uxorem habentibus, de primitiis utique omnium frugum tribuant, de optimis nempe et bonis: sic enim redundabant arcae frumenti vestri, et torcularia vini, et olci vestri: caveant sane ne instar Cain de pessimis frugum tribuant, ut eiusdem criminis rei fiant.

Vota vel oblationes (fidelium) quas recipiuntur in festo ss. Epiphaniae et in quadragesima eiusdem, die purificationis B. V. Mariae, die solutionis ieiunii praecedentis, in diebus festis sanctorum, quorum nomina in sabbatis quadragesimae celebrantur; die Lazari; feria quinta maguae hebdomadae, qua die vivificans (Christus) tradidit discipulis suis mysteria novae legis; die paschatis; feria secunda paschatis; die ascensionis Domini ad caelos; die assumptionis sanctae Deiparae, desinente mense duodecimo (Armeniorum, qui iulio et augusto Romanorum mensibus respondet) in his omnibus festis incessanter monasteriis tribuantur, ut ministris loci et hospitibus alimenta suppeditare possint; nam sacerdotibus etiam coniugatis, eoenobitis, et cunctis ecclesiae clericis numquam licet in urbe diversari, sed in monasteriis hospitari debent, excepto casu, quo monasteria non sint.

Opes alicuius patrisfamiliae defuncti, a tabula et ab escamno, usque ad ollam et cochleare, et cuncta vestimenta eius, quibus inducatur, calceamenta, et singulum, et lectus, monasteriis tribuantur, ut hospites illis fruantur suppellectilibus, et in lecto sanorum carpant, et benedicant eis.

40. Quando agapas dividuas faciunt, dimidiam partem pellis, et duas partes adipis monasteriis tribuant; sacerdotibus vero uxorem habentibus tribuant totam pecoris pellem, et caudam, artus, et adipem, et ventriculum, ut manducant ipsi et fratres eorum, qui apud eos hospio ex-

ciuntur. Item tribuant eis ceteras communes oblationes, ut manducent ministri pauperes, et fratres christifideles cum omni pietate; et de prandio, quod in iisdem festis datur, omnes ministri participent; parique modo et prandium paucitutum, quod diebus quadragesimae faciunt, commuiter sumant.

41. Oblationes vero de primitiis, quae ad monasteria pertinent, si eremas prope castellum sit, illuc deferant; secus sacerdotibus uxorem habentibus dent; nemini enim convenit Domini proventus domi suae detinere.

42. Insuper tribuant sacerdotibus uxorem habentibus oblationes, quas recipiunt in feria sabbati magni, diebus sancti paschatis, feria secunda; et tertia, et reliquis diebus dominicis post pascha; die pentecostes, assumptionis sanctae Deiparae, et transfigurationis Domini, quibus diebus fructus omnium frugum pagania tribuant sacerdotibus, exceptis tamen iis, quae ad *madagh* pertineant, quod fit in fine quadragesimae, et in festis apostolorum, exceptis quoque agapis dividuis, quorum dimidia pars pellis, et binae partes adipis monasteriis tribuendae sunt propter cultum et ob cereos incendendos; et quae de pecore fiunt, cuius cauda una eum testiculo, et adest, ventriculus, pelles et vestis tantummodo tribuenda est.

Oblationes, quae fiunt in exequiis matronarum, diebus caraisprivii, die palmarum etc. etiam oblationes, quas, dum quispiam festum aliquod celebrat in honorem apostolorum, et prophetarum, facit, communes sint: ut sic ordo ministrorum (ecclesiae) incolumis, et sine ulla discrepantia permaneat; animadvertere enim unusquisque debet, quodnam ministerium traditum sibi sit: nam oportet ipsos honestos esse, et doctrinae amatores: nunquam vero licet eis verbo contendere, sed omnino amabiles sint, et vigilantes, ut idonei sint ad corripiendum inquietos, et infirmos

tum, quem ipsi a Iusto Hierosolymorum episcopo institutum putant, agnos vel vitulos benedictos distribuendi; quae res ab ipso vocabulo *madagh* significatur quod sonat *tener*; animalia enim tenera vel tempestive nata offerbantur.

in fide ad veram fidem perducere. Hoc enim est munus doctoris, et animarum pastoris.

43. Hæ constitutiones canonum exaratae fuere iussu beati Isaaci magni patriarchae totius Armeniæ, quas ipse a summo Christi martyre S. Gregorio accepit, quæ nunc primum e graeco in haicænum idioma translatae fuerunt (1). Quare si quis hos canones minime admiserit, vel eos interpolare voluerit, non habeat partem et sortem hereditatis in regno Christi et Dei. Qui vero consenserit nobiscum et oltemperaverint, benedictionem a Domino accipiant, et participes fiant præmiorum, et perpetuae pacis, cum beato Gregorio, et patre nostro Isaaco, et eorum in orthodoxis sectatoribus, qui quidem in die magna et gloriosa coronandi sunt ab omnipotenti mano, inexplicabili ac perpetuo splendore in saecula saeculorum. Amen.

STUDENDI ISAACI ARMENIORUM CATHOLICI
QUOMODO EPISCOPI SANCTAE ECCLESIAE
DOMESTICORUM CURAM GERERE DEBEANT.

44. Episcopus quoniam pater omnium, et speculator constitutus est, debet sine ullo humano respectu gregi a Deo sibi commisso providere, ac aequaliter curam habere cleri a ecclesiae, et constituere per provincias, et per castella inspectores, et rectores sine ulla personarum acceptione, qui quidem vocantur chorepiscopi: nam viris piis, et zelum Domini habentibus, ac doctrina praeditis convenit hos honores conferre, qui idonei sint corrigere malos, ac bonos exhortari per oscula clarissima praeceptorum Dei.

45. Sacerdotes vero cum omni diligentia discant honore prosequi altare quo Deus continetur, super quod nimirum peragitur vivificans mysterium Salvatoris ac Domini nostri: atque salutare lavacrum baptismi honorent, cuius regeneratione renovamur in spem vocationis Dei. Nullus ergo (episcopus) tantum munus laicis, vel in-

doctis conferat, neque cognatis suis, rationem consanguinitatis habens ob suam erga hos charitatem; qua super re iam Salvator noster Dominus cautos nos reddiderat, dicens: quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei, nisi qui diligunt mandata Dei? Quod cum verbis dixerat, id perfecit exemplo suo nobis præcipiens. Nam Iacobus, Iudas, et Iohannes fratres eius vocabantur; Petrus autem, et tot alii discipuli, diuturno iam tempore, omni sollicitudine ei inserviebant in tribulatione, et in periculis; nihilominus neminem eorum vocavit vas electionis. De Paulo autem, qui seipsum blasphemum, persecutorem, et contumeliosum fuisse proficitur, dicit: vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel.

Videtisne, quod non est acceptio personarum apud Deum? Quamobrem si accipitis personam, peccabitis. Verumtamen episcopus, qui hac socia virtute non operatur, non potest esse discipulus Domini; sed valde alienus ab eo est. Et ne forte aliquis, ex iis qui mandatis Domini resistunt, nihilominus Dei se amantem et bonorum operum auctorem esse arbitretur, decrevit iam dicens: qui amat patrem, aut matrem, filium, aut filiam plusquam me, non est me dignus. Vos autem contra, tot mandatis resistentes, in præceps ruitis; ac cognatorum amore devincti, omnem eorum impenditis, ut eos, et familias eorum molles ac delicatas per divitiarum copiam reddatis; et oblitus essem peremptorii effati Domini in ipso evangelio dicentis: omnia plantatio, quam non plantavit pater meus caelestis, eradicabitur. Ecce quod tanto temporis spatio ac maximo labore fundare conamini, id ipsum vobis fit laqueus interitus in dimidio dierum vestrorum, innoxia illud effatum: qui festinat divitias cum iniquitate, in dimidio dierum suorum relinquet eas. Hoc dico, non quasi aliquem vestrum confundere velim, aut vulneribus aliquem in visceribus fodere; verumtamen

(1) Notabilis locus de origine horum canonum; quod tempore a graecis sumpti fuerint.

ut omnino satagatis talem nefandum usum ab ecclesia propellere: nam haec est radix omnium malorum, sacrilegae pudendae immanisque nequitiae; quaspropter ira Dei venit.

46. Superius diximus, episcopum patrem esse; ideoque is debet curam gerere domesticorum ecclesiae suae, ac eos promovere ad ecclesiasticos honores, qui probi ac pii sunt, iisque tradere ministeria ecclesiae iuxta canones: 'quo facto, nefandae impietates ac schismata destruuntur, mores Deo acceptabiles, et pietas innumeris fructibus adornantur. Et si qui blaterantes istis constitutionibus resistunt, scilicet molles, qui amore suorum ardent, usurpant verba prophetae ubi dicitur: domesticos seminis tui ne despexeris: illud enim noluimus intelligere, scilicet vocabulo domesticorum, unitatem fidei denotare. Quamobrem ecclesiae praeco magna voce bene hoc explicans clamat. Quid autem dicit? Si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habentes, maxime autem ad domesticos fidei. En cura domesticorum. Si vero aliquis causam pietatis simulans, terreno flagranti sollicitoque amores propinquis suis favere velit, audiat insuper aliud quoque effatum, quod blande tamen admonet dicens: nesciat sinistra tua quid facit dextera tua. Ergo nemo diutius audeat imprudenter malam hanc pietatis causam simulare: nam gravius malum est impudens pertinacia, quam peccare: etenim et fratricida Cain, et Gese, qui insana avaritia tactus erat, non tam ob peccata puniti fuere, quam ob impudentem pertinaciam.

47. Omni igitur cautela conservetur inter nos haec canonica constitutio: nemo recedat a divinis hisce praeceptis, quibus ecclesiae refulgent, presbyteri exaltant, principes et populares laetitia afficiuntur, nos quoque ab alienigenis gratulatione, ac laudibus exornamur. Etenim oportet nos, uti scriptum est, testimonium habere ab illis, qui foris sunt, ac nomen Dei et doctrina blasphemetur,

sicuti iam propheta Iudaeos condemnans conquerebatur, scilicet quod nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. Si vero opera bona agamus, glorificabunt Patrem nostrum, qui in caelis est, dicentes: isti sunt semen benedictum a Deo, et laetitia laetabantur super Dominum. Episcopus enim, et doctores cuncti angelicorum marum atque aeternae vitae imaginem in se repraesentare debent, in quibus nec acceptatio personarum sit, nec munus iniustitiae, neque bonorum aestimatio, sed tantum prohibitas, ac observantia praeceptorum, quae efficiunt nos cives sanctorum, et domesticos Dei. Vos autem contra, cupiditate divitiarum alducti, ad munera convoluti, atque ita infestos homines, obrectatores, praevicarios, laicos, ac indoctos, idoneos ad opus ministerii ecclesiae putatis, et turbem magnam e cognatis vestris, qui vos sequuntur constituitis: et eiusmodi operibus carnes electorum comeditis, et ossa eorum confringitis, dicentes, manducemus, et bibamus, cras enim moriemur. Illic ergo si quis ex episcopis, vel rectoribus ecclesiae talis execrandae praevicationis reus inventus fuerit, de honore suo deponatur, et para eius cum hypocritis fiat: nam homo cum in honore esset, non intellexit: ut et ceteri timorem habeant; et munus huius ministerii ad gloriam, non autem ad damnationem, exerceatur.

48. Si vero aliquis ex principibus, vel coepiscopis nostris rationem huiusmodi bonum habeat, iudicetur coram Deo cum illis, qui personam acceperunt, morem habentibus Annae et Caiphae pontificum Deo repugnantium, et apostatarum, qui rei fuerunt, et quidem rei domini sanguinis, ideoque potnam sempiternam persolverunt. Nobis tamen haec praecepta sint norma ad vitam peregrinationis nostrae inculpabiliter ducentiam, ut per omnia Deo placentes, digni efficiamur promissis bonis, per gratiam et benignitatem Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre simul et cum Spiritu sancto gloria etc.

ETIUSDEM ISACI, QUOMODO EPISCOPI
THESAUROS ECCLESIAE CUSTODIRE DEBEANT,
VEL QUOMODO EOS ADMINISTRARE.

49. Templum orationis portus est omnibus, et locus supplicationis nostrae, quod apte ecclesiam vocare mos est; quae quidem sibi daem habet inspectorem episcopum, ut ipse officio ac efficaci animo rebus cunctis provideat, ac munera ministerii sui inconcussa tenent; quamvis et omnes Christifideles sanctam ecclesiam sibi perfugium habent: nam iustus, ac peccatoribus est portus, et locus spei salutis nostrae: ideoque unusque vota, oblationes, ac dona sua collecta illuc libenter deferre curat.

50. Principes donant pagos, et praedia, atque copiam auri et argenti; ceteri homines agrum, et armenta, et vestes pretiosas tribunt. Et hoc faciunt alii pro animarum suarum salute, alii autem pro dilectorum suorum, vel parentum defunctorum satisfactione; quibus actibus ornamentum, ac splendorem animabus atque corporibus praeparant: nam et recta exhortatione sermo Domini cunctos reddere famulos suos, ac praeceptorum suorum observatores curat, dicens: thesaurizate vobis thesauros in caelo, ubi neque aerugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non furantur. Et alibi: nunquam apparebis in conspectu meo vacuus. Non sunt in hoc mundo, inquit, tributa vestra, sed in culmine summo caelorum, in aeterno ac impavido thesauro posita.

51. Videsne quomodo Dei fiant bona? Nam ipse sua esse existimat tributa nostra, non autem alienius hominis. Inspector vero episcopus custos tantum est eorum rerum; ideoque magna cautela ac timore se gerere debet in administrandis hisce rebus. Si enim qui hominum depositum habent, vel aliquam rem sibi creditam, cura ac diligentia laborant, ut integram eis restituant; et si contigerit eis aliquam minimam rem consumere, chirographum faciunt, producant testes, ac iurandum, ne in negotiis suis gerendis

dolo aliquo, vel furto se obstringere videantur; quid causae adducat episcopum apud Deum, qui scrutator est cogitationum nostrarum, cui occultum nihil, sed omnia nuda et manifesta sunt coram oculis eius, nisi summa diligentia custodiat depositum, vel si in eos impendat, in quos non licet impendere? vel quando sese ornet vestimentis inanibus ac superfluis, vel ea bona largiatur cognatis suis, vel etiam iuxta principum more mimos alat, vel amicitiam cum feminis iungat, vel rationem habeat opulentorum ac divitum, easque tribuat (bona ecclesiae)? Hoc enim est perverse dissipare patrimonium regis, et ideo poenam mereri.

52. Quoniam autem apostolico honore dignus fuisti, oportet te etiam moribus eorum similem exhibere, uti liber actorum apostolorum testatur: dividebant singulis prout cuique opus erat. Nam thesaurus Dei, cuius tu speculator, ac dispensator constitutus es, datus est ad subsidium pauperum, et viduarum in tribulationibus earum, et ad alias quascunque huius mundi adversitates, quibus aliquando premuntur (fideles); ideoque nunquam licet in alias res impendere illud; nam pro animarum salute datae sunt haec opera. Unde si quis in res vanas eas impendat, cum sacrilegis damnatur in die iudicii, et honor eius auferatur ab eo. Nam si temporalium regum ministri, qui bona regalia inaniter profundunt, poena puniuntur, quanto magis qui inhoneste divina dissipant bona, poenam in hac et in futura vita laent? Item, si quis personarum acceptor sinat alios id facere, consentiens habebitur malis operibus eorum.

53. Tu autem, o docte fidelis, qui propter peccatorum tuorum remissionem vota tua, ac tributa offers, ut omnia peccatorum tuorum depellas (idem sentias etiam de ceteris multis) cur festinas relictum molestum onus denuo resumere? de quo propheta iam dixerat: sicut onus grave gravatae sunt super me. Sed utinam tuum tantum onus, et non aliorum etiam resumes? nam quanto magis ac-

cipere festinas, quam dare, tanto vehementius peccatorum tuorum onera auges: cum ab aliis quoque commissa tuis addis peccata. Leges non sinit proximi tui iumentum sub oneribus in via iacens despicere; dixit enim Dominus: sublevans sublevaris illud. Tu autem irreparabili ruina teipsum praecipitas, tu, qui si videres aliquem cecidisse, vel iecturam sibi iutulisse, misertus fortasse quidem esses; et te ipsum despicias? Sarrapis, negas pupillo, viduae, pauperi mercedes eorum; qui exaccraris idola, aedem sacram diripis. Tu ipse indica. Nonne, dum tributa tua ad domum Dei defers, onera peccatorum simul cum eis a te procul elicere credis? Nonne aeternam vitam adipisci hoc merito speras? Ergo contra, dum ea tributa iniuste tibi vladias, eorumdem peccatorum onera rursus tibi assumis, quae sempiternae poenae tibi causa sunt. Quid prodest tibi huiusmodi lucrum, quod animam tuam perdit, duroque detrimento afficit? neque enim postea permutationem pro anima tua invenire poteris. Audi divinas scripturas, et discas in simplicitate cordis, quibusnam liceat frui his bonis (ecclesiae). Qui, inquit, altari servant, de altari participant: deinde vero alimenta eorum manifestat, dicens: peccata populi mei comedunt; ideoque admonet (singulos) se comparare, dicens: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Videsne horum alimenterum virtutem? Nam et alibi etiam clarioribus quidem verbis eantum te reddit, cum timorem tibi conciliat dicens: subiaccete eis, ipsi enim vigilant pro animabus vestris, quippe qui vestri rationem reddituri sunt.

Cur igitur hoc grave onus suscipis, ac media in nocte duro detrimento te ipsum subicis? Anne, ut vino madens? de ceteris autem silicem sordidissimam crapulis quibus ventrem distendens, imparis vaporibus obrutus toto corpore decumbens, vomitum ructans, ululatumque in auras spargens, vocem quoque officii tui audire fastidis. Cur enim tecum de vigiliis ac societate loquar? Quae cum ita sint, tu qui

laboris particeps non fuisti, neque mercedem usurpare deberes, sed tuis rebus contentus vivere. Attamen tu haec omnia praedicta sperucus, pupillorum, viduarum, ac pauperum bona tibi vindicas, ipsosque tibi adversarios apud Deum facis: nam uti superius scriptum est, hi thesauri divini ad eorumdem pauperum substationem, ac subsidium dati fuere; do ipsis enim dictum est: pupillos, et viduas suscipit Dominus: et oculi eius in pauperes respiciunt: et clamabant ad me, et ego exaudiam eos.

54. Cur ergo hos adversus temet accusatores constituis? Cur te non pudet? Atqui, si in conspectu tuo frustulum panis haberes, id quidem tibi vindicare subverreris, ne tibi met dedecus conciliare; interim patrimonium diripis, conscientiae rationem nullam habens. Neque enim tibi persuasisti haec omnia mendicationis similia esse. Ipsi autem (pupilli, viduae, pauperes) lamentabilem effundunt vocem, cum suas tribulationes, durasque erumnas atque molestias enarrant, donec lingua eorum in eribus exsiccentur suis; et ob periculi gravitatem coguntur vulnera sua, ac corporis infirmitates cunctas patefacere; vexati quidem, et omnino afflicti, valde etiam frigore laborant. Quae quum ita se habeant, frustra ipsi segmentum aliquod, quo pudenda sua tegere possint, invenire sperant. Tu enim lepidis inanibusque sermonibus eorumdem diripis substantias, et calamitatibus eorum connives. Porro his (maleficiis) uxorem tuam viduam facere et filios tuos orbes commederis, ita ut ipsi stentes errantesque per iagnas iniquorum mendicaturi sint. Eia tandem aliquando memento verbi Domini Iesum, qui dixit: beatius est magis dare, quam accipere.

55. Ideo precor, et testificor coram Deo, et Iesum Cristo, qui iudicaturus est vivos et mortuos in revelatione, et in regno suo. Nemo deficiat in hac parte, quam praecipientes demonstravimus. Quae enim utilitas maior hac, vel quae potior laetitia inveniri possit? Quando enim episcopus iuxta Dei voluntatem ecclesiae providet, chorus mi-

nistrorum laudabili exhortatione commotus psalmodias suaviter canit, et ceteri etiam omnes simul convocati gratias agunt dominationi, quae omnia vincit; quando viduae, et pupilli diliguntur, pauperes iuvantur, egenae subsidia inveniunt; tunc huiusmodi rerum ordo sufficit ad misericordiae laudes pandendas; tunc caeli super terram fecundo rore ad augendum frumentum, oleum, vinum, et armenta per pascua virentia agri, fluunt: immo etiam atque etiam tueretur vitam principum, et regum in sempiterna pace, per gratiam et benignitatem Domini nostri et Salvatoris Iesu Christi, cui cum Patre simul et cum Spiritu sancto, gloria, dominatio, et honor nunc, et in sempiterna saecula Amen.

EUSEBIUS HSAICI

LISELLIUS TRANSDITIONIS

DE MINISTRIS SANCTAE ECCLESIAE,

ET DE FRUCTIBUS A POPULO DOMO DEI OBLATIS.

ARTICULUS UNICUS.

Cum sanctus Armeniorum illuminator Gregorius magnus regeneravit per lavacrum baptismi universam Armeniae gentem, et obtulit ad adoptionem filiorum Patris caelestis illuminatos per baptismum, quod in Patre, in Filio, et in Spiritu sancto confertur, tunc gaudio magno, et laetitia maxima laetabatur gens Armeniae Thorgomo (1) genita. Porro rex etiam Tirdates veram religionem amplexus, ac fide clarus, non pauca dona famulae suis propinquis conferebat, et permulta quidem impertiebat munera filiis sacerdotum idololatricae, dicens: hoc tempore centuplum accipietis, et bona, et praedia, et oblationes, et proventus ab ecclesia sancta, et in saeculo venturo vitam aeternam possidebitis, a diabolico idololatriae cultu liberati.

Illi autem respondentes dixerunt re-

gi, et magno Gregorio: Deus bonus, et amator hominum non desepit creaturas sanctarum manuum suarum, sed misericordia potius commotus in eas, ostendit nobis, per gratiam vestram, bonitatem suae infinitae potentiae, incomparabilem suam providentiam, atque misericordiam, quia non permisit nos in iniquitate nostra cum parentibus nostris perire; cuius nomen sanctificetur, et glorificetur in omnibus. Sed res necessariae, quae corpori conveniunt, quaedam in hac vita perseverare nobis licebit, cogunt nos iuxta cuiusque necessitatem, moderate curare nobismet cibum, vestimenta, et alia huiusmodi negotia: nos vero artem quamlibet, atque industriam ignoramus, ex quibus nobis, filiisque nostris alimenta capere possimus: cum enim daemionibus serviebamur, ex victimis, et ex frugibus, quae eis offerebantur, vivebamus; nunc vero nos latet quanam futuri sint proventus oblationum, unde vitam aeternam quaeramus simul cum domesticis nostris, atque glorificare sempiternum vivum immortalemque Deum.

Tunc beatus Gregorius respondit eis dicens: vos, filii mei, quos itarum generum per charitatem Christi, omni diligenter servite Domino vivo et vero, atque apem vestram in eo ponite toto corde vestro: quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextra Dei sedens: illam mansionem, et illud habitaculum, et illam vitam a Domino poscite; et haec omnia adiciuntur vobis, uti et scriptum est in sancto evangelio Domini Dei nostri. Deinceps vobis erant fructus sanctarum oblationum, quae templo Dei a populo offeruntur, loco profanarum victimarum, per quas communicabatis eorum daemionibus: nunc vero per sacrificia sancta, per primitias, et ceteras oblatas fruges cum angelis sanctis gratia Christi communicabit. Sint igitur vobis assignatae primitiae, et oblationes, quemadmodum olim magnus propheta Moyses, divino manda-

(1) Thorgomus Haici pater, a quo Hsaicini, id est Armenii, sunt progeniti. Samuel Anicenis in chronico a me edito part. I. cap. VII.

to recepto, imperaverat populo oblationes, et fruges, quas necessario leviticis sacerdotibus dono offerret, ne videlicet sacerdotes deficerent in ministeriis tabernaculi testamenti. Pari modo statuitur, atque definitur de oblationibus a populo ad sancta sanctorum deferendis, quod est altare purificationis; ut universae fruges areae et torcularis eius benedicantur, et arva eius abunde producant fructiferas arbores, iuxta prophetiae effatum: honora Dominum de iustis tuis laboribus, ut impleantur cellaria tua saturitate frumenti, et vino torcularia tua semper redundant. Et uti levitae, qui quamvis decimas accipiebant ab omni laeael, tamen et ipsi ex omnibus decimas sacerdotibus solvebant; nam redemptionem primogenitorum tribuere iubet lex omnibus in sanctificationem Domini; pari modo et vos accipietis ab omni populo alimentum vestrum: nam ex victimis, quas offert populus habebitis pellem, et armum dextrum, testiculum, adipem, caudam, pectusculum, et pinnam iecoris, renes, aliquam ex costis partem, simul cum adipe et cruribus, linguam, aurem dextram, et labia cum naribus, et oculum dextrum et omnes arcanas partes. Ex areis autem, et torcularibus, et ex reliquis frugibus, unusquisque de populo tribuat vobis decimas, ut fruges eorum parae sint, et redundant. Vos quoque ad commemorationem salutis vestrae dona ferte ad altare Dei, ex quo primum digni finis accipere immaculatum atque incorruptibile corpus filii Dei Salvatoris nostri; quemadmodum levitico sacerdotio olim per Moysen a Domino mandatum erat. Drachmam unam ergo tribuat altari Dei per singulas domos vestras: oblationes autem vestrae, et primitiae bestiae redemptionis deferantur ad domum principis sacerdotum episcopi; quomodo enim accipitis a populo spirituales proventus, ita etiam et vos oportet spiritualia tributa dare episcopis, qui vocantur inspectores, qui quidem nunquam ausint fraudare de

eis, sed tribuent cuicumque tribuendum est.

Haec statuta sunt a sancto Gregorio, quae nos confirmamus; atque ut inviolatae eiusdem sancti traditiones serventur, Christifidelibus eunctis mandamus.

Populus igitur omnes fructus, et primitias cum hilaritate animi presbyteris impertitur, ut oblationes eius coram Deo acceptabiles eveniant. Pari modo et sacerdotes cuncta praedicta tributa sine ulla mora ad episcopos afferant, neve pigrescant in eis tradendis, neque nitantur usurpare depositum eorum, qui ad sortem (Domini) vocati sunt, ne causa turpis lucri una cum praevicatoribus condemnentur. Indocti, uti mos invaluit, non admittantur ad horum proventuum fructus fruendos; sed qui ad doctrinam incumbunt, ac manere sacerdotali digni efficiuntur, ipsi fructus accipiant. Clerici etiam lectores, qui cum omni sanctitate, ac probitate vitam ducunt, parte sua non priventur: tamen bigami, qui omnino corporis voluptatibus inserviant, non habeant partem de fructibus sanctuarii.

Uxores vero presbyterorum, quae viduae sunt, quaeque honeste, et sancte vixerunt, dignae habeantur parte, quae eis convenit pro quantitate proventus altaris, et oblationis. Et omnes ii, qui participant de fructibus, ac proventibus sanctae ecclesiae, non habeant potestatem aliquid fraudandi, ac sibi vindicandi ex Domini redditibus, qui ipsis tribuantur, verum charitate commoti dent eos primariis sacerdotibus, et benedictionem ab eis accipiant, ut sic ordo ecclesiae firmus ac inviolabilis maneat, et Deus glorificetur in omnibus nunc, et semper, et in saecula saeculorum.

CANONES SYRODI ARMENIORUM.

Capitula XX.

1. De episcopo, qui in actibus turpibus deprehenditur.

2. De presbytero in iisdem actibus deprehensio.
3. De adulterio.
4. De muliere a viro suo recedente.
5. De concubinaria.
6. De iis, qui uxorem suam dimittunt.
7. De maleficiis.
8. De iis, qui uxorem sterilem dimittunt.
9. De iis, qui ariolos consulunt.
10. De iis, qui divinant, sed non maleficiunt.
11. De iis, qui desperare super mortuos desunt.
12. De iis, qui cum noverca coeunt.
13. De iis, qui consanguineam sibi ducunt uxorem.
14. De introductis mulieribus.
15. De iis, qui religiosi sunt.
16. De iis, qui pecunia ordinantur episcopi.
17. De reliquiis martyrum.
18. De magistro, qui discipulum excommunicat.
19. De presbytero, qui in incesta, vel in sodomia deprehenditur.
20. De episcopo, qui rem scit neque puni.

POST SEPTEM ANNOS AB OBITU ISAACI MAGNI,
PRIVATES ARMENIORUM UNANIMITER CONVOCATI
HOS CANONES EDIDERUNT.

Constitutiones, et canones ordinis sanctae ecclesiae Dei, quos condiderunt doctores Armeniae ad confirmationem, et perfectionem canonum apostolorum, nec non nicensi concilio.

Oportet sane maximeque decet nauclerum navigationis artem discere, atque pelagi cursum scrutari, ac resonantes undas secundis sulcare ventis. Item etiam oportet ducem semper excreitus comparatum habere, viros electos, intrepidisque equos, hos fulgentibus armis cinctos, illos martialia tela ferentes in acie constituere, victorem evadere, gloria sectari, honorem prosequi, et coronam ab rege mereri. Magis igitur magisque oportet, et decet doctores, atque pastores sanctae ecclesiae,

et duces sanctarum legum, ac verneium praeceptorum Dei vivi, semper in lege Domini meditari die ac nocte; atque clericos sanctae ecclesiae quotidie novis ornamentis in Domino venustare.

Etiam cum e terris migrassent sancti et iusti patres, doctores, atque veri legislatores, et praepositi nostri, maxime autem cum migrassent venerabilis pontifex Isaacus Armeniae catholicus, et venerabilis Mesropus, qui praeclaris suis, ac spiritu plenius doctrinis Armeniae regnum illustraverant; cum igitur isti e terris ad caelestia se contulissent habitacula, tunc depravationes, ac devastationes in ordines et canones sanctae ecclesiae introductae fuere, uti in revelationibus suis olim praevidebat venerandus pontifex Isaacus, seu uti iam ante eum praedixerat sanctus Gregorius. Multiplicabantur, qui turpibus actibus indulgebant contra rectum morem, et frigescente charitate, iniquitas abundabat, nemoque inveniebatur, qui arianis colligeret, et convolvulum infestum purgaret; ac proinde profundas radices locerat gramen, quod in dies propagebatur singulos. Multiplicabantur in regno Armeniae gentis thorgomicae, turba incestuosorum, et aliorum improborum, qui uxores suas dimittebant, fornicabantur, furabantur, ac in sceleris suis actibus pertinaciter manebant.

Hoc rerum perversarum aspectu eruebantur moerore ac tristitia qui tunc temporis vivebant zelantes doctores, episcopi, et presbyteri, qui ecclesiae regimen tenebant, nec non reliqui ministri Christi, et clerici sanctae ecclesiae: propterea quod etiam in coetu presbyterorum inventi fuerunt, qui in recta semita sanctitatis non ambulabant: quia illis temporibus potestas, et gubernatio regni non erat sub imperio familiae Maniceonensium; nam oppressi, et humiliati erant, premebanturque sub potestate superbi imperii Persarum. Vartanus autem Maniceonensis simul cum fratribus suis consanguineis, quosquam angebant, fremebant, ac instar catuli leonis rugiebant; tamen quasi in cavea detenti supremum auxilium expectabant. Nam per-

versa Persarum gens suspiciens, et timens eos, non tradebat eis imperium: unde dies diei eructabat verbum, et vox nocti rem indicabat; et res libere ad omnium aures ferebatur: vir a viro de re certior fiebat, et fama ad omnes divulgabatur. Anno igitur decimo sexto Isdegerdae Persarum regis sub praefectura Vahanghi Siuiciensis, et sub tribunatu Vahani Amaduniensis, et sub proconsulatu Vorri Korkariniensis in unum convenerunt, et unanimiter convocati sunt in monte Scihabivano, festo die primitiarum, quadraginta episcopi, presbyteri et diaconi permixti, et reliqui ministri, et omnis clerus ecclesiae sanctae, qui zelum Domini zelabant; itemque primates Armeniae, et omnes praefecti provinciarum, magistratus, principes fortes, consules, duces, principes regionum, et omnes optimates Armeniae qui zelantes erant legum, et sanctitatis. Hi omnes simul convocati sic allocuti sunt (synodum episcoporum, et eorum qui cum illis congregati erant).

Ordinem, ac ecclesiae disciplinam a ss. Gregorio, Nersete, Isaaco, et Maschorio constitutam denno confirmate, ac novae quoque, uti vobis bene videbitur, iuxta vestram scientiam statuite; nos enim omnino sponte, ac libenter obtemperabimus. Exenim disciplina ecclesiae corrupta fuit, et homines ad improbitatem conversi sunt: quare legem illam, quam Deo gratam scitis, ad ecclesiae edificationem convenienter, sancite; nosque eam firmiter tenebimus, eique obedientiam omnino praestabimus: si vero aliquis sive episcopus, sive presbyter, sive nobilis, sive ignobilis, non obtemperaverit, puniatur, ac muletetur.

Quo audito sermone, patres synodi primo responderunt. Singulos firmiter tenere debere canones apostolicos, nec non niceni concilii, quos et nos veneramus; sed tamen aliqua eis adiungenda existimamus: praesertim gentis thorgomiae gratia et in orientali plaga degentium. Statuerunt autem sic.

1. Si episcopus aliquis deprehendatur

in fornicatione, vel in alio huiusmodi turpi actu cum scandalo discipulorum suorum, privetur ordine suo, re testibus confirmata, et sacerdotio amplius non fungatur, ac in ecclesiae usum mille ducentis denariis muletetur qui distribuantur in egenos.

2. Si presbyter deprehendatur in huiusmodi facinore, re testibus confirmata, ordine suo privetur, ac ducentis denariis muletetur in pauperes distribuendis; et ipse in ordine clericorum sedeat, ubi si iterum in simili facinore deprehensus fuerit, depellatur etiam ab eo ordine, usque dum per poenitentiam ad rectam semitam revertatur; et post haec episcopi iudicio in ordinem clericorum admittatur. Item si in tali crimine monachos sacerdos deprehensus fuerit, a gradu suo deiciatur, et ab ordine depellatur. Idem dicat de diaconis, qui quidem inter laicos stent, et tributa regi solvant, et muletentur tercentis denariis in egenos distribuendis. Si uxor presbyteri, vel diaconi, in adulterio deprehendatur, ipsi mariti iudicium de ea faciant: videlicet, vel ecclesiam, et sacerdotium sibi eligant, vel mulierem. Si sacerdotium elegerint, uxorem domo eiciant, et gravem poenitentiam eidem imponant. Si filia presbyteri in fornicatione deprehensa fuerit, ex ecclesia partem non percipiat, et domo sacerdotali expellatur, ac duram poenitentiam subeat: idem sentiendum etiam de filiis presbyterorum. Si presbyter moriatur, uxor eius alii viro nubere non audeat, neque presbyter aliam sibi ducere uxorem. Presbyter non habeat domus ancillam, quae prostituta sit; nam sanctum Domini est.

3. Si vir aut mulier in adulterio deprehendantur, quo sacramentum matrimonii contempsisse videntur, poena puniuntur: si nobilis est, quem verberare non liceat, poenitentiam agat per duos annos, et ducentis denariis in egenos distribuendis muletetur; exinde aditum in ecclesiam habent, et inter sodales suos sedeat: si vero ignobilis est, vapulabim multis, et centum denariis in egenos distribuendis.

dis mulctetur, et per annum ad ecclesiam non intret, post hæc accedat, et inter sodales annos sedcat. Si quis ante matrimonium in fornicatione deprehensus fuerit sive cum deponsata sua, sive cum alia, iuxta illatam injuriam mulctetur, et dependat parentibus puellæ, quicquid ipsi voluerint, uti et Moyses in deuteronomio iusserat. Sin vult eandem puellam habere uxorem, prius per annum paenitentia se abluit; cum autem ad matrimonium incundum venerit, ipsius nuptiæ non benediciuntur iuxta ritum benedictionis matrimonii virginum, sed tantum iuxta bigamorum. Si vero puellam consentientem violaverit, parentes eius non habeant ius ad mulctam, sed puella condemnabitur solvere ecclesiæ centum quinquaginta denarios egenis distribuendos. Si vero unus sponsorum violatus est, altera autem pars virginitatem non amisit, hæc cum virginis benedictione matrimonium inest; et pars violata, bigamorum rita, tantum benedictum propter triumphum de inimico actum ferens, cauta deinde erit.

4. Si quis dimittit uxorem suam, filiorum matrem, sine causa adulterii, vel morbi maligni, sed tantum ob animi sui perversitatem, vel quia oculum in aliam mulierem conciecit, huiusmodi viri hoc sit indicium. Omnia bona, filii, domus, rura, aqua, et ceteræ res in commune dividantur, dimidiaque pars mulieri tribuatur, quæ etiam si vult virum domum suam ducere, libere quidem ducat (1). Vir autem, qui eam reliquit, per septem annos paenitentiam agat, et si nobilis est trecentis denariis mulctetur; si ignobilis, vapulabit magnopere, et centum denarios ecclesiæ solvet. Si vero dum in contentione, ac multis solvendis versantur, et adhuc annus non est elapsus, mulier aliqua viro, qui dimisit uxorem, nubere audeat, sicque fiat palam, novam nuptiam in causa fuisse uxoris dimittendæ; comprehendant mulierem illam, et in hospitium leprosoorum contrahant, ut ibi per annum leprosis inserviat;

si vero nobilis fuerit, cui hoc non licet, centum denariis in leprosoorum usum mulctetur.

5. Si quis duxerit sibi uxorem, et mulier sterilibus contigerit; viro scilicet ob hanc causam eam dimittere volente, quicquid mulier secum ad domum viri detulerat sive suppellectilem, sive ancillas, sive armenta, sive vestimenta, sive argentum, potestatem habeat remittendi omnia, et ad propriam domum eundi; si autem præter sterilitatem aliud vitium non inveniat in ea, vir, qui eam dimittit, mulctetur pro contumelia ei illata, et det mulieri mille ducentos denarios, si nobilis est; si vero ignobilis, vapulabit multis, et centum denarios tribuet. Si autem dum in contentione versantur, et in multis solvendis, et adhuc annus non præterierit, aliqua mulier illi viro nubere ausa fuerit, tunc enimvero palam fiet, ipsam fuisse causam uxoris dimittendæ; quapropter comprehendant eam, et in hospio leprosoorum ponant, ut ibi per annum leprosis omnino inserviat, et centum denariis in ecclesiæ usum mulctetur: si vero nobilis fuerit, cui servitium non licet, centum denarios det leprosis. Si autem vir promissionem aliquam antea mulieri fecerit, uxorem propriam dimittendi, et eam sibi uxorem ducendi, vel cum ea fornicatus fuerit, centum denariis mulctetur, et paenitentiam agat tribus annis inter auditores, et per annum in ecclesiæ privatione.

6. Si qua mulier sine ulla causa a marito suo recesserit, comprehendant eam, et viro suo tradant, quæ indicet de ea; si vero maritus improbus est, verberibus castigetur.

7. Qui concubinam sibi duxerit veluti uxorem, comprehendant mulierem, et tradant parentibus eius, vir autem propter illatam injuriam mulctetur mille ducentis denariis, si nobilis est; secus ut supra. Si vero eam cognoverit, et fornicatus fuerit, centum denariis mulctetur, quos det ecclesiæ, et tribus annis paenitentiam

(1) Recole adnotata ad canones S. Gregorii Illuminatoris nomine insignitos p. 270. n. 1.

agat. Presbyter autem, qui inscientibus parentibus puellae clam matrimonio benedixit, non audeat amplius munere suo sacerdotali fungi, et centum denariis in egenos distribuendis mulctetur; et matrimonium, cui benedixit, irritum sit.

8. Si quis vir sive mulier in maleficiis, vel in apostasia deprehendantur, et non eos poenitet, lapidabuntur iuxta sacras scripturas: si vero respiciant, totius vitae suae diebus poenitentiam agant, et per duodecim annos ad ianuam ecclesiae eum auditoribus stent; post haec accedant ad ecclesiam, ubi per tres annos eum poenitentibus stent, et iugiter in pauperes effundant substantias suas, elemosinis salutem animarum suarum operantes; tandem devotus eum lacrymis in extremis suis diebus vaticum sumant.

9. Qui ariolos consulunt, sive vir sive mulier, vel divinatores adeunt, si nobilis est persona, ducentis denariis; si ignobilis, centum denariis in egenos distribuendis mulctetur, et triginta plagis vapulabit, per tres annos poenitentiam agat, postea communionem percipiet. Si vero episcopus, seu presbyter talia egerint, duobus vel tribus testibus re confirmata, a gradu suo omnino amoveantur: et episcopus quidem mulctetur mille denariis, presbyter autem quingentis in ecclesias et egenos distribuendis. Si vero aliquis ex ordine ministrorum ecclesiae, vel ex monachis, vel ex filiis presbyteri, huiusmodi criminis reus fuerit, poena laicorum puniatur, et ab ordine ministrorum recedat.

10. Qui tantum divinat, sed non malefacit, sive vir, sive mulier, triginta plagis vapulabit, et denigrent faciem eius, et in hospitio leprosorum collocent, ut ibi per duos annos leprosis deserviat; si vero nobilis fuerit, atque servire nolit, quingentos denarios leprosis det, et per duos annos in propria ecclesia poenitentiam agat, et post haec communionem percipiat, ac in posterum a peccato absteineat.

11. Qui desperare super mortuos deflent, vel talem luctum indicunt, qualem

ethnici, per annum ecclesia priventur: et si nobiles sunt, centum; si ignobiles, quinquaginta denariis in egenos distribuendis mulctentur; nomine autem eorum non offeratur missa pro defuncto, nam excommunicati sunt ipsi domestici; presbyteri tamen sua spontanea voluntate offerant, uti res indiget, donec domestici illius defuncti ad rectum ordinem redeant; tunc nomine quoque eorum offerant missam, ut animae defunctorum requiescant in pace. Si vero defunctus adhuc vivens iussit super eodaver suum talem fletum fieri, duplici muleta, supra quam canon statuit, mulctetur; ac pro anima eius missam non offerant, neque nominis eius in missa fiat mentio, propter despectam eius salutem.

12. Filius, qui uxorem patris sui in matrimonio habet, in sanctam ecclesiam non intret, et omnium synodorum anathemate percutietur, usque dum respiciat, ac poenitentiam agat: per septem annos eum auditoribus stet, et per duos in privatione, et quinquaginta denarios pauperibus, et quinquaginta item ecclesiae tribuat, deinde vero non sine morum examine communionem percipiat. Si quis pater uxorem filii, vel frater uxorem fratris sui habeat, si ad poenitentiam non accedat, anathemate puniatur. Nihil ergo audeat habere uxorem affinis vel consanguinei sui, vel eam ad adulterari; quod si hoc, cum mulieris consensu contigerit, ipsa quoque praedictis poenis, et anathemate puniatur, et poenitentiam agat, et ponant eam in hospitio leprosorum, ubi per decem annos deserviat: si autem nobilis est, et nolit deservire leprosis, det eis trecentos denarios.

13. Si qui consanguineam sibi duxerint uxorem, sobrinam nempe, filiam sororis vel fratris, vel sororem patris, vel aliam quendam ex consanguineis suis usque ad quartum gradum; nemo accipiat oblationem, vel poenitentiam eorum usque dum a perversis suis actibus recedant, et segregentur, ac propter animarum suarum culpationem dimidiam partem bonorum suorum dent pauperibus, et egenis, et poenitentiam agant in ecclesia omnibus

diebus vitae suae, ac in extremis communione digni fiant. Item praepositi ecclesiae, qui rei conscii erant, episcopus quidem quingentis denariis, parochus ducentis, presbyter autem qui matrimonio benedixit, ducentis denariis, mulcentur; deinde vero munere suo fangantur: si autem isti uolent aggregari, ac in facinore nefando permanserint, ab ordine suo amoveantur, et peivitus a sede ac sacerdotio extrudantur.

14. Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel quisquis ex ordine ministrorum ecclesiae, vel cleri habeat in domo sua mulierem introductam, quasi domi matronam, uti mos est concubinariis; ab ordine suo eiciatur, atque ut improbus et publicanus habeatur: nam ecclesia sancta, et sacra mysteria Domini sanctos homines et immaculatos requirunt; ut qui maculis affecti sunt, per immaculatos ministros salutem inveniant.

15. Si quis fidelis vult monachus fieri, castitatem servare, et vitam aeternam adipisci, communiter habitet, id est ad monachorum congregationem, seu collegium accedat, et ibi sub regulis monasticis vitam ducat sanctam, immaculatam, piam; Deo acceptabilem, ab omnibus saecularibus curis segregatam, in humilitate, obedientia, in patientia, et charitate fraternitatis, in silentio, et rerum privatione, in oratione, et ieiuniis, in mortificatione, et pace, in mundi negatione, et in reliquis omnibus caelestibus virtutibus; ita ut recedat ab omnibus huius mundi concupiscentiis. Haec faciant, qui monachi esse volunt.

16. Sine facultate et consensu archiepiscopi dioeceseos nemo audeat episcopus ordinari, vel fieri praepositus, vel pastor et praefatus monasterii, vel eremi. Si vero aliquis simoniacae ordinatus fuerit, homo pecuniam, vel aliam quameumque rem accipiens aut tradens, anathema sit, et excommunicatus. Episcopus ergo non laboret acceptione personarum, neque habeat rationem alicuius ob eiusdem nobilitatem sanguinis, neque indignos ad ordines promoveat; nec e contrario ignobilem con-

temnat, qui propter morum probitatem et scientiam dignus sit: nam stultos et ignobiles mundi ac contemptibiles elegit Deus, ut confundat elatos homines et potentes. Qui igitur in tale erimacu ineidunt, excommunicantur, et honore ac sacerdotio priventur.

17. Si quis fert reliquias martyrum, habeat epistolam ab episcopo illius loci, docentem unde tulerit eas, quam ostendat episcopo suo, et iussu eius ac dispositione ponat ipsas in templo sancto ad venerationem fidelium: et si altare erigere velent, non audeant id facere sine licentia episcopi, qua obienta, festum sollemne instituent in die adventus reliquiarum sancti martyris: et curent honore ac veneratione eas prosequi, ne loco intercessionis, ad iram ac indignationem permoveant illos, qui pro Christo martyrii cruciatum sustinuerunt.

18. Si quis populus, seu presbyter, seu discipulus a proprio episcopo, vel magistro fuerit excommunicatus, vel suspensus, alius episcopus non audeat eum absolvere: sed admonens delinquentem, pro eo intercedat apud proprium episcopum, atque in gratiam eius reducat ipsum.

19. Si quis sive presbyter, sive diaconus, sive monachus in incestu, vel sodomia deprehendatur, a sacerdotio extrudatur, et signo vulpis inesto signent eum in fronte, et tradant eum ad poenitentiam apud anachoretas; ubi si iterum in idem ineidat peccatum, ambos amputent nervos, et hospitio leprosororum tradant eum. Eadem poena puniantur etiam viri, et mulieres, ceterique domestici eorum, qui in huiusmodi nefando facinore deprehenduntur: filii autem eorum, qui malum non non agnovcrunt, tradantur sanctis ministris Dei, ut eos alant in sancta fide ac timore Dei.

20. Si quis e populo in huiusmodi incestu, vel sodomia invenietur, et parochas eius non revelet eum episcopo, eandem poenam, quam canones contra incestuos statuerunt, ipse subeat, et in posterum non audeat sacerdotii munere fun-

gi omnibus diebus vitae suae, ut eius exemplo ceteri discant bene pascere et regere populum Dei. Si vero parochus rem ad episcopum referat, hic autem negligat, personam revereat, et gratia turpis lucri mandata Dei contemnat, de sede sua omnino deponatur. Episcopo vero delinquentem punire volente, si quis illius provinciae vel urbis princeps pecunia corruptus reum defendat, vel episcopum a puniendo impediat, anathema sit, et ab ecclesia sancta arceatur, donec delinquentem sub episcopi potestatem redigat. Item si quis princeps, seu magistratus, in huiusmodi execrando facinore deprehendatur, vel etiam domestici eius, sive uxor, sive filia, sive filius, tradant eos episcopo; alias si vi resistant, excommunicentur omnino cum universa familia sua: nemo inde audeat talem hominem alloqui, duce ab huiusmodi turpitudine se averunt, necus comprehendant eum, et omnes domesticos eius in forum adducant coram principibus, et praepositis supremis, qui unanimiter vindicent legem Dei, ut ceteri discant in sanctitate et timore, omnia rerum creatorem honore ac veneratione prosequi, ac integer conservetur ordo pietatis, et cultus Dei; nos autem eas quicquid veri famuli Dei verbo et opere, unde ab eius bonitate speremus, atque hereditemus infinitam munificentiam in saecula saeculorum. Amen.

IOHANNIS MANTACURENSIS
ARMENIORUM CATRODICI (1).

1. In quadregesima diebus sabbati, et dominicis non ieiunare, ac vespere ad praenitentes concionari.

(1) Ille saeculo Christi quinto ecclesiam armenicam rexit.

(2) Altero post pascha dominicali die celebratur apud Armenios festum primi templi, ut quidam putant, urbis Sion sive apostolorum; hi enim creduntur, ex constanti traditione, templum fecisse et caenaculo ubi Iesus Christus eucharistiae mysterium instituerat. Alii vero existimant, eo festo Armeniorum celebrari dedicationem primi in Armenia templi a S. Gregorio illuminatore fundati in provincia Taronia. Nihil certe templi quotannis dedicatio sollempniter agebatur, idque invecit patriarcha, cum universo magistratu ac populo, prout historici armenii narrant.

2. Diebus dominicis, et paschate usque ad pentecostem non genuflectere.

3. Diebus sabbati, ac dominicis ieiuniorum (ante pascha) perinde frangitur ieiunium sive esu casei, sive ovi, sive olei, sive piscis, sive vini potu.

4. Die sabbati non abstinere ab operibus servilibus.

5. Non facere animalium mactationes diebus feriae quartae et sextae.

6. Epiphaniam, et nativitatem Domini simul celebrare.

7. De ieiunio transfigurationis, et de festo primi omnium saeculorum mundi (2).

8. Daemonas sine Dei permissione in hominem intrare nequeant.

9. Energumenis communionem non praebere usque dum purgati sint.

Deo optimo maximo, hominum auctori, gratias semper agere debemus, quia fecit nos intelligentia, ratione, et anima praeditos, manifestavitque nobis nomen sanctum annu, ac dixit: ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.

1. In ieiuniis sancti paschatis canones vetant ieiunare die sabbati: et patet, nam vespere sabbati fit concio ad praenitentes, et quia hic dies est praecursor regis, qui obviam procedit diei dominico luminibus, ac cereis accensis. Ast diei dominico ieiunare neque canonibus, neque doctores iubent, imo anathematizant, atque excommunicationes minuantur, uti etiam CXVIII. episcopi niceani concilii anathema huic rei dixerunt.

2. Neque dominicis a paschate ad pentecostem genuflectere, sed stantes orare.

3. Si quis dicat, quod vinum sit fructus vitis, oleum autem arboris cuiusdam, ac piscis aquae, (respondemus): O infor-

mis sententia! Haec est Nestorii maledicta aeta; Basilius enim caesariensis piscem feram vocat; apostolus autem testatur aliam esse carnem pecorum, aliam volucrum, aliam autem piscium; ergo quam apostolus carnem vocat, haereticus hic homo aquam esse dicit? Qua ratione tamen aqua dici possit piscis, qui animal est articulis, ossibus, nervis, sanguine, et oculis, compactus? Age adulo scrutare, et vide diacrimen, quod est inter pisces undivagos, ac feras terrestres. Leo enim, tigris, ursus, draco qui coluber est immanis, scylla, et hydra palastres, uti fabulae referant, Cerberus est canis triceps, hydra autem atrocior ipso; hi tamen natos suos nunquam devorant; est piscis filios suos, ac sanguinem comedit non solum, verum etiam carnem hominis: quo pacto igitur aqua dicetur? Sunt quidem etiam aves, et alii quidam animantes amicaliae. Quis enim unquam sine aqua vivere possit? Scripturae etiam piscem animal esse testantur, atque de piscibus oblationes fiunt.

Nunc de oleo dicemus. Scripturae butyrum, et oleum idem esse dicunt (1). Nam Isaïas ait lignum *iuhg* butyri; David autem: seucetus mea in oleo pingui. Item etiam evangelii liber, cum de quinque fatis virginibus sermonem facit, ait: oleum secum non sumpserunt. Date nobis ex *iuhg* butyro vestro. Ergo late patet, quod oleum ac butyrum idem sint. Adam vero non quidem caseum comedit, sed fructum arboris, tamen a paradiso expulsus est. De vino autem scripturae dicunt, ebriosos deteriores daemoniacis esse; unde apostolus etiam dixit: nolite inebriari; non dixit nolite bibere vinum, quod propter animi solatium bibendum est, uti Noë fa-

cit, non autem christi studio. Cum enim moderate sumimus, honesto sensu agimus, dum vero inebriamur, in contrarium sensu versamur, ac negligimus quae Dei sunt; de quibus Isaïas ait: vac, qui surgunt mane, et siceram sequuntur, qui morantur in ea usque ad crepusculum; vinum enim comburet eos. Et alibi: sacerdos et propheta exciderunt mente propter siceram. Inde Nazarei, Samuel, Samson, et filii Ionadab, comedeant quidem carnem, ac siceram, ac vinum numquam bibebant: nam vinum, et palme siceram idem sunt, uti et scripturae testantur. Item etiam caseum, butyrum, ovum, piscis, et oleum, idem sunt: si vero aliquis dicat, ovum spatium viginti dierum in animal converti, verum si hi dies non perficiantur, mori; (respondemus) nemini licet negligere constitutiones, quas apostolorum ac prophetarum testimoniis ex sacra scriptura novi ac veteris testamenti desumptis statuerant doctores, Athanasius nempe, Cyrillus, Iohannes, Isaacus, Cyrillus hierosolymitanus, Agapius, Gregorius theologus, Gregorius nyssenus, Gregorius neocaesariensis, Basilius caesariensis, Irenaeus, Origenes, Eusebius, Clemens, Timotheus, Iohannes constantinopolitanus, Zenobius, ac tandem Severianus. A paschate ad pentecostem, et omnibus diebus dominicis (canon) iubet non genuflectere, sed stantes atque adorantes preces fundere.

4. A pentecoste ad diem transfigurationis per duas (iuno quinque) hebdomadas carnibus vescendum, una autem ieiunandum est. Transfiguratio est festum apostolorum: feria autem omnium sacellorum repraesentat feriam taberna-

(1) Monitum interpretis. Vix *iuhg* apud Armenios frequentius oleum denotat, uti videtur et apud auctores, et in sacris scripturis, quod proprio nomine *seth* appellant; aliquando vero butyrum significat, quod proprio nomine *garak* dicunt: indiscriminim ergo *iuhg* oleum, et butyrum denotat, quod per facile est colligere ex sensu sermonis. Haec igitur auctor horum canonum, seu scriptor, vocem *iuhg* pro butyro tantum usurpat, ac vocem *seth* pro oleo; ac ideo etiam illis in locis in quibus apud sacram scripturam vix *iuhg* pro oleo accipitur, ipse pro butyro sumit, ut pinguedinem denotet tam in oleo quam in butyro existentem. Ideoque et nos in hac nostra interpretatione vocem *iuhg* semper butyrum explicavimus, ne per vocis olei iteratam repetitionem sensus vocabuli confunderetur, quod scriptor cogitatione sua intelligit.

ruli veteris, hodie vero pervigilium sancti altaris, quod Hierosolymis est, nec non commemorationem omnium martyrum.

5. In primis ieiuniis pentecostes, die parascève, ieiunandum est, quia non licet in ea comedere, sed irianare oportet usque ad vesperam. Nannulli verò hanc parascèvem diei dominicæ honore prosequuntur, et a servilibus operibus abinent, quod recipere peccato non caret: et vocant eam grandævam: æquissimam vidit ingravescentem eam? nonne quinq̃ue præcedentes dies maiores sunt ea?

6. Qui in feriâ quarta et sexta commemorationes martyrum celebrant, ac festum faciunt per animalium mactationem, peccant. Nam si hic ordo rectus esset, etiam in magna parascève opus erat *madagh* peragere, quia Christus Deus noster creator cæli, et terræ illa die crucifixus est, eundemque die permulta evangelia, lectiones prophetice et apostolicæ, ac psalmi recitantur; illa die omnes homines Christus a peccatis liberavit, paradisi ianuas per latronem reavit, ac homines a diaboli captivitate illa die recuperavit: sed tamen ordo ecclesiæ die illa ieiunare iubet, ac eius loco libere vesci sex illis diebus usque ad pentecostem (nempe sex dies parascèves sex hebdomadarum, quæ inter pascha, et pentecostem intercedunt).

7. Non licet nativitatem Domini ante epiphaniam celebrare (1): nativitas enim ac epiphania idem sunt. Hoc autem patet ex lectionibus, quæ dicunt: Iesu Christi autem generatio sic erat.

8. Daemones sine permissione Dei nunquam audent intrare in hominem. Hoc autem patet ex historia Saulis: spiritus a Domino malignus suffocat te. In sabbato vero Deus dedit potestatem Satanae. Sic enim dixit Deus ad Satanam: ecce trado tibi eum. Item etiam iu gregem porcorum ingredi ausi non fuerunt daemones; quo-

modo igitur in hominem intrare audent sine Dei permissione? Sed tamen scripturae dicunt daemones in homines intrare: in nonnullos quidem, qui innocentes sunt, ut magis magisque virtutibus effulgeant; in quosdam autem, ut puniant eos; in alios vero, ut iidem corrigantur.

9. Sed non licet his eucharistiam sumere donec purgati fuerint. Si vero in illo statu mortuus quispiam fuerit, ac ipse in conformatione cum Dei voluntate remanserit, inter martyres apud Deum gloria cumulebitur; de quo apostolus ait: tradidit huiusmodi Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.

ECCLIA IOBANNIS BAPTISTAE
ARMENIORUM CATHOLICI, ET INTERPRETIS
RE NUMERO DISCIPULORUM
ISAACI MAGNI PATRIARCHAE.

SERMO CANONICUS.

Ego quidem, quantum in me est scientiæ, hoc unum dico, quod si quis puerum, vel indoctum, ac mente rudem, qui ne ad aures quidem populi evangelium in sanctuario legere possit, neque doctrinas, quæ sacerdotali muneri conveniunt, edoctus fuerit, ordinaverit, poenam, qua ille mulcandus erat, ipse subeat, qui eum ordinaverit, quia ignorantia ac peccatorum, quæ ille adversus canones committet, ipsi causa imputanda est. Oportet igitur, maximeque necesse est viros doctos, ac ætate firmos dignos arbitrari, qui quidem possint populum regere. Hæc enim de causa et Paulus commotus elamat, ac manifeste Timotheum increpitat, dicens: manus cito nemini imponeris, neque communicaveris peccatis alienis. Et alibi: non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli; oportet enim presbyterum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, et qui curam gerat fide-

(1) Refutatur hæc doctrina a Theoriano graeco in disputatione edita T. VI. huius collectionis.

liter circa doctrinam sermonis. Quomodo-
dum vero Paulus Christum vocat mediato-
rem Dei et hominum, sponsorem, et re-
demptorem totius mundi; nonne pari sa-
ne modo oportet presbyterum esse imma-
culatum pastorem, ac redemptorem pro-
prium peccatorum populi Dei? Scripta
autem de magno Moyse ait: erat Moy-
ses vir mitissimus, humilis, ac mansue-
tus prae cunctis hominibus, qui in terra
versabantur, et edoctus fuerat doctrinam
universam Aegyptiorum. Si igitur qui hu-
milis erat, et mansuetus, et doctus, et
immaculatus, et fidelis nuncius Dei, et
verus inspector populi, non potuit a pec-
cato populum eximere, neque a plagis Dei
illum liberare, ac promissae terrae he-
redem facere; quid de presbyteris di-
cendum, qui ignorantes sunt, et vitii
secat? Quomodo poterunt liberare popu-
lum a peccatis, qui non se ipsos quidem a
peccatis eximere queunt? ne dicam rege-
re populum Dei, advocatos pro eo apud
Deum existere, tandemque ducere ipsum ad
regnum Dei? Scriptum enim atque prae-
ceptum est: non declinabitis neque ad
dexteram, neque ad sinistram. Ideo prae-
cipio vobis praesulibus ecclesiae: attendi-
te ne quempiam ex indoctis ad ordines
promoveatis, neque pecunia corrupti ali-
quem ad episcopatum, presbyteratum, vel
ad quemcumque ordinem promoveatis; sed
omnia iuxta evangelii Salvatoris nostri ad
discipulos suos praeceptum peregrite, quod
ait: gratis accepistis, gratis date.

ARMENI ARABICUS EPISCOPUS (1) AD VASIA-
KARUM ALBANORUM ARCHIEPISCOPUM.

1. Quod animae defunctorum non ha-
beat scientiam rerum huius mundi.

2. Quod Deus sit remunerator, atque
receptor orationum, quae sunt apud re-
liquias martyrum.

3. Quod animarum hominum defuncto-
rum non sit aequalis scientia.

1. Attende, o dilectissime, quod si quis
scientiam vel inscientiam rerum tribuet de-
functis, quamam fide dignus futurus sit?
Quis enim est tam insanus, qui nesciat,
quod non defuncti, verum ipse Deus susci-
pit missam, quae pro eis offertur; qui vo-
ta retribuit, ac orationibus aures praebens
animas defunctorum in spem extollit? Hoc
idem docent nos sacrae quoque scriptu-
rae. Eliscus enim non quidem pauci mor-
tui preces, sed matris eius supplicationes
audiens, puerum resuscitavit; ac matri red-
didit. Similiter Dominus Deus noster vi-
duae Naim preces suscepit, ac filium matris
suae unicum resuscitavit: item et apostoli
lacrymas viduarum videntes, Tabitham re-
suscitaverunt, atque eam illis reddiderunt.
Si igitur potentia Dei per hominum vi-
ventium orationes a mortuis ad vitam re-
vocare potest; multo magis ab eo remis-
sionem peccatorum consequi credamus pro
defunctis spem foventibus, pro quibus vi-
ventes eum deprecantur.

2. Si autem aliquis de Dei martyribus
dubium aliquod habeat, sedulo mentem
ad rem advertat (2). Per varia, ac remota
loca reliquiae nimirum martyris dispersae
sunt: nti divi Petri apostoli Roma per
Armeniam, Albaniam, fortasse etiam Ae-
thiopiam, ac Persidem. Quid ergo dicen-
dum? Numquid spiritus Petri divisus ac
dispersus in singulis partibus reliquiarum
suarum fuerit, an idem spiritus integer
remansens ubique existit? Certe utraque
res impossibilis est. Nam anima indivi-
sibilis est, corpus autem materiale est,
ac ideo divisibile: sed ubicumque exis-
tere, soli divinitati convenit. Cur ergo pre-
ces effundimus ad reliquias martyrum?
Ut intercedant pro nobis apud Deum vi
divinae illius gratiae, quae in ossibus eo-
rum ab hora martyrii ipsorum residet,

(1) Cognoscatur hic saeculo Christi sexto, atque inter alia opuscula hos quoque cano-
nes posteritati reliquit. Albanos inter Euxinum et hyrcanum mare habitasse comperimus est,
in Armenia maioris confinia.

(2) Notemus praeclearam de cultu martyrum doctrinam saeculo ecclesiae sexto litteris con-
signatam.

quaque dividitur atque dispergitur cum reliquiis eorum, semper indivisibilis remanens secundum suam naturam; divina enim est virtus. Hoc docet nos etiam lux solis; ipsa enim dum per obiecta dividitur, indivisibilis remanet secundum naturam suam: verumtamen non semper hanc virtutem habet, quia creatura est, ac corruptioni obnoxia. (Dicit aliquis.) Atqui si quocumque in loco sint reliquiae sanctorum, ibi et divina gratia est, quae quidem suscipit deprecationes nostras, ac iuxta uniuscuiusque necessitatem bona retribuit, creatoris enim habet potentiam; cur sanctorum martyrum omnino intercessionem quaerimus? (Respondet.) Quia pudore suffusi sumus propter peccata nostra, aequius libere accedere ad Deum, ac proinde mediatricem habemus fiduciam erga sanctos, qui templum sunt Spiritus sancti, ut per eos Deum gratissime alloquamur, ne confundat nos in petitionibus nostris, sed pro sua indulgentia amplissima annuat petenti iuxta propriam petitionem: nam universa creata natura habet quidem potestatem intercedendi, namquam vero remissionem concedendi. Satis de hoc dictum arbitramur.

3. Scientiam autem defuncti circa res praeteritas, valde inaequalem possident. Quoad vero futurarum rerum scientiam, duo sunt distinguenda. 1. Defuncti vel nati rerum, ac corporis forma (aliquo obiecto) cognitionem acquirunt, ut memoriam indelebilem habeant eius, quem aliquando visu agnoscebant: qui vero ad senectutem pervenit scientiam rerum, quam in infantia mente nutriendam, amittunt. 2. Vel prophetico spiritu aliquem agnoscunt, uti Petrus agnovit Moysen et Eliam in monte. Ergo omnino universalem esse scientiam in defunctis omnibus, absurda mihi affirmatio videtur. Quomodo enim dor-

mierunt, ita etiam resurgent; quidam senes, quidam viri, quaedam vero mulieres. Dominus in evangelio angelis comparat filios resurrectionis. Tamen non omnes prophetico spiritu res agnoscunt, verum illi tantum, qui pii sunt, qui quidem laetantes in dextra parte, iuxta quod dictum est in evangelio, vocati ad regnum Dei acquirunt (scientiam.)

ISAACI HOC HOMINIS ULTIMI (1)
ARMENIORUM CATHOLICI

CANONES.

1. Episcopum non oportet induere sibi ferrum (cilicii more.)
2. Episcopum non oportet gradum suum deserere, et solitudinem petere.
3. Sacerdoti, qui solitudinem petit, licet dicere "benedictio, et gloria etc. (2)."
4. Sacerdoti, qui lepra laborat, licet private dicere: benedictio, et gloria etc.
5. Porrhine, aut lepra laborantem non oportet ad solitudinem ire, vel habitum monachalem induere, sed in hospitio infirmorum habitare decet.
6. Porrhine vel lepra laboranti licet communionem a nobis praebere, nisi in peccato versetur.
7. Monachus, qui porrhine vel lepra laborat, in suo monasterio habitat.
8. Neminem viventem exequias suas peragere.
9. Sanctam eucharistiam a die dominica ad dominicam tantum conservare.
10. De iis qui extra missam communionem sumunt.
11. De Silitis communionem sumentibus.
12. De sancto altari, quod destruitur.
13. De vasis olei.
14. De oleo, quod superest.
15. De exequiis, quae fiunt quadragesimo ab obitu die.

(1) Hic est Isaacus tertius, qui usque ad annum Christi DCCIII. patriarcha fuit. Samuel Aioensis in chronico.

(2) Adnotatio interpretis. "Est haec quaedam oratio, quam dicit sacerdos in divinis officiis recitandis; idemque valet ac penes Latinos, *Dominus vobiscum*; quod sacerdotes excommunicati prohibentur dicere, atque eius loco dicunt: *Domine exaudi orationem meam*."

COLLECTIO CANONUM IOHANNIS STILITAE (1)
QUIBUS ADPOHENTUR RESPONSES
ISAACI ARMENIORUM CATHOLICI
AC EIVS DISCIPULORUM PLURIMORUM.

CAPITULA XV.

1. *Questio.* Utrum liceat episcopo dum in ecclesia sua residet, ac munere suo episcopali fungitur, ferrum sibi induere, et sic regimen suum exercere?

Responsio. Minime licet; nam hypocritas, ac studii hominibus placendi suspicionem praeberet populo suo.

2. *Q.* Utrum liceat episcopo relicto opere ministerii sui, monasticam vitam amplecti?

R. Minime licet, sed in qua vocatione vocatus est, in ea perpetuo permanere debet.

3. *Q.* Viro, qui fornicatus est, ac multis aliis criminibus inquinatus, et invitatus ad presbyteratum adsumptus, deinde vero propria conscientia commotus, ordinem relinquens, maximam poenitentiam adgreditur, ac dura conditione vitam gerit, utrum liceat in privata sua vita dicere: benedictio, et gloria etc.?

R. Licet, praesertim si private vivat.

4. *Q.* Utrum liceat presbytero porrigine vel lepra affecto in privatis suis orationibus dicere: benedictio et gloria etc.; et utrum evangelizare, an potius laicam vitam degere.

R. In privatis suis orationibus licet ei dicere: benedictio, et gloria etc. Verumtamen praeter hoc, alio ministerio non audeat fungi.

5. *Q.* Utrum porrigine vel lepra affecto habitum monasticum sibi induere liceat, et in solitudine habitare religionis causa?

R. Non licet, sed potius persistere debet in hospitio infirmorum.

6. *Q.* Utrum liceat porrigionso vel leproso sacram eucharistiam sumere; an ob morbum abstinere ab ea debeat, quamvis mandans sit peccato?

R. Si mandans est peccato, libere quidem accedat: nam eucharistia non abominatur corpus morbo affectum, verum animam et corpus peccatis inquinatum.

7. *Q.* Utrum liceat monacho, qui in eremo est, dum porrigine vel lepra afficitur, eremum relinquere, ac se ad hospitium infirmorum conferre?

R. Non licet, sed in eodem religioso statu perseverare, et in eremo habitare debet, nisi res gravior urgat.

8. *Q.* Utrum liceat culpam adhuc viventis missas celebrare, vel exequias peragere ac suffragia, et prandium pauperibus dare pro anima sua, an haec omnia post eius obitum agenda sint?

R. Non licet ante mortem missas ac exequias exitus animae propriae peragere: nam sancti apostoli, et deinde sancti patres praeeperunt peragere haec post vitae finem, propter animae requiem, ac peccatorum remissionem.

9. *Q.* Utrum liceat panem oblatum, consecratum, ac in corpus Dei conversum anno integro in tabernaculo conservare, uti aliqui solent, vel etiam ultra annum; nec ne?

R. Minime licet, nisi a die dominica ad dominicam, vel a sacrificio ad sacrificium, non autem diutius.

10. *Q.* Utrum oporteat presbyterum extra ecclesiam, urgente necessitate, in carcere detentis, vel infirmis sacramentum eucharistiae administrantem, recitare orationes, quae fiunt ante consummationem, vel eas, quae post in gratiarum actione; nec ne?

R. Oportet illum recitare orationes, quae sunt ante consummationem.

11. *Q.* Stilita, vel anchoreta, qui sacramentum eucharistiae percipere vult, debetne in suo eremo, vel super columnam suam preces consummationis, et gratiarum actionis per se recitare, an haec preces pertinent ad eum qui missam celebrat?

R. Oportet illum recitare preces eon-

(1) Hi canonici in nonnullis codicibus nomen Moysis chorenensis, qui saeculo quinto floruit, inscriptum habent.

summationis, quibus satisfactam arbitramur orationi gratiarum actionis.

12. Q. Sunt quaedam sacella, in quibus altare erectum est, super quod quotidie sacrificium non peragitur, neque sacerdos, neque minister adest, sed semel tantum in anno missa super eo celebratur: nunc quaeritur utrum oporteat hoc altare veneratione prosequi, an destruere?

R. Oportet destruere, nam quia quotidie super eo mysterium non peragitur, non est iam altare, sed derelictum, et contemptum sit.

13. Utrum liceat, sine offensione conscientiae, uti oleo, quod Assyrii ferunt in utribus confectis ex corio animalium immundorum, nec ne?

R. Licet: nam multae res immundae saepe pluris aestimantur apud homines, quam mundae, uti ebri, sericum, pellis pardi, et alia.

14. Q. Utrum liceat hoc oleum admiscere oleo baptismatis, et eo homines confirmare: vel utrum liceat omnino uti oleo antiquo quod superest?

R. Mihi me licet uti oleo antiquo, nam amittit virtutem (beudictionis), sed oportet singulis annis accipere a Catholico, iuxta canonica praecepta sancti patris nostri Isaaci.

15. Q. Utrum exequisse, quae pro defunctis fiunt die quadagesimo post obitum eorum, sint laudabiles, et acceptabiles, et a quonam fuerint istae imperatae?

R. Iure ac merito laudabiles et ratae habendae sunt, atque homines hortari decet ad has peragendas; indictae enim et traditae ab ipsa apostolis fuere.

Hoc est stadium sanctorum patrum in Spiritu sancto pugnantium, quod nobis etiam cupientibus exhibetur ad sananda corporis vulnera, et ad allevandum onus animae, per peccata impositum, iuxta animi nostri desideria.

CANONES IOHANNIS PHILOSOPHI
ARMENIORUM CATHOLICI (1).

CAPITULA XXXII.

1. De episcopo, aut presbytero aut diacono, qui inebriatur.
2. De laico similia faciente.
3. De sabbato, et vigilia paschatis.
4. De iis, qui crastina die matrimonium iurari sunt.
5. De quadagesima paschatis.
6. De sabbatis, et dominicis quadagesimae.
7. De ieiunio iisdem diebus frangendo, vel observando.
8. De pane et calice, qui sancto altari imponuntur.
9. De sancto chrismate.
10. De oleo catechumenorum.
11. De oleo infirmorum.
12. De sancto altari.
13. De sacro baptismatis fonte.
14. De impositione manuum super catechumenos.
15. De sacerdote, qui matrimonio benedicit.
16. De bigamorum matrimonio.
17. De vespere sabbati.
18. De officiis nocturnis peragendis ante dominicam.
19. De trisagio dicendo.
20. De dicendo, qui crucifixus est.
21. De praecedentibus psalmis, et denunciationibus (obsecrationum).
22. De officiis matutinis.
23. De officiis vespertiniis.
24. De matutinis dominicorum dierum.
25. De denunciationibus quatuor laudum.
26. De aquae benedictione in die epiphaniae.
27. De cruce benedicenda.
28. De crucis adoratione, et cultu.

(1) Iohannes, hoc nomine quartus, patriarcha Armeniorum, Ozniensis dictus et philosophus, saeculo octavo cognoscebatur.

29. De non communicando cum schismaticis.

30. De evangelis baptismi legendis in die epiphaniae.

31. De sanctificanda die dominica usque ad vespas.

32. De impiis sectariis, qui Paulicis nuncupantur.

CANONES IORANNIS ARMENIORUM CATHOLICI.

1. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quisvis de numero atque ordinis clericorum inebriatus fuerit, minime audeat manere suo fungi, usque dum per aliquot dies poenitentia ieiuniis atque orationibus se purgaverit; et post haec accedat ad ordinem suum, et communicet: si vero in ea perseveret ebrietas, deponatur.

2. Laicus similia faciens non audeat communicare, nisi praevia poenitentia: si vero in eadem luxuria morabitur, segetetur.

3. Die sabbati, quod est pervigilium paschatis, non licet matrimonii benedicere; nam sanctae dies resurrectionis nobis imminet, in quibus oportet orare, vigilare, atque spiritali ordine animabus consolationem adhibere, non vero corporali luxuria mysteria sanctorum dierum profanare, atque iniuria afficere. Si autem quis hoc fecisse inventus fuerit, matrimonium irritum sit, et ipse poena maneat usque dum poeniteat. Episcopus autem re perpensa humanitatem prout voluerit in eadem exponat.

4. Non licet, dum erastino die matrimonium initiari sunt, a vespas diei antecedentis convivia peragere, crapulae operam dare, atque inebriari, verum oportet pietate atque orationibus se dignos efficere benedictione sacramenti matrimonii et divina communione. Si vero aliquis se-

cus fecisse inventus fuerit, sacerdos illa die non administret, sed uti diximus, praecipiat eis, ut altera die revertantur: omni cautela et dignis dispositionibus se comparent, atque communionem percipiant.

5. Non licet in sancta quadragesima, neque postea usque ad sanctam pentecostem nuptias facere, ne eorum celebratione mysteria illarum dierum iniuria afficiantur: cuncti namque dies "(id est a paschate usque ad ascensionem et ad pentecostem)" dominici sunt, in eis divinum sacramentum celebratur.

6. In quadragesima oportet sabbatis et dominicis diebus missam celebrare cum timore ac reverentia, iuxta sanctorum patrum, quas in conciliis ediderunt, constitutiones. Si vero aliquis verbo aut opere mandato nostro reatiterit, si sit clericus deponatur, si laicus segregetur.

7. Ieiunandi autem, vel ieiunia frangendi, in quadragesima, diebus sabbatis et dominicis, unicuique sit facultas: attamen hoc unum animadvertendum, nempe unumquemque gratias agere debere Deo, ceteroquin facere quodcumque sibi placuerit, eum omni honestate, ac sine offensione conscientiae, sine contentione ulla, et quin proximos suos spernat; nam utrumque acceptabile est Deo, et ita ecclesiae Christi traditio se habet.

8. Oportet panem azymum, et vinum merum super sanctum altare ponere, uti tradidit nobis sanctus Gregorius, neque aliarum gentium christianarum traditionibus mentem advertere; nam sanctus illuminator noster "ex legalibus (1) id sumens" more apostolico hoc detulit ad nos, et praecipit populo suo sic facere. Similiter etiam sal benedictum in maiestione agaparam adhibere; ac more leviticarum gentis propriam ecclesiae gratiam conservare. Ergo oportet nos in hoc perseverare.

(1) Nempe ex veteri testamento, sive ab exemplo Melchisedechi qui panem et vinum obtulit, quae oblatio divinum eucharistiam praefiguravit. Ceteroquin ipse variis cl. Editor observat Armenios orthodoxos iamdiu se universalis ecclesiae consuetudini conformasse, aqua cum vino admiscenda. Recole etiam dicta a nobis p. 272. n. 1.

re, neque id negligere, vel novitates introducere.

9. Oportet ac decet sanctum chrisma, oleum videlicet suaviter olens, Catholicum in benedicere, et singulos episcopus semel in feria quinta paschatis: sacerdotes vero, uti praeceptum est, debent ab ipsis accipere oleum hoc, et eo ungere altaria, templa, et cruces: quoad vero baptizatos eo usantur ad unctionem duntaxat filiorum adoptionis, quae fit post baptismum confectum (haec est unctio sacramenti confirmationis); ad aliud autem non adhibeant oleum hoc, neque per se benedicere audeant.

10. Oportet ac decet sacerdotem oleum catechumenorum benedicere prius singulis baptizandis, quantum satis fuerit ad usum praesentem: eoque baptizatis adhibito, illico consumere. Neque audeat semel benedictum, iterum benedicere, et ex eo ad baptismum venticies ungere, neque in aliis mysteriis conficiendis eodem uti.

11. Oportet sacerdotem benedicere oleum infirmorum, orationibus propriis adhibitis, quantum sufficit illius horae usui (1).

12. Non licet altare, super quod offertur corpus et sanguis Christi conficere ex ligno, neque mobile: sed lapideum sit atque firmum. Siquis autem restiterit, ac iuxta praeccepta nostra, et ecclesiae catholicae traditionem non egerit: episcopus quidem honore suo privetur, altare autem contemptum atque interdictum maneat.

13. Non licet sacrum fontem baptismatis conficere indiscriminatim e quacunque materia, vel ubique eam collocare: sed oportet, ut sit de lapide confectus, atque in ecclesia vel in baptisterio prope ecclesiam situs.

14. Oportet ac decet manuum impositionem super catechumenos, unctionem, atque abrenunciationem peragere ad invicem baptisterii, deinde intrare ad fontem, et ibi baptizare.

15. Qui sunt matrimonio coniungendi, oportet, ac decet a presbytero deduci ad ecclesiam, et ibi in loco sacro perfici super eos ritum matrimonii iuxta morem christianorum. Qui vero negligens haec, pertinaci animo, non ita, sed aliter fecerit, ac iniuria leges et matrimonii sacramentum affecerit, sacerdos quidem hunc suo privetur, sponsi autem denno matrimonio iungantur iuxta leges christianorum, uti et apostolus praecipit: omnia vestra honeste, et secundum ordinem fiant.

16. Ad secundas nuptias accedentes itum oportet, iuxta priorem modum, per mediatores desponsatoresque adhortari ut mutuum consensum dent; et per ecclesiae ac sacerdotum benedictionem accipiant legitimum coniugii signaculum. Si qui vero ita non fecerint, sed concupiscentia prius mutua exarserint, fuerintque polluti, hi dividantur ac subiciantur canonibus statisque contra moechantes disciplinis. Sin autem separari noluerint, post decem praenitentiae annos, per eleemosinas et lacrymas fiant digni, qui in ecclesiam Dei recipiantur.

17. Oportet vespere sabati martyrum officium celebrare, genus non flectere, et luminum hymnum canere, id est lux hilaris etc.

18. Officium dominicale nocturnum celebrandum est, vigilanda, et orando corpore erecto, ut praeteritae hebdomadae culpas deleamus, usque dignos efficiamus percipiendi vivificans ac omne scelus eluens sacramentum: sic enim expectandus est cum omni moda acritate paratoque animo bucinae sonitus in adventu Domini sonaturae, atque regnum ineffabile sempiternum.

19. In matutinis officiis vespertinisque, expleto universo officio, decantetur *sanc-tus Deus*: deinde in vespere subiungatur requies psalmus; mane autem, solis orientis. Cum autem missa celebratur, sub officii initio cantetur *sanc-tus Deus*.

(1) En prius Armeniorum patriarcha extremae unctionis sacramentum ministrari praecipit, quod apud eius gentis schismaticos, pessima incuria sacerdotum, iam demerit.

20. Oportet in trisagio cauendo, ter addere "qui crucifixus es (1)", neque licet imminuere hunc numerum; ne videlicet nonnet ipso gratia crucis Christi privemur.

21. Aequum est in nocte, cum congregantur (*ecclesiae ministri*) ad officium, primum praefationis loco dicere quatuor psalmos unanimiter humili voce decurrente: primo loco, psalmum II.; secundo, psalmum LXXXV II.; tertio, psalmum CII.; quarto, psalmum CXIII. atque subtexere eorum praeconia, et orationes, quas eadem mente fecit honorabilis Iohannes Mantacenensis Armeniorum catholicus. Praeconium est: *expefacti*; oratio: *tibi gratias agimus*; eius autem requies (2); *respice, Domine, misericordia tua*.

22. Matutinum officium omnes debent similiter uno eodemque ordine peragere; sic enim decet Christi amatores, qui eiusdem linguae ac gentis sunt, unanimiter glorificare Deum, rectosque componere mores; siquidem scriptum est de sanctis apostolis: *omnes erant perseverantes unanimiter in oratione*. Ergo post patrum hymnum, et *miserere*, et *laudate Dominum de caelis*, oportet decantare *gloria in excelsis*. Deinde iuxta unumquemque dicem antiphonas ex psalmis desumptas: feriâ II: *illumina, Domine, oculos meos*; feriâ III: *apud te, Domine, est fons vitae*; feriâ IV: *ego dixi, Domine, miserere mei*; feriâ V: *ego ad te, Domine, clamaui*; feriâ VI: *intret oratio mea in conspectum tuum, Domine*; sabbato: *emitte, Domine, lucem tuam*. Post praeconium autem, et orationem (*oportet*) trisagii glorificationem decantare una cum antiphona ad sanctam Dei genitricem: *postes orientis solis psalmos choralis voce elata recitare*.

23. Item et vespertinum (*officium*) similiter vicissim hoc eodem ordine ac modo peragere (*oportet*). Primum recitare psalmum *inclina*, alternando iuxta cho-

ros: quem honorabilis Nerses Armeniorum catholicus addidit; ut principium omnium cantandorum psalmorum sumatur ab oratione; ite namque psalmus oratio est David, sicut ex titulo eruitur post psalmum; *conserva*, singillatim tres psalmi continuo secundum choros alternentur. Postquam autem *melodia et dirigatur* dicta fuerint, praeconium, et oratio fiat; deinde trisagium cantetur eodem modo; cetera finis autem totius officii, requies psalmus dicatur, alternis respondendo.

24. Porro matutinum diei dominicae suum habet ordinem hac ratione dispositum. Post patrum canticum dicatur *magnificat*; oportet namque cum, qui resurrectionem Christi celebrat, sepulcrum quoque una cum illa, ac sanctam virginem commemorare. Nisi enim natus fuisset, fieri non poterat, ut sepeliretur; nisi autem fuisset sepultus, neque resurrexisset. Idecirco quemadmodum i. pulcrum in evangelii lectione fit mentio, ita et sanctissimam Virginem *magnificat* recitando commemoramus. Nam sicut Salvatorem exceperunt vicissim, resurrectione a sepulcro, sepulcrum autem ab utero; sic vicissim sibi esse debent testimonio quod resurrexerit; haecque est vera incarnationis, et mortis Christi confessio. Verumtamen a natiuitate ad resurrectionem consequenter uniantur (*officii verba*); a resurrectione vero ad natiuitatem retro ire impossibile est. Etenim fieri nequit, ut eorum, quae nondum Christus peregit, historia recolatur. Quamobrem annuntiatio quoque, et natiuitas, et baptismus Christi coniunctim celebrantur (3); haec omnia porro, sicut et cetera Christi acta, in resurrectione coniuncta comprehenduntur. Haec sane de dicendo *magnificat* in dominicae diei matutino. Post illud autem, antequam evangelium legamus, tanquam si Christum adhuc in sepulcro esse arbitrarenur, foris clamamus ad eum erga sepulcrum, dicentes: *exur-*

(1) Notissima et vieta controversa est de hac additione ad trisagium, qua ipsi Armeni orthodoxi, antequam post florentinum concilium, iam non utuntur.

(2) Nempe conclusio. (3) Recole p. 298. n. 1.

ge, Domine, adiuva nos, et libera nos; et: Deus exaudi orationem meam, auri- bus percipe verba oris mei; et: regnabit Dominus in aeternum. Verum post euangelii lectionem, tanquam si ipsummet resurrectum illico in nobis cum evangelico verbo exiperemus, nobis invicem imperamus inquires: in noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum: quippe quia, exaudita oratione nostra, resurrexit, et auxiliatus est nobis, eripiens nos de morte, regnansque super universum orbem in sempiternum. Noctem tamen, haud (noctis) tempus dumtaxat, sed potius iudaicam incredulitatem nuncupamus, quae obscurissimarum similitudinem tenebrarum procul dubio praesefert, iuxta celebre Isaiae effatum: anima mea desideravit in nocte vigilare de mane ad te, Deus; hoc est, in medio impiorum audeo te Deum venerari. Haec itaque hoc modo; et sic ordinem proseguendo decet post hymnum gloria in excelsis, resurrectionem repeteri. Porro sanctus Deus cum sanctae Deiparae commemoratione ad finem transferatur, quemadmodum et aliis diebus, iuxta exhibitam rationem. Post omnia vero orientis solis palmas cantetur, sit nomen Domini, quem potius dicere coeperunt temporibus Esdrae catholici (1).

25. Oportet in nocturno officio post canones subiungere quatuor haec praeconia: pro superna pace; ut die ac nocte; ut dirigantur gressus nostri; ut inveniamus gratiam; quae eadem de causa composuit Isaacus Armeniorum orthodoxus; sicut et ad quodlibet officium sequentes orationes cum requiebus suis (2). Domine Deus sempiternus, requies; largitor bonorum. Nocte et die, requies; pastor bone. Procidimus coram te, requies; tuas omnipotentis dominationi. Postrema autem: "benedictus es, domine Deus noster, qui nos quoque peccatores dignos fecisti, qui te glorificamus.

Suscipe, benigne et elemens Domine, omnium nostrum supplicationes, petitiones, confessiones, gratiarum actiones, et largire cunctis nobis copiosam tuam misericordiam, et miserationem. Ne derelinquas, Domine, populum tuum, neque despicias nos usque in finem propter nomen tuum. Non secundum peccata nostra facias nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis: sed fac nobiscum misericordiam tuam in mille et decem mille. Eripe nos ab omni laqueo diaboli, et transfer nos in regnum unigeniti tui Domini nostri Iesu Christi, Requies. "Tibi commendamus animas nostras, Deus omnipotens, pater domini nostri Iesu Christi, qui habitas in excelsis, et humilia respicis in caelo, et in terra. Respice, Domine, in orationem deprecationemque nostram. Ne frangas pactum tuum, neque eicias nos ab hereditate tua, sed secundum copiosam beneficentiam tuam dignos fac nos servos tuos ineffabili luce caelestis regni tui, per Iesum Christum Dominum nostrum, quocum te Patrem, et sanctum Spiritum decet gloria, principatus et honor, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen. "

26. Die festo epiphaniae peragenda est aquae benedictio, in quam oleum christianis infunditur, cum idoneis precibus; idque ob commemorationem baptismatis a Salvatore, nostri gratia, suscepti. Aequo in adventus die festo (sic Armenii appellant dominicam palmarum) oportet ramos attollere, stabella movere, exemplum sectantes puerorum hebraeorum, qui ramos gestaverunt; uti a regni nostri incolis et ab universis Christianis fidelibus traditione receptum est.

27. Siquis crucem ex ligno vel quavis materia fabricaverit, nisi cum presbytero benedicendam, et chrismate inungendam obtulerit, non licet eam honore prosequi aut venerari (3); caret enim divina virtute,

(1) Hic saeculo quinto vixit. (2) Seu conclusionibus.

(3) Ita censet auctor canonis, ex gentis suae consuetudine. Et quidem romana quoque ecclesia instrumentis sacro usui adlicendis benedictionem impertiri solet.

et est præter traditionem ecclesiae apostolicæ.

28. Cruces autem, quæ benedictæ, et consecratæ fuerint, quæ quidem iō divinis mysteriis peragendis adhibentur, oportet honore prosequi, colere, adorationem et oscula eis adhibere: in iis enim habitat Spiritus sanctus, perque eas largitur hominibus opitulationes, gratias curationum morborum spiritus et corporis; quamobrem, etiam mors ab ethnicorum manu immineret, crucis cultus non est deserendus; ibi enim summa spes versatur, et gloria martyrii.

29. Prorsus non licet cum schismaticis (1) indifferenter se gerere atque communicare; immo potius vitandi sunt, neque eum iis mensæ sive spirituali sive corporali accumbendum: nempe ut ipsi erubescant, et desiderio afficiantur communicandi cum illis qui orthodoxiæ sunt custodes.

30. Die epiphaniæ legendum est baptismi evangelium ex Matthæi capitulo; per totam autem octavam alternari evangelia nativitatis atque baptismatis, æquommodo: sicut enim festum utrique mysterio commune est, ita lectiones quoque et officia communia esse decet.

31. Quidam consueverunt diem dominicam sanctificare tantummodo usque ad prandii horam; deinde vero diei religionem non observare. Ideo præcepimus usque ad vespas eodem honore eam diem prosequi, atque abstinere ab operibus servilibus, et a suscipiendo itinere; in vespere genus minime fletere, et memoriam resurrectionis peragere.

32. In sæcularium impiorum, qui Pauliciani vocitantur, locis hospitari non licet, neque eum illis communicare, nec eosdem alloqui, vel omnino ad ipsos accedere: quin adeo fugiendi sunt, et odio execrationisque habendi. Sunt enim Sathanæ filii, et fomies æteroi ignis, atque

ab obsequio erga voluntatem Dei creatoris, alieni. Siquis vero ad eos accesserit, eum iisque amore ac necessitudine copulatus fuerit; hic eniavero corripendus et gravi poena mulcendus, quod respiciat et ad sanam fidem redeat. Sine vero aliquem in hanc culpam rursus incidisse compertum fuerit, districte mandamus talem hominem excommunicari, et pestis instar procul ab ecclesiæ christianæ membris amandari; ne forte *radix amara sursum germinans impediatur, et per illam inveniatur multi.*

CANONES SIONIS (2)

ARMENIORUM CATHOLICIS.

Capitula XXIII.

1. Episcopus sive presbyter honorum humanorum studio ac voluptatibus deditus, ideoque curam populi negligens, cum morbo spirituali laborans, deponatur.

2. Episcopus non audeat ex alieni episcopi parocia presbyterum ordinare; secus deponatur et ipse, et ille cui manus impositus.

3. Episcopus non audeat a peccantibus quicquam accipere in ecclesiæ utilitatem; sed imperet potius ut ipsi peccantes largitionibus manu propria faciendis peccata sua explent.

4. Episcopi nolint permittere chorepiscopis, aut presbyteris, ut altare, et templum consecrent.

5. Episcopi non audeant chrisma benedicere, vel benedictio aliud oleum non benedictum addere, et presbyteris dispensare; verum singulis annis a catholico illud accipiant, iuxta canonica præcepta ss. Patrum.

6. Episcopi constituent doctores in ecclesiis, ne gratia scientiæ Dei minuat, ac hæreticorum serpens secta obrepit.

7. Monasteria in pagis condita fuerunt,

(1) Hoc observent, siqui recenti quoque tempore communicandi in divinis cum schismaticis patronos indulgentiores se gesserunt.

(2) Sion patriarcha, hoc nomine primus, assculo octavo claruit.

ut ibi habitarent presbyteri ecclesiarum, viatores, ac pauperes; et ut pagorum incolae ex monachorum piis doctisque sermonibus atque exemplis utilitatem perciperent. Pagorum igitur incolae suis alimoniam monasteriis suppedient. Qui autem secus fecerint laici, praesca patrum statuta spernentes, eos verbo Dei excommunicamus. Sed enim ne hospites quidem quicumque audeant e monasteriis ad domos suas comportare; alioquin anathema sint.

8. Vidimus sacerdotes indoctos, ac omnino mente rudes quibusdam in locis iniuria sacrum baptismi fontem afficere, et aquam baptismi foras proicere. In posterum nemo audeat hoc facere, sed vacuentur sacrum fontem, velo cum tegant, et aquam baptismi intra sacrarium iniiciant. Qui autem haec praecepta nostra transgressus fuerit, deponatur.

9. Sacerdos qui in anauo ordine vice sua astra fungitur, cum omnimoda sanitate ministris ecclesiae exequatur, animaeque sedulitate diei noctisque officia celebret.

10. Sacerdos non permittat bigamos sacerdotio fungi, verum hi cum poenitentibus stent: ipse autem inmoderate vinum sumat. Quod si in ebrietatem lapsus fuerit, deponatur.

11. Sacerdotes praecipiant viris, ac feminis, nec non filiabus eorum, ne cum infidelibus matrimonia contrahant; quia hoc non est matrimonium, sed nefanda et sacrilega mixtio: quae enim pars fidei cum infideli? Utique id peius adulterio est: quod autem plusquam adulterium vitandum est, profecto immane crimen esse dinoscitur.

12. Non audeant presbyteri, panem sacrificio destinatum, per laicos conficere, verum ipsimet coquant. In calicem autem vinum sufficiens infundant, neque aliud deinceps vinum commisceant.

13. Qui tertias nuptias contrahunt, nefandum committunt adulterium et inexcusabile crimen⁽¹⁾. Iati si postulent poeniten-

tiam ob peccata sua delenda, prius agrogentur, deinde vero poenitentia digni habeantur. Sacerdos autem, qui nuptias eorum interfuerit, deponatur, et esto excommunicatus.

14. Qui sine necessitate extrema, in quam aliquando homines ob tributorum gravitatem incidunt, ita ut semet ipsi cogantur vendere; sed levi aliqua indigentia commotus sauctuarii suppellectilem, vel ecclesiam vel huius praedia vendiderit, anathematizetur a Deo et a nobis; atque huiusmodi hominem nemo audeat christianis appellatione donare.

15. Monachum, qui in ordine aliquo a se electo professus fuerit, ac deinde ad alium ordinem transilire velit, nemo excipere audeat; sed quo in loco semet Deo obtulit, ibi permaneat, cursumque pietatis ac vitae consummet. Aliter vero dicendum, si is ab ecclesiae pastoribus ad episcopatum vel ad docendum vocetur.

16. Sancti ex antiquitate patres temporibus suis interdicto vetuerunt omnibus sive nobilibus, sive ignobilibus nuptias cum consanguineis contrahere: hodie tamen contemptos cernimus canones sanctorum patrum, praescripta a nobilibus: nam indiscriminatio miscetur cum suis consanguineis, vituperanda matrimonia copulantes. Posthac tamen non audeant matrimonio coniungi usque ad quartum gradum; secus anathema sicut a nobis; ipsi autem defendant se apud Deum in die magna iudicii eius.

17. Quandoquidem homines morbo (maligno) affecti domo sua eiici et civitatibus pelli solebant; sancti patres, opem ferentibus piis principibus, hospitium ad eos receptandos constituerunt; proviusque edixerunt, ut stipem ad eorundem solatium conferrent. Hodie tamen quibusdam in regionibus haec hospitia deleta fuerunt; ideoque morboosi homines per loca mendicantium vagantur, atque horum proventus absumunt; sique inviem spoliatur, et neque egent. Quare in posterum

(1) Nota est antiquorum aliquot canonum nimia in hac re severitas.

episcopi destructa hospitia aedificanda atque instauranda curent, illucque infirmos derelictos recipiant, populoque elemosinas impereant, ita tamen ut nihil us qui ad alienam parochiam pertineant, tribuant. Nemo denique haec nostra mandata violare audeat.

18. In defunctorum exequiis, quas domestici ipsorum celebrant, quicquid iuxta ordines legesque christianas peragendum est, quodque sancti Spiritus instinctu ad animarum solatium facimus, nempe vel quadragesimas, vel agapas ob ipsorum suffragium, vel denique quicquid defunctus supremis tabulis pro anima sua fieri mandavit: haec, inquam, nemo ad alienarum ecclesiarum vel religiosorum monasteriorum utilitatem transferre praesumat; sed illius loci ecclesiae, vel monasterio, ac parcho emolumenti nomine tribuat, ubi gratiae sacri fontis renatus fuit, matrimonio iunctus, ac pane vitae refectus, a quo loco tandem ad Deum discessit. Purro his omnibus in proprii pagi ecclesiae vel monasterio peractis, liceat defuncti domesticis quae superfuerint attribuire alienis ecclesiis, religiosis monasteriis, vel egenis.

19. Qui propter varia delicta excommunicatus fuerit a proprio episcopo, et in eodem statu excommunicationis mortuus, sepultura (ecclesiastica) careat. Sacerdos non baptizet catechumenum; si autem accidat catechomenum ad mortem vergere, sacerdos baptizet eum, et sepeliat; cetera vero anathematis vincula insoluta manent.

20. Si contigerit catechomenum in adversum incidere valetudinem, et sacerdos absit, domestici autem eius ad sacerdotem vocandum pergant; in loco illo, quo ei obvi fuerint domestici catechumeni, incipiat sacerdos ordinem ritus baptismi conficiendi. Quod si interim contigerit catechomenum mori, priusquam sacerdos ad

eum venerit, hic ubi in conspectu fuerit signet signo sanctae crucis caput defuncti, et tumulet eum inter baptizatos Christi⁽¹⁾. Hic canon ad involuntarium casum spectat.

21. Clavigeris episcopi non audeant ecclesiam claudere, vel horas divini officii impedire, ut diem lucrando aliquid insumant, vel ob hominis cuiusvis erimen; sed reos prius excommunicationi subiciant. Pagorum autem procures, qui ot vectigalia regi pendant, per aliquem tyrannum ecclesiam claudendam curant, et divinum officium impediunt, vivi mortique excommunicationi subsint.

22. Qui captivus apud infideles, et invitatus ac saepe coactus, ex immoedo et sacrilega comederit carne, quando postea concesserit ei Deus, ut in propriam patriam revertatur, per annum devotis lacrimis, ieiuniis, ac orationibus extra ecclesiam poenitentiam agat; et si hoc tantum commiserit erratum, communionem percipiet, ita tamen ut feria quarta sextaque prorsus ieiunet. Ille canon pertinet etiam ad mulieres quae invitae ab infidelibus violatae fuerint.

23. Puellas, quae viro copulanda est, si costructa fuerit, non audeat sacerdos matrimonium benedicere, neque eam cum viro matrimonio coniungere, donec a menstruo sanata fuerit. Omnes ecclesiasticos, et laicos oportet honore prosequi aeras scripturas veteris et novi testamenti; videlicet libros Moysis, qui sunt genesis, exodus, leviticus, numeri, et deuteronomium. Tum Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor libros regum, duos Paralipomenon, duos Esdrae, Iob, librum psalmodum, Salomonis tres libros, duodecim prophetarum libros, Isaiae, Hieremiae, Ezechielis, Danielis, aliorum; ex apocryphis (2) Sapientiam Siraci ad filios vestros multiplici doctrina imbuendos.

Monitum. "Hos canones Sion Arme-

(1) Baptismi desiderium, aequivalere ipsi baptismi ad salutem aeternam in huiusmodi casibus consequendam, theologica doctrina est, ut omnes sciunt.

(2) Ita appellat Sion patriarcha quos nunc libros deuterocanonicos dicimus.

„ niorum catholicis condidit una cum
 „ tribus episcopis, et Armeniae princi-
 „ pibus, qui convocati fuerunt in magna
 „ urbe Albaniae Berdava, praesentibus
 „ Davide Albanorum catholico, et non-
 „ nullis Albaniae principibus.

CONCILII TRIVERNENSIS

CANONES.

III anno quarto Constantini piissimi
 Gracorum imperatoris conditi fuerunt
 iussu Nersis Scinogh Armeniorum cat-
 holicici, et aliorum aliquot episcoporum
 ob confirmandos ceteros sanctae ecclesiae
 canones, et ob rectum ordinem antistitam
 et cleri constabillendum.

Capitula XII.

1. De antistitibus.
2. Non oportere episcopos in aliena
 parocchia altaria erigere etc.
3. De episcopo, qui alienam parocciam
 usurpat.
4. Episcopus ecclesiae suae curam ge-
 rere debet.
5. De proventibus et hereditate (ec-
 clesiastica).
6. De heredibus (nempe clericis) qui
 deserunt curam ecclesiae.
7. De iis qui ab infidelibus in captivi-
 tatem abducuntur.
8. De uxoribus hereditariae ecclesiae, quae
 steriles sunt.
9. De nobilibus, qui domos et homi-
 nes partiuntur.
10. De nobilibus, qui monasteria ve-
 xant praesulesque eorum.
11. De nobilibus, qui tributa exigunt
 a xenodochiis.
12. De nobilibus, et ignobilibus equi-
 tantibus, et apud monasteria hospitantibus.
1. Oportet antistites sanctae ecclesiae,
 episcopos nempe, iuxta canones sanctorum
 patrum cum omni sanctitate ac pietate in
 via iustitiae ambulare; ut omnes Christi-

fideles per ipsos saliantur, atque condian-
 tur; quod si evanuerint, prolicentior fo-
 rus, et conculcabantur ab hominibus.
 Ideo oportet per omnimodam honestatem
 bonum exemplar gregis fieri, ut cum ap-
 paruerit maximus princeps pastorum per-
 cipiant immarcescibilem gloriae coronam.

2. Non audeat episcopus, contra cano-
 nes sanctorum patrum, in aliena paroecia
 altare erigere, atque ordinationes fa-
 cere, excepto casu, quo illa paroecia pro-
 prio episcopo careat; tunc autem cum su-
 premi episcopi venia, haec perficiant epi-
 scopi vicini. Sed tamen proventus illius
 paroeciae eidem ecclesiae maneat, iuxta
 quod definitum est.

3. Episcopus non audeat alieni episcopi
 paroeciam, atque mensam quotidianam
 usurpare.

4. Episcopus oportet suae dioecesis mo-
 nasteriorum, eremorum, scholarum, at-
 que xenodochiorum curam gerere, neque
 gerere, neque ex eis quicquam violententer
 sibi vindicare. Item oportet presbyteros,
 atque monachos suis praesulibus obedire.
 Si quis autem episcopus, aut presbyter
 contempserit canones sanctorum patrum,
 poena, quam canon edicit, puniatur.

5. De proventibus autem, et heredi-
 tatibus constitimus, ut sicuti ab initio a
 sancto Gregorio praecipitum fuit, sic etiam
 nostro tempore fiat. Qui magnam habet
 hereditatem ipsam teneat, eaque fruatur;
 qui vero tennem, eadem contentus sit.
 Nemo autem audeat propter hereditatis
 copiam dividere proventus; nam hereditas
 ecclesiae fruitur immunitate quam sanctus
 Gregorius et rex Tiridates largiti sunt (1);
 ideoque unusquisque sui affinis heredita-
 tem obtineat, et sanctae ecclesiae hilari-
 ter cum omni doctrina praesit. Signis au-
 tem concordia prigrascens officium eccle-
 siae neglexerit celebrare, et clericos (fi-
 lios) ad scholam mittere, episcopum fa-
 cultatem habere decernimus arguendi ip-
 sum, et ad rectum ordinem reducendi.

6. Nonnulli e clero ordinem, et mi-

(1) Notemus immunitatis ecclesiasticae ius antiquissimum etiam apud Armenos.

nasterium ecclesiae deserentes militiae se addixerunt. Hi si conversi fuerint ab iniquitate viarum suarum, benedictione Domini digni habeantur, et a nobis comiter excipiantur; secus vero episcopus potestatem habet spoliandi eos beneficiis ecclesiae, quae tradat sacerdotibus, et ministris dignis, qui sanctae ecclesiae ordinem cum omni cautione servant. Delinquentibus autem spatium tricennale definiunt, intra quod conversionem suam peragant; quo elapso, si conversi non fuerint ab iniqua via sua, episcopus facultatem habet per scripturam, atque sigillum spoliandi eos ecclesiae proventibus, quos eorum proximis confert.

7. Quando propter peccata nostra regni nostri viri et mulieres ab hostibus in captivitatem adducti propria patria carebant, mariti illarum sine venia episcopi uxores alias sibi adiunxerunt, et feminae vicissim viros. Nos ergo constituimus, ut qui nondum septennio exacto post coniugum suorum captivitatem, ad alias nuptias transierint, hae quidem fornicarinae habeantur; ideoque ipsi verberibus, poenis, multa quoque afficiantur, bonaque eorum in cegenos distribuuntur; tandemque segregati per septennium paenitentiam agant. Quod si septem exactis annis coniuges captivitate liberati in patriam redierint, iubemus singulos ad propriam reverti coniugem; secus, quem novum assumpserunt retineant. Captivi quoque si paria fecerint, paenitentiam agant. Qui autem per septennium se continuerint, ac deinde nuptiis copulati, hi sint immunes; ceteroquin duplici paenitentia graventur.

8. Heredes (scilicet presbyteri) ecclesiae, qui liberorum sunt expertes, nequaquam praesument bona immobilia ab ecclesia ipsis assignata, in propinquos suos transferre. Quod si forte velint filium aliquem sibi adoptare (quo tamen adoptandi iure uti debent erga dignum aliquem e propinquis suis, non autem erga alie-

num; neque enim licet hereditatem sanctae ecclesiae, suis propinquis fraudatis, ad alienos transferre) hic videlicet adoptivus, post illius obitum praedictis bonis fruatur, siquidem presbyter ordinatus fuerit. Secus vero, bona illa reddantur ecclesiae; ita tamen ut quae sunt mobilia, ea tradantur defuncti propinquis.

9. Quando nobiles viri domos suas homine quoque partiuntur, tum ecclesiasticos quoque summa cum avaritia vexare solent. Atqui homines ecclesiastici a tributis pendendis immunes sunt: etenim S. Gregorius et rex Tiridates, hoc hereditibus ecclesiae privilegium concesserunt, ut a saeculari potestate omnino liberi essent, quantum regi quoque Persarum persuaserunt. Siquis ergo princeps ab ecclesiasticis vetigalia exigit, is benedictione careat ecclesiae, et sanctorum omnium, nominatimque S. Gregorii illuminatoris, atque huius nostrae synodi: neque ullus unquam sacerdos pro eo missam offerre praesumat, donec resipiscat.

10. Principes saeculares non praesumant coenobiarcbas constituere, vel constitutos propria voluntate deponere, neque cum domesticis suis in monasteriis habitare, uti nonnulli ausi sunt.

11. Principes non audeant tributa exigere a xenodochiis, uti nonnulli audeissime, atque iniuste fecerunt.

12. Nobiles, atque ignobiles equitantes non audeant, omisso pago, in monasteriis una cum suis comitibus hospitari, ibique indecenter caenare, et loca sacra profanare. Qui huic mandato non obtemperaverint, sed statuta contempserint, contemnuntur a sanctis Dei, et divina benedictione careant. Etenim monasteria sunt requies sanctorum, habitationes episcoporum, presbyterorum, discipulorum, monachorum, et pauperum; aliquoties vero etiam nobilium, et parum mulierum, quas dona ferentes ad domum Dei, brevi partemore in eis demorantur.

*Subscriptiones episcoporum
in culce canonum Tevimensium.*

Ego Nerses divina gratia humilis Armeniorum catholicus cum nostris cathedrae aequalibus Armeniae episcopis, supradictis canonibus manibus meis subscripsi, iuxta constitutionem Spiritus sancti, atque electorum eius.

1. Iohannes Ostani, et Marthedagani episcopus.

2. D. Nerses Harchiae episcopus.

3. D. Christodochus Baseniae episcopus.

4. D. Israel Taise episcopus.

5. D. Iohannes Martoagi episcopus.

6. D. Iohannes Bernuniae episcopus.

7. D. Gregorius Arsaciae episcopus.

8. D. Sepheus Bagratuniensis episcopus.

9. D. Gregorius Chorchoridia episcopus.

10. D. Simeon Restunli episcopus.

11. D. Israel Vanandiae episcopus.

12. D. Theophilus Arzerunii episcopus.

13. D. Samuel Amadunensis episcopus.

14. D. Gregorius Anzevensis episcopus.

15. D. Theodosius Genunii episcopus.

16. D. Iacobus Ballavensis episcopus.

17. D. Samuel Melhunnidis episcopus.

Haec sunt nomina Patrum, qui in concilio Tevimeusi congregati fuere ad gloriam SSmae. Trinitatis.

ELISEI 1) CAPITULUM DE ENERGUENIA.

Utrum liceat sanctam eis praebere communionem; vel si sint catechumeni baptizare eos, daemone in eis habitante?

Cuncta remedia adhibenda sunt, ut daemon eliciatur corporibus eorum. Quod si daemon non exierit, et energumenus probus fuerit, licet communionem ei praeberet, si baptizatus sit: si vero catechumenus fuerit, licet eum baptizare; namque hominem probum non potest daemon a Deo removere, sed ipse profligatur, confunditur, atque podore ab eo afeitur.

(1) Ille saeculo ecclesiae quinto claruit; fuit enim e numero discipulorum Isacii parthi et Mesrobi celeberrimi Armeniorum doctoris.

(2) Nerses, cognomento magnus, quarto saeculo cognoscebat. Alii extant eius nomine inscripti canones; verumtamen qui haec scribuntur, affirmare propemodum licet non esse Nersis.

ETIUSDEM FRAGMENTUM DE APOSTATA.

Si quis autem a fide, quam susceperat, deficit, ipse quidem vita privatur, vita tamen ipsa cum eo non moritur. Ego vero communem sententiam sequor, videlicet huiusmodi hominum non licere commemorationem facere, neque eorundem oblationes, ne dona distribuere ob remissionem peccatorum eorum. Si vero in extremis suis eos paeniterit, tunc licet memoriam eorum facere, atque oblationes nomine defuncti paenitentis distribuere, ut misericordiam consequantur.

ETIUSDEM DE CATECHUMENIS.

Quod attinet ad innocentes catechumenos, qui ex hoc mundo migraverunt sine baptisimi gratia, aio quod nomine eorum minime liceat missas celebrare, quia viventes non fuerunt digni vivifica gratia. Licet tamen pro ipsis oblationes sanctis lucis offerre, omniumque iudicem validis precibus deprecari, ut defunctum ex inextinguibili gehennae igne liberet, in quem Status iturus est.

CANONES ET CONSTITUTIONES

ORDINIS ECCLESIAE

NERSETIS ARMENIORUM CATHOLICI (2).

Capitula XLII.

1. Il qui communionem indigni indicati sunt, si in summum vitae discrimen veniant, extrema viatico ne priventur. Verumtamen si forte convalescerint, paenitentium iuxta canonum mandata perficiant.

2. Meretrices quae libidinatur, et prolem necant, quindecim annis paenitentiam agant.

3. Effeminati, qui praeter naturam fornicantur, quatuor annis in paenitentia versentur.

4. Qui desponsa sua omitta, sororem eiusdem sibi coniungere cupiat, si praesertim desponsa illa ob animi maerorem in mortem incidit, decem annis extra (ecclesiam) et quidem sub lege paenitentiam agat.

5. Viduus, qui virginem ducit uxorem, et viceversa, triennio paenitentiam agat.

6. Qui tertias celebravit nuptias, si uxorem dimittat, quindecim annis extra (ecclesiam) quinque autem sub lege paenitentiae sint.

7. Qui fornicantem feminam dimittant, non oportet eos paenitere; sed uxorem legitimam ducant; fornicatrix autem nemini audeat nubere.

8. Qui uxorem suam dimittunt, et aliam ducunt, deinde vero ad propriam uxorem revertuntur, quinque annis paenitentiam agant.

9. Qui cum duobus sororibus fornicatur, et postea unam ex eis uxorem ducit, duobus annis paenitentiam agant.

10. Sacerdotes, qui fornicati fuerint, deponantur, et per decem annos paenitentiam agant; diaconi autem in ordine ministrorum sedent.

11. Qui ob adulterium commissum necandi erant, sed beneficio Dei liberati fuerunt, octo annis in paenitentia degant.

12. Qui cum infideli fornicatur, novem annis paenitentiam agat.

13. Qui cum infidelibus intemperanter commissi fuerint, pro criminis modulo, paenitentiam subeant.

14. Christianus infidelem uxorem ducens, vel infideli viro mulier christiana nubens, peccant; praesertim si pars altera in sua infidelitate permanent. Itaque pars christiana quindecim annis paenitentiam agat, et prolem ad fidem nostram perducit.

15. Qui vineae alicuius damnum intulerit, tribus annis sit paenitens.

16. Qui bovem, vel aliud animal percussum occiderit, tribus annis paenitentiam agat.

17. Qui domum eum spelletile incendit, decem annis paenitentiam agat.

18. Qui feminarum consuetudini dediti negotia non curaverint et socorditer vixerint, quadriennio in paenitentia sint.

19. Is ob cuius negligentiam puer sine baptismo moritur, trienniali paenitentia mulctetur.

20. Fures, grassatores, homicidae, incediarii, et qui sanguinem iustum fuderint, itemque blasphemae, quindecim annis extra, et quinque sub lege paenitentiae sint.

21. Qui centum denarios furatus fuerit, quintam suarum partem pauperibus largiatur.

22. Nemo consanguineam in tertio gradu ducere uxorem ausit; si in quarto duxerit, paenitentiam agat; similiter et bigamus.

23. Qui cum uxore patris sui concubaverit, decem annis paenitentiam agat.

24. Siquis uxorem fratris sibi coniungere copulaverit, abominabilis sit interque in ecclesia Dei, nisi segregetur, et quasi mortis rei paenitentiam sinceram agant.

25. Mulier, quae coepta se vitari permiserit, triennio in paenitentia perseveret.

26. Si quis impietati deditus, haruspibus magicisque artibus fidem adhibuerit, quinquennio paenitens sit.

27. Puella quae fornicata fuerit, et abortum fecerit, aut pepererit, novem annorum paenitentia puniatur.

28. Qui cum infidelibus versatur, et cum iisdem peccat, quinquennio sit paenitens.

29. Siquis mortem sibi debitam, in alium detorserit; quamquam ipse ob id erimen morte puniendus esset, attamen decenniali paenitentia mulctetur.

30. Mulier gravida si eum aliquo viro insipienter coierit, et abortum fecerit, triennio sit paenitens.

31. Qui a more pollutum vinum biberit, quadraginta diebus in paenitentia degat.

32. A serpente percussus, uno anno laetare, et tribus carne vescantur.

33. Qui involuntarium homicidium fecerit, septem annis sit paenitens.

34. Sodomitae, et beluini concubitus

rei, totidem annis poenitentes sint, quot nati erant cum peccaverunt. Quod si diu in iis maleficia perseveraverint, poenitentia augetur.

35. Coulogio subdita mulier quae adulterium commiserit, si a turpitudine sua respiciat, septennio ad ianuam, et triennio sub lege poenitentiam agat.

36. Qui ante nuptias feminam carnaliter cognoverit, quam postea uxorem duxerit, triennio extra (ianuam), et uno anno sub lege sit poenitens.

37. Si virgo bigamo nubat, separentur: quod si noluerint, et alteruter moriatur, qui superest quindecim annis poenitentiam agat.

38. Qui panis acervum combusserit, septennii poenitentia muletetur.

39. Qui socrum suam violaverit, decem annis sit poenitens.

40. Populi rectores, si in rebus gerendis peccaverint, triennio poenitentiam agant.

41. Qui ex amore denuncia ieiunia, excepta corporali infirmitate, violent, anathema sint; quia levioris momenti existimant delictum, quod contra praecceptum committunt.

42. Peccat graviter qui letale delictum confessioni non subiicit.

CANONES IOHANNIS MANTACUNENSIS
ARMENIORUM CATHOLICI.

Capitula VII.

1. Sacerdos sexagenarius a missa celebranda desistat; si vero robustus est; missam peculiari titulo non addicat, neque ob eam stipendium percipiat.

2. Si sacerdos nno die duas missas celebraverit, cum cruefigentibus sit sors eius.

3. Siquis sacerdos, ignorans fratrem alium iam sacrificium obtulisse, in eodem altari missam celebrare corperit, periciat utique. Verumtamen si crassa ignorantia eic id laboraverit, vitulum muletae nomine offerat Deo, et sic expietur.

(1) Haec synodus anno Christi CDLXXXVIII. celebrata fuit, teste P. Ciamiciano in sua historia armen. lib III. cap. 33.

4. Si quis sacerdos publicis administrationibus semet implicet, negotiationes exerceat, saecularum praefecturam gerat, non audeat sacerdotio fungi; est enim abominabilis coram Deo. Si vero eum poeniterit, decennio enim auditoribus stet; deinde ecclesiam ingrediatur, ita tamen ut usque ad vitae finem cum populo sedeat.

5. Sacerdos non audeat manu sua crucentam mactationem facere; cinem mactata ab eo victima, morticinum quid aestimatur. Quod si respiciat, biennio sit poenitens, et holocaustis per triennium semet expiet.

6. Qui vaniloquio ora sua contaminant, et in Spiritum sanctum blasphemant, ipsi sunt tubae Sathanae, quae custodes hominum angelus procul amovet. Qui vero patrem matremve contemnunt, hi ecclesiam sacerdotumque calumniant. Qui denique cum beluis ferisve rem habere audent, similes sunt eorum qui cum daemonum coeunt, ac Dei imaginem in similitudinem caninum transformant. Flens dico; hi filium Dei pedibus conculant. Ab hac igitur nefanda iniquitate se retrahant. Sacerdos autem rei certior factus, statim verberibus in reum animadvertat, et tres modios (tritic) largiatur pauperibus, ter centies genna flectat, et deinde cibum eum venis sacerdotis capiat.

7. Si qui confessi, rursus ad suum vomitum redeant, rursusque fidem ad confessionem accedant, poena super his cumuletur; sed tamen benigne excipiantur, iuxta Domini effatum, qui ut septuagies apertis ipsis dimittatur, mandavit.

CANONES VACIACANI ALBANIAE REGIS
IN SYNODO ALBANA EDITI (1).

Vaciacano apud Albanos regnante, multae excitatae sunt controversiae inter viros saeculares, episcopos, presbyteros, et chorepiscopos, nec non inter nobiles atque plebeios. Quamobrem regi placuit nu-

merorum concilium in Albania convocare, decima tertia die maveri seu octobris.

Ego Vacianus Albanorum rex, Scinpheliseus archiepiscopus Parthaviae, Manasses episcopus Gabalagi, Iohannes episcopus Iraci, Ananias, et Isaacus Seudnapi episcopus, Iosephus Galantadiæ praepositus, Matthaeus Parthaviae praepositus, Thomas palatii regi praepositus, Simeon ehoepiscopus Ziri, Matthaeus praepositus Tarahogi, Apas praepositus Gaspiti, Urpatus praepositus ex familia Manusceorum, Ioel et Barbus, Michael et Iacobus praepositi; nec non nobiles viri ac patricii Arsaciae, Bacarius Galantadiæ patricius, et alii permulti, qui una coram me convocati in hac Albania statione fuerunt, sic decrevimus.

1. Praepositi, qui in pagis habitant, his quotannis episcopopam venerentur, ab eoque ecclesiae iura discunt, prout scripturae iubent, et consuetum episcopo donum intra annum offerant.

2. Cum presbyteri vel diaconi fiet ordinatio, quatuor denarii presbytero, duo autem diacono dentur.

3. Homo nobilis, vel regio sanguine natus, quicquid pro anima sua de propriis facultatibus dare destinauerit, id omnino vicius largiatur. Ceteroquin si forte id exequi noluerit, sed post obitum datum iri promiserit, sumatur id e populi tributis, deturque presbytero hae ratione: frumenti sata quatuor, hordei sata sex, musti mensurae sexdecim. Attamen pauper dimidium tantummodo frugum tribuat, vinum autem pro viribus. Denique ab egeno nihil prorsus exigatur: contra vero opulentus pro suarum opum ratione affluenter tribuat in animae bonum, uti et Paulus ait: qui seminat in benedictione, in benedictione et metet.

4. Ovium possessores, unam ovem, vellera tria, caseum unum offerant; equorum domini vitulum.

5. Nemo seu nobilis seu plebeius sacrificium annuum omitat pro defunctis, quantum poterit: neque fraudare velit defunctos fructibus manuum suarum. Por-

ro si defunctus equos habuit, unas equas; si oves, una ovis detur ecclesiae, prout libuerit.

6. Si monasterii praepositus vel monachus scandalo sit sodalibus, et quidem pertinaciter, dehonestent eum, et monasterio eliciant.

7. Siquis in monasterio multi sint presbyteri, populus autem iis commissus exiguus; contra si populus copiosus a paucioribus presbyteris curetur; oblationes iis distribuantur, ut invicem compensent.

8. Homo christianus, qui in rixa sanguinem fuderit, sistatur episcopo, et iuxta leges puniatur.

9. Qui magno praepositus pago est, ne alium quoque sibi velit adiungere. Et etiam si duo sint vicina oppida, nam tantummodo teneat, quantum videlicet administrare possit.

10. Nemo feminae in tertio propinquitatis gradu nuptias adpetat, neque fratris uxorem sibi copulet.

11. Siquis uxorem suam deserat: vel sine legitimo vinculo eum femina vivat; vel cum scelere hominem occidat; vel haricos consulat; is ad regis palatium ductus crudeliter ibi occidatur.

12. Qui funebri luctu (more ethnico) defunctos tuos prosequuntur, ad regium palatium ducti ponantur; neque hi ab adfinibus suis desceantur.

13. Qui morticinum voraverit, vel in quadragesima carnibus vesci praesumpserit; vel die dominica servili operi vacaverit, neque ecclesiam adierit, a presbytero populoque simul puniatur.

14. Si quis quarta ex parte feria carnes manducaverit, eiusque rei indicium praeposito fiat, is una hebdomada ante quadragesimam carnibus abstinere iubeatur; quod si renuerit, pagi rector bovem mulctet, qui praeposito detur.

15. Si forte vir saecularis presbyterum aut diaconum sceaset; siquidem illi crimen fateantur, episcopus imperet illis praeces ob expiationem, et ut in crebro poenitentiam peragant. Quod si verum fateri noluerint, res tamen sit manifesta, pago

prout iubent canones eiciantur. At enim si res non patnerit, presbytero imperent ut missam celebret; idque instar iurisiurandi habeatur.

16. Si praepositas a sodale suo vel discipulis accusetur, qui quidem fide digni sint; sistatur praepositus iuxta altare, accusatores autem ante tribunal cum populo stent; tum deponatur ab altari praepositus et pago expellatur. Quod si accusatores ex christate peccaverint; populoque innotescat, iurgia ante inter eos fuisse; sacerdos quidem missam celebret, populus autem accusatores cum anathemate expellat. Si tamen mendacium suum fatentur, poenitentia tantum imposita, monasterio non eiciantur. Denique si aliis criminibus obnoxii deprehendantur, iuxta canones ponantur.

17. Si episcoporum aut praepositorum querelae ad regem pervenerint, quod proceres in pagis duas vel tres ecclesias sibi edificaverint; procerum subditi id testentur regi per syngrapham; qua visa, de regis episcoporum ac procerum consensu, ecclesias illas denuo aedificatas deserent, oblationes autem ad maiorem ecclesiam deferent.

18. Viri nobiles, qui decimas conferre solent, dimidiam partem cathedrali, et dimidiam propriae ecclesiae attribuant. Et domini quidem cum servis, diebus dominicis in ecclesia propria orent, ibidemque oblationes faciant; advenae tamen elemosynas pro suorum defunctorum animabus cathedrali ecclesiae confruant.

19. Viri nobiles sine episcopi consensu non audeant praepositos a suis pagis amovere; neque vieissim episcopus sine illorum consensu alium praepositum illie substituat. Quod si praeposito dampnum aliquod vel a nobili viro vel a populo inlatum fuerit, non ideo is audeat sine episcopi consensu de pago discedere.

20. Vir nobilis si in propria ecclesia vel erigere altare, vel sanctorum reliquias collocare, vel missas indicere velit, coram pro viribus ut haec cum episcopi venia faciat. Qui huic statuto obtemperaverit, benedictus esto; qui secus fecerit, removetur ab ecclesia, deinde iuxta regulas coram episcopo mulctetur; postea tamen persolutis multis, secundum canones benedictionem recipiat.

ADMONITIO.

Armeniacorum canonum codices, eandem quam ceteri libri fortunam experti sunt, qui materiam additamentis et varietatibus obnoxiam continent. Quippe vetustiora exemplaria, utpote nimis arcta et posterioribus statutis carentia, paulatim evanuerunt, atque ab usu sacerdotali recesserunt: recentiora vero, mira variis in locis variata sunt, panno vetere cum uterisque segmentis contexto, ita ut aegre ab acutis etiam huius disciplinae iudicibus primitiva ab adiunctis discernantur. Quae quoniam ita se habeant, armeniacus quoque codex, unde nos suprascriptos canones hausimus, praesertim quia haud prisca manu conscriptus fuit, eadem partim ambiguitate laborat: quamquam reapse canones Isaaci parthi et Iohannis Oz-niensiis sinceriores praeter ceteris et certiores habendi sunt. Denique lectores admoneo, horum mihi canonum ex armeniana lingua fuisse interpretem P. Arsenium Angiarachianum, monachum instituti antoniani asseclam, eruditum valde iuvenem et officiosum; quod honoris eius et grati animi causa palam facio.

FINIS.

[illegible][illegible]

DOMINI EBEDIESU

METROPOLITAE SOBÆ ET ARMENIÆ

LIBER MARGARITÆ

DE VERITATE CHRISTIANÆ RELIGIONIS.

PROHŒMIUM.

Deus rerum omnium causa est, cunctarum mentium illuminator, naturæ vitæque largitor substantiis ratione sensuque præclitis; magnum sapientiæ pelagus, et doctrinæ abyssus infinita; bonus, ac ingenua misericordia affluens, hominum amator, et gratiæ fons naturalis. Te laus omnis honorque decet, Deus; tibi que, ut domino, omni tempore gratiæ agendæ sunt, propter tuam mirificam mundi utriusque administrationem, superioria scilicet et inferiora, propterque frequentia tua erga caelestes terrenasque creaturas beneficia. A tua vero infinita elementia humiliter petimus, tuam ineffabilem charitatem imis ferventibusque precibus exoramus, ut nosmet electa puraque vasa in thesauro secretorum tuorum locanda efficeret velia; atque in nobis mansiones tibi decorent mandasque eligas, ubi tua Trinitas demoretur. Igitur nos ope tua erue de naufrago tumultuosi mundi huius mari, atque ad sancta sanctorum, id est mysteriorum divinarum sedem, sublevis; ut isti videlicet superiori mansioni simillimi evadamus, semperque a radiis æternæ lucis tue splendidiore efficiamur; ut vi-

delicet sine ullo corporali errore constanter vitam degamus, atque eorum socii cogitatione actuque fiamus, qui prope maiestatem tuam versantur; nempe ut in parte dextra alacres bestique, heic ibique et in omni loco simus. Amen.

Postquam nostri dogmatis Præses gentisque nostræ Pater (1), compositum a me omnigeno metro librum, cui titulus *paradisi Eden*, auctoritate sua comprobaverat, iussit ut alium librum, de firmitate christianæ religionis, et fidei nostræ veritate scriberem, ad discipulorum sanctorum usum, studium, atque meditationem; nec non ad omnium Christi amatorum utilitatem et eruditionem, qui videlicet sub eius iurisdictione degunt: quæ res nimirum pastorem eius vigilantiam commendat, atque apud posteros laudis argumentum erit. Ego vero obsequentissimi instar famuli, mandato eius obtemperavi; brevique methodo ac stilo simpliciori hunc librum conceinnavi, mole quidem tenuem, sed virtute et doctrina magnum, eique titulum inscripsi *liber margaritæ de veritate christianæ religionis*; in quo strictè de ecclesiasticæ dogmatis fundamenta

(1) Scilicet Ishallaha Nestorianorum patriarcha.

locutus sum, deque doctrinae articulis ex eo provenientibus, veluti ramis ex una arbore: totumque opus in quinque tractatus dispersivi; atque hos rursus singulos in plura capita. Eos autem per Christi amorem obtestor, humiliterque rogo, qui his pagellis occurruri sunt, si ve legendi causa sive exscribendi, vel lectas audiendi, oro inquam ut preces potius ipsorum apud Deum, scripti mei gra-

tia, consequar, quam reprehensionem; quippe qui omnes vires meas in hoc opere collocaverim; quamquam reapse humillimus maximeque miserandus homo sum. Ceteroquin, pro suo quisque libito, ex hoc libro delingat quod sequatur. Dens autem ambobus, scribenti scilicet ac legenti, pro meriti sui modula, felicitatem ac veritatis intelligentiam tribuat.

Explicet proboemium.

TRACTATUS PRIMUS

CONSIDERATIO DE DEO.

CAPITULUM I.

Quod Deus sit, mundus autem factus, creatus et temporalis.

Caelestis ille Paulus apostolus, spirituum divitiarum arca, spiritualisque philosophus, mirum excogitavit argumentum, spiritu Dei adiutus, in quo theologiae fundamentum niti posset; nempe ut ii qui Deum quaerunt, eiusque investigationi dant operam, ex eiusdem creaturarum conspectu ipsum agnoscant: etenim ex officio opificem noscimus, atque ex opere intelligimus operantem. Quod autem hic mundus factus creatusque per tempus fuerit, initiumque in tempore habuerit, ita demonstratur. Mundus hic, sive quod adinet ad universalem eius molem, sive quod ad eiusdem partes, compositus est, immo et dispositus atque ordinatus: atqui omnis compositio, quae sit disposita et ordinata, componentem suum habet, qui eam nimirum disposuit atque

ordinavit. Porro mundi compositio inde coarguitur, quod eius universitas multis partibus constat, eiusque varia corpora materia ac forma praedita sunt, motus autem per res visibiles fiunt. Mundanae vero dispositionis firma demonstratio est ipse homo, parvus veluti mundus, in quo creatae res omnes concordant; quae sapientis eniadam sententia est, nempe hominem breve esse quoddam mundi universi compendium atque omnium erratarum concordantiam. Iamvero quod mundus sit ordine praeditus, palam fit ex admirabili caeli structura. siderumque, et elementorum, rebusque inde genitis, veluti germinibus, arboribus, metallis, beluarum et hominum membris; quarum rerum mirus eximisque ordo sapientiam quamlibet intellectumque creatum superat. Quare et summi philosophi, motum omnem a movente aliquo fieri iudicantes, ad immobilem denique essentiam venerunt, quae omnium causa est: hanc autem bonam, sapientem omnipotentem-

que dixerunt; bonam quidem, quia sine fine mundum creaverit; sapientem autem, ob huius molis admirabilem ordinem atque concordiam; omnipotentem denique, quia suis praevalentibus viribus, res natura inter se contrarias summa coniunctione devinverit. Praeterea quum hic creatus mundus certa qualitate et quantitate corporum spirituumque constet, nec non ratione quadam momentorum temporis atque spatiorum; mens humana nequit intelligere, earum haec neque plura neque minore numero sint, neque ultra ultraque hos fines. Quumque ulterius inquirimus de causis proprietatum atque formarum, figurarum ac momentarum, quae sunt inherentes eunctis rebus, singulisque earum qualitates; quum denique de natura rerum earumque subsistentia scrutamur, nullam causam, praeter creatoris voluntatem mentemque, nanciscimur, qui res omnes pro suo libitu condidit atque ordinavit, proque ea ratione, quae ipsi opportuna utilisque visa est. Atqui necesse est, artificem ante suum opificium existere, nempe ut pateat eum reapse esse artificem, atque ab eo fuisse conditum id quod antea non existeret. Quod quum ita se habere, sicuti revera est, demonstratum sit, mandus quidem creatus fuit, atque in tempore coepit existere, neque prorsus aeternus est: simulque patet, procedere ipsum a creatore bono, sapiente, aeterno, omnipotente, ac voluntate praedito.

C A P. II.

Quod Deus unus sit, non plures.

Unum igitur esse mundi creatorem, non plures, inde patet, quia nulla haud esse potest absoluta voluntas in pluribus,

sibiique concurs, et invariabilis: alioquin vel hi prorsus naturae aequalis erunt, proprietatesque naturae eadem habebunt: quo posito, nulla est pluralitas, quia distinctio omnis, cuiuscumodi sit, sublata est: sicuti absurdum est, duas esse substantias prorsus similes, nullaque ratione inter se distinctas, nempe iidem prorsus praeditas proprietatibus. Quod si haec duae substantiae naturae inter se distinguuntur et huius proprietatibus, eae nimirum sibi adversantur et invicem perimunt: neque duo creatores inter se contrarii existere queunt, alioquin opus vitiosum evaderet. Vel denique aequali natura sunt, naturae tamen proprietatibus sic discrepant, ut singulae substantiae speciem habeant particularem, quae ab aliis unaquaeque discernitur: quod si ita est, omnes quidem sunt compositae, nempe ex ea re, quae sunt inter se similes, et ex altera in qua discrepant. Atqui omne compositum, creatum est, suumque creatorem et compositum habet: ergo demonstrata est propositio, nempe quod Deus noster, unus dominus sit; siquidem sunt dii multi, et domini multi; nobis autem unus est Deus*.

C A P. III.

De aeternitate Dei.

Omne ens aut aeternum est, aut temporale: temporale quidem causam suam habet et proprium creatorem: tempus vero et creator, existentiam illius praecedunt. Immo nullam esse causam causae rerum omnium; neque creatorem eius, qui universa creavit, mens quacvis sana et recta naturali lumine intelligit. Superest itaque ut illa substantia, aeterna sit, et extra temporis spatium posita, quan-

* I. Cor. VIII. 5.

doquidem ipsamet temporis creatrix est; quoniam tempus nihil aliud est, nisi corporalem motuum enumerationem: ipsam autem creatricem substantiam, motuum causam esse, satis demonstravimus. Est ergo illud ens æternum et absque initio: quod autem initio caret, nulli fini obnoxium est: atque ex contrariis duabus proprietatibus, excellentiorem possidet et laudabiliorem, veritatem scilicet, lucem, vitam; estque bonum, sapiens, omnipotens.

G A P. IV.

De incomprehensibilitate Dei.

Quicquid est comprehensibile, vel sensibus vel mente comprehenditur. Quod quidem comprehenditur sensibus, vel corpus est vel accidens: atqui adorabilis Deus, corpus minime est; quia omne corpus est compositum, et in loco existit, et suis finibus circumcluditur; quæ omnia ab ente essentiali aliena sunt. Sed neque rursus Deus est accidens; etenim accidens per se non subsistit, sed aliqua natura indiget, in qua subsistat. Quod autem mente comprehenditur, vel cuius fines mens penetrare potest aut circumscriptiones, quæ videlicet definitionem eius constituunt, atque ab iis, quæ extra illud sunt, distinguunt; hoc, inquam, si vere cognoscitur, iam constat determinatum esse ac limitatum. Atqui fines limitesque ab entis necessarij natura alieni sunt. Scios autem, si fines limitesque, qui illud ens determinant, mens non est adsecuta, iam nulla comprehensio est. Non est igitur divina natura comprehensibilis. Menti ergo nihil aliud ex ente æterno intelligere licet, nisi eius existentiam; præterea nihil. Aiant magnum quendam philosophum ita semper precari solitum: o ani-

mae meae uxorix causa, da queso ut hanc subtilem naturam, a qua moveor, quid sit, et quomodo sit, cognoscam. Equidem neque te, neque hanc acutam naturam, ob quam fio intelligens, comprehendere queo, nempe quid quomodoque sis; tantummodo, te esse scio. Cum enim nos dicimus invisibile, incompositum, impassibile, immutabile, hæc inquam verba non quid sit Deus, sed quid non sit, declarant.

G A P. V.

De Trinitate.

Omne ens, aut corpus materiale est, cuius substantiæ accidentia inhaerent ac mutationes, constatque contrariis rebus: aut non est corpus, caretque his omnibus rebus. Atqui demonstratum fuit, Deum (cuius incomprehensibilitati laus sit) haudquam corpus esse, ac omnibus carere materiæ proprietatibus, ab easque infinite dissidere. Porro quod materia eiusque proprietatibus, id antiquorum traditio mentem appellat. Quod autem materia eique inhaerentibus rebus caret, id sapientissimum est, acque met cognoscit, quandoquidem propria natura semper ei manifesta et cognita est, propterea quod nulla exteriore sibi re impeditur. Atqui quod se cognoscit, vivit; est ergo sapiens vivusque Deus. Porro autem omnis sapiens, ob suam sapientiam sapiens est; omnisque vivens, ob suam vitam vivit. Atque hoc est Trinitatis mysterium, quod Ecclesia in illa adoranda natura constituit, mentem videlicet esse, sapientiam, vitam; tres in una essentialis proprietates, unam in tribus. Mentem appellavit (Ecclesia) patrem genitoremque, quia hic est causa princepsque omnium. Sapientiam in-

digitavit filii genitque nomine, quia ipse a mente genitus fuit, perque ipsum facta et creata sunt omnis. Vitam denique, Spiritus sancti procedentisque appellatione denotavit, quia nullus alius, praeter ipsum, Spiritus sanctus est: nam sanctum, ut veridica interpretatio docet, est immutabile. Atque hoc est Iohannis theologi, Zebedaeo geniti, argumentum: in principio erat verbum, et vita est lux hominum. Ac veluti animus rationalis tribus facultatibus pollet, mente, verbo, ac vita; et tamen ipsa una est, non tres: ita considerata sunt tria in uno, unumque in tribus. Eandem exhibet sol demonstrationem cum sua sphaera, luce, et calore: quod est alterius theologi, Pauli electionis vasis, argumentum: ipse est splendor gloriae, et figura substantiae eius. Rursusque: Christus est virtus Dei et sapientia eius. Imvero, quia quicquid existit vel accidens est vel substantia; natura autem entis essentialis, non est omnino accidentium capax; ergo in ipso hae proprietates sunt essentialiter; ideoque appellantur personae, non autem virtutes accidentales; neque ullam in entis essen-

tialis naturae mutationem efficiunt, ac ne numeri quidem pluralitatem: namque ipsum ens, est mens, idem sapientia est, idem vita est, idem genuit sine separatione, produxit sine mutatione: namque haec omnia accidentia seorsum habenda sunt, et corporibus relinquenda: nulla enim est creaturarum rerum naturae similitudo eum aeterna natura: neque argumentum simile ullatenus est rei demonstratae; alioquin eadem res esset. Insuper Trinitatis mysterium figuratiter in lege veteri exprimitur sic: "faciamus hominem ad imaginem nostram, et ad similitudinem nostram,"; ubi pluralitas Trinitatem denotat tribus personis definitam. Item apud Isaiam seraphica laudatio "ter sanctus, unus Deus," tres significat in una natura personas. Denique illud davidicum: "verbo Domini caeli formati sunt, et spiritu oris eius cunctae virtutes ipsorum," eandem rem demonstrat; suntque et alia huiusmodi. Pudeat igitur ethnicos atque iudeos, qui catholicae ecclesiae rectam fidem vituperant propter Trinitatis confessionem.

Explicit primus tractatus.

TRACTATUS SECUNDUS

CONSIDERATIO DE CREATURA.

C A P. I.

De mundi creatione.

Qui olim non operabatur, postea vero operari coepit, is vel vi permotus ad operandum adgressus est, vel necessitate, vel sua bonitate. Atqui Deus creaturam vi permotus non effecit, neque enim Deus aliquis extraneus apud illum est, neque

alia quaevis natura, quae ipsum ad agendum adigat. Sed neque necessitate compulsus fuit, quippe qui suapte natura perfectus est, nihilque requirit; immo ipse perfectionem largitor est; nullamque imperfectionem vel in sua natura, vel in naturae proprietatibus patitur. Superest igitur, ut is ob suam bonitatem atque amorem creaturam formaverit, quia naturalis bonorum gratiarumque fons est. Ac pri-

mum angelos, caelum, quatuor elementa, lucem, et Inimaria creavit: deinde arbores et germina; postea singula animalium genera ac species. Postquam autem mundum instar thalami admirandive horti omni genere pulchrarum rerum ornasset, tum demum die sexta, perfectis iam caelo terraque atque omni virtute eorum, primigenium creavit hominem, humanae stirpis parentem; ad imaginem nimirum suam creavit ipsum, ut ait Moyses, primogenitus inter prophetas, scriptorumque prius. Suam vero imaginem appellavit ipsum tres ob causas; primo quidem, propter animam rationalem in ipso existentem, quae Dei imaginem prae se fert, ob suam spiritualitatem, subtilitatem, ac simplicitatem, et quia mente sua, verbo, ac vita Trinitatem adumbrat. Iterum propter eius super omni re dominationem ac potestatem, et propter providentiam ac liberalitatem. Tertio denique, quia ab homine sumpturus erat aliquando Deus, quod sibi iunret, quodque cum ipso ab omnibus perpetuo adorandum foret.

C A P. II.

De primi hominis peccato.

Quam ergo Deus Adamum creavisset, rationalem imaginem, templumque misticum, creaturarum omnium principem, atque ut paucis absolvam, parvum veluti mundum grandi conclusum; costam ab eo detraxit, ex qua feminam efformavit, amboque in voluptarium paradisum indixit, ipsorum gratia creatum; mandavitque iisdem ut ex quavis arbore paradisi comederent, excepta arbore scientiae boni ac mali: decreto addito, ut si ex ea forte comederent, moriendum ipsis foret. Sic liberum eorum ar-

bitrium esse declaravit; etenim sine coactione coegit eos, decreta videlicet poena adversus mandati transgressionem. Ut autem se res habet, competenter eos damnavit, propterea quod perversa libertate superbiaque animi nentes, divina praecceptum non sine contemptu violaverunt, ut dii fierent, nec suo creatori subessent, sudente diabolo, a quo sunt decepti. Quamobrem morti obnoxi facti sunt, seque maligni potestati tradiderunt; abiecta quoque gloria, ignominiam sibi induerunt, proxima angelis loca deseruerunt, vitamque aerumnosam in maledicta terra aspicere sunt. Ipsorum pariter filii eandem viam transgressionum sectantes, maligni mortisque iugum graviter cervicibus suis impresserunt; creatoris sui oblitii sunt, cordis desideris, cupidaeque animae consiliis indulserunt. Sic autem mala auxerunt, rebellionem confirmaverunt, desperataque salute, lascivia et immundo quolibet actu semet contaminaverunt. Hinc Dei iustitia concitata est, qui Noachum cum suis in arcam induxit, quam lente fieri iusserat, ut speciem conversionis impiorum foret. Consumptaque est omnis caro a diluvio, purgataque ipsorum colluvie tellus. Sic ergo post duo circiter annorum milia barbarum illud vivendi genus finitum est.

C A P. III.

De legibus et iudiciis divinis.

Noacho ex arca egredienti Deus mandata pueritiae naturae humanae accommodata dedit; quae paulatim, crescente eiusdem progenie, oblivioni tradita sunt. Reipse nonnulli ex illis hominibus, licet sibi putarent, cultum exhibere imaginibus necessariorum suorum aut amicorum; alii

vero perverse coniurantes, consilium aedificandae turris inierunt, instar perfugii cuiusdam adversus Deum; ut si hic forte in posterum iratus aliud diluvium adduceret, locum salutis haberent; vel illos conscenderent, bellum caelo illaturi, si quid adversus ipsorum libitum inde iuberetur. Quam ob rem confasis ipsorum linguis, ipsi ad quatuor mundi angulos atque dispersi, pristinum idololatriae errorem confirmaverunt, suos utriusque sexus liberos daemonibus immolaverunt, denique creatris maius obsequium famulatumque quam creatori exhibuerunt. Tunc Deus Abrahamum patrem nostrum peculiariter sibi elegit, cuius e semine, saeculorum ascrarum summum erat: circumcisionis testimonium ipsi dedit, et foedus cum eodem ixit. Ab hoc igitur politia theocratica ortum habuit, quem hebraeamus dicimus. Porro ex Abrahami liberis nonnullos identidem rectos iustosque suscitavit; qui tamen post conatus multos, homines ad Deum convertere nequiverunt. Hinc eligitur Moyses, prophetarum princeps, cui lex et praecepta scripta traduntur; quae videlicet nulli ex praecedentibus politis tribus data fuerant. Sub eo iudaismi respublica coepit, qui ceteroquin poeri instar perfectum mentis statum nondum adsecutus, in antiqua sua lege meditabatur, quo bonis sanctisque benefacere iubeat, malos autem atque inimicos ulcisci; Deum autem, instar hominis, membris corporalibus praeditum existimabat, qui Hierosolymis habitaret, atque in Sion monte et in Israelis congregatione moraretur. Ea lex neque inferorum meminit neque regni caelestis; sed temporales poenas comminatur adversus praeceptorum violatores, servitium apud hostes, dispersionem inter ethnicos, inebrium segetumque penuriam, agri prolisque exi-

gultatem: contra vero bene viventibus, praemia omniigena et remunerationes terrenas absolutissimas. Atque in hac sententia prophetae omnes qui Moysi successere fuerunt, eandemque confirmarunt, eamque ob causam genus omne angustiarum periculorumque perpessi sunt.

C A P. IV.

Prophetiae de Christo.

Sancti omnes prophetae de Christo vaticinati sunt, quod is videlicet salutem mundo esset allaturus, atque omnium creaturarum renovationem effecturus. Ne autem sermo noster prolixior sit, testes nominatum sex ex illustribus inter eos profereamus. In primis Israel, prophetarum parens, ait: non auferetur sceptrum de Iuda, sed est rex; et interpres de inter pedes eius, id est propheta; donec veniat is, cuius illud est; et ipsum gentes expectabunt; et cetera quae in eo sequuntur capitulo. Moyses vero ait: prophetam magnum suscitabit vobis Dominus de fratribus vestris, quem, veluti me ipsum, audite: quaevis autem anima hunc prophetam audire noluerit, de medio populi sui exterminabitur. Insuper per Israelis a Pharaone liberationem, nostrum omnium liberationem a principe mundi praedixit; per manna autem, mysterium corporis Domini nostri; per aquas de petra exussas, sanguinis divini potum; per aeneum serpentem, crucem vivificam. Acque David vaticinatus est in psalmo: quare fremuerunt gentes. Et in alio: Domine Dominus noster. Et in: erexit cor meum. Et in: dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Isaias vero illis verbis: ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius Em-

mannel, id est nobiscum Deus. Et rursus: et vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis saeculorum, princeps pacis, pater futuri saeculi, magni consilii angelus: ipse traditur propter peccata nostra, atteritur propter iniquitatem nostram: disciplina pacis nostrae super eum; cum reliquo capitulo. Tum Zacharias: ne timeas, filia Sion; ecce rex tuus veniet, humilis et ascendens super asinam, et super pullum filium asinae. Postremo Daniel, determinatis septuaginta hebdomadibus, quae ipsius manifestationem praecedent, ait et occidetur Christus, et non

erit ei; et civitas sancta polluetur, cessabitque holocaustum et sacrificium. Item: aspicebam thronos positos, et antiquum dierum sedentem. Adhuc: aspicebam veluti filium hominum in nubibus caeli venientem coram antiquo dierum; qui ei dedit iudicium ac potestatem, ut omnes populi, et tribus, et linguae ipsimet serviant. Potestas eius, potestas aeterna, et non transitoria; regnumque eius minime corrumpitur.

Atque hie secundo tractatus finem imponimus.

TRACTATUS TERTIUS

CONSIDERATIO DE CHRISTI INCARNATIONE.

C A P. I.

De Christi in mundum adventu deque unione.

Utilis est hominum societati iustitia; quia haec exigit, ut quae sibi ab aliis fieri homo cupit, eadem et ipse aliis faciat: quod contra ipse ab aliis sibi fieri detrectat, eadem ne aliis faciat. Haec enim est lex et prophetae, inquit Servator. Quum autem prophetae haud potuissent ad institutionem regulam adamussim homines dirigere, et ad veritatis agnitionem proxime adducere, nempe ut idola descerent, divinis vero praeceptis adhererent; nihil erat reliquum, quò natura nostra renovaretur, salutem nasceremur, et viam nostram emendaremus, nisi Dei apparitio in hunc mundum; more nimirum regis,

qui missis ad alicuius provinciae regimen correctionemque legatis compluribus; si horum forte vires superentur, neque aliquid emolumenti pariant; ipse demum ad procurandam illius regionis emendationem praesens incumbit. Quia vero Deus est invisibilis (nam si fieri posset ut ipse creaturis conspiciendum se daret, universam rem creatam splendore lucis suae dissolveret) ideo hominem instar sui habitaculi (1) assumpsit, templumque ac domicilium suum effecit, et cum divinitate sua, eum qui mortalis naturae particeps erat, unione sempiterna et insolubili copulavit, sibiique consortem dominationis, potestatis, regnique constituit: nempe natura divina humanam naturam illuminavit per adhesionem (2), sicuti margarita optima ac pura, solis luminae sibi affulgente collustratur: adeo ut hominis illuminati natura, illuminanti fiat similis; in-

(1) Incipit Ebedicus nestorianam suam doctrinam et sectam vocabulis ei haerzsi conveniens aperire. (2) Hoc quoque vocabulum familiare sectae est.

deque micantibus radiis et fulgoribus, talem speciem natura suscepta praebeat, qualem ipsa natura effectrix, ut factor nullam mutationem ex factura patientis anbeat. Et quemadmodum verbum intra animam conceptum, scripturae sensibili unitur per intellectualem consensum, et ex uno loco in alium mittitur, ita ut locum suum minime deserat: ita verbum ex patre natum, homini de nobis sumpto per intellectum unitum fuit, et sic in orbem venit, ut a patre suo cum sua essentia nequaquam discesserit: verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis. Homo quidam Dei gratia imbutus, postquam multis precibus Deum orasset, ut huius rei intelligentiam caperet, vocem de caelo exaudivit sibi dicentem: carni quidem vocabulum factum tribue; verbo autem vocabulum *habitavit*; atque ita demum a te rem intellectam putato.

C A P. II.

De dispensatione Christi.

Statim ac vox Angeli coram Beata insonuit, Dominus noster tecum, benedicta inter mulieres, siue dubio Deus Verbum unitum est ei, quem in sanctae virginis utero absque semine humano efformavit; eique nomen excelsum assignavit, prodigia in eius natiuitate patravit, mundum universum gaudio complevit, eique summam sapientiam gratiamque et perfectam staturam contulit. Ipse autem annos natus quasi triginta baptismo Iohannis se obtulit anno Alexandri CCCXLI; non quod sane puritas eius baptismo aquae indigeret, sed ut nobis per omnia exemplar fieret atque norma. Is igitur baptismum suscepit,

eundemque nobis imperavit; ieiunium peregit, nobisque ieiunare mandavit; oravit, nosque orare docuit; humiliavit se, atque ut nosmet humiliaremus admonuit: qui enim fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno Dei. Postquam autem virtutes prodigiaque patravrat in Iudaeae regione, infirmis curandis, mortuis exsuscitandis, caecis illuminandis, paralyticis sanandis, daemonibus expellendis, arcanis rebus patefaciendis; ad satisfaciendum tandem primi Adami debito, delendamque decreti chirographum adversus eius stirpem latam, atque ut exemplo suo universalis resurrectionis mysterium demonstraret, passus atque crucifixus sub Pontio Pilato, mortuus sepultusque est, dieque tertia, secundum ea quae scripta erant, resurrexit. Per quadraginta vero dies discipulis suis post resurrectionem apparuit, multa edens prodigia, dicentisque: data est mihi omnis potestas in caelo et in terra; seditque ad dexteram patris. Exinde illi digressi, praedicaverunt ubique. Dominus autem opem illis ferebat, verbaque miraculis confirmabat, quae ipsi operabantur. Haece religionis christianae initia fuerunt; cuius quidem veritatem in proximo capitulo demonstrabimus.

C A P. III.

De veritate christianae religionis.

Religionis christianae fundamentum est, fides de naturae divinae unitate, et de eius personarum trinitate: fides praeterea, eo quera diximus modo, de Christo, de mortuorum resurrectione, de futuro iudicio, ac aeterna vita. Quamobrem omnes eius regulae spirituales sunt, mandoque huic superiores. Quoniam vero rationalis anima tri-

bus potentis est instructa, videlicet cupiditate, ira, et discretione; ex quarum excessu vel defectu res turpes et peccata proveniunt; ex eadem vero aequabilitate oriuntur virtutes; harum nosque ab evangelio nostro expectetur in rebus supernaturalibus. Desiderium regit in eo: omnis qui observaverit mulierem tanquam moechaturus cum ea, respice cum ipsa in corde suo iam moechatus est. Rursusque in eo: imitandi volatilia caeli, et lilia campi. In eo denique: nolite solliciti esse in crastinum. Iam autem sic regit: diligite inimicos vestros, benedicite maledicentibus vobis, bene facite iis qui vos oderunt. Discretionem, sive iudicium, regit suadendo regnum Dei, vitam aeternam, et veritatis agnitionem: haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te ipsum solum Deum, veri auctorem, et quem misisti Iesum Christum. Quenam esse potest sublimior doctrina? quenam veritas firmiter ac principalior?

Insuper christianae religionis veritas, vel inde cognoscitur, quod, non secus ac philosophia, in theoriam ac praxim distinguitur: finis autem theoriae eius, veritas est, ut iam demonstravimus, ac demonstramus; finis autem praxeos, sicuti significavimus ex illis animae facultatibus, bonitas est quae mentis puritatem requirit, animaeque sanctitatem; iubetque ut iis bene faciamus qui se male adversus nos gesserunt; eos amemus qui nos oderunt; et maledicentibus benedicamus.

Item cognoscitur religionis veritas ex evangelistarum veracitate, quoniam quicquid de Christo nuntiaverunt atque scripserunt, fidem optinuit apud diversarum linguarum homines, apud reges, sapientes, atque philosophos, sine ulla vi adhibita vel blanditiis. Iam vero quisquis maiorum

eorum sacra describit, vocique invitantis ad aliam religionem aures praebet; hoc videlicet vel timore aliquo aut illecebris impulsus agit, vel virtutibus ac prodigiis supernaturalibus. Atqui beatis apostolis neque arma neque exercitus adfuerunt ad territandum, neque pecunia aut opes ad iniciendam: ergo virtutibus prodigiisque supernaturalibus attractus orbis terrarum ad eos audiendos confluit. Porro Deus doctrinam suam per fallaces homines minime aperit, ne hi scilicet servis eius illudant, officiumque manuum ipsius corrumpant. Sunt ergo veridici apostoli, non fallaces. Iam si hi sunt veraces, nos quidem quicquid de Christo confitemur, ab illorum praedicatione scriptisque recipimus. Ergo christiana religio doctrinam veram proficitur, quandoquidem ii qui eam tradiderunt, veraces sunt.

C A P. IV.

De sectarum divisione.

Quoniam igitur lux manifestationis Christi, errorum tenebras ex universo orbe expulisset per huiusmodi praecones, finis idolorum fuit, atque imaginum vasis operis: purgata est tellus sacrificiorum inquinamenti maculosisque ritibus; didiceruntque orbis incolae bonitatem, sanctitatem, mansuetudinem, animi demissionem, repletaque terra est cognitione Domini, aequum instar quae mare constituit. Quorum rerum causa, malignus hostis invidia et amaro odio tabescens, ita se nobiscum, ut olim cum Adamo, gessit. Nam post apostolorum eorumque discipulorum ac successorum obitum, christianos ad intestina iurgia commovit, iniecitque inter eos schismata atque discidia. Hinc innumera-

les in Christi ecclesia exortae sunt haereseos; eoque eventum est, ut invicem trucidare niterentur, dam alius alium infidelem et dignum morte iudicat. Quot autem quantarum fuerint iniquitates eius tempora et corruptelae, ex ecclesiastica domini Eusebii historia cognoscitur. Quam ob rem synodus trecentorum ac duodeviginti patrum congregata est, zelo beati ac philochristi imperatoris sancti Constantini, anno Alexandri cccxvi: qui spiritus virtute, atque argumentis et divinis libris deductis, explicarunt, illustrarunt, lucida demonstratione sanaeque doctrinae verbis; integre laudis fidem confirmaverunt, mysticosque et omnes cuiusvis haereseos antesignanos refutaverunt, eosque anathemate percussos, a Christi corpore tanquam morbida membra et insanabilia separaverunt; catholicam ecclesiam omni macula vanarum superstitionum sectarumque spurcarum emundarunt; factaque est universa tellus ab ortu solis usque ad eius occasum, mens una et ecclesia una.

Post autem centum ferme annorum intervallum, his accidit quaedam inter Cyrillum Alexandrinae patriarcham, et dominum Nestorium patriarcham byzantinum, circa humanatum Verbum; quanta alioqui nulla esset in confessione Trinitatis inter Christianos discidium: siquidem omnes nicenae fidem receperant, quae Trinitatem

agnoscit essentia aequalem dominatione potentia ac voluntate; omnesque Christum favebantur perfectum Deum et perfectum hominem: ad id nimirum adacti ab evangelio, et Paulo, et trecentis ac decem et octo patribus. Erat igitur quaestio de unionis modo, deque vocabulis eandem denotantibus: etenim Cyrillus aiebat debere a nobis Virginem Dei matrem appellari, scripsitque capitala tredecim, quibus cuilibet distinguenti post unionem divinitatem ab humanitate (1) anathema dixit. Contra vero Nestorius id negabat, quia neque apud prophetas neque apud apostolos ipsa dicitur mater Dei (2): nam prophetae quidem de Christi adventu vaticinati sunt; apostoli autem praedicaverunt, Christum illum, quem prophetae venturum in mundum dixerant, hunc esse ipsum qui de Maria natus est. Quamobrem sicuti, si nos eam simpliciter hominis matrem appellaremus, similes fieremus Paulo samosateni et Photino galatae, qui Dominum tantummodo hominem esse dicebant, veluti nnum ex prophetis; quamobrem et anathematizati fuerunt: ita si eam Dei matrem nominaremus, instar Simonis et Menandri potaremur, qui Deum a Maria corpus sumptisse negabant, eiusque humanitatem phantasticam fuisse, non veram, aiebant: quare et hi pariter anathemate percussi fuerunt. Ipsam igitur Christi potius matrem appellamus (3),

(1) Calumnias Nestorianae Sobensis. Ad demonstrandam enim S. Cyrilli de duabus naturis divina et humana in incarnatione superstitibus sententiam, sufficit vel unus eiusdem locus in capitulis de incarnatione Domini a me primum editis T. VIII. Sic enim. cap. xi. pag. 86. *εναριθμητο ὁ θεὸς τῇ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκτεταθείσας τῆς θεῆς φύσεως, καὶ τῇ ἀνθρώπου κατὰ τὴν φύσιν ἐκ τῆς πατρὸς τοῦ θεοῦ ἐκτεταθείσας τῆς ἀνθρώπου φύσεως; καὶ τὸν ἐν ἐκτεταθείσας αὐτῶν; manifestius autem ex epistola ad Hebraeos cognoscere licet, divinam naturam atque humanam, operatione quidem distinctas, persona autem unitas, quae unum exhibent filium. Quid plura? Idem Cyrillus in opere praedicto cap. 31. disertè demonstrat ἐν τοῖς πᾶσι αἰσιν, et ἡ τὴν ἀνθρώπου φύσιν κατὰ τὴν φύσιν ἐκ τῆς πατρὸς τοῦ θεοῦ ἐκτεταθείσας τῆς ἀνθρώπου φύσεως; quod, donec quidem sint naturae, una autem persona Christi.*

(2) Immo S. Cyrillus p. 126. apostolica scripta enumerat, ex quibus Deiparam cognoscimus, in opere mox citando. (3) Notissimus Nestorianorum error, contra quem disputat ma-

quod est ei nomen a prophetis et ab apostolis impositum, et unionis vinculum denotat. Cyrillus autem dum in capitalis excommunicat quemlibet qui divinitatem ab humanitate distinguit, ipsos sacros libros excommunicat: etenim prophetae atque apostoli ipsam quoque in naturis personam, de qua sit controversia diviserunt (1); ab hisque sancti Patres didicerunt confiteri Christum perfectum hominem et perfectum Deum, formam servi habentem, filiam Davidis et filium excelsi, carnem et Verbum.

Ecce autem hinc iterum Ecclesia scinditur, dum alii Nestorio assenserunt, alii vero post Cyrillum aberraverunt; atque utraque pars invicem excommunicavit, fueruntque schismata, caedes, exilia, vincula, persecutiones adversas patres, graves etiam quam priscis temporibus, nū narrat Irenaeus Tyri episcopus (2). Crevitque tumultus, et seditio dilatata est usque ad Marciani philochristi tempora, qui pro sua prudentia magnam synodum in urbe chalcodonensi coëgit episcoporum decessu, iussitque ut sedula inquisitio fieret, et inter adversas partes iudicium; quisquis autem veritati et oecumenicae fidei nequaquam accederet, extra communionem fieret, atque ita unius fidei concordia in universa ecclesia statueretur. Haec autem synodus

duarum in Christo naturarum confessionem, nec non utriusque naturae proprietatum distinctionem adeo confirmavit, ut duas quoque voluntates esse fateretur: anathema vero dixit cuilibet adfirmanti mixturem aliquam, quae duarum naturarum confusionem induceret. Et quia in graeco idiomate nulla est differentia inter *intentionem* atque *essentiam*, unam esse in Christo hypostasin fassa est. Quam autem neque Cyrilli adsecrae duabus naturis adsentirentur (3), neque Nestorii discipuli uni personae, edictum imperiale latum est, ut qui synodi definitioni non adquiescerent, dignitatem amitterent. Nonnulli igitur violentiae cedentes consenserunt; alii tamen in opinione sua perseverarunt.

Iude factum est, ut christianorum coetus in tres sectas divisus fuerit. Prima quidem unam naturam, et unam personam in Christo confitetur, quam Copti, et Aegyptii, atque Aethiopes, ex traditione Cyrilli sui patriarchae tenent, et Iacobitarum appellatur, ex eo quod Iacobus quidam vir doctus inter Syros (4) ad stabilendam Cyrilli confessionem apud Syros et Armenos plurimum contulit. Altera, quae duas naturas, et unam personam adserit, Melchitarum dicitur, quippe quae ab Imperatore vi stabilita est: et hanc susceperunt Romani, qui Franci appellantur, et

genui Cyrillus in scriptis a me primum editis T. VIII. p. 103-107; et toto illo tractatu de *Delta* p. 108-131; et denique in dialogo p. 132.

(1) Calumnia est nestoriana adversus scripturas. Legesit Cyrillum in citatis locis

(2) In commentario de rebus gestis in synodo ephesina, cuius operis nonnisi fragmenta supersunt.

(3) Distinguendi sunt falsi a veris Cyrilli discipulis. Veri quidem doctrinam a nos nuper citatam sequuntur; falsi autem et calumniosi, cum Severianis seu Iacobitis conspirant, de quibus mox dicemus.

(4) De hoc prolixè Assemanus *Bibl. or.* T. II. p. 62. sqq. Quod autem Monophysitae falso iactarent se Cyrillum ducem sequi, testis luculentus est Severus antiochenus in celebri opere *Cyrillus* inscripto seu *Philalethes*; quod ineditum apud me servetur, una cum Iohannis Caesariensis orthodoxi (cui contradicit Severus) defensione concilii chalcodonensis; quorum operum aliquando ratio a me habebitur.

constantinopolitani Græci, et omnes populi boreales, Rutheni scilicet, Alani, Circassi, Asiani, Georgiani, et reliqui eis finitimi. Franci vero ab illis discedunt in eo, quod Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere dicunt, et azyma ad sacrificium usurpant. Et geminae quidem prædictæ sectæ illam vocem "Deipara", susceperunt: Iacobitæ vero in canone trisagii adiecerunt illud "qui crucifixus est pro nobis". Tertia autem secta, quæ duas naturas, et duas personas in Christo conficitur, Nestorianorum appellatur. Orientalis namque veritatem suam minime immutatur, sed sicut ab apostolis accepere, sine varietate servarunt. Nestoriani insuam per injuriam et immerito nuncupati sunt: quandoquidem nec Nestorius eorum patriarcha fuit, nec eas linguam ipsi intelligebant: sed cum audissent duas naturas, et duas personas, unum filium Dei, unum Christum ab illo prædicari, orthodoxam ab eo fidem adseri suo testimonio confirmavere: quoniam et ipsi eandem sententiam tenebant. Quare Nestorius eos sequutus est, non ipsi Nestorium, maxime in Christipara. Cum autem postulatum est ab eis ut Nestorium anathematizarent, recusarunt dicentes, se, si Nestorium excommunicarent, perinde facturos ac si divinis scripturis sanctisque apostolis anathema dicerent: namque ab ipsis, siebatur, nos quod tenemus accepimus: nempe id ipsum vos in nobis atque in Nestorio reprehenditis (1), ut in sequentibus capitulis palam fiet.

Capitulum quintum haud prolixum continet obiectiones adversus prædictas sectas. Capitulum sextum satis breve agit de Deipara, cui hunc titulum nestorianus Auctor invidet. Capitulum septimum item breve tractat de quaternitate personarum in Trinitate, quam adversarii obiciebant Nestorianis duas personas in Christo adstruentibus. In his capitulis propugnat Auctor sectam suam, vulgo nestorianam. Sed enim, quum sint in occidente obsoleti istius sectæ errores, et a sexcentis theologis refutati, non fuit operæ pretium, hanc Auctoris partem in librum nostrum recipere, aut prolixius arguere. Unicam particulam ex capitulo quinto recitare iuvat, ex qua lucide apparet, quomodo Nestoriani duarum in Christo naturarum unionem exponerent. Mar Iohannes (inquit Ebediesu) Phinchensium filius demonstrationem producit de unionis commixtionis, quam ii (Iacobitæ) adserunt, deque unionis adhaerentiae, quam nos adfirmamus; ex nomine scilicet Christi, quod atramento simul et minio hanc in modum scribi contingat. Unio quippe commixtionis erit, veluti Christi nomen minio et atramento simul commixtis exaratum. En tibi corruptio, en confusio; neque atramentum est neque minium. Unio autem adhaerentiae, nomen Christi atramento exaratum in charta minio tincta. En venustus, en lux; et atramentum est, et minium.

(1) Nestorianas universas hæreseos plenissimam refutationem a Leontio hierosol. scrip. ipsam, habes a nos primo editam in tom. IX, quam qui leget, nihil ulterius requirit.

CAP. VIII.

De ecclesia.

Ecclesiae vocabulum significat coetum et celebritatem, supernosque ordines representat: quemadmodum enim novem sunt chori maiestati divinae deservientes, quos in tres ordines distinguimus, ita et Ecclesia choros novem enumerat: Patriarchae enim, Metropolitani, et Episcopi, ordinem Cherubim, Seraphim, et Thronorum. imitantur: Archidiaconi, Periodeutae, et Presbyteri, ordinis Virtutum, Potestatum, et Dominationum locum te-

nent: Diaconi demum, Subdiaconi, et Lectores, tamquam in ordine Principatum, Archangelorum, atque Angelorum administrant. Namque hominum congregationem significat Ecclesiae nomen; non autem muros ac lapides Christus Ecclesiae nomine indigitavit, sed coetum ipsimet credentium. Atamen templum quoque ministerii, et domus sancta hoc eodem vocabulo Ecclesiae donatur; veluti civitatis vocabulum modo de hominibus dicitur, ut: egressa est tota civitas obviam Iesu; modo aedificium denotat, ut: ingressus in civitatem.

Atque haec concluditur tertius tractatus.

TRACTATUS QUARTUS

CONSIDERATIO DE SACRAMENTIS ECCLESIAE.

CAP. I.

Sacramentorum Ecclesiae numerus.

Sacramenta Ecclesiae septem sunt iuxta mentem divinarum scripturarum. Primum est sacerdotium, quod et reliqua sacramenta conficit. Secundum, sanctum baptisma. Tertium, chrisma unctionis. Quartum, oblatio corporis et sanguinis Christi. Quintum, remissio peccatorum. Sextum, fermentum. Septimum, signum vivificationis crucis.⁽¹⁾ Haec autem necessaria esse, ex iis quae homo ad vitam carnalem exigit, demonstratur. Homo siquidem primo indiget, ut sit, et in rerum natura locum obtineat: ut ni-

mirum ex matre corporea per patrem carnalem generetur: quamquam reapse forma et complementum a patre luminum suppeditantur: ita et ad aevum immortalitatis, ex alvo spiritali baptismi per sacerdotem, qui pater est spiritalis, generatur: quamquam forma spiritalis et complementum a Spiritu sancto, et virtute Altissimi conceduntur. Rursus qui in mandum ingressus est, temporario cibo et terreno potu ad vitae sustentationem indiget: sic prorsus spiritalis cibus, ut divinae potus baptizato aeternae in Deo vitae sustentationem praebent. Et quemadmodum status corporis ex tempestatum vicissitudine, et pravo regimine, in morbos

(1) Ea insignis Nestorianorum corruptela, qui veris Christi sacramentis extremae unctionis et matrimonii, fermentum et signum crucis substituant. Et quidem hunc cum aliis graves Sobenis errorem iamdiu congruit synodus Disperitana, in Malabaribus apud Indos anno 1599. celebrata, ut observat Assemacius in Catalogo cod. syr. CLXXVI.

et aegritudines incidit, ac propterea medicorum euratione indiget, ut pristinam recuperet sanitatem, siquidem iuxta eorum praescripta sese continet: ita et homo, factura Dei, ex errore, et peccatorum sordibus, morumque depravatione morbos peccati contrahit, atque a medicis spiritualibus, qui sunt sacerdotes ecclesiae eatur, si certe eorum praeceptis vitae suae regimen accommodat. Oleum vero unctionis, regenerationem ex baptismo comitatur: sanctorum porro fermentum, cibum qui est corpus Christi componit. Signum autem crucis vivificae perpetua est christianorum custodia, et omnium sacramentorum perfectio, et perficiens. Qui vero ex Christianis fermentum non habent, matrimonium iuxta legem Christi initum pro septimo sacramento enumerant, cuius ope pro homine, qui e vivis decessit, alius ipsi similis substituitur. Si quis autem ex externis sciscitetur, quoniam pacto singula praedicta septem sacramenta sanctitatem, et sacramenti rationem obtineant; respondemus: tria ad confectionem cuiuslibet sacramenti concurrere: primum quidem est ipse sacerdos verus, ad quem ecclesiastica via traductum est sacerdotium: alterum vero est verbum, et praeceptum Domini sacramentorum, quod de singulis sacramentis ipse constituit. Tertium conscientiae minime haesitantes suscipientium, et forti fide roboratae, pro certo habentes, ea quae in sacramentis significantur, virtute caelesti fieri. Age vero nos de singulis simpliciter, et summam disseremus.

C A P. II.

De sacerdote.

Sacerdotium est ministerium interces-

sionis inter Deum et homines, quod adiunct ad peccatorum expiationem, bonarum rerum acquisitionem, irae denique divinae mitigationem. Porro aliud fuit imperfectum, seu mosaicum; aliud vero perfectum, seu illud quo utitur Ecclesia. Porro sacerdotii ecclesiastici fundamentum in iis verbis nititur, quae Petro in partibus Caesaratae Philippi dicta fuerunt a sacerdotii domino: tibi dabo claves regni caelorum; et quodecumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis; et quod solveris super terram, erit solutum et in caelis. Ecclesiae vero aedificium iis verbis demonstratur: pascite mihi agnos meos, pascite oves meas. Sacerdotii perfectio atque ordinatio in iis verbis peracta fuit: insufflavit in eos, et dixit: accipite Spiritum sanctum; si remisitis alicui peccata, remittuntur ei; quod si retinueritis alicui, retenta sunt. Vetus quidem sacerdotium generi tribuebatur, non moribus, nec ad libitum. Novum contra sacerdotium, ex apostolica traditione per manuum Ecclesiae impositionem, praemisso examine, atque habita morum ratione, ad eos qui digni sunt devenit: primum quidem probeantur, et sic ministerio fungantur, siquidem nullius criminis rei sint. Quod autem perfecte se habent nostri sacerdotii ratio, imperfecte autem ratio veteris, vel inde demonstratur, quod saepe pravi liberi ex iustis parentibus, veluti Cain, Cham, et liberi Lot, nascentur: contra autem boni liberi ex parentibus improbis, veluti Melchisedek, Abrahamus, alique. Vetus illud sacerdotium oleo materiali conferebatur; alterum hoc autem spirituali oleo non materiali datur, nempe per manuum impositionem. Quibus autem regulis fiat examen, utrum dignus nec ne sit, qui sacerdotium optat, Paulum, Spiritus linguam, narrantem audiamus:

fidelis sermo est: si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse, nnius uxoris virum, sobrium, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non vino immodice indulgentem, non manu sua velocem ad percutiendum, sed mansuetum, non litigiosum, neque argenti cupidum; sed suae domini bene prepositum, filios habentem subditos in omni castitate. Si autem domui suae praesse nescit, quomodo ecclesiam Dei potest regere? Non neophytum ne infletur, et in indicium incidat diaboli. Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum satanae. Diaconos pariter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpia lucra amantes, sed habentes mysterium fidei in conscientia pura. Hi autem omnes sacerdotii ordines primum probentur, et tunc ministrent, nullum crimen habentes.

C A P. III.

De baptismo.

Baptismus est mersio lotioque in aqua. Quinque sunt baptismi genera: 1. lotio uniuscuiusque per aquam, si quando in corpore suo maculam labemve vidit. 2. Lotiones legales, quae putabantur efficere coram Deo emundationem a cunctis pollutionibus sordibusque carnis. 3. Iuxta maiorem traditionem est calicum, phialarum, seneorum vasorum, leetorumque lotio, et ne quid ex foro escario manducarent nisi prius loti. 4. Baptismus Iohannis, qui poenitentiam tantummodo et peccatorum remissionem praedicabat. 5. Denique Servatoris nostri baptismus, qui in Spiritu san-

cto recipitur in donum adoptionis, resurrectionem a mortuis, et aeternam vitam; quae est circumcisio quaedam non manu facta. Sicuti autem circumcisio carnis data fuit prisco Israël ob cognationem spirituales significandam; ita baptismus novo Israël collatus est, ad significandam aequae spirituales cognationem, nempe inter eos qui vocantur et sunt filii Dei: qui autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Baptismi materia aqua munda est: nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Forma autem est lotio in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, quae sunt Servatoris nostri verba. Est etiam sextus baptismus qui fit per sanguinem, seu Dominus innuit dicendo: baptismum habeo, quo baptizet; et multum coarctor, donec perficiatur. Denique et septimus baptismus est, qui fit per lacrymas, ut patres loquuntur. Verumtamen haec duo postrema baptismi genera pertinent respice ad quintum, qui est mortis ac resurrectionis figura.

C A P. IV.

De chrismate.

Chrisma, apostolica traditio est, iuxta ritus inde a tempore, quo illud ab apostolis consecratum fuit, in Ecclesia Dei conservatur. Cur autem chrismate utamur, argumentis ex rei natura et scripturae sumptis demonstramus. Etenim divinus liber docet, eos qui sub lege mosaica figurato sacerdotio destinabantur, vel terreno regno, chrismate inungi solitos. Aequè apud nos, ii qui caelesti regno veroque sacerdotio destinantur, hoc multarum figurarum oleo unguuntur, ut sint uncti verique fratres Christi: etc.

nim ipse per unionem adhaerentiamque (1) cum divinitate, unctus reapse fuit ratione quadam supernaturali: propterea nixit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae prae consortibus tuis: idemque fuit unctor simul et unctus, illud quidem in sua divinitate, hoc autem in humanitate sua. Naturalis autem ratio adhibendi chrismatis haec fere est: sicuti enim excellentes in arte sua pictores, postquam iconem pictura eximilisque coloribus perfecerunt, deinceps eam oleo ungunt, ne detrimentis obnoxia sit, neque incurantibus deforis rebus deleatur; ita qui ad caelestis regis imaginem sunt conformati, unguntur in mente, nequid a mundanis incursionibus diabolicisque offensionibus detrimenti patiantur. Chrismatis materia est oleum parum ex oliva; forma autem, benedictio apostolica.

C A P. V.

De oblatione.

Oblatio est ministerium, quod per res sensibiles ab infimis offertur superis, spe obtinendae peccatorum veniae, et precum exaudiendarum. Et apud veteres quidem ex animalibus mactis caesarumque hostiarum cruore constabant oblationes: apud nos autem unigenitus Dei, qui servi formam assumpsit, corpus suum hostiam patri suo pro mundi vita obtulit: quapropter agnus Dei, qui tollit peccatum mundi a Iohanne fuit appellatus, eiusque sanguis in novo testamento pro multis in remissionem peccatorum effusus fuit. Sic enim dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitum daret, qui hostia viva et rationalis pro omnibus patri suo oblatum est, mundumque maiestate sua

reconciliavit, salutemque angelis et hominibus largitus est. Quoniam vero fieri non poterat, ut mactatio eius in cruce pro omnium salute in omni loco, atque omni tempore, et apud quemlibet hominem in sua substantia sine mutatione repraesentaretur: misericorditer respexit, et clementer atque sapientissime providit; ac illa nocte, in qua tradebatur pro mundi vita, accepit panem in sanctas et immaculatas manus suas, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis dicens: hoc est corpus meum, quod pro mundi vita frangitur in remissionem peccatorum. Similiter super calicem gratias egit, deditque eis dicens: hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum; accipite ergo omnes, manducate ex hoc pane, et bibite ex hoc calice, atque ita facite, quotiescumque convenietis in meam commemorationem. Hoc itaque praecepto dominico mutatur panis in sanctum eius corpus, et vinum in pretiosum eius sanguinem, et fiant in remissionem peccatorum, et in emundationem, et illuminationem, et propitiationem, et spem magnam resurrectionis a mortuis, et in hereditatem regni caelorum, et in vitam novam illis qui in fide sine haesitatione haec percipiant. Quotiescumque enim, ad haec mysteria accedimus, ipsi Christo occurrimus, ipsumque in manibus nostris gestamus, et oculamus, et eorundem perceptione cum ipso unimur. Miscetur enim sanctum eius corpus cum nostris corporibus, eiusque pretiosus sanguis nostro cum sanguine contemperatur. Unum namque corpus atque idem per fidem novimus, illud quod in caelo, et hoc quod in ecclesia est. Tradidit porro illud per ma-

(1) Vocabulum nesterianum, ut iam diximus

teriam tritici et vini, quia haec valde affinia sunt sanguini et corpori. Formam autem impertitur vivo verbo suo, et per illapsam Spiritus sancti (1).

C A P. VI.

De sacro fermento.

Sancti apostoli, orientalis plagae magistri, ex duodenario quidem numero Thomas atque Bartholomaeus, ex septuagenario autem Adaeus et Marcus (a) cunctis orientis ecclesiis sacrum reservatumque fermentum tradiderunt ob consociendum corporis Domini mysterium usque ad eius adventum. Quod si quis Christianorum effusiat dicat: quomodo hi memorati a vobis apostoli consecratum fermentum orienti tradiderunt; Petrus autem, ille princeps apostolorum, eiusque sodales occidentalibus non tradiderunt? Si certe vera dicatis, alterutrum sequitur; nempe aut apostolos haud concordi fuisse magisterii sententis; aut falsam esse ipsorum traditionem. Cui contradictioni sic respondemus. Ex quo quidem apostoli vera fide imbuti fuerunt, eandem usque ad nostra tempora apostolice canones sine ulla mutatione enstodiverunt, adversus potestatis quoque saecularis persecutiones. Et quamvis maiores nostri in quo servitioque barbaro oppressi essent, nunquam tamen neque vera dogmata neque canones suos mutaverunt. Neque vero pru-

dentis nesciunt quam difficilis et ardua fuerit canonum huiusmodi conservatio, praesertim huius fermenti, in regionibus calamitosis, ubi neque rex aliquis Christianis auxiliabatur, neque alicuius principis tutela et ope fruebantur, sed omni potius vexatione et angustia premebantur. Quod si hunc fermenti ritum nequaquam ex apostolica traditione manare credidissent, haud sane custodiendi eius causa una cum fide orthodoxa tot labores acriminaeque passi fuissent. Obicientibus autem Petrum magnosque apostolos, qui occidentis magistri fuerunt, nos quidem contradicere possumus adfirmando, illos quoque ita tradidisse; sed mutata fide, reliquos quoque canones vi regum haereticorum perversos fuisse (3). Nostrae vero adfirmationis argumentum est, quod non aequae omnes traditionem apostolicam retinent: nam Phryges quidem oblationem ex azymo non faciunt, neque Romani ex fermento. Attamen apostoli traditionem diversam haud reliquerunt. Ergo occidentales potius quam orientales, varietatem in fide et canonibus perpessi sunt (4).

C A P. VII.

*De peccatorum remissione
ac de poenitentia.*

Fragle genus humanum est, et peccando obnoxium, ac fieri vix potest,

(1) Quod revera consecratio verbis Christi absolute perficiatur, legis prae aliis theologiae Assenatum doctissime disputantem in Bibl. Or. T. II. 200. seqq.

(2) Immo, ut tradit Salomon bassorensis aequae nestorianus, apud Arseman. Bibl. Or. T. III. p. 318, soli Adaeus et Marcus in fermento consecraverunt; reliqui autem apostoli, ut ait praedictus, aliter se gesserunt. Quare et ea quae Sobensis de S. Petro deinceps ariolatur nullam merentur fidem: etenim romana et occidentalis traditio longe opinioni Sobensis praevalet.

(3) Haec gratis occidit nestorianus haereticus.

(4) Ita caeco orientalium gregi illudunt caeci ipsorum pastores.

ut spiritualibus infirmitatibus non tentetur. Idecirco medicum sacerdotium datum fuit, quod homines sine ulla mercede sanet: si remiseritis alicui peccata, remittuntur. Itaque et *Servator* dixit: non est opus valentibus medico, sed male habentibus. Et: non veni vocare iustos sed peccatores ad paenitentiam. Atque ut peccantium apem auget, foresque paenitentiae panderet, quae ad caelum ducit, et supernam conciliat felicitatem, tres parabolas in medium protulit: videlicet filii prodigi, centum ovium, et duorum hominum qui ani creditori debebant. Exempla autem sunt, Sinon post suam negotiorum, Paulus post suam persecutionem, mulier peccatrix, publicanus, atque latro. Fideles igitur, quotiescumque fragilia naturae humanae vitia quantuntur, quae semper incolumis esse non potest, ad medellae locum se oportet conferant, suasque medicis spiritualibus infirmitates ostendant; nempe ut per expiationem et canones paenitentiales sanitatem spiritus recipiant, ac deinde ad dominicam caenam pure accedant, prout magnus magister faciendum dictavit. Porro Dominus noster paenitentiae medicinam peritissimis eius artis hominibus credidit, Ecclesiae scilicet sacerdotibus. Quamobrem qui iniquitatis morbo a daemone tangitur, is Domini discipulis sapientibus medicis vulnera sua revelet, qui eidem spiritali medela remedium facient. Haec autem suum respice effectum consequuntur, si cum fide, non autem profana ratione fiant; quicquid enim ex fide non est, peccatum est: veluti quidam avaritia corrupti, tanti mo-

menti rem ad suum lucrum mercedimoniumque converterunt.

C A P. VIII.

De matrimonio et de virginitate.

Sanctitatis exercitationem *sacra* volumina appellant coniugium illud, quod ex norma christianae legis contractum fuit, in quo neque taedium est, neque muscitatio, neque alienae rei concupiscentia: verum in eo peraguntur officia erga uxorem atque familiam, liberique in timore Dei educantur. Sanctum igitur prorsus matrimonium est, mundusque eius thalamus, praesertim quia Paulus mysterium hoc inter res supramundanas collocavit: sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia. Quapropter id haud licet dissolvere (1), nisi ob causam fornicationis; aut ob illam conscientiae, quae in tres dividitur, veneficium, defectionem a religione, aut caedem; aut ob corporalem: omnis enim qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari; et qui dimissam duxerit, adulter fit. De virginitate autem, praecipuum Domini non habeo, inquit Dei dispensator; nam Dei mandatum de matrimonio erat. Quod si quis virginitatis curriculum sectari volet, et Baptistam, Redemptorem, Eliam, Paulumque imitari; utique id pro libito faciat, nempe ut rem consilio evangelico non praeepto fretam; ita tamen, ut matrimonium minime sordidum reputet aut abominandum: tantummodo id, propter rerum adiuncta, parum commo-

(1) Quicquid Nestorini censeant, nos quidem Catholici vinculum coniugii manere dicimus, thori tantummodo fieri posse certis de causis separationem, quas haec ex iure canonico recitare non est necesse.

dum spirituali vitae reputet: nempe ob commercium cum pluribus, accipiendi daudique occupationem, incolatum in urbibus aut pagis, multa sunt offendicula eius, grave iugum, plurimae curae, et in mundanis negotiis volutatio. Attamen siquis, virginitate vota, nequaquam se

cen spiritualis angelus sive contemplando sive agendo gerit, peiore conditione est quam saecularis quivis laxis moribus homo: qui enim certamen adgredditur, abs quolibet negotio mentem revocare debet.

Atque heic desinit quartus tractatus.

TRACTATUS QUINTUS

CONSIDERATIO DE HIS QVAE FUTURUM SAECULUM SIGNIFICANT.

C A P. I.

De adoratione orientem versus.

Apostolicus canon est adoratio orientem versus; eius autem rei causa ex illis Domini verbis repetitur: sicut enim fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit et adventus filii hominis. Rursus ex illo dicto: de die illa et hora nemo scit, neque angeli caelorum. Et quidem nos vigiles esse oportet, conversis vultibus nostris ad tempus apparitionis eius. Hinc autem duplicem percipimus utilitatem; quarum una quidem est finis nostri, futurique iudicii memoria, quae nosmet a vitiis cohibet; altera vero est, primitivi loci, nunc ob peccatum excidimus, id est paradisi, mentio, qui ad orientem situs est; quare ad poenitentiam configimus. Iam in sancti Ephraemi commentariis scribitur, Gabrielem angelum Virgini sempernae ex oriente sese obtulisse; quae audita illa salutatione "ave gratia plena," orientem versus adoravit. Praeterea quum Dominus noster in caelum conscenderet, facies quidem eius occidentem spectabat, ut sic adventum suum in die resurrectionis portenderet: discipuli autem coram

consistentes, ascendentem ipsum adorantem orientem versus: quibus angeli dixerunt: hic Iesus, qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum. Denique prae scripturarum enarratores addunt, quod in principii die, septem quidem rerum naturae cum silentio creatae fuerant; quibus illa vox successit " fiat lux," Unde angeli, qui se creatorem habere nesciebant, ea voce audita, decreverunt dicentes: si hanc vocem effectus consequitur, nique vocis auctor, creator noster universique mundi est. Statim vero "facta est lux," omnesque illico eam caeli partem adorant, nunc lux exierat, hoc est orientem. Atque hoc nimirum beatus Iob denotat: quando crebam laciferum, omnes angeli mei laudaverunt me.

C A P. II.

De adoratione dominicae crucis.

Christi humanitatem propter Deum in ea existentem adoramus. Ita etiam in cruce Deum Salvatorem nostrum veneramus. Crucifixus enim nomen est Christi, sicut et occisus, et adoratus. Neque enim ligno, argento, nec aeri istud nomen con-

groit. Fundamentum quippe magnum christianae religionis hoc est, quod innovationem et salutem communem per crucifixum partem fateamur. Et crucis figura, quam habemus, est signum Salvatoris nostri, quod ante ipsius revelationem in caelo apparebit, sicut ipse ait. Cum enim signum salutis nostrae contemplamur, et in eo Salvatorem nostrum crucifixum cogitamus, solutionem debiti nostri, et universi mundi innovationem putamus nos intueri: atque hanc ob causam fervidam adorationem cum gratiarum actione offerimus: neque vero materiam sensibilem, sed illum qui crucifixus fuit, meditamur; immo Deum, qui filium suum tradidit, ut pro nobis crucem subiret: hic autem per suam in cruce mortem nobis innovationem peperit, salutem, ac vitam sempiternam in caelesti regno, quantumvis non merentibus, impertitus est. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius; multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. Sancti enim apostoli cunctas virtutes hoc in signo operati sunt; et munus impositionem in sacerdotio conferendo, atque reliqua ecclesiae sacramenta hoc ipso signo perfecerrunt: et haec, accepta traditione, ad omnes posteros deducta atque confirmata sunt. Atque ita nos docuerunt dicere: verbum enim crucis perditis insipientia est, nobis autem, qui vivimus, virtus Dei est.

C A P. III.

*De sacra die dominica,
deque festis Domini.*

Diei aequae dominicae observatio apostolico canone decreta fuit: est enim dies magna, in qua Servator noster a morte

resurrexit, quo miraculo creaturas omnes exhilaravit, testem semet veridicum exhibens generalis resurrectionis atque aeternae vitae. Sicuti autem dux noster die dominica resurrexit, ita universum Adami genus die dominica resurrectionis est, quod mundi interitui initium erit, qui quidem haud incipiendo incipiet, sed manifestando se manifestabit. Hic ergo a nobis colendus dies, quo prodigia eiusmodi contigerunt. Et quoniam facta resurrectione, curae omnes mundanae cessabant, atque unusquisque ad Dei laudem, eiusque ineffabilem mysteriorum fruitionem converteretur; ideoque constituerunt apostoli, ut die dominica ab omni mundana sollicitudine Christiani abstinere, Deoque constanter orando sint dediti, et librorum lectioni, cum incarnationis dominicae meditatione. Et primo quidem prophetas legant, qui fundamentum et ianua fuerunt recipiendae veritatis incarnationis Christi; qui non venit, ut eos dissolveret, sed ut adimpleret: etenim qui imperfectionem supplet, etiam aliquoties scopo suo serviens imperfectum cum perfecto mutat, quomodo solvens dici potest? Quomodo rursus monumentorum illorum sit destructor, a quibus testimonia de ipso sumuntur? Scrutaminei scripturas, in quibus putatis vos vitam aeternam habere; namque ipsae testimonium de me perhibent, quod pater miserit me. Idcirco iusserunt apostoli, ut primo legerentur prophetarum libri, deinde evangelium tamquam eorum terminus atque sigillum: idque omni die dominica facimus, ut perennem resurrectionis memoriam habeamus, in qua nostrorum operum remunerationem consequemur: quae res incitamento ad virtutis prosecutionem est et ad vitii fugam. Sollemni-

tates insuper vitae Christi, quorum annuam commemorationem facit Ecclesia, ideo celebramus, ut bona creaturis concessa per Christi in carne manifestationem, paulatim non obsolescant, neque in oblivionis barathrum decendant, si nulla ipsorum mentio feret.

C A P. IV.

De feria sexta.

Hic dies feriae sextae appellatione natus est, donec eo die Salvatore nostro crucifixus, sol occidit, tenebraeque super omnes creaturas diffusae sunt, propter Indaeorum facinus; ex quo tempore dici coepit occasus. Eo die maerorem prae se tulerunt creaturae, luctumque egerunt ob primi communis peccati excessum, cuius causa ille mortuus est, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in labiis eius: caeli luctum significarunt, obscuro sole; terra, motu atque tremore; templum, velo quod intra erat scisso; petrae hiatu abruptae; quin adeo ferae ipsae carnivorae et volucres carne abstinuerunt, neque cadavera attigerunt, obsequii causa erga sanctum Servatoris cadaver ligno suffixum, sicuti in Ephraemi commentariis legitur. His de causis canonem ediderunt apostoli, ne Christiani carnes hac die gustarent: atque insuper in eodem canone, eadem ducti ratione, quartam feriam memorant, in qua Indaei de Servatoris caede consilium inierunt, pretiumque innocui sanguinis proposuerunt. Profecto hic idem passionis dies (*nempe sexta feria*) occasus quidam universi orbis fuit: in eo quippe ob Adam peccatum mors naturam nostram occupavit, paradisoque depulsi fuimus in maledictam terram: eodem die, Non-

chi aevo, genus humanum diluvio universum periit: in eodem denique hostia noster certamen gessit cum generis nostri primogenito, tum post quadraginta ieiunii dies, tum etiam passionis supremae tempore.

C A P. V.

De ieiunio, et oratione, atque elemosyna.

Tres virtutum radices sunt in divini timoris via, apud eos certe qui resurrectioni credant, atque in ea via perseverant, ob futuri saeculi spem; ieiunium scilicet, oratio, et misericordia: si tamen haec iuxta evangelicam normam non aliis de causis fiant. Nam, ut quidam etiam philosophus ait, ieiunium quavis quiete melius est; oratio cuilibet motui praestat; misericordia vero imago Dei est. Iam ipsum ieiunium duplex est; externum scilicet, quo a cibis; internum quo ab iniquitatibus abstinemus. Quoties vero ieiunium divitibus misericordiam suadet, dum ipsimet ex suae famia atisque molestia, egenorum aerumnas comperiant? Praeterea ieiunium sensus sanctificat, commotiones purgat, nosque similes angelis reddit. Oratio autem, non solum divinos thesauros clavis instar reserat, verum etiam est quaedam spiritus cum Deo conversatio, ut e patribus quidam dixit: filii mi, cum oras Deum alloqueris; cum autem librum perlegis, tunc loquitur tecum Deus. Misericordia denique, praeter quam quod similitudinem cum Deo habet, cui nihil ceteroqui simile est, ratio quaedam est, quam Iesu sapientia docuit, praemittendi in caelum per indigentes bona illa, quae nos diligimus plu-

rimique facinus, cum fiducia fore ut illic nos sine fine his fruamur atque oblectemur: nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea corrumpunt, et ubi fures effodiunt et furantur; sed thesaurizate vobis thesaurum in caelo; ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit. Sanctus quidem Thomas apostolus id egregie edisseruit, cum Indiae regi promisit, se immane ipsi palatium edificaturum: quum enim is rex pecuniam pauperibus distribuisset, reapse illi palatium in caelo conditum fuit, prout frater eius extinctus, et ad vitam orante S. Thoma apostolo revocatus, testatus est. Huius rei gratia quidam homines digni habiti sunt, qui angelorum quoque praeceptum visione fruerentur, quod Cornelio dictum fuit: orationes tuae et elemosynae, tamquam memoriale quoddam, ad conspectum Dei ascenderunt. Ad extremum testantur prophetae atque apostoli, nullam esse, praeter hanc, aliam viam quae divites ad Deum ducat.

C A P. VI.

De cingulo.

Christianorum mos cingendi lumbos, orationis tempore, quaedam veluti praeparatio est ad famulatum, dum nosmet in conspectu Dei componimus, velut illic solent qui coram terrestri rege ministerio funguntur. Attamen hoc divinum praeceptum in lege vetere ac nova indictum fuit. Etenim in prisca quidem mandatum erat sacerdotibus Levi filiis ut baltheum cum reliquo amieta sacerdotali gestarent. In nova autem "sint lumbi vestri praecincti, et lucernae vestrae ardentes, ut similes sitis famulis dominum sum-

expectantibus". Sic beatus etiam Iohannes Baptista pellicea zona circa lumbos suos praecinctus erat. In actibus quoque apostolica Agabus propheta dicitur zonam de Pauli lumbis talasse, sequae ea praecinxisset. Tres itaque ob causas cingulo lumbos praecingimus; prima est, quia servi quoque et ministri saecularis regni, cincti procedunt, ut servitium suum ministeriumque significant. Altera causa est, quia id praeceptum Servatoris nostri est, ob denotandam mentis vigilantiam, intellectus puritatem, et illius expectationem, qui a nuptiis reversurus est, nosque omnes ad illam beatitudinem anhelaturus. Tertia denique causa est, quia cinctus mortem innuit: cingat lumbos tuos, teque ducet quo tu non vis. Nam sicuti qui iter suscipiant, lumbos suos cingunt, ita nos peregrini instabiles, quos temporis, invitos Mors, ulterius in cursu nostro trahunt, idonea vistica ad susceptum erga alterum mundum iter comparare debemus; nempe recti dogmatis scientiam, et honorum operum exercitium. Haec enim cinguli ritus docet nos.

C A P. VII.

De resurrectione, futuro iudicio, aeternaque vita.

Quicquid operam adgreditur, scopum aliquem necessario sibi actionis suae proponit; quem adeptus, ab agendo desinit, finemque operae facit; secus, otiose frustra operaretur. Noster vero Deus quaquaversus sapiens, haud per otium et obiter creaturam suam e nihilo eduxit; sed uti supra demonstravimus, non sine magna sapientia excelsaeque mente ipsam creavit; cum ratiocinii exercitio et figurae perfe-

ctione. Quam autem tempus, quod sibi mente proposuit, elapsum fuerit, finem huic mundo imponet: etenim omne principium, desinendi initium facit: contra autem omnis finis, principii finis est. Quidam autem Dei spiritu imbutus ait: postquam decimae humanarum successuum classis iustus numerus absolutus fuerit, tunc fiet consumptio, et certissimus finis aderit. Eo quippe die sol occidens, non renascetur, et stellae de caelo cadent, fietque tenebrarum chaos, motusque omnis elementorum cessabit: et tunc apparebit signum filii Dei, crux videlicet radius in caelo eum virtute et gloria magna, et eum horrendis angelicarum tubarum clangoribus: sic autem apparebit rex regum Christus, cui fulgur quod fulgurat ex oriente, et usque ad occidentem patet. Ipsius itaque apparitio universa caeli spatia mundique fundamenta terrore complebit: suaeque voce vivifica resurrectionem instaurationemque iubebit: atque haec ultima taba erit. Ab hac igitur vivifica voce procedet aer quidam vel spiritus aseitandi vi praeditus, qui redivivos homines permeabit, lisque densitatem detrahet: statimque, ac veluti in ietu oculi, immutabuntur in similitudinem angelorum: sufflabiturque in mortuos qui surgent incorrupti: et boni quidem in caeleste regnum conscendent, et cum Domino suo supernae mansionis thalamos intrabunt, et contemplationibus, revelationibus, eiusdemque luce illustrati, beatissimam vitam cum summo et ineffabili gaudio ducent. Atque haec est vera beatitudo. Mali vero in terra manebant, tenebrosa caligine compediti, igne doloris ac poenitentiae eremati cru-

ciatique, reminiscetes operum suorum, et quomodo sempiternam felicitatem ob imaginariam ac momentaneam felicitatem perversa commutatione amiserint, et veram possessionem terreno sterori posthabuerint. Et haec est vera gehenna (1), cuius ignis non extinguetur et vermis non morietur.

Qui autem falso existimant corporale gaudium aeternum fore, cibum, potum, coniugiumque mortuis assignantes, hi reprehenduntur a Servatore: in resurrectione enim neque nubent neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in caelo. Etenim esca potusque opus est corporibus, ad detrimentorum reparationem, ne corporalis machina pereat. Coniugium aequae necessarium est, ut in demortui loem alter nascatur, ne genus pereat, quod hominum numerus completur quem aeterna mens creatoris praefinivit. Iam utraque cessante causa, detrimento substantiae scilicet atque obitu, utrumque pariter desinit supplementum. Quippe omnes corporis voluptates nihil aliud sunt, nisi praecedentium passionum remedium: quibus oblectationibus si quis immodice utitur, eas confestim ad damnam vergunt: puta edendi bibendique voluptatem, quae famis sitisque passionem subarquitur: quod si quis intemperanter avideque edit vel bibit, dolores infirmitatesque, si minus mortem, patitur. Atque ita de omnibus huius mundi voluptatibus dicendum est. Haud tamen eadem spiritus alium deliciarum ratio est: sed quo magis ea quisque arripit ac degustat, tanto vehementius easdem discipit: id quod in doctrinis quoque, rerum scientia, et eruditione, compertum est.

(1) Nestoriani sobensis error, metaphoricum ignem intelligentis etiam in carmine suo de Eden, ut observat Auserman Bib. Or. T. III. p. 332. et 364.

Iam si quis dubitantiam dicat: quid fieri potest ut resurgant corpora, marcore iamdiu corrupta, pulverique commixta, aut a feris devorata, aut igne consumpta, aut aquis mersa? nos sane respondemus, quod si magnes postquam ferrum in minutissimas tritum est particulas, vi sua arcana has ferreas particulas e pulvere arenaque separat; quanto magis potentia creatoris virtute sua, humana corpora separabi ta pulvere, concinnabit, disponetque in resurrectione? Praeterea si sapiens artifex, postquam multarum partium simulacrum composuit, deinde singulas domusae abdidit, quin alii sciant vel ubi illae iaceant, vel quo in loco modove componendae sint; ipse tamen instante simulacri compositione, statim sine obice ullo, unamquamque partem e loco repositionis absque ulla difficultate sumit, suaeque apte in sede sine errore collocat; quanto id facilius Deo sit, qui solus respice sapiens omnipotensque est? Nostra enim corpora, quisquis modus corruptionis fuerit, in illa quatuor demum elementa solvantur,

unde fuerunt composita: quarum quae sit collocatio intra figuram nostram, Deo soli exploratum est; qui quum sibi libuerit, partes singulas ad suam sedem revocabit, cum propria qualitate et quantitate, atque ea compositionis ratione, quae ipsi comperta est. Tunc nnumquodque humanum corpus resurget, pristinumque statum recuperabit ad mensuram aetatis plenitudinis Christi. Praemia vero ac poenae pro singulorum meritis retribuuntur; ibantque impii in aeternum cruciatum, iusti autem immortalem vitam consequuntur. Ei vero, qui nobis potissimum virtute sua bene facere potest, immo et ultra spem precesque, pro ope sua quae in nobis operatur, gloria sit in ecclesia Iesu Christi per omnis saecula saeculorum. Amen.

Explicet, auxiliante Domino, liber margaritae de veritate christianae religionis, auctore Mar Ebediesu metropolita Sobae et Armeniae. Domino autem gloria et sempiterna gratiarum actio per saecula saeculorum. Amen.

FINIS TOMI X.

INDEX

OPERUM ET FRAGMENTORUM

DECEM TOMIS COLLECTIONIS VATICANAE
COMPREHENSORUM

TOMUS I.

Praeit tabula paleographica.

Praefatio in qua agitur 1. De scopo huius collectionis. 2. De Eusebii caesariensis aliquot operibus, nempe de quaestionibus evangelicis, de theophasia, de commentario in Lucam, de opere paschali. Adduntur parerga de S. Ambrosio Eusebii et aliorum imitatorum, et de scriptoribus variis quaestionum biblicarum. 3. De Photii patriarchae quaestionibus amphilochianis tum editis tum ineditis, eorumque fontibus, et locis parallelis. 4. De eiusdem Photii responsis aliquot canonicis. 5. De eiusdem scriptis variis adhuc ineditis, ubi etiam de supposita quadam Iohannis papae octavi ad Photium epistola. 6. De Polychronio apamensi episcopo, eiusque ad Danielum commentario. 7. De catene Patrum in Danielum. Pag. V-XXXV.

Tabulae paleographicae explicatio p. XXXVI.

P A R S I.

Eusebii quaestiones evangelicae sexdecim ad Stephanum p. 1. Ad Marinum quaestiones quatuor p. 51. Earumdem supplementa p. 70. Quaestionum praedictarum interpretatio latina p. 78.

Anonymi, qui Eusebii chronicon fortasse integrum legebat, fragmentum p. 112.

Eusebii fragmenta octodecim operis de theophasia p. 113. (Eiusdem operis aliud frag-

mentum alibi edidimus).

Eiusdem reliquias copiose Commentarii in Lucam p. 143.

Eiusdem fragmentum operis paschalis, seu tractatus de pascha p. 247-257.

Eiusdem quaestionum ad Marinum additamenta p. 261.

P A R S II.

Photii quaestiones amphilochianae viginti, cum latina interpretatione p. 1. (Obiter in adnot. p. 42. ponitur Theodori mopsuesteni fragmentum commentarii in Iohannem.)

Eiusdem Photii responsa quinque canonica Leoni Calabriae archiepiscopo p. 216.

Polychronii in Danielum Commentarius ex Nicetae catene. p. 1. P. 5. In adnot. defenditur authenticitas hymni trium poecorum habylonicorum.)

P A R S III.

Patrum Catene in Danielum p. 27. qui sunt Ammonius, Anonymus, Apollinarius, Athanasius, Basilus, Cyrillus, Eudoxius, Eusebius caes., Herychius, Hippolytus, Origenes, Savarus, Titus, Victor. Memorantur praeterea p. 28. Lampetii *vaçðððððð* p. 33. Eusebii liber XV. praep. evang. p. 35. Sevari epistola ad Ammonium scholasticum;

p. 39. eiusdem Severi epistola ad Maronem episcopum.

Index in Symmachum oratorem p. 46.

P A R S IV.

Præfatio seu commentarius prævius ad quartam voluminis partem in qua profertur oratio aonymi Auctoris ad Clodoveum II. regem Francorum. Deinde agitur 1. de fragmentis vaticanis iuris civilis anteaustinianæ. 2. De Symmacho oratore eiusque gentis et scriptis tom editis tum deperditis. 3. De Iulii Victoris rhetorica. 4. De Mioutiano Apuleio grammatico p. I-XLIV.

Sequitur tabula palaeographica.

Iuris civilis anteaustinianæ tituli. 1. Ex empto et vendito. 2. De usufructu. 3. De re usoria ac dotibus. 4. De excusatione. 5. Quando donator intellegatur revocasse voluntatem. 6. De donationibus ad legem Cinciam. 7. De cognitoribus et procuratoribus; p. 1-73.

Codicis theodosiani variae lectiones ex palimpsesto p. 73-80.

Legis Burgundionum fragmentum ex palimpsesto p. 80-81.

Codicis theodosiani summaria aliquot ex antiquo codice p. 81-82.

Indices ad fragmenta vatic. iuris civ. nempe iurisconsultorum, imperatorum, consulum, personarum, dignitatum seu officiorum, urbium, rerum notabilium, latinitatis, orthographiae seu palaeographiae p. 83-86.

P A R S V.

Tabula palaeographica palimpsesti symmachiani.

Q. Aur. Symmachii Oratorum partes nempe 1. In Valentinianum seniore. 2. In eundem. 3. In Gratianum. 4. Laudes in patres conscriptos. 5. Oratio pro oratoris patre. 6. Oratio pro Trygetio. 7. Oratio pro Synesio. 8. Oratio pro Severo. 9. Oratio pro Valerio Fortunato p. 1-47, eum adnotationibus historicis ac criticis.

Fragmentum oratorum incerti Auctoris p. 47-44.

Q. Fabiani Mammi Symmachii, oratoris filii, fragmentum cum variis lectionibus p. 44-45.

P A R S VI.

Tabula palaeographica codicis Iul. Victoris p. 46.

C. Iulii Victoris ars rhetorica ex Hermagore, Cicero, Quintiliano, Aquilio, Marcianiano, Tatiano, io paragraphus XXVII. distributa p. 1-74. In hac rhetorica, præter prædictos auctores, unde sumpta est, citantur inediti Cicero pro Fonteio, et contra contentionem Metelli, et eiusdem epistolae ad Axium; Ennii Sabinæ; G. Fannii oratio in Gracchum, et Cato. Pag. 74 colligantur aliquot vocabula nova aut rara apud Victorem.

L. Caecilii Minutiani Apuleii trium liberorum de orthographia fragmenta p. 75-82, quibus plurimi veteres laudantur deperditi Auctores, videlicet Aeschylus, Alcimus, Antimachus, Athenodorus, Apollonius, Argon in commentario Apollonii, Aristophanes, Aristophanis Interpres, Aristoteles, Ateius, Battus, Caecilii, Callimachus, Calvus, Camerinus in Troiae excidio, Carmentides in bellis Arcadum et Cretensium, Carus in Hercule, Cicero, Cinna, Crispus (Sallustius ut patet), Cotta in pharalicio bello, Democritus, Dio, Diodorus siculus, Donatus, Ennius, Euphorio, Euphorio minor, Eudemus, Flaccus Valerius in Argonauticis, Fontanus in nympharum et satyrorum amoribus, Gracchus Sext. in historia amorum at in Thyeste, Gryncius, Heraclitus, Herodius, Homerus minor, Horatius, Iuvenalis, Laevius, Largus Valerius in Antonis erroribus, Lenceas, Lilius, idem in Aristophanis Plutum, Livius, Luceius, Lucianus in barbato philosopho et in tergiversantibus, Lucilius, Lucretius, Lupus siculus in Menelao tragodia, Lycophro, Mæcer Aemilius in bello Troiano, Marcianus, Marius, Marrus Domitius in Malacæ, Maximus, Malissus, idem in iocorum libris, Menæder, Methymius, Maestas, Montanus Iulius, Musceus, Naevius, Numa in dogmatibus philosophiae, Orpheus, Ovidius, idem in Medæ,

Ovidii, Interpretae, Papirianus, Papirius, Parthenius, Pannianus, Peto. C. in epigrammatibus, Pherecydes, Philemo, Philochorus, Plinius, Plutarchus, Poeta doctus in suo passere, Polignus, Polycarpus, Porphyrius, Probus, Proculus C., et Proculus Pindari enarratores, Proculus C. in Lyde, Rubrius C., Rufus Corn. in lyricis, idem in pindariæ simulatione, Sabinus in Troezenae, Sallustius, Serapio rhodius, Cassius Severus in tragoedia, Severus Corn. in bello siculo, Stephanus, Strabo, Suda, Titinius, Trinacrius Q., idem in Persae, Trogius, Turpilus in Thrasyllone, Turranius Cn. in Helene, Tuscanus L. in Phyllidis amore, Uranus, Varius, Varro, Varro Terentius in punico bello, Verax T. in homericis Ulix, Virgilius, Xenophon, Zeno, Zenodorus. Hi quidem euctores omnes in eruditissimi operis reliquiis nominantur; exempla tamen ipsorum omnia desunt, hiansibus in codice lacunis, de qua re dictum est in praefatione p. XLIII.

Porro eiusdem operis alia fragmenta a Coelbo rhodigino exhibitis, habes in praef. p. XL-XLII. Denique in eadem praef. p. XLIII. de falso quoque Apuleio alio orthographo sermo fit.

Hactenus volumen primum repetitae et diversae editionis descripsimus, quod a nobis quidem imprimi necesse fuit, quis primae editionis volumen primum, distinctis quae paucis fuerant exemplaribus, vix iam reperiebatur. Ceteroquin ne ipsum primae editionis volumen sine descriptione sit, differentias eius indicabimus. Quam enim non-

nulla ad alios tomos transferre libuerit, nonnulla etiam semel extare sufficeret, multa denique novae editionis volumini superaddideremus, hoc quidem satis ab illo diversum evexit, ita ut neutrum philologiae non sit utile. Haec igitur insunt in prima quae in altera desiderantur editione, nempe. 1. praeter epistolam ad Leonem P. M., in qua de consiliis suis auctor disserit, ponitur S. Ambrosii locorum commentarii in Lucam comparatio cum eusebiiis, quas ipse presse imitatur, quaestionibus. 2. Apollinaris et Photii fragmenta nonnulla commentariorum ad Lucam. 3. Anastasii sinaitae quaedam lucubescuntiacula. 4. Chronicum quoddam brevissimum. 5. Chronici paschalis et S. Hippolyti fragmenta duo. 6. Antipatri item bostrensis fragmente duo sunt in tomi calce. 7. Iohannis Papae VIII. brevis epistola. 8. Theodori grammatici pauca ad Danielis scholia. 9. Adnotationes nostrae ad commentarios Theodori mopsuesteni in prophetas minores, Polychronij, et variorum in Danielem, itemque nostra Theodori latina interpretatio. 10. Theodori mopsuesteni in prophetas, Leontij et Io. sacrarum rerum specimina non repetivimus, quoniam integra ipsorum opera sexto septimoque volumini reservabamus. Indicem quoque euctorum a Leontio et Io. laudatorum in eo volumine positum, septimo mox volumini, quod adtinet ad ineditos, destinavimus. 11. Item Aristidis orationem quarto classicorum euctorum volumini deputavimus. De Theodori quidem mopsuesteni scriptis variis in praefatione disputatum fuit.

T O M U S II.

Praeest tabula paleographica et imago Pontificis.

Epistola praevia ad Leonem XII. in qua gesta huius Pontificis maximi praecipue recensentur.

Praefatio, in qua de Constantini porphyrogeniti eclogis historicis, nominatimque de ti-

tulo de sententiis qui nunc primum editus est; tum etiam de variis variorum operum eclogia verba sunt. Deinde singillatim dicitur de excerptis ineditis Polybii, Diodori siculi, Dionysii halicarnassensis (quo loco et Canabutti tractus vulgatus de mysteriis asmothracicis), Appiani, Dionis Cassii (quo

T O M U S III.

Pracit tabula paleographica.

Præfatio, in qua disseritur de diversis auctoribus quorum scripta in volumine divulgantur p. VII-XXVI. Paragrapho de Victorino addenda sunt hæc. "Victorini commentarii erant olim in codice bohiensi apud Murat. antiq. M. As. T. III. p. 819. nempe: "Victorini in Apocalypsin, et in epistolam Pauli. Item p. 820: Victorini libri quinque; quot reapse sunt libri commentariorum in Pauli epistolas in nostro volumine editorum. Victorini commentarios in epistolam ad Galatas memorat etiam Labbeus Bibl. Mss. p. 24. Denique Victorini liber in Leviticum fuit in codicibus laurenhamensibus, teste codice vat. pal. 57. Victorinus sui temporis ferme doctissimus dicitur a Boethio sub initio operis sui ad Porphyrium a Victorino translatus. Denique Alcuinus opp. T. I. p. 910. ait: "Victorinus præcipuus rhetor, qui de tulliana schola processit ad bella ecclesiastica.," Pag. XVII-XIX. sermo est de vocabulis plurimis quibus lexica latina locupletari queant. Ad pag. XXIII. ubi de Valerii Maximi breviatoribus verba sunt, addenda sunt hæc. In codice vat. 3309. seculi XI. qui fuit Fulvii Ursini, alius est Valerii simul Gallii breviator, qui ceteroqui nullas sive Valerii lib. I. sive Gelii lib. VIII. lacunas explere videtur. Breviatoris tamen exordium propter codicis antiquitatem heic rectare placeat.

"Valerii Maximi in describendis memorabilibus factis seu doctis elegantissimis eloquentiæ viri, si cui in litterarum studio non torpenti, sibi que in scripturis dicendi copia incredibili iocundis atque suavisimis, re autem sententiisque utilissimis, oblectationi quærenti, historia forte defuerit, mentem huius libri applicet lectioni. Quem tamen ex supradicti viri historia maxima emouisse noverit; siquidem

"præsentem opere conficitur quasi quoddam gratissimum temperamentum meo labore contentibus quam plurimis Valerii elegantissimis sententiis; collectis etiam nonnullis ab A. Gelio qui inscribuntur nectionum atticarum libris; qui animos legentium sufficienter tanta mulcere dulcedine, ut studiis aliquo labore vel etiam aliorum lectione contracta, possint repellere, et ipsi nulla doverint irrogare. Ne quis autem iocundissimam hanc collectionem supervacuam iudicet, ex supradictorum asperitum imitatione hæc esse conscripta non nesciat: hoc de se in proœmio operis sui sic confitente A. Gelio: sic uti autem apud ordinem rerum fortuito, quem antea in excerptando feceramus."

Tabula paleographicae explicatio p. XXVI. Elenchus Caesarum secundum Ephraemii chronologiam p. XXVII.

Elenchus Patriarcharum byzantinorum p. XXIX.

P A R S I.

Ephraemii byzantini vitæ Caesarum, a Caio Caligula ad Michaelen VIII. paleologum p. 1-225.

Eiusdem Ephraemii catalogus patriarcharum byzantinorum ab initio episcopatus usque ad Christi annum MCCCXXIII. p. 226-245. Methodii monachi de vitando schismate tractatus p. 247-264.

P A R S II.

Victorini philosophi in epistolam Pauli ad Galatas commentariorum libri duo p. 1. (Pag. 29. additur antiquum fragmentum contra huciosos.)

Eiusdem in epistolam ad Philippenses liber unicuique p. 51.

Eiusdem in epistolam ad Ephesios libri duo p. 87.

Eiusdem opusculum pro religione christiana

contra philosophos physicos p. 148.
 Codicum aliquot casimirensium, et Iosephi Assemani operum ineditorum imago depeditorum nitidia p. 163.
 Ferrandi diaconi carthaginensis epistola dogmatica adversus Arianos aliosque haereticos, ex codice casimirensi p. 169.
 Prologus editoris ad sermonum arianorum fragmenta p. 186.
 Reliquiae tractatus antiquissimi in Lucae evangelium p. 191.
 Sermorum arianorum fragmenta antiquissima, cum refutationibus p. 208.
 Fragmenta antiqua duo ex libris, ut videtur, apocryphis V. T. p. 238. (Pag. 239, accedunt Iulii Titiani et Hilarii arelatensis fragmenta duo.)
 Sermorum antiquorum alias reliquiae p. 240.
 Liturgica fragmenta antiqua p. 247.
 Fragmentum contra Arianos p. 249.
 Flori diaconi Ingundensis epistola de psalterii emendatione p. 251.
 S. Isidori prologus in psalterii editionem p. 256.
 Evangelium secundum Matthaeum versinnis au-

tebieronymianae p. 257.

P A R S III.

Iulii Paridis epitome librorum decem Valerii Maximi p. 1.
 Ianuarii Nepotiani aliae epitomae Valerii Maximi (usque ad lib. III. cap. 2.) p. 93.
 Praecepta artis musicae collecta ex libris sancti S. Augustini de musica, ex codice antiquo p. 116.
 Sermones veteres quatuor. I. in septuagesima. II. in quadragesima. III. in dominica passionis. IV. in dominica palmarum p. 133.
 Theodoli sive Thomae magistri oratio de regis officio, ad Andronicum II. palaeologum, graece p. 145.
 Eiusdem alia oratio de subditorum erga regem officiis, graece p. 173.
 Sibyllae libri XI. XII. XIII. XIV, collectioni veteri sibyllinarum addendi, graece p. 202.
 Catalogus auctorum in Procli commentario iacinto ad X. Platonis de republ. laudatorum p. 216.

T O M U S IV.

Praefatio in qua verba sunt primum de synodo constantinopolitana anno 1166, celebrata; deinde de codicibus arabicis, tum etiam de persicis turcicisque bibliothecae vaticanae, p. V-XVI. Exponitur scilicet catalogi eiusque editionis historia, tum de fructibus variis atque copiis disputatur, quos hic catalogus, seu potius codices per hunc cogniti, suppeditare iam queunt. Abaque enim edita per praesentem catalogum notitia, quis horum nongentorum et ultra codicum fructus esset?

P A R S I.

Synodus constantinopolitana sub Luca patriarcha, imperante Manuele Commeno, habita super illo divini Servatoris dicto *Pater noster* me est. Constat actionibus octo. Adflue-

runt episcopi XXXI, quorum subscriptiones tachygraphico scripturas genera sacras duplici in tabula exhibentur, p. 1, et p. 96.

P A R S II.

Codices arabici vel a Christianis scripti, vel ad christianam religionem pertinentes, quorum CXCIY. describuntur p. 1-335.
 Codices arabici a Mahometanis scripti usque ad cod. CCCXCII. Deinde post p. 499. sequuntur misti et christianis ac mahometanis codices usque ad DCCLXXXVII.
 Codices persici LXV. p. 630.
 Codices turcici LXIV, inter quos aliquot ad christianam etiam religionem pertinentes p. 652.
 Index alphabeticus auctorum et operum codicibus christianis arabicis comprehensorum p. 679-697.

Index alphabeticus euctorum et operum arabie
codicibus mahometanis comprehensorum
p. 698-708.

Index persicorum p. 708-711.

Index turcicorum p. 711-715.

Frammento etorico di G. S. Assemani su i po-

poli cristiani del patriarcato antiochano p.

714-716.

Dallo stesso Assemani altro frammento intorno
ai libri grecici degli Orientali, e loro confu-
tazione p. 717-718.

T O M U S V.

P
reest tabula epigraphica

Praefatio, in qua disputatur de collectionibus
collectoribusque variis inscriptionum chri-
stianarum; deinde singillatim de collectioni-
bus romanis scriptorum lapidum, et de
disparis etiam pestuodatisque; postea no-
minatim de F. A. Zachariae cogitata edi-
tione, et da Caietani Marini ms. collec-
tione, cuius universus conspectus scri-
bitur p. XVIII-XIX, in triginta duo ca-
pita distributus cum appendice. Hinc edi-
tor do suis consiliis, at de curata editio-
ne dicit, quae tamam nonnisi octo capitula
complexus est, dilata operis propter varias
difficultates prosecutionis. Postremo einge-
nari studio dispartit Editor de classe inscrip-
tionum ss. martyribus positarum, quae
ferme classis nobilissima omnium est: ita-
que da martyrii quoque signis, quae epi-
graphas comitari solent, et de regulis cri-
tici in re tam gravi adhibendis disseritur
p. V-XXIX.

- Secundae voluminis parti peucis praefatur Au-
ctor, continuationem Catalogi orientalium
codicum, qui in bibliothecae vetitae servan-
tur, lectoribus cuius commendans p. XXX.
- Explicatio tabulae, qua inscriptionum chri-
stianarum specimen exhibetur p. XXXII.

- Cateroquin ad primam figuram impressam
quod attinet, haud iam de villa, tugurio,
et bulbulco cogitare vult editor, sed da
Noë potius ex arce egresso cum anima-
libus variis. Certe Noë ex arca prodians,
in alio christiano lapida mousi vat. con-
spicius est

P A R S I

- Inscriptionum christianarum esp. I. Vote, pre-
cationes, divorum alogie, nomina in lip-
santhecis, fastus, cycli p. 1-73.
- Cap. II. Arae, templa, aedae, fontes, dona-
rie, cetera monumenta sacra, facta, data,
dicata, restituta, consummata p. 74-208.
- Cap. III. Bona in commode ecclesiarum dona-
ta legata p. 209-236.
- Cap. IV. Inscriptiones honori Augustorum,
regum, dynastarum p. 237-276.
- Cap. V. Inscriptiones honori virorum et fe-
minarum christianarum p. 277-295.
- Cap. VI. Leges, aedificae, loca publica, pri-
vata p. 296-360. Inseritur ingens lapie
stratonieensis et aquisextiensis Diocletiani
de pretiis rerum venalium, aote hos annos
cum publico commuicatus.
- Cap. VII. Epitaphia martyrum; item illorum
qui ex calice sanguinolento sepulchris ed-
posito, martyrum in numero habiti sunt
p. 361- 416.
- Cap. VIII. Epitaphia martyrum mulieris se-
xus p. 462.
- Adnotationes e schedis C. Marini p. 463-472.
- Cycli paschalis ravennat. ectypum ibid.

P A R S II

- Catalogus codicum syriacorum CII. assema-
niano edito addendus part. III. p. 1-82.
- Appendix ad catalogum codicum habreicorum
bibliothecae vat. Sunt autem codices LXXVIII.
p. 83-92. Additur notitia codicie samarita-
ni preces continientis ad usum synagogae
eius sectae.

- Catalogus codicum LXXI. aethiopicorum Bibliothecae vat. p. 94-100.
 Catalogus codicum XVIII. slavico-rum Bibl. vat., cum notitia impressorum aliquot slavico-rum librorum p. 101-111.
 Codices indici XXII. Bibl. vat. 112.
 Codices sinici item Bibl. vat. X. p. 112-113.
 Catalogus codicum copticorum LXXX. Bibl. vat. p. 114-170.
 Dissertazione di G. S. Assemani sulla nazione dei Copti, e sulla validità del sacramento dell'ordine presso loro. p. 171-257. Si aggiunge un frammento storico dello stesso Assemani intorno alle varie nazioni cristiane di Oriente p. 258. Altro p. 254.
 Catalogus codicum armeniacorum XIII. Bibliothecae vat., quibus adduntur duo iberici 252-262.

Indices alphabetici auctorum et operum codicibus syriacis, hebraicis, et copticis comprehensorum p. 263-251.

Dalle diverse conversazioni de' Nestoriani o Caldei frammento storico di G. S. Assemani p. 252-253.

Summa codicum orientalium vaticanorum in Tomo IV. et V. descriptorum, additis etiam hebraicis et syriacis, quos Assemanus tribus tomis impressis descripsit.

Aethiopici	21	Persici.	63
Arabici	787	Samaritani	3
Armeniaci	13	Sinenses	10
Coptici	82	Slavici	18
Hebraici	531	Syriaci	459
Iberici	2	Turci	64
Indici	22		2125.

T O M U S VI.

P

Præfatio in qua copiose dissertitur de Theodori mopsuesteni Commentario in XII. prophetas minores, qui nunc primum ex antiquo codice editus fuit. (De ceteris enim plurimis Theodori scriptis in præfatione primi voluminis editionis primæ accurate dictum fuit.) Pag. XVIII-XX. specimen quoque latine interpretationis præbentur. Reliqua pars præfationis occupatur circa Theoriani graeci disputationem cum Nersete armeno, notitiam epistolarum Nersæti, trium Attonum scripta, denique S. Petri Damiani et disconorum Petri ac Pauli scripta, aliudque fragmentum anonymum. Postremo loco tabula tachygraphica latino-græca declaratur, in qua est S. Isidori capitulum de orthographia, et S. Dionysii areop. de eccl. hierarchia specimen codicis veterrimi vaticani perpetuis siglis scripti. Est autem voluminis continentia hæc.

P A R S I.

Theodori mopsuesteni commentarius
 In Oseam p. 4. In Iosiem. p. 5.

In Amosum p. 69. In Habacucum p. 177.
 In Abdiam p. 106. In Sophoniam p. 192.
 In Ionam p. 114. In Aggeum p. 207.
 In Michæam p. 150. In Zachariam p. 291.
 In Nahumum p. 167. In Malachiam p. 278.
 Excerpta ex operibus variis Theodori eiusdem per Leontium p. 209.
 Theoriani graeci disputatio secunda cum Nersete patriarcha Armeniorum p. 314.
 Supplementum disputationis primæ Theoriani p. 410.
 Excerpta ex epistolis Nersæti patriarchæ Armeniorum p. 415.

P A R S II.

Attonis senioris vercellensis episcopi testamentum p. 3.
 Attonis iunioris vercell. episcopi sermones octodecim p. 12.
 Eiusdem polypticon seu perpendiculum canonicarum scholiarum p. 43.
 Attonis cardinalis capitulare p. 60.
 Epistola quædam canonica p. 101.
 Remigii antiodorensis commentarius imperfectus in Oseam p. 105.

Eutychiei papae (ut inscribitur) exhortatio ad clericos p. 124.
 Epilogus de officiis clericorum p. 127.
 De Attornibus variis distribo p. 129.
 De Capitularibus distribo p. 146.
 De Poenitentiali romano distribo p. 161.
 S. Petri Damiani iter gallicum p. 195.
 Eiusdem expositio canonis missae p. 211.

Collectanea novi testamenti ex operibus S. Petri Damiani excerpta, cum eiusdem fragmentis ineditis p. 226.
 Petri diceoni de ortu et exitu iustorum Coenobii casinensis p. 245.
 Augustini Valerii card. episcopi veronensis de occupationibus diacono cardinalo dignis p. 282.

T O M U S VII.

Praeit tabula paleographica, in qua specimen codicis Laontii, et codicis quo continentur doctrina Petrum de Verbi inestimatione.

Profectio, propter Editoris novas occupationes, nonnulli brevissime scribi potuit, quum tamen argumenti amplitudo eam copiosissimam postularat. Est enim hic tomus theologiae thesaurus locuples, pretiosis Patrum reliquiis antehac ineditis refertus, p. V-VII. Auctorum, qui in volumine appellantur, index p. VII-VIII.

Quis tamen index ille perexiguus est, neque Auctorum opera appellat, placet nunc in gratiam philologorum multo accuratorem pleniorumque indicem haec inserere.

INDEX AUCTORUM ET OPERUM

IN TOMO VII. LAUDATORUM.

Aëtius arianus p. 71. 72. πρωτοστάτης τῆς Ἀρείου δογματικῆς ἐκκλησίας.
 Amphilocheus iconiensis p. 283. 'Εν τῇ πρὸς Σιδωνίου ἐπιστολῇ p. 7. 10. 15. 156. 'Εν τῇ πρὸς Παγγάριον διδασκάλου Σιδῶνος δογματικῆς ἐπιστολῇ p. 68. 'Εν τοῦ εἰς τὴν γυναικὴν λόγῳ p. 205. Πρὸς Ἀριμανίους p. 135. 'Εν τοῦ λόγου εἰς τὸ, ὅτι κατὰ τὸ πνεῦμα μὴ, ποιεῖται μὴ ἵκεν p. 281.
 Amphilocheus sidemais ἐκ τῆς κατὰ συνοδὸν (τῆς ἐν Χαλκεδόνι) γραφίτης αὐτῶν ἐπιστολῆς πρὸς Νύμφαν τὴν βασίλισσαν p. 136.
 Ambrosius mediolanensis p. 306. Ἐν τοῦ κατὰ Ἀπολλινάριον, ἢ περὶ ἐνανθρωπήσεως, λόγῳ p. 7. 307. 'Εκδοὺς οἰκίῳ περὶ τῆς

θείας ἐνανθρωπήσεως p. 14. 'Εν τοῦ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως p. 15. 131. 'Εν τοῦ περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως λόγῳ p. 18. 'Εν τῇ ἐκκλήσια τοῦ ἐκτὸς συμπολίου p. 131. 134. 'Εν τοῦ πρώτου λόγῳ p. 134. 'Εν τῇ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς διαιρέσει ibidem. 'Εν τῇ πρὸς τοὺς φιλονίκους ibid. Ἐν τοῦ κατὰ Ἀπολλινάριον 2 λόγῳ ibid. 'Εν τοῦ πρὸς Ἀντωνίου ἱεροκλεῶν λόγῳ p. 135. 'Εν τοῦ λόγου εἰς τὸ, πότερ ἀπελθόντες ἀπὸ τοῦ περὶ τὸν πῦρ p. 203. 204. In libro sexto de fide Gratianum p. 249. De Spiritu sancto p. 255. Anastasius antiochenus ἐκ τοῦ περὶ ἐκκλήσιας λόγῳ p. 20. 29. 'Εν 74 πρὸς Σέργιον τὸν γραμματικόν p. 27. 'Εν τοῦ κατὰ τοῦ διαιρέτου p. 59.

Anastasius episcopiarius rom. πρὸς μοναχούς ἀντιοχείας p. 206.
 Anastasius sinaita περὶ βίσεως ἐκείνης ἐκείνης p. 206.
 Anatolius episcopus p. 49.
 Antipater hostrensis ἐκ τῆς κατὰ Ἀρμενίους p. 101. 'Εν τοῦ κατὰ Ἀρμενίους κ. p. 88-91. 'Εν τοῦ λόγου εἰς τὸν περὶ τὸν 204. 'Εν τοῦ αὐτοῦ λόγου κατὰ Ἀπολλινάριον ibid.
 Apollinaris p. 73. 124. Πρὸς Νίτρου p. 16. 302. Πρὸς Διδύμου p. 17. 'Εν τῇ κατὰ Ἀπολλινάριον p. 20. 'Εν τῇ περὶ τῆς θείας ἐκκλήσιας λόγῳ p. 302. 303. 311. κ. p. 45. p. 20. 301. 'Εν τοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν ἐκ τοῦ μαθητοῦ λόγου p. 70. 'Εν τοῦ περὶ ἐκκλήσιας λόγου πρώτου p. 203. 'Εν τῇ κατὰ κεφάλαιον βίβλιν p. 290. 'Εν τοῦ λόγου ἐκ ἐκκλήσιας πρὸς τοὺς ἐκκλήσιας ἐκ τοῦ 14.

- γου πρὸς τὴν ἐκκλησίαν λέγουσι p. 301. 'Εκ τῶν
 κατὰ Διοφύτου λέγουσι p. 301, 303. 'Εν τοῖς
 συλλογισμαῖς p. 310. 'Εν τῷ διαλόγῳ, ὅτι
Διὰς ἐνομήσεως ἡ Χρυσῆς ibid.
 Apologia synodi chalcodonensis p. 35, 46.
 Arius p. 124, 315. 'Εκ τῆς ἱερωνίας δι' ἐπι-
 στακὰ κατὰ τοῦ συμβόλου τῶν ἐν Νεασίᾳ τῶν
 πατέρων p. 202.
 Arseniotes vel Arsenius p. 264.
 Athanasius p. 121, 127, 143, 144, 200.
205. Κατὰ τὸν συμπεριλαμβανόμενον τοῖς κα-
 πότοις ἐν τοῖς λόγοις p. 7. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ
 ἡ λόγος ἐκφῶν ἐκείνου p. 40. 'Εκ τῆς κατὰ
 τὸν φιλοσοφούμενον τὸ πᾶν τὸ ἄγιον p. 59.
 'Εκ τοῦ περὶ πίστεως μαζόνος λέγουσι p. 67.
 'Εκ τοῦ περὶ ἁγίου πνεύματος p. 86. 'Εν ἐπι-
 γράφῃ τοῦ ἁγίου ἁγίου λέγουσι ὅτι, πρὸς 'Α-
 βραμ γένεσθαι ἁγίου αἵμα p. 132. 'Εκ τοῦ
 λόγου τοῦ εἰς τὸ πᾶν ἐκείνῃ καὶ κατὰ
 'Αρσιανῶν p. 304, 305. In expositione
 catholicae fidei p. 245. In libro quem
 scripsit contra Arium p. 254. 'Εν τῇ
 πρὸς 'Επιστακῶν p. 286. 'Εκ τῆς περὶ τῆς
εὐαγγελίας ἱερωνίας λέγουσι p. 249. Pseudo
 Athanasius ad Iovinianum p. 303, 304.
 Athenodorus ἐκ τοῦ περὶ ἱβριανῶν p. 99,
102.
 Augustinus hipponensis ἐκ τῆς πρὸς Βολου-
 σιανὸν ἐπιστολῆς p. 135. In libro XV. 26.
 de Trinitate p. 249. Lib. IV. 21. p.
252. In expositione fidei catholicae
 p. 255.
 Basilii p. 11. 'Εκ τοῦ πρὸς τὴν Εὐφροσύνην δό-
 ξαν λέγουσι p. 22. 'Εκ τῶν πρὸς 'Αμφλόχιον
 p. 52. 'Εκ τοῦ εἰς τὴν Καὶν p. 96. Τί ἐστὶ
 Χρυσῆς p. 128. 'Εκ τοῦ πρὸς τὴν Εὐ-
 φροσύνην p. 129. 'Εκ τοῦ κατὰ 'Αρσιανῶν λέ-
 γου p. 203.
 Beda in ultima homilia, id est quinqua-
 gesima p. 266.
 Boethius p. 250.
 Caesestinus papa in commentario episco-
 pis et presbyteris euntibus in orien-
 tem p. 246.
 Cassianus de τῷ περὶ τῶν δακτύλων λέγουσι p.
96-98, 103.
 Cicero in Hortensio p. 274.
 Clemens alex. p. 94, 98. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ πᾶν
 p. 94, 98, 99. 'Εκ τοῦ α' στρώματος
 p. 102, 108. 'Εκ τοῦ α' p. 88.
 Clemens rom. ἐκ τῆς 9 ἐπιστολῆς p. 84.
 Coluthus haereticus p. 72.
 Cyrillus alex. p. 31, 32, 53, 56, 57, 65,
128, 129, 131, 144, 148, 248, 291,
300, 304, 308. 'Εκ τοῦ συμπεριλαμβανόμενου
 εἰς τὸν α' ῥημάτων p. 51. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ κατὰ
 Ματθαῖον p. 9, 10, 22, 26, 142. 'Εκ
 τοῦ αὐτοῦ ὅς ἐστι. δευτέρῳ p. 24, 29. 'Εκ
 τοῦ τρίτου p. 10. ('Εκ τοῦ πρὸς Τ. VIII.
 part. III. p. 142-144.) 'Εκ τοῦ ἑκτου
 p. 26. ('Εκ τοῦ ἱβριανῶν Τ. VIII. p.
144-147.) 'Εκ τῆς ἱερωνίας τῆς πρὸς ἱ-
 βριανὸν ἐπιστολῆς 8, 10, 18, 24, 25, 135.
 'Εκ τῆς αὐτῆς κατὰ τὸν δευτέρου τόμου p.
130, 140. (item Τ. VIII. p. 147.) 'Εκ
 τῆς αὐτῆς τόμου ε' p. 130. 'Εκ τοῦ κατὰ
 συνουσιαστικῶν λέγουσι p. 10, 15, 27, 290,
295, 302. 'Εκ τοῦ κατὰ δευτέρου p. 87.
 'Εκ τοῦ κατὰ ἱβριανῶν α' p. 135. 'Εκ τοῦ α'
 λέγουσι p. 104. 'Εκ τοῦ δ' p. 102, 103.
108. 'Εκ τοῦ ε' p. 94, 98, 102. 'Εκ τοῦ
 α' p. 94, 100, 103. 'Εκ τοῦ ε' p. 99,
101, 103, 107, 108. 'Εκ τοῦ α' p. 94,
102, 108. 'Εκ τοῦ ε' p. 106. 'Εκ τῆς
 πρὸς ἱβριανὸν (Σίμεον) ἐπιστολῆς Ρώμης
 ἐπιστολῆς p. 132. 'Εκ τῆς βιβλίου τῶν χρι-
 στιανῶν p. 36, sqq. et p. 133. 'Εκ τῆς λέ-
 γου ὅτι χρὶς διακονοῦν ἐμμελεῖν τὸν πα-
 τέρων p. 306. 'Εκ τῶν πρὸς 'Ανδρίαν p. 8.
 'Εκ τοῦ προσφωνητικῶς πρὸς ἀντιπρόσωπον
 πῶτος p. 7, 8, 46, 132. Πρὸς 'Αλέξαν-
 δρον (ἀντιπρόσωπον ?) πρὸς πῶτος p. 18,
133. 'Εκ τοῦ, ὅτι ἐφύγετο μου τετράκωντα
 p. 24. 'Εκ ἐπιστολῆς ἐπιστολῆς, εἰς τὸν,
 εὐδὸς κατὰ τὴν βίβλιν τῶν ἱερῶν ἐπι-
 στάντων ὅς ἐστις σπουδαῖος κ. τ. λ. p. 26.
 Ex eius loco apud Severum p. 8, 9.
 'Εκ τῆς περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιστολῆς p. 132.
 'Εκ τῶν κατὰ τὴν ἀπορίαν ἱερωνίας p.
143. Παράγωγὸς χριστοῦ ἀφ' ἑστέ p. 132.
 'Εκ τῆς ἱερωνίας τῶν ἰδίων ὑπομνημάτων
128. 'Εκ τῆς πρώτης τῶν σχολίων p. 115.
 'Εκ τῆς α' τῶν ἰνυτῶν σχολίων p. 29, 130,
298. 'Εκ' τοῦ κατὰ διδασκῶν συνάγωγας
 p. 24, 29. 'Εκ τοῦ ὅτι εἰς ὃ Χρυσῆς
 p. 9, 135. 'Εκ τοῦ ἐν ἐπιστολῇ λατρίᾳ

- p. 135. 'Εν τῇ ὑπομνήματι τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου p. 296. 'Εν τοῖς πρὸς Ζαϊνόντων ὑπομνήματι p. 296. 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Ζαϊνόντων p. 8, 128, 141, 142, 147, 286. 'Εν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς Ζαϊνόντων ἐπιστολῇ p. 62, 125, 126, 133, 140, 142, 297. Πρὸς Οὐλολαμένον τὸν τοῦ Ἰουδαίου ἐπιστολῇ p. 62. 'Εν τῇ πρὸς Ἀντωνίου ἐπιστολῇ p. 10, 119. 'Εκ τῆς πρὸς τοῦ ἀποστόλου ἐπιστολῆς ἐπιστολῇ p. 31, 32. 'Εκ 765 ἐπιστολῆς τῆς πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας p. 131, 133. In duabus epistolis canonicis p. 246, 247. 'Εν τῇ β' πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῇ p. 32. 'Εκ τοῦ β' τόμου κατὰ τὸν τοῦ Νεστορίου Παραφρασεῖς p. 34, 130. Contra Nestorium p. 255. 'Εν 76 πρὸς τριάδος διὰ λόγον p. 33. 'Εν 78 πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῇ p. 34, 126, 133, 278, 291. 'Εκ τοῦ εἰς τὴν γέννησιν p. 100. 'Εν 76 α' βιβλίῳ τοῦ Δαυιδ p. 57, 133. 'Εν 76 διδασκαλῇ p. 33. 'Εκ τῆς α' p. 295. 'Εκ τῶν γλωσσῶν p. 128. 'Εκ 76 διδασκαλῆς ἀντιπροσώπων p. 139. 'Εν τῇ προσφυταλῇ p. 291. 'Εν τῇ πρὸς Θεοδοσίῳ βασιλῆα λόγῳ p. 159, 295. De domino Iesu Petri pedes lavante ἀνάγνωσμα τοῦ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου Διοσκορίτου p. 104. Cyrillus hierosol. in τῇ εἰς τὴν εὐαγγελίον ἐκμνήματι p. 23, 134. Cyrus tyranensis p. 72. Didymus in τοῖς εἰς τὸν Ἰωάννην γ' p. 96. 'Εκ τοῦ περὶ ἀσμάτων κεφαλαίου p. 99. Dionysius alex. in τῇ πρὸς Ἀρρετιανὸν σύνθετον p. 96, 98, 99, 102, 107. 'Εκ τοῦ α' κεφαλαίου p. 108. 'Εκ τοῦ περὶ γένεως p. 108. 'Εκ τοῦ α' περὶ γένεως p. 98, 107. 'Εκ τοῦ περὶ ἰσαγγελίου β' p. 99, 108. 'Εκ 78 περὶ γένεως β' ἐπιστολῆς p. 102, 107. 'Εκ τοῦ περὶ ἰσαγγελίου ἀ' p. 96. Dionysius acropagita in τοῖς περὶ ἰσχυρῶν ὅρων p. 32. Περὶ τῆς διανοητικῆς ἐν Χριστῷ ἐκμνήματι p. 206. Dioscorus in τῇ ἐπιστολῇ τῇ γραμμένῃ ἀπὸ Γαγγρῶν p. 298. Elbion haereticus in τῇ περὶ ἀρετῶν ἐκμνήματι p. 68. Ephraemius antiochenus in τοῖς κατὰ Ζηζου τριῶν λόγων p. 204. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ ἀποστόλου ματὸν λόγον τὸ γέννησιν, περὶ παραφρασεῖς διὰ πάντα δὲ καὶ μέγας τῆς ἐκμνήματι p. 205. Ephraemius syrus in τῇ παραφρασεῖ p. 18, 131. Eleutherius tyancensis in τοῖς κατὰ Ἀπολλωνίου καὶ κεφαλαίου p. 87. 'Εκ τοῦ περὶ αὐτοῦ κεφαλαίου p. 95. Elias scholastes p. 57. Ezechthius episcopus Antiochiensis pisidenis ἐξ ὁμοίας ἰσχυρῶν in τοῖς ἁγίοις Παραφρασεῖς p. 165. Evagrius p. 105, 109. Eubulus episcopus lystenensis in τοῖς λόγων τοῦ πρὸς τὸν Χρῆστον τὸν ἐκδοθέντα τῇ Σαουλὲ Ἰερουσαλὴμ ἀπὸ Ἀδριανῶν τοῦ τὸν ἐκμνήματι φημινομένου συνεκδοθέντος αὐτῷ p. 31-34. Eudoxius epitolianus arianus in τοῖς περὶ συρμάτιος λόγων p. 17. Enlogius alex. in τῶν συρμάτιος p. 18, 19, 54-58, 59, 61, 63, 65. Περὶ τριῶν καὶ τῆς διὰς ἀπομνήματι τοῦ ἱεροῦ τῆς τριῶν διὰ λόγον p. 177. Eunomius boeotusis threx in τῇ πρὸς Ζωνίτιον ἐπιστολῇ p. 71, 72. Eunomius protospatius τῆς Ἀριεῖν Συρματίος ἀρχιεπισκοπῆς, in τοῖς περὶ τοῦ τριῶν λόγων p. 15 p. 202. Eusebius caesariensis in τοῖς α', καὶ τοῖς β', καὶ τοῖς γ' τῆς α' εὐαγγελίας p. 95, 100. Enstathius antioch. in τοῖς κατὰ Ἀριεῖν πρῶτον λόγον p. 15. 'Εκ τοῦ περὶ ψυχῆς κατὰ φιλοσόφων p. 85. 'Εκ τοῦ περὶ ἰσχυρῶν p. 108. 'Εκ τῆς ἐκμνήματι τοῦ α' κεφαλαίου p. 135. Ἀντιπροσώπων τοῦ Εὐδίου, in τοῖς λόγων τοῦ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην πρῶτον p. 203. Enstathius berytus περὶ τῆς τοῦ μακαρίου Ἀδριανῆος ἐπιστολῆς, ἀπομνήματι πρὸς Τριῶν τὸν αὐτοῦ p. 25. Flavianus antioch. in τοῖς εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, εἰς τὸ, ὃ καὶ τριῶν τὸν αὐτοῦ, τὸ τριῶν τὸν αὐτοῦ p. 135. Flavianus episcopus in libello de Spiritu sancto p. 251.

- Gelasianus caesariensis ἐν ἐξήγείῃ τοῦ μαθη-
 ματικῆς p. 10, 23. 'Εκ τοῦ εἰς τὸ πάχυν
 λέγου, εὐδὲ ἄρχῃ ἔσται τῇ κυρίῳ p. 20.
 Gennadius cyprianus ἐκ τοῦ πρὸς Παρθίνου
 δευτέρου λόγου p. 87. Episcopus p. 250.
 Gennadius massiliensis in ecclesiasticis dog-
 matibus p. 296.
 Geronius liber p. 101.
 Gregorius nazianzenus p. 128, 129, 297.
 'Εκ τῶν ἰσὺν κατὰ 'Απολιναρίου p. 63. 'Εκ
 τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα p. 200.
 'Εν τῷ ἐπιστολῇ τοῦ ἁγίου 'Αθανασίου p.
304.
 Gregorius nyssenus ἐκ τοῦ εἰς τὸ πᾶν λό-
 γου p. 6. Κατὰ Εὐνούριον p. 129. 'Εκ τοῦ
 κατὰ 'Απολιναρίου p. 133, 203, 290. 'Εκ
 τοῦ εἰς παρθίνου ἑπιστολῶν p. 136. 'Εκ τοῦ
 κατὰ 'Απολιναρίου p. 147. 'Εν τῷ κατὰ
 Εὐνούριον τετάρτῳ λόγῳ p. 288.
 Gregorius I. papa in homilia de evang.
 lectione cum sacro factum esset p. 250.
 In lobum p. 254. In quarto dialogo-
 rum libro p. 269, 270.
 Gregorius thaumaturgus ἐκ τῇ κατὰ μέρος
 πίστεως p. 147, 170.
 Heraclianus p. 12, 60, 64. Πρὸς Σωτήριον
 p. 29.
 Hesychius hierosol. ἐκ τῶν εἰς τοὺς ψαλμοὺς
 p. 95.
 Hieronymus 266. In symboli expositione
 p. 255.
 Hilarius pietaviensis ἐκ τοῦ περὶ πίστεως ε'
 λέγου p. 134. In libro octavo de Tri-
 nitate p. 348.
 Hippolytus episcopus p. 14, 68. 'Εκ τῆς εἰς
 τὴν γένεσιν προφητείας p. 84. 'Εκ τῶν εὐ-
 λογῶν τοῦ Βαλερίου p. 134.
 Ignatius antiochenus ἐκ 78 ἐπιστολῆς πρὸς
 τοὺς ἐν Τραπεζῇ p. 22.
 Iohannes quidam p. 206.
 Iohannes grammaticus p. 281.
 Iohannes chrysostomus πρὸς πανταποστόλους p.
40. Εἰς τὴν σταυρὶν ibid. 'Εν τῇ ἀπογο-
 γραμίῳ λόγῳ εἰς τὴν ἀσέβειαν τῆς παλαιᾶς
 δοκίμης p. 56. 'Εκ τοῦ κατὰ 'Απολιναρίου
 πρὸς 129. 'Εκ τῆς πρὸς Κασσίου ἐπιστολῆς
 p. 130, 135. 'Εκ τοῦ εἰς τὴν Λύ-
 τρον p. 131.
 Iohannes scythopolitannus ἐν τῇ ἐγδήμῳ αὐ-
 τοῦ λόγῳ κατὰ Σαύρου p. 1.
 Irenaeus harpasensis ἐκ ἐν ἐγγραφῇ κατὰ τῆς
 ἐν Χαλκιδέῃ συνέθου, καὶ τοῦ ἁγίου Αἰών-
 τος, ἕκτα ἐν Ζήνωνος ἑκταῖς προεβίβα-
 το p. 72.
 Irenaeus luduacensis p. 106. 'Εκ τοῦ ε'
 διόλγου καὶ ἀντιπρὸς τῆς φεθωρίωνος γνώ-
 σεις p. 93. 'Εκ τῶν διατάξεων p. 105.
 Περὶ συνεθείας p. 106.
 Isidorus pelusiota πρὸς τὸν πάππν Κύριλλον τὸν
 'Αλιεσθένειαν p. 131. 'Εκ τῆς πρὸς Τρι-
 θεὸν ἀποκρίσεως κεντροῦ p. 134. 'Εκ τῆς
 πρὸς Θεοδόσιον διακονοῦ ἐπιστολῆς p. 135.
 Iulianus discipulus Apollinaris πρὸς Πάλλ-
 ρον συμπατριᾶν p. 70.
 Iulianus halicarnassensis p. 72.
 Iulius I. papa (pseudo-Iulius) p. 131. 'Εκ
 τῆς πρὸς Διονύσιον ἐπιστολῆς p. 144-147.
 Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἐσώσεως τοῦ σώματος
 πρὸς τὴν διέτην p. 165-168. 'Επιστολὴ
 οἰκουμένης p. 168. Πρὸς τοὺς κατὰ τὰς
 Σέας τοῦ λόγου συγκλήσεως ἀγωνιστὰς
 πρὸς τὸν ἐκπαιδευτὴν p. 168, 169.
 Iustinianus imp. ἐκ τοῦ ἰδίου p. 29. Πρὸς
 Ζώιλον ἀρχιεπίσκοπον 'Αλεξανδρείας καὶ πα-
 τριάρχον λόγος p. 309.
 Iustinus martyr. p. 25. 'Εκ τοῦ περὶ τρι-
 θεῶς βιβλίου γ', περ. ε' p. 21, 22, 24.
29, 60, 130.
 Leo I. papa p. 283, 287. In epistola syn-
 odica ad Flavianum p. 247, 286. In
 prima homilia, quam de adventu Spi-
 ritus sancti super apostolos scripsit p.
251.
 Leonius p. 57. Τὰ τριάντα κεφάλαια κατὰ
 Σαύρου p. 40-45. Τὶ τὸ ἵνασκεπται, καὶ
 τὴ ἀνεπιστάταν, καὶ τὴ ὑπερτατα p. 52.
 'Εκ τῶν σχολίων p. 53, 62, 64.
 Lucius alex. ariani ἐκ τοῦ εἰς τὸ πάχυν λέ-
 γου p. 17.
 Macarius ἐκ τῆς εἰς τὸν ἅγιον Παύλον ἐπιστολῆς
 p. 94. 'Εκ τοῦ οὖν ἐν ἀνδρίῳ ἐν ἰδίῳ αὐ-
 τοῦ ibid.
 Manes haereticus ἐκ τῆς πρὸς Κόνσταντον
 ἀρχιεπίσκοπον ἐπιστολῆς p. 17, 304. 'Εκ τῆς
 πρὸς Ζεφύρου ἐπιστολῆς p. 69, 70. Πρὸς
 Ἀδδαν p. 277.

Marcus monachus p. 99.

Methodius in τὴν πανουργίαν Ἐπιφανίου p. 49.

Ἐκ τοῦ περὶ ἁγιασμοῦ p. 92. 102. Ἐκ

τοῦ περὶ αὐτεξουσίας p. 92. 104.

Montanus ἐκ τῶν ῥήτων p. 69.

Nestorius p. 297. 300. Ἡ δὲ ἐκ ἐκείνου πα-

ρῶσις p. 69.

Olympiodorus philosophus et diaconus ἐκ

τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ κατὰ Σεβρίου p. 205.

Paraphilus p. 13. 14.

Paulus amesenus ἐκ τοῦ ἡξιδίνου ἐν τῇ Ἀλε-

ξανδρίῳ ἐκκλησίᾳ λόγου p. 131.

Paulus samosatensis p. 299. Ἐκ τῶν πρὸς

Σεβρίου λόγου p. 68. 69.

Petrus alex. p. 306. Ἐκ τοῦ μὴ προειρηγμένου

τὸν ψυχῆν τοῦ σώματος p. 85. Ἐκ τῆς δι-

δρασιαίας p. 96. Ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐκτε-

ρῆσις τοῦ Χριστοῦ p. 134. Ἐκ τοῦ περὶ γνό-

σσεως α' p. 98. Ἐκ τῆς περὶ γυναικὸς ἐπι-

στολῆς ibid.

Philo iudeus ἐκ τῶν ἐν γινώσκῃ ὑπερτάτων

p. 99. 102. 106. 107. Ἐκ τοῦ α' τῶν

ἐν γινώσκῃ ὑπερτάτων p. 101. 102. 104.

Ἐκ τοῦ β' p. 106. 108. Ἐκ τοῦ γ' p.

98. 102. Ἐκ τοῦ δ' p. 101. 102. 103.

107. Ἐκ τοῦ ε' p. 100. 101. 106. 108.

Ἐκ τοῦ ζ' p. 99. Ἐκ τῶν ἐν ἡξιδίῳ ὑπε-

ρῆσις p. 100. 102. 106. Ἐκ τοῦ α'

τῶν ἐν ἡξιδίῳ ὑπερτάτων p. 96. 100. 101.

102. 105. 106. 108. 109. Ἐκ τοῦ δ' p.

105. Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν ἡξιδίῳ ὑπε-

ρῆσις p. 102. 103. 104. Ἐκ τῶν ἐν τῇ

λαυτικῇ ὑπερτάτων p. 104. Ἐκ τῶν ἐν τῇ

νέμῃ ὑπερτάτων p. 107. Ἐκ τοῦ περὶ τῆς

ἀλλοτριότητος p. 107. Ἐκ τοῦ δ' p. 95. 98.

107. Ἐκ τοῦ ζ' καὶ α' p. 96. 107. Ἐκ

τοῦ ζ' καὶ α' p. 102. Ἐκ τοῦ α' καὶ ζ'.

p. 99. 100. 101.

Polemo haereticus κατὰ Τιμολέοντο συμμαρ-

τοῦ p. 16. Ἐκ τῆς περὶ Ἰουδαίου ἐπιστο-

λῆς p. 70.

Plotinus p. 314.

Proclus episcopus ἐκ τοῦ εἰς τὰ γενέθλια τοῦ

Χριστοῦ λόγου p. 39. Εἰς τὸ παλαιὸν ἡγε-

νῆδα ἔστιν p. 134. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς

τὸν προδόνον τοῦ Χριστοῦ p. 205. Ἐν τῇ

εἰς τὸν δευτέρου λόγου p. 299.

Sabellius p. 314.

Severianus gabalensis p. 134. Ἐξ ἐρήνης

δευκαριῶν, ὅς ἐστι ἀρχὴ, οὐδὲς ἀγγελάς

ἢ ἀνδραπόδων τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει p. 200.

Εἰς τὴν πόλιν περιβλήτου τοῦ περὶ τῶν

ἁγίων ἡρώδου καὶ εἰς τὴν πόλιν εὐσεβίου

ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τούτου p. 271.

Severus antiochenus p. 73. 103. 151. 278.

280. 284. 285. 290. 291. Ἐν τοῖς πρὸς

Θεοδοσίῳ ἐν πρώτῳ λόγῳ p. 8. 9. Ἐν τῇ

ἐπιστολῇ κατὰ τὸν αὐτὸν ibid. Ἐκ τῶν

πρὸς Ἀνδρίαν ibid. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ λόγου

p. 9. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ p. 9. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ

p. 9. Ἐξ ἐξ ἡμερῶν ἐκείνων πύργου πρὸς

Νεφέλιον p. 9. 136. 278. 308. Ἐκ τῆς

πρὸς Ἰουδαίους τὴν ἐκείνων γ' ἐπιστολῆς p.

71. Ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἐκείνῳ προσέδωκεν ἐπι-

στολῆς p. 71. Ταῖς Ἰουδαίου καὶ Ἀρβήσιον

χριστιανὸν ἐκείνων p. 136. Ἐκ τοῦ κατὰ

τοῦ γραμματικοῦ κατὰ τὴν ἐκείνων δυνάμει

κατὰ α' p. 138. Λόγος τρίτου κατὰ α' ἢ γ'

p. 137. Κατὰ τοῦ αὐτοῦ p. 281. 283.

284. 287. 290. Κατὰ α' ibid. Κατὰ β'

ibid. Ἐκ τῆς πρὸς Ἰουδαίους ἐπιστολῆς p. 137.

Ἐκ τῆς πρὸς Ἰουδαίους τὴν γραμματικὴν ἐπι-

στολῆς p. 138. ἐκ δευτέρου ibid. Ἐκ τῆς

κατὰ τοῦ γραμματικοῦ Ἰουδαίου τοῦ ἐπιστο-

λου κατὰ τὴν ἐκείνων p. 138. 278. 279.

Ἐν τῇ ἐπὶ ἀναστάσεως ὁ λόγος p. 138. Πρὸς

Νικαίαν ἐν τοῖς συνοδικαῖς p. 277. 280.

Ἐκ δευτέρου λόγου τῇ πρὸς Ἰουδαίους γραμμα-

τικὴν συνοδικαίαν p. 279. 288. Ἐκ τῇ

λόγῳ τῇ εἰς τὰ γενέθλια p. 280. 282. 287.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ περὶ τῆς ἐκείνων p. 286. Ἐν

τῇ λόγῳ τῇ εἰς τὸν περὶ τῶν p. 287. Κατὰ

Ἰουδαίους p. 288. 289. Ἐν τῇ λόγῳ τῇ

εἰς τὸν χριστιανὸν αὐτοῦ p. 288. Ἐν τῇ

λόγῳ τῇ εἰς τὸν δεῦτερον p. 288.

Silvester I. papa ἐκ τῶν πρὸς Ἰουδαίους p.

134.

Sophronius episcopus p. 22.

Stephanus philosophus p. 58.

Synodus I. chalcidensis p. 37. 38. 46.

47. 48. 49. 246.

I. Constantinopolitana p. 46. 247.

Ephesina p. 246.

- I. Nicaena p. 162. 319.
 Theodorus agnoita p. 23. 73.
 Theodorus nepi Νισσρεμων p. 73.
 Theodorus mopanestenus ex τῶς πρὸς Δόρον
 ἐπιστολῆς p. 96.
 Theodosius alex. p. 73.
 Theodorus ancyranus p. 28.
 Theodotus antiochenus ex τῶς πρὸς Ἰπ-
 κλάδην κατὰ συνουσιαστέον p. 10. 134.
 Theophilus alex. ex τῶς πρὸς μετανοίας λόγῳ
 p. 27. 'Εκ τῶς εἰς τὴν πόλιν κατ' Ἰερὺ-
 νους p. 39. 'Εξ ἐπιστολῆς κατ' Ὀμηρίου
 ibidem. 'Εκ τῶς εἰς ἡθροαστιῆς, ἐξ ἡ ἀρ-
 χῆ, Χριστοῦ ἱεροῦ τὸν κύριον τῆς δόξης
 p. 50.
 Theophilus Scythiae ex τῶς εἰς τὸν δαδῆχον
 τοῦ σωτήρος p. 99. 'Εκ τῶς κατὰ εὐδῶλον
 p. 103.
 Timotheus aelurus p. 277. 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς
 πρὸς Αἰλίαν τὸν βασίλειον διὰ τοῦ σπλιεντι-
 ρίου ἀποστόλου p. 35. 'Εκ τῆς πρὸς τὸν ἀλε-
 ξάνδρου καλὸν καὶ διὰ τῆς p. 138. 'Εκ
 τῆς ἐπιστολῆς ἀγαλαῖα τοῦ ἐπιστολῆς διὰ
 ἐκ τῶς πρὸς τὸν p. 34. ἐκ τῆς πρὸς τὸν
 σὺν τῶς πρὸς τὸν p. 305. ἐκ τῆς πρὸς τὸν p. 304.
 'Εκ τῆς ἐπιστολῆς τῶν ἀντιπρεσβυτέρων αὐτοῦ λέ-
 γον p. 305.
 Timotheus historicus ex τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱ-
 ρίης p. 143. 304.
 Timotheus scholasticus p. 277.

P A R S I

- Petrus doctrina de Verbi incarnatione, colli-
 gente Anastasio presbytero, praevio indice
 capitulorum p. 1-73.
 Leontii et Iohannis sacrarum rerum liber p.
74-109.
 Leontii hierosolymitani adversus Monophysita-
 ras liber p. 110-153.
 S. Ambrosii episcopi mediolanensis explanatio
 symboli ad initiandos ex pervetusto codice,
 p. 156-158.
 Eiusdem epistola de fide ad S. Hieronymum
 item ex vet. codice, p. 159-161.
 Anonymi expositio fidei p. 161-162.
 Patrum nicaenorum confessio fidei adversus
 Paulum samosatensem cum varietate lectio-

- nis ab eod. p. 162.
 Editoris scriptum de Erechtii fragmento, et
 de scriptis S. Iulii PP. suppositis p. 163.
 et 164.
 Erechtii fragmentum p. 165.
 S. Iulii I. papae scripta dogmatica, falso ta-
 men illi supposita. Praepositur Erechtii
 episcopi fragmentum p. 165-169. (De Iu-
 lii scriptis praeter dicta p. 164, legantur
 illa quae dicit Iustinianus in epistola eodem
 in tomo nuper edita p. 302-304.)
 S. Gregorii thaumaturgi expositio accurata fi-
 dei p. 170-176.
 Eulogii patriarchae alexandrinii fragmentum li-
 bri de Trinitate et de incarnatione p. 177-
178.
 Salini epistola ad Polybium episcopum de obitu
 et funere S. Epiphani p. 178-180.
 Iobi testamentum (scriptum sane apocryphum,
 sed valde antiquum, quoniam in gelasiano
 decreto appellatur) p. 180-191.
 Anastasii presbyteri adversus Monophysitas ac
 Monothelitas liber tertius et quartus, cum
 orthodoxorum et haeticorum auctoritatibus.
 Sequuntur alia Anastasii excerpta p. 192-
206.
 Anastasii ebbatis adversus Iudaeos disputatio-
 nes quinque p. 207-244.
 Opuscula prisca duo de Spiritus sancti proces-
 sione a Petre Filioque p. 245-255.
 Pauli diaconi homilia de quadam sententia evan-
 gelica, et de S. Benedicto p. 256-259.
 Petri diaconi epistolae duae p. 260-265.
 Tractatus antiquus de remuneratione post obi-
 tum non differenda, contra Graecos p. 264-
270.
 Henrici parmensis episcopi homilia de pascha-
 te p. 271-273.
 Claudii taurinensis episcopi prologus in suos
 commentarios ad Pauli apostoli epistolas p.
274-276.
 Theodulfi terdonensis oblatio libri p. 276.
 Eusebii monachi tractatus contra Severum mo-
 nophysitam p. 277-291.
 Iustiniani I. imperatoris tractatus item contra
 Monophysitas, cum ineditis Patrum auctori-
 tatibus, p. 292-317.

S. Nectae episcopi aquilensis de ratione fidei p. 314-318.

Eiusdem de Spiritu sancti potentia (sen persona) p. 319-329.

Eiusdem de diversis appellationibus D. N. Iesu Christo convenientibus p. 330-332.

Eiusdem explanatio symboli ad competentes p. 332-339.

Eiusdem alia fragmenta sex p. 339-340.

P A R S II.

Hieronymi Doneti veneti opus luculentum in

quatuor libros distributum de processione Spiritus sancti contra graecum schisma (cum praevio editoris monito) p. 1-162.

Prefazione di M. Gaetano Marini alle sue inedite opera della iserizioni antiche dolari p. 163-168.

P A R S III.

Typiciti conspectus universus, cum specimen supplementorum basilicae iuris civilis libris, ubi hi deficient, faciendorum p. 1-33.

T O M U S VIII.

Praefatio brevissima (ob dictas de illa pariter brevi tomi septimi causas) rationem docet novae editionis Chronicorum Eusebii, quorum liber primus ex armenio codice sumptus fuit. Nimirum quum eius operis duplex editio extaret, mediolanensis et veneta, non sine varietatibus et defectibus aliquot, necesse fuit tertia editione, quae prioris utriusque bona coniungeret, necros item utriusque deleteret. Praeterea quum aegre ferret editor, partes ebs Hieronymo olim additas, insignes atque praecelaras, eb hoc Chronico, secundum Armenios edito, abesse; restituendas omnes in textum curavit, et quidem ope fultus vaticanorum codicum latinorum, qui secundi libri textum nova lectione donant. Postremo et romanorum consulum laterculum, quod in armenio codice deerat, suppletum est.

P A R S I.

Eusebii Pamphili chronicorum canonum liber prior, ex armenio codice recuperatus, et in latinam linguam conversus, additis graecis reliquis, cum criticis adnotationibus p. 1-220. Pag. 43. adn. 4. ponitur *Pelladum* Euripidis summarium. Pag. 91. adn. 5. novum fragmentum ponitur theophaeiae Eusebii Pamphili, addendum vetustodectim aliis iam exhibitis in tomo I. rursus edito.

Imperatorum et consulum laterculum, a Iulio

Caesare ad Constantini vicennalis, Eusebii chronico, iure postliminii, restitutum p. 221-242.

Eiusdem operis liber alter, ex armenio item codice, sed insertis Hieronymi supplementis, collatis codicibus Bibliothecae vat. praestantioribus, additis graecis reliquis, cum adnotationibus criticis p. 243-406.

In voluminis parte altera praestantissimorum duorum Ecclesiae patrum nova scripta edita sunt, nempe:

P A R S II.

S. Gregorii nyseni sermo adversus Arium atque Sabellium ex codice vat. p. 1-9.

Eiusdem sermo de Spiritu sancto adversus Macedonianos pneumatomachos, item ex cod. vat. p. 10-25.

S. Cyrilli alexandrini capitula XXVIII. de Trinitate; diversum plane opus ab illo edito de Trinitate, quod thesaurum inscribitur; nec non a dialogis ad Nemesium p. 27-58.

Eiusdem de incarnatione Domini capitula XXXV, quod item opus plane differt ab illis editis scholis de incarnatione p. 59-103.

Eiusdem homilie de incarnatione Domini (quae latine tantummodo extabat in Cyrilli operibus editis) p. 104-107.

Eiusdem tractatus adversus eos qui sanctissimam Virginem volebant confiteri deiparae p. 108-131. Habet haec homilia testimonio

bb

- nium a Iustiniano imp. in theologia epistola ad monachos alexandrinus, quae in volumine captivo primum divulgata fuit.
Eiusdem brevis dialogus cum Nestorio de SS. Virgine dispari p. 132-135.
Eiusdem brevis expositio fidei per dialogum p. 135-137, quem alii sub Anastasii nomine ediderunt, nos autem Cyrillo vindicamus.
Eiusdem Epistolae quatuor; 1. ad Rufum episcopum thessalonicensem; 2. ad eundem; 3. ad Amphilochoium episcopum sidensem; 4. ad Maximum diaconum antiocheum p. 138-141.
Eiusdem fragmenta de perditorum commentario in Matthaei evangelium p. 142-147.
Eiusdem fragmenta commentariorum eoque de-

perditorum in Pauli epistolam ad Hebraeos. Item fragmenta ex prosphonetico ad Alexandrinus, et ex scholiis capitulation scriptis p. 147-148.

Eiusdem fragmentum graecum homiliae, quod latine tantum extabat p. 149.

P. 26. insertum est S. Silvestri papae I. fragmentum incogniti operis adversus Iudeos. Adde autem, ut est in codice, titulum *ἐκ τῆς ἐκείνου ἰουδαίου ἀντιρρησης*. Alia duo ex eodem opere Silvestri fragmenta habes T. VII. p. 334. et in AA. class. T. X. p. 558-559.

In voluminis calce sex lithographica opera excussa sunt paginae textus gothici vetustissimi, ex vaticano eodius sumpti, quae est pars commentarii in evangelium Iohannis.

T O M U S IX.

- P**raefatio, in qua de cunctis operibusque et fragmentis hoc volumine comprehensis disserit p. V. seq.
Photii patriarchae Quaestiones amphiloichianae CXXX, quibus sacerorum plerumque librorum controversiae solvuntur p. 1-158.
Sedulii septi Expositiones in argumenta evangeliorum Matthaei, Mereti, et Lucae p. 159-181.
Decorosi venerabilis Laudes in S. Lucem evangelistam p. 182-188.
Luculentii Commentarius in aliquot novi Testamenti partes, nempe in Mattheum, Iohannem, epistolae divi Pauli, et primam divi Petri p. 189-256.
Alcuini commentarium in Apocalypsin libri quinque p. 257-338.
Eremberti casinensis Expositio in aliquot psalmos p. 339-368.
Prudentii episcopi Praefatio ad suam dafforantionem psalmorum p. 369-370.
Algeri scholastici de sacrificio Missae p. 371-374.
Georgii Hamartoli et Iohannis Siculi chronographorum Fragmenta duo p. 375-376.
Orationis dominicae Explanetio, ex antiquo co-

dice p. 377-384.

Symboli apostolici Explanetio, ex antiquo item codice p. 384-395.

Symboli athenasiani Explanetio, ex antiquo patet codice p. 396-409.

Leontii hierosolymitani contra obiectiones Nestorianorum libri septem.

Libro I. respondetur obiectioni Nestorianorum dicentium, Catholicoe haud recte existimare de coniunctione divinae naturae cum humanae p. 410-478.

Lib. II. Nestoriani quum duas esse Christi personas erodant, idcirco aiunt, haud recte Catholicos coniunctionem factam in personae, unamque esse personam, adfirmare p. 478-519.

Lib. III. Contra Nestorianos, qui duos adserunt filios, nosque reprehendunt qui unum dicimus filium Christum p. 519-545.

Lib. IV. Adversus obiectionem Nestorianorum, qui sanctam Virginem falso disparari a nobis epellari aiunt p. 544-581.

Lib. V. Adversus eorundem obiectionem, qui nos reos agunt, quia Christum haudquequam purum hominem naturae dicimus, sed etiam Deum p. 582-589.

Lih. VI. Sexta illorum obiectio est, quod nos Christum, non theophorum hominem, sed Deum humeatum dicimus p. 598-600.

Lih. VII. Septimo loco nos accusant, quasi impie dicamus unum de sancta Trinitate passum esse in carne p. 601-610.

Lih. VIII. coarguebatur Nestorianorum impietas hypostaticam notionem negantium, alias vero nescio quas imaginarias uniones comminiscuntur. Verumtamen hic liber octavus in codice desideratur.

Nicolas patriarchae constantinopolitani de vita christiane et praesertim monastica tractatus p. 611-618.

Anastasi patriarchae antiocheni de homine ad Dei imaginem condito p. 619-622.

Eutychii patriarchae constantinopolitani frag-

menta duo de paschate et de st. Eucharistiae institutione, inserto de hac re postremo Athanasii magni fragmento p. 623-625

Catena veterum Patrum in Luciae evangelium, colligente Niceta Serrarum episcopo p. 626-730.

Evagrii fragmentum ex eadem catena p. 721-722.

Index Petrum in praedicta Catena laudatum p. 723-724.

Severi antiocheni ex eius deperditis operibus fragmenta permulta p. 725-741.

S. Cyrilli alexandrini edditamentum commentarii in s. Lucam p. 741.

Eiusdem Severi homiliae quatuor, ex graeco in syriacum, et ex hoc in latinum sermonem translatae p. 742.

T O M U S X.

P A R S I.

Praefatio, in quo de auctoribus operibusque hoc volumine comprehensis p. V. seqq.

Ebediesu metropolitae Sobae (id est Nubis) et Armeniae, collectio canonum ad usum ecclesiae Nestorianorum, latine, interprete Aloysio Assemano. Praecedit Epitome canonum apostolicorum, auctore eodem Ebediesu. Est autem hic ordo operis.

Canones XXV. apostolici ob Ecclesiae ordinationem p. 3-5.

Prima christianae doctrinae diffusio p. 5-7.

Descriptio regionum, quae apostolicas praedicationem suscepunt p. 7-8.

Apostolorum Canones LXXXIII. a S. Clemente editi p. 8-17.

Apostolorum alii Canones XX. edente eodem Clemente p. 17-22.

Praefatio Ebediesu p. 23-25.

Index quinque tractatum primi voluminis Ebediesu p. 25-28, nempe

Tractatus I. De regulis generalibus fidei.

Tract. II. De matrimoniis.

Tract. III. De hereditatibus.

Tract. IV. De iudiciis inter fideles.

Tract. V. De praeceptis canonicis communibus.

Index quatuor tractatum secundi voluminis Ebediesu p. 29-30, nempe

Tract. VI. De presbyteris et diaconis aliisque minoribus ordinibus, et de chorepiscopo et archidiacono.

Tract. VII. De monachatu.

Tract. VIII. De episcopis et metropolitae.

Tract. IX. De patriarcha.

Sequuntur capitula de librorum compositoribus, et de horum canonum observantia.

Idem opus Ebediesu in originali. auctoris linguae syriaca p. 169-331.

Zachariae rhetoris episcopi melitensis capita selecta XIX. ex eius deperdita historia, cum fragmento de Romae originibus et sedificiis, syriace p. 332-360.

Eadem capita latine p. 361-388.

P A R S II.

Gregorii Abulpharagii Bar-Hebraei Nomocanon Ecclesiae antiochenae Syrorum, latine, interprete Aloysio Assemano p. 1-268.

Praefatio Gregorii Abulpharagii p. 3.

Index capitum quodraginta, quibus univer-

- sum opus constat p. 3-4. Sunt autem aspita haec.
1. De ecclesia, eiusque regimine, Sectiones 7. p. 4.
 2. De baptismo. Sectiones 5. p. 11.
 3. De myro, sive chrismate. Sect. 5. p. 16.
 4. De oblatione, sive eucharistia. Sect. 6. p. 19.
 5. De ieiuniis, et festis, et orationibus. Sect. 5. p. 28.
 6. De exequiis defunctorum. Sect. 2. p. 36.
 7. De ordinibus sacerdotalibus. Sect. 10. p. 39.
 8. De sponsalibus. Sect. 6. p. 61.
 9. De testamentis. Sect. 3. p. 82.
 10. De hereditate. Sect. 2. p. 87.
 11. De emptione, et venditione. Sect. 5. p. 94.
 12. De mutuo, et commodato. Sect. 4. p. 111.
 13. De pignore. Sect. 3. p. 118.
 14. De turbatione, sive vicissitudine temporum, sive impedimento usus rerum. Sect. 3. p. 125.
 15. De consensu. Sect. 3. p. 132.
 16. De translatione iuris. Sect. 2. p. 136.
 17. De fideiussione. Sect. 2. p. 137.
 18. De societate. Sect. 2. p. 140.
 19. De tutela. Sect. 3. p. 143.
 20. De confessione. Sect. 3. p. 152.
 21. De deposito. Sect. 3. p. 158.
 22. De usufructu. Sect. 3. p. 163.
 23. De donatione. Sect. 2. p. 165.
 24. De legato. Sect. 4. p. 166.
 25. De censu. Sect. 3. p. 170.
 26. De mercatura. Sect. 3. p. 175.
 27. De irrigatione. Sect. 2. p. 183.
 28. De cultu terrae desertae. Sect. 3. p. 186.
 29. De mercenariae conductione. Sect. 5. p. 189.
 30. De inventis. Sect. 2. p. 201.
 31. De puerorum prorektorum inventione. Sect. 2. p. 204.
 32. De manumissione servorum. Sect. 5. p. 206.
 33. De rapto. Sect. 5. p. 210.
 34. De facinoribus gravibus. Sect. 7. p. 215.
 35. De macallo, et venatione. Sect. 3. p. 229.
 36. De iuramentis. Sect. 2. p. 234.
 37. De votis. Sect. 3. p. 237.
 38. De iudiciis. Sect. 3. p. 240.
 39. De testimoniis. Sect. 6. p. 149.
 40. De causis. Sect. 5. p. 258.
- Canones selecti ecclesiae Armeniorum p. 269. usque ad 316; usque
1. Canones S. Gregorii Armeniorum apostoli p. 269-270.
 2. Canones Macarii hierosolymitani, postnante Vartano episcopo armenio p. 270-272.
 3. Canones Nersis senioris et Narsisabui p. 272-276.
 4. Canones Isaac primi p. 276-290.
 5. Canones Synodi armenicae, anno Isidagardis sexto decimo (Christi 481.) habitaes p. 290-296.
 6. Canones Iohannis mantacensis p. 296-300. Item p. 314-316.
 7. Canones Isaaci secundi seu ultimi p. 300.
 8. Iohannis stylitae interrogationes canonicae cum responsis Isaacii armenii p. 301.
 9. Canones Iohannis osaniensis seu philosophi p. 302-307.
 10. Canones Sionis patriarchae p. 307-310.
 11. Canones synodi tervicensis p. 310-311, cum subscriptionibus episcoporum, qui ei synodo interfuerunt p. 311.
 12. Elisei capitale de energumenis, de apostata, et de catechumenis p. 312.
 13. Nersis senioris Canones (suppositi) p. 312-314.
- Ebediesu liber margaritae, seu de veritate christianae religionis, in quinque tractatus distributus syriace p. 317-341.
- Idem liber latine p. 342-366.

